

De Maleische Alexanderroman

<https://hdl.handle.net/1874/323142>

A. qu. 192, 1937.

DE MALEISCHE
ALEXANDERROMAN

P. J. VAN LEEUWEN

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT

DE MALEISCHE ALEXANDERROMAN.

MAISONNETTE, 1851. 11. 11. 11. 11. 11.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0523 2362

III

Diss. Utrecht 1937

DE MALEISCHE ALEXANDERROMAN

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN
DEN GRAAD VAN DOCTOR IN DE LETTEREN EN WIJS-
BEGEERTE AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT,
OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS DR. J. BOEKE,
HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER GENEESKUNDE,
VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAAT DER UNIVER-
SITEIT, IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN, OP 10
DECEMBER 1937, DES NAMIDDAGS TE 4 UUR, DOOR

PIETER JOHANNES VAN LEEUWEN

GEBOREN TE OOSTERMEER

DRUKKERIJ EN UITGEVERSZAAK B. TEN BRINK - MEPEL

1937

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

*Aan mijn Moeder,
en de nagedachtenis van mijn Vader.
Aan mijn Verloofde.*

Bij de voltooiing van dit proefschrift betuig ik mijn hartelijken dank aan allen, die aan het tot stand komen ervan hebben medegewerkt,

U, Hooggeleerde GONDA, Hooggeachte Promotor, voor Uw belangstellende leiding, die mij bij mijn werk onmisbaar was,

ook U, Hooggeleerde JUYNBOLL, voor Uw hulp, die vooral uitkwam in het nazien van voor mij ontoegankelijke Arabische handschriften,

en U, Hooggeleerde KERNKAMP, voor Uw tegemoetkomende inlichtingen inzake Arabische spelling en Arabische geografie.

De bereidwilligheid van het personeel der Utrechtsche Universiteitsbibliotheek, inzonderheid die van Mej. Dr. J. M. KEYMAN, verlichtte mij mijn taak zeer.

Eindelijk wil ik niet onvermeld laten, dat ik met erkentelijkheid mij de wijze herinner, waarop Gij, Hooggeleerde GONDA en Hooggeachte KOOT, mij tijdens mijn Indologische studie in de Maleische, en Gij, Zeergeleerde PRIJOHOETOMO, mij in de Javaansche taal en letterkunde hebt onderwezen.

INHOUD.

INLEIDING	5
1 Overzicht van de verspreiding van den Alexander-roman	5
2 De herkomst van den Maleischen roman	13
3 De traditie aangaande Alexander bij de Arabieren	14
4 De gang van de Alexander-overlevering bij de Arabieren	19
5 De ouderdom van den Maleischen roman	21
6 Beschrijving der Maleische hss.	21
7 De onderlinge verhouding der Maleische hss.	28
8 Het door Werndly gebruikte Alexanderhs.	36
9 Wijze van tekstuitgave	37
TEKST	40
OVERZICHT VAN DEN INHOUD VAN HET MALEISCHE ALEXANDERVERHAAL	232
AANTEEKENINGEN BIJ DEN TEKST	268
AANTEEKENINGEN BIJ DE INHOUDSOPGAVE	319
WOORDENLIJST	338
LITTERATUURLIJST	341

Inleiding.

1. Overzicht van de verspreiding van den Alexanderroman.

In de Hikajat Soeltan Iskandar Dzoe 'l-karnain bezit het Maleisch een vrijwel volledige bewerking van het verhaal over Alexander den Grooten, zooals dat bekend is in de schriftelijke overlevering van zeer veel volken, verspreid over drie werelddeelen.

Deze verhalen, die een volledige levensbeschrijving geven van den grooten veroveraar, ontleenen hun inhoud niet aan de historische werken van een der Alexanderbiografen, maar gaan terug op het werk van den z.g. Pseudo-Callisthenes, dat wij in 't vervolg kortweg Pseudo-Callisthenes zullen noemen en dat zijn naam heeft te danken aan het feit, dat het vroeger werd toegeschreven aan Callisthenes, een der historici, die Alexander op zijn tochten volgden. Deze Pseudo-Callisthenes is in het Grieksch geschreven ¹⁾, hij heeft een sterk Egyptischen inslag en sommigen vermoeden, dat hij \pm 200 jaar na Christus in Alexandrië vervaardigd is. ²⁾ Anderen meenen echter, dat het verhaal veel vroeger moet ontstaan zijn. ³⁾ E. Rohde neemt met C. Müller aan, dat de wezenlijke inhoud van den roman reeds in den tijd der eerste Ptolemaeën vasten vorm had aangenomen. ⁴⁾ Ook Ausfeld ⁵⁾ meent, dat de roman \pm 200 jaar voor Christus is ontstaan. De auteur putte uit de toen aanwezige, voor het meerendeel niet al te betrouwbare Alexanderbiografieën, of uit bewerkingen daarvan. Later werden ingevoegd verschillende geschiedenissen, die een legendarischen inslag hadden. Deze invoegingen staan alle reeds in de oudste ons bekende hss. (\pm 300 n. Chr.) ⁶⁾

Een deel van de z.g. *Incerti auctoris epitome Rerum Gestarum Alexandri Magni*, die zich in hs. bevindt te Metz, ⁷⁾ moet als verhaal reeds \pm 100 v. Chr. bestaan hebben, zooals de onderzoekingen van

¹⁾ Uitgave G. Kroll, *Historia Alexandri Magni (Ps.-Callisthenes)*, I Recensio vetusta. Berlin 1926. Vert. A. Ausfeld, *Der Griechische Alexanderroman*. Leipzig 1907. ²⁾ Zacher 102. Budge, *Syriac. Version*, XXXVI e.v. Kroll, *Hist. Alex.* XI en XV. Vgl. ook Yule, *Marco Polo I Intr.* III en v. Christ, *Gesch. der Gr. Litt.* II, 2 blz. 819. ³⁾ Kampers, 62. ⁴⁾ Rohde, 184 n. 2. Müller, *Intr.* XX e.v. ⁵⁾ Ausfeld 214—232. ⁶⁾ v. Christ, (*Gr. Litt.* II, 2 blz. 815) vermoedt, dat de Alexanderroman in de tweede of derde eeuw na Christus ontstaan is. ⁷⁾ Uitg. O. Wagner, *Jahrb. class. Philol. Suppl.* band 26. Vgl. Schanz, *Röm. Litt.* IV, 1, blz. 50.

Wilcken hebben aangetoond.¹⁾ Als men met Ausfeld aanneemt, dat de Pseudo-Callisthenes toen al bestond, kan men voor zeker houden, dat de Epitome een andere versie ervan gedeeltelijk vertegenwoordigt.²⁾

Hoewel dus blijkt, dat de oudste tot ons gekomen overlevering van den Pseudo-Callisthenes niet de weergave was van een onder het volk levend, aaneensluitend legendarisch verhaal over Alexander, maar het product van een halfgeleerde compilatie, toch moet, zooals Kampers uiteenzet, niet uit het oog verloren worden, dat de Alexandrijnsche roman op verschillende punten in dien tijd levend volksgeloof weergeeft.³⁾ De compilator — in het midden gelaten, of het verhaal ineens ontstaan is uit verschillende bronnen, of dat het eerst langzamerhand na verschillende bewerkingen te hebben ondergaan den ons bekenden vorm heeft gekregen — nam zijn stof uit de Alexanderbiografieën en uit de in dien tijd in zwang zijnde reisromans, die allerlei fantastische en avontuurlijke verhalen over het Oosten gaven, maar aan den anderen kant werden later legenden ingevoegd, die haar motieven ontleenden aan de Oostersche mystiek. Dat al deze legenden juist op Alexander den Groote werden overgedragen, ligt aan het feit, dat hij de persoon was, op wien de reeds voorhanden zijnde voorstelling van een komenden Messias werd toegepast.⁴⁾ Deze infiltratie van Oostersche legenden in den Alexanderroman heeft langzamerhand, niet ineens, plaats gevonden, de oudst bekende Grieksche versie kent b.v. nog niet het bouwen van den muur tegen Gog en Magog.⁵⁾ Maar ook later, en vooral in het Oosten, werden al meer en meer nieuwe trekken aan den persoon van Alexander toegevoegd, die bijna allen niet nieuw, maar juist zeer oud waren en waarvan de eerste oorsprong meestal niet is na te gaan, zooals de levensbronlegende,⁶⁾ de bijnaam Dzoë 'I-karnain,⁷⁾ enz.

Bij vergelijking van de Grieksche versie met de Latijnsche van Julius Valerius⁸⁾ (derde of vierde eeuw na Chr.)⁹⁾ en de Armeensche¹⁰⁾ (waarschijnlijk geschreven in de vijfde eeuw door Mozes van Chorene), die meestal vrij nauwkeurig met het Grieksche origineel overeenkomen, blijkt, dat de meest oorspronkelijke vorm van het verhaal, zooals het in dien tijd bestond, niet is bewaard gebleven.¹¹⁾

Volgen we eerst zeer in 't kort de loop van het verhaal in 't Westen.

¹⁾ U. Wilcken, Sitz. ber. preuss. Ak. d. Wiss., 1923, blz. 159, 181.

²⁾ Anders Kroll, Hist. Alex. blz. XI, vgl. blz. XV. ³⁾ Kampers 32—35.

⁴⁾ Kampers 110, 134/135 en 183. ⁵⁾ Ausfeld 107, n. 1. Kampers 74, 81.

⁶⁾ Kampers 87 e.v. ⁷⁾ Kampers 78. Zie voor de overdracht van eschatologische toekomstverwachtingen op Alexander in 't Syrisch ook: E. Sackur, Sibyllinische Texte und Forschungen.

⁸⁾ Voor de uitg., zie Schanz, Röm. Litt. IV, 1 blz. 49, Budge Syriac version LIV. Ausfeld 10 e.v. ⁹⁾ Schanz, Röm. Litt. IV, 1 blz. 48. Budge, Syriac version LIV. J. Zacher, Ps. Call. 23 e.v.

¹⁰⁾ Zacher 85 e.v. Ausfeld 12 e.v. Uitgeg. door de Mechitaristen, Venetië 1842.

¹¹⁾ Zacher 98 e.v., Budge, Syriac version LIII, Ausfeld 8—28.

De genoemde Latijnsche vertaling van Julius Valerius bracht verschillende bouwstoffen aan voor het tusschen 340 en 345 ontstane Itinerarium Alexandri,¹⁾ dat echter vooral ook historische bronnen, o.a. Arrianus, gebruikte.²⁾ Voor latere bewerkingen in het Westen wordt vaak gebruikt een uittreksel uit Julius Valerius: Julii Valerii Epitome³⁾ (het oudste hs. uit de 10de of 11de eeuw). Een latere Latijnsche bewerking van den Pseudo-Callisthenes is de Historia Alexandri Magni regis Macedoniae, de preliis, door den Archipresbyter Leo, gemaakt op bevel van hertog Johannes van Campanië (941—965).⁴⁾ Deze bewerking vertoont bij al zijn beknoptheid, zeer groote overeenkomst met de Syrische en de Armeensche versie.⁵⁾ Het Latijnsche werk Alexandri Magni iter ad Paradisum,⁶⁾ dat waarschijnlijk stamt uit de eerste helft van de twaalfde eeuw,⁷⁾ is misschien van Hebreuwsche origine⁸⁾ en ontleent zijn inhoud niet aan den Pseudo-Callisthenes.

De Alexanderroman doet zijn eerste intrede in een West-Europeesche taal in het Oudfransche gedicht van Alberic de Besançon (eind elfde, begin twaalfde eeuw⁹⁾), waarvan slechts enkele fragmenten over zijn.¹⁰⁾ Het is een onmiddellijke bewerking van het Epitome Julii Valerii. Hierop gaan weer terug de Oudduitsche bewerking van den geestelijke Lamprecht, die ± 1130 vervaardigd moet zijn¹¹⁾ en het Fransche gedicht in decasyllaben, waarvan als auteur genoemd wordt een zekere klerk Simon.¹²⁾ Het Fransch kent vervolgens nog een gedicht over Alexander in alexandrijnen van Lambert le Tort en Alexandre de Bernay, die uit zeer verschillende bronnen schijnen te hebben geput.¹³⁾ Via Le Roman de Toute Chevalier van Thomas van Kent, die ongeveer in 't midden van de dertiende eeuw in Engeland werd geschreven¹⁴⁾, gaat het Engelsche gedicht King Alisaunder (laatst dertiende eeuw) terug op het werk van Lambert le Tort en Alexandre de Bernay.¹⁵⁾ Van de Fransche prozabewerkingen is nog te noemen: Histoire du Roy Alexandre van Jean Wauquelin (midden vijftiende eeuw), die eenvoudig een vertaling van de Historia de preliis is.¹⁶⁾

De Middelnederlandsche bewerking van Jacob van Maerlant: Alexan-

1) Zacher 48 e.v. naar K. Kluge, De Itinerario Alexandri M., Vratislaviae 1861. Schanz, Röm. Litt., IV 1 blz. 115. Voor uitg. zie Schanz, Röm. Litt. IV, 1 blz. 116 en Budge, Syriac version LIV. 2) Zacher 83. 3) Zacher 105 e.v. Uitg. door G. Cillié. Diss. Straszburg 1905. Vgl. verder Schanz, Röm. Litt. IV, I, blz. 49. 4) Zacher 108 e.v. Manitius, Lat. Lit. des Mittelalters I 529 e.v. II 809 e.v. P. Pfister, Der Alex. roman der Archypr. Leo. 5) Pfister 35 e.v.

6) Uitg. Zacher, Königsberg 1859. 7) Meyer II 49. Cillié XXVIII. 8) I. Lévi, R. E. J. III 293 e.v. 9) Histoire de la lit. franç., publ. p. J. Bédier et P. Hazard, Paris 1923, I, 16. 10) Zacher 110. Meyer II 69 e.v. Uitg. Meyer I en P. Heyse, Berlin 1856. 11) Zacher 110. Uitg. K. Kinzel, Halle 1884. Vgl. Salzer, Deutsch. Lit. I 105 e.v. en V 2441. 12) Meyer II 102 e.v. 13) Meyer II 132 e.v. 14) Meyer II 273 e.v. 15) Meyer II 294 e.v. Uitg. H. Weber, Metrical Romances, I, 1810. Vgl. ook ten Brink, Engl. Litt. I 193 e.v., 279 e.v. Cambr. Hist. of Engl. lit. I 306 e.v., 309, 317. 16) A. Hilka p. IV, in tegenstelling met Meyer II 313 e.v., vooral 319—329.

ders Gheesten,¹⁾ noemt zelf als bron de Alexandreis van Gautier de Chatillon,²⁾ evenals Ulrich von Eschenbach, die zijn gedicht tusschen 1270 en 1287 moet vervaardigd hebben.³⁾ Gautier de Chatillon gebruikte voor zijn in 't laatst der twaalfde eeuw vervaardigd Latijnsch gedicht Curtius (een der historieschrijvers van Alexander den Groote, schreef ±50 n. Chr.) én den Pseudo-Callisthenes.⁴⁾

Met de hier genoemde bewerkingen als bron, en bovendien puttend uit mondelinge overlevering, verschenen in de Middeleeuwen nog talloze Alexanderromans in geheel West-Europa.⁵⁾ Zoo bestaan bewerkingen in het Italiaansch, Noorsch en Zweedsch,⁶⁾ terwijl tevens nog weer verschillende in het Grieksch⁷⁾ verschenen.

Verder gebruikte ieder, die een wereldgeschiedenis schreef, de inhoud van de in omloop zijnde legenden om een historische beschrijving van Alexanders daden te geven, waaruit blijkt, dat tot in de vijftiende eeuw die legenden voor waar gehouden werden.⁸⁾ Vooral werd de Historia de preliis hiervoor als bron gebruikt.⁹⁾

In het Middelnederlandsch was in de veertiende eeuw bekend de z.g. Roman van Cassamus,¹⁰⁾ die de overwinning van Alexander op Porus vertelt, en een vertaling is van het Fransche: Les Voeux du Paon ou le Roman de Cassamus, wat weer een uitlooper is van de Roman d' Alexandre van Lambert li Tors en Alexandre de Paris. De geschiedenissen over Alexander in de Middelnederlandsche Historiebijbels zijn voor een groot deel overgenomen uit de Historia de preliis.¹¹⁾

Een soortgelijke plaats als de Iter ad Paradisum neemt de in de dertiende eeuw door Juan Lorenzo Segura vervaardigde Spaansche Alexandreis in, daar ook deze gedeeltelijk rechtstreeks uit Hebreeuwsche bron geput heeft.¹²⁾

Nog verder dan naar het Westen verspreidde de Alexanderroman zich naar het Oosten. Daar stuiten we het eerst op de Syrische bewerking van den Pseudo-Callisthenes¹³⁾, die volgens Zacher¹⁴⁾ ongeveer in de vijfde, volgens Budge¹⁵⁾ eenige eeuwen later is vervaardigd. In tegenstelling met Budge, die meende, dat de Syrische vertaling een bewerking was van een onbekende Arabische versie van het Grieksche

1) Uitg. J. Franck. Bibl. van Middelned. Letterk. 1881/82. 2) Franck LI en LII. 3) W. Toischer, Sitz. ber. Ak der Wiss. Wien. Phil. Hist. Cl. 97 Band 311 e.v.

4) Franck, 89—107. 5) Veel feiten-materiaal geven Favre en Weismann. 6) Budge, Syriac version CX e.v. 7) Zacher, 28 e.v. H. Christensen, Sitz. ber. kgl. bayr. Ak. der Wiss. Phil.-Hist. Cl. 1897 I 33 e.v.

8) Meijer II 315 e.v. 9) Zacher 110. 10) Uitg. E. Verwijs. Bibl. Middelned. Letterk. II. 11) Hoogstra LXXVIII e.v., Pfister, Leo 29 e.v.

12) Zacher 177 e.v. 13) Uitg. Budge, Syriac version. Vert. V. Rijssel, Arch. Stud. der neueren Sprachen. Band 90, biz. 83, 269 en 353.

14) Zacher 192. 15) Budge, Syriac version LX.

verhaal ¹⁾, heeft Nöldeke aangetoond, dat de Syrische tekst uit het Perzisch overgezet is. ²⁾ In het Syrisch bestaat bovendien nog een Chistische legende over Alexander den Groote ³⁾, en een gedicht, dat op naam staat van Jacob van Serug († 521). ⁴⁾ In tegenstelling met Nöldeke maakt Hunnius aannemelijk, dat de legende ± 626 en het gedicht ± 635 ontstaan zijn. ⁵⁾ De inhoud bestaat voornamelijk uit Alexanders zoeken naar het levenswater en het bouwen van de poort tegen Gog en Magog. Ze zijn niet ontstaan uit den Pseudo-Callisthenes, maar putten uit de oude Syrische sagen. ⁶⁾ Hieruit blijkt, dat er, behalve wat in het Oosten bekend werd door de vertalingen en bewerkingen van den Pseudo-Callisthenes, reeds lang onder het volk legenden omtrent den grooten veroveraar leefden, die vermoedelijk ontstaan waren kort na diens dood. Deelen van die legenden, vermengd met andere verhalen, werden daarna langzamerhand ingeschoven in de Alexanderromans.

Het Hebreuewsch kent verschillende korte verhalen over Alexander, o.a. in den Talmud ⁷⁾, maar het kent ook een bewerking van den Pseudo-Callisthenes, die een vertaling blijkt te zijn van de *Historia de preliis*. ⁸⁾ Een ander Hebreuewsch verhaal over Alexander wortelt in de oude Christelijke legenden van Zosimos en Macarius. ⁹⁾

In het Arabisch is een directe bewerking van den Pseudo-Callisthenes niet aan te wijzen. Toch moet er een bestaan hebben, en wel om de volgende redenen (zie vooral ook de aant. bij blz. 190—192). 1. Er is een Alexanderbiografie bekend, n.l. die van den arts Mubashshir ibn Fâtik († 1053/54) ¹⁰⁾, die het meest overeenkomt met de Syrische versie van den Pseudo-Callisthenes (al is Alexander er reeds een geloovig Islamiet, die op Allahs bevel zijn oorlogen onderneemt). Daar het verhaal zeer beknopt is, kan met een zekere waarschijnlijkheid worden aangenomen, dat ervóór in 't Arabisch reeds een uitvoerige vertaling uit het Grieksch of uit het Syrisch heeft bestaan. 2. In het Aethiopisch bestaat een levensverhaal van Alexander, dat overeenkomt met de Syrische versie van den Pseudo-Callisthenes, en waaruit blijkt, dat een Arabische versie als tusschentrap gediend moet hebben. ¹¹⁾ 3. Ook Dînawarî en Firdausi (resp. Arabisch geschiedschrijver en schrijver van het Perzische historische dichtwerk *Shâhnâma*) gaan voorzoover ze den Pseudo-Callisthenes weergeven, terug op een Arabische vertaling van de Syrische

1) Budge, *Syriac version* LXI e.v. 2) Th. Nöldeke, *Beiträge* 8 e.v.
 3) Budge, *Syriac version* LXXVII e.v. 4) Budge, *Syriac version* LXXIX e.v.
 C. Hunnius, *Diss. C. Hunnius* Z. D. M. G. Bd. 60, blz. 169, 558 en 802.
 5) Nöldeke, *Beiträge* 27 e.v. Hunnius, *Diss.* 21 en 30 e.v. 6) W. Bousset, *Gesch. der Eschat.* 115 e.v. 7) I. Lévi, *R. E. J.* III, 293. 8) I. Lévi, *R. E. J.* III, 238. Budge, *Syriac version* LXXXIV. 9) Vert. M. Gaster, *J. R. A. S.* 1897, blz. 485 e.v. 10) Uitg. B. Meissner, *Z. D. M. G. Bd.* 49, blz. 583 e.v., 625. 11) Weymann, *Diss.* 1901, 40 e.v. Vert. Budge, *Life and Exploits* 1—353.

versie.¹⁾ Weymann meent, dat de Aethiopische roman vertaald zal zijn in den tijd van de veertiende tot de zestiende eeuw²⁾, de Arabische vertaling uit het Syrisch moet in elk geval vóór 896 plaats gevonden hebben (Dinawari †).³⁾ Dit is niet onwaarschijnlijk, daar in dien tijd het hoogtepunt valt van het geestesleven der Arabieren en o.a. Ma'mūn heerschte (813—33), die vooral vruchten van den Griekschen geest in 't Arabisch liet vertalen.⁴⁾

Behalve de Perzische, Syrische, Hebreeuwsche, Arabische en Aethiopische zijn in het Oosten geen volledige vertalingen van den Pseudo-Callisthenes meer aan te wijzen. Er zijn echter nog des te meer biografieën van Alexander den Grooten, die allen voor een groot deel van hun inhoud duidelijk afhankelijk zijn van den Griekschen roman, maar die aan den anderen kant meest zeer vervormd zijn.

Zoo werd door de Perzen al heel vroeg Alexander in hun eigen geschiedenis opgenomen, hoewel ze de vertaling van den Pseudo-Callisthenes, waaruit volgens Nöldeke de Syrische versie overgezet is, al gauw vergaten of verloren.⁵⁾ In het Shāhnāma van Firdausi⁶⁾ († 1020), dat een volledige geschiedenis geeft van de koningen van Iran, is Alexander niet meer de zoon van Nektanebos⁷⁾ (die geheel verdwenen is), maar van Darab⁸⁾, den vader van Dara, die door hem verslagen wordt, zoodat hij niet als vreemde veroveraar, maar min of meer als rechthebbende, zich meester maakt van den Perzischen troon, enz., enz. Firdausi putte, wat zijn kennis over Alexander betreft, uit Arabische bronnen (zie boven), misschien ook uit de geschiedkundige werken o.a. van Dinawari en Tabari (839—923).⁹⁾ Hij werkte volgens Nöldeke steeds naar schriftelijke, nooit naar mondelinge overlevering. Een ander Perzisch Alexanderboek werd in 1191 vervaardigd door Nizāmī, die Firdausi veel navolgt, maar vooral in het tweede deel van zijn gedicht een eigen, mystieken, inhoud en strekking aan het verhaal geeft.¹⁰⁾ Een bewerking van Nizāmī's gedicht was Dshamī's († 1492) Iskandar-nāma, waarvan in 1876 een Urduvertaling verscheen in verzen van Maulavi Ghulam Haidir¹¹⁾.

Hoofdzakelijk op Nizāmī gaat ook terug de Turksche Iskender Nāme

¹⁾ Weymann 64 e.v. vooral blz. 70. Vgl. Nöldeke, Das iranische Nationalepos 2de uitgave 18.

²⁾ Weymann 79. De veronderstelling van Pfister, Leo, (blz. 42 e.v.), dat deze Arabische vertaling als origineel gehad zou hebben een der hss. van de Historia de preliis is niet juist, daar Leo in de tiende eeuw leefde.

³⁾ Zacher (blz. 178—191) komt op heel andere gronden tot eenzelfde slotsom. Hij meent zelfs te kunnen uitmaken, dat Hunain ben Ishak de vertaler is geweest. Ook Mohl nam dit reeds aan (J. Mohl, Le livre des Rois I, blz. XLIX).

⁴⁾ Weymann 63. ⁵⁾ Nöldeke, Beiträge 32 e.v.

⁶⁾ Uitg. en vert. J. Mohl, Le livre des Rois, Paris 1836—'56. ⁷⁾ Ausfeld 30 e.v.

⁸⁾ Mohl V 61. ⁹⁾ Nöldeke, Beiträge 36 e.v.

¹⁰⁾ Vert. H. W. Clarke, Londen 1881. Zie ook W. Bacher, Nizamis Leben und Werke, Leipzig 1871.

¹¹⁾ W. Hertz, Abh. der Phil. Cl. der Kgl. bayr. Ak. d. Wiss. XIX (1890) blz. 10.

van Ahmedi van Kermyan, die zijn werk voltooide in 1390.¹⁾ Wat inhoud betreft vertoont dit Turksche gedicht ook zeer veel overeenkomst met een Perzisch hs., dat een prozaverhaal geeft over Alexander. De ouderdom van dit hs. is mij geheel onbekend.²⁾

Geheel afzonderlijk staat het Koptische Alexanderverhaal, dat slechts in enkele fragmenten over is, welke, wat hun inhoud betreft, geen enkele overeenkomst bezitten met eenige andere Alexanderroman.³⁾

Volgens Yule⁴⁾ bestaat er ook nog een Siameesch Alexanderverhaal. Hij noemt echter geen bronnen voor deze bewering, en het is mij niet mogelijk geweest over deze versie eenige gegevens te verkrijgen. De heer F. Martini, répétiteur aan de École des Langues Orientales te Parijs, die daar Siameesch doceert, bleek zelfs niet van het bestaan van een dergelijk verhaal op de hoogte te zijn. Ook in de litteraturen van Britsch-Indië schijnt nergens eenige overlevering van beteekenis te hebben bestaan omtrent Alexander den Groote. Wel bestaan er verhalen over den veroveraar, maar deze stammen uit de negentiende eeuw, en zijn vaak overgenomen uit Europeesche geschiedboeken.⁵⁾ Iets ouder zou misschien zijn een Hindustani-folioblad in hs., dat zich in het India Office te Londen bevindt, en dat over Shah Sikandar Zu'l-Quarnain handelt.⁶⁾ Prof. T. Grahame Bailey, wien ik hierover om inlichtingen vroeg, daar de litteratuur dienaangaande geen verdere aanwijzingen gaf, bleek ook nooit iets gehoord te hebben over het aanwezig zijn van een Alexanderroman, of de een of ander sage over Alexander, in Britsch-Indië. Mijn verzoeken om inlichtingen aan de docenten van de Allahabad University en de Ismail College te Bombay bleven onbeantwoord. Toch is Alexander niet geheel in vergetelheid geraakt in het land, waarheen zijn verste veroveringstocht zich uitstrekte. Sir. A. Burnes⁷⁾ vertelt, dat in de Z. O. hoek van Budukshan de z.g. Siahposh Kaffirs wonen, die, wat uiterlijk en huidskleur aangaat,

1) Budge, Syriac version LXXXVIII. Inhoudsopg. door v. Hammer in: Jahrb. der Lit. Band 57. Anzeigeb. 1 e.v. 2) Inhoudsopg. door M. Cardonne in: Bibl. Univ. des Romains Oct. 1777 I, 7 e.v., die het hs. aangeeft als: Ms. Persan de la Bibliothèque de M. L. M. D. P. 3) Urbain Bouriant, J. A. Série VIII, Tome IX, 1887, blz. 1 e.v. 4) H. Yule, Marco Polo, I, Intr. III. 5) J. F. Blumhardt, Cat. Hind. Mss. of the India Office, No. 171. J. F. Blumhardt, Cat. Hind. Printed books of the Brit. Mus. noemt een uitgave in 1873 en een in 1881. Cat. India Office noemt twee uitgaven in Hindustani, een in Panjabi en een in Marathi. De door Garcin de Tassy genoemde Alexanderromans in het Hindustani zijn vermoedelijk bewerkingen van Nizamîs Alexandergedicht (Litt. Hindouie et Hindoustani III 471). De in I 171, 494, II 431 en III 66 genoemde uitgaven zijn allen uit de 19de eeuw. 6) J. F. Blumhardt, Cat. Hind. Mss. of the India Office, No. 262 X 2, fol. 47b. 7) Sir A. Burnes, Travels into Bokhara (1834) II 191, III 183. Vgl. ook W. W. Tarn in The Cambridge ancient History VI 434: „Both flanks of the Hindu Kush are still crowded with the imagined descendants of the man who left none to succeed him; in Chitral, Gilgit, Himza and elsewhere on the Indian side they cluster thick, in places intermarrying only with each other;”

van de omwonende volken verschillen en waarvan men meent, dat ze afstammelingen zijn van Alexander en zijn leger, die men beschouwt als verbreiders van den Islam. Vermoedelijk berust hun kennis niet op het feit, dat Alexander werkelijk bij zijn tocht naar Indië hun land heeft bezocht, maar op wat zij bij het binnendringen van den Islam van hem hoorden.

Eenige geringe kennis omtrent Alexander kan immers als gegeven beschouwd worden bij alle Mohammedaansche volken, omdat Dzoë 'l-karnain ¹⁾, waarover in den Koran (Sure 18 : 83 e.v.) sprake is, ook door Islamiëten gerekend wordt Alexander te zijn. Ook Mohammed zal geweten hebben, wie onder „den Tweehoornige” verstaan werd. Dat hij den naam en de feiten, die in den Koran omtrent Alexander vermeld worden, geput heeft uit de Syrische Christelijke legende, zooals Nöldeke beweert ²⁾, is onmogelijk, als Hunnius gelijk heeft — en de door hem genoemde redenen schijnen mij tamelijk steekhoudend — met zijn bewering, dat de Syrische legende (in haar door Budge gepubliceerden vorm) pas ± 626 moet ontstaan zijn. ³⁾ Maar in elk geval is het waarschijnlijk, dat Mohammed eenigszins bekend was met de in omloop zijnde sagen omtrent Alexander den Grooten. ⁴⁾

In den Indischen Archipel zijn uitloopers van den Alexanderroman bekend in de Maleische, Javaansche ⁵⁾ en Boegineesche ⁶⁾ taal.

¹⁾ Over den naam Dzoë 'l-karnain zie Aant. ²⁾ Nöldeke, Beiträge 32. Nöldeke, Gesch. des Qorāns, bearb. von Fr. Schwally I, 140, N 5. ³⁾ Hunnius, Das Syr. Alex. lied. 21 e.v.; tegengesproken bij Nöldeke-Schwally I, 140 n. 5.

⁴⁾ J. Wellhausen, Reste, Uitg. 1927, 236. ⁵⁾ A. C. Vreede, Cat. Jav. en Mad. hss. Leidsche U. B. No. LVIII. Volgens Winter is de auteur Jasa di Poera I.

⁶⁾ B. F. Matthes, Kort Verslag aangaande alle mij in Europa bekende Makassaarsche en Boegineesche hss., vooral die van het Ned. Bijbelgenootschap te Amsterdam, 1875, No. 87.

2. De herkomst van den Maleischen roman.

Het blijkt dat het Maleische verhaal in groote trekken overeenkomt met de Arabische Alexanderverhalen, zooals die in de Berlijnsche Bibliotheek in hs. aanwezig zijn, en beschreven zijn door Ahlwardt¹⁾. Deze geeft echter geen beschrijving van den inhoud der hss., en een uittreksel, dat Friedländer ervan geeft²⁾, betreft slechts een gedeelte van het verhaal. Zoo zou het mij onmogelijk geweest zijn eenige gegevens te verschaffen over den inhoud der Arabische hss., daar ik de taal, waarin ze geschreven zijn, niet machtig ben, als niet Prof. Mr. Dr. Th. W. Juynboll met buitengewone vriendelijkheid en bereidwilligheid ze voor mij had nagekeken en mij een en ander van den inhoud had medegedeeld. Al wat hier volgt over de Berlijnsche hss. ben ik aan zijn inlichtingen verschuldigd.

De Nos. 522—529 (Ahlw. 9108) bevatten een volledige Iskandargeschiedenis, door eenzelfden copïist geschreven, die zijn naam niet noemt, en ook nooit zijn bronnen met name vermeldt. No. 530 (Ahlw. 9109) bevat het begin van denzelfden Alexanderroman en komt in hoofdzaak overeen met No. 522—529, wijkt echter in bewoordingen vaak af. Als auteur wordt zoowel in den aanhef, als ook later hier en daar in den loop van het verhaal Al-Şūri genoemd, die zich meermalen nadrukkelijk op de welbekende Joodsche en Arabische zegslieden beroept.

Bij een vergelijking van den inhoud van het Maleische verhaal met de Berlijnsche hss. moet men tot den slotsom komen, dat het Maleische stellig hetzelfde verhaal is als dat in de Arabische hss. De overeenkomst is in alle hoofdtrekken, en vaak ook in bijzonderheden, te frappant om toevallig te kunnen zijn. Echter komt het Prof. Juynboll ook weer onwaarschijnlijk voor, dat de Maleische hss. uitsluitend en rechtstreeks op de Arabische hss. Ahlwardt 9108 en 9109 zouden berusten, daarvoor wijkt het verhaal in sommige opzichten weer teveel af. De mogelijkheid bestaat (en is vrij zeker bij het groote aantal soortgelijke verhalen over Iskandar in het Arabisch — Ahlwardt noemt voor Berlijn alleen al elf verschillende hss. uit ongeveer denzelfden tijd), dat er naast de recensies van 522—29 en 530 nog andere, min of meer nauw daarmee verwante recensies bekend geweest zijn van hetzelfde verhaal, zooals die o.a. ook bij de Duizend en een nacht-verhalen voorkomen. Het Maleische verhaal kan dan uit een dezer, min of meer afwijkende, recensies ontstaan zijn. (Vgl. aant. bij blz. 43 : 20—47 : 31).

Het is dus als zeker aan te nemen, dat de Maleische Alexanderroman een vertaling, of een min of meer slaafsche bewerking is van die groep

¹⁾ W. Ahlwardt, Verz. Arab. Hss. Königl. Bibl. zu Berlin VIII No. 9108—9118.

²⁾ J. Friedländer, Chadhirlegende 179 e.v.

Arabische verhalen, die in den lateren tijd in dat land de levensgeschiedenis van Alexander den Groote op romantische wijze weergaven. Hiervoor pleit ook het feit, dat in twee der Maleische hss. (I blz. 296¹) en F blz. 102a) de bewerker eenmaal zegt: Kata Sūri.²) De oorspronkelijk Maleische bewerker moet dus een hs. voor zich gehad hebben, dat Al-Sūri óf als auteur óf als zegsman noemde. De herkomst uit het Arabisch wordt tevens bewezen door het feit, dat in K en D meermalen en in A, B en C enkele malen niet Kata sahiboe 'l-hikajat, maar Qāla sahiboe 'l-hikajat geschreven staat, ook door de Arabische woorden, die vooral in F veelvuldig voorkomen. Tenslotte ook door constructie als: ¹dengan tiada voor: zonder en als: ²ada + werkwoordsvorm en door vele constructies met ³atas, zooals die volgens Prof. Van Ronkel wijzen op het feit, dat uit het Arabisch vertaald is.³)

3. De traditie aangaande Alexander bij de Arabieren.

Het bestaan van deze verhalen bewijst wel, dat er in Arabië, behalve bij de geschiedkundigen, ook bij de schrijvers der volksverhalen een uitgebreide overlevering bestond over Alexander den Groote.⁴) Deze overlevering wijkt op verschillende punten af van de mededeelingen der historici⁵). Uit haar inhoud blijkt, dat zij haar stof geput heeft uit de volgende bronnen:

1. De inhoud van de openbaring van den Koran over Dzoë 'l-karnain (Sure 18 : 82—101) heeft invloed uitgeoefend op de groote lijnen van het verhaal. De verzen luiden naar de vertaling van Soedewo (uitgave der Ahmadiyah-beweging, 1934, blz. 537 e.v.): En zij vragen u omtrent Dzoë 'l-karnain. Zeg: Ik zal u een verhaal van hem reciteeren. Waarlijk, Wij bevestigden hem in het land en schonken hem middelen van toegang tot ieder ding. En hij volgde een weg. Totdat hij, toen hij de grens bereikte, werwaarts de zon neigde, ze vond ondergaan in een zwarte zee, en daarbij een volk vond. Wij zeiden: O Dzoë 'l-karnain! geef hun een kastijding of doe hun een weldaad. Hij zei: Aangaande hem, die onrechtvaardig is, wij zullen hem kastijden; dan zal hij tot zijn Heer wedergebracht worden, en Hij zal hem met een voorbeeldige kastijding kastijden: En aangaande hem, die gelooft en het goede doet, hij zal een schoone belooning hebben, en Wij zullen een gemakkelijk

¹) Het Kata Sūri van I werd door den revisor (zie inl. blz. 27) verkeerd opgevat en veranderd in Kata rawi (Ar. = verhalen). ²) In F blz. 86b wordt nog een andere bron genoemd, nl. Wahb anak M.ndim.n. Bedoeld wordt hier Wahb ibn Munabbih, een bekende (Ar. of Joodsche) zegsman, waarop zich de schrijver van Ahlw. 9109 volgens Prof. Juynboll meermalen beroept. ³) Dr. Ph. S. van Ronkel, T. B. G. XLI, 498 e.v., vooral 506, 511 e.v., 516. ⁴) Zoo b.v. Euty-chius, ed. Pocock 267. Abu'l-féda, ed. Fleischer, 76 e.v. Voor Dīnawarī, Tabarī en Ya'qūbī zie Nöldeke, Beiträge, 34 e.v. De volksverhalen zijn vóór Mohammed nog niet onder de Arabieren bekend. M. Lidzbarsky, Z. A. VIII 268 e.v. ⁵) Zie ook Friedländer, Chadhirlegende 123—230.

woord van Ons gebod tot hem spreken. Daarna volgde hij (een anderen) weg. Totdat hij, toen hij de grens bereikte, waar de zon opging, ze vond opgaan over een volk, aan hetwelk Wij geen beschutting daartegen hadden gegeven; Zoo was het! en Wij hadden een volledige kennis van wat hij had. Daarna volgde hij (een anderen) weg. Totdat hij toen hij (een plaats) tusschen de twee bergen bereikte, aan gindsche zijde daarvan een volk vond, dat nauwelijks een woord kon verstaan. Zij zeiden: O Dzoe 'l-karnain! waarlijk, Gog en Magog stichten kwaad in het land. Zullen wij u dan een schatting betalen, op voorwaarde dat gij een slagboom tuschen ons en hen opricht. Hij zei: Datgene waarin mijn Heer mij bevestigd heeft, is beter; derhalve, help mij slechts met werkers, ik zal een versterkten slagboom tusschen u en hen maken. Breng mij blokken ijzer; totdat hij, toen hij de ruimte tusschen de twee bergwanden gevuld had, zei: Blaas; totdat hij, toen hij het (als) vuur had gemaakt, zei: Breng mij gesmolten koper, opdat ik het daarover giete. En zij konden dien niet beklimmen, noch konden zij er een gat in maken. Hij zei: Dit is een genade van uw Heer, maar wanneer de belofte van mijn Heer geschiedt, zal Hij dien met den grond gelijk maken, en de belofte van mijn Heer is immers waarachtig. En te dien dage zullen Wij een deel hunner in strijd met een ander deel laten, en er zal op de bazuin geblazen worden; dan zullen Wij hen allen vergaderen; En Wij zullen te dien dage de hel, te kijk gesteld, voor de ongeloovigen voortbrengen, Zij, wier oogen onder de bedekking van Mijn Herinnering waren, en zij konden zelfs niet hooren.

Het komt vooral aan op de verzen 83/84a en 88/89a, die resp. luiden: En hij volgde een weg. Totdat hij de grens bereikte, werwaarts de zon neigde, ze vond ondergaan in een zwarte zee (83/84a) . . . Daarna volgde hij een anderen weg. Totdat hij, toen hij de grens bereikte, waar de zon opging. . . . (88/89a).¹⁾ Het blijkt, dat Dzoe 'l-karnain daarna een ijzeren muur bouwt tegen Gog en Magog. Het schema, dat hier gegeven wordt van de tochten van Dzoe 'l-karnain, blijkt aan het Arabische verhaal, waaraan het Maleische zijn inhoud ontleent, ten grondslag te liggen aan de volgorde van alle daarin vertelde gebeurtenissen. In hoeverre Mohammed gedacht heeft aan Alexander, en of hij hem met den Dzoe 'l-karnain uit den Koran heeft vereenzelvigd of niet, is een vraag, die hier niet ter zake doet. Wel kan gezegd worden, én dat de zaken, die de Koran van Dzoe 'l-karnain vertelt, reeds vóór Mohammed in het Oosten aan Alexander werden toegeschreven, én dat ook later voor de Arabieren Dzoe 'l-karnain dezelfde was als Alexander, hoewel meermalen, vooral door orthodoxe Koranuitleggers, die identiteit werd tegengesproken. Soms nam men dan zijn toevlucht tot de verklaring,

¹⁾ Vert. van Soedewo, uitg. der Ahmadijah beweging 538 en 539.

dat er twee Dzoë 'l-karnains geweest waren: a. die uit den Koran, die een afstammeling van Sjam was en in den tijd van Ibrahim leefde, b. een afstammeling van Jāfat, die dezelfde is als Alexander de Grooten.¹⁾

2. Een tweede bron is het Shāhnāma van Firdausi²⁾ of het Arabische werk van Mansūr at-Ta'ālibi (961—1057/58), dat zakelijk overeenstemt met den inhoud van het Koningsboek.³⁾ Vooral wat het eerste gedeelte van het Maleische verhaal betreft, is de overeenkomst met het Shāhnāma frappant (tot aan het oogenblik, dat Iskandar den troon van Iran bestijgt). Van dit gedeelte komt alleen het verhaal, dat Allah aan Adam zijn nakomelingschap laat zien, niet voor in het Perzische gedicht. De namen der voorvaderen van Bahmān, die in het Maleische verhaal genoemd worden, blijken ook ontleend te zijn aan Firdausi (zie aant. bij blz. 43 : 20—47 : 31). Op het overige gedeelte van den inhoud blijkt het Perzische koningsboek niet zulk een rechtstreekschen invloed uitgeoefend te hebben. Meestal is niet na te gaan, of Firdausi hier de bron geweest is, dan wel een der onder 3 nog te noemen Alexander-verhalen. De oorzaak hiervan is, dat en Firdausi en de andere bronnen vaak overeenstemmen, omdat ze gezamenlijk weer teruggaan op den Pseudo-Callisthenes (zie hierover nog aant. bij blz. 92—121).

3. Voorzover het Arabische (Maleische) verhaal overeenkomt met den Pseudo-Callisthenes, en deze overeenkomst niet is te verklaren door overname uit Firdausi, moet de Arabische auteur ook nog, hetzij rechtstreeks, hetzij door een rij overleveringen zijn gegevens geput hebben uit de Arabische versie van den Pseudo-Callisthenes, of uit het uittreksel daaruit, n.l. Mubashshirs Akhbār al-Iskandar. In den tijd dat de laatste genoemde Alexanderbiografie geschreven werd, waren de verhalen over Iskandar in Arabië reeds zeer geliefd (de schrijver: Mubashshir ibn Fātik stierf 1053/54 A.D.).⁴⁾ Hoe de eerste Arabische vertaling van den Pseudo-Callisthenes (naar de meeste waarschijnlijkheid via het Syrisch in 't Arabisch gekomen⁵⁾) er uit gezien heeft, is niet te zeggen. In elk geval zal zij oorspronkelijk tamelijk trouw den inhoud van het Grieksche verhaal gevolgd hebben, (zie over de overeenkomst van sommige stukken van het Maleische verhaal met den Griekschen Pseudo-Callisthenes vooral de aant. bij blz. 190 t.m. 192, 245: 31 e.v. en 263: 2/3), maar al zeer gauw treden er groote wijzigingen op: De figuur van Nektanebos verdwijnt (deze is reeds bij Mubashshir niet meer bekend). Er worden allerlei Syrische en Perzische tradities in opgenomen, o.a. de legende van de levensbron en van den tocht naar het land

¹⁾ G. Weil, *Bibl. Leg.* 93 e.v. M. Lidzbarsky, *Z. A.* VIII 268 e.v. ²⁾ Uitg. J. Mohl, Parijs 1838—58. ³⁾ Nöldeke, *Nationalepos*, 2de uitg. 41.

⁴⁾ B. Meissner, *Z. D. M. G.* Band 49, blz. 584. ⁵⁾ Meissner 625: Die Hauptquelle für Mubashshir war also jedenfalls eine durch theologische Zusätze erweiterte Bearbeitung des Pseudocallisthenes in einer S. (Syrische versie) sehr nahe verwandten Recension. Positiever: Weymann 46 e.v.

der duisternis, welke episodes in de Syrische versie niet voorkomen.

Dat deze wijzigingen reeds vroeg in de Arabische Pseudo-Callisthenes-versie moeten zijn aangebracht, wordt bewezen uit het feit, dat sommigen ervan reeds in de Aethiopische bewerking voorkomen, zooals de Gog en Magog-episode¹⁾, de tocht naar het land der duisternis²⁾ en de legende van het levenswater.³⁾ Ook het verhaal van Nektanebos moet reeds vroeg verdwenen zijn, daar ook de oudere historici van Alexanders afkomst nog slechts de historische loop der gebeurtenissen, of de Perzische traditie kennen.⁴⁾ Dat de Aethiopische roman in het eerste deel wel overeenstemt met de Syrische versie, is volgens Weymann toe te schrijven aan een omwerking van de bestaande Arabische roman, door een Arabier in Egypte.⁵⁾ Hoewel door Mubashshir niet uitdrukkelijk gezegd wordt, dat Iskandar als geloovig Islamiet zijn godsdienst pooft te verbreiden, en zijn gezegden evengoed een Christen als een Mohammedaan in den mond gelegd zouden kunnen worden, lijkt het mij toch niet te gewaagd te veronderstellen, dat Mubashshir Iskandar reeds als kampioen van den Islam beschouwde. In elk geval zullen zijn (Arabische) lezers niet meer op de gedachte gekomen zijn, dat Iskandar ook een Christen kon wezen.⁶⁾

4. Behalve uit de bovengenoemde bronnen ontleent de Arabisch-Maleische verhalengroep ook veel gegevens aan de Mohammedaansche overleveringen en legenden. Dit gaat niet alleen op voor kleinere invoegsels tusschen stukken, die duidelijk aangewezen kunnen worden als te komen uit vaste bronnen (Firdausi, Pseudo-Callisthenes), maar ook is op deze wijze een der hoofdpersonen van het verhaal tot stand gekomen: Khadhir (de Maleische Chidir). Over den oorsprong van deze figuur is veel gestreden, maar het zal wel niet vol te houden zijn, met Friedländer⁷⁾ en Dyroff⁸⁾, dat Khadhir de vertaling is van het Grieksche woord Glaukos en dat de legenden om Khadhir, speciaal die van zijn vinden van de levensbron, stammen van die om den Griekschen zeegod Glaukos, die ook in den Griekschen Pseudo-Callisthenes, echter niet in de oudste recensie, voorgesteld wordt door Andreas, de kok van Alexander, die het levenswater drinkt. Wel heeft de overeenkomst tusschen Khadhir en Glaukos ertoe meegewerkt, dat in het verhaal van het zoeken van het levenswater, zooals dit in de Alexanderromans van het Oosten voorkwam, niet Andreas, maar Khadhir de gelukkige was, die het levenswater dronk, iets dat te meer voor de hand lag, daar het eeuwige leven van Khadhir gegeven was.⁹⁾ Het is beter

¹⁾ Budge, *Life and exploits* 231 e.v. ²⁾ Budge 242 e.v. ³⁾ Budge 261 e.v.
⁴⁾ Weymann 76. ⁵⁾ Weymann 83. ⁶⁾ Toch worden zelfs nog in ons verhaal — al is het dan ook slechts éénmaal — Iskandar en zijn volgelingen masihi (christenen) genoemd (C blz. 403b). ⁷⁾ I. Friedländer, *Chadhirlegende* 107 e.v.
⁸⁾ K. Dyroff, *Z. A. VII* 319 e.v. ⁹⁾ R. Hartmann, *Z. D. M. G. Band* 67, blz. 739 e.v. Vgl. verder met de aant. bij blz. 208—231.

den oorsprong van de Khadhirfiguur te zoeken in het Gilgameshepos en in de Joodsche legenden over Elias, terwijl dan later pas zijn figuur aangevuld werd o.a. met trekken uit den Alexanderroman.¹⁾ Khadhir is dezelfde als de met genade en kennis begiftigde knecht Gods uit den Koran (Sure 18 : 65).

Zoo blijkt dus, dat ook in veel latere bewerkingen nog telkens weer trekken en personen uit oude Oostersche legenden en toekomstverwachtingen in den Alexanderroman binnendrongen, welke legenden ook reeds bij de wording van den Griekschen Pseudo-Callisthenes zulk een groote rol gespeeld hebben.

De lezing van het verhaal van den muurbouw tegen Gog en Magog staat, wat betreft de plaatsing in het schema van den roman, onder invloed van den Koran, en is daarna geheel ontleend aan de verschillende tradities, die de Mohammedanen zich omtrent deze gebeurtenis gevormd hadden.²⁾ Hierbij moet niet vergeten worden, dat deze tradities veel ontleenden aan de Christelijke voorstelling hieromtrent in de Syrische legende³⁾, en bovendien, dat al zeer vroeg (hoewel niet in de oudste Grieksche versie⁴⁾) min of meer uitvoerige berichten in den Pseudo-Callisthenes voorkomen omtrent Alexanders krijgsbedrijven tegen de onreine volken. (Zie verder de aant. bij blz. 199 : 32—201 : 16).

Bij het beschrijven van Iskandars zwerftochten van Oost naar West en van West naar Oost, kwam tenslotte den Arabischen auteur te hulp de uitgebreide geografische kennis, die in zijn tijd in Arabië bestond⁵⁾, en die hij voor een groot deel in zijn roman te pas heeft gebracht. Daar echter in het Maleisch in 't algemeen de namen zeer vervormd en verbasterd zijn overgenomen — zooals ook blijkt uit de weergave van de namen der oudste Perzische koningen —, en het Arabische origineel voor mij ontoegankelijk was, is het mij in vele gevallen niet gelukt de werkelijke vorm der geografische namen op te sporen. Toch zullen ze wel allen aan bij de Arabieren bekende namen van steden en landen hun oorsprong te danken hebben, al is het niet onwaarschijnlijk, dat eenige ervan slechts in de verbeelding van het Arabische volk hebben bestaan.

Een bijzonder licht wordt op de ontwikkeling der Iskandarverhalen bij de Arabieren geworpen door een nader onderzoek in te stellen naar

¹⁾ M. Lidzbarski, Z. A. VII 104 e.v. A. J. Wensinck in Enzykl. des Islam II 923. Ook volgens A. Christensen, Alexander den Store i den orient. overlevering (Nord. Tidsskr. f. Filol. III 19 e.v.) is Chidir de Utnapishtim uit het Gilgameshepos.

²⁾ Zie de verschillende Arabische berichten omtrent den muur van Gog en Magog, vert. door M. J. de Goeje, Versl. en Med. K. A. v. Wetensch. Afd. Letterk. 1888, blz. 87 e.v. ³⁾ Uitg. Budge, Syriac version. ⁴⁾ Ausfeld 107.

⁵⁾ Zie Jacut's geographisches Wörterbuch, hrsg. v. F. Wüstenfeld, Leipzig 1866—73. Yāqūt voltooide zijn woordenboek in 1224.

den inhoud van den roman, geschreven door 'Umāra, die in het laatst van de tweede eeuw der Mohammedaansche tijdrekening leefde.¹⁾ De inhoud wordt door Friedländer als volgt gegeven: Dzoë 'l-karnain (Alexander de Groote), de hoofdpersoon, is de zoon van Philippus van Griekenland. Zijn moeder heeft astrologische kennis en verschuift den datum van zijn geboorte tot een gunstig tijdstip voor de geboorte van een wereldveroveraar. Zijn leermeester is Aristoteles. Na één mislukte poging weet hij later toch zijn volk te bekeeren. Na den dood van zijn vader trekt hij uit om de levensbron te zoeken, waarbij hij als vizier meeneemt zijn neef Elisa en als leger troepen uit alle volken tot van de einden der aarde. Hij gaat eerst naar 't Westen, neemt Jābarsā in, ziet de zonsondergang en trekt daarna naar 't Oosten, waar hij door de inwoners van de wonderstad Jābalqā vrijwillig wordt binnengehaald. Hij gaat dan den zandvloed en de duisternis in met uitgelezen paarden en begeleiders, maar vindt de levensbron niet, terwijl zijn vizier Khadhir²⁾ er wel van drinkt (volgens een der versies, waarvan 'Umāra er verschillende vertelt). Na zijn teleurstelling in 't land der duisternis richt Dzoë 'l-karnain den muur van Gog en Magog op, omdat hij in den Koran gelezen heeft, dat hij dat doen zal. Daarna reist hij naar Babel, onderweg houdt hij het gesprek met de wijzen.

4. De gang van de Alexander-overlevering bij de Arabieren.

Op grond van de hierboven verzamelde gegevens is een volgende gang van het Alexanderverhaal in het Arabisch met vrij groote zekerheid te reconstrueeren. In den tijd van Mohammed was er een zekere, naar het schijnt, geen groote bekendheid met het Alexanderverhaal. Doordat de persoon van Dzoë 'l-karnain in den Koran werd opgenomen, kregen de aanhangers van den Islam meer belangstelling voor deze figuur, en was het eerste schema van zijn levensroman gegeven. Toen eenige eeuwen na Mohammed de Syrische Pseudo-Callisthenes in het Arabisch vertaald werd, bevredigde dit verhaal den Mohammedaanschen geest niet, die toch geen oogenblik twijfelde aan de identiteit van Dzoë 'l-karnain en Alexander. Daarom ontstond ongeveer in denzelfden tijd als de min of meer letterlijke vertaling een verhaal over Alexander (n.l. dat van 'Umāra), dat wel veel gegevens putte uit den Pseudo-Callisthenes, maar die aan den anderen kant ondergeschikt maakte aan wat in den Koran omtrent Dzoë 'l-karnain was geopenbaard. Alexander werd verbreider van het ware geloof, maar bleef nog zoon van Philipus van Griekenland. De groote plaats, die gegeven werd aan den tocht naar de levensbron en den bouw van den muur van Gog en Magog, benevens het feit, dat het laatste vermeld wordt na het eerste, wijst

¹⁾ Friedländer, Chadhirlegende 129 e.v. ²⁾ 'Umāra zegt zelf uitdrukkelijk, dat Khadhir identiek is met Elisa (Friedländer, Chadhirlegende 137).

erop, dat aan 'Umāra ook de Syrische Christelijke legende bekend was. Omdat in den Koran alleen van een reizenden Dzoë 'l-karnain sprake was, beginnen de tochten van Alexander zulk een overwegende plaats in te nemen en kreeg ook de gids, die Alexander vergezelt, een belangrijke plaats. Toen eenmaal uitgemaakt was, dat die gids niemand minder was dan Khadhir, maakte het hooge aanzien, dat diens persoon in het Arabische volksgeloof genoot, dat hij een der hoofdpersonen, zoo niet dé hoofdpersoon van het verhaal werd.

Weer eenige eeuwen later (\pm 1000) werd in Arabië de inhoud van het Perzische Koningsboek bekend, dat ondertusschen zeer veel gegevens omtrent Alexander putte uit de werken van Arabische geschiedschrijvers. Dat ook de inhoud van den Pseudo-Callisthenes in dien tijd nog vrij ongerept was bewaard gebleven, bewijst het bestaan van het beknopte verhaal van Mubashshir. De voorstelling, door Firdausi gegeven van de geboorte en afstamming van Alexander, strookte beter met het Mohammedaansche denkbeeld van wat een koning in dat opzicht past, dan het min of meer zich met magische praktijken ophouden van Alexanders moeder bij diens geboorte, zooals 'Umāra het nog verteld had. Vandaar dat — misschien langzamerhand en met verschillende tusschenstadia¹⁾, misschien ook zonder intermediair — de Alexanderroman in het Arabisch ontstond, zooals die ten grondslag ligt aan ons Maleisch verhaal. Als auteur wordt in een der Berlijnsche hss. genoemd Al-Šūri. Misschien is deze het, die de eigenlijke compiler is geweest van deze versie, misschien heeft ook hij de roman al in ongeveer dezelfde vorm voor zich gehad als hij hem heeft uitgegeven. In ieder geval bestaan van deze versie nog verschillende andere hss., die in groote trekken met dat van Al-Šūri overeenkomen, en ook in vele kleinere, maar die toch onderling eenigszins verschillen. De tijd van vervaardiging is mij onbekend. Het oudste hs. van deze soort te Berlijn is geschreven in 1665 (Ahlw. 9117).

De eigenaardige omstandigheid, dat Alexander in deze verhalen eerst zijn broeder Dara overwint, dan als koning van Perzië de rijken in het Westen overwint en daarna, op zijn tocht naar het Oosten, nog eens te strijden heeft tegen een koning van Perzië n.l. tegen Darinūs, kan op de volgende manier verklaard worden. De compiler nam eerst het verhaal uit Firdausi over, tot aan de troonsbestijging, daarna beschreef hij de reizen van Alexander, eerst naar het Westen, daarna naar het Oosten. Nu wist hij echter, hetzij uit den volledigen Arabischen

¹⁾ De levensbron-episode, zooals die in de Arā'is van Ta'labi voorkomt (10de eeuw), vertaald door Friedländer, Chadhirlegende 163 e.v., is ongeveer gelijk aan die overlevering van 'Umāra, die het meest overeenkomt met het verhaal van Al-Šūri. Volgens Friedländer (162) komt deze geschiedenis ook voor in het biografisch woordenboek van Ibn Hagar, die ze, volgens zijn eigen opgave, geput heeft uit Ibn 'Asakir (gest. 571/1076).

Pseudo-Callisthenes, hetzij uit de bewerking van Mubashshir, dat Alexander eerst verschillende koningen, of zooals Mubashshir het wil, alle koningen van het Westen had overwonnen¹⁾ (en o.a. ook Alexandrië had gesticht), daarna tegen Dara slag had geleverd en vervolgens naar het Oosten trok en Porus overwon. Hieruit maakte hij op, dat Alexander nog eens een koning van Perzië, en wel een ander dan de Dara van Firdausi, te bestrijden had. Misschien kwam in een van zijn bronnen de naam Darius (en niet Dara) voor, waaruit dan de vorm Darinūs makkelijk te verklaren is. Of deze vervorming van het verhaal reeds bij 'Umāra bestond, of pas bij Al-Šūri c.s., is niet door mij uit te maken, daar ik 'Umāra slechts ken door de korte inhoudsopgave van Friedländer. Het meest waarschijnlijk is, dat 'Umāra haar nog niet had, daar hij immers het Perzische koningsboek niet kende.

5. De ouderdom van den Maleischen roman.

Omtrent den ouderdom van het Maleische verhaal is het volgende te zeggen. De hss. zijn voor 't meerendeel nog geen of nauwelijks 100 jaar oud. Het oudste is K, dat geschreven is in 1713 (inl. blz. 27). Echter moet de Hikajat Iskandar al eerder bekend geweest zijn bij de Maleiers. Het blijkt n.l., dat het eerste deel van de Sedjarah Melajoe, waar de bruiloft van Iskandar met Shahru 'l-Bariya, de dochter van radja Kida Hindi wordt verhaald, overgenomen is uit de Hikajat Iskandar, en wel blijkt dit uit het feit, dat een groot deel van het verhaal uit den Sedjarah Melajoe bijna woordelijk overeenstemt met het gedeelte uit de Hikajat Iskandar (zie de vergelijking in de aant. bij blz. 184—189). Als in de Sedjarah Melajoe de voltrekking van het huwelijk van Iskandar is beschreven, wordt verhaald, dat hij met zijn leger weer verder trekt zooals gewoonlijk. En dan volgt: Maka baginda poen berdjalanlah laloe kematahari hidoep seperti jang terseboet didalam hikajatnja jang termasjhoer itoe.²⁾ Hieruit volgt, dat de Hikajat Iskandar in den tijd van het schrijven van de Sedjarah Melajoe bij de Maleiers reeds een geliefd en bekend werk was. De Sedjarah Melajoe nu is gedateerd 1021 A.H. (1612 A.D.)³⁾, zoodat de vertaling van de Hikajat Iskandar minstens eenigen tijd daarvoor moet hebben plaats gevonden.

6. Beschrijving der Maleische hss.

De volgende afstammelingen van dien eersten Maleischen Alexanderroman zijn door mij bestudeerd:

A. Toebehoorend aan de Universiteitsbibliotheek te Leiden Cod. 1967, (Cat. Dr. H. H. Juynboll CLXXXII). Het hs. bestaat uit twee deelen,

¹⁾ Bij Meissner, Z. D. M. G. Band 49, blz. 607. ²⁾ Uitgave W. G. Shellabear, Singapore 1898, blz. 5; 5e ed. (1924) blz. 10. ³⁾ Zie de inleiding van het werk, vgl. ook H. H. Juynboll, Cat. Mal. en Soend. hss. der U. B. te Leiden, blz. 231.

quarto, van resp. 375 en 424 blz., elk van 13 regels. De herkomst is volgens Dr. Juynboll (Cat., Inleiding blz. VI) onbekend. Het titelblad van het tweede deel noemt den naam van den afschrijver: Ini hikajat radja Iskandar oléh jang menoelis Moehammad Hasan ibn Hadji 'Abdoe 'l-'aziz. De volgorde der blz. is geheel verward. Dr. Juynboll gaf hierop een correctie, die aangevuld moet worden tot het volgende:

blz. 1	—	28 : 5 (Alkissah)
74 : 2 (kira ²)	—	77 : 7 (demikian)
49 : 3 (maka pada)	—	50 : 3 (sertanja)
65 : 2 (hormat)	—	74 : 2 (itoe)
28 : 5 (Dikatakannja)	—	36 : 12 (sekalian)
50 : 3 (Hai orang toea)	—	65 : 2 (hoeloebalang)
36 : 12 (sekalian)	—	49 : 3 (pelbagai)
77 : 7 (boenjinja)	—	134 : 11 (Bahwa)
138 : 12 (Iskandar)	—	142 : 11 (bahagia)
134 : 11 (Bahwa)	—	138 : 12 (Iskandar)
142 : 11 (bahagia)	—	einde.

Het hs. loopt tot aan het gesprek van Iskandar met de dochter van Tībūs (uittr. blz. 251 : 20). Tusschen deel I en II is een lacune, waarin de onderwerping van 'zhān, den zoon van 'Abūd van Jābalsā vermeld had moeten zijn (uittr. blz. 242 : 14—23).

B. Eveneens uit de Leidsche Universiteitsbibliotheek Cod. 1696 (Cat. Dr. H. H. Juynboll CLXXXI). Twee deelen quarto, een van 375 en een van 483 blz. van 13 regels. Volgens Dr. Juynboll (Cat. inleiding blz. VI) is dit hs. reeds in 1870 door Prof. Pijnappel beschreven (B. K. I. 3de volgr. V blz. 166) en in 1864 na de opheffing van de Koninklijke Academie te Delft vandaar naar Leiden overgebracht. Op het titelblad van deel II staat vermeld: Ini hikajat Iskandar oléh jang menoelis Moehammad Tjing Sa'idoe 'llah adanja. Deze Sa'idoe 'llah was volgens Pijnappel schrijver op de secretarie onder den Gouverneur-Generaal van der Cappellen (1819—1826).

Pijnappel vermoedt reeds, dat „deze redactie van het Alexanderverhaal misschien maar voor de helft compleet (is), daar het eindigt met het beleg van Damaskus, toen Alexander uit het Westen terugkeerde. Daarop zal zijn strijd met Darius, diens nederlaag en Alexanders verdere tocht naar het Oosten moeten volgen.”

De verwarring in de volgorde der blz. is reeds voor een deel aange-
wezen door Dr. Juynboll. De juiste volgorde is:

1	—	25 : 6 (Alkissah)
65 : 11 (kira ²)	tot en met	69
44	—	44 : 13 (sertanja)
25 : 6 (Dikatakannja)	tot en met	31
58	—	65 : 11 (itoe)

44 : 13 (Hai orang toea)	tot en met 57
32	tot en met 43
70	— 123: 1 (Bahwa)
126 : 10 (Iskandar)	— 130 : 8 (bahagia)
123 : 1 (Bahwa)	— 126 : 10 (Iskandar)
130 : 8 (bahagia)	— einde.

De verwisseling, tengevolge waarvan men eerst moet lezen blz. 58—69, daarna 44—57 en daarna pas 32—43, kan verklaard worden door verwisseling van vellen papier bij binden of herbinden.¹⁾

Tusschen B I en B II is hetzelfde stuk uitgevallen als tusschen A I en A II, B loopt even ver als A.

C. Hs. uit de Staatsbibliotheek te Berlijn, no. 11 van de collectie Schoemann (beschreven door Overbeck in J. A. S., Malayan Branch IV, 2). Het bestaat uit één deel, quarto formaat, tellende 826 blz. van 13 regels, geschreven op oud hollandsch papier, waarin het watermerk voorstelt soms de Hollandsche leeuw met randschrift: Pro Patria eiusque Libertate, of: Concordia res parvae crescunt, soms de Hollandsche tuin met daarnaast: Pro Patria. Die verwisseling der blz., die bij B toegeschreven werd aan een vergissing bij het binden, komt hier niet voor, wel de andere. De volgorde der blz. moet zijn:

1	— 13a : 7 (mengertilah ia)
21a : 8 (baiklah)	— 23a : 9 (diair)
13a : 7 (Sebermoela)	— 21a : 7 (kandapat)
23a : 10 (Maka kata)	— 77b : 9 (Bahwa)
79b : 4 (Iskandar)	— 81a : 12 (bahagia)
77b : 9 (Bahwa)	— 79b : 4 (Iskandar)
81a : 12 (bahagia)	— einde.

De lacune tusschen deel I en II van A en B komt bij C niet voor, C eindigt midden in hetzelfde verhaal als A en B. De tijd van afschrijven wordt vermeld in den colophon, die luidt: Telah selesailah ditoealis hikajat radja Iskandar ini kepada 10 hari boelan Mai, tahoen 1851, ia-itoe 9 hari boelan Radjab 1267 sanat. Het gedeelte na blz. 468 is door een andere hand geschreven als het gedeelte voor blz. 468. Het schrift is duidelijk en verzorgd en toont minder schrijffouten dan dat van A en B.

D. Hs. der bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap, no. CCCXXXV. Beschreven door Prof. Dr. Ph. S. v. Ronkel in de Cat.

¹⁾ Dit schijnt op 't eerste gezicht vreemd, daar wel pag. 58—69 en 32—43 een vel kunnen vormen, maar niet de 14 pag. van 44—57. De situatie is echter als volgt: Oorspronkelijk was dit gedeelte van het hs. geschreven op 3 ongelijke vellen n.l. 30—45, 46—57, 58—69. Door vergissing werd echter vel 58—69 verwisseld met vel 32—43 d.w.z. vel 30—45, behalve de buitenste bladen. Hierdoor was het mogelijk, dat tusschen de beide verwisselde vellen niet 12, maar 14 blz. op hun plaats bleven.

der Mal, hss. van het B. G. (Collectie von de Wall 112).¹⁾ Het bestaat uit één deel folio, bevattende 399 blz. van 19 regels. Oudhollandsch papier, met watermerk: Hollandsche leeuw met omschrift: Pro patria, Eendracht maakt macht, of: De Erven D. Blauw. Op het titelblad staat: Iskandar Dzoe 'l-karnain. In dit hs. heerscht eenzelfde verwarring in de volgorde van het verhaal als in C. De juiste volgorde is:

1	—	7b : 7 (sekalian)
11b : 18 (kira ²)	—	13a : 2 (sertakoe)
7b : 7 (Hatta)	—	11b : 18 (itoe)
13a : 2 (Djanganlah)	—	32a : 7 (Bahwa)
33a : 8 (Iskandar)	—	34a : 18 (bahagia)
32a : 7 (Bahwa)	—	33a : 8 Iskandar
34a : 18 (bahagia)	—	einde.

In D komt het verhaal voor dat ontbreekt tusschen A I en A II, het hs. eindigt vrijwel gelijk als A, B en C. Het schrift is duidelijk, maar na blz. 261 heeft de afschrijver een soort inkt gebruikt, die het papier heeft aangetast, wat aan de leesbaarheid van dat gedeelte niet ten goede komt.

E. No. 2 van de Farquhar Collection, toebehoorend aan de Royal Asiatic Society te Londen, beschreven door H. N. v. d. Tuuk (B. K. I. 3de volgr. I). Het bestaat uit drie deelen, quarto formaat, resp. 202, 206 en 112 blz. tellende van 15 regels. Het papier is gemerkt: T. Stains, 1805. Uit de beschrijving van v. d. Tuuk blijkt, dat hij slechts het eerste deel in handen heeft gehad. Voorin het eerste deel is aangeteekend: Presented bij Coll. Farquhar Nov. 3, 1827. Het hs. is in 1817 te Melaka geschreven volgens den colophon, die luidt: Chatamnja soerat ini kepada delapan likoer hari boelan rabioe 'l-awal malam djoema'at waktoe 'asar djam poekoel lima. Adalah jang menjoeratnja entjik Jahja Abdoe 'l-wahid anak Melaka disoeroeh oléh toean radja Midjir Pak.r jang memerintahkan negeri kota Melaka 1232 sanat. Jahja ben Adoe 'l-wahid wordt in de Hikajat Abdoe 'llah genoemd, waar hij een der Maleiers is, die den kolonel Farquhar vergezellen op zijn onderzoekstocht naar de plaats, waar Singapore zou gesticht worden. Het was dus waarschijnlijk een van de klerken van Farquhar (B. K. I. II 431). Midjir Pak.r is dan dus Major Farquhar, die inderdaad in 1817 Gouverneur van Melaka was. Onverklaarbaar schijnt mij het feit, dat hij Major en niet Colonel genoemd wordt, want in 1818 was hij toch reeds Colonel (vgl. T. J. Newbold, Account of the British Settlements in the Straits I 127). In het Maleische hs. Sedjarah radja² Riou (Kol. Bibl. 630) wordt Farquhar ook Médjer (= Major) genoemd (zie A. L. V. L.

¹⁾ Deze collectie werd bij besluit van 13 Sept. 1873 No. 9 aan het B. G. ter bewaring afgestaan (zie Cat. v. Ronkel, Inl. blz. II).

v. d. Linden, *De Europeaan in de Maleische Literatuur*, Diss. Utrecht 1937, blz. 278). De tekst van E wijkt vrij veel af van die van A, B, C en D, maar de inhoud is vrijwel dezelfde, behalve dat E dadelijk begint met de geschiedenis van Bahmān en Hoemani, en veel verder doorloopt dan de vorige hss. Tusschen E II en III is een stuk uitgevallen; E II eindigt midden in het verhaal, dat Chidir den brief van Iskandar overbrengt naar het land Tūbī, dat voorkomt in A II, blz. 265 (zie uittr. blz. 248 : 21) en E III begint op een willekeurig punt in het verhaal van den strijd van Darīnūs (uittr. blz. 251 : 21). Het hs. eindigt met het huwelijk van Iskandar met de dochter van radja Kidi Hindi (uittr. blz. 254 : 30).

F. Hs. der University Library te Cambridge, Add. 3770, beschreven door Prof. Dr. Ph. S. v. Ronkel (Med. Kon. Ak. v. Wetensch. Afd. Letterkunde deel 59, serie A, blz. 194 [1925]). Het bestaat uit één deel folio, groot 312 blz. van 25 regels, duidelijk geschreven. Het papier, dat vol vlekken zit en op verschillende plaatsen gescheurd is, draagt het watermerk: Radway 1808. Het geheel is een deel van een vollediger hs., zoowel beginnend als eindigend met een willekeurige bladzijde, midden in een zin. Het begin sluit aan bij het eind van E III, waar het eenige blz. lang mee overeenkomt (zie tekstuitgave blz. 184-189). Voor den inhoud zie uittr. blz. 254 : 31-268. Vooral in het eerste gedeelte zijn veel minder vaak voorkomende woorden met potlood onderstreept. Dit is waarschijnlijk gedaan door Wilkinson bij het samenstellen van zijn Malay-English dictionary. Het hs. wordt door Wilkinson genoemd in het voorwoord van dat woordenboek (blz. II, vgl. aant. bij blz. 190 tm. 192) en is blijkens een ingeplakt etiket in November 1900 door hem aan de Universiteit te Cambridge geschonken.

Dit hs. werd door Prof. v. Ronkel beschouwd als de vertegenwoordiger van een geheel andere versie van de Maleische Iskandarverhalen, dan die van de overige bekende hss. Het is mij bij dieper onderzoek gebleken, dat het het vervolg is van het in de andere hss. staande verhaal, en met deze hss. uit eenzelfde Arabische origineel vertaald (vgl. inl. blz. 34). Het overzicht, dat Prof. v. Ronkel geeft van den inhoud van dit hs., geeft blijk van slechts zeer vluchtig doorbladeren. Zijn oordeel is: „Wanneer de Maleische versie der Alexanderlegende eens tot onderwerp van behandeling zal genomen worden, zal deze redactie niet buiten het onderzoek kunnen blijven, hoewel haar moderne, kunstelooze samenstelling haar een plaats toekent buiten eenig verband met de andere bewerkingen der Iskandarmaterie”.

Ook volgens Wilkinson (*Papers on Malay Subjects, Malay Literature, Part I, Kuala Lumpur 1907, blz. 24*) vertegenwoordigt F een geheel afzonderlijk staande versie der Maleische Iskandarverhalen. Hij echter stelt, in lijnrechte tegenstelling met Prof. v. Ronkel, die van F ver

boven de andere versie, die volgens hem het Perzische verhaal dichter volgt (waarschijnlijk wegens de overeenkomst van het eerste gedeelte met het Shāhnāma), „but its lack of any genuine element of love-interest militates against its popularity”. Zijn opvatting blijkt dus, evenals die van Prof. v. Ronkel, onjuist te zijn.

G. Behoorend aan de Bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap CCCXXXVI (Von de Wall 113), beschreven door Prof. v. Ronkel, bestaande uit één deel, 257 blz. van 19 regels. Papier en formaat is geheel gelijk aan dat van D, het schrift is van een andere hand. Op de titelpagina staat: Iskandar Dzoe 'l-karnain. Alle aanduiding van herkomst en tijd van afschrijven ontbreekt. G komt vrijwel woordelijk overeen met E en bevat precies evenveel als E I. Dat G midden in den zin ophoudt, precies met hetzelfde woord als E I (de splitsing van E I en II is vrij willekeurig, en vindt niet plaats aan 't eind van een verhaal) is, naast de overeenkomst in den tekst van E en G, een bijna zeker bewijs, dat G van E is gecopiëerd, en dat de afschrijver alleen E I voor zich had. Indien dit het geval is, dan is G niet in den tijd, en dus ook niet op last van Von de Wall geschreven (Von de Wall vertrok 1828 naar Batavia als militair, 1834 werd hij civiel-gezaghebber in de Westerafdeeling van Borneo. ¹⁾ Farquhars Collection was 1827 in Londen aangekomen).

H. No. 101 der Mss. malayo-polynésiens van de Bibliothèque nationale te Parijs (Cat. A. Cabaton blz. 240). Het bestaat uit één deel quarto, 908 blz. van 15 regels. Het is afgeschreven door denzelfden copiist, die B vervaardigde, wat blijkt uit het feit, dat het met dezelfde hand geschreven is en uit het titelblad, waar vermeld wordt: Ini hikajat Soeltan Iskandar Dzoe 'l-karnain oléh jang menoelis Moehammad Tjing Sa'idoe 'llah adanja. Het hs. is niet gedateerd; Cabaton teekent aan, dat het uit de 19de eeuw stamt, terwijl voorin den datum 10 Février 1873 voorkomt, waarschijnlijk het tijdstip, dat het hs. in 't bezit der bibliotheek kwam, of dat het gecatalogiseerd of ingebonden werd (op den rug van den band is ook het jaartal 1873 gedrukt). De inhoud toont groote overeenkomst met A, B, C en D, het hiaat tusschen A I en A II komt niet voor, terwijl de volgorde van het verhaal moet zijn:

1	— 16a : 10 (sekalian)
26a : 6 (kira ²)	— 28a : 9 (sertanja)
16a : 10 (Alkissah)	— 26a : 6 (itoe)
28a : 9 (Hai orang toea)	— 74a : 8 (Bahwa)
76a : 13 (Iskandar)	— 78b : 3 (bahagia)
74a : 8 (Bahwa)	— 76a : 13 (Iskandar)
78b : 3 (bahagia)	— einde.

¹⁾ Enc. van Ned. Ind. IV, 663.

I. Hs. van de University Library te Cambridge (Or. 834), waaraan het in 1910 door R. J. Wilkinson geschonken is. Het is geschreven op gelinieerde folio vellen en vormt één deel van 296 blz., elk van 25 regels. Voorin wordt vermeld: Dimoelāi 5 Désémber 1902 — 6 Sja'ban sanat 1320¹⁾, tersalin oléh m. h. b. h. t.²⁾ t k i (?), terwijl de colophon luidt: Telah selesaikan daripada menoelis hikajat radja Iskandar ini pada 24 Sja'banoe 'l-moekarram dalam negeri Semoedjoeng³⁾ Daérah, kam-poeng Batang Laboe, hoeloe batoe 70 dari S r b a n f i (?), sanat 1322, bersamaan dengan tahoen maséhi 1904 pada 3 Noebémber. Maka amatlah banjak salah édjaan dalamnja, karena orang jang menoelis ini seorang jang bebal serta tiada pengetahoean. Daaronder staat, na een kleine tusschenruimte: A h i t r. m. h. b. h. t.

Het hs. is, nadat het geschreven was, nog eens nagekeken, blijkbaar door een Europeaan, waarschijnlijk een Engelschman, die er vele verbeteringen en veranderingen in heeft aangebracht met rooden inkt. Op de laatste bladzijde schreef deze zijn handteekening, die onleesbaar is⁴⁾ en daarnaast den datum 28-12-1904.

De inhoud van I vertoont groote overeenkomst met dien van E en loopt door tot midden in het hiaat tusschen E II en E III, en wel tot het verhaal, waarin de dochter van Tjibūs opdracht krijgt van haar moeder om naar Iskandar te gaan en hem te vergiften (zie uittr. blz. 251 : 6/7).

K. Dit hs. behoort aan de Universiteitsbibliotheek te Leiden, het is beschreven door Dr. H. H. Juynboll (Cat. No. CLXXX (cod. 1970)). Het bestaat uit één deel, groot 392 blz. folio van 21 regels. Het hs. is bijna geheel onleesbaar geworden, daar de inkt het papier zoodanig heeft aangetast, dat verschillende bladen bij het openslaan in elkaar vallen. Slechts eenige blz. aan het begin en aan het eind zijn nog te ontcijferen. Volgens Dr. H. H. Juynboll is het hs. in 1128 A. H. geschreven (dit moet zijn 1125 A. H., zie beneden).

Voorin staat in Latijnsch schrift: Kitab hikajat Iskandar; en daaronder met potlood: No. 22, boekoe Leter arap mlajoe ikajat darie sultan as kandar lagie na manja.

Het volgende blad vermeldt: Malakahoe al-fakiroe al-hakiroe 'Omar ibn Sakhr Ba 'abūj (Ar.; vert.: [Dit hs.] heeft in bezit hij die behoefte

¹⁾ Het jaartal 1320 is aangeduid door de letters Qāf, Shin, Ghain. De Ghain is een verschrijving voor Alif. 6 Sjaban 1320 komt niet overeen met 5 Dec. 1902, daar de maand Sjaban 1320 A. H. ongeveer gelijk valt met November 1902.

²⁾ De Heer R. J. Wilkinson, tot wien ik mij om inlichtingen wendde aangaande dit hs. I, herinnerde zich, dat hij het had laten copieeren. Hiermee is echter niet in 1902, maar in Dec. 1903 een aanvang gemaakt, zoodat de bovengenoemde datum onjuist is. De naam van den afschrijver is hem niet meer bekend. Hij onderstelt iets als: Mat Wahab bin Hadji Tahir.

³⁾ Semoedjoeng is vlgs. Wilkinson (Dict. II 429) de oudere en correctere naam voor den staat Soengai Hoedjoeng op het Maleische schiereiland. ⁴⁾ De handteekening heeft een Europeeschen vorm; de mogelijkheid is echter niet uitgesloten, dat het de naam van een Maleier was, zie inl. blz. 32 n. 1.

heeft [aan God], de geringe 'Omar....). Deze mededeeling is met een andere hand geschreven dan het hs. Het hs. behoorde dus vroeger waarschijnlijk aan een in de Archipel wonenden Arabier.

De colophon luidt: Bahwa itoe toelis dalamnja bilangan hidjrati 'n-nabijji sall-'llahoe 'alaihi wa-sallam alfoen wami 'atin chamsoe wa-'isjroena (hier volgen eenige woorden, die volgens Prof. Th. W. Juynboll een verbastering zouden kunnen zijn van: fabakijjatoen 'isjroena jauma wakti 'ssijami 'ssjar'ijjati).¹⁾ Dan maka hendaklah barangsiapa membatja dia hoebaja² barang dapatkannja djoea kiranja do'a jang empoenja hikajat ini, soepaja ditetapkan Allah soebhanahoe wa-ta'ala imannja dan kekal ikrarnja ia dalam tachtanja serta sahabat H n k brā dan kaoem keloeorganja..... baginda amanat patik pada orang jang meradja dia dan jang menengar dia sekaliannja minta do'a (twee woorden onleesbaar) tammatoe 'l-kalam.

Volgens Dr. Juynboll (Cat. inleiding blz. VI) is de herkomst van dit hs. onbekend, het is echter pas na 1870 naar de Bibliotheek te Leiden overgebracht. De inhoud komt overeen met die van A, B, C, D en H, loopt evenver, maar de verwisseling van stukken verhaal komt niet voor.

In het overzicht, dat Dr. Juynboll in zijn Cat. van den inhoud geeft, zegt hij, dat Dara voor zijn dood aan Iskandar nog mededeelde, dat zij broeders waren. Dit is onjuist: Iskandar hoorde het van zijn moeder en hij vertelde het aan Dara. Hoewel de inhoudsopgave van Dr. Juynboll tamelijk uitvoerig is, schijnt hem de tocht van Iskandar naar de plaats waar de zon opgaat en zijn plan om ook de zonsopgang te bezoeken, geheel ontgaan te zijn.

7. De onderlinge verhoudingen der Maleische hss.

Bij het onderzoek naar de onderlinge verhouding der bovengenoemde tien hss., treft het al dadelijk, dat A, B, C, D, H en K nauw met elkaar verwant zijn. Zij behandelen immers allen hetzelfde deel van de Iskandargeschiedenis, en doen dat in nagenoeg gelijke bewoordingen. Van deze zes vertegenwoordigt K de meest oorspronkelijke lezing:

1°. De verwarring in de volgorde van het verhaal, zooals die in A, B, C, D en H gelijkelyk voorkomt, heeft K alleen niet.

2°. De opgave van de voorgangers van Bahmān (zie tekst blz. 43 : 20—47 : 31) is in K vollediger dan in een der overige hss., terwijl ze bovendien correcter is, d.w.z. meer in overeenstemming met de Perzische traditie (zie aant. bij blz. 43 : 20—47 : 31).

1) alfoen 's-sjar' ijjati beteekent: 1125, en overblijvende [waren] 20 dagen van den wettelijken vastentijd. (Dus = den 10de Ramadhan 1125 A. H. of den 30sten September 1713 A. D.)

3°. In dezelfde richting wijst ook het feit, dat K verreweg het oudst is, nl. uit 1125 A. H., terwijl de overige hss. allen uit de negentiende eeuw stammen. Een volstrekt bewijs is dit niet.

A, B, C, D en H staan verder allen op ongeveer gelijke hoogte ten opzichte van K, wat blijkt uit het feit, dat ze in de in de vorige alinea onder 1° en 2° genoemde afwijkingen van K onderling overeenstemmen. Van deze hss nu is weer te bewijzen, dat A afgeschreven is van B, en wel zonder eenige critiek. De in B voorkomende verwisseling van pagina's nl. die blz. 58—69 doet staan voor 44—57, en daarachter pas 32—43 (dus niet de verwisseling van stukken verhaal, waarvan zoo juist sprake was, en die B behalve met A gemeen heeft met C, D en H), kan verklaard worden uit foutieve plaatsing van vellen papier van B bij binden of herbinden (zie inl. blz. 23 n. 1). Deze verwisseling nu komt ook in A voor, maar is daar niet een verwisseling van volledige bladen, maar van midden in den zin en in den regel beginnende en eindigende stukken van 't verhaal, wat wijst op een critieklooze overname van den inhoud van B. Ook worden foutieve en onbegrijpelijke woorden van B allen in A teruggevonden.

Het is niet zoo eenvoudig om de verhouding van B, C, D en H te bepalen. Wel is aan te toonen, dat ze alle vier dicht bij elkaar staan, b.v. uit plaatsen als blz. 47 : 30 van den tekst, waar ze allen doea itoe schrijven voor dari itoe, een fout, die toch heel gemakkelijk te verbeteren was. Zie hiervoor ook o.a. blz. 125 : 16, waar B, C, en H djikalau missen, dat niet gemist kan worden (D alleen heeft het, maar dat hoeft er niet op te wijzen, dat D oorspronkelijker is; zie beneden) - en blz. 163 : 10/11, waar volgens B, C, D en H Noech een zoon is van Sjam, terwijl ze toch op andere plaatsen de juiste verhouding tuschen deze twee kennen; zie bovendien ook aant. bij blz. 59 : 28-30. In dezelfde richting wijst een plaats als blz. 79 : 23 van den tekst. Hier schrijven B, C, H penglima, welk woord door D wordt weggelaten. D krijgt hierdoor een beteren zin en schijnt dus oorspronkelijker. Door vergelijking met E, waar penglima in het juiste verband voorkomt, weten we echter, dat het woord penglima oorspronkelijk wel in den tekst stond. B, C en H schrijven hier dus eenzelfde fout, terwijl D die fout wilde verbeteren, maar niet erin slaagde de oorspronkelijke lezing te reconstrueeren. Een soortgelijk geval heeft plaatsgevonden blz. 83 : 22 (sepeninggal hari B H C; sehari D; sepemanggil E.)

Verder is iets negatiefs aan te toonen: H is niet afgeschreven van B, zie blz. 57 : 22/23, waar B mengerdjakan kaboel weglaat, wat niet gemist kan worden, en dat dan ook in C, H en D voorkomt. Dit blijkt ook daaruit, dat het hiaat tusschen B I en B II niet in H gevonden wordt. H is evenmin afkomstig van D, zie blz. 125 : 18/19, Djikalau beroléh, welke zin in D ontbreekt, terwijl hij toch oorspronkelijk

is (zie E) en wel in B, C en H voorkomt. Door deze twee voorbeelden, die gemakkelijk vermeerderd zouden kunnen worden blijkt, dat ook C en D niet van en B en C niet van D afgeschreven kunnen zijn. Maar H kan evenmin de bron geweest zijn voor B, C of D, vgl. blz. 143 : 24, waar het onmisbare pada barang, en blz. 143 : 17/18, waar nabi Ibrahim berbaiki ka'batoe 'llah ontbreekt, terwijl beide wél in B, C en D voorkomen.

Nu blijft nog de mogelijkheid over, dat B, D en H of een van die drie hss. overgeschreven zou zijn van C of van een hs. = C. In deze richting zou ook wijzen de plaats op blz. 119 : 7, waar B, H en D schrijven: keradjaan, en C alleen kerdjakan, wat het meest oorspronkelijke blijkt (keradjaan E, dikerdjakan I). Bovendien zijn er geen bewijzen aan te voeren, waaruit blijkt, dat C niet de bron voor B, H en D zou kunnen geweest zijn. Nu is het echter eigenaardig, dat op de boven aangehaalde plaats (blz. 119 : 7) zoowel B als H en D keradjaan schrijven, terwijl het woord kerdjakan in C toch duidelijk geschreven is, en geen aanleiding behoeft te geven tot een misverstand. (D heeft bovendien gemerkt, dat de zin niet liep, en deed een poging tot verbetering). Daarom lijkt het mij voorzichtiger aan te nemen, niet dat B, H en D van C zijn afgeschreven, maar dat ze alle vier op eenzelfde origineel teruggaan. Hier stond dan keradjaan, of kerdjakan (maar dit dan zeer onduidelijk geschreven), dat door den afschrijver van C, die over 't algemeen een zeer verzorgden tekst geeft, verbeterd werd in kerdjakan, B, D en H namen het eenvoudig over. Ook het feit, dat C pas in 1851 vervaardigd is, maakt het onwaarschijnlijk dat zoowel B als D en H van C zouden zijn afgeschreven, want al is van B en H niets anders bekend, dan dat ze afgeschreven zijn door een schrijver, die reeds ± 1820 op de secretarie te Batavia werkzaam was, en van D niet anders dan dat het tot de Collectie Von de Wall (gest. 1873) behoort, toch is het onwaarschijnlijk, dat ze niet voor 1850 zouden vervaardigd zijn. C moet dan wel een zeer nauwkeurige copie zijn, maar dat lijkt zeer wel mogelijk, als men let op de verzorgdheid en netheid van het hs.

B, C, D en H gaan dus vermoedelijk op eenzelfde origineel terug. Van deze hss. wijkt D het meest af; wel is er niet aan te twifelen, of het behoort tot dezelfde groep (zie boven), maar toch verschilt het hs. in ontelbare kleinigheden van de overige drie, vooral in het gebruik van voornaamwoorden en voorzetsels. Vaak is het ook, alsof de copiïst zich beijverd heeft om zooveel mogelijk woorden door hun synoniemen te vervangen. Veranderingen als hamba voor akoe, toean voor radja (als Iskandar wordt aangesproken), kepada voor pada, en omgekeerd, komen herhaaldelijk voor en zonder eenig systeem. Ook heeft D soms op plaatsen, waar B en H onbegrijpelijk zijn, een eenvoudiger lezing. Bij nadere beschouwing van deze plaatsen blijkt intusschen, niet dat D

daar een meer oorspronkelijke lezing bewaard heeft, maar dat het onduidelijke gedeelten heeft vereenvoudigd of weggelaten. Vgl. b.v. blz. 135 : 4, waar in D atas daripada en beroléh sedjahtera itoe weggelaten is, waardoor een betere zin wordt verkregen, terwijl toch door vergelijking met E blijkt, dat het D niet gelukt is het origineel te benaderen.

B, C en H hebben onderling meer gelijkenis dan ieder hunner met D, er zijn slechts weinige en onbelangrijke afwijkingen. Hierbij valt het op, dat B en H, hoewel ze door denzelfden copiïst zijn vervaardigd, toch minstens evenveel van elkaar afwijken, als van C.

Van het onbekende origineel, waarvan B, C, D en H zijn afgeschreven, is het volgende te zeggen: De taal ervan was die van B, C en H, niet die van D, want ook K gebruikt diezelfde taal. Waarschijnlijk kwam het meer overeen met C, dan met B en H, omdat C geschreven is door een zorgvuldig man. In dat origineel kwam ook reeds de verwisseling van stukken verhaal voor, die men in B, C, D en H vindt, terwijl ook de lijst van Bahmāns voorgangers niet volledig meer was. Overigens was het een vrij goed bewaarde, maar toch op verschillende punten minder juiste afstammeling van K, of een hs. ongeveer gelijk aan K, waarschijnlijk niet rechtstreeks overgenomen, maar met een of meer tusschentrede.

Naast de behandelde zes hss. laten zich duidelijk onderscheiden E, G en I, die samen ook weer onderling zeer overeenkomen. Deze hss. stemmen hierin overeen, dat ze in het begin de doxologie, het verhaal, dat Allah aan Adam zijn nakomelingen toont, en de opsomming van de voorgangers van Bahmān missen, en dadelijk beginnen te vertellen over Bahmān en Hoemani. Ook blijkt het, dat in deze groep iets meer van de geschiedenis van Iskandar bekend is, dan in de vorige, omdat tenminste E doorloopt tot ver na het einde van K. Bovendien wijken ze in het overige gedeelte van den tekst sterk af, in dien zin, dat wel de volgorde en de inhoud der geschiedenis van groep I (A, B, C, D, H en K) precies gelijk is aan die van groep II, en dat bovendien elke zin uit I meestal een parallellen zin van II naast zich heeft, maar dat toch bijna bij elken zin verschil bestaat, zoowel wat betreft woordkeus als wat aangaat zinsconstructie (een veel diepgaander onderscheid dus dan tusschen C en D).

Van de hss. van groep II is G overgeschreven van E (zie blz. 26). Het is onmogelijk dat E van I is afgeschreven, want I is een eeuw later vervaardigd dan E, maar ook kan I niet van E stammen, omdat E sinds 1827 in Londen bewaard wordt, en I in Melaka geschreven werd in 1903/'04. Op verschillende plaatsen is de tekst van I beter dan die van E (b.v. blz. 78 : 6 disoeroehnja ingat² en de eerste helft van blz. 150, waar de tekst van I op verschillende punten correcter is dan die van E). Ook staat I op verschillende punten dichter bij groep I dan E,

b.v. blz. 106 : 2 (noot) doea sa'at djoea lamanja, 106 : 10 dengan segala 'ijalmoe, 108 : 24 sendjatakoe, 116 : 16 menetak (menanti van E is hier zeer duidelijk een latere verknoeiing). Hoewel dus E en I niet van elkander zijn afgeschreven, staan ze toch weer dicht bij elkaar, wat blijkt uit de gemeenschappelijke verschrijvingen, die zijn aan te wijzen, b.v. blz. 68 : 3; E en I schrijven Qis i.p.v. Qilas, terwijl ze daarna deze fout niet meer toonen. Blz. 156 : 23/24 na permata ini is in E zoowel als in I uitgevallen: Maka oedjar nabi Chidir: Adapoen (vgl. groep I). Dit alles zegt echter nog niets positiefs over de onderlinge verhouding van E en I. Hierop kan misschien de plaats blz. 100 : 21 eenig licht werpen. Hier schrijven de hss. van groep I moedah, E menjoeroeh, I menjoeroeh (verbeterd tot moerah). Menjoeroeh geeft evenveel of even weinig zin als moerah, toch is I verbeterd in de richting van groep I. Moet hieruit geconcludeerd worden, dat de verbeteraar I vergeleken heeft met een of ander hs. van groep I? Neen, want het is juist het eigenaardige, dat de verbetering wel wijst in de richting van groep I, maar er niet heelemaal mee overeenstemt. Het is trouwens ook veel waarschijnlijker, dat, nadat de copiïst I had afgeschreven, zijn opdrachtgever, of in elk geval een Europeaan, die zich voor het nieuwe hs. interesseerde, dit nog weer eens heeft vergeleken met hetzelfde hs. als dat waarvan I zoojuist was afgeschreven, dan dat hij het heeft vergeleken met een hs. van groep I.¹⁾ Men kan dan tot de volgende constructie komen: in het door den copiïst van I gebruikte origineel stond moerah (of moedah, een van deze woorden is het meest oorspronkelijk, omdat ze èn in groep I èn in groep II voorkomen), maar eenigszins onduidelijk. De afschrijver las menjoeroeh, maar de Europeesche verbeteraar zag de diacritische punten van de nj niet en las (waarschijnlijk terecht) moerah. Nu heeft E ook menjoeroeh. De oorzaak daarvan is, dat de vervaardiger van E in hetzelfde origineel, evenals de afschrijver van I, menjoeroeh las, voor het woord, waarmee oorspronkelijk moerah of moedah bedoeld was. Dus E en I zijn beide afgeschreven uit hetzelfde hs. E volgde zijn voorbeeld minder slaafs dan I en vandaar dat dit laatste meer overeenkomst heeft met groep I dan het eerste. Het vermoeden, dat zoowel E als de copiïst en de corrector van I op hetzelfde hs. teruggingen, wordt nog bevestigd door de volgende plaats. Blz. 100 : 23. Groep I: achir pekerdjaan, E chabarnja pekerdjaan. I pekerdjaan (verbeterd tot: achirnja pekerdjaan). In het origineel stond vermoedelijk achirnja (vgl. groep I), maar zeer onduidelijk. E las ver-

¹⁾ Hiermee komen overeen de inlichtingen, die de heer R. J. Wilkinson mij vriendelijk verstrekte. Hij liet, toen hij in 1903/04 Inspecteur was bij het onderwijs van de Federated Malay States, het hs. copieeren. In zijn bureau was ook een Maleische klerk, die waarschijnlijk het werk van de copiïst heeft nagekeken, echter niet vergeleken met een ander hs., omdat er slechts één hs. aanwezig was.

keerd en schreef chabarnja, wat niet in den zin past, de copiïst van I was ook niet bij machte de beteekenis van het woord te vatten, en schreef iets als tabranja (men kan heel goed de Arabische letter t met ach verwarren), terwijl eindelijk hij, die I nog eens nakeek, tot de ontdekking kwam, dat het woord was: achirnja.

Ook op plaatsen, waar I verbeterd is, niet in den zin van groep I, maar in den zin van E, geeft deze hypothese een oplossing. B.v. blz. 116 : 30, waar terkoeranglah veranderd werd in tergoelinglah, welke lezingen beide mogelijk zijn. Het is volstrekt niet ondenkbaar, dat er verschil van opvatting bestond tusschen copiïst en corrector, welke de goede lezing van het woord zou zijn. Zoo ook blz. 126 : 3 E: menoe-loengi, I: menaoeng (verb. tot: menoeloeng). Menaoeng is hier het meest oorspronkelijke, omdat er staat menaoeng dia daripada seteroenja, en omdat ook in groep I menaoengi voorkomt. In het voor E en I gebruikte hs. echter stond iets, dat meer leek op menoeloeng, en E nam dat ook dadelijk zóó over. De copiïst van I las menaoeng, vanwege het dadelijk volgende daripada, maar aan den verbeteraar ontging het minder gebruikelijke van de constructie menoeloeng daripada en hij veranderde weer tot menoeloeng, omdat hij meende dat in 't origineel te lezen (zie voor de verhouding E en I ook aant. bij blz. 108 : 16).

De hierboven gegeven hypothese staat of valt met het feit, dat de corrector van I het hs. nog eens heeft vergeleken met het door den copiïst van I gebruikte origineel, en daarnaar zijn verbeteringen heeft aangebracht. Dit feit kan niet met volkomen zekerheid bewezen worden, maar vindt toch voldoende grond in de volgende omstandigheden:

1. Dadelijk, nadat I geschreven is, is het nagekeken (het schrijven is beëindigd 1 Nov. 1904, het corrigeeren 28 Dec. 1904).
2. Het is den corrector er niet om te doen geweest een betere lezing van het hs. samen te stellen, maar om de afschrijffouten van den copiïst, die vrij slordig was, te verbeteren. Zoo moest hij b.v. vooral de Arabische zinsneden geheel op den rand van het papier overschrijven.
3. Dat hij, die I nog eens nazag, nog een ander hs. voor zich heeft gehad dan de copiïst van I, behoeft uit geen der verbeteringen, die hij heeft aangebracht, te volgen. Wel waarschijnlijk is het intusschen, dat hij soms naar eigen inzicht verbeterd heeft en het origineel niet op alle punten slaafs gevolgd, — hoewel dat niet zeker is.
4. Hetzelfde volgt ook uit wat de heer R. J. Wilkinson zich nog van het copieeren van I wist te herinneren (zie inl. blz. 32 n. 1).

Over de verhouding van het origineel van groep I (z) en dat van groep II (y) is het volgende te zeggen. Het is onmogelijk, dat y van z is afgeschreven, omdat y een grooter gedeelte van de Iskandargeschiedenis bevat dan z, terwijl zeer talrijke malen de lezing van z corrupter

en dus minder oorspronkelijk is dan die van y. Echter is ook z niet afgeschreven van y, want er zijn ook voorbeelden aan te wijzen, hoewel niet vele, dat in y onmisbare zinsdeelen uitgevallen zijn, die zich wel in z bevinden. B.v. blz. 118 : 23/24 toanhamba daripada, moet vlgs. z zijn: toanhamba saudara hamba daripada mati. Bahwa. Blz. 177 : 19 e.v. waar in z drie soorten menschen opgesomd worden, in y echter slechts twee, hoewel ook daar drie soorten worden aangekondigd.

Van belang hiervoor is ook, dat y in het begin van 't verhaal de lijst van de voorgangers van Bahmān mist, die wel in z, en ook in het Arabische origineel voorkomt.

Toch moeten ook z en y, ondanks alle verschillen, weer tamelijk dicht bij elkaar gestaan hebben, want ongeveer elke zin van z wordt door een overeenkomstigen zin van y gedekt, zoodat beiden, hetzij direct, hetzij indirect, op eenzelfde origineel terug moeten gaan. Dit origineel is in 't Maleisch geschreven, het is niet aan te nemen, dat y en z afzonderlijke vertalingen zijn geweest uit hetzelfde, of uit twee bijna gelijke Arabische hss., voor welke veronderstelling eenige reden zou kunnen bestaan, omdat ook in 't Arabisch minstens twee versies bestaan, waarvan de eene dadelijk de geschiedenis van Bahmān begint te verhalen, de andere eerst nog zijn voorgangers opsomt.¹⁾

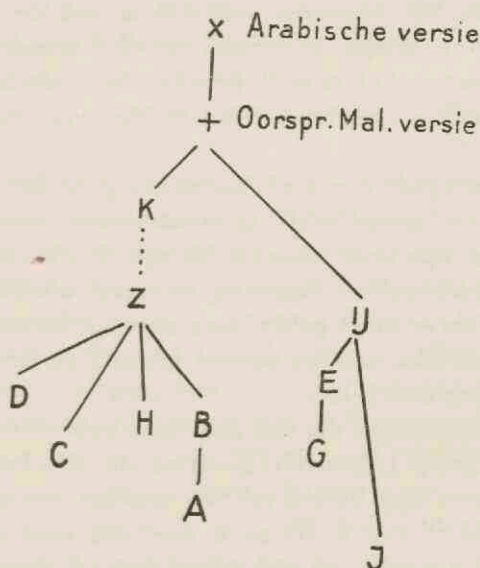
Dit laatste lijkt mij echter onmogelijk, omdat de overeenkomst tusschen y en z daarvoor te groot is, terwijl bovendien, naarmate men verder leest, het onderscheid al kleiner en kleiner wordt, iets wat bijna ondenkbaar zou zijn, als ze door twee verschillende auteurs uit het Arabisch vertaald waren. Vgl. ook 85 : 11 en 84 : 8, waar y en z beiden dezelfde onbegrijpelijke passage hebben (takdirnja tersandar pada ketikanja²⁾).

F is het eenige hs. uit welks bestaan blijkt, dat de geheele Iskandarroman van Al-Şūri in het Maleisch is vertaald. Het vervolgt nl. het verhaal van Iskandars tocht na de onderwerping van radja Kidi Hindi, beschrijft hoe hij de opkomst der zon aanschouwt, daarna na een langen tocht in de oude wereld terugkomt en tenslotte nog het land der duisternis binnengaat en tevergeefs poogt het levenswater te drinken, alles zooals het ook in den Arabischen roman van Al-Şūri wordt verteld. F begint, waar I ophoudt, met dien verstande, dat beide hss. nog eenige bladzijden lang hetzelfde verhaal geven. Bij de vergelijking van het stuk, dat zij gemeen hebben, (zie blz. 184—189) blijkt, dat beide hss. denzelfden inhoud hebben, maar dien lang niet met dezelfde woorden beschrijven: F is uitvoeriger, vervalt nog meer dan E in herhalingen, heeft veel onnoodige uitweidingen. Het is niet na te gaan, of F dichter

¹⁾ Cod. Berlijn, Cat. Ahlwardt VII, No. 9108 en 9109 (volgens mededeeling van Prof. Juynboll). ²⁾ Ook uit het onderzoek naar het door Werndly gebruikte hs. volgt, dat y en z op één (Maleisch) hs. teruggaan (zie blz. 38).

bij y dan wel bij z staat, omdat F en z geen stuk gemeen hebben en ze dus niet te vergelijken zijn. Intusschen is het waarschijnlijk, dat z niet meer van het verhaal bevatte dan K, waaruit dan zou volgen, dat F een vervolg is van y, of afgeschreven van het laatste deel van y. Er moet echter nadrukkelijk op gewezen worden, dat, indien dit laatste het geval is, de tekst van F, hoewel meer herhalingen en uitweidingen bevattende dan die van E, beter is overgeleverd dan de tekst van het Londensche hs. Dit blijkt duidelijk uit het feit, dat dat gedeelte van F, dat vergeleken kan worden met de Sedjarah Melajoe (zie aant. bij blz. 184—189) veel dichter daarbij staat dan het overeenkomstige gedeelte van E (zie tekst blz. 184—189).

De verhouding der ons bekende hss. van den Maleischen Alexanderroman is dus vermoedelijk als volgt:

Er is ook een mogelijkheid, dat z niet teruggaat op K, maar op een zelfde origineel als K, maar daar toch in elk geval B, C, D en H teruggaan op K of op een hs. = K, heb ik in het schema de eenvoudigste wijze van aanduiden gekozen.

8. Het door Werndly gebruikt Alexanderhs.

In de „Boekzaal” van Werndly's Maleische Spraakkunst¹⁾ wordt de „Hikajat Iskandar Dzu 'l-karnajn” op blz. 345 onder no. 9 als volgt beschreven: „De stoffe van dit boek is gericht om te tonen, dat Alexander de Grote, een heer van 't Westen en van 't Oosten geworden zijnde, de gansche wereldt heeft trachten te brengen tot de rechtzinnige lere des geloofs in den Godsdienst van den propheet Gods Abraham, van den vriendt Gods, over wien vrede zij! Dit boek is in zeer goed Maleisch geschreven en met zeer weinig vreemde woorden opgetooid, als mede van zeer klaren en gemakkelijken stijl, en derhalven zeer nut om daaruit de taal te leren”. De stellingen van zijn grammatica worden door Werndly toegelicht met vele voorbeelden, waarvan een groot gedeelte ontleend is aan de Hikajat Iskandar (in 't geheel 106 stuks). 22²⁾ van deze voorbeelden zijn door mij vergeleken met de overeenkomstige plaatsen in de hss. B en E (die resp. groep I en II vertegenwoordigen). Acht maal was de overeenkomst met B grooter, zeven maal die met E, vijf maal weken beide hss. ongeveer evenveel af van de voorbeelden uit Werndly, terwijl ze tevens onderling verschil toonden en tweemaal weken ze beide evenveel af, in welk geval ze dus onderling gelijk waren.

Deze feiten geven aanleiding tot het trekken van de volgende conclusies:

1. Werndly heeft geen der ons bekende hss. gebruikt. Dit is trouwens ook anderszins zeer gemakkelijk te constateeren, omdat hij de bladzijden van het hs. opnoemt, waaruit hij zijn voorbeelden neemt.

2. Daar zijn voorbeelden nagenoeg evenveel afwijken van groep I als van groep II, en er nooit geheel mee overeen komen, heeft hij misschien een hs. gebruikt, waarop zoowel groep I als groep II teruggaat of een afstammeling daarvan.

3. Het is waarschijnlijk, dat het door hem gebruikte hs. niet verder liep dan die van groep I. Werndly heeft nl. zijn voorbeelden vrij regelmatig verdeeld over den heelen inhoud van het verhaal van groep I, maar uit den inhoud van E III en F heeft hij geen enkel voorbeeld genomen. Dit alles maakt het vrij zeker, dat het door hem gebruikte hs. ongeveer gelijk was aan K, dat, ook wat inhoud betreft, niet verder gaat dan groep I en welks tekst nogal afwijkt van dien van de overige hss. van groep I, en wel in de richting van den tekst der hss. van groep II. In deze richting wijst ook het feit, dat het hs. van Werndly, als het niet uitgebreider was dan groep I, ongeveer evenveel pagina's geteld moet hebben als K, dat er 392 heeft.

¹⁾ G. H. Werndly, Maleische Spraakkunst, Amsterdam 1736. ²⁾ Daar het mij niet noodzakelijk scheen alle 106 aanhalingen te vergelijken, nam ik er 22 willekeurige, bij voorkeur eenigszins uitvoerige, zoo gelijkmatig mogelijk verdeeld over het geheele hs., uit.

Toch is het waarschijnlijk niet hetzelfde hs. geweest. Het voorbeeld van Werndly (blz. 168): Bahwa bagi hamba ada seorang anak perempoean, dat in K nog juist leesbaar is, staat daar niet op blz. 46, zooals Werndly opgeeft voor zijn hs., maar op blz. 44. Nu is het mogelijk, dat Werndly wel K heeft gebruikt, maar dat hij bij de pagineering twee blz. eerder begonnen is dan de huidige pagineering. Waarschijnlijk is dit echter niet. Wel is de huidige pagineering van K pas later en met potlood aangebracht, en begint ze inderdaad juist op blz. 1 van het hs., en niet op het titelblad. Maar 1°. Werndly zal zijn ¹) hs. zeker gepagineerd hebben en daar zou nu nog iets van over geweest zijn, 2°. als hij K zou gepagineerd hebben en ook de titelbladen zou genummerd hebben, zou zijn nummering niet twee, maar vier blz. gescheeld hebben met de huidige pagineering.

9. Wijze van tekstuitgave.

Wegens de uitgebreidheid der hss. was het onmogelijk den geheelen tekst uit te geven: H b.v. telt 908 blz., waarachter dan nog zouden moeten volgen de 112 blz. van E III, en daarna de 312 van F, dat bovendien uit dichtbeschreven foliobladen bestaat.

Voor uitgave heb ik daarom gekozen gedeelten, die van meer belang zijn dan de overige, hetzij vanwege hun inhoud, hetzij voor de vergelijking met vroegere Alexanderromans of met de Arabisch-Perzische tradities. Zoo zijn de eerste gedeelten (tekst blz. 40 e.v., vgl. uittr. blz. 232—237) interessant om de opsomming van de oude Perzische koningen en om de wijze, waarop ze de afstamming, eerste veroveringen en bekeering van Iskandar verhalen. Tevens zijn ze van belang voor de verhouding tot de Arabische en Grieksche bronnen. Het gedeelte, dat den tocht naar den zonsondergang beschrijft, geeft een kijk op het schema van het verhaal en toont overeenkomst met de Mohammedaansche tradities (tekst blz. 147 e.v., vgl. uittr. blz. 242 : 35—244 : 6). Het bezoek aan den zonsondergang is niet opgenomen, omdat het ongeveer een herhaling is van zijn tegenhanger (vgl. uittr. blz. 259). Wel echter is opgenomen het verhaal van de bruiloft van Iskandar met de dochter van Kidi Hindi, voor de vergelijking van de hss. E en F onderling, en omdat het het aanknopingspunt is van de traditie uit het eerste gedeelte van de Sedjarah Melajoe met het Alexanderverhaal (of wel, met de Arabische Alexandertradities). Daarna wordt het gesprek met de Brahmanen gegeven (zie blz. 190—192, vgl. uittr. blz. 255), waarin een verrassende overeenkomst met den Griekschen Pseudo-Callisthenes uitkomt. De bouw van den muur tegen Gog en Magog toont nog eens de afhankelijkheid van den Koran en de koranische traditie onder de Arabieren, en is boven-

¹) Werndly bezat dit hs. niet persoonlijk, vgl. zijn Mal. Spraakkunst, blz. LXVI.

dien een der interessantste deelen van het verhaal, evenals dat van Iskandars tocht in het hart van de zee (zie tekst blz. 193—208, uittr. blz. 261/262). Tenslotte wordt de beschrijving gegeven van Iskandars tocht in het land der duisternis en zijn zoeken naar de levensbron (tekst blz. 208—231, vgl. uittr. blz. 266/267), ook weer een der gedeelten, die inzicht geven in de verbreiding van sagenmotieven van de oude wereld naar het verre Oosten.

De omvang van de uitgegeven stukken is in verhouding tot de onuitgegevene slechts gering. Ze omvatten van de 908 blz. van H ongeveer 168, dus iets minder dan een vijfde gedeelte, en van de 312 blz. van F ongeveer 44, dus nog niet een zevende deel, terwijl van de 112 blz. van E III ongeveer 4 zijn uitgegeven.

De inhoud van het geheele verhaal is vrij uitvoerig weergegeven in het uittreksel, dat na den tekst is afgedrukt. Hier en daar wordt de corresponderende bladzijde in een der hss. aangegeven. Hoewel ook behalve de uitgegeven gedeelten de hss. nog belangwekkende episodes bevatten, blijkt toch uit de inhoudsopgave, dat vooral de verhalen van de tochten van Iskandar, waarop hij telkens weer nieuwe volken en vorsten bekeert, vrij eentonig zijn.

Bij de eerste gedeelten van den uitgegeven tekst (blz. 40—183) moesten zeven hss. vergeleken worden, die in twee groepen uiteenvielen. Het bleek bijna onmogelijk, en tevens zeer onoverzichtelijk één tekst te geven en de afwijkingen te verantwoorden in de noten, vooral vanwege het groote verschil tusschen groep I en II, terwijl het bovendien vaak niet mogelijk was uit te maken, welke lezing het oorspronkelijkst zou zijn. Daarom is, telkens als groep I met groep II moest vergeleken worden, op elke twee bladzijden links de lezing van y en rechts de lezing van z afgedrukt, of ten minste, dat wat vermoedelijk resp. in de hss. y en z gestaan heeft. Dus is niet de lezing van een bepaald hs. gevolgd, maar, daar de voorhanden hss. allen ongeveer evenver afstaan van y en z, is uit de lezingen dier hss. opgemaakt, wat waarschijnlijk in y en z gestaan heeft. Op de linker blz. zijn dus vergeleken E en I (G viel af, omdat het bleek overgeschreven te zijn van E) en op de rechter blz. B, C, D en H (A viel af, omdat het een copie is van B), en bovendien nog met K op de volgende blz.: 40—55 : 12; 67 : 1—13 en 85 : 5—19. In de critische noten worden slechts de hss. genoemd, die een afwijkende lezing geven; de lezing van den tekst is dus steeds die van alle niet genoemde hss.

De spelling is de officieele, en wel volgens het door Spat uitgegeven Ned.-Mal. Woordenboek (1926). Alle Arabische woorden zijn ook volgens deze spelling behandeld. De spelling van de Arabische en Perzische namen is die van de Persian-English Dictionary van Steingass, behalve wanneer het namen betreft, die in het Maleisch ingeburgerd

zijn. Bij de beslissing, of dit laatste al of niet het geval is, — een beslissing die zeer persoonlijk is — heb ik mij vooral ook laten leiden door de omstandigheid, of ze in de hss. nog in hun Arabischen vorm, geschreven werden, of dat de copiiëten er reeds een meer Maleischen vorm aan hadden gegeven.

Waar in den tekst duidelijk was, dat iets was uitgevallen, is dat door mij ingevoegd tusschen schuine haakjes (<—>); woorden, die wel in de hss. voorkwamen, maar waarvan met zekerheid uitgemaakt kan worden, dat ze ingeslopen waren, zijn door mij tusschen vierkante haakjes ([—]) geplaatst. Het teeken † duidt een bedorven lezing aan, zonder meer; stippeltjes geven aan, dat er een gedeelte van een regel in het hs. of in de hss. onleesbaar was.

In de aantekeningen op den tekst zijn verschillende opmerkingen van taalkundigen aard opgenomen, verder werd daar nog aandacht geschonken aan de plaatsen, die eenig vermoeden gaven aangaande de onderlinge verhouding der hss. Ook geven de aantekeningen allerlei ophelderingen omtrent duistere plaatsen, in de Maleische litteratuur onbekende persoonsnamen, enz., terwijl er tenslotte gewezen wordt op parallele plaatsen tusschen de Grieksche, Mohammedaansche en Maleische Alexanderversies, zoodat ze in dit opzicht een aanvulling vormen op de inleiding.

In de woordenlijst zijn in hoofdzaak slechts woorden opgenomen uit die gedeelten der hss., die door mij zijn uitgegeven.

De litteratuurlijst noemt de volledige titels der aangehaalde werken en artikelen. In de noten zijn deze titels meestal verkort weergegeven. B. K. I. beteekent dan: Bijdragen van het Kon. Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië; T. B. G.: Tijdschrift voor de taal-, land- en volkenkunde van Ned.-Indië, uitgegeven door het Bataviaasch Genootschap; J. A. S.: Journal of the Royal Asiatic Society; J. A. S. M. B.: Journal of the Royal Asiatic Society, Malayan Branch; Z. A.: Zeitschrift für Assyriologie; Z. D. M. G.: Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft; R. E. J.: Revue des Etudes Juives.

Een gedeelte van den tekst van Groep I.

(Uittreksel blz. 232 : 1—234 : 9)

Bismi 'llahi 'r-Rahmani 'r-Rahimi. Wabihi nasta'inoe; bi'llahi [al] 'alijji. Ini hikajat soeltan Iskandar Dzoe 'l-karnain.

Segala poedji bagi Allah Toehan segala 'alam jang amat moerah didalam doenia dan lagi amat mengasihani hambanja didalam negeri
5 achirat, Toehan jang maha-moelia dan jang amat koeasa pada berla-
koekan kodratnja, jang kadim dan jang menoetoepe segala ketjelaan
hambanja, jang maha-moerah ia, jang tiada dapat melipoeti dia segala
tjita, maha-soetji ia daripada akan segala boedi dan bitjara, dan poedji
ia dengan segala berbagai² behasa, dan inilah Toehan jang diharap
10 oléh segala hambanja pada menghilangkan segala bela maha-tinggi ia
daripada dilipoeti hambanja segala sipatnja, tiada dapat disipatkan ia
dengan dimana dan tiada dapat ditentoekan dengan pihak. Ia djoea
Toehan jang menghidoeppkan segala toelang jang loeloeh lantak dan ia
djoea jang mengetahoei jang telah laloe dan jang akan datang. Kami
15 poedji ia bahwa dipermoelianja kami dengan sebab kami mengikoet
Moehammad, penghoeloe segala rasoelnja dan mengoetjap sjoekoer
kami akan didjadikannja kami oemmatnja. Bahwa saksi kami, bahwa
tiada Toehan lain hanja Allah dan Moehammad hambanja dan pesoeroeh-
nja, dititahkan ia kesoedah²an segala nabinja dengan berboeat 'adil dan
20 mengasihani segala moe'min. Rahmatoe 'llah atas keloearganja dan atas
segala sahabatnja dengan sedjahteranja atas segala jang kasih akandia.

Kemoedian daripada itoe, bahwa ini hikajat jang kami seboetkan
dalamnja hikajat segala radja² jang dipilih oléh Allah bagi menghim-
poenkan keradjaan, dan didjadikan Allah meréka itoe akan menetapkan
25 hal ihwal segala ra'jat dan dikawalinja segala ra'jat itoe dengan pera-
ngai air jang hening lagi 'ainijjoe dan tjitarasanja dan jang setengah
perangainja seperti air jang manis lagi pahit.

Sebermoela maka terseboetlah perkataan dalam riwayat ini, bahwa
30 sanja Allah soebhanahoe wa-ta'ala, tatkala melakoekan dzoerriat dari-

3. jang 5. maha-moelia **niet in** B. 4. dan **niet in** C, D **en** H — mengasihani:
mengasihani K. 5. Toehan **niet in** D. 7. melipoeti: melipoet H. 8. Na tjita: jang K.
— Na akan: oléh B, C, D **en** H. 9. ia **niet in** B, C, D **en** H — dan inilah Toehan:
ia B, C, D **en** H. 12. dimana: segala bagai K. — Na het tweede dengan: segala K.
14. Na jang: lagi H **en** K. 15. Na bahwa: atas B, C, D **en** H. — dengan: daripada K.
16. Moehammad: nabi Allah K. 17. akan: akandia B, C, D **en** H — oemmatnja:
daripada oemmatnja B, C, D **en** H. — kami, bahwa: k. akan b. B, C, **en** H; kami, D.
20. mengasihani: mengasihani K. — atas.... 21. sahabatnja: atasnja dan atas segala
keloearganja C **en** K. 21. dengan sedjahteranja: dan sedjahtera K. 23. radja²....
bagi: radja² jang dipilihnja daripada setengahnja atas setengahnja bagi Allah
Toehan jang esa K. 24. keradjaan: akan segala radja² K. 25. perangai....
27. perangainja: perangainja seperti air jang baik rasanja, jang setengah perangainja
B, D, H; perangainja C. 29. perkataan **niet in** H. 29. bahwa sanja: bahwa H.

pada soelbi Adam, maka perman Allah ta'ala: Alastoe birabbikoem?; artinja: Boekankah akoe Toehan kamoe? Maka sembah segala dzoerriat itoe: Sesoenggoehnja engkau djoega Toehan kami. Menilik nabi Adam kepada dzoerriat itoe, maka dilihatnja setengah baginja hoeroes
5 poetih, setengah hoeroes hitam. Maka sabda nabi Allah 'alaihi 'ssalam: Ja Toehankoe, apa hoeroes doea bagai ini? Maka perman Allah ta'ala: Adapoen hoeroes poetih itoe segala dzoerriatmoe jang isi soerga dan hoeroes hitam itoe isi naraka. Maka sembah nabi Allah Adam 'alaihi 'ssalam: Ja Toehankoe, koelihat dalamnja kaoem jang mengarahkan
10 temannja dan menegahkan dia. Maka perman Allah ta'ala: Bahwa meréka itoe segala radja² jang koedjadikan meréka itoe akan mengawali segala hambakoe. Djikalau tiada radja itoe, nistjaja tiadalah bertentoe ihwal segala ra'jat, maka djadi meréka itoe seperti kambing tiada menggembalakan, maka dimakan oranglah akandia, seperti orang jang
15 lemah melawan orang jang mengerasi dia akan jang da'if daripada kedjahatan orang jang keras. Bahwa engkau pertama² meréka itoe, hai Adam, akoe soeroehkan anak tjoetjoemoe berboeat baik dan koetegahkan daripada berboeat djahat dan pesan segala anak tjoetjoemoe menangoeng segala orang jang kesakitan dan memberi segala jang
20 kehendak dan mengasihani orang jang da'if. Maka sembah nabi Adam 'alaihi 'ssalam: Ja Toehankoe, koelihat dzoerriat itoe beberapa bagai meréka itoe bertjahaja² terlaloe sangat tjemerling. Maka perman Allah
B 5 soebhanahoe wa-ta'ala: Hai Adam, itoelah segala pesoeroehkoe dan segala nabikoe dan segala kekasihkoe dan segala jang sjahid dan jang saléh.
25 Maka sembah nabi Allah Adam 'alaihi 'ssalam: Ja Toehankoe, koelihat daripada antara meréka itoe seorang² toea itoe, terlaloe hormat lakoenja beserta tjahaja meréka itoe. Maka perman Allah ta'ala: Hai Adam, itoelah tjahaja Ibrahim, kekasihkoe dan bapa segala nabikoe jang lain, akan koetentoeakan daripada meréka itoe akan pesoeroehkoe dan melakan
30 hirkan segala ajatkoe. Maka sembah nabi Allah Adam 'alaihi 'ssalam: Apa sebabnja maka ia djadi akan kekasihmoe itoe? Maka perman Allah ta'ala: Bahwa ia menjembah dakoe dengan sesoenggoeh ichlasnja dan koetjoba ia dengan beberapa bagai bela, maka sabarlah ia atas bela itoe dan koeloeleskan permintaanja dengan karoeniakoe, maka ia sjoe
35 koer akan karoeniakoe itoe dan dipetjahnja segala berhala pada menghendaki kerélaankoe dan disoeroehnja segala manoesia kepada berboeat 'ibadat kepadakoe. Maka dilihat oléh nabi Adam 'alaihi
H 5 'ssalam dalam dzoerriat itoe seorang terlaloe bertjahaja² daripada segala

5. Maka..... 8. naraka **niet** in B. 17. akoe soeroehkan : koesoeroehkan H. 22. Na tjemerling **voegt** B in: Maka perman Allah soebhanahoe wa-ta'ala : Bahwa meréka itoe segala radja² jang koedjadikan meréka itoe akan mengawali segala hambakoe. Djikalau tiada, nistjaja tiada bertentoe ihwal itoe. 24. B, C, D **en** H **voegen** in na saléh : lagi akan datang achir kamoe akoe djadikan. 27. beserta tjahaja : besar tjahanja B **en** H. 32. ta'ala: soebhanahoe wa-ta'ala H — dengan **niet** in H. 33. sabarlah ia : ada ia sabar C, D **en** H.

jang lain. Maka sembah nabi Adam 'alaihi 'ssalam: Ja Toehankoe, siapa jang terlebih tjahajanja dan amat besar martabatnja ini? Maka perman Allah ta'ala: Itoelah tjoetjoemoe Moehammad, djikalau tiada koeadakan, nistjaja tiada akan koedjadikan engkau. Bahwa ialah Moe-
 5 hammad jang terlebih moelia kepadakoe daripada segala tjoetjoemoe dan terlebih koekasihi. Maka menilik nabi Adam 'alaihi 'ssalam, maka dilihatnja daripada antara itoe Daoed dan Soelaiman. Maka sembah nabi Allah Adam 'alaihi 'ssalam: Ja Toehankoe, siapa doea orang itoe? Maka perman Allah ta'ala: Itoelah Daoed jang koeberi karoenia akan-
 10 dia dan koelemboetkan baginja besi, dan jang seorang itoelah Soelaiman, koedjadikan berboeat bakti akandia segala djin dan sétan dan manoesia dan margasatwa dan segala boeroeng dan segala ikan dilaoet dan koe-
 anoegerahkan baginja ism Allah a'la a'lam tersoerat didalam tjintjin. Maka apabila menjalahi katanja sesoeatoe kaoem daripada djin atau
 15 sétan, maka dihélakannja kepada meréka itoe tertoenoe[h] sekalian. Dan disoeroehkan kepadanja angin, maka dibawanja berdjalan barang kemana kehendaknja pergi sekira² seboelan perdjalanan djaoehnja dalam sehari djoea disampaikan oléh angin. Dan koedjadikan baginja
 20 soeatoe hamparan jang loeas, maka naik keatasnja segala manoesia dan djin dan segala margasatwa, menanggoeng dia oléh angin dibawanja. Terkadang dibawanja oléh angin itoe keoedara hingga didengar meréka
 itoe tesbih segala malaékat dilangit dan menaoengi dia segala boeroeng hingga tiada sampai kepadanja hangat matahari. Maka sembah nabi
 Adam 'alaihi 'ssalam: Ja Toehankoe, berapa ada 'oemoernja Daoed itoe?
 25 Maka perman Allah ta'ala: 'Oemoernja itoe enam poeloeh tahoen. Maka sembah nabi Adam 'alaihi 'ssalam: Ja Toehankoe, sedikit djoega 'oemoernja. Maka perman Allah ta'ala: Hai Adam, djika hendak engkau
 tambahi dengan 'oemoermoe. Maka sembah nabi Adam: Ja Toehankoe, berapa lama ada 'oemoerkoe? Maka perman Allah ta'ala: Seriboe
 30 tahoen. Maka sembah nabi Allah Adam: Ja Toehankoe, 'oemoer hambamoe itoepoen sedikit djoega, tetapi koeberikanlah empat poeloeh tahoen, soepaja genaplah 'oemoernja seratoes tahoen.

Maka tatkala itoe toeroenlah nabi Allah Adam keboemi. Maka laloe-
 lah daripada tjeritera ini hingga datanglah pada sembilan ratoes enam
 35 poeloeh tahoen, maka datanglah malakoe 'l-maoet kepada nabi Allah Adam. Maka kata malakoe 'l-maoet baginja: Hai Adam bahwa segeralah engkau akan mati. Maka sahoet nabi Allah Adam: Hai malakoe 'l-maoet, radia 'llahoe 'anhoe, Allah soebhanahoe wa-ta'ala beperman

3. tiada **niet in B.** 8. itoe : ini H. 15. sekalian : sekaliannja H.
 16. disoeroehkan : disoeroehnja B, disoeroehkannja C. 18. disampaikan : disampai-
 kannja H. 22. menaoengi : menaoeng B. 26. 'alaihi 'ssalam **niet in D.**
 29. berapa.... 'oemoerkoe : berapa lama 'oemoerkoe C, ada lama berapa 'oemoer-
 koe D. 31. **achter** berikanlah : akandia C, kamoe D **en H.** 38. radia 'llahoe
 'anhoe (**sic**) **niet in D** — beperman : beperman D **en H.**

kepadakoe mengatakan 'oemoerkoe seriboe tahoen. Sekerang beloem genap seriboe tahoen, empat poeloeh tahoen lagi. Maka berdatang sembah malakoe 'l-maoet kehadirat Allah ta'ala. Maka perman Allah ta'ala: Katakan oléhmoë, hai malakoe 'l-maoet, kepadanja: Tiadakah soedah
 5 diberikannja kepada Daoed empat poeloeh tahoen daripada 'oemoernja akan tjoetjoenja itoe? Maka malakoe 'l-maoet poen pergi kembali kepada nabi Adam menjampaiakan perman Allah ta'ala itoe. Maka sahoet nabi Adam: Tiada koememberikan 'oemoerkoe akandia. Karena itoelah datang sekarang dihoekoemkan Allah ta'ala bersoerat²an
 10 dan bersaksi bagi segala anak tjoetjoe nabi Allah Adam 'alaihi 'ssalam, soepaja djangan dapat moengkir. Maka diberikanlah bertanggoeh nabi Allah Adam itoe hingga genap seriboe tahoen. Maka datanglah malakoe 'l-maoet mengambil njawanja. Kemoedian daripada itoe, maka dititahkan Allah segala pesoeroehnja dan dijadikan Allah
 15 ta'ala segala radja. Maka tiada dikerdjakanlah keradjaan kemoedian daripada Soelaiman jang terlebih daripada Iskandar Dzoe 'l-karnain. Bahwa Iskandar itoe anak radja Darab Roemi, kata setengah anak radja Qilas, kata setengah anak radja Dawab Parsoe. Dan inipoen lagi akan kami seboetkan asal bangsanja.

20 Adapoen pertama² keradjaan radja Gayōspart, ialah mengadakan berboeat bahtera dan berboeat kapal dan berboeat roemah dan pelana dan mengandaraï koeda dan onta dan mengandaraï segala binatang jang kandaraan dan menjoeroeh koekoen † menjoerat dan mengadakan segala oetoesan dan dikirimkannja segala sétan dan djin.

25 Dan pada djaman itoe ialah menjoeroeh sétan bernjanji. Dan ialah mengadakan segala perhiasan keradjaan kebesaran dan ialah jang pertama² menghidoep pada segala hidoepnja dan berboeat soekat dirham. Hatta berapa antaranja, maka iapoen matilah. Maka keradjaan poela radja T.hūm.t dan ialah jang amat gagah dan pada djamannjalah

30 banjak emas dan pérak dan soeroehnja segala sétan berboeat maligai angkat²an. Maka doedoeklah ia diatasnja dan ditangkapnja oléh segala sétan akandia dari negeri Z.hādb.h datang kenegeri Babil dalam sehari moela sampai. Maka doerhaka ia akan Allah kebesarannja.

Maka Sohāk anak 'lūn saudara radja Sh.d.wab.n dengan s.l.f.z†
 35 ra'jat berkoeda. Dan pada kanak itoe radja T.hūm.t dalam keradjaan toedjoeih ratoes tahoen lamanja. Maka T.hūm.t poen. radja Sohāk

2. tahoen **niet in B, C en D.** 5. diberikannja : diberikan B. 6. tjoetjoenja : tjoetjoenja Daoed D. 8. koememberikan : akoe memberikan H. 11. 'alaihi 'ssalam **niet in D.** 14. itoe : apa B **en D** — Kemoedian daripadanja K. 17. kata..... 19. akan : kata setengah Dara itoe anak radja Darab (**drie onleesbare woorden**) dan inipoen lagi akan K, kata setengah anak radja Dawab Pau satoe. Itoelah jang sahnja senistjaja lagi akan B, kata setengah doe itoe anak radja Dawab Parsoe. Itoelah jang sahnja senistjaja lagi akan. C, D en H. 21. bahtera : soetera B, C, D **en H** — kapal **en** roemah **zijn in deze hss. niet begrepen en tot woorden zonder beteekenis vervormd.** 23. binatang jang kandaraan : binatang kandaraan K — dan menjoeroeh..... blz. 45 : 10 dan **komt alleen voor in K.** 26. kebesaran (?).

poen keradjaan riboe tahoen lamanja. Dan maka dita'loekkan-
 njalah segala negeri ia kerdjakan aniaja dan memboenoe
 dan mentjaboel dan memenggal tangan dan dan ialah pertama²
 5 mengeloearkan oesoel dan maka iapoen matilah dan maka keradjaan
 poela radja Faridūn dan maka dita'loekkannja segala iklim doenia ini
 dan ialah jang mengadakan segala penawar dan maka iapoen matilah.
 Maka keradjaan poela kemoedian daripada itoe An.qbān dan ialah jang
 'adilnja pada segala 'alam dengan moerahnja dan ialah
 pertama² boeat parit dan kota dan menjoeeroeh berboeah angin
 10 dan memberi gelar penglima pada sesoeatoe negeri dan nabi
 Moesa 'alaihi 'ssalam maka lahirkan agamanja pada beberapa tahoen
 daripada keradjaan radja An.qbān itoe dan setengah daripada wasiatnja:
 Adapoen jang machloek ini hamba bagi Toehannja jang mendjadikan
 dan sajogjanja hamba ini sjoekoer bagi ni'mat dan men-
 15 jerahkan dirinja kepada Toehannja pakir tjahaja dan
 lali itoe djadi kalam dan maka koedalah jang
 dahoeloe daripada kita. Dan djika ta' dapat tiada bagi kita jang kemoe-
 dian mengikoet dia, karena pohon itoe telah terdahoeloe dan kita ini
 tjawangnja dan maka tiap² tjawang itoe tiada dahoeloe daripada pohon.
 20 Dan maka diidjablah kita dahoeloe, karena kita ini telah dile-
 bihkan Allah soebhanahoe wa-ta'ala seorang seorang jang
 akan djadi radja. Dan maka haroeslah kita mengikoet dia dan menengar
 barang jang dititahkannja pada segala ra'jat, karena ia telah dianoe-
 gerah Allah soebhanahoe wa-ta'ala baginja keradjaan atas sesoeatoe
 25 negeri dan hendaklah mengikoet barang jang diingatkannja daripada
 lalai kita dan daripada berboenoe²an daripada segala seteroe-
 nja dan hendaklah pada kita segala ra'jat ini radjanja
 bagi meréka itoe barang kehendaknja dan djangan
 dipermoeda²† barang jang dititahkannja. Dan hendaklah radja itoe
 30 djangan disoeroehnja mengerdjakan pekerdjaan jang tiada koeasa ia
 pada mengerdjakan dia, dan djikalau segala kepada meréka itoe
 dan ditoeloenginja pada barang sesoeatoe hal. Sebermoela segala
 ra'jat pada radja² oepama sab.f.† boeroeng. Maka djika ter-
 djabat sehelai boeloenja, maka koeatnja. Ketahoei oléhmoe,
 35 bahwa segala radja ini hendaklah baginja ada tiga perkara perantai:
 Pertama arti benar pada barang katanja dan djangan ia berdoesta. Dan
 kedoea hendaklah djangan ia kikir. Dan ketiga hendaklah ia keras pada
 menahan hatinja daripada amarahnja, karena dikeraskan Allah ta'ala
 ia atas segala ra'jatnja. Dan maka sajogjanja tangannja berboeka pada
 40 keadaan segala hadjat manoesia kepadanja. Maka bahwa sanjalah diper-

3. memenggal : mm'gl K. 7. kemoedian? 9. menjoeeroeh? berboeah? 11.
 agamanja? 16. lali of lalai? 17. dahoeloe of dimoela? 20. kita? 31. djikalau?
 36. arti?

banjaknja ampoen. Maka sesoenggoehnja tiada hendak keradjaan jang
 terlebih kekal daripada radja jang berboeat 'adil dan banjak ampoenja.
 Dan djangan keradjaan radja itoe jang lekas binasa daripada radja
 jang beperinginkan menjiksa, karena bahwa manoesia itoe loepa
 5 akan saksi itoe. Sajogjanja bagi radja² itoe bertatap dengan
 lemah lemboet melakoekan pekerdjaan jang menghilangkan njawa,
 djika disampaikan orang kepadanja soeatoe pekerdjaan aniaja
 dan maka djangan segera ia menjiksa dia, hingga diperhadap-
 kannja antara orang teraniaja itoe, maka, dan djikalau ada
 10 harta jang diambilnja, maka haroes dikembalikannja harta itoe, dan
 djikalau tiada dapat dikeloearkannja daripadanja harta itoe, seharoesnja
 bagi radja memberi orang jang teraniaja itoe barang dapatnja, melain-
 kan orang jang menoedoeuh dengan tiada sebenarnja. Maka bahwasan-
 nja akoe tiada mema'apkan jang demikian itoe. Maka kemana kita
 15 pergi lari daripada jang tiada dapat tiada sampai adanja kepada kita?
 Hanja sesoenggoehnja kita berbalik² dalam tapak tangan jang menoent-
 toet kita djoea.

Bermoela laloe keradjaan seratoes doea poeloeuh tahoen, maka kera-
 djaan kemoedian daripada ini radja F.rsih dan keradjaan ia dibe-
 20 noea Babil djoea dan terlaloe banjak tenteranja. Maka ia berboeat
 aniaja dibinasakannja segala jang ma'moer. Maka dikoerangkan Allah
 segala mata air pada djamannja dan koerangkan segala boeah²an.
 Maka matilah ia, maka naik keradjaan kemoedian daripadanja radja
 Rasibu'l-akbar anak Tuhmān dan ada ia barang perangainja berboeat
 25 baik akan segala ra'jatnja. Kemoedian daripadanja maka naik kera-
 djaan radja R.knān beratoes tahoen, maka ia mati. Maka naik kera-
 djaan Gikāūs ada ia kasih, tahoe pada mengandaraī koeda dan ada ia
 10 hakim bidjaksana, banjak hikmatnja dan dihoekoemkannja segala sétan
 dan disoeroehnja berboeat oléh sétan itoe maligai besar, dinamainja
 30 Kidūr dan loeas maligai itoe doea poeloeuh jodjana djaoehnja. Maka
 disoeroeh perboeat segala bagai roepanja setengah daripada tanah,
 setengah daripada tembaga semberani, setengah pérak, setengah dari-
 pada emas. Maka adalah sétan itoe mengikoet dia pada barang mana

4. Menjiksa? 9. djikalau..... 10 diambilnja : djikalau hartanja diambilnja B, C, D
 en H. 10. haroes **niet in** B, C, D en H. 12. jang **niet in** C. 13. Na sebenarnja :
 dan memantjang dengan tiada sebenarnja B, C, D en H. 14. mema'apkan : ia
 ma'apkan B, C, D en H. 15. tiada dapat tiada : tiada dapat B. 16. jang **niet in**
 B, C, D en H. 19. F.rsih : Aqrāsīāt B, C, D en H. — ini : itoe H — keradjaan....
 20. djoea : dan tempatnja diam terlaloe lama dibenoea Babil djoea. 22. koerang-
 kan : koeranglah H. 23. Maka..... ia : Setelah berapa lamanja maka iapoen
 matilah K. 26. beratoes..... mati : dan lama ia dalam keradjaan itoe seratoes
 tahoen, maka mati ia B, C, D en H. 27. ada..... 28. bidjaksana : dan radja terlaloe
 bidjaksana..... dan h.g. † K. 27. kasih : kasim B, kasi C. 28. dihoekoemkannja :
 hoekoemkannja D. 29. Na disoeroehnja : pada B, C en H. 30. Kidūr : Gemidūr
 B, C, D en H. — dan..... djaoehnja : maligai itoe delapan poeloeuh persah B, C,
 D en H. 31. bagai roepanja : kmbrbnajang K. 32. tembaga **niet in** H. —
 semberani **niet in** K. 33. mana : dimana H.

Tekst van Groep II.

(Uittreksel blz. 232 : 1—234 : 9).

Bismi 'llahi 'r-Rahmani r-Rahimi. Wabihi nasta'inoe; bi 'llahi [al]
'alijji.

Ini hikajat radja Iskandar anak radja Darab tjoetjoe radja Bahmān
dinegeri Roem. Telah diseboetkan Allah ta'ala didalam Koer'an jang
5 'alim gelarnja Dzoe 'l-karnain, artinja jang mempoenjai doea tandoek,
dari karena diperboeatnja manikam. Perman Allah ta'ala: Wajas'aloenaka
'an Dzi 'l-karnaini; koel sa'atloe 'alaikoem minhoe dzikran.
Bermoela telah ditanjai segala Jahoedi akandikau, ja Moehammad,
10 daripada segala hikajat Dzoe 'l-karnain perinja ia mendjalani segala
pihak boemi dari masjrik datang kemagrib. Kata oléhmoe, ja Moehammad:
Lagi akan akoe hikajatkan kepada kamoe tjeriteranja peri ia mendjalani
segala boemi. Kata ahloe 'l-hadisi sahadja ada hikajatnja pada
kaoem Jahoedi dan kepada kaoem 'Adjam dan Parsi dan dalam benoea
Roem. Maka laloe dihikajatkan oléh nabi salla 'llahoe 'alaihi wa-sallam
15 segala hikajatnja barang jang ada dalam hikajat meréka itoe.

3 Bahmān: B. h. n (verbeterd tot: Bahmān) I. 4 jang niet in I. 11 akoe hikajatkan:
akan dihikajatkan I. 12 segala: segala moeka I. 13 kaoem niet in I. 13 Parsi dan:
poas E en I. (in I verbeterd tot: Parsi dan). 14 oléh nabi: nabi kita I.

tempat disoeroehkan radja Gikāūs, dan pada maligai itoe ada soeatoe bendaharaan dan segala kandaraannja. Dan diriwalkan orang, bahwa radja Gikāūs itoe makan minoem, tiada ia hadjat air seni dan boeang air besar. Maka Allah soebhanahoe wa-ta'ala menitahkan soeatoe

5 kaoem membinasakan maligai itoe. Maka disoeroehnja oléh radja Gikāūs itoe sétan itoe melawan kaoem jang datang itoe dan ada radja Gikāūs beroléh kemenangan djoea, tiada seorang djoeapoen daripada radja² dapat melawan dia melainkan Allah djoea. Maka makin sangat goeroernja sebab kebesarannja. Maka katanja: Adapoen jang diboemi

10 ini tiadalah seorang djoeapoen melawan dakoe, baik akoe naik kelangit, soepaja koeketahoei, betapa pekerdjaan dilangit. Maka dengan takdir Allah radja itoepon dapatlah ia kelangit dengan segala tenteranja sekalian dan soeatoe riwayat hingga sampai keodara kepada awan. Maka diambilnja Allah ta'ala koeat daripada meréka itoe, maka

15 sekaliannja poen goegoerlah keboemi loeloeh lantak sekalian, melainkan radja Gikāūs djoega hidoep. Maka segala hoeloebalangnya jang bernama² itoepon habislah mati. Maka djadi keraslah segala radja² jang disisi negeri itoe, maka dilawannja berperanglah oléh orang itoe, terkadang menang alah. Maka lama keradjaannja seratoes lima poeloeh

20 tahoen, maka matilah ia. Maka naik akan ganti anakja radja K.shūr. Berapa lamanja ma'zoelkan dirinja daripada keradjaan, maka diberikannja keradjaannja akan radja Luhrāsb. Maka radja Luhrāsb poen berboeat soeatoe maligai dibenoea Balkh, maka dinamainja H.sn.h. Maka berhimpoenlah segala bala-tenteranja itoe, maka diambilnja oepeti

25 daripada segala ra'jatnja akan makanan segala hoeloebalangnya. Setelah keradjaan seratoes doea poeloeh tahoen, maka diserap oléh seorang nabi akandia, maka ia djadi sopak. Maka toeroenlah ia daripada keradjaanja, maka naik keradjaan radja S.qsärt dibenoea Balkh, masoek ia kepada agama Madjoesi. Maka ada keradjaannja seratoes doea belas

30 tahoen. Maka keradjaan kemoedian dari itoe radja Bahmān dan beberapa djaman ia berperang dengan radja Bakht Naşar di Baitoe'l-moekaddas.

1. dan..... soeatoe : dan maligai itoe pada B. 3. dan..... 4. besar : dan tiada ia hadjat air besar B, C, D en H — Maka..... 5. kaoem : Sebermoela ada soeatoe kaoem hendak K. 6. melawan..... itoe **niet in** B, C, D en H — dan..... 7. djoea **niet in** K — daripada radja² **niet in** K. 8. melainkan..... djoea **niet in** K — Allah : alah H. 9. Na sebab : daripada K. — diboemi : boemi H, pada djaman ini K. 10. baik akoe : akoe poen hendak K. — Na kelangit : seperti B. 11. soepaja..... dilangit **niet in** C. — takdir..... 13 awan : takdir Allah ta'ala maka dijadikan Allah ta'ala baginja dan segala bala-tenteranja dan segala kaoemnja poen koeatlah ia naik kelangit keodara hingga sampai meréka itoe kepada awan B, C, D en H. 15. sekalian : sekalian toeboehnja C, segala toelangnja K — melainkan..... 16. hidoep : dan maka tingallah radja Gikāūs djoea seorang dirinja jang hidoep K — Maka..... 17. mati **niet in** K. 18. terkadang... 19. alah : tiada djoea ia alah K — keradjaannja : keradjaan itoe B en C. 20. K.shūr Bnāsab K. 21. Berapa..... 28. masoek : dan nama negerinja BIng K. 26. diserap : diserang C. 29. keradjaannja : keradjaan B, C en D. 30 Na tahoen : maka iapoen matilah K. 30. dari itoe : doea itoe B, C, D en H. — berapa djaman ia : berapa pada djaman itoe B, C, D en H. 31. Naşar : Naşra K.

Kata sahiboe 'l-hikajat ditjeriterakan oléh empoenja tjeritera, adalah radja Bahmān itoe djadi radja dalam benoea Parsi, terlaloe amat besar keradjaannja. Maka ada kepadanja seorang anak perempoean namanja toean poeteri Hoemani, terlaloe baik roepanja. Maka adalah radja 5 Bahmān itoe dalam agama Madjoesi jang menjembah api. Maka pada hoekoem meréka itoe haroes bapa kawin dengan anaknja. Hatta maka radja Bahmān poen kawinlah dengan anaknja poeteri Hoemani, berapa lamanja maka poeteri itoepoen hamil. Maka adalah pada masa itoe doea belas tahoen soedah radja Bahmān [men]djadi radja dalam negeri 10 Parsi. Kelakian maka radja Bahmān poen sakit, telah dirasainja dirinja sakit, tiadalah akan hidoep lagi. Maka iapoen memanggil segala menteri dan orang besar², maka berhimpoenlah meréka itoe sekalian menghadap radjanja. Maka titah radja Bahmān: Hai segala kamoe handai tolankoe, bahwa sanja adalah akoe ini oepama anak kepada jang tertoea 15 daripadakoe dan akoe saudara kepada kamoe jang sebandjar 'oemoernja dengandakoe. Bahwa sanja telah datanglah kepadakoe pekerdjaan jang tiada dapat akoe menolakkan dia dengan sendjatakoe dan hartakoe, tiada dapat tiada kamoe lagi akan merasai jang demikian itoe. Maka ketahoei oléh kamoe, bahwa anakkoe poeteri Hoemani itoe telah hamil- 20 lah ia. Maka akan keradjaankoe ini telah koeberikanlah akan anak- koe jang dalam peroet poeteri Hoemani itoe, djikalau ada ia laki³ atau perempoean sekalipoen. Inilah pesankoe kepada kamoe sekalian. Setelah didengar meréka itoe sabda radjanja demikian itoe, maka menangislah meréka itoe, maka sembahnja: Mengapa maka toean kami 25 bertitah demikian itoe? Barang landjoetkan Allah ta'ala kiranja

2 radja Bahmān: soeatoe radja B. h. m (verbeterd tot: seorang radja Bahmān) I.
 7 Bahmān verder ook in I juist gespeld. 8 Maka: Dalam negeri itoe maka I.
 11 sakit: gering I. 14 oepama: oempama I. — kepada niet in E. 18 merasai:
 merasai dia I. 20 koeberikanlah: koeberilah I. 25 demikian: jang demikian I.

Kala sahiboe 'l-hikajat ja'ni kata jang empoenja tjeritera, bahwa radja Bahmān itoe ada anaknja seorang perempoean bernama Hoemani, dan radja itoe ada dalam agama Madjoesi. Bermoela pada agama Madjoesi merēka itoe tiada haram atas bapa kawin dengan anaknja, maka radja Bahmān itoe poen doedoeklah dengan anaknja poeteri Hoemani. Hatta berapa lamanja poeteri Hoemani poen hamillah. Tatkala itoe doea belas tahoenlah ia didalam keradjaan, maka sakitlah radja Bahmān, maka pada hatinja: Bahwa akoe ini tiadalah akan hidoep. Maka dipanggilnja segala pegawainja dan segala orang² besar² dihimpoenkannja. Setelah soedah berhimpoen, maka ia menjoeroeh keloearkan dirinja daripada maligai semajam dihadap olēh segala ra'jatnja. Maka segala ra'jat poen chidmatlah menendoekkan kepalanja. Maka radja Bahmān berkata: Hai segala kamoe sabahtkoe, bahwa ada akoe oepama anak pada segala kamoe orang jang toea² dan oepama saudara pada jang moeda², bagi segala kamoe jang sebandjar dengan dakoe 'oemoernja. Bahwa sesoenggoehnja telah datanglah kepadakoe pekerdjaan jang tiada lagi koeasa akoe menolakan dia, tiada dapat dengan sendjata dan tentera dan tiada dapat dengan harta, ja'ni maoet jang disamakan Allah ta'ala merasaī dia antara segala hambanja. Ketahoeī olēh kamoe, bahwa anakkoe poeteri Hoemani itoe hamillah ia dengan dakoe. Ketahoeī olēhmoe, bahwa telah koetinggalkan keradjaan ini daripada dirikoe dan berikan akan anakkoe, jang lagi dalam rahim iboenja itoe, baik laki², baik perempoean. Itoelah wasiatkoe akan kamoe dan amankoe kepada kamoe, maka djangan kiranja salah wasiatkoe ini. Setelah merēka itoe menengar sabda radja Bahmān demikian itoe, maka sekalian poen berdatang sembah dengan tangisnja: Hai toean kami, segala barang titah jang maha-moelia itoe tiada akan kami salah. Maka menghampiri empat orang daripada hambanja jang chas, berdatang sembah oedjarnja: Hai toean kami, djangan apa kiranja diroentoehkan hati kami dengan wasiat ini. Moedah²an Toehan jang maba-tinggi dan jang koeasa melandjoetkan 'oemoer radja. Bahwa sekalian kami telah bernazarlah,

1. Kala : Kata C en D. — ja'ni..... tjeritera **niet in K.** — tjeritera : hikajat H. 3. itoe ada dalam agama Madjoesi : itoe poen masoek K. 3. Hoemani : Hoemajoen D. 4. agama Madjoesi **niet in H.** 8. maka pada..... 9. hidoep : maka diharapnja dirinja akan matilah B, C en H, maka diharapnja akan dirinja akan matilah D. 10. dihimpoenkannja : disoeroehnja himpoenkan segala menterinja jang besar K. 11. daripada : daridalam C en D — semajam **niet in K.** 12. olēh **niet in K.** 13. menendoekkan kepalanja **niet in K.** 15. dan..... moeda² : dan oepama seorang doea jang penjajang B, C, D en H. 16. sebandjar : sama D. — sesoenggoehnja **niet in H.** 19. Na ta'ala : kita K. 20. Vóór ketahoeī : Maka sekarang K. 23. baik..... perempoean : baik lagi banjak perempoean B en H — baik..... 25. ini : Dan djikalau perempoean sekalipoen ialah akan keradjaan gantikan akoe dan inilah amanatkoe kepadamoe dan djangan kiranja kamoe sekalian menjalahi K. 24. amankoe : amitkoe H. 27. en 30. Hai toean kami : Ja toeankoe K. 27. segala barang : mana D — jang maha-moelia : toeankoe D. 28. akan **niet in D.** 30. kami : hamba toeankoe D. 30. Na dengan : mandoer B, C, en. H. — wasiat : amanat K. 32. 'oemoer radja : 'oemoer djaman toeankoe K.

'oemoer radja dengan berkat api jang gilang-gemilang tjahajanja. Demi api jang kami sembah, djika 'afiat radja daripada sakit radja ini, nistjaja kami memberi sedekah segala harta kami akan tolak belamara-behaja radja. Maka radja Bahmān memberi persalin akan segala menteri dan sida² bantara sekalian hoeloebalang dan memberi derma akan segala pakir dan miskin dan segala bala-tentera sekalian. Setelah itoe antara berapa hari, maka radja Bahmān poen matilah. Maka diradjakannja toean poeteri akan ganti bapanja radja Bahmān. Kelakian maka majat radja Bahmān diperintahkan segala menteri

10 seperti 'adat radja jang besar mati dalam agama meréka itoe. Hatta maka poeteri Hoemani poen djadi radjalah. Maka diboekanja perbendaharaannja, maka dianoegerahnja persalin akan segala menteri dan orang besar² dan hoeloebalang sekalian dan ra'jat ketjil besar dan segala radja² jang ta'loek kepadanja dengan makan minoem bersoeka²an

15 empat poeloeh hari empat poeloeh malam. Maka soekatjitalah hati meréka sekalian. Maka toean poeteri Hoemani poen doedoeklah atas tacht keradjaan dihadap orang besar² dan bala-tenteranja sekalian seperti keadaan bapanja radja Bahmān dengan soekatjita. Hatta antara berapa boelan, maka sampailah boelan toean poeteri

20 akan berpoetera. Maka iapoen doedoek pada tempat jang soenji dalam seboeah roemah, tiada dibawanja seorang djoeapoen ser-tanja, melainkan seorang inangnja djoega. Maka djadilah anaknja

4 Na het eerste radja: nistjaja baik radja I. 8 diradjakannja: diradjakan meréka itoe I. 13 ra'jat: ra'jat hina dina I. 14 kepadanja: kepada bapanja I. 17 atas: diatas I. 19 boelan: boelannja I.

djikalau 'afiatlah radja daripada sakit ini, kami sedekahkan segala
 harta jang ada dimilik kami ini. Djikalau diberi Allah ta'ala lajoe
 boenga digenggam sjah 'alam jang seperti titah jang maha-moelia itoe,
 nistjaja kami djoendjoenglah. Maka disoeroehkan radja Bahmān kem-
 5 balilah meréka itoe masing² kepada tempatnja. Maka pada ésok harinja
 disoeroeh radja Bahmān: Boeka segala perbendaharaan memberi
 persalin akan segala hoeloebalang dan memberi derma akan segala
 ra'jat. Maka didoedoekkannja anaknja poeteri Hoemani itoe diatas
 tachtā keradjaan dihadap oléh segala bala-tenteranja akan tanda
 10 keradjaan anaknja jang dalam peroetnja itoe. Maka disoeroehkannja
 poeteri Hoemani melimpahkan karoenia kepada segala bala-tenteranja
 ketjil dan besar makan dan minoem bersoeka²an hingga toedjoeh hari
 toedjoeh malam, hingga lengkaplah karoenia itoe kepada segala orang
 jang memakai kolah emas dan jang bertoeoeng kain, dan lengkap
 15 kepada segala jang berpedang dan kepada jang bertongkat kajoe. Maka
 segala bala-tenteranja poen soekatjita melihat perangai poeteri Hoemani.
 B 15 Kemoedian dari itoe selang berapa hari, maka radja Bahmān poen
 hilanglah, maka segala 'alam poen terlaloe doekatjita akandia. Maka
 diboeboehnja dalam keranda emas, mendjoendjoeng dia segala radja².
 20 Maka ditanamkan orang dalam seboeah maligai. Maka poeteri Hoemani
 poen memberi sedekah radja Bahmān, dikerdjakannja dengan sem-
 poernanja seperti 'adat radja² jang besar² itoe. Kemoedian dari itoe,
 maka poeteri Hoemani doedoeklah pada tempat ajahnja semajam itoe
 dihadap oléh segala bala-tenteranja. Maka ia melimpahkan karoenia
 25 memberi persalin dengan emas dan pérak dan menghoekoemkan segala
 ra'jat akan ganti anaknja jang dalam peroetnja itoe. Maka berapa hari
 lamanja poeteri Hoemani doedoek diatas keradjaan, maka manislah
 padanja keradjaan itoe, kehendaknja bahwa djanganlah lagi berpindah
 kebesaran itoe daripadanja.
 30 Hatta sampailah kepadanja sakit akan beranak, maka ia bersoenji
 dirinja kepada seboeah maligai, seorang poen tiada dibawanja besertanja,

1 radja : toankoe K. — kami.... 2 ini : dan..... hamba toankoe bersedekah akan
 hambamoe ini K. 2 lajoe.... 3 digenggam : lajoelah kelak boenga digeng-
 gam K. 4 kami : hamba toankoe K. — disoeroehkan : disoeroeh oléh K.
 5 harinja : hari K. 7 derma : karoenia K. 8 didoedoekkannja : didoedoekkan
 B, C en D, didoedoekkanjalah K. 10 dalam : didalam H. — peroetnja itoe : peroe-
 tboenja K. 11 karoenia : dikaroeniajnja K. 14 kain : kajoe B, D, H en K. — lengkap
 niet in C. 15 dan kajoe : dan kepada jang berlembing K. 16 poeteri : perpoe-
 teri H. 17 selang.... hari : beberapa hari antaranja K. 18 'alam : ra'jat K. 19 diboe-
 boehnja : dibawa oléh majatnja B, C, en H, dan membawanja oléh majatnja D.
 — keranda : hoeranda D en H — mendjoendjoeng : memikoel K. 21 dikerdjakan-
 nja : dikerdjakan B, C, D en K. 22 Na besar² : mati K. 26 dalam : didalam H —
 peroetnja : peroe- B, C en D. — berapa : beberapa K. 27 manislah.... 28 itoe .
 manislah keradjaan padanja itoe D, panaslah..... C. 28 berpindah : pindahkan K.
 30 Hatta..... 31 maligai : Hatta maka datanglah masa Allah kepadanja saku
 akan beranak, maka ia pergi pada seboeah maligai pada tempat jang soenji K.

seorang laki² terlaloe élok roepanja seperti boelan poernama. Maka disoeroehnja inangnja mengerat poesat anaknja itoe, disoeroehnja soesoëi anaknja itoe hingga tidoerlah boedak itoe.

melainkan seorang inang pengasoehnja djoega. Maka senantiasa poeteri Hoemani itoe pikir dalam hatinja: Betapa halkoe, djikalau anakoe djadi? Hatta berapa lamanja anaknja poen djadi laki², moekanja seperti boelan poernama. Maka dipanggil inangda disoeroehnja menjait 5 poesatnja dan mentjelaki matanja dan dipersoetjinja. Setelah soedah, maka ditoendjoekkannja inangda moeka boedak itoe kepada poeteri Hoemani, pada hatinja: Soepaja soekatjita ia melihat anaknja, dengan sempoernanja dianoegerahkan Allah soebhanahoe wa-ta'ala itoe. Maka dilihat oléh inangda moeka poeteri Hoemani beroebah, lakoenja 10 tiada soeka. Maka kata inangda: Hai toean poeteri, apa sebabnja toanhamba tiada soekatjita? Maka sahoet poeteri Hoemani: Hai iboekoe, bahwa akoe masjgoel dalam hatikoe sebab boedak ini, nistjaja diambiljalah kebesarankoe dan keradjaankoe ini daripadakoe. Telah koelihatlah, hai iboekoe, kemoeliaankoe dan kebesarankoe dan kasih 15 segala bala-tenterakoe. Koehendaki djanganlah kiranja lagi beroebah ihwalkoe daripada demikian ini. Pada hatikoe: Djikalau tiada boedak ini, nistjaja tiada siapa dapat menanggalkan keradjaan ini daripadakoe, melainkan maot djoega. Bahwa tjitakoe hendak memboenoeh boedak ini, soepaja tiadalah siapa memberi salah akandakoe daripada kebe- 20 sarankoe. Setelah inangda menengar kata poeteri Hoemani itoe, maka inangda poen berkata: Hai toean poeteri, adakah didengar oléh toean poeteri seorang daripada perempoean memboenoeh anaknja, sebab menghendaki doenia jang sahadja akan fana' ini? Djikalau diker- djakan oléh toanhamba pekerdjaan ini, nistjaja diseboet orang tersangat 25 djahat nama kita dalam doenia oléh toanhamba. Djikalau toean poeteri berkehendak akan kebesaran, itoepoen dengan bitjara jang lain djoea dibitjarakan. Djikalau toean poeteri hendak mengikoet bitjara hamba, nistjaja atas hamba menghasilkan kehendak toean poeteri itoe. Hanjalah hoebaja² atas toanhamba jang mengerdjakan memboenoeh itoe, dja- 30 nganlah lagi melintas pada tjita² toanhamba. Maka kata toean poeteri:

2 Betapa..... 3 laki² : hingga djadilah anaknja itoe laki² B, C, D en H.
 4 poernama : pertama H. 5 mentjelaki : ditjelakinja H — mentj. matanja dan **niet**
 in K. 9 oléh **niet** in K. 10 tiada soeka **niet** in D. 11 toanhamba : toeanke K. —
 soekatjita : soeka D. 12 **Vóór** nistjaja : akan B, C, D en H. 13 diambilnja : diambil
 B, C, D en H. — daripadakoe : akoe D. 14 kasih 15 tenterakoe : kasih akan bala-
 tenterakoe D. — Koehendaki **niet** in K. 16 ihwalkoe : padakoe K. 18 **Na** djoega :
 jang hendaknja mentjeraikan akoe dengan keradjaankoe K. 19 tiadalah.... kebe-
 sarankoe : tjada jang mengalau² dakoe daripada k. K. 20 kata : perkataan D. 21
 adakah.... 25 toanhamba : adakah toean menengar daripada toean poeteri
 jang lain memboenoeh anaknja dan atau radja² jang lain sebab menghendak
 doenia jang sahadja akan fana' ini? Dan djikalau toean poeteri kerdjakan peker-
 djaan jang demikian ini, nistjaja djahatlah toeanke didengar orang dalam doenia
 ini. 22 daripada : doea pada B en D, **niet** in C. 25 nama : pekerdjaan D. 26 itoe-
 poen : inipoen H. 27 hendak : maoc K. 28 nistjaja.... menghasilkan : nistjaja
 hambalah mengerdjakan K. — kehendak : pekerdjaan D. — Hanjalah : akan tetapi
 K. 29 djanganlah.... toanhamba : djangan pada sir toean poeteri K. 30 melintas :
 terlintas D.

Hai iboekoe, baiklah, koedengar apa bitjaramoe itoe. Maka kata inangda: Adapoen pada bitjara hamba, tiga hari lagi doedoeklah toeanhamba semajam diatas tachta keradjaan seraja memberi persalin emas dan pérak akan segala pegawai dan hoeloebalang. Setelah soedah, maka
5 bersabdalah toean poeteri: Bahwa anak radja jang koekandoeng ini telah djadilah perempoean, maka matilah ia pada sa'at itoe djoea. Dan boedak itoe kita berilah pada orang kita soeroeh menjoesoei, djanganlah kita kata anak radja. Maka sahoet toean poeteri: Benarlah bitjaramoe itoe. Maka toean poeteri bertjeritera pada segala ra'jat dan
10 melahirkan segala hoeloebalang akan hal anak radja itoe perempoean telah mati dengan seketika itoe djoea, dan poeteri poen ikrar dalam keradjaan.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka ditaroehnja oléh poeteri Hoemani anaknja itoe pada seboeah roemah dan diberinja perempoean menjoesoei dia
15 pada tempat jang soenji. Maka selang tiga hari, maka semajam poeteri Hoemani atas tachta keradjaan dalam maligai. Maka disoeroehnja sepoeloeh orang sahanja laki² berboenji pada soeatoe tempat dengan menghoenoes pedangnja, demikian katanja: Adapoen menteri jang empat koesoeroehkan panggil kemari kami, djikalau tiada hendak ia
20 bertoeroet dengan dakoe, kamoe penggal kepalanja. Maka disoeroehnja panggil empat orang menteri jang besar² itoe. Setelah datang keempatnja, maka sekalian soedjoedlah akandia berdiri menghadap dia. Maka disoeroeh oléh toean poeteri meréka itoe doedoek, maka berkata toean poeteri: Hai kamoe sekalian orang besar², ketahoei oléhmoe, bahwa
25 anakoe jang akoe kandoeng itoe perempoean, serta djadi maka mati ia pada sa'at itoe djoea. Adapoen sekarang pada hatikoe, bahwa keradjaan ini poesaka daripada ajahanda dan nénék, seharoesnjalah akoe beroléh akandia sebab ada † daripada orang lain. Maka apa bitjaramoe? Katakanlah, soepaja koedengar. Maka tatkala didengar oléh segala
30 menteri kata toean poeteri itoe, maka sekalian menteri mengkaboelkan dia, sjahdan sembahnja: Hai toean, akan jang kami dipertoean sahadja toean poeteri djoea, karena toeanhamba anak toean kami. Soenggoehpoen wasiat ajahandanja, bahwa anak dalam rahim itoe akan keradjaan, boedak tiada bahagia, seharoesnjalah memegang keradjaan itoe hingga

1 koedengar itoe : dan betapa bitjaramoe, koedengar K. 2 Na lagi : maka hamba poen kaukeloearkan dan K. 3 semajam : dahoeloe K. 4 segala **niet in D.** 5 bersabdalah : titah K. 6 djadilah : 'adillah B. — sa'at : sangat B en H. — perempoean : Maka kata inangda : Djangan toeankoe katakan laki² dan toeanke katakan perempoean telah mati pada sa'at itoe djoea K. 9 Maka 12 keradjaan **niet in B, C, D en H.** 17 berboenji : bersoenji C. 19 Na kami : dengan katanja B, C en H. 20 ia bertoeroet : bertoean D. 21 itoe **niet in B, C en D.** 26 sa'at : sangat B en H. 27 daripada **niet in B, C en D.** 31 akan jang kami : kami jang D, kamoe dari dahoeloe poen jang kami harap akan kamoe jang B en H. 32 Soenggoehpoen : sesoenggoehnja D. 33 rahim : peroet rahim B. 34 bahagia : berbahagia C.

baliglah jang kami pertoean itoe toean poeteri djoega. Maka soekatjitalah toean poeteri Hoemani menengar sembah keempat menteri itoe. Maka kata menteri: Hai toean poeteri, ésok hari hendaklah toean poeteri semajam doedoek atas tacht keradjaan, soepaja kami himpoenkan segala bala-tentera dan segala pegawai dan segala hoeloebalang, soepaja ésok hari kami masjhoerkan pekerdjaan mati anakanda itoe, soepaja kami seboetkan keradjaan didalam tangan toean poeteri, poesaka daripada ajahanda. Maka pada ésok harinja, maka poeteri Hoemani poen menghiasi médan dan maligai dan mengenakan tirai dan kelamboe, akan soeatoe kelamboe harganja setahoen oepeti seorang penglima doenia. Maka berbangkitlah poeteri Hoemani semajam. Setelah berhimpoenlah segala laskar dengan segala alat keradjaan dan datanglah segala orang besar², maka sekaliannja disoeroeh oléh poeteri doedoek diatas koersi emas dan pérak masing² pada martabatnja. Setelah genaplah berhimpoen, maka poeteri menjoeroeh poela menjingkapkan tirai kelamboe. Maka kelihatanlah toean poeteri, maka sekaliannja poen meréka itoe berdiri minta do'a akandia. Maka naik seorang daripada empat menteri berdiri keatas koersi, berseroe² oedjarnja: Hai kamoe sekalian orang besar² dan hoeloebalang, adapoen anak radja kita jang diwasiatkan akan ganti keradjaan itoe telah matilah. Adapoen sekarang bahwa keradjaan ini poesaka toean poeteri daripada ajahnja dan nénéknja. Maka apa kata kamoe sekalian? Barangsiapa kaboel mengerdjakan toean poeteri, maka sentosa hidoepnja, dan barangsiapa tiada kaboel, nistjaja pedang memenggal léhérnja. Setelah segala bala-tenteranja menengar kata menteri itoe, maka sekaliannja berkata dengan merélakan toean poeteri akan keradjaan. Maka toean poeteri poen memberi persalin akan sekalian meréka itoe, dan mendermakan emas dan pérak hingga delapan hari delapan malam. Maka hari jang kesembilan doedoeklah poeteri Hoemani diatas tacht keradjaan, dipaloekan genderang tabal, sekaliannja dengan soekatjitanja.

Kemoedian dari itoe, maka poeteri Hoemani senantiasa hatinja masgoel akan ihwal anaknja itoe djoega, takoet ia lahir pekerdjaan. Pada soeatoe hari didapatinja anaknja tidoer, maka diboekanja selimoetnja,

1 soekatjitalah : soeka D. 6 anakanda : anakda H. 8 harinja : hari B. 9 mengenakan : mengatakan B. 12 dengan : dan H. — orang : orang jang H. 14 pada **niet in C en D**. 15 menjingkapkan : menj. ngkoeb B **en D**. 16 meréka itoe : bangkit H. 19 adapoen 20 matilah **niet in B en C**. — **Na** bahwa : akan D. 21 dan nénéknja **niet in D**. — ajahnja dan nénéknja : ajahanda dan nénék B. — Maka.... 22 sekalian? : Maka apa bitjara toean semoea? D. 22 mengerdjakan 23 kaboel **niet in B**. — kaboel 24 léhérnja : jang soeka mengerdjakan toean poeteri melainkan selamat hidoepnja, dan barang jang tiada kaboel, nistjaja pedang memenggal batang léhérnja D. 25 merélakan : rélakan B, C **en D**. 31 hatinja : ia D. 32 **Na** ia : akan D **en H**. — Pada : Maka adalah pada D. 33 didapatinja : didapatnja H. — anaknja : anaknja itoe jang D.

Kelakian maka dimasoekkannya boedak itoe kedalam peti. Maka haripoen malamlah, maka toean poeteri dan inangnja poen membawa peti itoe ketepi soengai, laloe dihanjoetkannya hingga tiadalah dilihatnja. Maka poeteri Hoemani dan inangnja poen poelanglah kemaligainja 5 dengan doekatjitanja. Maka pada malam itoe tiadalah dapat poeteri Hoemani tidoer bertjintakan anaknja, laloe ia menangis, katanja: Oh, daripada akoe hendakkan kebesaran doenia, anakkoepoen akoe boeangkan.

3 Na dihanjoetkannya: kedalam soengai itoe I. 4 poelanglah: kembali I. 6 Oh: Wah I. 7 hendakkan: hendak akan I.

maka dilihatnja moeka anaknja seperti boelan poernama boelan empat belas hari lakoenja. Maka gemetarlah segala anggotanja toean poeteri, serta héran akan dirinja, sebab takoet akan djadi besar anaknja itoe, djika djadi daripadanja keradjaan. Maka disoeroehnja panggil inangda, 5 maka katanja: Hai iboe, djikalau tiada kauboeneoh boedak ini, nistjaja akoe terboeneoh, karena kemaloean itoe terlebih daripada diboeneoh djoega. Setelah didengar oléh inangda kata poeteri Hoemani itoe, maka ia djadi masjgoel pada sehari semalam itoe, sebab sajang ia akan boedak itoe. Maka pada pagi harinja, maka berkata poeteri Hoemani kepada 10 inangda: Hai iboekoe, bahwa ada soeatoe bitjara padakoe, karena H 15 kaumasoeakkan boedak ini pada seboeah peti diboeboeh gala², soepaja djangan dapat masoek air dalamnja. Maka kauboebueh lampinnja kain keemasan dan kauboebueh disisinja segala permata jang besar² harganja. Maka kita bawa doea orang peti itoe kita hanjoetkan kesoengai. 15 Biarlah, barangsiapa mendapat dia, nistjaja ia dihidoepi oléh orang itoe akandia, sebab hartanja banjak koeboeboeh besertanja, djikalau orang jang dapat dia, soepaja kasihan. Djikalau orang miskin mendapat dia, nistjaja djadi kajalah ia, dan djikalau orang jang kaja mendapat dia, nistjaja bertambahlah hartanja, karena harta itoelah akan biasanja 20 boedak itoe. Setelah ia menengar kata poeteri, maka ia takoet inangda menjalahi kata² poeteri itoe, maka katanja: Benarlah kata toean poeteri itoe.

Hatta maka disoeroehnja perboeat soeatoe peti, maka disoeroehnja boeboeh serta dengan gala², maka dipasaknja empat tempat dariatas 25 akan djalan keloe ar napas kanak² itoe, maka dihamparinja dengan kain jang keemasan dan diboeboehnja pada empat pendjoeroe empat boeah kendi, dalam soeatoe kendi² itoe empat riboe dinar, maka disimpoelkannja soeatoe tali léhér daripada moetia, harganja <setahoen> oepeti 30 dibenoea 'Irak. Adapoen bilang moetia itoe lima poeloeh bidji, beratnja soeatoe dinar <setahil>. Maka diboeboehnja dalam perbawaan serta

1 boelan : malam H — empat 2 lakoenja **niet in D.** 4 Maka **niet in H.** 5 djikalau 7 djoega : Djika tiada iboe boeneoh boedak ini, tentoe akoe terboeneoh djoega adanja. Maka baik bitjarakan iboekoe dakoe, tiada lain bitjarakoe melainkan memboeneoh boedak ini djoega D. 7 Na djoega : adanja. Maka bitjarakan oléh-moe, hai iboekoe, bahwa lagi dakoe tiada lain daripada bitjarakoe melainkan memboeneoh boedak ini djoega H. 8 sehari semalam : semalam²an D. 10 ada : pada B, C en H. — Na soeatoe : hari B. — ada.... 11 kaumasoeakkan : adalah bitjarakoe masoekkan D. 12 kauboebueh : boeboeh D. kauboebueh akan H. 14 **Het tweede** kita **niet in H.** — Maka 17 kasihan : Maka kita hanjoetkan dan barangsiapa jang mendapat akandia tentoe dibelanja oléh orang itoe akandia, sebab hartanja itoe banjak sertanja, dan djika orang dapat soepaja kasihan D. 15 dihidoepi : dihidoepkan C. 16 besertanja : bersertanja H. 20 ia inangda : ma inang (?) itoe D. 21 menjalahi : melarangnja D. 24 boeboeh dengan **niet in D.** 27 disimpoelkannja : disimpoelkan B en C. 28 setahoen : setahil **in alle hss.** 30 setahil : setahoen oepeti dibenoea 'Irak **in alle hss.** — Maka ... 3 peti itoe : maka diboeboehnja kedalam peti itoe B. 30 dalam **niet in C.**

Baik lama 'oemoerkoe, djika akoe mati, siapa akan ganti keradjaankoe? Setelah pagi² hari, maka disoeroehnja panggil inangda. Setelah datang inangda, maka katanja: Hai iboekoe, terlaloe amat salah sekali bitjarakoe dan pekerdjaankoe pada memboeangkan anakoe dan boeah hatikoe.

5 Djikalau ada ia, maka djadi radjalah ia dalam keradjaankoe ini, apa djoea kiranja salahnja? Nistjaja bertambah² poela kebesarankoe dan kemoeliaankoe. Maka inangda poen menangis, katanja: Hai toean poeteri, tiada pernah seseorang djoeapoen radja² jang mengerdjakan seperti pekerdjaan toean poeteri ini dan tiada pernah poela seseorang menjesal da-

10 hoeloe, melainkan kemoedian daripada perboeatan djoea. Djikalau kiranja tiada hambamoe takoet akan radja, nistjaja tiadalah maoe hambamoe menoloeng pekerdjaan radja pada memboeangkan padoeka anakanda itoe. Tetapi pada pikir hambamoe, bahwa ta' dapat tiada didapat orang djoega padoeka anakanda itoe, tiada ia mati sebab itoelah.

15 Maka hambamoe ikoet bitjara toeankoe. Maka titah poeteri Hoemani: Hai iboekoe, bitjarakan oléhmoe akan penawar hatikoe ini. Djika tiada iboekoe membitjara akandia, nistjaja makin bertambah² penjakit akoe ini. Setelah inangda menengar titah toean poeteri itoe, maka iapoen segera toeroen menjoeroeh orang bersiap seboeah perahoe serta dengan

20 orangnja, katanja: Hai sekalian kamoe, bahwa kelamarin itoe soeatoe peti berisi permata jang besar harganja didjatoehkan oléh dajang² dariatas djambatan. Maka segeralah kajoehkan, akoe hendak mengikoet benda itoe. Hatta maka segeralah dikajoehkan orang akandia dari pagi² hari sampai petang, tiada djoega bertemoe dengan peti itoe. Maka

25 dalam hati inangda: Djika hanjoet peti itoe kira² lima hari, maka sampai pada tempat ini, maka sekarang tiadalah bertemoe akoe dengandia. Baiklah akoe kembali. Maka laloe disoeroehnja kajoeh kembali. Setelah sampai, laloe inangda naik menghadap toean poeteri, sembahnja: Tiadalah hambamoe bertemoe peti itoe. Pada bitjara hamba telah didapat

30 orang djoega. Maka poeteri Hoemani poen berdiam dengan doekattjitanja.

Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah soedah dihanjoetkan oléh poeteri Hoemani peti itoe, dengan takdir Allah ta'ala maka peti itoepoen hanjoet, sangkoet pada kajoe tempat benara menjesah kain. Maka pagi² hari

35 benara itoepoen toeroen kesoengai hendak menjesah kain, dilihatnja seboeah peti tersangkoet pada batang kajoe, maka diatas kajoe itoe batoe tempatnja menjesah kain. Maka segera diambilnja peti itoe, laloe

1 lama 'oemoerkoe: djir . ng(?) 'oemoerkoe lama l. 11 kiranja tiada: kiranja (**verbeterd tot:** tiada kiranja) l. 14 orang djoega: djoega orang (**verbeterd tot:** orang djoega) l. 17 penjakit akoe: penjakitkoe l. 18 iapoen **niet in E.** 19 bersiap: mengambil l. — serta 20 orangnja: serta orang jang mengajoehkan dia l. 24 sampai: hingga datang l. 29 **Na bertemoe:** dengan l. 30 **Na berdiam:** dirinja l. — doekattjitanja: soekattjitanja E. 33 **Na hanjoet:** hingga l.

segala permata. Maka disoeroehnja soesoei boedak itoe, hingga tidoerlah ia. Setelah tidoer boedak itoe serta kentjang minoem soesoe, maka dimasoekkan ia dalam peti itoe. Hatta maka tatkala kelamalah hari, maka dibawalah oléh toean poeteri serta inangda peti itoe kepada

5 djambatan djalan dikeloearkannja kesoengai, maka dihanjoetkannja peti itoe hingga tiadalah kelihatan pada pemandangan mata. Maka inangda dan toean poeteri kedoeanja itoepoen menangis akan boedak itoe, hanja diseboetnja djoea anaknja. Maka kata poeteri: Ja anakkoe! Maka dengan takdir Allah ta'ala, maka bertjintalah poeteri Hoemani

10 akan anaknja itoe. Maka iapoen menangis pada malam itoe hingga loha, maka disoeroehnja panggil inangda. Serta datang inangda, maka katanja: Hai iboekoe, amat sangat salah pekerdjaankoe memboeangkan anakkoe dan boeah hatikoe. Djikalau anakkoe keradjaan poen kiranja, apalah salahnja? Nistjaja akoe dalam kemoeliaankoe djoega. Maka

15 menangislah inangda, sjahdan katanja: Hai toean poeteri, tiada dapat daripada seorang perempoean mengerdjakan pekerdjaan seperti pekerdjaan padoeka anakanda itoe. Djikalau tiada daripada takoet hamba akan moerka toean poeteri, nistjaja tiada akan hendak hamba menoe-loengi toean poeteri itoe pada memboeangkan padoeka anakanda itoe,

20 tetapi daripada sebab tjita hamba: Nistjaja akan didapatnja orang djoea padoeka anakanda itoe, tiada akan ia mati. Sebab itoelah maka hamba toeroetkan bitjara toeanhamba. Maka kata poeteri Hoemani: Hai iboekoe, bitjarakanlah akandakoe penawar hatikoe ini. Djikalau tiada kaubitjarakan, nistjaja bertambahlah sakitnja. Setelah inangda mene-

25 ngar titah toean poeteri itoe, maka ia toeroen dari hadapan toean poeteri Hoemani menjoeroeh mengambil seboeah sampan dengan sepoeleoh orang mengajoeuhkan dia, seraja katanja: Hai kamoe sekalian, kelamarin ada seboeah perbawaan berisi nabtoen jang maha-moelia didjabat dajang pada djambatan, maka tergoegoerlah pada tangannja, kiranja

30 kamoe oléhkan apalah akoe †, soepaja koedapat benda itoe. Hatta maka dibawanja sampan itoe daripada awal loha laloe hingga magrib, tiada djoea berapat. Pikir inangda, katanja: Adapoen djalan sampan ini pada sehari, kira² lima hari peti itoe hanjoet sendirinja. Bahwa itoe

2 serta soesoe **niet in D.** — maka 3 peti itoe : maka dimasoekkannja kedalam peti D. 5 **Na** dihanjoetkannja : kedoeanja H. 8 hanja anaknja : maka diseboet anaknja D. — kata **niet in D.** 10 pada loha : semalam²an itoe hingga hari siang D. 12 Hai : Ja D. — sangat **niet in H.** 14 nistjaja djoega : jang akoe didalam kemoeliaankoe djoea D. 16 **Na** seperti pekerdjaan : akan H. 18 tiada hamba : tiadalah hamba hendak D. 19 **Na** itoe : maka iapoen B. 20 tetapi : tiadakah B. — daripada sebab : s.d.H. — Nistjaja **niet in D.** 21 mati **niet in D.** 23 akandakoe **en ini niet in D.** 27 mengajoeuhkan : mengatakan B. 28 nabtoen H. : nabat B, **andere hss. onleesbaar**, narwastoe K. 29 maka.... 30 apalah : maka terlepas dari tangannja djatoeh keair, djika dapat D. — oléhkan : oebahkan B. 31 laloe : lagi B. — daripada 32 berapat : dari pagi hingga sampai magrib, tiadalah dapat D. 33 **Vanaf kita² tot en met blz. 85 : 17** sertanja **slachts in K in deze volgorde; in de andere hss. volgt na sehari** : Dikatakannja (blz. 67 : 10—12, noot) tot en met peti itoe sertanja (blz. 85 : 17) Vgl. hierover de beschrijving der hss. in de inleiding.

diboengkoesnja dengan kain, maka dipikoeInja, laloe dibawanja poelang keroemahnja. Maka katanja kepada segala kaoemnja sama menjesah kain itoe dirinja demam. Setelah dilihat oléh isterinja ia kembali poela, maka katanja: Mengapa maka toeanhamba segera kembali? Maka sa-
 5 hoet benara itoe: Diamlah diri. Laloe dihantarkannja peti itoe dalam roemahnja, laloe diboekanja oléh isteri benara itoe. Laloe dilihatnja seorang boedak dalam peti itoe dan lampinnja poen daripada kain keemasan dan empat boeah kendi berisi dinar dan soeatoe tempat emas berisi manikam dan permata jang amat besar harganja dan satoe tali
 10 léhér emas bertatah dengan permata. Maka benara laki isteri poen terlaloe amat soekatjita melihat boedak itoe dengan mendapat segala harta itoe. Maka iapoen seolah² hilang 'akalnja daripada sangat soekanja. Maka kata benara: Anak siapa gerangan ini? Boekan anak kasihan miskin jang demikian ini. Maka sahoet isterinja: Kalau anak radja²
 15 djoega berboeat zinah, maka diboekannja anaknja kedalam soengai. Maka oléh benara laki isteri dipeliharakannja baik² boedak ini dengan sepertinja. Maka diteboesnja seorang sahaja beranak ketjil, maka disoe-roehnja soesoei boedak itoe. Antara berapa hari, maka benara poen berbitjaralah dengan isterinja, katanja: Adapoen akan harta ini amat
 20 banjak. Djikalau dilihat orang kita beroléh harta ini, nistjaja beroléh petenah kita oléhnja. Sekarang pada bitjarakoe, baik kita berpindah ketempat jang lain. Maka kata isterinja: Benar bitjara toeanhamba itoe. Hatta maka berpindahlah benara itoe kepada soeatoe tempat dalam negeri Madain. Maka dibelinja seboeah roemah, maka diteboesnja poela
 25 doea orang sahaja akan memeliharakan boedak itoe. Maka dinamainja akan boedak itoe Darab dan arti Darab pada bahasa Parsi antang jang amat sedjoek †, oléh karena didapatnja dalam peti jang dihanjoetkan oléh air.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka dipeliharakannjalah oléh benara akan
 30 Darab itoe hingga sampai kepada 'oemoernja empat tahoen, maka Darab itoe menjeboet akan benara itoe bapa dan akan isterinja itoe iboe.
 1 5 Setelah datang 'oemoer Darab toedjoeh tahoen, maka disoeroehkannja mengadji, soepaja tahoe membatja kitab meréka itoe dan mengetahoei akan 'ilmoe meréka itoe. Maka mengadjilah Darab pada seorang 'alim
 35 antara berapa boelan, maka Darab poen tahoeelah membatnja soerat dan menjoerat. Maka Darab poen besarlah, terlaloe amat bidjaksana pada boedi bitjara lagi dengan sopan akan orang moelia² dan orang toea² daripadanja. Maka pikir Darab dalam hatinja: Adapoen akan benara

1 diboengkoesnja: dibalitnja I. — dipikoeInja: ditangkapnja I. 2 kepada: pada I. 3 poela: poelang I. 5 diri: engkau I. — dalam: kedalam I. 7 lampinnja: pakaiannja I. 8 tempat: pabawaan I. 9 satoe: seboeah I. 10 bertatah: ditatah I. 11 dengan 12 iapoen: dan emas dan permata jang didapatnja dalam peti itoe I. 13 kasihan: orang hina I. 17 sepertinja: soenggoeh hatinja I. — sahaja: boedak E. 20 beroléh ini *niet in E.* 23 tempat: doesoer I. 25 boedak: kanak² I. — dinamainja: dinamakannja I. 27 amat *niet in I.* 30 itoe *niet in I.* — maka.... 31 menjeboet: diseboet oléh Darab I. 32 toedjoeh: doea (*verbeterd tot: doea belas*) I. 34 pada: kepada I. 37 Na orang: jang I.

tiada lagi akan koedapat, baiklah akoe kembali. Maka kembalilah ia kepada toean poeteri Hoemani, maka poeteri Hoemani poen terlaloe sangat doekatjita.

Maka dengan takdir Allah ta'ala peti itoe hanjoet, maka sangkoet kepada kajoe tempat benara membasoeh kain pada tempajan dibenoea 'Irak itoe. Waktoe dinahari pergilah benara hendak membasoeh kainnja. Maka didapatnja seboeah peti tersangkoet pada tempatnja membasoeh kain itoe. Maka diambilnja, dirasanja berat, maka ditoetoepinja dangan kain, diboengkoesnja. Sjahdan dikatakannja dirinja pada segala temannja jang sama² membenara itoe, maka ia kembali keroemahnja. Setelah dilihat oléh isterinja ia kembali, maka katanja: Ngapa kamoe kembali bersegera ini? Maka dihantarkannja laloe diboekanja dan dilihatnja seorang boedak dalam peti itoe dengan berlampin kain keemasan dan empat boeah kendi² berisi dinar, dan seboeah perbawaan berisi moetiara dan permata. Maka kedoeanja itoe soekatjita melihat boedak dengan sekalian harta itoe, serasa akan hilanglah 'akalnja daripada kesangatan soekanja. Maka iapoen berkata² kedoeanja: Bahwa pekerdjaan itoe, takoet sescorang daripada radja² berboeat zinah ia, maka beranak, inilah anaknja, maka diboekangkannja. Hatta maka dipeliharakannja dengan sempoernanja dan dipeliharannya dirinja. Maka djadi berairlah soesoenja, maka ialah jang menjoesoei boedak itoe. Maka moesjawaratlah benara itoe dengan isterinja, maka oedjarnja: Harta ini banyak. Djika dilihatnja orang kita berharta, nistjaja petenah sampai akan kita. Baiklah kita pindahkan kepada negeri jang lain. Hatta maka pindahlah kedoeanja darisana kepada soeatoe negeri. Maka dibelinja roemah besar, diteboeskannja doea orang sahaja perempoean akan memeliharakan boedak itoe. Maka dinamainja Darab, artinja: daripada air dan kajoe, oléh karena didapatnja didalam peti hanjoet itoe.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka nantiasa benara itoe melenggarakan dia hingga sampailah 'oemoernja kepada empat tahoen. Maka Darab itoepoen besarlah ia dan menjeboet benara itoe bapa dan isterinja benara itoe indoeng. Kemoedian maka disoeroehnja beladjar 'ilmoe, maka

4 Maka **niet in C**. — sangkoet kepada : sangkoet kehanjoet B. 6 Waktoe : Maka B, C en H. 7 seboeah **niet in D**. — tersangkoet **niet in D**. 8 ditoetoepinja : ditoetoepi B. 9 dirinja **niet in D**. 10 membenara D. 11 dilihat 12 dilihatnja **dubbel in C**. 11 Ngapa 12 ini? : Mengapa maka lekas kembali ini? D. — dihantarkannja **niet in D**. 13 dalam : didalam D. 15 soekatjita : **niet in B**, terlaloe soekatjita D. 16 serasa 17 soekanja : seperti akan hilang lakoenja daripada sangat kesoeakaan D. 18 Na radja²: jang B en D. 19 anaknja, maka **niet in D**. 21 maka : dan C. 22 moesjawaratlah isterinja : berbitjaralah doea laki bini D. — oedjarnja **niet in B**. 23 berharta, nistjaja : ada harta, tentoe D. 24 pindahkan : pindah D. 25 kedoeanja **niet in D**. 26 roemah besar : seboeah roemah D. — diteboeskannja : diteboesnja C, dibajarnja D. 28 hanjoet **niet in C**. 30 kepada **niet in D**. 32 Na itoe : diseboetnja C — disoeroehnja : disoeroeh oléh benara itoe D — beladjar : berladjar C en H, berladjar akan D.

laki isteri ini boekannya bapakoe dan ibookoe, karena 'akalnja amat koerang dan tiada tertibnja seperti tertib orang jang moelia'. Adapoen orang jang moelia itoe tiada dapat tiada moelia djoega ia pada barang lakoenja. Bahwa sanja boekan djoega akoe ini anaknja. Maka pada
5 soeatoe hari ia berkata kepada benara: Hai bapakoe, belikan akoe seékor koeda dengan alatnja, akoe hendak beladjar 'ilmoe bermain koeda. Maka benara poen tersenjoem menengar kata Darab itoe, laloe dibelikkannya seékor koeda dengan pelana dan alatnja. Maka Darab poen beladjar 'ilmoe melarikan koeda dalam peperangan setahoen
10 lamanja, maka iapoen tahoelah naik koeda. Pada soeatoe hari dilihat oléh Darab segala hoeloebalang radja itoe beladjar 'ilmoe melarikan koeda dalam peperangan kepada seorang oestad jang amat tahoe pada pihak menikam dan memanah dan menetakkan pedang diatas koeda dan menggertakkan koeda tampil dan oendoer. Maka
15 Darab poen minta adjari kepada oestad itoe, namanja Kafskara, maka tiada maoe Kafskara mengadjar dia antara berapa hari. Maka Darab poen pergi kepada oestad itoe dibawanja empat poeloch dinar, laloe ditoendjoekkannya kepada Kafskara. Maka soekalah hati Kafskara, laloe dipegangnja tangan Darab dan ditjioemnja moekanja. Maka kata
20 Darab: Barang toeanhamba adjarlah akan hamba 'ilmoe bermain sendjata diatas koeda, djangan toeanhamba boenji daripada hamba. Maka sahoet Kafskara dengan soekatjitanja, katanja: Baiklah, barang jang ada pengetahoean hamba, nistjaja hamba adjarkan anakda. Maka diadjar njalah oléh Kafskara akan Darab, antara berapa hari dilihatnja
25 terlaloe amat bidjaksana barang lakoenja dan tiadalah loepa Darab barang jang soedah diadjarkannya itoe. Maka Darab poen berboeat chidmatlah pada Kafskara. Setelah dilihat oléh benara akan pekerdjaan anaknja demikian itoe, maka dalam hatinja: Soenggoehlah Darab ini anak radja², maka demikian lakoenja dan amat sempoerna 'akalnja.
30 Maka Darab poen terlaloe amat tahoe menanah dan menikam dan menetak diatas koeda. Maka senantiasa soekatjita hati Darab.

Kelakian pada soeatoe hari, maka pikir dalam hati Darab: Bahwa akan benara ini, iakah bapakoe atau boekankah bapakoe? Maka ditjaringnja oepaja hendak dapat kenjataanja. Hatta pada soeatoe hari
35 benara tiada diroemahnja, masoeklah Darab mendapatkan iboenja kedalam roemah, katanja: Hai ibookoe, hendaklah engkau berkata benar, djika tiada engkau maoe berkata benar, nistjaja koepenggal batang léhémoe. Maka orang toea itoepoen terkedjoet gemetar toelangnja dan

2 Adapoen: Dari karena I. 3 pada **niet in** I. 6 **Na** beladjar: apalah akan I. — 6, 9 **en** 11 beladjar: berladjar E. 9 koeda **niet in** E. 10 naik: mengandara I. 11 radja **niet in** E. 14 oendoer: lari I. 15 adjari: adjar dirinja I. 18 Kafskara: oléh mendapat dinar itoe I. 19 dipegangnja: diketjoepinja I. 21 boenji daripada: semboenji kapada I. 24 berapa: tiada berapa I. 27 pada: kepada I. 28 **Na** maka: pikir I. — Soenggoehlah: Sesoenggoehnjalah I. 33 bapakoe **niet in** I. 34 dapat: mendapat I. 38 toelangnja: toeboehnja I.

beladjarlah ia sampai djadi tahoe mengadji dan menjoerat. Sjahdan Darab poen besarlah, maka iapoen terlaloe bidjaksana pada 'ilmoe dan sopan dan ber'akal hingga membitjarakan dengan boedi bitjaranja itoe: Bahwa benara itoe boekan bapakoe, dan isterinja benara itoe boekan 5 indoengkoe. Hingga sampai 'oemoernja kepada doea poeloeh lima tahoen, maka berkata ia kepada benara: Hai toeanhamba, belikan hamba apalah kiranja soeatoe koeda, hamba hendak beladjarkan mendoe-doeki koeda. Maka tersenjoem benara menengar katanja, maka debelikan oléh benara akan Darab seékor koeda jang baik. Maka nantiasa ia 10 bermain² koedanja itoe setahoen lamanja, maka ia amat tahoelah akan mengandaraí koeda. Maka pada soeatoe hari dilihatnja segala hoeloe-balang negeri itoe beladjar menikam dan memanah dan menetak dariatas koeda, dan beladjar mematjoe koeda soeroet tampil, djikalau doea ada seorang. Koeda meréka itoe terlaloe pengetahoennja pada peger- 15 djaan koeda. Maka minta adjar Darab pada oestad itoe, maka tiada hendak ia menjahoet. Maka dikeloarkannja sepeloeh dinar, maka digenggamnja kepada tangan oestadnja itoe. Sjahdan diketjoepinja tangannja, maka oedjarnja Darab: Hai toeanhamba, pada hambalah diadjar kiranja. Maka ditjioem kepala oestadnja, maka soekatjitalah ia, maka diadjarnja 20 akandia, maka dilihatnja sempoerna kelakoean Darab pada barang jang diadjarakan oestadnja itoe. Hatta Darab poen sangatlah berboeat chidmat kepada oestad itoe, maka itoepoen dengan sesoenggoehnja mengadjadi dia. Setelah benara itoe melihat ihwal Darab demikian, maka pada hati 25 benara itoe: Soenggoehlah ia nin anak radja², hingga sempoernalah ia pada memanah dan menikam dariatas koeda. Maka ia nantiasa sjak dalam hatinja: Akan benara itoe, iakah bapakoe, atau boekankah? Maka iapoen mentjari oepaja, hendak menjatakan dia. Maka pada soeatoe hari dihintainja benara itoe keloear dari roemahnja, maka ditoetoepnja pintoe dan dikeloarkannja segala sahanja daridalam roemahnja

1 beladjarlah : berladjarlah D. — djadi tahoe : dapat D. 4 bapakoe : bapanja C. 5 indoengkoe : indoengnja C. — Na kepada : empat belas atau C. — kepada **niet in** D. 6 toeanhamba : bapakoe D. 7 beladjarkan 8 koeda : berladjar naik koeda D. — dibelikan 9 Darab : dibelinja D. — Maka 11 koeda : Maka setiap hari ia naik koedanja, setahoen lamanja demikian itoe, maka pandailah naik koeda D. 9 nantiasa : senantiasa C. 10 Na itoe : selamanja B. 12 beladjar : berladjar D. — menetak : menatak B, C en H. 13 beladjar : berladjar D. — soeroet : soeroeh B. — djikalau : kalau B, D en H. — djikalau..... seorang : dj. ada doea orang ada seorang C. 15 Maka itoe : Maka berladjarlah Darab padanja itoe D. 16 dikeloarkannja : diberinja D. — digenggamnja kepada : ditaroehnja didalam D. 17 Sjahdan 18 kiranja : Sjahdan maka kata Darab : Hendak kami diadjar kiranja D. — pada kiranja : pada hari inilah diadjar kiranja hamba B. 20 kelakoean : perboeatan D. — pada **niet in** D. 22 itoepoen : oestad itoepoen C, oestad poen D. — mengadjadi : mengadjar C en H. 23 ihwal : hal D. — demikian : demikian itoe D. 24 Soenggoehlah **niet in** D.— nin **niet in** D. — ia **niet in** D. 25 nantiasa : senantiasa C. 26 Akan..... boekanlah : lakah atau boekankah bapakoe? D. 27 oepaja : hilat D. — dia : iboe dan bapanja D. 28 dihintainja : dinanti- nja D. — maka.... 1 itoe **niet in** B.

segala anggotanja dan tiadalah dapat ia berpikir lagi menengar kata Darab itoe. Maka kata orang toea itoe: Apa hendak akoe kata? Maka kata Darab: Berkata benarlah, iboekoe, akan akoe ini anak engkaukah atau anak orang lainkah? Maka kata isteri benara itoe: Hai anakkoe,

5 soenggoehpoen engkau tiada koedjadikan. Maka adalah engkau itoe akoe peliharakan dari ketjilmoe seperti anak koedjadikan djoega, Perlahan²lah engkau berkata kepadakoe. Maka kata Darab: Djikalau demikian, soenggoehlah seperti pendapatkoe, bahwa sanja engkau ini

10 boekannya iboekoe jang mendjadikan tetapi engkau poen iboelah kepadakoe. Maka hendaklah iboekoe hikajatkan kepadakoe, anak siapa akoe ini dan apa nama iboe bapakoe. Maka laloe dihikajatkan oléh isteri benara peri tatkala didaptnja Darab dalam soeatoe peti dihanjoetkan oléh air dan didaptnja Darab dalam peti itoe dan kendi²

15 berisi emas dinar dan permata dan moetiara dalam soeatoe tempat emas, sekaliannya itoe ditjeriterakannya kepada Darab dengan sebenarnja, tiada dapat dilindoengkannya. Maka doekatjitalah hati Darab oléh

20 tiada berketahoan iboe bapanja, maka katanja: Telah benarlah katamoe, hai iboekoe. Maka benara poen kembali keroemahnja, maka dikatakan oléh isterinja peri Darab bertanjakan iboe bapanja dan peri dihikajatkannya

25 sekalian itoe. Maka kata benara: Telah lepaslah ia daripada tangan kita, tiadalah ia maoe doedoek bersama² dengan kita lagi. Laloe berkata benara: Hai anakkoe, soenggoehpoen engkau tiada kami djadikan, telah koepeliharakan engkau dari ketjilmoe dan kasih kami akan engkau

30 lebih daripada anak kami djadikan rasanja. Maka djanganlah engkau tinggalkan kami, karena akoe poen tiada beranak dan soedah toea, berapa lama lagi akoe akan hidoep? Kami kedoea ini, djika akoe soedah mati, mana bitjaramoelah? Maka kata Darab: Hai bapakoe, kemanatah akoe akan meninggalkan dikau?

35 Sekarang akoe bertanja kepadamoe: Adakah lagi tinggal harta itoe? Maka kata benara: Demi Toehan jang kita sembah, api jang gilang-gemilang itoe, hai anakkoe, telah koebelikan akan makanan kita dan koeteboeskan sahaja ini akan memeliharakan dikau dan makan pagi † kita dalam roemah doea poeloeh lima tahoen ini. Maka ada lagi tinggal

40 sebahagi daripada doea bahagian, koetaroeh akan engkau beristeri. Djika akoe soedah mati, kemanatah perginja, melainkan engkaulah empoenja dia, boekan ada kami beranak bertjoetjoe lain daripadamoe. Maka sahoet Darab: Soenggoehlah seperti kata bapakoe itoe. Hai bapa-

1 kata 2 itoe: katanja I. 2 hendak kata: hendakkoe sahoet katanja (**verbeterd tot:** katamoe) I. 4 anak lainkah: anak engkau atau boekannya atau anak orang lain E. 6 Na anak: jang I. — Perlahan²lah: apalah I. 10 hendaklah hikajatkan: hikajatkanlah oléh iboekoe I. 12 peri: perinja I. 14 tempat: pibawaan I. 15 sebenarnja: koeasa Allah ta'ala I. 19 dan **niet in** E. 24 engkau **niet in** I. 23 ketjilmoe: ketjil E. 24 akan daripada: akandikau seperti I. 25 djanganlah: apalah I. 26 berapa hidoep: berapatah lamanja lagi hidoep I. 27 akoe **niet in** E, mana **niet in** I. 28 kemanatah: kemanalah E. 31 koebelikan: koebiajukan I. 32 koeteboeskan: koebelikan akan E. — memeliharakan **niet in** I. 33 roemah **niet in** I. — Na Maka: kata Darab E. 35 Na perginja: harta ini I. 37 Soenggoehlah: Sesoenggoehnjalah I.

- benara itoe. Maka dihoenoesnja pedangnja, maka ia pergi pada isteri benara, maka diamanginja akandia, katanja: Hai orang toea, berkata benarlah engkau; djikalau tiada engkau hendak berkata benar, nistjaja koepertjeraikan pada hari nin badanmoe kepadanya. Maka
- 5 gemetarlah toelang isterinja benara itoe oléh menengar kata Darab demikian itoe, maka katanja: Hai anakkoe, tiadakah koepeliharakan akan hak kasihkoe akandikau, dan koesoesoei dengan perlahan? Apa engkau berkata akandakoe demikian? Maka sahoet Darab: Hai pertoea, djikalau engkau berkata benar akandikau sesoeng-
- 10 goehnja jakinlah akoe boekan anakmoe. Maka kata isteri benara itoe: Benarlah katamoe itoe. Maka isteri benara itoepoen bertjeriteralah akan perinja mendapat peti itoe, sekaliannja ditjeriterakannja kepada Darab itoe. Setelah Darab menengar tjeritera isteri benara itoe, maka Darab poen bertjintalah akan dirinja: Tiada bertentoe ajahnja itoe.
- 15 Maka datang benara kembali keroemahnja, maka dikatakannja pada soeaminja hikajat Darab menanjakan asalnja dan perinja, soedahlah dikatakan itoe. Maka benara: Sesoenggoehnjalah lepaslah daripada tangan kita. Maka berkata Darab kepada benara: Hai bapakoe, adakah lagi tinggal daripada harta itoe? Maka sahoet benara: Demi Allah, hai
- 20 anakkoe, tiada lagi tinggal, melainkan lima ratoes dinar lagi djoea, habislah koebijakan akan makanan kita dalam doea poeloeh lima tahoen. Maka kata Darab: Sesoenggoehnjalah katamoe, hai bapakoe, bahwa kebadjikanmoe akandakoe itoe, tiada akan akoe koeasa membalas dia.
- BI 25 Kata sahiboe 'l-hikajat, maka radja Qilas dibenoea Roem poen menjoe-roehkan tenteranja kebenoea 'Irak, maka dirampasnja segala negeri pinggirannya. Maka sampailah chabar itoe kepada poeteri Hoemani, maka disoeroehkannja himpoenkan segala pegawaijnja dan segala hoeloebalangnya, maka moesjawaratlah akan pekerdjaan radja Qilas itoe. Maka sekalian hoeloebalang poen berdatang sembah: Ja toeankoe sjah 'alam,
- 30

2 katanja : maka katanja pada isteri itoe K. 3 engkau : toeanhamba D. — Na engkau : padakoe, dan K. — **Het tweede** engkau **niet in** D. 3 hendak **niet in** B. 4 koepertjeraikan : akoe tjeraikan D. — pada.... nin : kepala dengan D — kepadanya **niet in** B, C, D **en** H. 5 isterinja : isteri B. 6 koepeliharakan dikau : koepel. hak kasih akandia kepadanya B, C **en** H, kaukasih akandakoe D. — Na koesoesoei : akandikau K. 8 Apa demikian? : Mengapa maka engkau memboeat akoe jang demikian? D. 9 pertoea : orang toea D **en** K. — djikalau 12 akan : djikalau kautanjakan akandakoe demikian, sebenarnya, nistjaja tiada kaumengapa akandia sesoenggoehnja (D : ditanjakan padakoe dengan nistjaja tiada akoe mengapakan dikau dan) jakinlah akoe boekan anakmoe. Maka dikatakan isteri benaralah hikajat peri didapatinja Darab didalam (C : dalam) peti, dihanjoetkan (D : hanjoet) diair dan peri kaudapat sertanja. Dikatakannja kepada Darab, maka bertjintalah Darab, akan : B, C, D **en** H. (**zie ook noot bij tekst blz. 61 : 33**). 15 datang : isteri C. 16 perinja : peri halnja D. 18 Na kepada : jang H. 19 daripada : antara daripada D. 23 akan **niet in** H. 27 pinggirannya : pinggirnja C, D **en** H. 29 maka 30 poen : poen datang, maka D. 29 itoe C **en** H, soepaja B.

koe dan iboekoe, bahwa engkau kedoea berboeat kebadjikan itoe, tiada koeasa akoe membalas dia.

Kata sahiboe 'l-hikajat, tatkala itoe radja Qīṣ Roem menjoeroehkan tenteranja kenegeri 'Irak membinasakan negeri itoe. Maka habislah
EI 5 segala negeri daérah benoea 'Irak itoe tertawan dan terampas oléh laskar Roem. Maka kedengaranlah warta itoe kepada poeteri Hoemani akan negeri jang ta'loek kepadanja itoe dibinasakan oléh orang Roem. Maka poeteri Hoemani poen berbitjaralah dengan segala hoeloebalang-
10 segala menterinja: Apatah sjah 'alam masjgoelkan pekerdjaan itoe? Atas diperhamba sekalianlah membitjarakan dia pada melawan akan seteroe sjah 'alam itoe. Maka titah poeteri Hoemani: Djika demikian, soeroehlah beri soerat pada segala negeri hendaklah berhimpoen segala hoeloebalang dan laskar, soepaja koetitahkan mendatangi tentera Roem jang
15 datang keboemi 'Irak itoe. Hatta maka pergilah soerat kepada segala negeri radja² dan penglima jang dibawah tachtta keradjaan poeteri Hoemani. Adapoen asal negeri Parsi itoe pada djaman dahoeloe kala negeri Babil, maka dipindahkan oléh ajah radja Bahmān nénék poeteri Hoemani segala kaoem Parsi itoe, disoeroeh doedoek kepada negeri jang
20 baharoe diboeatnja, namanja Iṣṭakhr, terlaloe amat tegoe kotanja. Maka datanglah soerat kepada radja² dan kepada radja Madain menjoeroehkan ia menghimpoenkan laskarnja akan mendatangi tentera Roem. Setelah didengar Darab segala hoeloebalang dan laskar berhimpoen hendak melanggar tentera Roem, maka Darab poen hendak pergi serta
25 meréka itoe. Maka kata Darab pada benara: Hai bapakoe, berilah akandakoe belandja barang enam poeloeh dinar akan bekal akoe berdjalan. Akoe hendak pergi serta orang jang pergi angkatan perang kesebelah benoea 'Irak, karena tentera Roem konon mendatangi negeri 'Irak itoe. Setelah didengar oléh benara itoe, maka
30 menangislah laki isteri serta katanja: Hai anakkoe, djanganlah engkau pergi serta meréka itoe. Terlaloe amat doekatjita hati kami. Soenggoehpoen engkau boekannja anak kami djadikan, tetapi terlebih kasihkoe akandikau dan koepeliharakan engkau daripada ketjil sampai besar. Maka sekarang engkau hendak meninggalkan akoe. Maka
35 kata Darab: Hai bapakoe, beri djoega emas itoe akandakoe, djanganlah engkau doekatjita. Djikalau kiranja tiada mati akoe, nistjaja kembali akoe kepada bapakoe. Maka tiadalah berdaja lagi benara itoe laki

1 berboeat: memboeat I. 2 membalas dia: membalasnja E. 3 tatkala: sekali (verbeterd tot: tatkala) I. 6 laskar: 'askar I. 11 Na pada: masa E. 14, 22 en 23 laskar: 'askar I. 14 koetitahkan: titahkan E. 20 diboeatnja: diperboeatnja I. 24 hendak: akan I. — melanggar: mendatangi I. 26 belandja: biaja I. 28 kesebelah: kebelah E. 28 koenoen: akoe nin I. 30 djanganlah: djangan apalah I. 33 akandikau dan: daripada anak jang koedjadikan I. 33 ketjil... 34 besar: ketjilmoe hingga sampai kepada besarmoe I. 36 kiranja: akoe I. 37 Na akoe: poela I. — itoe: doea I.

baiklah dititahkan kami mendatangi radja Qilas, soepaja kami bina-
sakan negerinja atau datang ia ta'loek kepada radja diberinja oepeti.
Setelah poeteri Hoemani menengar moepakat sembah meréka itoe,
maka soekatjitalah seraja menjoeroehkan orang kepada segala negeri
5 menghimpoenkan hoeloebalang bersegera² akan mendatangi radja
Qilas kebenoea Roem. Maka sekalian poen berhimpoenlah daripada
kedoea pihak. Dan asal tachtta keradjaan Parsi itoe, dahoeloe dinegeri
Babil, kemoedian dipindahkan nénéknja poeteri Hoemani kepada
benoea jang disosoknja, bernama *Istakhr* itoe. Maka datang soerat
10 kepada radja Asbanir, bahwa ia akan keradjaan dinegeri Madain,
menjoeroehkan dia bersegera berhimpoen kepada radja hendak pergi
menjerang itoe.

Hatta maka Darab poen menengar laskarnja berhimpoen akan pergi
perang-menjerang, maka iapoen hendak sertaï meréka itoe. Maka ia
15 pergi kepada benara, maka oedjarnja Darab: Hai bapakoe, biajalah akoe
barang doea poeloeH dinar, soepaja akan bekalkoe berdjalan, karena akoe
hendak mengikoet orang menjerang itoe. Sjahdan koedakoe dan pedang-
koe poen boléh padalah, insja' Allah ta'ala, dengan sebab koedakoe dan
pedangkoe ini tiada lagi akoe berkehendak kepada seorang. Setelah
20 benara menengar kata Darab itoe, maka iapoen menangis. Maka
oedjarnja benara: Hai anakkoeh, sesoenggoehnja engkau boekan kami
peranakan, tetapi terlebih engkau pada kami daripada anak kami,
karena dari ketjil moela kami sampai besar, dan dari moela maka djadi
kehidoepan kami djoega jang loeas, djangan apalah kiranja engkau
25 mentjeraikan kami. Maka kata benara itoe doea tiga kali, tiada djoega
C 15 didengarnjalah, dipintanja djoea doea poeloeH dinar. Maka diberinja
oléH benara itoe doea poeloeH dinar, maka ia keloear menanti laskar
pergi menjerang itoe. Setelah dilihatnja segala laskar berhimpoen kesana,
ia dengan seorang dirinja djoea, tiada seorang djoepoen mengenal dia
30 itoe, melainkan orang jang ada beladjar bermain koeda pada goeroenja
itoe. Setelah datanglah kenegeri Babil, kepada méclan poeteri Hoemani
bersama² dengan laskar radja Asbanir jang ta'loek kepada poeteri

3 Hoemani **niet in D.** — moepakat **niet in C en D.** 4 orang kepada : pada D.
6 kebenoea : dibenoea D. — berhimpoenlah : dihimpoenkan D. 7 kedoea : ketap
D **en H.** — dinegeri : dari negeri B. 8 **Vóór** nénéknja : oléh D. 10 akan **niet in D.**
14 menjerang **niet in D.** 15 Hai : ja D — bapakoe : bapa H — biajalah :
bajarlah D. 16 bekalkoe : segalakoe H. 17 **Na** hendak : pergi H — menjerang :
pergi menjerang itoe, maka itoealah sebab akoe minta bajar D. 18 poen boléh
padalah : poealah B. boléh padalah D. 19 ini tiada : poen boléh dan tiadalah C.
23 dari : doea H. 25 Maka..... 27 dinar : Maka tiada didengar oléh Darab
dan dinar itoe hanja dipintanja doea poeloeH dinar B, M.t.d.o.D., maka
kata dinar itoe hanjalah dipintanja doea poeloeH dinar D **en H.** 27 laskar :
ra'jat D. 28 dilihatnja : dilihat B. 29 **Na** tiada : ada H — **Na** djoepoen : ia B —
dia **niet in B.** — tiada 30 itoe : tiada siapa jang mengenal akandia D. — be-
ladjar : berladjar B, C, D **en H.**

isteri, laloe diberikannja enam poeloeh dinar akan Darab. Maka iapoen keloealah pergi sama² dengan laskar jang banjak. Maka tiada seorang djoepoen mengenal dia, melainkan ada seorang² teman beladjar main koeda itoe djoega. Setelah datang kenegeri Babil, maka segala laskar
5 dan hoeloebalang daripada segala negeri poen berhimpoenlah semo-
anja pada médan poeteri Hoemani. Maka permenteri poen berdatang
sembah: Ja toean koe sjah 'alam, bahwa segala tentera kita telah ber-
himpoenlah, manakala dititahkan doeli sjah 'alam, berdjalan angkatan
kita ini. Maka titah toean poeteri Hoemani: É sok harilah akoe hendak
10 memberi persalin akan segala hoeloebalang jang pergi. Maka pada é sok
harinja, maka disoeroeh poeteri Hoemani segala tentera bersap²
dimédan. Maka poeteri Hoemani poen naik keatas oesoengan emas
bertatahkan ratna moetoe manikam, maka dioesoeng oranglah ia
keloear berdjalan dalam sap segala tenteranja itoe diiringi oléh segala
15 radja² dan menteri hoeloebalang jang chas. Setelah dilihat oléh segala
tenteranja, maka marilah sekalian poen toeroen dariatas koedanja
mentjioem boemi. Maka laloe poeteri Hoemani daripada pertama sap
tenteranja, hingga berhenti ia, diatas singgasana daripada emas bertat-
tahkan ratna moetoe manikam dalam kelamboe jang keemasan. Maka
20 terkembanglah seratoes enam poeloeh pajoeng keradjaan. Maka poeteri
Hoemani poen terlaloe amat soekatjita hatinja oléh melihat segala ten-
teranja jang tiada dihisabkan itoe. Maka berdirilah segala menteri
hoeloebalang menghadap dia. Maka titah toean poeteri pada segala
menteri hoeloebalang jang perkasa menikam dan memanah diatas koeda
25 masing² dengan kepandaiannja dan tahoenja. Maka segala hoeloebalang
poen masing² menoenjoekkan tahoenja. Maka dihantarkan oranglah
hamparan dihadapan toean poeteri itoe daripada hamparan jang kee-
masan, maka bertimboen² emas dan pérak poeteri Hoemani akan dia-
noegerahkan pada segala hoeloebalang dan radja² dan laskar jang tahoe
30 bermain sendjata. Lima belas hari lima belas malam menjeroeh †
segala hoeloebalang dan laskar bermain sendjata dihadapan toean poeteri
Hoemani. Maka pada enam belas harinja Darab poen tampil ketengah
médan dan menggeretakkan koedanja hampir tanda itoe, kemoedian
maka kembali poela ia kebelakang, laloe dipanahnja sekali. Maka kena
35 tanda itoe sampai empat belas tanda kena dipanahnja. Maka diambilnja
poela pendahan itoe, laloe dikisarnja keatas kepalanja serta digeretakkan
koedanja ketengah médan, laloe ditikamnja kepada halkah itoe dengan

2 en 4 laskar: 'askar I. 3 beladjar: berladjar E, beradjar I. 6 permenteri: segala menteri I. 8 doeli sjah 'alam niet in E. 12 keatas: atas E. 14 diiringi: diiringkan I. 18 bertatahkan: ditatah dengan I. 22 dihisabkan: diterhisab I. 24 diatas: dariatas I. 25 tahoenja: pengetahoennja I. 26 dihantarkan: dihantar E. 29 laskar: 'askar I. 32 Maka pada: Kepada E. 34 sekali..... 35 sampai: dengan sekali panah djoega tanda itoe hingga I. 36 pendahan: anak panahnja E.

Hoemani itoe. Setelah berhimpoenlah sekaliannja, maka menteri ber-
 datang sembah: Ja toeankoe sjah 'alam, telah hadirilah segala tentera
 toeankoe, apakah titah jang maha-moelia pergi menjerang? Maka
 bersabda poeteri Hoemani: Ésoklah harilah akoe keloear memberi
 5 persalin akan segala hoeloebalang jang pergi itoe. Maka pada ésok
 harinja poeteri Hoemani poen naik kemoentjak maligai tempatnja
 melihat keloear kota, maka dilihatnja segala tenteranja tiada lagi teper-
 manaï banjaknja itoe. Maka iapoen terlaloe soekatjita. Maka disoe-
 roehkan laskarnja itoe berdiri bersap² diatas koedanja kiri kanan pintoe
 10 dan segala penglimanja dan orang jang mendjawat ra'jat sekaliannja
 berdiri ditengah pada bandjar djabatan. Maka berbangkit poeteri
 Hoemani. Kemoedian setelah hoeloebalang melihat radja berangkat,
 maka sekaliannja poen toeroen dariatas koedanja mengetjoep boemi.
 Maka poeteri Hoemani poen berangkat daripada pertama sap lagi
 15 kepada kesoedahannja. Maka ada soeatoe tempat tinggi ditengah
 médan padang disisi médan itoe, maka disoeroeh oléh poeteri
 Hoemani kenakan tirai dan kelamboe itoe. Adapoen kémah
 itoe harganja setahoen oepeti radja Kisra dan radja Qiş. Dan
 disoeroehkan oléh poeteri segala hoeloebalang masing² kembali
 20 kepada kémahnja. Maka pada ésok harinja semajam poeteri, maka
 sekalian hoeloebalang poen menghadap dia. Maka disoeroeh oléh poe-
 teri itoe mendirikan tanda memanah dan halkah dikenakan pada
 oedjoeng kajoe. Maka disoeroeh oléh poeteri Hoemani sekalian jang
 perkasa memanah dan menikam halkah itoe dengan lembing sambil ia
 25 mematjoe koeda. Maka segala hoeloebalang poen menoendjoekkan
 masing² dengan pengetahoeannja dan didoedoekkan oléh poeteri sekalian
 orang jang menjoeratkan nama orang jang tahoe pada bermain sendjata
 itoe. Maka siapa jang tahoe itoe dikeloearkannja. Maka poeteri menjoe-
 roeh hamparkan hamparan akan tempat emas pérak, maka diberik-
 30 kanlah akan segala hoeloebalang itoe. Sehingga lima belas hari toean
 poeteri mentjoba pengetahoean segala hoeloebalangnya. Maka pada
 keeman belas harinja habislah sekalian menoendjoekkan segala

2 tentera: bala - tentera D. 3 apakah: apa kala B en H. — apakah.... 4 Hoemani:
 apakah titahnja toeankoe? Maka titahnja: D. 6 kemoentjak: dipoentjak D.
 7 tepermanaï: tempermanaï B, terpermanaï D. 9 laskarnja: ra'jatnja D.
 10 mendjawat: mendjaoeh B, H en D. 11 djabatan: masing² pada djabatan C.
 12 Na Hoemani: ditengah médan D. — berangkat: datang D. 16 médan **niet in**
 H. — disisi: dekat D. 18 Kisra: Kisri **in alle hss.** Qiş: Tiş B. 19 kembali....
 20 kémahnja: doedoek dikémahnja. 22 tanda **niet in** B. 25 Maka.... 28 itoe:
 Maka segala hoeloebalang poen melihatkan kepandaianja dan didoedoekkan oléh
 poeteri orang menjoeratkan nama² orang jang pandai bermain² sendjata itoe D.
 26 didoedoekkan: doedoekkanja B. — sekalian **niet in** H. 29 hamparan: perma-
 dani D. 30 Sehingga: singga H. 31 Na mentjoba: kepandaian dan D. — segala
 hoeloebalangnya **niet in** B. — Maka.... 1 pengetahoeannja **niet in** B. 32 habislah....
 1 pengetahoeannja: soedahlah D.

sekali tikam djoega, maka kena halkah itoe. Maka terlebihlah ia daripada segala pendékar jang tahoe². Maka segera diambilnja pendahan-
nja itoe serta dipermainkannja koedanja, laloe direbahkannja kebawah
peroet koedanja, maka berbalik poela ia keatas belakang koedanja.

5 Maka dilamboengkannja pendahan itoe tinggi², maka disembatnja dariatas koedanja dan dilarikannja koedanja itoe. Maka ditikamnja tanda itoe, maka kena djoega. Maka djadi héranlah segala jang melihat perkasanja dan tahoenja itoe. Maka poeteri Hoemani poen tertjengang-
lah melihat kelakoean Darab itoe, maka disoeroeh poeteri Hoemani

10 panggil akan Darab hampir kepadanya, maka sabda poeteri Hoemani: Hai orang moeda, apa namamoe dan soekoe mana engkau? Maka sembah Darab: Ja toekoe sjah 'alam, bahwa nama hamba Darab, dan tiada hambamoe dalam soekoe seorang djoeapoen. Maka titah poeteri Hoemani: Dimana negerimoe? Maka sembah Darab: Hambamoe

15 diam dalam negeri Madain. Maka poeteri Hoemani poen teringatlah akan anaknja, dalam hatinja: Djika ada anakoe jang koeboeangkan itoe, nistjaja adalah 'oemoernja seperti Darab ini. Maka poeteri Hoemani

1 10 memberi anoegerah persalin akan Darab daripada pakaian jang keemasan dengan selengkapnja dan seriboe dinar akan belandjanja dan seékor

20 koeda jang chas dengan alatnja dan sendjatanja. Maka titah poeteri Hoemani pada Mihrān Dailami, ialah jang djadi penglima segala radja² dan hoeloebalang jang pergi angkatan menjerang tentera Roem itoe, maka titah baginda: Hai Mihrān Dailami, bahwa akan orang Madain akoe serahkan dia kepadamoe, maka hendaklah peliharakan oléhmoe

25 akandia baik². Pada bitjarakoe dapatlah Darab ini kausoeroehkan pada pekerdjaan perang. Maka sembah Mihrān Dailami: Sebenarnjalah seperti titah doeli sjah 'alam itoe.

Kata sahiboe 'l-hikajat, pada ésoek harinja Mihrān Dailami poen berdjalan dengan segala tenteranja menoedjoe djalan kebenoea Roem.

30 Maka segala meréka itoe poen segeralah berdjalan, dengan takdir Allah ta'ala berdataplah meréka itoe dengan hoedjan jang amat lebat malam siang tiada berhenti. Maka air poen bahlah pada segala soengai dan sérokan hingga penoehlah. Maka segala kandaraan meréka tenggelam oléh air mati dan ra'jat poen banjak mati. Pada soeatoe malam hoedjan

35 poen terlaloe amat lebih dengan kilat dan goeroeh petir maha-gempita boenjinja. Maka ada pada tempat itoe seboeah roemah tinggal, tiada orangnja, dan sebelah roemah itoe poen roeboeh oléh tebing soengai itoe

1 maka kena: akan I. 5 pendahan: panah E. 6 dan.... itoe: sambil berlari² I. 7 Na melihat: dia E. 8 tahoenja: pengetahoeannja I. 14 Dimana negerimoe?: Negeri mana tempat kediamanmoe? I. 19 belandjanja: bajaran I. 25 kausoeroehkan: disoeroehkan I. 28 ésoek: keésokan I. 30 segala *niet in* I. 31 berdataplah: berapatlah E. 31 lebat: sangat I. 32 bahlah: sebaklah I. 33 sérokan: parit E. 35 amat: sangat I. — maha: terlaloe sekali I.

pengetahoeannja, maka Darab poen naik keatas koedanja, maka ia memberi makan koedanja ditengah médan. Maka ia memanah tanda dengan sekali djogan hingga empat belas batoe tanda habis dipetjahnja. Maka diambilnja pendahan, maka dikisarkannja keatas kepalanja serta memadjoe † koedanja seperti kawan indoeng madoe lakoenna, maka ditikamnja kepada halkah itoe, kena. Maka diambilnja pendahan itoe, dibelakangnja koedanja, maka berkisar² dari belakang koedanja itoe, laloe keperoetnja berbalik ia. Maka doedoek poela ia keatas, dan dilamboengkannja pendahannja keatas tinggi², maka disematnja diatas koedanja djoea, maka ditikamnja kepada tanda itoepoen, kena. Maka tertjengang poeteri Hoemani melihat kelakoean Darab itoe, maka segala orang jang dimédan poen tertjenganglah, maka poeteri Hoemani poen memanggil menterinja soeroeh panggil Darab kesisinja. Maka poeteri Hoemani poen bersabda: Hai orang moeda, siapa nama bapamoe? Maka sahoetnja: Ja toeankoe, adapoen hamba ini gaib, tiada hamba tahoe akan siapa bapa hamba dan iboe hamba. Maka sabda poeteri: Dimana negerimoe? Maka sahoetnja: Tempat hamba diam negeri Madain. Maka sedar poeteri Hoemani dalam hatinja: Djikalau ada anakkoekoe jang koeboeangkan itoe, senistjaja ia adalah sebagainja ini. Maka poeteri Hoemani poen memberi persalin akan Darab dengan sempoernanja dan diberinja seékor koeda jang baik dengan sendjatanja dan diberinja akandia emas akan biajanja. Maka bersabda poeteri kepada penglima pergi menjerang itoe, namanja Mihrān Dailami, maka oedjarnja: Hai Mihrān, adapoen orang moeda ini koeserahkanlah ia kepadamoe, karena ia djamoe. Djangan tiada baik² engkau peliharakan.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka berdjalanlah segala tenteranja memasoeki djalan kebenoea Roem. Maka bersegera meréka itoe berdjalan, takdir Allah ta'ala maka berapat meréka itoe dengan masa sedjoek. Maka kehoedjanan meréka itoe pada siang dan malam dan sebak segala soengai dan segala sérokan hingga banjaklah kandaraan meréka itoe mati dan ra'jat poen banjaklah jang mati. Maka pada soeatoe malam hoedjan sangat dan air poen sebak dan pada tempat itoe roemah besar² perboeatan orang dahoeloe kala, itoepoen roeboeh kesoengai

3 dengan djogan : itoe dengan sekali panahnja D. 4 dipetjahnja : dipanahnja D. en H, dipatahkan C. 5 memadjoe: naik D. indoeng.... lakoenna: oendan. Maka dilakoenna B. 9 dilamboengkannja : ditimbangkannja H. 10 disematnja : disambuetnja D. 11 tertjengang: tertjengang D. — poeteri 12 dimédan **dubbel in B**, — poen tertjenganglah: djadi ta'adjoeb B. 13 poen 14 Darab: menterinja poen memanggil Darab H. 13 poen.... 14 bersabda: poen menjoeroeh memanggil Darab, maka Darab poen datang, maka titah toean poeteri itoe D. 16 adapoen hamba: kami D. 16 en 17 hamba: kami D. 18 hamba: kami D. — negeri: dinegeri D. 19 Djikalau: Barangkali D. 22 sendjatanja: segala alatnja dan sendjatanja D. — akan dia **niet in B**. — akan **niet in B**. 23 pergi: pergilah B. 24 maka **niet in H**. 29 Na berdjalan: dengan C, maka D. — masa: masa jang C, masa jang sangat D. 30 kehoedjanan pada: hoedjan D. 32 mati: m m a n D. 33 pada itoe: pada tempat banjak roemah jang habis roeboeh sebab air sebak itoe D.

roentoe, sebab air dalam. Maka segala orang dalam doesoen itoe poen habis lari dan setengah mati oléh air. Maka dilihat Darab seboeah roemah hempa setengah soedah hanjoet. Maka hoedjan riboet poen terlaloe sangat lebih, maka dalam hati Darab: Kemana poela akoe
 5 melarikan dirikoe mentjahari tempat tidoer? Sekarang baiklah akoe berhenti pada malam ini dalam roemah itoe. Maka iapoen masoeklah kedalam roemah boeroek itoe, katanja: Jang mati itoe tiada dapat koesalahkan; lamoen soedah datang adjalkoe, nistjaja mati djoega. Maka tidoerlah ia dalam roemah itoe, kilat goeroeh petir poen saboeng-
 10 menjaboeng. Maka Mihrān Dailami poen berdjalan dalam hoedjan itoe melihati segala tenteranja, takoet mati dihanjoetkan oléh air. Maka adalah ia memakai badjoe perboeatan benoea Talqān jang berlapis², maka ditoedoengnja kambeli diatas kepalanja. Maka berdjalanlah ia berkeliling tenteranja, hingga sampailah ia kepada roemah tempat
 15 Darab tidoer itoe. Maka héranlah ia melihat air sebak itoe. Maka pada ketika itoe didengarnja soeatoe soeara dari pihak oedara, demikian boenjinja: Hai Mihrān Dailami, hendaklah kaupeliharakan oléhmoe roemah itoe. Bahwa sanja ada dalamnja itoe seorang radja jang mengampoean 'alam doenia ini tidoer dalamnja. Maka daripadanjalah
 20 djadi anak, ialah radja segala radja² isi masjrik dan magrib dan ialah jang membatalkan agama jang sia², dibawanja pada agama jang sebenarnja, ia-itoe agama nabi Allah Ibrahim chaliloe 'r-Rahmani. Setelah didengarnja Mihrān Dailami boenji soeara itoe, maka iapoen héranlah, maka disoeroehnja orang memasang lilin dalam tangloeng. Maka
 25 masoeklah ia kedalam roemah itoe, maka dilihatnja Darab jang tidoer itoe, laloe dibangoenkan dia, ditjioemnja antara doea matanja, katanja: Hai anakko, mengapa maka engkau tidoer pada roemah ini? Marilah kita poelang. Maka laloe dibawanja Darab kembali pada kémahnja. Maka kata Mihrān Dailami pada Darab: Hai anakko, siapa bapamoe
 30 dan daripada kaoem mana engkau? Maka sahoet Darab: Hai toean-hamba penglima jang maha-besar, bahwa tjeritera diperhamba ini terlaloe amat 'adjaib sekali kissahnja. Maka kata Mihrān Dailami: Katakanlah, koedengar, hai anakko. Maka dihikajatkan oléh Darab seperti jang dikatakan oléh benara laki isteri itoe dari awal hingga

3 Na hanjoet: dan setengah lagi tinggal I. 4 akoe: akan I. 6 dalam.... itoe: diroemah ini I. 7 boeroek *niet in* I. 8 Na djoega: akoe I. 11 melihati: menapati I. 12 Talqān: Qalqān (*verbeterd tot: tailasān*) I. 13 Na ditoedoengnja: dengan I. — diatas: atas E. 16 dari: daripada I. 17 kaupeliharakan oléhmoe: engkau peliharakan akan kamoe I. 19 mengampoean: menghimpoean I. — daripadanjalah: adalah ia (*verbeterd tot: daripadanja*) I. 20 masjrik dan magrib: dari masjrik laloe kemagrib I. 24 lilin: dian I. 26 dibangoenkan dia: dibangkitkannja akandia I. — antara: diantara I. 27 Na roemah: boeroek I. 32 kata: oedjar I. 33 Na katakanlah: soepaja I. 34 oléh *niet in* I. — dari.... 2 tjeritera: daripada pertamanya peri benara mendapat soeatoe peti dan peri ada sertanja dalam peti itoe empat bidji kendi² berisi dinar dan soeatoe soemboel emas dalamnja berisi permata jang seri². Dihikajatkannja daripada awalnja hingga achirnja I.

sebab air sebak itoe dan orang jang dalam kampoeng itoe poen habislah lari, sebab takoet akan air sebak itoe. Maka dilihat oléh Darab roemah itoe lagi sedikit jang tinggal tiada roentoeh dan hoedjan poen makin lebat, maka katanja: Kemana poela akoe mentjari tempat bermalam?

5 Baiklah akoe disini tidoer. Maka masoeklah ia kesana, katanja: Jang mana telah disoeratkan Allah ataskoe, tiada dapat koesalahi lagi. Maka tidoerlah ia disana pada malam itoe, dan pada ketika itoe sangatlah kilat dan halilintar dan goemoeroeh. Maka ada Mihrān Dailami dipakainja selimoet benoea Tail.qān berlapis², soepaja djangan ia kesedjoekan. Maka pada malam itoe keloe ar ia berkawal melihat segala hal ihwal segala bala-tenteranja itoe didalam itoe air hoedjan jang sebak itoe, hingga sampai kepada sisi roemah tempat Darab tidoer itoe. Maka iapoen tertjenganglah melihat air sebak sangat deras. Maka Mihrān Dailami menengar soeatoe soeara itoe dari oedara datangnja itoe,

15 demikian boenjinja: Hai kamoe sekalian jang pada roemah itoe, ingat² kamoe peliharakan oléhmoes roemah itoe, soepaja djangan roentoeh, karena radja jang menghimpoenkan doenia itoe tidoer dalamnja, maka djadi anaknja mena'loekkan segala isi masjrik dan magrib dan dibatalkannja segala jang dipertoean oléh manoesia lain daripada Allah ta'ala.

20 Setelah Mihrān menengar kata soeara itoe, maka ia menjoeeroeh mengambil dian, diboeboehnja didalam tanglong, maka disoeroehnja bawa kedalam roemah jang roentoeh itoe. Maka dilihatnja Darab tidoer, maka dibangkitkannja, dibawanja kepada kémahnja. Maka diberinja akandia hamparan jang baik dan selimoet, maka diberinja sekalian

25 hoeloebalang hormat akandia. Maka berkata Mihrān Dailami: Hai anakkoes, tjeriterakan apalah akandakoes siapa ajahmoes dan siapa boendamoes dan daripada kaoem mana engkau? Maka sahoet Darab: Hai toean hamba, bahwa kissah hamba terlaloes 'adjaib. Maka kata Mihrān: Hai anakkoes, katakan oléh kamoes, soepaja akoes dengar. Maka

30 dihikajatkannjaloes daripada permoelaan hikajatnja tatkala didapoes oléh benara itoe dan peri manikam soeatoes simpoelan sertanja didalam peti

1 dalam: didalam D. 2 roemah.... 3 roentoeh: roemah lagi sedikit roentoeh D. — roentoeh: roenoet H. 4 lebat: itoe H. 6 koesalahi: akoes salahi D. 8 Na ada: kain D. 9 soepaja.... kesedjoekan: soepaja tidak ia sangat sedjoek D. 11 didalam itoe: didalam D — sebak: sangat lebat D. 13 air sebak: bersebak H. 14 soeatoes soeara itoe: boenjinja soeara D. 15 pada: didalam D. 16 oléhmoes: oléh kamoes H — ingat²..... 16 roentoeh: dan peliharakan roemah djangan diberi roentoeh D. 18 dibatalkannja: dibatalnja B en H. 22 roentoeh: roenoet H — tidoer: tengah tidoer terlaloes lenjak D, tidoer njedar H. 23 dibangkitkannja: didjaganja D. 24 dan selimoet: **niet in B**, dan kain selimoet D. 25 Na hoeloebalang **volgen in A en B eerst de stukken blz. 26 : 12** (sekalian) — 49 : 3 (pelbagai) **in A en de blz. 32 tot en met 43 in B**. Vgl. over deze verwisseling, die alleen in A en B voorkomt, de beschrijving van die hss. in de inleiding. 24 maka.... 25 akandia: maka senantiasoes diberinja hormat akandia C en H, maka senantiasoes dihormatnja sangat D — Hai: Ja D. 27 engkau: **niet in C**, toean D. 28 kissah: kasad B, C en H. — 29 Hai.... dengar: Katakoes padakoes D. 30 dihikajatkannjaloes: dihikajatkan B en H, dichabarkannja D.

achirnja peri ia mendapat soeatoe peti dan ada sertanja emas dan per-
mata dalamnja. Apabila habis ia tjeritera, maka hari poen sianglah,
maka kata Mihrān Dailami kepada radja dalam negeri Madain: Hen-
daklah radja soeroeh orang kenegeri Madain ambil akan diperhamba
5 seorang laki² jang diam pada tempat anoe. Maka segala peri kelakoean
sipat benara itoepoen semoeanja dikatakannja kepada radja Madain.
Apabila kita kembali daripada perang ini, hendaklah radja soeroeh
bawa benara laki isteri itoe kepada diperhamba. Setelah radja Madain
menengar kata Mihrān Dailami itoe, iapoen menjoeroehkan orangnja
10 pergi kenegeri Madain, katanja: Apabila kembali akoe daripada perang
ini, hendaklah kamoe bawa benara laki isteri itoe kepadakoe.

Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah itoe, maka bertambah² kasih Mihrān
Dailami akan Darab dan dilebihkannja Darab daripada wazirnja. Maka
pada soeatoe hari datang Darab kepada Mihrān Dailami, dilihatnja
15 Mihrān Dailami doedoek dengan doekatjitanja. Maka kata Darab: Hai
toeanhamba penglima jang maha-besar, apa moelanja maka toeanhamba
doedoek dengan doekatjita ini? Maka sahoet Mihrān Dailami: Bagai-
mana akoe tiada doekatjita, hai anakkoe? Bahwa datang soeatoe
melarat kepadakoe, akan radja Roem itoe menjoeroehkan segala tente-
20 ranja akan mengaloe²kan kita, karena radja Roem itoe radja jang
maha-besar, terlaloe amat banjak tenteranja tiada terhisabkan, ganda-
berganda daripada tentera kita ini. Maka ada seorang pahlawan terlaloe
amat gagah lagi amat tahoe pada bermainkan segala sendjata, ialah jang
djadi penglima tentera, namanja pahlawan Jerjis. Maka seorang poen
25 tiada pahlawan pada kita jang dapat menghadap pahlawan Jerjis itoe.
Setelah Darab menengar kata Mihrān Dailami demikian itoe, maka
iapoen tersenjoem, katanja: Hai penglima besar, pertetap djoega hati
toeanhamba, demi api jang amat bertjahaja² dan demi naoeng jang
memberi istirahat badan, apabila kita bertemoe dengan pahlawan Jerjis
30 itoe, hambalah melawan dia dan tiada akan lepas ia daripada tangan
hamba, lagikan hamba minoemkan dalam rongkongannja daripada
minoeman sesoeatoe. Setelah Mihrān Dailami menengar kata Darab
itoe, maka iapoen terlaloe amat soekatjita hatinja, laloe diberinja per-
salin akan Darab dengan pakaian jang amat moelia. Sjahdan adalah
35 pada masa itoe kemarau, maka keringlah segala djalan raja. Setelah
berapa hari, maka soeloeh poen datang membawa chabar menjatakan
laskar Roem itoe telah hampirlah. Maka Mihrān Dailami poen menjoe-
roehkan segala tenteranja bersiap alat sendjata. Antara tiga hari, maka
datang poela chabar mengatakan, telah hampirlah laskar Roem itoe

4 ambil akan: ambilkan I. 6 semoeanja: semoea I. 8 benara... isteri: benara
itoe laki isterinja I. 11 laki isteri *niet in* I. 17 Bagaimana: Sebagaimana I. 21 Na
terhisabkan: banjakknja terlahoelah banjak I. 34 moelia: moelia² I. 37 laskar: bahwa
'askar I. 38 bersiap... sendjata: berhadir alat sendjatanja I. 39 chabar *niet in* I.
— laskar: 'askar I.

itoe hingga haripoen sianglah. Maka kata Mihrān Dailami kepada radja dinegeri Madain: Hai toeanhamba, soeroehkanlah pergi orang kenegeri toeanhamba soeroeh ikoet akan hamba seorang² diam pada tempat itoe dan katakan oléhmoe † Mihrān sipatnja itoe seperti kata Darab itoe.

5 Maka kata Mihrān: Apabila kembali kita daripada perang ini, dengan segera akan orang itoe dengan isterinja mendapati hamba. Maka disoeroehkan oléh radja Madain akan orang banjak pergi menghadirkan orang itoe, demikian katanja: Adapoen apabila kaukenal orang itoe, djangan pilih kaubawa kepada penglimakoe dengan kembali pilih kamoe
10 daripada roemah.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka bertambahlah kasih Mihrān Dailami akan Darab dan dilebihkan ia daripada dirinja poela. Pada soeatoe hari datang Darab kepada Mihrān Dailami, maka didapatnja lagi doedoeck dengan pertjintaannja. Maka oedjar Darab: Hai toeanhamba, apa djoea

15 soeatoe jang toean djadi doekatjita? Maka oedjar Mihrān Dailami: Hai anakkoe, bahwa sebab sampai soeatoe chabar kepadakoe, bahwa radja Roem menitahkan tenteranja akan mengalaukan kita daripada tentera kita, disoeroehkannja kepala perang seorang hoeloebalang jang maha-gagah, namanja Jerjis, terlaloe bidjaksana ia pada bermain

20 sendjata, akan seorang itoe lawannja seriboe, dan melawan ia dengan pelbagai sendjata dan tiada ada pada kita seorang djoeapoen akan dapat menghadapi dia. Setelah Darab menengar kata Mihrān Dailami demikian itoe, maka iapoen tersenjoem, sjahdan katanja: Hai toean-

25 hamba, hoeloebalang jang pilihan, tetapkanlah hati toeanhamba, demi api jang bertjahaja dan demi panasnja dan teloeng †, nistjaja koehaloes akandia dengan tiada lagi akan diharap lepas ia daripada tangankoe, nistjaja koetakoekkan kedalam rongkongannja, koebinasakan minoem-

30 mannja. Setelah Mihrān Dailami menengar kata Darab, maka iapoen terlaloe soekatjita dan memberi persalin akandia. Maka moesim hoedjan
Bi 60 poen habislah, maka djalan raja poen keringlah, matahari poen kelihat-

30 tanlah. Selang beberapa hari soeloeh poen datang memberi chabar mengatakan: Bahwa laskar itoepoen hadir, maka ingat²lah kita dengan sendjatanja. Selang beberapa hari, maka datang poela soeloeh menga-

takan laskar Roem hampirlah datang. Maka Mihrān Dailami poen

2 kenegeri : dinegeri D. 4 Na oléhmoe : kepada B en D — kata **niet in B**. 7 Na banjak : itoe B. 8 kaukenal : engkau kenal D. 9 djangan pilih kaubawa : djangan kaubawa B. 10 roemah : benoea Roem B, benoea di Roem H, benoea di roemah D. 13 maka 15 Dailami **niet in C**. 17 Na Roem : telah H — menitahkan : menjoe-roehkan D. 18 kepala : kepada B, C en H. 19 ia : itoe D. 20 akan : daripada kita akan B, hoeloebalang kita akan H, jang D. 24 hoeloebalang **niet in D**. 25 teloeng : tangloeng D. — koehaloes akandia : akoe haloes akandia B, koehaloeskan dia D, koehaloesi akandia C. 26 lagi.... lepas : lekas B. 27 koetakoekkan : koetegokkan B. — rongkongannja : rongkongankoe B. 29 Maka.... 30 habislah : Maka hari poen tiada hoedjan lagi D. 32 kita **niet in H**. 33 sendjatanja : sendjata B. — beberapa : tiga C, D en H.

kepada kita. Maka dibahagi Mihrān Dailami segala laskar itoe jang pilihan, seriboe orang diserahkan pada Darab akan penglima meréka itoe, disoeroehnja berdjalan dahoeloe akan pengandjoer segala tenteranja. Maka Darab poen berdjalanlah dengan segala laskarnja, telah
5 dilihat oléh Darab pertama pengandjoer tentera Roem, maka bersiaplah ia dan disoeroehnja ingat² segala laskarnja. Maka apabila berpandangan kedoea pihak tentera itoe, maka Darab poen menjerboekan dirinja dengan ra'jatnja. Maka segala laskar poen kedalam tentera Roem itoe, hingga berperanglah kedoea pihak tentera itoe. Maka dengan takdir
10 Allah ta'ala tentera Roem poen petjahlah perangnja, maka segera Darab mengoesir penglima tentera Roem itoe dengan koedanja, laloe ditetaknja dari kepalanja hingga sampai kedanja. Maka penglima itoe poen matilah. Hatta maka Darab poen banjak beroléh rampasan, maka iapoen kembalilah pada Mihrān Dailami membawa harta dan
15 koeda dan segala sendjata terlaloe amat banjak. Maka Mihrān Dailami poen terlaloe amat soekatjita hatinja, maka diberinja persalin akan Darab, dalam hatinja: Soenggoehlah ia-ini akan mendjadi radja 'alam seperti soera jang koedengar pada malam itoe. Maka pada ésok harinja, maka kata Mihrān Dailami pada segala tenteranja: Adapoen
20 akan Darab ini hoeloebalang jang amat gagah lagi bidjaksana. Maka hendaklah toean² dan orang besar² memberi hormat akandia dan mengasihi dia.

Adapoen akan segala laskar Roem jang lepas itoe poen larilah kepada Jerjis membawa chabar, bahwa penglima meréka itoe soedah mati.
25 Setelah Jerjis menengar chabar itoe, maka iapoen terlaloe marah moekanja mérah seperti boenga raja, maka katanja: Bahwa toeankoe radja Qiş Roem menitahkan akoe mendjadi penglima laskarnja, telah diketahoeinja akoe pahlawan jang gagah berani daripada pahlawan jang banjak. Djika tiada diketahoeinja akoe pahlawan jang berani,
30 nistjaja tiada akan akoe disoeroehkan toeankoe djadi penglima tenteranja. Adakah hamba orang memetjahkan tentera kita? Maka Jerjis poen naik koedanja, laloe digeretaknja berdjalan dahoeloe dengan marahnja, maka berdjalan ia, hingga kelihatan tentera Mihrān Dailami. Tatkala itoe Mihrān Dailami dengan segala tenteranja berhenti masing²
35 doedoek dalam kémahnja. Telah dilihatnja oléh meréka tentera banjak datang, maka berhadirlah sekalian, maka hari poen malamlah. Setelah pagi² hari, maka kedoea pihak tentera poen bersap²lah ditengah médan dengan alat sendjatanja. Maka dipaloe genderang perang, maka keloe-

1, 4, 6, 8, 23 en 27 laskar: 'askar I. 6 disoeroehnja ingat²: beringat E. 8 dengan.....
Maka niet in I. 11 penglima: oorspr. in I weggelaten, daarna ingevoegd met rooden
inkt. 12 sampai: datang I. 17 Soenggoehlah: Soenggoehnjalah. 19 en 23 segala
niet in I. 21 dan orang: sekalian orang I. 25 chabar: warta I. 26 maka: sjahdan I.
28 berani: terlebih I. 31 Adakah.... orang: Ada patoet hamba² E. 36 sekalian:
meréka itoe sekalian I. — Setelah: Setelah dari I.

segera melengkapi akan berdjalan serta mengandjoeri, maka disoeroehkannja membawakan meréka itoe akan Darab dengan seriboe orang jang berkoeda sertanja. Berdjalanlah Darab dengan bersegera, hingga berpandanganlah dengan pengandjoernja laskar Roem. Maka Darab itoe dengan seriboe orang jang sertanja mengamoek kepada laskar Roem, maka bertetak²kanlah kedoea laskar itoe. Dengan takdir Allah ta'ala maka petjahlah laskar Roem. Maka Darab poen membelah djalan dari tengah laskar Roem, hingga diboenoehnja akan pahlawan laskar Roem jang pengandjoer itoe, maka kenalalah laskar Roem, maka berhoembalangan seperti anak ketai. Maka hari poen kelamlah, maka kembalilah Darab dengan segala laskarnja. Maka Mihrān Dailami beroléh rampasan koeda dan sendjata, maka soekatjitalah Mihrān Dailami itoepoen memberi persalin akan Darab, maka oedjarnja dalam hatinja: Soenggoehlah ia-ini seperti jang koedengar dari oedara itoe. Maka pada keésokan harinja itoe, maka berkatalah Mihrān Dailami pada laskarnja: Adapoen Darab ini orang hoeloebalang jang perkasa, hendaklah keloear sekalian orang jang besar² memberi hormat dan mengasih dia.

Hatta maka laskar Roem jang petjah perangnja itoe kembalilah ia kepada Jerjis dan diberi tahoelah akan penghoeloenja soedahlah terboenoeh. Setelah Jerjis menengar ihwal laskar petjah perangnja itoe, maka iapoen marah bernjala² moekanja, bangkit doedoek, sjahdan bahwa katanja: Toeankoe radja Roem peliharakanlah penglima laskar ini. Djikalau pada hatinja orang itoe lebih daripadakoe, nistjaja orang itoe dititahkan adanja, iakah hamba seperti api memetjahkan laskar kita? Maka Jerjis menaiki koedanja, maka dipatjoenja koedanja dengan marahnja, maka berdjalanlah ia bersegera hingga dari djaoeh kelihatantah tenteranja Mihrān Dailami. Tatkala itoe sekalian laskar berhenti pada kémahnja. Maka Jerjis poen menjoeroehkan segala laskarnja mendirikan kémahnja, maka bermalamlah meréka itoe sekalian. Hatta pada ésok harinja serta loha, maka beratoerlah kedoea pihak segala laskar mengikoet perang. Maka keloear daripada laskar Roem seorang hoeloebalang serta gadjah meta lakoenja, memakai zirah melembong dengan emas pérak seriboe dinar ada harganja. Keloear ia dengan

1 mengandjoeri : pengandjoer C, pengandjoeri H. — serta mengandjoeri **niet in D.** 4 laskar : 'askar D. 7 djalan.... 8 laskar : ditengah djalan laskar D — hingga.... 9 Roem **niet in C.** 9 maka.... Roem : serta laskar jang lain B — jang.... maka: jang berdjalan dahoeloe itoe D. 11 Dailami.... 12 sendjata : poen terlaloe banyak beroléh rampasan D. 14 ini : nin H. — dari oedara : **niet in C,** hari D, Darab H. 15 keésokan: ésok D. 16 hoeloebalang **niet in D.** 17 hendaklah.... 18 dia: hendaklah kamoe sekalian memberi hormat akandia D. 17 orang jang : jang orang H. 19 kembalilah : pergilah D. 22 bangkit doedoek : laloe ia berdiri D. 23 penglima **niet in D.** 24 Djikalau 26 kita? **staat dubbel in B.** 25 adanja : ada ia H. — iakah: adakah C. 26 Maka.... 27 marahnja: Maka Jerjis poen naik koedanja dan marahnja D. 31 beratoerlah : berhadaplah H. 33 memakai **niet in B.**

arlah daripada antara tentera Roem seorang hoeloebalang seperti gadjah
 meta lakoenja dan pakaiannja semoeanja keemasan, adalah seriboe
 dinar harganja. Maka digeretakkan koedanja ketengah médan, katanja:
 Hai kaoem 'Adjam, siapa kamoe hendak mati, marilah kemédan. Maka
 5 Mihrān Dailami poen menggeretakkan koedanja ketengah médan seraja
 bertempik, katanja: Hai orang moeda, ingat² engkau, akoelah akan
 lawanmoe. Laloe ditikamnja hoeloebalang Roem itoe, maka ditangkis-
 kannja oléh pahlawan Roem itoe. Maka bertikamlah kedoeanja itoe,
 maka tersilap mata pahlawan Roem, laloe ditikam oléh Mihrān Dailami,
 10 kena dadanja teroes kebelakang, maka matilah ia. Maka sorak orang
 menjembah api poen ramai sangat. Maka tampil poela seorang lagi
 orang Roem bertetakkan pedang dengan Mihrān Dailami itoe poen, dibo-
 noehnja hingga sepeloeh orang hoeloebalang Roem mati diboenoeh
 Mihrān Dailami pada sehari itoe. Maka hari poen mamlah, maka
 15 kedoea pihak tentera poen masing² kembalilah pada kémahnja. Ada-
 poen tentera 'Adjam terlaloe amat soeka hatinja malam itoe makan
 minoem dengan boenji²an. Setelah hari siang, maka berboenjilah
 genderang perang. Maka segala laskar poen berdirilah dimédan bersap²,
 maka pahlawan Jerjis poen menggeretakkan koedanja ketengah médan
 20 serta ia bertempik, katanja: Hai kamoe segala laskar akoe, djangan
 kamoe masoek kemédan pada hari ini. Bahwa akoelah melawan pahlawa-
 n 'Adjam hamba orang menjembah api. Maka adalah dipakai Jerjis
 badjoe zirah pérak, memegang pedang dan perisai pérak pada tangan
 kiri, lakoenja seperti harimau akan menerkam kawan kambing, tiada
 25 dibilangnja pahlawan 'Adjam itoe. Maka segala pahlawan 'Adjam poen
 terlaloe takoet akandia. Maka iapoen berseroe, katanja: Hai kamoe
 kaoem 'Adjam jang menjembah api, toendjoekkanlah gagah berani
 kamoe pada hari ini. Siapa kamoe hendak mati, marilah kamoe berha-
 dapan dengan akoe. Setelah dilihat oléh Mihrān Dailami peri hébat
 30 kelakoean pahlawan Jerjis itoe, maka beroeballah warna moekanja.
 Maka Darab poen melihat moeka Mihrān Dailami itoe poen beroebah,
 maka tahoelah ia akan doekatjita hati Mihrān Dailami, maka kata
 Darab: Hai penglima jang maha-besar, pertetapkan hati toeanhamba,
 pada hari ini hambalah masoek kemédan melawan pahlawan Jerjis jang
 35 termasjhoer itoe. Maka soekatjitalah hati Mihrān Dailami menengar
 kata Darab itoe, katanja: Pergilah engkau, hai anakkoe, bahwa Toehan

2 semoeanja: daripada kain badjoe jang l. 4 Maka **niet in** l. 7 ditangkiskannja:
 ditangkiskan l. 8 Maka 9 tersilap: laloe ditikam oléh Mihrān Dailami dengar
 perisainja (**verbeterd tot**: pendahannja), kedoea hoeloebalang poen bertikam toem-
 bak, maka terchilaf. l. 12 **Na** diboenoehnja: djoega l. 15 pada kémahnja: kekémahn-
 nja l. 18 **en** 20 laskar: 'askar l. 19 maka: sjahdan l. 22 api: api itoe l. — Jerjis:
 Jerjis itoe l. 23 memegang pedang: sebelah pedang pada tangannja l. 27 gagah
 berani kamoe: gagahmoe dan beranimoe l. 30 warna moekanja: moeka Darab E.
 31 Maka apabila l. 35 hati **niet in** l.

selengkap sendjatanja, maka ia menghélakan koedanja ditengah médan, katanja: Marilah kemédan, hai kamoe kaoem 'Adjam, siapa hendak dari antara kamoe bermain sendjata, marilah kemédan. Maka Mihrān Dailami akan penglimanja laskar itoe, maka digeretakkan koedanja
5 ketengah médan, sjahdan maka bertempiklah ia: Hai orang moeda, tetapkan dirimoe baik², inilah lawananmoe. Sjahdan maka iapoen menetak kepada hoeloebalang Roem itoe, maka ditangkiskannja tetak Mihrān Dailami dengan perisai. Hatta maka kedoea pihak hoeloebalang itoe bertangkis²an pedang, maka tersalah pedang hoeloebalang Roem,
10 maka ditikamnja oléh Mihrān Dailami, kena lamboengnja teroes, maka hoeloebalang Roem itoepoen laloe mati. Maka keloear poela seorang lagi, maka iapoen diboenoeh oléh Mihrān hingga sepeloeh orang diboenoehnja oléh Mihrān Dailami. Maka hari poen malamlah, maka kedoea laskar poen genderang kembali disoeroehnja paloe, maka disoe-
15 roehnja kedoea pihak laskar kepada kémahnja. Maka laskar 'Adjam bersoeka²an pada malam itoe. Maka pada ésok harinja kedoea pihak laskar poen memaloe genderang perang, maka segala laskar poen berdiri bersap², maka berseroe² Jerjis itoe penglima laskar Roem, katanja:
C 20 Hai kamoe segala hoeloebalangkoe, bahwa hari nan ini djangan seorang
20 poen masoek kegelanggang lain daripadakoe. Maka ia menggeretakkan koedanja masoek kegelanggang dengan memakai zirah pérak seperti harimau lakoenna akan menerkam. Maka ia berkata: Hai kamoe orang jang menjembah api, toendjoekkanlah gagahmoe, siapa kamoe hendak berdjalan kepintoe koeboer? Marilah kamoe keloear kepadakoe.
25 Setelah Mihrān Dailami melihat Jerjis dengan kelakoeannja terlaloe sekali hébatnja, maka Mihrān Dailami poen beroebah warna moekanja. Maka Darab poen melihat [maka] kepada moeka Mihrān Dailami poen, tahoelah ia akan doekatjita Mihrān, maka oedjarnja: Hai toeanhamba penglima jang perkasa, tetapkan hati toeanhamba, bahwa hari ini per-
30 gantian hamba masoek kegelanggang, bahwa itoelah lawan hamba. Maka soekatjitalah Mihrān menengar kata Darab itoe. Maka Darab
H 25 poen memohonkan kepada Mihrān seraja mematjoe koedanja kegelanggang seperti singa lakoenna, didjabatnja pendahannja. Maka kata Jerjis:

1 menghélakan : menghéla D. 2 kemédan : dimédan ini D — siapa : siapa jang D. 3 kamoe : kami H. — kemédan : ditengah médan itoe D. 6 lawananmoe : lawan kamoe D. 7 tetak.... 8 Dailami **niet in** D. 8 pihak **niet in** D. 10 teroes **niet in** D. 13 oléh Mihrān Dailami **niet in** D. 14 genderang.... 15 'Adjam : **niet in** C, kembali pada kémahnja, maka laskar 'Adjam D. 14 disoeroehnja paloe **niet in** H. — maka disoeroehnja **niet in** B, C **en** D. 15 Maka 16 harinja : Setelah hari siang D. 19 nan ini : nin C, ini D. 23 kamoe **niet in** C. 25 dengan.... 28 oedjarnja : hal jang demikian itoe lakoenna, maka iapoen sangat beroebah moekanja. Serta Darab melihat moeka M. beroebah itoe, tahoelah akan takoet, maka laloe ia berkata : D. 26 poen **niet in** C **en** H. 29 tetapkan: pertetaklah B, pertetakkanlah C **en** H. — bahwa 30 hamba : bahwa hari kamilah jang melawan akandia itoe D. 32 memohonkan kegelanggang : naik koedanja D. 33 seperti **niet in** B. — roepamoe : roepanja B.

kita api jang gilang-gemilang tjahajanja ada menoeloeng dikau. Maka
 EI 10 bermohonlah Darab, laloe digeretakkannja koedanja ketengah médan
 seperti singa lakoenja serta dipegangnja pendahannja. Maka kata Jerjis:
 Hai orang moeda, terlaloe sajang sekali akoe melihat roepamoe. Me-
 5 ngapa maka engkau keloear memboenoeh dirimoe? Tiadakah engkau
 ketahoei akoelah pahlawan Jerjis jang ternama dalam benoea Roem?
 Kembalilah engkau, soeroeh hoeloebalang jang toea² melawan akoe.
 Maka Darab poen marah menengar kata pahlawan Roem itoe, katanja:
 I 15 Hai Jerjis, rasai oléhmoe tikamkoe, dahoele djanganlah banjak katamoe.
 10 Maka kedoea pahlawan poen bertikamkan pendahan, maka kedoea
 pendahan poen habis patah seperti tjongkil gigi. Maka kedoea pahlawan
 poen menghoenoes pedangnja, laloe bertetakkan pedangnja, tiada djoega
 beralahan. Maka dengan dikerasi Toehan rabboe 'l-'alamina akan Darab
 dengan marahnja, laloe digeretakkan koedanja, maka ditetaknja kepala
 15 Jerjis. Maka pahlawan Jerjis poen mendoendjoeng perisainja, maka
 kena perisai Jerjis belah doea, laloe kepada kepalanja poen belah doea
 sampai keléhérnja, maka Jerjis poen matilah. Setelah Mihrān Dailami
 melihat hal jang demikian itoe, maka disoeroehnja paloe genderang
 perang, maka disoeroehnja segala laskarnja menjerboekan diri kepada
 20 laskar Roem. Maka berperanglah kedoea pihak laskar itoe terlaloe
 ramainja behénanja gementjang sendjatanja segala hoeloebalang
 seperti bergerak rasa boemi, berbangkitlah leboe doeli keoedara hingga
 kelam kaboet tiada lagi berkenalan, bertjampoer-bawoer segala hoeloe-
 balang dan boenji soera segala hoeloebalang djoega kedengaran tiga
 25 hari tiga malam. Maka petjahlah segala kaoem Roem, maka dioesir
 oléh kaoem 'Adjam akan laskar Roem kira² sepemanggil. Maka segala
 laskar 'Adjam beroléh rampasan terlaloe banjak. Maka disoeroeh
 Mihrān Dailami orang berseroe²: Djangan seorang poen membawa ram-
 30 pasan kepada kémahnja. Mihrān Dailami poen memandikan Darab,
 karena toeboehnja kena darah, maka diberinja memakai pakaian jang
 moelia² dan didoedoekkannja diatas koersi. Maka segala hoeloebalang
 sekalian berdirilah menghadap Darab. Maka kata Mihrān Dailami akan
 Darab: Toeanhamba, pilihlah daripada segala rampasan itoe; mana jang
 dikehendak oléh toean daripada barangsiapa poen, ambillah. Maka
 35 dilihat Darab pada rampasan itoe, maka diambilnja sebelah pendahan
 jang baik, katanja: Inilah akan bahagian hamba dan jang lain itoe
 toeanhamba berikanlah akan segala hoeloebalang. Maka sekalian

1 Na tjahajanja: itoe I. 9 tikamkoe: tikam akoe E. 10 bertikamkan: bertikamlah
 akan E. 13 dikerasi: kekeras I. 14 dengan marahnja: maka marahlah Darab I.
 — maka ditetaknja *niet in* I. 16 laloe 17 keléhérnja: laloe pada léhérnja I.
 19 laskarnja: 'askarnja I. 20, 26 en 27 laskar: 'askar I. 20 terlaloe 21 send-
 djatanja: terlaloe 'alamat boenji behénanja gementjang boenji sendjata I. 36
 sepemanggil: setengah t. *fkāl* (?) E, sepangkal (**verbeterd tot:** sepemanggil) I.
 28 berseroe²: besar² E. 29 kepada kémahnja: itoe kekémahnja I. — memandikan:
 mandikan E. 34 dikehendak: dikehendaki I. — poen: poenja E. 36 baik: terbaik I.

Hai orang moeda, sajang sekali akoe melihat roepamoe, mengapa engkau keloeat memboenoeh akan dirimoe? Tiadakah kaukenal, bahwa akoe Jerjis, mendjadi kepala segala pahlawan dibenoea Roem? Pergilah engkau kembali, soeroehkan orang lain masoek kegelanggang. Maka

5 Darab poen marah menengar kata itoe. Sjahdan maka oedjarnja: Hai hoeloebalang jang perkasa, rasaillah dahoeoe tikam hamba. Djangan banjak² kata toanhamba. Maka kedoea hoeloebalang poen bertikamkan, kedoea pendahannja patah, maka kedoea poen menghoenoeh pedangnja, bertetak²an dan bertangkis²an tiada beralahan. Berapa lama

10 antaranja dengan toeloeng Toehan rabboe 'l-'alamina, maka diserahkan oléh Darab, maka diperdjoendjoengnja pedangnja ditetakkannja keatas kepala Jerjis, kena perisainja belah doea, laloe kepada ketopongnja belah doea, laloe kepada kepalanja itoe poen belah doea, laloe poetoeh léhernja, maka Jerjis poen matilah. Setelah Mihrān melihat

15 hal jang demikian itoe, maka ia menjoeroeh memaloe genderang perang. Maka disoeroehkannja segala laskarnja menjerboekan dirinja kepada laskar Roem. Maka bertetaklah kedoea laskar itoe terlaloe 'alamat boenjinja gemerentjang sendjatanja dan bagai gempu rasa boemi dan bersimboer²an darah sampai keoedara hingga kelam kaboet; berlanggar²an segala hoeloebalang tiga hari tiga malam perang. Maka petjahlah laskar Roem, maka diperikoet oléh kaoem 'Adjam akan laskar Roem sekira² sepeninggal hari perdjalanan sebagai djoea menetak dan menikam. Maka segala laskar poen beroléh rampasan jang maha-banjak. Maka disoeroehkan oléh Mihrān Dailami orang berseroe², bahwa djangan seorang poen mengembalikan rampasan kepada kémahnja. Maka

25 Mihrān poen memandikan Darab bekas berloemoer dengan darah, maka diberinja pakaian kepadanja dan setelah soedah, maka didoedoekkannja diatas koersi. Maka sekalian hoeloebalang itoe berdiri menghadap dia. Maka kata Mihrān akan Darab: Hai toanhamba, pilih oléh toanhamba

30 daripada segala rampasan ini, jang mana dikehendaki oléh toanhamba. Maka Darab poen melihat kepada segala rampasan, maka diambilnja sebelah pendahan jang terbaik pada matanja, maka katanja: Itoelah djoea bahagian hamba, jang lain itoe boekankah akan segala

2 memboenoeh : **niet in B**, hendak memboenoeh D. — akan **niet in D**. 3 mendjadi : djadi D. 4 masoek kegelanggang : datang kemari D. 5 itoe : Jerjis itoe C, **niet in H**. 6 tikam : bekas tikam C, menikam H. — hamba : akoe D. 7 bertikamkan : bertikam dan D. 9 bertetak²an.... 11 pedangnja **niet in B**. 9 Berapa lama antaranja H : berapa lamanja C, **niet in D**. 12 laloe k. k. b. doea **niet in B en D**. 13 itoe poen.... 14 léhernja **niet in D**. 15 hal **niet in D**. — genderang perang : genderang kembali p. D. 19 sampai : laloe sampai C, D **en H**. 20 segala.... petjahlah : sjahdan tiga hari malam perang itoe, kalah D. 22 sepeninggal hari : sehari D. 23 laskar : laskar Roem C. 24 Maka.... 25 kémahnja **niet in D**. 27 pakaian : pakaian jang moelia² dipakaikan C, D **en H**. — kepadanja : padanja D. — didoedoekkannja : doedoekkannja B. 28 sekalian : semoea D. 29 toanhamba : toean D — pilih.... 30 ini : pilih akan rampasan ini D — Na ini : karena B. — toanhamba : toean D. 31 kepada **niet in B**. 32 terbaik : terlaloe baik D — pada **niet in D**. 33 hamba : kami D — jang.... 1 hoeloebalang? : jang lain, mana soekalah D. 33 boekankah : boekankah C **en H**.

meréka itoe poën terlaloe amat soekatjita akan Darab ia tiada tama¹ akan harta rampasan itoe. Telah berapa hari berhenti, maka segala laskar poen kembalilah kenegeri Babil.

Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah datang laskar 'Adjam kenegeri Madain, 5 maka benara poen dibawa oranglah laki isteri kepada Mihrān Dailami. Maka ditanjainja kepada benara laki isteri, katanja: Hai orang toea, ketahoei oléhmoe, bahwa Allah ta'ala berlakoean hoekoemnja dan takdirnja tersandar † pada ketikanja, telah didjadikannja akan hambanja itoe beroentoeng daripada jang tiada terkira datangnja. Bahwa akoe 10 akan bertanja kepadamoe soeatoe kata. Djikalau berkata benar engkau, nistjaja bagimoe djoega kebadjikan. Maka katanja: Hai toeanhamba penglima besar, ada patoetkah dihapadan toeanhamba mengatakan kata jang doesta? Maka berkatalah Mihrān Dailami: Hai orang toea jang ber'akal, katakan oléhmoe bagaimana ihwal kanak² 15 jang kaudapat dalam peti itoe dan apa² kaudapat sertanja. Hai orang toea, djangan kautakoet, boekan karena harta itoe akoe bertanja dikau. Setelah benara itoe menengar kata Mihrān Dailami itoe, maka baiklah hatinja, maka dikatakannjalah daripada permoelaan hingga achirnja, hanja jang tiada dichabarkannja tali léhér moetiara itoe djoega diboe- 20 njikannja. Maka diketahoei Mihrān Dailami soenggoehlah seperti katanja itoe, maka diberinja hormat akan benara itoe dan diberinja persalin, maka disoeroeh hantar kenegeri Āsiyā benoea radja dinegeri Madain. Maka Mihrān Dailami poen menjoeroeh menjoeratkan ihwal peperangan dan kemenangan dan rampasan dan menjatakan perang 25 Darab tatkala memboenoeh Jerjis penglima laskar Roem dan peri soeara jang didengar Mihrān Dailami pada malam tatkala peri Darab tidoer da-

3, 4 en 25 laskar: 'askar I. 3 kenegeri Babil: berhadap pada sebelah negeri Babil I. 6 kepada katanja: kedoeanja, maka kata Mihrān Dailami akan benara itoe I. 10 bertanja kepadamoe: menanjai dikau I. 12 ada patoetkah: adakah patoet I. — Na toeanhamba: hamba I. 15 kau: engkau I. 16 boekan: boekannja I. 18 daripada 19 dichabarkannja: dikissahkannjalah hikajat tatkala didapatnja Darab dalam peti dan empat boeah kendi² berisi dinar dan manikam, dan peri berlampin kain jang keemasan itoe, sekaliannja dikatakannja, melainkan I. 22 hantar: hantarkan I. 23 menjoeratkan; soeratkan E. 24 dan menjatakan perang: kemoedian dari itoe menjatakan peri berperang I. 26 Na malam: dan E.

lam hoeloebalang? Maka sekalian meréka itoepon soekattjita akan Darab
Bl 65 sebab tiada ia tama' akan harta rampasan itoe. Setelah beberapa hari
berhenti laskar 'Adjam, maka meréka itoepon kembalilah berhadap
kenegeri Babil.

5 Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah datang kenegeri Madain, maka benara
dan isterinja itoe datanglah dibawa oléh orang kepada Mihrān Dailami,
dan maka Mihrān poen bertanja kepada kedoeanja. Maka kata Mihrān
Dailami akan benara: Orang toea, ketahoeilah, bahwa Allah ta'ala
berlakoekan hoekoemnja atas segala hambanja dengan tiada diketahoei
10 hambanja akan hikmatnja itoe, dan didjadikan sekalian takdir itoe
tersandar † pada ketikanja dan didjadikan oentoeng hambanja dan tiada
dapat dikira²i datangnja. Bahwa akoe menanjai dikau soeatoe kata,
djikalau berkata benar engkau, senistjaja bagimoe djoea kebadjikan.
Maka sahoet benara: Hai toeanhamba penglima, bahwa sekali² tiada
15 hamba berseboet † dihadapan toeanhamba. Maka berkata Mihrān
Dailami, oedjarnja: Hai orang toea, katakan oléhmoe, betapa ihwal
kanak² jang kaudapat dalam peti itoe dan apa² dalam peti itoe sertanja.
Hai orang toea, djangan engkau takoet, boekan karena harta itoe akoe
bertanja. Setelah benara menengar kata Mihrān itoe, maka baiklah
20 hatinja, maka dikatakannja hikajat Darab didapatnja didalam peti itoe,
dan empat boeah kendi berisi dinar sertanja moetiara dan manikam dan
perinja berlampin dengan kain keemasan itoe, sekaliannja dikatakannja,
melainkan tali léhér moetia djoega diboenjikannja. Maka diketahoei
oléh Mihrān Dailami: Soenggoeh seperti katanja itoe. Maka diberinja
25 hormat akan benara itoe dan diberinja persalin, maka disoeroehnja
hantarkan kepada istana radja negeri Madain. Maka Mihrān Dailami
poen menjoeroeh menjoeratkan ihwal perang dan kemenangan dan
banjak rampasan, kemoedian dari itoe mengatakan ihwal peperangan
Darab dan perinja memboenoh Jerjis penglima laskar Roem itoe, dan
30 peri soera jang dioedara didengar oléh Mihrān Dailami pada malam

3 berhadap... Babil : kenegerinja D. 4 kenegeri : dinegeri D. 6 Dailami **niet in K.**
7 dan... Mihrān **niet in B** — kedoeanja : benara K. — kata **niet in D.** 8 Na
Dailami : katanja C. — ta'ala **niet in K.** 9 berlakoekan : melakoekan D. — Na
diketahoei : oléh D **en K.** 10 akan : apa dalam B, C, D **en H** — sekalian takdir:
barang sesoeatoe K. — Na didjadikan : akan B, C, D **en H.** 11 dan... 12 datang-
nja: daripada tiada dikira²i datanglah ia kepadanja B, C, D **en H.** 12 soeatoe.....
13 djikalau **niet in K** — kebadjikan : gadjikan B. 14 Hai : Ja K — bahwa.....
15 toeanhamba : adakah dihadapan sebagai seperti toeanhamba seorang mengata-
kan kata jang diseboet? B, C, D **en H.** 16 ihwal : akan hal K. 17 dalam peti
itoe **niet in C** — itoe sertanja : dan peri kaudapat sertanja B, D **en H,** Maka kata
Mihrān : Hai orang toea, tjeriterakanlah apa peri kaudapat sertanja C. 18 Na
takoet : ia B **en H.** — akoe **niet in B.** — Hai.... 19 bertanja : Djanganlah takoet
berchabar kepadakoe D. — benara : orang toea D — Mihrān : Darab D. 20 Maka....
24 Dailami : dichabarnja hal semoeanja, maka pikir Mihrān : D. 22 dikatakannja
niet in B. 26 hantarkan : hantar D. 27 poen **niet in B** — ihwal... kemenangan:
peri hal kemenangan perang D. 28 Na banjak : dapat D. — ihwal : peri ihwal C,
niet in B. 30 dioedara **niet in D** — didengar.... 2 itoe : didengarnja didarat itoe
tatkala Darab jang tidoer didalam roemahnja D.

roemah diroeboehkan air bah itoe dan peri hikajat benara mendapat peti jang dihanjoetkan air itoe dengan segala isi didalamnja, soeatoe djoea tiada bersalahan. Maka disoeroehnja hantarkan kepada radjanja.

- Bahwa pada hari itoe poeteri Hoemani doedoek dengan inangnja.
- 5 Kata sahiboe 'l-hikajat, pada hari itoe poeteri Hoemani doedoek dalam maligainja. Maka ia menangis dihadapan inangnja, maka laloe pingsan daripada sangat pertjintaannja akan anaknja dan menjesal ia sebab memboeangkan anaknja itoe. Maka inangda poen berkata: Hai toean poeteri, pekerdjaan itoe sia²lah, sesal dahoeloe jang baik, bahwa sesal
- 10 kemoedian itoe boekannja pekerdjaan orang ber'akal. Hai toean poeteri, djanganlah toeankoe masjgoel dalam hati, karena pekerdjaan itoe telah laloe, karena jang bertjinta itoe mengoerangkan séhat badan. Dan moedah²an Allah ta'ala mendjadikan soeatoe hikmatnja; sabarlah sjah 'alam, rélakan kehendak Allah ta'ala. Selang berapa hari, maka poeteri
- 15 Hoemani doedoek diatas tachta keradjaan dihadap segala bala-tenteranja. Maka orang jang membawa soerat itoe poen datanglah, maka dipersembahkan soerat jang dibawanja itoe. Maka dibatja oléh menteri dihadapan toean poeteri sehingga datang kepada hikajat Darab perinja didapat oléh benara didalam peti itoe. Maka poeteri Hoemani poen
- 20 terlaloelah soekatjita hatinja, maka diambilnja soerat itoe, dibawanja masoek kedalam maligainja. Maka disoeroeh panggil inangda, maka kata poeteri: Hai iboekoe, telah datanglah pada hari ini doea perkara kesoeakaankoe, dengar dalam soerat ini. Setelah inangda menengar kata dalam soerat itoe, maka inangda terlaloe amat soekatjita. Maka poeteri
- 25 Hoemani menjoeroeh memboeat soerat memanggil Mihrān Dailami, boenjinja: Adapoen Mihrān Dailami dengan beberapa menteri jang bernama segera datang menghadap dan bawa benara laki isteri itoe. Sekali kita soeroehkan pada Darab berhentilah ia disana, sehingga datang orang daripadakoe memanggil dia, maka datanglah ia. Setelah sampai-
- 30 lah soerat daripada poeteri Hoemani itoe kepada Mihrān Dailami, maka

1 bah: sebak I. 2 air 3 radjanja: oléh air itoe dan peri empat boeah kendi² berisi dinar dan perinja berlampin kain keemasan dan permata berbagai² dalam soeatoe soemboel emas. Maka disoeroehkannja orang pergi membawa soerat itoe pada radjanja I. 7 akan **niet in E.** 10 orang: orang jang I. — Hai: Sekarang poen, hai I. 11 masjgoel hati: masjgoelkan hati toean I. 19 didalam: dalam I. 22 **Na** poeteri: Hoemani I. — perkara: doea bahagi I. 23 **Na** dengar: oléh boenda I. — Setelah: Telah I. 26 menteri 27 bernama: chabar jang tertawa I. 28 **Na** Sekali: engkau I. 29 Setelah: Maka I.

tatkala Darab lagi tidoer didalam roemahnja jang sepeninggal diroeo-
boehkan oléh air sebak itoe dan peri hikajat benara mendapat dia
dalam peti jang dihanjoetkan diair dan peri empat boeah kendi² dinar
sertanja dengan berlampin dengan kain keemasan itoe. Dan disoeroeh-
5 nja orang pergi membawa soerat ini kepada poeteri Hoemani.

H 30 Kata sahiboe 'l-hikajat, maka pada soeatoe hari poeteri Hoemani
doedoek dalam maligai. Maka ia menangis, laloe ia pingsan daripada
sangat pertjintaannja akan anaknja, menjesal ia memboeangkan anak-
nja itoe. Maka inangda poen berdatang sembah, maka oedjarnja: Hai
toeankoe toean poeteri, akan pekerdjaan itoe, sajogjanja dahoeloe djoea
baik menjesal. Bahwa kemoedian dari itoe boekanlah daripada peker-
djaan orang jang ber'akal. Sekarang poen, hai toean poeteri, djangan-
lah dipersjgoel hati, karena pekerdjaan poen telah laloe, karena
bertjinta itoe akan mengoerangkan séhat badan djoea adanja.
15 Maka moedah²an Allah ta'ala mendjadikan sesoeatoe hikmatnja, hanja
sabarlah toean poeteri.

Hatta selang berapa hari, maka poeteri Hoemani semajam diatas
tachta keradjaan dihadap oléh segala bala-tenteranja. Maka orang
membawa soerat daripada Mihrān Dailami poen datang. Setelah itoe,
20 maka dipersembahkannja soerat itoe. Maka dibatja oléh menteri
dihadapan toean poeteri, hingga datang kepada hikajat Darab, perinja
didapat benara dalam peti itoe. Maka poeteri poen soekatjita, maka
diambilnja soerat itoe, dibawanja kedalam maligai. Sjahdan inangda
poen dipanggilnja, maka oedjar poeteri: Hai, telah datanglah boenji
25 kepadakoe pada hari ini doea bahagi kesoekaan. Dengarlah oléhmo
boenji soerat ini. Nantilah inangda menengar boenji soerat ini, maka
iapoen soekatjita. Maka poeteri Hoemani poen menjoeroeh memanggil
Mihrān Dailami, demikian dalam soerat itoe: Adapoen Mihrān Dailami
dengan berapa wazir² dan orang jang bernama segera datang mengha-
30 dap, dibawanja benaralah dengan isterinja itoe. Dan segala laskar
itoe menjerahkanlah kepada tangan Darab. Maka berhentilah ia dahoe-

2 hikajat : hal D. 3 dalam : didalam C — dihanjoetkan diair : hanjoet D — empat...
4 itoe : apa² jang ada sertanja D. 5 Na Hoemani : demikian tjeriteranja B.
7 dalam : didalam D. 8 anaknja,.... 9 itoe : poeteranja ia itoe ia menjesal D.
9 oedjarnja : sembahnja D — Hai en 10 toean poeteri **niet in D** — akan : jang D.
11 Bahwa **niet in D**. — boekanlah.... 12 ber'akal : adalah jang demikian itoe tanda
tiada ber'akal D. 12 Sekarang poen **niet in D**. 13 dipersjgoel : masjgoel D —
pekerdjaan.... laloe : perboeatan jang telah laloe D. 14 Bertjinta itoe : adapoen per-
tjintaan itoe D. 14 djoea adanja **niet in D**. 15 Maka **niet in C en H**. 17 selang : tiada
D. — semajam : doedoek D. 18 oléh segala **niet in D**. 19 daripada.... itoe : poen
datanglah kepada toean poeteri Hoemajoen D. 21 datang.... 22 soekatjita : habis
soerat itoe dibatja. Maka toean poeteri poen sangat soeka menengarnja D.
24 Hai : Ja iboekoe D — boenji : chabar D. 25 Dengarlah.... 27 soekatjita **niet**
in D. 26 Nantilah.... menengar : Maka inangda poen menengar C — maka iapoen :
dengan C. 28 dalam : didalam D. 29 bernama : baik² D — segera **niet in C**.
— menghadap **niet in D**. 30 dengan isterinja : doea laki bini D. 31 menjerahkanlah :
serahkan D. — kepada : didalam D. — dahoeloe **niet in D**.

dibatjanja soerat itoe. Setelah soedah dibatja, maka iapoen pergi kepada Darab, oedjarnja: Hai anakkoek, telah datanglah soerat daripada radja menjoeeroehkan dengan beberapa orang jang bernama daripada menteri pergi menghadap baginda. Adapoen segala hoeloebalang dan segala
5 tentera ini semoeanja dengan titah radja disoeeroehkan pada tangan toeanhamba selama hamba beloem datang dan dalam hoekoem toeanhambalah meréka itoe, mana jang haroes diboenoeh oléh toeanhamba, betapa hoekoemnja meréka itoe, demikianlah toeanhamba hoekoemkan. Maka kaboellah Darab akan kata Mihrān Dailami itoe, maka segala
10 hoeloebalang poen kaboellah akan Darab itoe djadi penglimanja. Maka Mihrān Dailami dengan segala menteri jang dipanggil toean poeteri itoe segeralah ia berdjalan serta membawa benara itoe laki isteri, hingga datanglah kenegeri Babil. Maka Mihrān Dailami poen masoek menghadap dengan segala menteri sertanja
15 itoe. Tatkala itoe didapat oléh meréka itoe toean poeteri dihadap segala menteri hoeloebalang. Maka meréka itoe poen mengetjoepi boemi dihadapan poeteri. Maka dikaroeniaï akan meréka itoe amat limpah. Maka bertitah toean poeteri: Hai segala kamoe bala-tenterakoe, ésok hari semoeanja ketjil besar berkampoeng kemari, bahwa akoe hendak
20 mengeloearkan ada soeatoe bitjara dan hikajat terlaloe garib. Maka disoeeroehkan oléh toean poeteri segala hoeloebalang kembali keroemahnja. Maka dari pagi² disoeeroeh oléh toean poeteri memaloe moengmoeng, katanja: Hai segala kamoe bala-tentera ketjil besar, berkampoenglah kamoe kemédan menghadap radja, barangsiapa tiada datang,
25 dirampas hartanja. Maka berkampoenglah segala menteri dan hoeloebalang dan penglima jang memegang negeri, segala pegawai radja. Maka doedoeklah poeteri Hoemani diatas tachtta keradjaan, maka ia memberi persalin dengan pelbagai kain² dan moetia dan permata jang indah² dan bae²an. Maka semerbaklah bae²nja segala jang hadir meng-
30 hadap itoe. Maka disoeokatnja emas dan pérak karoenia akan meréka itoe. Maka bertitahlah toean poeteri: Ketahoeilah oléhmoe, hai sekalian

1 kepada: pada l. 2 anakkoek: toeanhamba l. 3 bernama: tertama E. 6 Na hamba: lagi l. — dalam 8 hoekoemkan: dan hoekoemkan oléh toeanhamba l. 10 djadi **niet in** l. 16 mengetjoepi: mengetjoep l. 17 dikaroeniaï: ia memberi karoenia l. 19 semoeanja: sekalian l. 21 oléh **niet in** E. 22 memaloe: paloe l. 25 dan hoeloebalang **niet in** l. 29 Maka **niet in** l. — semerbaklah: merbaklah E.

loe disana, hingga datang orang daripadakoe memanggil dia. Setelah
 soedah soerat Mihrān dibatnja itoe, maka ia pergi kepada Darab, maka
 oedjarnja: Adapoen toeanhamba, soerat datang daripada radja menjoe-
 roehkan hamba dengan beberapa orang daripada menteri jang bernama
 5 pergi segera menghadap. Adapoen jang segala hoeloebalang dan tentera-
 nja disoeroeh radja serahkan kepada tangan toeanhamba. Selama hamba
 beloem lagi datang, hoekoemkanlah oléh toeanhamba akan meréka itoe.
 Seharoesnjalah berboenoeh toeanhamba, betapa hamba menghoekoem-
 kan meréka itoe, demikian toeanhamba. Maka kaboellah Darab akan
 10 pesan Mihrān Dailami dan segala hoeloebalang poen akan menjembah
 Darab. Maka Mihrān Dailami dengan segala jang panggil itoe bersegera
 berdjalan dengan membawa benara dan isterinja, hingga datanglah
 kenegeri Babil. Maka menghadap Mihrān Dailami dengan segala men-
 15 teri. Didapatnja oléh meréka itoe poeteri semajam dihadap oléh segala
 hoeloebalang serta dengan sekalian meréka itoe. Maka sekalian menge-
 tjoep doeli dihadap poeteri. Maka poeteri itoepoen memberi karoenia
 akan meréka itoe. Maka bersabda poeteri: Hai kamoe sekalian bala-
 tenterakoe, ésok hari sekalian kamoe ketjil besar berhimpoen kemari.
 Akoe hendak mengeloearkan hikajat jang garib. Maka disoeroehkan
 20 oléh poeteri segala hoeloebalang kembalilah keroemahnja. Maka dari-
 pada pagi² hari disoeroehkan oléh poeteri Hoemani paloekan moeng-
 moengan, katanja: Hai kamoe sekalian bala-tenteranja, ketjil dan besar,
 berhimpoenlah kamoe kemédan menghadap kepada radja. Barangsiapa
 tiada datang, dirampas hartanja. Maka berhimpoenlah segala menteri
 25 dan penglima mendjabat negeri dan segala pegawai radja hingga penoeh-
 lah médan. Maka semajamlah poeteri Hoemani diatas tacht keradjaan.
 Maka ia memberi persalin dengan bagai² kain dan moetiara dan permata
 dan memberi baoe²an hingga semerlah † segala baoe²an itoe jang hadirilah
 menghadap itoe dan disoekatkannja emas dan pérak akan meréka itoe.
 30 Sjahdan bersabda poeteri Hoemani: Ketahoeilah oléh kamoe segala

2 Mihrān, itoe en ia niet in D. 3 toeanhamba 4 menteri staat dubbel in B.
 3 soerat : soeroeh, B, C, D en H, in B de eerste maal : soerat. 4 hamba : kami D.
 — jang 5 pergi niet in D. — segera niet in C. — jang niet in C en D. 6 disoe-
 roeh.... toeanhamba: dititah berikan didalam tangan Darab D. — hamba: kami D.
 7 lagi niet in D. — hoekoemkanlah.... 9 toeanhamba: melainkan toean akan
 memerintahnja D. 8 menghoekoemkan: menghasilkan B. 9 kaboellah: soekalah D.
 10 dan.... 11 Darab niet in D. — Maka.... 12 isterinja : Maka Mihrān poen
 berdjalan dengan segala tenteranja D. 13 Maka.... menteri niet in D. 14 sema-
 jam dihadap : tengah dihadap D — oléh niet in C, D en H. 15 serta.... itoe niet in
 D. — Maka.... 16 poeteri : Maka semoeanja doedoek menjembah toean poeteri
 D. 16 karoenia : persalin D. 17 Hai kamoe sekalian : Ja toean² D. 18 tenterakoe :
 tenteranja akoe B. 19 disoeroehkan 21 hari niet in D. 20 daripada : dari C en H.
 21 Hoemani niet in D. 22 Hai kamoe sekalian: Ja toean² D. 23 Barangsiapa:
 Barangsiapa jang D. 26 médan : ditengah médan D. — Hoemani niet in D.
 27 bagai²: berbagai D. — moetiara niet in D. — memberi.... 29 disoekatkannja
 niet in D. 28 baoe²an: persalin baoe²an C. — semerlah: sempornalah C en D.
 30 poeteri Hoemani: toean poeteri D. — segala.... 1 besar² niet in D.

orang besar², bahwa sanja keradjaan ini poesaka daripada ajahkoe ditinggalkannya akandakoe. Maka hamil akoe, kemoedian akoe katakan pada sekalian kamoe, bahwa anakoe jang hamil itoe perempoean telah matilah ia. Bahwa kamoe sekalian rélalah akan akoe keradjaan, maka
5 sembah kamoe sekalian: Hai toean kami, telah rélalah kami akan toean poeteri kami pertoean. Ketahoei oléh kamoe, demi api jang disembah itoe, bahwa akoe mematikan anakoe jang koehamilkan itoe, sebab takoet akoe akan tanggal keradjaan daripadakoe, sebab inginlah akoe akan keradjaan jang fana' itoe. Maka akoe masoekkan anakoe jang
10 laki² kedalam peti, maka laloe akoe hanjoetkan kesoengai. Maka sekarang koedengar chabarnja: ada didapat oléh benara akandia. Maka héranlah segala menteri hoeloebalang menengar dia.

Maka disoeroeh toean poeteri segala orang jang pandai mendirikan seboeah maligai keemasan akan tempat radja Darab ditabalkan. Maka
15 segala orang menambang emas dan pérak akan diperboeatkan maligai dan mengeloearkan moetia dan permata dan manikam jang moelia². Maka disoeroeh toean poeteri menempa saroeng pedang seriboe daripada emas dan seriboe daripada pérak bertatahkan ratna moetoe manikam dan seriboe kolah daripada emas dan seriboe daripada pérak bertatahkan ratna moetoe manikam dan seriboe pelana emas dan seriboe
20 pelana pérak bertatahkan ratna moetoe manikam. Maka disoeroehnja perboeat soeatoe geta daripada emas bertatahkan ratna moetoe manikam, maka disoeroehnja tempa soeatoe kolah tiga kemoentjaknja, itoelah kolah baginda radja Iskandar Dzoë 'l-karnain, nistjaja lagi akan kamoe †
25 seboetkan hikajatnja. Maka siang malam orang bekerdja menggantoeng kain keemasan. Maka disoeroeh poeteri Hoemani perboeat soeatoe kémah jang keemasan dan seratoes kémah daripada kain antlas dengan pelbagai roepanja dan warnanja, maka didirikan berkeliling maligai itoe. Dan disoeroehnja perboeat koersi emas bertatahkan ratna moetoe
30 manikam bersendi gading dan chelembak dan tjendana. Setelah soedah moesta'idlah sekalian perboeatan poeteri Hoemani, maka ia menjeroeh memanggil Mihrān Dailami, maka dianoegerahnja persalin jang moelia². Maka titah poeteri Hoemani: Hai Mihrān Dailami, pergilah toeanhamba panggil tjahaja matakoe dan boeah hatikoe radja Darab, kamoe bawa ia

3 hamil: akoe hamilkan I. 7 mematikan: matikan E. 8 inginlah: ingatlah I. 11 didapat: dapat I. 12 hoeloebalang **niet in** I. 14 **en** 15 maligai: mahaligai I. 19 seriboe daripada pérak: s. kolah d.p. I. 22 perboeat: boeat I. 23 **Na** itoelah: kemoentjak I. 25 Maka: sjahdan maka I. — bekerdja: berkerdja E. — menggantoeng: dan jang membentang I. 27 dan: maka I. 31 poeteri Hoemani **niet in** I. 34 bawa: bawalah I.

orang besar², bahwa sesoenggoehnja keradjaan ini poesaka dari ajahkoe dan ditinggalkannja akoe hamil. Maka kemoedian koekatakan pada kamoe, bahwa anakkoe jang dihamilkan itoe perempoean telah djadilah ia serta djadi laloe mati. Maka kamoe rélakan dia keradjaan. Maka
 5 sembah meréka itoe sekalian: Sesoenggoehnja, hai toean kita. Maka bersabda poeteri Hoemani: Ketahoei oléhmoe, demi api jang kita sembah akoe menjemboenjikan anakkoe jang koehamilkan itoe, sebab takoet akoe tanggal keradjaan ini daripadakoe, sebab ingin akan keradjaan. Maka koemasoekkan anakkoe laki² kedalam peti, maka
 10 koehanjoetkan kesoengai ini. Sekarang koedengar chabarnja ada didapat oléh benara akandia. Maka héranlah segala kaoem menengar Darab † itoe.

Bl 50 Maka disoeroeh oléh poeteri segala oetas memandaikan seboeah maligai keemasan akan tempat ditabalkan Darab. Maka segala orang penambang itoe menangoeng emas dan pérak akan maligai itoe dan mengeloarkan segala moetia dan permata dan menikam jang moelia², dan disoeroeh oléh poeteri Hoemani menempa seriboe saroeng pedang emas dan seriboe pelana daripada emas jang mérah bertatah ratna moetoe manikam dan disoeroehnja tempa seriboe kolah daripada emas dan
 20 seriboe daripada pérak dan disoeroehnja perboeat seboeah geta bertatahkan ratna moetoe manikam dan disoeroehnja tempa kolah tiga kemoentjaknja. Itoelah kemoentjak kolah Iskandar, nistjaja kami seboetkan ini hikajatnja. Maka pada siang malam orang bekerdja dan orang menggoenting kain keemasan. Maka disoeroeh oléh poeteri Hoemani perboeat seratoes kémah daripada kain atlas pelbagai roepanja,
 25 didirikannja pada keliling maligai. Dan disoeroehnja perboeat koersi emas bertatahkan ratna moetoe manikam dan disoeroehnja perboeat seriboe koersi bersendi²kan gading dan geharoe dan tjendana. Setelah moesta'idlah sekalian, maka poeteri poen menjoeroeh memanggil Mihrān Dailami. Maka dianoegerahi persalin jang moelia². Maka sabda poeteri: Hai Mihrān Dailami, pergilah engkau ambil tjahaja matakoe dan boeah hatikoe Darab, kamoe bawalah ia kemari seperti tertib, hanja

1 dari: daripada D. 2 dan.... hamil: dan ditinggalkan oléhnja akan-dakoe didalam hamil C. — hamil: tengah hamil D. 4 serta djadi **niet in D.** — kamoe **niet in D.** 5 Hai toean kita: Ja toean kami D — toean.... 6 bersabda **niet in B.** — bersabda: bertitah D. — oléhmoe: oléh toean² D. 7 menjemboenjikan: menjembahkan C. 9 Maka.... peti: Maka anakkoe itoe laki², maka akoe pérak masoekkan ia k.p. D. 11 kaoem: orang D. 12 **Vóór** Darab: hal C **en D.** 13 Maka: Kemoedian maka C. — segala: akan C. — **Na** memandaikan: dan B, Darab itoe dan ditarehnja pada C. 14 tempat: tempatnja B — ditabalkan: dan ditabalkannja C. — penambang.... 15 itoe dan: poen menghiasi maligai itoe daripada pérak dan emas, dan disoeroeh C. 18 daripada **niet in C** — **Na** mérah: ia-itoe D. 23 pada.... malam: pada masing² siang dan malam C, siang dan malam tiada lagi berhenti D. 24 orang.... Hoemani **niet in D.** 25 perboeat: diperboeat poela D. — pelbagai: perbagai² D. 26 perboeat: diperboeat D. 27 bertatahkan.... 28 tjendana: dan pérak D. 30 jang moelia² **niet in D.** 31 engkau **niet in B.** — dan boeah hatikoe: ia-itoe D. 32 kamoe **niet in D.** — seperti: seperti dengan C.

kemari seperti tertib radja², hanja djangan kamoe katakan kepadanya, bahwa akoe boendanja, sekalian kamoe berdjalan bersama² dengandia. Maka disoeroeh poeteri Hoemani: Bawa kepadanya seékor koeda 'Iraki jang baik akan kenaikannja dan persalin jang moelia². Maka dipesan
5 poeteri Hoemani akan Mihrān Dailami: Apabila datanglah kamoe pada tempat kémah itoe, maka bermalamlah kamoe disana dan kamoe doedoeakkanlah radja Darab pada koersi jang bertatahkan ratna moetoe manikam jang bertjahaja² dan kamoe kenakan dikepalanja kolah ini.

Hatta maka berdjalanlah Mihrān Dailami dengan segala menteri ser-
10 tanja. Eetelah sampailah kepada radja Aarab, māka dikenakannjalah segala persalin itoe. Maka segala menteri hoeloebalang sekalian meréka itoe disoeroeh Mihrān Dailami berdiri menghadap radja Darab dengan segala jang sertanja dibawa kembali kenegeri Babil. Hatta maka gemparlah negeri Babil melihat orang berdjalan ramai². Maka disoeroeh
15 Mihrān Dailami segala laskar berhenti hingga hampirlah malam. Maka berdjalanlah meréka itoe, maka pada malam itoe datanglah meréka itoe kepada segala kémah jang dihadirkan poeteri Hoemani itoe, maka sekalian laskar poen bermalamlah disana. Maka Mihrān Dailami memegang tangan radja Darab, dibawanja kedalam kelamboe jang beroembai²
20 bai²kan moetia dan manikam itoe, didoedoeakkanja radja Darab diatas geta jang bertatahkan ratna moetoe manikam dan dikenakannja kolah jang berkemoentjak tiga dikepalanja. Setelah itoe Mihrān Dailami mentjioem dia, maka oedjarnja: Demi api jang kami sembah ini, toeanhambalah akan toean kami dan jang mengampoe keradjaan 'alam ini.
25 Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah hari sianglah, maka datanglah segala bala berhimpoen tiga hari lamanja disana. Maka toean poeteri Hoemani menjoeroeh memanggil benara laki isteri, maka poeteri Hoemani poen bertanyakan hikajat kanak² jang didapat itoe. Bahwa akan benara tiada tahoe akan Darab telah berolé kemoeliaman itoe. Setelah dilihatnja
I 20 roepa poeteri Hoemani, maka oedjar isterinja: Oh, toean poeteri ini seroepa sekali dengan anak kita Darab. Maka benara poen berhikajat

7 jang manikam: ratna moetoe jang bertatahkan l. 11 segala **niet in** l. 13 gemparlah 14 Maka: hampirlah kenegeri Babil, maka l. 15 **en** 18 laskar: 'askar l. 20 moetia itoe: moetiara moetoe manikam itoe l. 22 dikepalanja: kepada kepala l. 24 mengampoe: menghimpoenkan l. 28 akan: kepada l. 31 seroepa sekali: apakala E.

djangan kamoe katakan kepadanya, bahwa akoe iboenja. Sekalian kamoe berdjalan bersama² dengan dia. Maka disoeroeh oléh poeteri bawa kepadanya kandaraan koeda 'Arab jang baik akan kenaikan, persalin jang moelia² dan dipesan oléh poeteri akan Mihrān Dailami: Apabila 5 datang kepada tempat kémah itoe, maka bermalamlah kamoe disana dan doedoekkanlah Darab pada koersi jang bertatahkan ratna moetoe manikam jang bertjahaja² itoe dan dikenakan pada kepalanja kolah ini.

Hatta maka berdjalanlah Mihrān Dailami dan segala menteri jang be-
10 sertanja itoe, hingga sampai kepada Darab, maka dikenakannja persalin. Maka segala menteri dan hoeloebalang disoeroehkannja berdiri meng-
hadap Darab. Maka berhenti Mihrān disana delapan malam. Maka pada
hari jang kesembilan berdjalanlah Darab dan segala laskarnja kembali
ia kenegeri Babil. Hatta setelah hampirlah kenegeri Babil, maka disoe-
15 roehkan Mihrān segala laskar berhenti, hingga hampirlah malam, maka
D 14 berdjalanlah meréka itoe. Maka pada malam datanglah meréka itoe
kepada kémah jang dihadirkan poeteri Hoemani itoe. Maka sekalian
laskar poen masing² bermalamlah disana. Maka Mihrān Dailami menj-
20 djabat tangan Darab, dibawanja kedalam kelamboe jang beroembai²-
kan moetiara dan manikam itoe. Maka didoedoekkannja Darab diatas
geta jang betatahkan ratna moetoe manikam dan dikenakannja kolah
jang berkemoentjak tiga itoe kepada kepala Darab. Setelah Mihrān
Dailami mentjioem dia, maka oedjarnja: Demi api jang kami sembah
25 ini, bahwa toanhambalah akan toan kami dan menghimpoenkan
keradjaan 'alam ini.

Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah siang hari, maka datang segala bala-
tenteranja berhimpoen tiga hari lamanja disana. Maka poeteri poen
menjoeroeh memanggil benara dan isterinja. Maka poeteri poen men-
30 njatakan hikajat kanak² jang didapatnja itoe. Bahwa benara itoe tiada
tahoé akan Darab telah beroléh kemoeliaan. Serta dilihatnja poeteri
Hoemani, maka oedjar isterinja: Oh, toean poeteri ini seroepa roepanja

2 oléh **niet in D.** — bawa kepadanya: bawakan D. 3 koeda 'Arab **en** akan
kenaikan **niet in D.** 4 akan : pada D. 5 kepada : kepadanya C. — disana : disitoe D.
7 dikenakan: kenakan D. — kepalanja: kepala B **en H.** 9 dan: dengan C. —
10 maka..... persalin: Maka diperboeatnja seperti titah perintah poeteri D. —
11 Maka..... itoe **niet in C.** 11 segala.... 12 disoeroehkannja: semoanja orang
itoe D. — Na disana : delapan hari C. 13 Darab.... 16 berdjalanlah **niet in B.**
16 pada: pada tengah D. 17 kepada: pada D. — dihadirkan: diperboeat oléh D. —
sekalian **niet in D.** 18 disana : berhenti disitoe D. — mendjabat tangan **niet in D.**
20 dan..... itoe **niet in D.** 22 kepada: diatas D. — Na Darab: dibawanja kedalam
kelamboe jang beroembaikan moetiara C. 22 Setelah.... 23 oedjarnja : laloe
ditjioem Mihrān kepala Darab, dan katanja: D. 25 'alam ini: didalam 'alam ini D.
niet in H. 27 tiga disana : disitoe tiga hari tiga malam lamanja D. 28 menjoe-
roeh: moesjawarat C. — isterinja: bininja D. 29 hikajat: djikalau hikajat B **en H,**
hal D. 30 beroléh: dapat jang D. — poeteri..... 31 isterinja: maka kata bini
binara D. — oedjar: oedjarnja B. — seroepa.... 1 kita: tiada salah roepanja
seperti Darab D.

peri Darab tatkala didapatnja dalam peti jang sangkoet pada kajoe tempat ia menjesah kain itoe, semoeanja dikatakannja, melainkan per-
mata dan moetia itoe djoega takoet ia mengatakan. Maka titah toean
poeteri Hoemani: Katamoe itoe telah benarlah, hanja soeatoe djoega
5 lagi engkau boenjikan. Djikalau engkau katakan dengan sebenarnja,
sebanjak harta itoe lagi akan koeberi akandikau. Maka dikatakan oléh
benar itoe tali léhér dan permata itoe. Maka toean poeteri poen mem-
beri karoenia akan benara laki isteri dengan sempoernanja dan dibes-
sarkan baginda akandia. Maka toean poeteri poen menjoeeroeh memang-
10 gil Darab, maka Darab poen datanglah menghadap toean poeteri.
Setelah dilihatnja roepa anaknja Darab, maka toean poeteri poen
menangis, laloe pingsan, maka héranlah Darab. Setelah semboeh ia
daripada pingsan, laloe ditjioemnja serta katanja: Hai anakkoe,
boeah hatikoe dan tjahaja matakoe, terlaloe sekali besar dosakoe pada-
15 moe, karena sebab sétan memboeat hatikoe tama' akan keradjaan doenia
ini. Tetapi kehendak Allah ta'ala djoea jang berlakoe atas hambanja
seperti jang telah koerasaï itoe. Hatta pada ésok harinja maka disoe-
roeh toean poeteri himpoenkan sekalian ra'jat dan segala menteri poen
hadirlah dengan segala alat keradjaan. Maka toean poeteri poen sema-
20 jam atas tacht keradjaan, maka didjabatnja tangan anaknja radja
Darab serta sabdanja: Hai segala kamoe orang besar² dan pegawai,
bahwa inilah anakkoe jang koehamilkan itoe. Bahwa telah
koekembalikan kepadanja keradjaan ini jang seperti wasiat ajahnja.
Maka sekaliannja mengatakan: Daulat toeankoe. Maka disoeroeh paloe
25 genderang tabal dan segala boenji²an, maka berdirilah segala menteri
hoeloebalang dan tentera hina dina mengetjoep boemi. Maka toean poe-
teri menjerahkan sekaliannja dan segala perbendaharaan kepada radja
Darab. Maka ialah jang pertama² diseboet orang sjah 'alam. Maka
segala menteri hoeloebalang bala-tentera sekalian poen kaboellah ber-
30 toean akan radja Darab ibn Bahmān.

Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah keradjaanlah radja Darab dibenoea
Babil, maka segala radja² Chorasani datang menghadap kepadanja
senantiasa dalam kesoeakaan, diperintahkan oléh boendanja. Maka
datanglah kepada toedjoeh boelan lamanja, maka toean poeteri poen
35 mangkatlah. Maka radja Darab poen sangat bertjintakan boendanja,
maka dikerdjakan seperti 'adatnja kematian radja² besar. Setelah lepas
daripada empat poeloe hari, maka radja Darab poen berdjalanlah

3 Na mengatakan: dia I. 4 soeatoe: satoe I. 6 harta: harga benda E. — akan
niet in I. 7 Na het eerste itoe: daripada I. 10 Na menghadap: ia I. 12 semboeh:
ingat E. 14 hatikoe: akan hatikoe I. 17 en 23 koe: akoe I. 18 dan: bala-tenteranja,
maka I. 21 pegawai: pegawaikoe I. 24 toeankoe niet in E. 28 diseboet: diseboet-
kan I. 31 setelah: telah E. 32 Na radja²: poen E. 36 radja² besar: radja
besar² E. — Setelah: Telah I.

dengan Darab, anak kita jang kita dapat itoe. Maka benara poen meng-
 hikajatkan peri Darab didapatnja didalam peti itoe, tersangkoet pada
 kajoe tempatnja membasoeh kain itoe, segala dikatakannja, melainkan
 permata dan moetia itoe djoega takoet mengatakan dia. Maka kata toean
 5 poeteri: Sekalian katamoe ini benarlah, hanja ada lagi soeatoe kauboenji.
 Djikalau dikatakan dengan sebenarnja, nistjaja sebaik² harganja benda
 itoe lagi hamba berikan dikau. Maka dikatakannjaléh oléh benara tali
 léhér moetia dan permata itoe. Maka poeteri itoepoen memberi karoe-
 nia akandia dengan sempoernanja. Hatta maka poeteri poen menjoeroeh
 10 memanggil Darab. Maka Darab poen datanglah menghadap kepada
 poeteri. Serta dilihat oléh poeteri roepa anaknja, maka iapoen menangis,
 laloe pingsan. Setelah semboeh daripada pingsannja, maka ia mentji-
 oem anaknja itoe. Sjahdan maka oedjarnja: Hai anakkoeh, terlaloe besar
 dosakoe padamoe, sebab sétan membawakan hingga tama⁴ akan doenia,
 15 tetapi kehendak Allah djoega jang berlakoekan dia seperti jang telah
 kaurasai itoe. Maka pada ésok harinja disoeroeh oléh poeteri sekalian
 ra'jat berhimpoen. Setelah hadirilah sekalian menteri dan alat kera-
 djaan, maka toean poeteri poen semajam seraja didjabatnja tangan
 Darab, maka oedjarnja: Hai kamoe sekalian orang besar² dan pegawai²
 20 keradjaan, bahwa inilah anakkoeh jang koehamilkan itoe. Sekarang bahwa
 kembalilah keradjaan ini kepadanja seperti wasiat ajahnja itoe. Maka
 dipaloekannja genderang tabal dan segala boenji²an, maka berhimpoen-
 lah segala hoeloebalang. Maka poeteri poen menjerahkan segala perben-
 daharaan kepada Darab. Maka ialah pertama² diseboet orang sjah
 25 'alam dan segala bala-tenteranja poen kaboellah bertoeankan dia.

Kata sahioe 'l-hikajat, setelah keradjaan Darab dibenoeha Babil, maka
 radja sekalian datang menghadap kepadanja, senantiasa dalam kesoeka-
 annja djoega. Setelah selang toedjoeh hari toedjoeh malam, maka iboenja
 poeteri Hoemani poen hilanglah. Maka bertjintalah akandia sekira²
 30 empat poeloe hari seperti 'adat kematian segala radja². Kemoedian
 dari itoe, maka radja Darab poen berdjalanlah melihati segala negeri

2 peri: peri hal D. — didalam..... 4 dia: melainkan barangnja itoe takoet
 ia bercharbar D. 3 Na tempatnja: didalam peti itoe C. — segala: sekaliannja
 C, sekalian H. 5 Sekalian: Jang mana D. — soeatoe kauboenji: jang
 kausemboenjikan D. 6 nistjaja..... 7 dikau: alangkan baiknja D. — Maka.....
 8 itoe: Maka bercharbarlah benara itoe akan barang jang didapatnja D.
 — Maka..... 9 sempoernanja: **niet in C**. 11 roepa anaknja: roepanja
 anak itoe B **en H**. — Na iapoen: terlaloe sangat D. 12 Setelah.... 13 itoe: Serta
 sedar laloe ia mentjioem anaknja D. 12 semboeh: ia ingat C. 13 anakkoeh: anak
 boenda D. 14 dosakoe: dosa boenda D. — padamoe: pada anakda D. — sétan.....
 hingga: oléh sétan memperboeat D. 15 berlakoekan dia: berlakoe D. 18 semajam:
 bersemajam C. — didjabatnja: dipegangnja D. 20 Sekarang..... 21 itoe **niet in B**.
 21 kembalilah.... kepadanja: ialah keradjaan D. 22 dipaloekannja: dipaloe orang
 D. 25 kaboellah.... dia: soeka bertoean akandia D. 26 dibenoeha: dinegeri D.
 27 senantiasa.... kesoekaannja: dengan kesoekaannja D. 29 hilanglah: mati D. —
 akandia.... 30 radja²: Darab akan boendanja D. 31 dari: daripada C **en D**.
 — melihati: melihat C **en D**.

melihat segala negeri. Maka dilihatnja negeri jang bernama Istakhr itoe terlaloe tegoeh dan amat baik kotanja. Maka disoeroehnja pindahkan segala perbendaharaannja kesana. Hatta maka radja Darab poen menghantarkan Mihrān Dailami mendjawat negeri Istakhr dan segala 5 barang ihwal keradjaan maka sekaliannja dalam hoekoemnjalah.

Tekst van groep II.

(Uittreksel blz. 235 : 7—237 : 4).

10 Kata sahiboe 'l-hikajat, sebermoela akan anak radja Roem toean poeteri Şafiyā Arqiyā poen ada selang doea boelan pada ajahnja, maka diketahoeanlah, bahwa ia hamil. Maka ditjeriterakannjalah pada inangnja, maka dipersembahkan inangda pada baginda. Maka soekatjitalah 15 hati radja Roem, bertitah: Berbahagialah engkau, hai anakkoe. Bahwa ajahanda poen tiada beranak laki² akan gantikoe keradjaan. Maka sekarang dianoegerahkan Allah soebhanahoe wa-ta'ala anakmoe akan gantikoe. Apabila djadilah anakmoe laki², maka katakan pada segala isi negeri ini, bahwa inilah anakkoe daripada isterikoe jang lain, soe- 20 paja djadi waris keradjaan Roem ini. Dengan takdir Allah ta'ala setelah genap boelannja, maka djadilah seorang anak laki², terlaloe baik parasnja seperti boelan poernama moekanja. Maka soekatjitalah radja Roem melihat tjoetjoenja itoe, maka dinamainja dengan nama daoen kajoe obat boendanja itoe: Iskandar. Maka radja Roem poen 25 menjoeroeh memaloe genderang kesoeakaan pelbagai boenjinja dan menjoeroeh menghiasi maligai. Maka dimasjhoerkannjalah, bahwa anaknja djadi laki², maka makan minoem bersoeka²an dengan segala orang besar² dan ra'jat hina dina sekalian.

Kelakian bahwa radja Darab poen beranak seorang laki², maka dinamainja radja Dara. Dan radja Darab tiada tahoe akan poeteri Roem hamil dengandia itoe. Maka adalah terdahoeloe djadi radja Iskandar empat boelan selangnja, maka djadi radja Dara.

Hatta maka radja Iskandar poen besarlah, hingga genaplah 'oemoer-

5 ihwal: djoel E. 12 maka 13 ia: maka diketahoeilah ia E. 16 gantikoe keradjaan: ganti keradjaankoe I. 21 seorang laki²: anak toean poeteri itoe seorang laki² I. 23 melihat..... 24 Iskandar *niet in I.* 31 djadi *niet in I.*

itoe. Maka dilihatnja negeri jang bernama Iṣṭakhr itoe telah baik kotanja. Maka disoeroehnja bawa segala perbendaharaan kesana. Hatta maka radja Darab menghantarkan Mihrān Dailami mendjawat negeri Iṣṭakhr dan segala barang ihwal keradjaan sekaliannja dalam tangan-
 H 35 njalah.

Tekst van groep I.

(Uittreksel blz. 235 : 7—237 : 4).

D 21 Kata sahiboe 'l-hikajat, sebermoela anak radja Roem poeteri Ṣafiyā Arqiyā poen selang doea boelan pada ajahnja, maka ketahoeanlah ia, bahwa ia hamil. Maka soekatjitalah ajahnja, maka oedjarnja: Hai anakkoe, terlaloe berbahagialah engkau. Bahwa akoe poen tiada beranak laki² akan ganti keradjaankoe. Pada sekarang ini adalah [oléh-
 10 nja] dianoegerahkan Allah anakmoe akan naik keradjaan kemoedian daripadakoe. Insja' Allah ta'ala, apabila djadi anakmoe laki², koekatakan kepada segala negeri, bahwa ia anakkoe daripada isterikoe jang lain, soepaja akan warta † keradjaan daripadakoe. Maka dengan takdir Allah ta'ala maka setelah genaplah 'adat boelannja, maka djadilah dengan
 15 anak toean poeteri Ṣafiyā Arqiyā laki² seperti boelan poernama lakoenja. Maka soekatjitalah radja Qīlas melihat dia. Sebermoela toean poeteri bernazar daripada sangat soekanja akan semboeh penjakitnja: Apabila djadi anakkoe ini, koenamaī dengan nama daoen kajoe jang obatkoe itoe. Maka dinamai anaknja itoe Iskandar. Maka radja Qīlas
 20 poen menjoeroeh menghiasi maligainja bersoeka²an dan menjoeroeh memaloe segala boenji²an dan masjhoerlah, bahwa anaknja laki² djadi. Maka bersoeka²anlah segala ra'jat itoe adanja.

Sebermoela isteri radja Darab poen beranaklah laki² dengan Sūdāgin. Maka dinamai Dara, dan Darab tiada tahoe akan poeteri Ṣafiyā Arqiyā
 25 hamil dengan dia dan ada toea Iskandar daripada Dara itoe empat boelan toeanja itoe.

Hatta maka Iskandar poen besarlah ia, hingga genaplah 'oemoernja

3 Na Darab : poen berdjalan C. 4 segala.... ihwal : hal ihwal D. — sekaliannja : semoeanja D. — dalam : didalam D. 9 sebermoela.... Roem : maka toean D. 10 pada : dengan D. — ketahoeanlah.... 11 hamil : tahoealah akan dirinja itoe hamil D. — Hai : Ja D. 12 terlaloe **niet in** D. 13 keradjaankoe : keradjaan B. — Pada.... oléhnya : Maka waktoe adalah D. — Na oléhnya : dia B. 16 kepada : pada D. 17 soepaja.... daripadakoe **niet in** D. — Na warta : kedadjikan B. — Maka dengan **niet in** B. 18 maka.... 19 laki² : beranak toean poeteri itoe seorang laki² terlaloe baik parasnja D. — Na poernama : empat belas C. 20 soekatjitalah : terlaloe sangat soeka D. — dia : akan tjoendanja D. — Sebermoela : Maka D. 21 semboeh : baik D. — penjakitnja : penjakit B. 24 menjoeroeh **niet in** C. 25 Na laki² : radja Qīlas baroe D. 26 itoe adanja : dan segala ra'jat C, dan orang baik² D, dan segala ra'jat sekalian H. 27 Sebermoela : Maka D. — radja Darab poen **niet in** D. 28 Darab : Dab C, D en H. — tahoe : ia tahoe D. 29 Dara : Daradab C, D en H, Darab B. 30 toeanja itoe **niet in** D. 31 genaplah : sampailah D.

nja sepoeloh tahoen, maka hendaklah disoeroehkan mengadji. Maka didengar baginda Aristatālis terlaloe hakim ia, sekalian boedak² dalam negeri Istambūl bergoeroe padanja, maka disoeroeh radja panggil akandia. Setelah datanglah ia, maka diserahkanlah radja Iskandar

5 kepadanya, disoeroehnja mengadji. Sjahdan maka kata radja Roem: Hai hakim, djika tiada hamba tahoe akan kasih hakim akan hamba, nistjaja tiadakan maoe hamba berleleahkan hakim daripada soeatoe negeri berdjalan kemari, seharoesnja djoea hamba hantarkan jang

10 setimbang berat njawa hamba itoe kepada hakim. Maka diberinja soeatoe pendjoeroe maligai akan tempat radja Iskandar mengadji itoe. Maka sembah Aristatālis: Ja sjah 'alam, tatkala sampailah hambamoe kebawah doeli sjah 'alam, maka pada hati hambamoe poen: Tiada lain akan pekerdjaan hambamoe, melainkan karena mengadjar padoeka anakda djoea. Maka diperhamba pilih daripada moerid diperhamba

15 empat orang sebandjar 'oemoer padoeka anakda, kehendak hambamoe, soepaja ia bersama² dengan padoeka anakda mengadji, soepaja ia bermaloe²an ia mengadji, djadi lekas ia tahoe. Djikalau kaboel sjah 'alam, biar hambamoe tahani kanak² itoe disini. Djikalau tiada kaboel, maka diperhamba soeroeh hantarkan kembali kepada ajahnja. Maka

20 titah radja pada hakim: Barang kehendak hakim itoe tiada hamba laloei. Maka dibawa Aristatālis empat orang boedak² kehadapan radja Qilas. Maka radja mangoegerahi persalin akan hakim dan kanak² empat orang itoe dan dikaroeniaï belandja akan Aristatālis dan kanak² itoe. Maka titah radja pada penghoeloe dalam: Kami beri makanan

25 dan pakaian akan hakim dan moerid itoe seperti diberi makanan akan anakkoe djoea. Hatta maka tiadalah berapa lamanja radja Iskandar mengadji, maka iapoen tahoelah, maka radja Roem poen terlaloe amat soekatjita melihat tjoetjoenja baginda segera tahoe mengadji itoe. Maka

EI 35 terlaloe banjak karoenia radja akan hakim itoe.

30 Maka akan radja Darab tiada ia tahoe akan anaknja radja Iskandar, hanja anaknja radja Dara djoea jang diketahoeinja dan dikasihinja. Maka disoeroehkannjalalah segala negeri Chorasana hingga kenegeri

8 hantarkan **niet in I**. 10 maligai: mahaligai I. 11 **Na Ja**: toeankoe I. 16 soepaja: boléh E. 18 biar: soepaja E. — kaboel: dikaboelkan I. 20 pada: kepada I. 24 Kami: Kamoe I. 25 diberi: memberi I. 27 amat **niet in I**. 28 Maka: Sebermoela I. 31 diketahoeinja dan dikasihinja: ditahoe dan dikasihinja E.

lima tahoen, maka hendaklah disoeroehkan mengadji. Maka didengar-
 nya *Āristatālis* namanja terlaloe pandai lagi hakim dinegeri Istambul,
 maka disoeroeh panggil. Setelah datang, maka diserahkannjalah kepa-
 danja Iskandar, disoeroehnja adjar mengadji. Sjahdan kata radja Qilas:
 5 Hai hakim, djikalau tiada, karena tahoe hamba akan kasih hakim akan
 hamba, nistjaja tiada akan hendak hamba berkentjang hakim daripada
 negeri berdjalan kemari, hanja seharoesnjalah antara † djoea anak
 hamba setimbang njawa hamba ini kepada hakim. Maka diberinja soe-
 atoe pendjoeroe roemah daripada maligai akan tempat Iskandar menga-
 10 dji itoe. Maka sembah *Āristatālis*: Toeankoe, tatkala sampai soerat
 daripada radja memanggil hamba itoe, pada hati hamba: Tiada lain
 pekerdjaan hamba dipanggil radja, melainkan karena mengadjar anak-
 anda mengadji djoea. Maka hamba pilih daripada moerid hamba empat
 orang jang sebandjar dengan anakanda ini 'oemoernja, kehendak hamba,
 C 60 soepaja hamba adjar bersama² dengan anakanda, soepaja bermaloe²an ia
 mengadji, soepaja segera ia tahoe. Djikalau kaboel pada radja, hamba
 tahani kanak² empat orang ini disini. Djikalau tiada, hamba soeroeh
 hantarkan sekalian kembali kepada bapanja. Maka sabda radja Qilas: Hai
 hakim, sebarang kehendak hakim tiada hamba laloei. Maka dibawa oléh
 20 *Āristatālis* empat kanak² itoe kehadapan radja. Maka radja memberi
 persalin akan meréka itoe dan disoeroeh radja kira²kan segala biaja-
 nja *Āristatālis* dan kanak² itoe dan pegawainja. Sabda radja Qilas akan
 isterinja: Kami beri akan pakaian kanak² empat orang ini seperti
 pakaian anakoe dan makanannja poen seperti makanan anakoe. Hatta
 25 dengan tiada berapa lamanja, maka tahoeelah Iskandar mengadji koer'an
 dan radja Qilas poen terlaloe soekatjita melihat ihwalnja itoe.
 BI 85 Bermoela radja Darab poen dalam agama negerinja, tiada tahoe akan
 anaknja Iskandar itoe, hanja anaknja Dara jang dikasihinja. Dan
 disoeroehkannja kepada segala negeri Chorasán hingga kenegeri Mā-

1 lima: lima belas D. 2 terlaloe: terlaloe sangat D — pandai: pandita C, D en H. 3 disoeroeh panggil: disoeroehnja dipanggil D. — kepadanja: kepada B. 4 adjar *niet in* C, disoeroehnja adjar *niet in* D. 5 Hai: Ja D. 6 hamba: kami D. — hamba: kami D. 7 berdjalan: datang D. 8 hamba: kami D — *In 't vervolg spreekt in D steeds de vorst van zich zelf als* kami soms ook als kita. 9 daripada: pada C. 10 *Āristatālis*: pandita itoe D. 11 daripada:.... 13 djoea: toeankoe kepada patik, tiadalah lain hati patik melainkan toeankoe hendak minta adjarkan anakda mengadji D. 13 hamba: *niet in* B, patik D — *In 't vervolg noemt in D degene die tot den vorst spreekt zich zelf steeds* patik — daripada:.... 14 hamba *niet in* D. 15 soepaja: biar D. 16 soepaja:.... tahoe: dan lagi lekas ia dapat D. — kaboel:.... 17 disini: benar pada toeankoe, melainkan patik tahan boedak berempat disini D. 18 hantarkan: hantarkannja C. — Maka:.... 19 laloei: Maka titahnja: Apa² kehendak toean tiadalah kita laloei D. 20 empat: dan C en H. 21 akan *niet in* D. — segala *niet in* D. 22 akan: pada D. 23 Kami:.... 24 anakoe: Kami beri pakaian akan kanak² empat orang ini seperti pakaian engkau anakoe C. 23 Kami:.... 24 anakoe: Toean beri kanak² empat orang seperti pakaian anak kita sendiri D. 23 Na kanak²: itoe dan pegawainja B. 25 tahoeelah: dapatlah D. 27 dalam agama *niet in* D — agama *niet in* C en H. 27 negerinja: negeri C, *niet in* D. 28 Dara: radja Dara B, diradja D. — dan *niet in* D. 29 segala *niet in* D.

Mā warā'u 'n-nahr, maka pada tiap² tahoen radja² itoe menghantar oepeti dan persembahan pada radja Darab. Maka tiada seorang poen mengatakan radja Iskandar itoe anak radja Darab. Hatta berapa lamanja, maka radja Darab poen sakit, hampir akan mati. Maka dipanggilnja

5 segala pegawai, maka ia berwasiat, demikian boenjinja: Hai segala kamoe tolankoe, bahwa akan akoe hampirlah kembali keachirat, bahwa akan anakkoe radja Dara inilah akan gantikoe keradjaan. Setelah didengar oléh segala menteri dan hoeloebalang dan segala ra'jat sekalian, maka meréka itoe poen menangis menengar kata radja

10 Darab itoe. Maka oedjar radja Darab: Hai tolankoe, dengarlah wasiatkoe: Bahwa akan pekerdjaan jang olok² itoe, nistjaja menjesal kesoe-dahannja dan akan menghaloes segala orang jang berdosa itoe atas jang † koeasa, maka ketjelaan djoea adanja. Dan kamoe pelihara daripada menoeroet kehendak hawa nafsoe, karena orang jang menoeroet-

15 kan dia itoe membinasakan boedi bitjaranja. Dan ketahoei oléhmoe, bahwa akan kemoeliam doenia ini berganti djoea. Maka barang jang dioentoengkan bagi kamoe itoe sahadja kamoe peroléh djoea dan bahwa menegoehkan kasih itoe daripada orang jang setiawan djoea. Maka berhadaplah ia kepada moeka anaknja radja Dara, oedjarnja:

20 Hai anakkoe, djangan kauperboeat akan pekerdjaan peperangan. Djikalau menjoeroeh † sekalipoen, maka kauketahoeilah, bahwa akan segala perboeatan itoe nistjaja akan berbalas djoea adanja. Maka pelihara oléhmoe akan segala chabarnja pekerdjaan itoe, bahwa behaja itoe terkedjoet datanglah †. Maka sajogjanja engkau dari dahoeloe peliharaï dari-

25 padanja dan pertegoeh oléhmoe barang kata jang dikatakan itoe, bitjarakan dengan 'akalmoe dahoeloe. Maka bahwa radja² itoe apabila tiada tegoe katanja, maka bahwa sanja akan menghasilkan behaja djoea adanja. Dan moerahkan oléhmoe akan segala ra'jatmoe dan peliharakan oléhmoe daripada pekerdjaan kikir, ialah penjakit jang maha-

30 besar, maka akan moerah itoe obat jang sempoerna akan menjemboehkan penjakit adanja. Bermoela akan segala orang jang berbitjara itoe daripada pekerti orang jang moelia djoea adanja.

Hatta maka selang doea poeloe hari, maka radja Darab poen matilah. Maka segala ra'jat poen bertjintalah empat poeloe hari

3 Na Hatta: maka I. 4 Maka: laloe I. 11 en 12 akan **niet in** I. 13 Dan: Kata (verbeterd door het door te strepen) I. 17 dioentoengkan: dioentoengkannja I. 20 kau: engkau I. — peperangan: perang I. 21 menjoeroeh: menjoeroeh (verbeterd tot: moerah) I. 23 chabarnja: chabarnja (verbeterd tot: achirnja) I. 24 peliharaï 26 Maka **niet in** I. 33 Na selang: antara I.

warā'u'n-nahr pada tiap² tahoen. Dan bahwa radja Qilas poen pada tiap² tahoen menghantarkan persembahan djoea pada radja Darab, tiada seorang djoeapoen mengatakan, bahwa Iskandar itoe anak radja Darab. Hatta berapa lamanja, maka radja Darab poen sakit sangat, hampirlah
5 ia akan mati. Maka dipanggilnja segala pegawainja keradjaan, berwasiat ia demikian oedjarnja: Hai kamoe sekalian tolankoe, adapoen akoe akan kembalilah keachirat, bahwa anakkoe Dara itoelah akan gantikoe. Maka segala meréka itepoen menangis menengar kata radja Darab itoe. Maka oedjarnja radja Darab: Hai tolankoe, dengarkan wasiatkoe:
10 Bahwa pekerdjaan olok² itoe, nistjaja menjesal kemoediannja, dan menghaloesi segala orang jang berdosa dalam † koeasa itoe ketjelaan adanja. Dan pelihara kamoe daripada bertoeoetkan sekehendak nafsoe itoe, karena itoe bahwa menoeroetkan kehendak nafsoe itoe membinasakan bitjara jang benar. Ketahoei oléh kamoe, bahwa
15 kemoeliaman doenia ini berkisar². Maka segala barang jang dioentoengkan Allah bagi kamoe, itoe sahadja kamoe perolé dan bahwa mene-goehkan kasih itoe daripada tanda istiwawan. Maka menghadap ia kepada anaknja Dara, maka oedjarnja: Hai anakkoe, djangan engkau beringin² peperangan. Djikalau moedah sekalipoen, ketahoei, bahwa segala
20 perboeatan itoe nistjaja berbalas djoea. Maka pelihara engkau akan achir pekerdjaan, bahwa behaja itoe terkedjoet datangnja. Maka sajo-gjanja engkau dari dahoeloe pelihara daripadanja dan pertegoeh oléhmoe barang kata jang keloear daripada moeloetmoe dengan 'akalmoe. Maka bahwa apabila radja tiada ia membitjarakan pada kata jang dikatakan-
25 nja itoe, maka sesoenggoehnja menghasilkan behaja adanja. Moerahkan hartamoe akan ra'jatmoe dan peliharakan engkau daripada kikirmoe. Maka bahwa jang kikir itoe penjakit dan moerah itoe obat. Dan bahwa membitjarakan daripada pekerti orang jang moelia adanja.

Hatta selang doea poeloeh hari, maka hilanglah radja Darab. Maka

2 menghantarkan.... pada: persembah kepada D. 3 bahwa **niet in D**. 4 sakit **niet in C**. 5 akan mati: kematian B. — keradjaan: serta datang, maka D. 6 Hai tolankoe: Hai toean semoea D. — akan kembalilah: hampirlah D. 10 nistjaja: tentoe D. 11 menghaloesi: menghaloes D. — itoe **niet in B**. — Na itoe: ia itoe D. 12 Dan.... 13 itoe: Dan peliharakan baik mana kehendak nafsoe jang djahat, djika menoeroet kehendak jang tiada baik itoe, ia itoe D. — kehendak: hendak B. 14 jang benar **niet in D**. 15 segala **niet in D** — jang.... 16 bahwa: kehendak daripada Allah ta'ala' itoe tiada dapat disalahkan lagi dan D. — Na kamoe: pada B, D **en H**. 17 Na tanda: orang jang tiada D. — istiwawan: setiwawan **C en H**. — ia **niet in B**. 18 Dara.... oedjarnja: berwasiat itoe, maka katanja: D. — engkau **niet in D**. — beringin²: ingin pada D. 19 ketahoei.... 21 pekerdjaan **niet in D**. 20 berbalas: terbalas B. 21 Maka 22 dari **niet in D**. — pertegoeh: dipertegoeh C, bertegoeh D — oléhmoe.... 23 kata: apa pekerdjaan D. 24 bahwa **niet in D**. — Na bahwa: pekerdjaan B. — pada 25 itoe: mana kata jang telah dikatakan itoe D. 24 dikatakannja: dikatakan C. 25 menghasilkan: mendatangkan D. — adanja: atasnja D. 26 engkau kikirmoe: baik² D. 27 jang kikir: orang jang lokik D. — Na dan: jang D. — bahwa **niet in D**. 28 daripada **niet in D**. 29 poeloeh **niet in D** — hilanglah: matilah D.

lamanja. Kemoedian dari itoe radja Daralah keradjaan akan ganti ajahnja. Maka iapoen melimpahkan harta menganoegerah segala ra'jat dan hoeloebalang dan ia berkirim soerat kepada segala radja² dan menjoeroeh datang menghadap dia.

5 Alkissah maka terseboetlah hikajat, tatkala radja Iskandar mendaftari radja Dara itoe.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka kemoedian daripada mati radja Darab itoe selang doea boelan, maka sakitlah radja Qilas Roem. Maka dihimpoenkannjalah segala orang besar² dan segala pegawai radja dari-
10 pada menteri hoeloebalang dan ra'jat sekalian. Maka sabda radja Qilas: Iskandarlah keradjaan akan gantikoe dan tabalkanlah oléh kamoe sekalian. Maka diberinja makota keradjaan radja Qilas itoe akan radja Iskandar. Selang toedjoe hari lamanja, maka radja Qilas Roem poen kembalilah kerahmatoe 'llah ta'ala. Maka akan radja Iskandar poen
15 bertjintalah akan néndanja seperti 'adat kematian radja² besar. Antara toedjoe hari lamanja, maka radja Iskandar menjoeroeh menghimpoenkan segala bala-tenteranja. Maka ia memberi karoenia akan segala meréka itoe masing² dengan kadarnja dan bertanja segala ihwal negerinja. Maka segala ra'jat soekatjita melihat barang pekerdjaan
20 radja Iskandar itoe.

Hatta berapa lamanja keradjaan, maka datanglah pada ketika 'adat menghantarkan oepeti kenegeri Babil pada masa hajat radja Darab. Maka tiada maoe radja Iskandar menghantar oepeti itoe. Bermoeala maka sabda radja Dara: Adapoen oepeti dari benoea Roem tiada datang
25 pada tahoen ini, apa djoega sebabnja? Maka sembah segala pegawai: Toeankoe, baik kita berkirim soerat pada radja Iskandar, kita dengar apa djawabnja. Maka radja Dara poen menjoeroeh orang menjoerat dalam soerat itoe menjoeroeh radja Iskandar menghantarkan oepeti negeri Roem. Maka dibalas radja Iskandar soerat itoe, demikian
30 boenjinja: Hai radja Dara, ketahoeilah oléhmoe adapoen ajam jang berteloerkan emas itoe tiadalah lagi ia maoe berteloerkan emas dan laoet jang tempat moetia itoe poen telah keringlah. Bahwa sekarang akan ganti teloer emas dan moetia itoe peloeroe dan pendahan dan pedang jang berkilat² tatkala kena sinar matahari. Itoelah jang ada
35 hamba hadirkan akan radja, hendaklah diambil radja daripada hamba

1 akan ganti: menggantikan I. 2 melimpahkan: mengeloearkan I. 3 segala *niet in I.* 9 radja: keradjaan I. 11 keradjaan akan gantikoe: gantikoe keradjaan I. 15 néndanja: nénékja I. 26 baik: baiklah I. 29 Iskandar *niet in I.* 32 jang *niet in I.* 32 en 33 moetia: moetiara I. 32 Na Bahwa: akan I. 35 hendaklah *niet in I.*

segala ra'jat sekalian poen bertjintalah empat poeloh hari lamanja. Kemoedian daripada itoe, maka Dara poen keradjaanlah akan ganti ajahnja. Maka iapoen melimbahkan hartanja memberi karoenia akan segala hoeloebalang dan segala pakir dan berkirim soerat kepada segala
5 radja² Chorasán menjoeeroeh meréka itoe datang menghadap sekaliannja.

Maka datanglah kepada hikajat radja Iskandar mendatangi Dara itoe.

Kata sahiboe 'l-hikajat, kemoedian daripada itoe, maka matilah radja Darab selang doea boelan lamanja, maka sakitlah radja Qilas. Maka dihimpoenkan segala pegawainja ketjil dan besar, maka dinaikkannja
10 radja akan Iskandar, ditabalkannja maka diberinja memakai makota keradjaan. Maka doedoeklah Iskandar pada tachtá keradjaan akan ganti nénéknja radja Qilas itoe. Selang toedjoeh hari, maka radja Qilas poen matilah, maka radja Iskandar poen bertjintakan dia seperti tertib radja kematian pada toedjoeh hari lamanja. Kemoedian maka ia meng-
15 himpoenkan segala bala-tenteranja memberi karoenia akan meréka itoe dan menjeboet segala hal ihwal negerinja. Maka segala ra'jat poen soekatjita melihat peri keradjaan Iskandar.

Hatta berapa lamanja keradjaan, maka datanglah pada ketika 'adat pada menghantarkan oepeti kepada negeri Babil kepada radja Darab
20 tatkala ada hajat radja Darab itoe; <tiada> hendak radja Iskandar menghantar oepeti itoe. Maka sabda radja Dara: Adapoen oepeti dari benoea Roem tiada datang pada tahoen ini, apa gerangan sebabnja? Maka sembah segala pegawainja: Toeankoe, baik kita berkirim soerat kepada radja Iskandar, kita dengar djawabnja. Maka berkirim soerat
25 kepadanja radja Dara menjoeeroeh membawa oepeti, maka dibalas soerat itoe, maka oedjarnja didalam soerat: Hai radja Dara, adapoen ajam jang sediakala berteloer emas itoe tiadalah lagi hendak berteloer dan laoet jang tempat indoeng moetia itoe telah keringlah. Sekarang akan ganti teloe itoe boeah bedil dan akan ganti moetia itoe pedang dan
30 pendahan jang berkilat². Itoelah ada hamba hadirkan radja Dara; dji-

1 sekalian **niet in C en H.** — Na hari: empat poeloh malam D. 2 poen: naik D — akan **niet in D.** — ganti: mengganti C. 3 Maka.... 4 pakir: Maka ia memperboeatlah sepertimana wasiat ajahnja D. — segala **niet in D.** 5 Chorasán **niet in D.** — sekaliannja: padanja sekalian ta'loek kepadanja D. 6 kepada hikajat: kisah D. — radja **niet in D.** — mendatangi: mendatangkan D. 7 Kata sahiboe 'l-hikajat: Wa-ba'dahoe D. 9 pegawainja.... 10 ditabalkannja: orang besar², maka Iskandar ditabalkannja D. 9 maka.... memakai: maka dinaikkan Iskandar menjadi radja, ditabalkannja dan diberinja C. 11 pada: diatas D. — akan.... 13 matilah: Maka tiada berapa hari maka radja Qilas poen kembali kerahmatoe 'lah ta'ala D. 12 ganti: mengganti C. 13 dia.... 14 pada: néndanja itoe. Adalah D. — Kemoedian **niet in D.** 16 menjeboet: menjiasat D. — hal **niet in B.** — segala: sekalian B. 17 soekatjita: terlaloe sangat soekatjita D. 18 datanglah.... 19 menghantarkan: sampailah tahoen menghantar D. 20 ada.... 21 itoe: ia lagi hidoep D. 20 itoe **niet in H.** 21 Dara **niet in C.** — Adapoen **niet in D.** 22 apa: apakah C en D. — gerangan **niet in D.** 24 kepada: pada D. — Na dengar: apakah sebabnja dan D. — soerat **niet in B en D.** 25 kepadanja: kepada B. — dibalas: dibalasnja D en H. 27 sediakala **niet in D.** 28 telah **niet in D.** 29 akan **niet in D.** — boeah: obat D. — ganti **niet in D.**

sekarang. Setelah datanglah soerat daripada radja Iskandar kepada radja Dara, demi didengarnya oléh radja Dara dalam soerat radja Iskandar itoe, maka iapoen marah. Maka titah radja Dara: Dengan tjaboel moeloetnja radja Iskandar ini akandakoe. Boekankah bapanja
5 radja Qilas itoe hamba kepada bapakoe? Maka disoeroehnja segala ra'jat bersegera mendatangi radja Iskandar. Hatta maka radja Dara berkirim soerat kepada segala radja² menjoeroeh berengkap akan
I 35 menjerang radja Iskandar, maka katanja: Demi api jang gilang-gemilang tjahajanja, nistjaja koetoendjoekkan kepada radja Iskandar
10 akan balas katanja itoe. Ada njatakah sebagainja berkata akandakoe seperti dalam soerat jang dibalaskannja itoe? Tiadakah ia tahoe akandakoe anak radja Darab? Setelah soedah berkirim soerat, maka radja Dara menjoeroeh memboeka segala perbendaharaan menganoegerahkan
15 segala orang besar² dan hoeloebalang daripada harta dan belandja dan sendjata kira² doea poeloeh hari lamanja. Maka segera tentera poen berhimpoenlah daripada pihak segala negeri, maka radja Dara poen berdjalanlah kebenoea Roem.

Sebermoela akan radja Iskandar poen tatkala soedah membalas soerat radja Dara itoe, maka ia berhadir menghimpoenkan segala laskarnja
20 akan mengaloe²kan radja Dara, maka ketahoeinjalah akan radja Dara itoe akan datang mendatangi dia. Radja Iskandar poen keloearlal dari benoea Roem mengikoet djalan kenegeri Babil. Maka radja Iskandar poen hampirlah kenegeri Dār. Maka tatkala itoe Mihrān Dailami soedah mati, orang lainlah mendjawat negeri itoe bernama Sābūr.
25 Maka Sābūr menengar warta radja Iskandar hampirlah akan datang, maka tentera radja Dara poen berhadirlah. Maka disoeroeh oléh radja Iskandar segala hoeloebalangnya berhenti daripada lelah hingga sepoe-loeh hari lamanja. Maka berdjalanlah radja Iskandar, sehari perdjalanan itoe didjadikannja tiga hari, soepaja djangan lelah segala

3 Dengan.... 4 moeloetnja: Tjaboel moeloet l. 7 segala *niet in l.* 11 Na seperti: boenji l. 14 dan belandja *niet in l.* 19 laskar: 'askar l. 23 Dār: jang bernama Dār itoe l. 26 maka *niet in E.* 28 Na Iskandar: dan segala hoeloebalangnya, maka radja Iskandar l.

kalau berkehendak radja akan kematian jang demikian itoe, diambil radjalah. Maka tatkala didengar oléh radja Dara boenji soerat itoe, maka iapoen marah, maka oedjarnja: Lihatlah tjentjala lidah Iskandar akandakoe. Boekankah bapanja radja Qilas itoe hamba bapakoe? Maka

5 disoeroehnja sekalian ra'jat bersegerakan mendatangi radja Iskandar dan berkirim soerat ia kepada segala radja² jang ta'loek kepadanya menjoeroeh meréka itoe datang berhimpoen. Sjahdan katanja: Demi Allah, nistjaja koetoendjoekkan kepada Iskandar balas katanja itoe.

H 55 Adanjakah sebagaikoe † boenji soerat dibalasnja, tiadakah ia tahoe akandakoe anak radja Darab? Maka disoeroehnja boeka perbendaharaannya, maka dilihatnja, maka dibahagikannya harta dan sendjata akan segala hoeloebalang sekira² doea poeloch hari lamanja. Maka habislah berhimpoen segala tenteranja daripada segala pihak koeda † berdjalan kenegeri Roem itoe.

15 Sebermoela radja Iskandar poen, kemoedian daripada kembali oetoesan radja Dara itoe, maka iapoen berhadirlah menghimpoenkan segala laskarnja akan mengaloe²kan radja Dara itoe, karena diketahoeinjalah sahadja akan didatangi akandia. Maka keloearlal ia daripada benoea Roem mengikoet djalan kebenoea Babil, maka hampirlah kenegeri jang

20 bernama Dār. Tatkala itoe Mihrān Dailami soedah matilah ia, orang lain mendjabat negeri itoe, ia bernama Sābūr. Setelah Sābūr menengar warta, bahwa radja Iskandar hampirlah akan datang, maka ia bersegera menjoeroeh membawa chabar kepada radja Dara. Maka radja Dara poen bersegera berdjalan. Setelah didengar oléh radja Dara Iskandar

25 hampir akan tenteranja kepada radja Dara itoe, maka oléh radja Iskandar poen menjoeroehkan segala hoeloebalangnja berhenti, soepaja B 90 berboeatlah daripada kentjang sekira² sepoeloch hari lamanja. Maka berdjalanlah radja Iskandar, sehari perdjalan itoe didjadikannya tiga

30 Itoelah 2 radjalah: itoelah ada jang disediakan koeloe² orang negeri Babil. Djika hendak jang demikian itoe, datanglah ambil D. 1 kematian jang **niet in H**. 2 tatkala: serta D. 3 tjentjala.... 4 bapanja: soerat Iskandar jang akoe boekan hamba bapa radja Qilas dan D. 5 bersegerakan.... radja: mendatangkan D. 6 kepada: pada D. 8 nistjaja **niet in D**. — kepada: pada D. 9 Adanjakah sebagaikoe: Adakah begitoe D. — boenji.... dibalasnja: membalas soeratkoe D. — dibalasnja: dibalaskannya H. — akandakoe: akoe D. 10 boeka: kapar segala D. 11 maka dilihatnja **niet in D**. — akan: pada D. 12 sekira²: adalah kira² D. 13 segala **niet in D**. — Na koeda: dan gadjah, maka ia D. — koeda.... 14 itoe: koeda berdjalan radja dari (H: Dara) mengikoet djalan kenegeri Roem C en H. 15 kemoedian daripada: telah D. 16 berhadirlah.... 17 laskarnja: berhadir alat kelengkapan D. — karena.... 18 akandia: maka pikirnja tentoe didatangkan oléh radja Dara D. — didatangi: didatanginja H. — keloearlal: berdjalan D. — daripada: dari H. 19 mengikoet: menoejdjoe D. — kebenoea: negeri D. 20 Dār: itoe dan D. — soedah.... ia: tiada lagi, telah mati D. 21 mendjabat: memengang D. — ia: karena ia B, ia itoe D. 22 warta **niet in D**. 24 Setelah.... 25 maka **niet in D**. — akan tenteranja: datang tenteranja B, ditenteranja H. 26 soepaja.... 27 sekira²: berboeatlah kémah, adalah kira² D. — kentjang: kandjang B, C en H. 28 itoe **niet in D**. — didjadikannya: didjadikan B.

ra'jatnja, hingga bertemoelah kedoea pihak tentera itoe. Maka berpe-
ranglah ia dengan takdir Allah ta'ala kira² doea djam lamanja, maka
petjahlah tentera radja Dara, maka diikoet oléh laskar Roem dari belan-
gang memboenoh laskar Babil, maka segala tentera Roem poen
5 menawan dan merampas.

Hatta maka radja Dara poen larilah kenegeri Madain. Maka radja
Iskandar poen menjoeoeh membawa soerat kedalam kota bernama
Dār kepada Sābūr, demikian boenjinja: Hai Sābūr, segera engkau
serahkan kota negerimoe itoe kepadakoe, soepaja sentosa engkau
10 dengan segala anak isterimoe. Djikalau tiada engkau maoe menjerah-
kan kepadakoe, nistjaja tiadalah koestinggalkan daripada banoe kaoem-
moe barang seorang djoeapoen jang memegang sendjata. Setelah
datanglah soerat itoe kepada Sābūr, maka iapoen menghimpoenkan
segala orang besar² dalam negeri itoe moesjawarat akan hal soerat dari-
15 pada radja Iskandar itoe. Moeapakatlah meréka itoe mengatakan:
Baiklah kita serahkan negeri ini, karena daulat radja Iskandar telah
berdirilah pada djaman ini lakoenja, akan radja Dara itoe akan
toeroenlah. Adapoen akan sekarang tiga poeloeh laksa laskar, hanja
empat belas laksa laskar radja Iskandar jang memetjahkan laskar radja
20 Dara tiga poeloeh laksa. Itoe 'alamat toeroenlah daulatnja itoe. Maka
diserahkannja negeri itoe kepada radja Iskandar, maka radja Iskandar
poen memberi persalin akan meréka itoe. Setelah soedah, maka dititah-
kan radja Iskandar ia kembali kenegerinja. Maka berhentilah radja
Iskandar dalam negeri itoe seboelan lamanja, kemoedian daripada itoe,
25 maka berdjalanlah mengikoet djalan kebenoea 'Irak.

Bermoela radja Dara poen sampailah kenegeri Madain, maka ia
mengeloearkan perbendaharaan menganoegerahkan segala hoeloebalang.

2 ta'ala: soebhanahoe wa-ta'ala l. — kira².... djam: sekira² doea sa'at djoea l.
3 diikoet: diperikoeti l. 3, 4, 18 en 19 laskar: 'askar l. 7 Na soerat: masoek l. 10
anak isterimoe: 'ijalmoe l. 11 banoe niet in l. 12 seorang: seseorang l. 14 hal-
ihwal l. 16 telah niet in E. 21 diserahkannja: diserahkan meréka itoelah l. —
Na negeri: maka (verbeterd door het door te strepen) l.

hari, soepaja djangan berkentjang segala ra'jatnja, hingga bertemoelah kedoea pihak laskar itoe. Maka berperanglah dengan takdir Allah sekira² doea sa'at djoea berperang itoe. Maka petjahlah laskar radja Dara, maka diperikoet oléh laskar Roem dari belakang sambil menetak⁵ dan menikam djoea dan banjak laskar radja Dara mati. Maka segala tentera Roem poen menawanlah dan merampas.

Hatta maka radja Dara poen larilah kembali kenegerinja. Maka radja Iskandar menjoeroeh membawa soerat kedalam kotanja jang bernama Dār itoe kepada Sābūr, demikian boenjinja dalam soeratnja: Hai Sābūr,
10 segeralah engkau menjerahkan kepadakoe kota negerimoe itoe, soepaja sentosa engkau dengan segala 'ijalmoe dan hartamoe. Djikalau tiada engkau menjerahkan dia, nistjaja tiada koetinggalkan daripada kaoem seorang djoeapoen jang dapat memegang sendjata. Setelah datang soerat itoe kepada Sābūr, maka iapoen menghimpoenkan segala orang
15 besar² didalam negeri itoe moesjawarat akan hal ihwal soerat daripada radja Iskandar itoe. Maka moepakatlah meréka itoe mengatakan: Baiklah kita serahkan, karena daulat radja Iskandar berdirilah pada djaman ini lakoenja dan daulat radja Dara tiadalah, karena engkaulah
20 lihatlah ihwal peperangan dan radja Dara membawa laskar sertanja itoe kira² tiga poeloh laksa dan laskar radja Iskandar itoe empat belas laksa djoea dia dipetjahkan laskar radja Dara, maka njatalah 'alamat daulat radja Roem berdirilah. Maka radja Sābūr itoeapoen menjerahkan negerinja kepada radja Iskandar dan keloealah radja Sābūr menghadap radja Iskandar dan segala orang besar² dalam kota negeri itoe. Maka
25 radja Iskandar memberi persalin akan meréka itoe dan disoeroehnja masing² kembali kenegerinja. Maka berhentilah radja Iskandar dalam negeri itoe seboelan, kemoedian dari itoe maka berdjalanlah ia kebe- noea 'Irak.

Sebermoela radja Dara poen masoeklah ia kenegeri Madain, maka
30 mengeloearkan pada perbendaharaan memberi hoeloebalangnja dan

1 Na hari: dan tiga malam D. — soepaja ra'jatnja **niet in** D. — berkentjang: berkandjang B, C, D en H. 2 dengan: maka dengan D. 3 doea sa'at djoea: doea sangat B, C en H. 4 laskar: ra'jat D. — dari 5 radja: dan setengah ada menetak dan setengahnja menikam dan terlaloe banjak ra'jat D. 4 maka 5 mati **worden in** B en C **nog eens herhaald**. B **voegt er bovendien nog achter**: maka diperikoet oléh laskar djoea — mati: terboenoh H. 6 Na poen: terlaloe banjak dapat D. 7 larilah **niet in** D. — kenegerinja **niet in** D. 9 dalam: didalam D. 10 kepada: pada D. — soepaja sentosa: maka selamat D. 11 Na engkau: menjerahkan B. — engkau 12 dia: jang demikian itoe D. — engkau: engkau hendak H. 12 kaoem: kaoemmoe H. 14 kepada: pada D. 15 hal ihwal ihwal H, **niet in** D. 16 radja **niet in** D. 18 Na Dara: setelah C en D. — karena: lagi dan D. 19 ihwal peperangan dan: perang sekali ini D. — sertanja 20 kira² **niet in** D. 21 djoea... Dara: salng (?) alah ra'jat Dara jang sebanjak itoe D. — dia dipetjahkan: dipetjakkannya H. — 'alamat **niet in** D. 22 Na berdirilah: meréka itoe B, C en H. — Maka 23 keloealah: Iskandar dan keloear ia B. — radja Sābūr: ia D, ia radja Sābūr H. 24 segala: mana D. — kota **niet in** D. 25 Iskandar: anak Qīlas poen D. 26 kembali: poelang D. 27 seboelan: adalah seboelan D. — dari: daripada D. 29 Sebermoela: Maka jang D. 30 pada **niet in** D. — memberi: memberi persalin D.

Maka berbitjara poela akan mendatangi radja Iskandar. Maka datanglah warta mengatakan, bahwa negeri Dār telah diserahkan Sābūr kepada radja Iskandar, maka radja poen terlaloelah masjgoel, maka oedjarnja: Bahwa harapkoe pada hatikoe akan pergi mendatangi radja Iskandar mendapat dia disana. Kepada niat hati, djikalau kita petjah perang, dapatlah kita melindoengkan ra'jat kita kedalam kota itoe, karena kota itoe tegoeh. Hatta maka radja Iskandar poen datanglah kebenoea 'Irak, maka sekalian hoeloebalang dalam negeri itoe disoeroeh radja Iskandar masoek dengan segala hoeloebalangnja kedalam kota.

10 Maka penglima jang mendjawat negeri itoepoen larilah kepada radja Dara membawa chabar, mengatakan negeri itoe telah diambil radja Iskandar. Kemoedian maka berdjalanlah ia menoedjoe negeri Madain akan mendatangi radja Dara. Setelah itoe, maka radja Iskandar poen hampirlah kenegeri Madain, maka radja Iskandar menjoeroeh oetoesan

15 kepada radja Dara membawa soerat, demikian boenjinja: Ketahoeī oléhmoe, radja Dara, tatkala dimenangkan Allah bapamoe daripada bapakoe dahoele itoe, bapakoe mena'loekkan dirinja kepada bapamoe, maka ia boléh sentosa selama hidoepnja. Maka akan sekarang poen segera engkau menjerahkan dirimoe kepadakoe dan djangan engkau

20 binasakan dirimoe dengan melawan akoe. Setelah radja Dara menengar boenji soerat itoe, maka iapoen terlaloelah marahnja.

Sjahdan katanja kepada oetoesan itoe: Kembalilah engkau kepada toeanmoe, karena boekan lajak toeanmoe koebalas soerat, tetapi soeroehlah nanti oléhnja bekas sendjatakoe. Maka pada ésok harinja,

25 maka kedoea pihak laskar poen keloearlah kemédan, maka bertemoelah kedoea pihaknja laskar itoe, maka berperanglah kadar berapa djam lamanja berperang itoe. Dengan takdir Allah ta'ala maka petjahlah perang laskar radja Dara, maka larilah ia kenegeri *Ištākhr* dan banjak mati laskar radja Dara. Pada sangka radja Iskandar, bahwa radja

5 Kepada hati **niet in I**. — kita: siapa tahoe I. 6 melindoengkan: berindoengkan I. — **Het tweede** kita **niet in I**. 8 disoeroeh: menjoeroeh I. 15 **Na** boenjinja: dalam soerat itoe I. 16 dimenangkan Allah: engkau dimenangkan atas I. 18 ia **niet in E**. 21 soerat: soeratnja I. 24 sendjatakoe: tangankoe E. 25, 26 **en** 28 laskar: 'askar I. 26 djam: sa'at I. 27 ta'ala: soebhanahoe wa-ta'ala I. 28 banjak 29 Dara: dan terboenoh 'askarnja terlaloe banjak I.

bersegerakan mendapatkan radja Iskandar. Maka datanglah Dara mengatakan, bahwa negeri Dār telah diserahkan Sābūrlah kepada radja Iskandar. Maka radja Dara poen terlaloe sangat masjgoel, oedjarnja: Bahwa koeharap pada hatikoe akoe pergi mendatangi radja Iskandar ini
 5 mendapatkan dia kesana. Djikalau siapa tahoe petjah peperangan kita, dapat kita berlindoeng ra'jat kedalam kota, karena terlaloe tegoeh. Hatta maka radja Iskandar poen telah sampai kebenoea 'Irak, maka sekalian hoeloebalang dalam negeri 'Irak itoe menoeroet kepada radja Iskandar memberi djalan akan hoeloebalang radja Iskandar itoe masoek
 10 kedalam kota. Maka penglima jang mendjawat negeri 'Irak itoepoen larilah kepada radja Dara membawa chabar itoe. Setalah diambilnja oléh radja Iskandar negeri 'Irak, ia berdjalan mengikoet djalan kenegeri Madain hendak mendatangi radja Dara. Setelah hampirlah kenegeri Madain, maka radja Iskandar poen menjoeroeh oetoesan kepada radja
 15 Dara dengan membawa soerat demikian boenjinja: Ketahoei oléhmoe, hai radja Dara, tatkala dimenangkan Allah bapamoe daripada bapakoe dahocloe itoe, maka ia ta'loekkan dirinja kepada bapamoe, maka ia beroléh sentosa selama hidoepnja. Maka sekarang poen segeralah engkau menjerahkan dirimoe kepadakoe dan djangan engkau mem-
 20 binasakan dirimoe dengan melawan dia kepadakoe berperang. Setelah radja Dara menengar boenji dalam soerat itoe, maka iapoen marah terlaloe sangat marahnja.

Sjahdan oedjarnja akan oetoesan itoe: Kembalilah engkau kepada toeanmoe, hai oetoesan, karena boekan lajak toeanmoe koebalas soerat-
 25 nja. Soeroeh nantilah oléhnja sendjatakoe. Maka ésok harinja kedoea pihak laskar keloearlaloh kemédan, maka bertemoelah kedoea pihak, maka berperanglah pada berapa hari berapa malam tiada lagi terkedengaran kelam kaboet tiada ketahoean malam dan siang. Dengan takdir Allah, maka petjahlah laskar radja Dara. Maka larilah radja
 30 Dara itoe, masoek ia kenegeri Istakhr dan terboenoh laskarnja terlaloe

2 telah : soedah D. — diserahkan : diberikan D. 3 sangat **niet** in H. 4 Bahwa ...
 5 kesana : Berhadap hati akoe pergi mendapat Iskandar itoe D. 4 koeharap : akoe berharap C en H. 5 peperangan : perangan D. 6 ra'jat **niet** in D. — kedalam : didalam D. 7 Maka 8 'Irak **wordt herhaald** in H. — kepada : apa² perintah D. 9 itoe : itoe ia itoe D. 10 mendjawat : memegang D. — negeri **niet** in H. 11 kepada : mendapat D. — membawa 13 Dara : memberi tahoe negeri 'Irak diambil Iskandar. Maka sekarang ia berdjalan hendak datang dinegeri Madain D. 15 boenjinja: boenji dalam soerat itoe D. — Na oléhmoe: baik² D. 16 bapakoe : bapamoe B. 17 ta'loekkan : meta'loekkan H. — ta'loekkan dirinja : ta'loek D. — maka 18 hidoepnja : maka dapatlah ia sentosa hidoepnja D. — segeralah: baik D. 19 menjerahkan.... kepadakoe: toendoek padakoe D. — kepadakoe : kepadamoe B. — menjerahkan... engkau **niet** in C. 20 melawan dia kepadakoe : melawan akoe D. 23 akan oetoesan itoe : pada orang jang membawa soerat itoe D. — engkau : kamoe D. 25 Soeroeh : Dan D. — oléhnja : baik² D. — Maka harinja : Maka pada hari ésoknja D. 26 kemédan : ditengah médan D. — maka ... pihak **niet** in D. 27 terkedengaran : soeatoe apa jang kedengaran D, kedengaran C. 28 ketahoean : berketahoean B, tentoe C. 29 petjahlah : alah D.

Dara masoek kedalam kota Madain, maka disoeroehnja kelilingi kota Madain itoe. Setelah dilihat oléh radja Madain kelakoean radja Iskandar itoe hendak membinasakan negeri Madain, maka keloearlah ia mendapatkan radja Iskandar, maka ia datang sembah: Hai radja jang maha-moelia besar, apa goenanja negeri Madain ini, karena radja Dara tiada masoek kemari? Maka kami persembahkan kebawah doeli sjah 'alam, boekan lajak kami melawan radja. Adapoen djikalau ada radja Dara itoe dalam kota ini, barang siksa radja, kenakanlah kepada kami. Maka radja Iskandar poen menganoegerahi persalin akan radja Madain, maka titah radja Iskandar: Ésok harilah hamba masoek kedalam kota. Maka ésoknja masoeklah ia kedalam kota negeri Madain, laloe masoek kemaligai radja, maka dalam maligai itoe terlaloelah indah² dilihat radja Iskandar, tetapi radja Iskandar tiada maoe bermain dalam maligai itoe. Maka ia kembali pada kémahnja djoea ia bermalam.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka radja Iskandar menjoeroeh kepada boendanja poeteri Roem mengatakan ihwal kemenangannya: Bahwa akan sekarang poen hamba lagi mendatangi radja Dara, tiada hamba tinggalkan hingga terpenggal léhérnja. Setelah soedah soerat itoe sampai pada boenda radja Iskandar, maka poeteri Šafiyā Arqiyā poen segera mendapatkan anaknja takoet akan diboenoehnja saudaranja radja Dara itoe, karena sebab ia tiada tahoe. Maka toean poeteri poen berangkatlah mengikoet djalan kebenoea 'Irak, maka didapatinja radja Iskandar tiadalah ia disana, soedah ia berdjalan kenegeri Ištakhr. Maka bersegeralah poela toean poeteri mendapatkan anaknja kenegeri Ištakhr itoe. Tetapi radja Dara lagi menghimpoenkan hoeloebalangnya daripada segala negeri jang ta'loek kepadanja itoe, maka datanglah laskar Chorasani mendapatkan dia, hingga berhimpoenlah meréka itoe kenegeri Ištakhr itoe dengan tentera jang amat banjak. Bermoela akan radja Iskandar poen hampirlah kenegeri Ištakhr

4 ia datang: iapoen berdatang I. 5 apa **niet in E en I, in I ingevoegd met rooden inkt.** 6 kemari: kedalam kota I. 8 kenakanlah 9 kami: djatoehkan kepada kami melawan radja I. 11 Maka ia: Setelah keésokan harinja, maka radja Iskandar poen masoeklah I. 14 djoea **niet in I.** 19 terpenggal: penggal (**verbeterd tot:** hamba penggal) I. — Setelah soedah: Telah I. 24 ia **niet in I.** 28 laskar: 'askar I. 30 Bermoela: Sebermoela I.

banjak. Maka disangka radja Iskandar, bahwa radja Dara masoek kedalam negeri Madain, maka disoeroehnja kelilingi kota negeri Madain. Setelah dilihat oléh penglima dalam kota itoe kelakoean radja Iskandar hendak membinasakan negeri Madain, maka ia keloear menghadap

5 radja Iskandar, maka sembahnja: Hai radja jang besarkan diri, apa dibinasakan negeri ini, karena radja Dara tiada ia masoek kedalam kota. Marilah radja masoek kedalam kota ini, karena kota ini telah hamba persembahkanlah kepada radja. Djika ada soenggoeh radja Dara didalam kota barang siksa dikatakanlah † akan kami. Maka radja Iskandar

10 poen memberi persalin akan penglima itoe, maka sabda radja Iskandar: Ésok harilah akoe masoek kedalam kota Madain. Dan masoek kedalam maligai radja Dara didalam kota itoe, dilihatnja terlaloe sekali indah² roepanja. Radja Iskandar tiada hendak bermalam dalam maligai itoe, dalam kémahnja djoea ia bermalam.

15 Kata sahiboe 'l-hikajat, maka radja Iskandar menjoeroeh membawa soerat kepada boendanja poeteri Safiyā Arqiyā mengatakan ihwal kemenangannya: Bahwa sekarang poen hamba lagi mendatangi Dara, tiada ia hamba tinggalkan, hingga hamba penggal léhérnja. Setelah sampailah soerat itoe kepada boendanja, maka poeteri Safiyā Arqiyā

20 poen segera mendapatkan anaknja, soepaja djangan diboenoehnja saudaranja Dara itoe, karena takoet ia akan diboenoeh oléh anaknja radja Iskandar akan saudaranja, sebab tiada ia tahoe dirinja bersaudara sebapa itoe. Maka besegeralah iboenja berdjalan itoe mengikoet djalan kebenoea 'Irak. Setelah datanglah ia kebenoea 'Irak, maka didapati-

25 nja radja Iskandar tiadalah disana, soedah ia berdjalan kenegeri Istakhr.

B 95 Tatkala itoe radja Dara lagi menghimpoenkan segala hoeloebalangnja daripada pihak negeri. Maka datanglah segala laskar Chorasana mendapatkan radja Dara, hingga berhimpoen meréka itoe kenegeri Istakhr dengan tentera jang amat banjak. Bermoela radja Iskandar poen datang-

1 disangka : pada sangka D. — bahwa **niet in** D. 2 kelilingi Madain : berkeliling orang pada kota itoe D. 3 Setelah : telah D. — kelakoean
 4 Madain **niet in** D. — keloear : segeralah D. 5 diri : Toeankoe D. — apa : djangan D. 6 dibinasakan : dibinasakankah H. — karena : jang D. 7 Marilah
 9 kami : dan lagi poen negeri ini patik persembahkan pada toekoe D. — kota : kota ini C. 11 Esok 12 itoe : Bésoeklah kita masoek didalam kota M, dan laloe kemaligai Dara itoe D. — didalam kota : daridalam kotanja B. 13 roepanja 14 bermalam : tiada ia hendak tidoer didalam maligai, hanja didalam kémahnja djoea ia beradoe D. 16 mengatakan ihwal : bercharab peri hal D. 17 poen 18 léhérnja : anakda lagi tengah mendatangkan Dara itoe D. 19 sampailah : genaplah sampailah B. — maka 20 segera : maka ia pergi D. — soepaja : karena D. 22 sebab 23 itoe : karena tidak tahoe dan tiada kenal ia akan Dara itoe saudaranja sebapa D. 23 itoe mengikoet 24 'Irak **niet in** D. 25 disana : disitoe D. — **Na Istakhr** : Maka berdjalan poela poeteri itoe hendak mendatangkan anaknja dinegeri itoe D, Tatkala itoe maka bersegera poeteri Safiyā Arqiyā mendapatkan anaknja kenegeri Istakhr C **en** H. 26 hoeloebalangnja : bala-tenteranja D. 27 pihak : segala pihak H. — negeri : negeri jang dibawah perintahnja D. 28 hingga **niet in** D. 29 Bermoela 1 negeri : Maka Iskandar poen hampir dinegeri itoe D.

itoe, maka dilihatnja negeri itoe amat tegoeh, bahwa negeri itoelah tempat perbendaharaan ajahnja radja Darab, disanalah ia menaroeh segala hartanja. Maka radja Iskandar menjoeroeh orang membawa soerat kepada penglima jang mengawal negeri itoe menjoeroeh serahkan
 5 negerinja. Maka tiada maoe penglima itoe menjerahkan dia kepadanja. Hatta maka terdengarlah chabar itoe kepada radja Dara, bahwa radja Iskandar menjoeroeh meminta kota itoe pada penglima radja Dara, maka iapoen segeralah datang kenegeri itoe, takoet ia akan balik penglima itoe. Hingga berperanglah kedoea pihak laskar itoe, maka hoeloebalang
 10 Roem poen menjerboekan dirinja berperang, terlaloelah ramainja boenji tempik sorak segala hoeloebalang dan gadjah koeda seperti tagar boenjinja. Dengan takdir Allah ta'ala petjahlah perang laskar 'Adjam, maka laskar Roem poen memboenoeh tentera radja Dara tiada lagi terbilang banjak matinja. Maka larilah radja Dara, maka hampirlah radja Iskandar
 15 kepada kota Istakhr. Maka radja Iskandar poen menjoeroeh membawa soerat meminta negeri itoe kepada penglima jang mendjawat negeri itoe. Setelah datanglah oetoesan radja Iskandar pada penglima itoe, maka diberinja persalin jang moelia² akan oetoesan itoe, maka oedjarnja: Orang dititahkan radja Iskandar itoe, toanhamba persembahkan
 20 sembah kami kepada radja jang maha-moelia. Adapoen akan negeri ini tempat perbendaharaan radja jang moelia, lagi poesaka daripada ajahnja, maka disoeroehkannja hamba menoenggoei, karena sebab harap ia akan hamba, pada hatinja tiada akan maoe hamba berboeat chianat akandia, maka hamba diradjakan toean hamba. Nistjaja pada kemoedian
 25 harinja radja poen tiadalah pertjaja akan hamba. Djikalau alah toean hamba oléh radja, nistjaja ta'loeklah hamba kepada radja. Djikalau menang poen toean hamba, dengan moeka jang mana hamba toendjoekkan kepada toean hamba, djikalau hamba serahkan kota ini kepada radja? Setelah radja Iskandar menengar kata penglima itoe terlaloe
 30 setianja: Demikianlah kiranja pekerdjaan <orang> jang ditinggalkan amanat toeanja. Maka tiada sajogjanja berboeat chianat akandia.

Maka bersegeralah radja Iskandar hendak mendatangi radja Dara

5 dia **niet in I**. 9 Hingga: Maka I. 9, 12 **en** 13 laskar: 'askar I. 10 ramainja
 11 boenjinja: 'alamat boenjinja seperti tagar tempik sorak segala hoeloebalang dan soeara gadjah koeda I. 12 ta'ala: soebhanahoe wa-ta'ala I. 14 maka **niet in I**.
 16 meminta: memintaki E. 18 oedjarnja: orang, **in I** **verbeterd tot**: oedjarnja pada orang. 21 moelia, lagi: maha-besar djoea I. 25 alah: oléh E. 26 oléh radja: diradjakan oléh radja I. 27 dengan **niet in E**. 29 kata: sembah I. — terlaloe setianja: maka terlaloe setia I.

lah hampir kepada negeri, dilihatnja negeri itoe amat tegoeh, karena
 C 65 itoelah tempat perbendaharaan ajahnja radja Darab, disana ia menaroeh
 segala hartanja. Maka radja Iskandar poen menjoeroeh orang membawa
 soerat kepada penglima mengoean kota menjerahkan dia, Maka tiada
 5 hendak penglima kota itoe menjerahkan dia. Hatta maka terdengar ke-
 pada radja Dara, bahwa Iskandar menjoeroeh pintai kota daripada peng-
 lima itoe, maka bersegeralah radja Dara datang kepada kota itoe, takoet
 ia akan belot penglima itoe, hingga berpandanganlah kedoea pihak hoe-
 loebalang. Maka menjerboekan dirinja kedoea pihak laskar itoe, maka
 10 berperanglah terlaloe 'alamat boenjinja laskar dan soera tenteranja.
 Maka dengan takdir Allah ta'ala, maka petjahlah laskar 'Adjam, maka
 segera laskar Roem memboenoeh tentera Dara tiada terbilang lagi
 banjarknja mati. Setelah itoe, maka larilah radja Dara, hampir kepada
 radja Iskandar kepada kota negeri Istakhr. Maka radja Iskandar poen
 15 menjoeroeh membawa soerat memintai kota daripada penglima mendja-
 bat kota itoe. Setelah oetoesan radja Iskandar sampailah pada penglima
 itoe, maka ia memberi persalin jang moelia² akan oetoesan radja Iskan-
 dar, maka oedjarnja: Hai oetoesan, persembahkanlah sembah hamba
 kepada radja jang maha-besar. Adapoen kota ini akan tempat per-
 20 bendaharaan toean hamba. Maka hamba poen soeka † daripada tempat
 ajahnja dan dihantarkan hambalah, soepaja mengoean dia, sebab harap
 hamba akandia. Pada hati hamba tiada akan hendak hamba akan
 chianat akandia. Djikalau hamba doerhaka akan toean hamba, nistjaja
 radja poen tiada lagi pertjaja akan hamba, karena djikalau alahlah
 25 toean hamba daripada radja itoe, nistjaja kami sekalian akan bahagian
 radja dan djikalau menang toean hamba, dengan moeka mana hamba
 menoenjoekkan toean hamba, djikalau hamba persembahkan sekarang
 kota ini kepada radja Iskandar. Maka radja Iskandar poen tersenjoem
 menengar sembah oetoesan. Sjahdan oedjarnja: Terlaloe ber'akal
 D 25 penglimanja dan terlaloe setiawan sekali. Demikianlah kiranja hendak
 orang jang menaroeh imanat, orang tiada sajogjanja berboeat chianat.

Maka bersegeralah radja Iskandar hendak berdjalan mendatangi

1 amat **niet in H.** 4 penglima dia : penglimanja ia minta kota itoe D. — dia: kota itoe kepadanja C **en H.** — Maka dia **niet in B,** maka tiadalah hendak penglima itoe memberi akan kota kepadanja D. — **Na** terdengar : chabarnja itoe H. 6 pintai: pinta D. 10 'alamat: 'alamat sekali H. — boenjinja.... tenteranja **niet in D.** 11 petjahlah perang D. 13 kepada **niet in D.** 14 kepada kota negeri Istakhr: pada kotanja itoe D. — radja 15 penglima : ia menjoeroeh meminta kota itoe pada penglimanja D. 17 jang moelia² : jang amat indah roepanja D. 19 **In D noemt de** penglima **zich zelf:** kami. 22 Pada: Dan adalah pada D. 23 chianat: men- doerhaka tjelaka D. 24 radja **niet in H.** 26 dengan **niet in D.** — **Na** mana : poe- lang B **en H.** 27 persembahkan : sembah akan D. 28 **Het eerste** Iskandar **niet in H.** 29 Terlaloe: Terlaloe sangat D. 30 terlaloe sekali : lagi sangat setiawan D. — Demikianlah 31 chianat : dan tiadalah orang jang menaroeh imanat jang demikian itoe D. 32 bersegeralah : segeralah H.

dalam berbitjara. Maka dipersembahkan orang kepada radja Iskandar, bahwa boendanja datang, maka terkedjoetlah radja Iskandar, karena sebab boendanja datang itoe, pada sangka radja Iskandar: Ada djoega pekerdjaan jang besar, maka boendakoe datang sendiri. Maka radja Iskandar poen pergilah mendapatkan boendanja dengan beberapa orang jang sertanja. Setelah datanglah kepada boendanja, maka sembahnja: Ja toeanhamba, apa djoega pekerdjaan toeanhamba berlelah kemari ini? Djikalau ada barang soeatoe pekerdjaan poen, tiadakah boléh diti-tahkan orang membawa soerat kepada hambamoe? Apa djoega moe-lanja, maka boenda datang ini? Maka sabda boendanja: Adapoen akan pekerdjaan ini boekan lajak dengan soerat, djikalau dengan kepala boenda poen seharoesnjalah mendjalankan dia, tiada dengan digagahi. Bahwa akan pekerdjaan berbaiki doenia dan agama. Maka sembah radja Iskandar: Boenda tjeriterakan hambamoe apa pekerdjaan toankoe datang ini. Maka titah boendanja: Hai anakkoe, tjeriteraï dahoeloe akan akoe, betapa pekerdjaanmoe dengan radja Dara itoe. Maka héranlah radja Iskandar menengar titah boendanja itoe, maka dihikajatkannja daripada permoeaanja peperangan dengan radja Dara itoe lagi hidoep. Maka poeteri Šafiyā Arqiyā poen soedjoed akan Allah ta'ala dengan mengoetjap seriboe sjoekoer akan Allah ta'ala, sjahdan dengan amat sangat tangisnja. Maka radja Iskandar poen héranlah melihat kelakoean boendanja itoe. Maka titah toean poeteri: Hai anakkoe, ketahoeï oléhmoe, bahwa sanja akan radja Dara itoe saudaramoe, djangan engkau binasakan akandia. Demi Allah Toehan jang amat besar dan amat koe-asa pada melakoekan kodratnja, bahwa akan radja Dara itoe saudaramoe, bahwa radja Darab itoelah bapamoe. Maka dihikajatkannjalah seperti 'adat segala radja' kawin itoe kepada radja Iskandar. Maka sembah radja Iskandar: Pada bitjara hambamoe, djika soerat poen toeanhamba soeroeh bawa kepada hamba, nistjaja hamba kembalikanlah kepadanja negeri Chorasani itoe dan hamba poen kembalilah kenegeri Roem. Bahwa sanja radja Dara itoe saudara hamba. Maka soekatjitalah boendanja serta katanja: Hai anakkoe, djanganlah masjhoerkan hikajat ini, hingga diperhoeboengkan Allah ta'ala antaramoe dan saudaramoe dan bahwa akoelah oetoesan antara kamoe kedoea bersaudara ini. Maka ésok harinja maka menjoeroeh memaloe genderang berangkat akan mendatangi radja Dara itoe.

2 karena *niet* in I. 4 sendiri: segeranja (*verbeterd tot:* sendiri) I. 7 berlelah: terlaloe I. 8 soeatoe: sesoeatoe I. 10 *Na* datang: sendiri I. 12 mendjalankan dia: mendjalani E. — digagahi: digagah I. 24 akandia: dia I. — amat besar: maha-besar I. 25 melakoekan: berliakoekan I. 28 poen: djoepoen I. 29 kembalikanlah: kembalilah E *en* I (*in* I *verbeterd tot:* kembalikanlah). 34 *Na* akoelah: akan I. — kedoea: doea I. 36 mendatangi: mendatang I.

radja Dara barang dimana ada ia. Maka datang chabarnja, bahwa boendanja radja Iskandar poen datang. Maka terkedjoet ia akan datang boendanja itoe, pada sangkanja tiada djoea ia datang itoe, melainkan karena soeatoe pekerdjaan jang besar. Maka pergi radja Iskandar
 5 mendapatkan iboenja dengan beberapa orang sertanja. Setelah datanglah iboenja, maka sembah akan iboenja: Hai toeanhamba, apakah pekerdjaan toeanhamba berkedji diri kemari ini? Djikalau ada soeatoe pekerdjaan, mengapa tiada soerat djoega soeroeh bawa kepada hamba, mengapa sendiri toeanhamba datang kemari? Maka sahoet iboenja: Adapoen
 10 pekerdjaan ini boekan lajak dengan soerat, seharoesnjalah dengan kepalakoe mendjalani dia, tiada dengan gagahmoe. Adapoen pekerdjaan ini berbaiki doenia dan agama djoega. Hai anakkoek, tjeriteraï akoe, betapa pekerdjaanmoe dengan radja Dara. Maka radja Iskandar poen héran menengar kata iboenja dan dihikajatkanlah segala ihwalnja dari-
 15 pada permoelaan datang kepada kesoedahan. Maka tahoelah poeteri H 60 Safiyā Arqiyā, bahwa radja Dara lagi hidoep, maka ia mengatakan mati †, maka sjoekoerlah ia akan Allah ta'ala dan menangislah ia. Maka terlaloe tertjengang² ia radja Iskandar melihat hal iboenja toe. Maka kata iboenja: Hai anakkoek, ketahoeï oléhmoe, bahwa sesoenggoehnja,
 20 hai † radja Dara, maka itoe jang kaubinasakan itoe, demi Allah, bahwa ia, radja Iskandar itoe, saudaramoe dan bahwa radja Darab itoe ajahmoe. Maka dihikajatkannja oléh iboenja segala hikajatnja kawin itoe. Maka sabda radja Iskandar: Sesoenggoehnja, djikalau soerat sadja disoeroeh toeanhamba bawa kepada hamba mengatakan hikajatnja ini,
 25 nistjaja tiada hamba pertjaja, djikalau sesoenggoehnja radja Dara itoe saudara hamba djoeapoen. Maka sekarang ini soekatjitalah hati hamba. Maka iboenja itoe menengar kata itoe, maka kata iboenja: Hai anakkoek, djanganlah pilih kaumasjhoerkan chabar ini diperingatkan Allah antaramoe dan saudaramoe itoe, dan bahwa akoelah oetoesan antara kamoe
 30 kedoea. Maka ésok harinja, maka radja Iskandar memaloe genderang perang berangkat mendatangi radja Dara itoe.

1 Dara : Darab B. — chabarnja 2 datang : orang berchabar bahwa boendanja ada datang D. — akan 3 itoe **niet in** D. — tiada 4 soeatoe : boendanja datang itoe melainkan ada soeatoe D. 5 Setelah 15 kesoedahan : Telah berdjempalah dengan boendanja, maka kata boendanja: Ja anakkoek, apalah pekerdjaan toean jang demikian? dan djika ada soeatoe pekerdjaan, tjobalah beri tahoe boenda, maka toean memboeat dengan tiada soeatoe memberi tahoe boenda. Ja anakkoek, apalah diperboeat akan (sic) dengan radja Dara itoe? Maka ditjeritakan boendanja daripada permoelanja (sic) hingga achirnja D. 9 Adapoen 11 gagahmoe **niet in** B. 16 maka 17 mati: dan pada sangkanja soedah mati D. 18 tertjengang²: héran D. — radja Iskandar: radja Iskandar itoe saudaramoe, dan bahwa B, **niet in** D. 20 Hai radja Dara **niet in** D. 21 **Het tweede** itoe **niet in** D. 22 Maka 30 kedoea : Maka dichabarkan sangat oléh boendanja, djika betoel dari saudara patik, maka soekatjitalah hati patik. Maka kata boendanja : Ja anakkoek, baik masjhoerkan chabar ini, soepaja dipertemoekan Allah ta'ala dengan saudaramoe itoe dan akoe oetoesan antara toean kedoea D. 28 pilih : tiada D. — chabar : chabarkan B. — ini : ini hingga H. 31 berangkat: ber'alt (?) B en C.

Alkissah datanglah kepada hikajat radja Dara tatkala soedah petjah
perang radja Dara itoe. Maka hoeloebalangnja poen banjak lari, maka
antara itoe doea orang pegawai radja Dara jang diharapnja, maka moe-
sjawaratlah kedoeanja, maka katanja: Akan radja kita ini telah berpa-
5 linglah daulatnja, tiadalah sentosa segala orang jang mengikoet dia. Maka
barangsiapa mengikoet dia, binasalah orang itoe, maka sekarang tiadalah
berapa lagi orang sertanja, melainkan hanjalah kita seorang menteri
dan seorang penghoeloe djoea jang lagi ada sertanja, orang jang dapat
E 1 30 berperang. Maka kedoeanja itoelah jang kita moesjawaratkan, betapa
10 peri kita mengikoet radja kita ini, maka menteri dan segala hoeloeba-
lang habis meninggalkan dia? Adapoen sekarang djikalau datang
barang sepoeloe ékor koeda hoeloebalang radja Iskandar, diboenoehnja
akan kita. Sekarang baik kita boenoeh akan radja Dara ini. Maka
datanglah pada ketika lalai radja Dara, maka penghoeloe orang berpe-
15 rang itoepoen menghoenoehes sekinnja, maka ditikamnja pada lamboeng
radja Dara. Maka menteri itoepoen menetak dengan pedang, maka
rebahlah radja Dara. Pada sangka kedoeanja telah matilah radja Dara
itoe, maka segeralah kedoeannja mendapatkan radja Iskandar.

Bermoela radja Iskandar poen datanglah. Setelah dilihat radja Iskan-
20 dar doea orang berkoeda datang, maka disoeroehnja: Bawa ia meng-
hadap radja. Maka sembahnja: Ja toekoe sjah 'alam, radja jang
dilebihkan Allah ta'ala pada djaman ini, bahwa akan seteroe radja telah
kami boenoehlah, soepaja sentosa ra'jat radja. Akan sekarang telah
I 40 matilah ia, bahwa majatnja poen terhantarlah disana djoega. Maka titah
25 radja Iskandar: Siapa kamoe boenoeh itoe? Maka sembahnja: Radja
Dara. Setelah radja Iskandar menengar sembahnja itoe, maka radja
Iskandar poen mematjoe koedanja dengan segala hoeloebalang jang
hadir itoe kepada majat radja Dara. Maka titah radja Iskandar: Kamoe
kawal orang itoe. Setelah sampai kepada radja Dara, dilihatnja radja
30 Dara tergoelinglah lagi hidoep. Maka toeroenlah radja Iskandar dariatas
koedanja, maka diribanja kepala radja Dara itoe. Maka ia sedar melihat

2 Maka **niet** in E. 3 antara: dalam antara I. 5 dia **niet** in E. 7 **Na** kita: ia-itoe I.
10 menteri hoeloebalang: segala menteri dan hoeloebalang I. 16 menetak: men-
nanti E. 20 **Na** datang: itoe I. 24 majatnja: matinja E en I. (*in I verbeterd tot:*
majatnja). 30 tergoelinglah hidoep: terkoeranglah lagi hidoepnja (*verbeterd tot:*
tergoelinglah I. h.) I. 31 sedar: menjeroeh I.

Maka radja Dara poen soedahlah petjah perangnja itoe, maka bernjahlah segala hoeloebalangnja itoe dan berkata²lah sekalian meréka itoe sama sendirinja, maka oedjarnja ra'jat itoe dan hoeloebalang itoe: Adapoen radja kita ini telah berpalinglah daulatnja dan tiadalah sentosa orang jang mengikoet dia, barangsiapa hendak serta kepadanya, nistjaja binasalah ia. Maka tiadalah tinggal sertanja <hanja> seorang menterinja dan seorang penghoeloenja orang berperang. Maka kedoeanja berkata², maka oedjarnja: Betapa kita ini akan mengikoet radja kita ini? Sekalian hoeloebalang poen habislah meninggalkan dia. Djikalau datang kepada kita sepoeleoh ékor koedanja poen, nistjaja diboenoehnja akan kita. Maka baiklah kita boenoeh radja Dara itoe, soepaja akan gantinja kita kepada radja Iskandar. Maka moepakatlah segala † hoeloebalang kedoeanja radja akan diboenoehnja itoe. Maka pada ketika lagi † radja Dara poen, maka penghoeloe orang berperang itoe menghoenoehs sekin- nja, maka ditikamnja pada lamboeng radja Dara. Maka menteri poen menetak dengan pedangnja, maka rebahlah radja Dara. Setelah rebahlah ia, maka pada sangka hoeloebalang kedoea radja telah matilah, maka segera kedoeanja itoepoen pergi mendapatkan radja Iskandar.

Sebermoela radja Iskandar poen datanglah. Setelah dilihat tentera radja Iskandar orang berkoeda datang, maka dibawalah meréka itoe kepada radja Iskandar, maka sembahnja: Hai toean¹koe, radja jang dile-
 Bi 100 bikkan Allah pada djaman ini, bahwa seteroe radja telah kami boenoeh-
 lah, soepaja sentosa ra'jat kiranja, sekarang poen lagi terhantar djoega. Maka sabda radja: Siapa jang kamoe boenoeh? Maka sembahnja: Radja
 25 Dara. Setelah radja Iskandar menengar katanja demikian itoe, maka radja Iskandar poen mematjoe koedanja dengan segala hoeloebalang jang hadir pergi kepada majat radja Dara. Sjahdan maka radja Iskandar bersabda: Hai orang sekalian, ketahoei oléhmoe doea orang itoe. Setelah
 30 sampai radja Iskandar itoe, maka dilihatnja ia terkoerang lagi adab †. Maka toeroen radja Iskandar dariatas koedanja, lagi diribanja kepala radja Dara itoe. Maka radja Dara sedar sedikit melihat ia kepada

1 bernjahlah: tjerai berai D, berpitj.hlah H. 4 Adapoen..... berpalinglah: Adalah radja kita ini tiadalah ada lagi D. 6 Maka 7 berperang : Dan adalah jang tinggal lagi bersama²nja hanjalah seorang menteri dan penghoeloe perangnja D. 6 hanja **niet in B, C en H.** 8 akan **niet in H.** — ini: sesoenggoehnja C, dan D. 9 meninggalkan : meninggal D. 10 nistjaja kita : tentoe kita diboenoehnja D. 12 segala 13 itoe : ia kedoea akan maeo memboenoeh Dara itoe D. — Maka 15 Dara : Maka adalah seketika lagi laloe ditikamnja pada lamboeng Dara D. 17 sangka : pikir hati D. — telah : tentoe D. 18 mendapatkan : menghadap D. 19 Sebermoela **niet in D.** 21 Hai 23 djoega : Toean¹koe, adalah seperti moesoeh toean¹koe soedah patik boenoeh, maka ada lagi majatnja ditengah padang itoe D. 25 Dara : Dara jang patik boenoeh D. — Setelah : Maka serta D. — demikian itoe : itoe demikian B **en H,** jang demikian itoe D. — maka 27 Dara : lagi ia naik diatas koedanja pergi hendak melihat majat Dara itoe D. 28 Hai 29 itoe : Ja toean, lihat² baik orang jang berdoea itoe D. — maka 31 itoe : serta dilihatnja Dara itoe lagi hidoep, maka toeroen ia dariatas koedanja, laloe diribanja kepala Dara D. — sedar : ingat D.

kepada moeka radja Iskandar, maka kata radja Dara: Siapa engkau? Maka sahoetnja: Hambalah Iskandar, djangan toeanhamba sangka salah akan hamba. Maka laloe tjoetjoer air mata radja Iskandar, maka kata radja Dara: Apa lagi ada takoet pada hamba, karena hamba akan
5 matilah? Maka kata radja Iskandar: Sekalian kita hidoep akan mati djoega, hai saudara hamba, tinggalkan wasiat jang baik pada hamba, soepaja dikerdjakan. Maka kata radja Dara: Hoebaja² djangan toeanhamba binasakan iboe hamba. Bermoela ketahoeilah oléh radja jang chianat akan hamba ini orang peperangan dan jang terlebih hamba
10 harap akandia. Maka sajogjanja radja ingat² akan orang jang diberi karoenia itoe. Setelah radja Dara soedah berkata², maka iapoen matilah. Hatta maka dibawa radja Iskandar majat radja Dara itoe keistana, maka keranda poen diperboeat oranglah. Maka disoeroeh radja Iskandar orang berseroe²: Siapa djoega jang memboenoeh seteroe
15 radja ini? Maka pada sangka orang doea itoe, bahwa radja akan mengaroeniai ia jang moelia². Maka kedoea orang itoe menoendjoekkan dirinja. Maka titah radja Iskandar: Kamoe soelakanlah keatas boekit itoe kedoeanja. Maka sekalian orang disoeroeh memanah kepadanja, maka tjanang poen disoeroeh paloe demikian oedjarnja: Lihatlah oléh
20 kamoe sekalian akan balas orang berboeat chianat akan radja jang berboeat baik akandia itoe. Hatta maka majat radja Dara poen dimasoekkan dalam keranda, maka dibawa oranglah kenegeri Madain.

Hatta maka radja Iskandar poen kembali kepada boendanja, maka sembahnja: Ja toeanhamba, bahwa sanja dipeliharakan toeanhamba
25 daripada † hoekoem Allah telah berlakoe atas hambanja. Maka tiadalah manfa'at pelihara kita, bahwa kehendak Allah djoega jang berlakoe. Bahwa seharoesnjalah djangan dimasjhoerkan oléh boenda hamba pekerdjaan ini. Hatta maka radja Iskandar poen keloearlah daridalam kota, maka segala isi negeri poen memohonkan amanat kepada radja
30 Iskandar, maka diberinja aman. Maka segala hoeloebalang radja Dara poen datanglah menghadap radja Iskandar daripada segala pihak 'alam menghadap radja Iskandar. Maka berhenti radja Iskandar pada negeri itoe empat hari, maka disoeroeh radja Iskandar panggil akan penglima itoe. Maka berdatang sembahlah ia: Ja toeanhoe sjah 'alam, bahwa

3 tjoetjoer air mata: menangis E. 7 dikerdjakan: kerdjakan E. 13 keistana: keistananja. I. 14 seteroe.... 15 ini: radja Iskandar ini (*verbeterd tot r. Dara i.*) I. 18 memanah: memboenoeh (*verbeterd tot: melihat*) I. 22 dalam: kedalam I. 24 bahwa.... 26 kita **niet in** I. 27 djangan: dengan E. — Na hamba: akan I.

moeka radja Iskandar, maka oedjarnja: Siapa engkau? Maka sahoet radja Iskandar: Hambalah ini radja Iskandar. Maka djangan masjgoel akan hamba. Maka bertjoetjoerlah air mata Dara itoe. Sjahdan maka oedjarnja: Apalagi takoet akan hamba, karena hamba sahadja akan matilah? Maka sabda radja Iskandar: Sekalian kita jang hidoep inipoen akan mati djoega; hai saudara hamba, tinggallah engkau dengan wasiat hamba baik, soepaja hamba keradjaan †. Maka oedjarnja radja Dara: Hoebaja² djangan dibinasakan itoe hamba. Sebermoela, hai radja, jang berboeat chianat, ketahoei oléhmoe, akan hamba ini orang jang terlaloe lebih hamba harap. Maka sajogjanja radja ingat² djangan sia² harap akan orang jang †. Telah soedah ia berkata, maka matilah ia. Hatta maka disoeroeh radja orang bersoesoen †. Maka oedjarnja: Siapa orang jang memboenoe seteroe radja itoe? Maka tatkala sangkanja radja hendak memberi karoenia, maka tertoeondjoekkan dirinja orang itoe. Maka radja menjoeroeh soelakan dia orang doea itoe keatas boekit, maka segala orang itoe disoeroeh memanah kepalanja, sjahdan dengan mengatakan demikian oedjarnja: Lihatlah oléh kamoe balasnja orang jang berboeat djahat dan chianat akan orang jang berboeat baik akandia. Hatta setelah soedah dimasoekkan majat radja kedalam tebal keranda, maka disoeroehnja bawa kenegeri Madain.

Hatta maka radja Iskandar poen kembali kepada tempat iboenja, maka sembahnja kepada iboenja: Hai toeanhamba, sesoenggoehnja hendak dipeliharakan toeanhamba saudara hamba daripada mati. Bahwa hoekoem Allah ta'ala telah berlakoe atasnja, maka tiada bermanfaat pelihara kita. Bahwa kekendak Allah jang berlakoe seharoesnja. Djanganlah dimasjhoerkan toean pekerdjaan ini. Maka keloearlah ia dari dalam kota, maka segala isi negeri memohonkan aman kepada radja Iskandar dan segala hoeloebalang radja Dara adapoen † datanglah daripada segala pihak, menghadap kepada radja Iskandar. Maka berhenti radja Iskandar dinegeri itoe empat poeloeh hari. Maka disoeroeh radja

1 engkau : ini D. — Maka 2 **Het tweede** Iskandar : Maka djawabnja : Hamba Iskandar D. 5 Iskandar **niet in** B. — Maka 7 keradjaan : Maka djawab Iskandar : Adalah kita didalam doenia semoeanja akan mati, tinggallah engkau berwasiat, biar kami naik keradjaan D. — keradjaan : kerdjakan C. 8 Hoebaja².... hamba : Hoebaja² djangan tidak toeanlah naik keradjaan dan boenda patik djangan dibinasakan D. — Sebermoela 11 berkata : Djangan toeankoe tiada ingat akan kebinasaan dan lihatlah hal patik diperboeat aniaja oléh orang D. 12 Maka oedjarnja **niet in** H. 12 Maka 13 itoe? : Maka titahnja : Siapa orang jang memboenoe Dara itoe? D. — Maka tatkala **niet in** D. — tatkala : pada H. 14 karoenia : persalin D. — tertoeondjoekkan : dibertoendjoekkan C. — maka.... 15 **Het eerste** itoe : maka sahoet orang doea itoe : Patik jang memboenoehnja D. — itoe : tiga H. 16 keatas : atas H. 17 sjahdan oedjarnja : sjahdan berkata orang banjak D. 18 jang : jang doerhaka tjalaka dan D. — djahat dan **niet in** H. — djahat... berboeat **niet in** B. 19 Hatta 20 keranda : Hatta djenazah radja Dara poen dimasoekkan orang didalam keranda D. 21 kembali iboenja : berangkat balik tempat boendanja D. 22 kepada : pada D. 23 Bahwa 25 kita **niet in** D. 24 berlakoe : terlakoe H. 26 ini : jang demikian itoe D. 27 segala aman : mana orang jang didalam negeri itoe minta aman D. 28 adapoen **niet in** D.

akan hamba orang berdosa itoe, diperbanjak² ampoen kiranja akan kami
maka † segala jang diperhamba, karena toean hamba radja Dara
menaroehkan amanatnja, maka sajogjanja tiadalah haroes hambamoe
berboeat chianat akandia. Adapoen akan sekarang telah hilanglah ia,
5 maka akan segala amanat pada tangan hambamoe itoe sahadjakan akan
waris harta keradjaan. Maka barangsiapa didjadikan Allah ta'ala
keradjaan dalam negeri ini, maka ialah empoenja harta dan negeri.
Maka inilah anak koentji perbendaharaan, hambamoe persembahkan
kebawah doeli sjah 'alam. Kepada barangsiapa jang berkenan kepada
10 sjah 'alam, maka kepadanja hambamoe serahkan. Maka terlaloelah
soekatjita hati radja Iskandar menengar sembah menteri itoe. Maka
pada ésoek harinja, maka radja Iskandar poen masoeklah kedalam kota.
Maka sekalian orang itoe diberinja anoegerah persalin oléh radja Iskan-
dar akan meréka itoe. Setelah soedah radja Iskandar melihat isi
15 perbendaharaan itoe, maka diserahkan radja Iskandar pada penglima
itoe djoega. Maka radja Iskandar poen memberi karoenia akan peng-
lima itoe. Maka radja Iskandar poen berdjalanlah kenegeri Madain.
Setelah radja Iskandar sampai kenegeri Madain, maka titah radja Iskan-
dar menjoeroeh menempa keranda emas akan tempat majat radja Dara
20 itoe, maka disoeroeh radja Iskandar ganti kapannja. Maka radja Iskan-
dar poen berdjalanlah ditanah mengiringkan majat radja Dara dengan
segala radja² Chorasani dan segala radja² Roemi, hingga sampai kepada
maligainja. Maka kata radja Iskandar kepada boenda radja Dara:
Mana kehendak toeanhamba menanamkan majat anakda ini? Maka
25 héranlah boenda radja Dara melihat kasih radja Iskandar bermoelia
akan anaknja, maka disoeroeh boendanja tanamkan disisi koeboer
ajahnja radja Darab. Maka disoeroeh radja Iskandar segala radja²
menanggoeng keranda itoe diboeboeh atas koersi emas seperti perintah
kematian segala radja² besar. Setelah soedah ditanamkan dengan sem-
30 poernanja, maka doedoeklah radja Iskandar diatas tacht keradjaan.
Maka berhimpoenlah segala bala-tenteranja datang menghadap radja
Iskandar keradjaan bersoeka²an makan minoem.

Alkissah kata sahiboe 'l-hikajat, setelah soedah radja Iskandar
keradjaan, maka berhimpoenlah segala bala-tenteranja amat banjak
35 dengan kebesarannja dan kemoeliaman. Maka djadi maboeklah radja
Iskandar karena harta dan sebab beroléh kemenangan. Maka dengan
takdir Allah ta'ala kepada soeatoe hari maka datanglah Iblis 'alaihi

2 hamba niet in I. 13 ésoek: keésokan I. 22 Na het eerste radja²: keranda mengiringkan dan radja² I. 24 Mana: Dimana I. — anakda: radja Dara I. 25 bermoelia akan: permoelikan I. 29 radja² besar: radja besar² I. 35 kebesarannja: kebesaran I. 36 sebab niet in E.

Iskandar panggil akan penglima kota itoe, maka datang ia kepada radja Iskandar dengan membawa anak koentji segala perbendaharaan. Setelah datang, maka ia menghadap kepada radja Iskandar serta berdatang sembah: Ja toean koe, bahwa hamba orang jang berdosa, tetapi ampoen kiranja akan kami jang diperhamba kiranja toean hamba, Radja Dara menaroehkan amannja kepada hamba, maka tiada sajogjanja hamba berboeat chianat akandia. Adapoen sekarang telah hilanglah ia, maka amanat dalam tangan hamba sahadjja. Hartakah keradjaan siapa jang dijadikan Allah keradjaan dalam negeri ini, sahadjja akandialah harta.

10 Sekarang inilah segala anak koentji perbendaharaan hamba persembahkanlah kepada radja. Maka terlaloe soekatjita radja Iskandar menengar sembahnja, maka radja memberi dia karoenia dan persalin dan sekalian namanja poen dipersalinnja. Maka ésoek harilah masoek radja Iskandar kedalam kota. Maka radja Iskandar melihat segala perbendaharaan jang didalamnja. Setelah soedeh dilihat radja, maka diserahkan kepada penglima itoe djoega. Sjahdan radja memberi anoegerah. Maka radja Iskandar poen segera berdjalan kenegeri Madain. Setelah sampailah kenegeri Madain, maka disoeroehnja tempai keranda emas akan tempat radja Darab dan disoeroehnja ganti kapannja. Maka radja Iskandar berdjalan ditanah mengiringkan majat radja Dara itoe dengan segala radja² Chorasan dan radja Roem sekalian, sehingga sampai kepada maligai itoe. Maka sabda radja Iskandar akan iboe radja: Darimana kehendak boenda hamba menanam anakanda ini, disana hamba tanamkan. Maka disoeroehnja: Tanamkan disisi koeboer ajahnja radja Darab.

25 Maka disoeroehnja memegang keranda itoe, maka segala radja² diboeboehnja keranda itoe diatas koersi keemasan tertib kematian segala radja² jang besar². Setelah soedeh ditanamkan dan dikerdjakan dengan sempoernanja, maka didoedoekkanlah radja Iskandar diatas tachta keradjaan. Maka berhimpoenlah kepadanya segala bala-tenteranja datang menghadap dia. Maka bersoeka²an ia.

Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah datang radja Iskandar melihat tenteranja banjak dan kebesaran dan kekajaan, maka ia djadi maboeklah, sebab beroléh kebesaran dan kemenangan dan datang pada soeatoe hari

1 Na ia : menghadap H. 2 anak **niet in B.** 3 menghadap serta : **niet in H.** 4 bahwa : adalah D. 5 akan kami jang diperhamba kiranja **niet in C.** — Radja.... 7 akandia : Maka patik minta amannja, maka tiada bagi patik berboeat chianat akandia D. 8 Hartakah : Hartakoe B. 9 keradjaan negeri : memegang keradjaan negeri D. 11 radja : toean koe D. 12 persalin : dipersalinnja C **en H.** 13 ésoek harilah : pada ésoek harinja D. 16 kepada : pada D. — djoega : djoea adanja D. 17 radja.... segera : laloe ia D. 18 tempai : tempi B **en C,** tempa D. 19 ganti **niet in H.** 21 sehingga : hingga C. — kepada maligai : dimaligai D. 22 sabda radja : katanja pada boenda Dara D. — Darimana : mana D. 23 boenda tanamkan : toean akan ditanam anakda itoe? D. 24 Tanamkan Darab : Tanam dekat ajahnja D. — Darab : Dara B. 25 disoeroehnja : disoeroeh H. 26 keemasan : emas D. — tertib 27 besar² **niet in D.** — dikerdjakan : dikerdjakannja H. 30 Maka.... ia : datang menghadap bersoeka²an D. 31 datang **niet in D.** 32 banjak : banjak datang D.

'l-la'nat kepadanja seperti kelakoean orang toea pakaiannja poetih dan tongkat pada tangannja, berdiri dihadapan radja Iskandar, maka katanja: Hai radja jang maha-moelia, tiada sajogjanja bagi radja melekapan dahi soedjoed akan jang lain, akan radja telah moelialah dalam
 5 'alam ini. Setelah radja Iskandar menengar kata Iblis 'alaihi 'l-la'nat itoe, maka radja Iskandar poen menjoeroeh ia doedoek dan dipermoeliana
 nja Iblis itoe, maka sabda radja Iskandar: Hai orang toea, apa arti katamoe itoe? Tiada koearti. Maka tersenjoem Iblis itoe, maka katanja: Bahwa akan radja moerid penghoeloe hakim Aristatālis, maka
 10 betapa radja tiada ketahoei akan arti 'ibarat ini? Terlebih njata daripada matahari. Maka sabda radja Iskandar: Tiada hamba ketahoei akan artinja, hendaklah dinjatakan kiranja akan hamba. Maka sahoet Iblis: Akan kata hamba ini, pada djaman ini tiada lain dipertoean orang lain daripada radja. Tiadakah tahoe radja, bahwa segala hakim dahoeloe
 15 kala mengatakan dirinja nabi dan pesoeroeh itoe? Boekankah kehendaknja menoentoet doenia mentjari manfa'at akan dirinja? Akan sekarang poen, bahwa radja telah beroentoenglah, akan bagi radja kemoeliaman dalam 'alam ini, tiada lagi siapa menjama'i kebesaran radja. Maka 'adjaiblah radja akan diri, maka hendak radja berkedji diri berboeat
 20 'ibadat akan jang lain, karena akan radja itoe Toehan segala machloek dalam doenia ini, karena koeasa ia pada pekerdjaan menghidoepkan dan mematikan dan koeasa ia pada memoeliakan dan menghinakan. Maka akan pekerdjaan jang demikian itoe telah adalah pada radja. Bahwa pada djaman ini pada sangka hamba tiadalah pada 'alam ini ada radja
 25 jang lain terlebih besar daripada radja barang seorang djoeapoen. Maka sajogjanja dikatakan radja ini Allah ta'ala. Maka kata Iblis 'alaihi 'l-la'nat: Hai radja, tiada maoe hamba radja mengatakan jang seperti hamba katakan ini pada menjatakan kemoeliaman radja, melainkan karena sebab kasih hamba akan radja, karena radja lagi moeda dengan beroleh
 30 kebesaran jang semporna lagi 'adil. Maka sajanglah hamba menengar

3 maha-moelia: maha-besar I. 4 dahi: dan radja I. 7 Iblis itoe: akandia I. 13 dipertoean: diperboeat E en I (in I verbeterd tot: dipertoean). 14 Het tweede radja: ia E en I (in I verbeterd tot: radja). 16 akan dirinja: akandia E. 17 Na het tweede radja: Iskandar I. 19 Na 'adjaiblah: dan lalailah I. 19 akan diri: akandia E. 24 hamba: niet in E en I (in I later met rooden inkt ingevoegd).

kepada radja Iskandar soeatoe Iblis seperti kelakoeannja orang toea
 pakaiannja da'if dan pada tangannja tongkat. Maka berdiri ia dihadapan
 radja Iskandar, maka ia memberi salam kepada radja Iskandar, sjahdan
 oedjarnja: Hai radja jang besar, tiada sebagainja bagi radja meloepakan
 5 dah radja soedjoed akan lain, karena radja telah moelia dalam 'alam
 ini. Setelah radja Iskandar menengar kata Iblis itoe, maka disoeroeh
 radja Iskandar doedoek dihadapan, dipermoelianja. Setelah kembalilah
 sekalianja menghadap radja itoe, maka disoeroeh radja panggil Iblis
 itoe kepada istananja. Maka sabda radja Iskandar: Hai orang toea, apa
 10 arti katamoe itoe? Tiadalah sebagainja bagi radja meloepakan dah soe-
 djoed jang lain. Maka tersenjoem Iblis, sjahdan katanja: Bahwa radja
 BI 105 moerid penghoeloe segala hakim Aristatālis, maka betapa tiada dika-
 tahoei oléh radja arti kata ini, karena 'ibaratnja terlebih tahoe daripada
 menahani. Maka sabda radja Iskandar: Tiada hamba tahoe akan artinja,
 15 ditanjakan † kiranja kepada hamba. Maka sahoet Iblis: Adapoen kata
 hamba demikian itoe: Keloe ar daripada djaman ini tiada lain diper-
 toean orang lain daripada radja. Tiadakah tahoe radja, bahwa segala
 hakim dahoeloe kala mengatakan dirinja nabi dan pesoeroeh Allah itoe?
 Boekankah kehendaknja menoentoet kebesaran dalam doenia dan
 20 mentjari manfa'at akan dirinja? Sekarang radja telah beroléh oentoeng-
 lah, bagi radja kemoeliaman 'alam, tiada lagi menjama'i radja pada kebe-
 saraan. Maka 'adjaib sekali lalai † radja akandia hendak lagi berken-
 tjang † berboeat 'ibadat, karena radja itoe toean segala machloek dalam
 doenia, karena ia koeasa ia menghidoepkan dan mematikan dan memeli-
 25 harakan dan menghinakan dan mengasihani. Bahwa demikian inilah
 pada radja. Dalam djaman ini tiadalah dilihat radja barangkali mati
 dihélakan radja, tentera senantiasa beroléh kemenangan djoega, dja-
 ngan lagi pada sangka radja, bahwa dalam 'alam ini terbesar daripada
 radja seorang djoepoen. Sebermoela dikatakannja oléh Iblis kepada
 30 radja Iskandar itoe, hingga tiadalah radja Iskandar berboeat 'ibadat akan
 Allah ta'ala. Maka kata Iblis 'alaihi 'l-la'nat: Hai radja, tidahan mem-
 bawa akan radja hamba seorang djoepoen mengatakan kata ini, melain-
 kan sebab kasih hamba akan radja tengah lagi moeda dengan beroléh
 kebesaran jang sempoerna lagi 'adil. Maka sajanglah hamba menengar

2 da'if... tongkat: dan adalah dibawanja tongkat D. 3 maka: maka serta D.
 6 radja Iskandar: ia D. 8 Na sekaliannja: jang H. 8 radja **niet in** D. 9 kepada
 istananja: kedalam istana D. — Maka... Iskandar: Maka katanja D. 10 seba-
 gainja bagi: seperti D. 14 sabda... Iskandar: titahnja D. 15 ditanjakan: dinja-
 takan D. 19 kehendaknja: kehendak B en C. — dalam: didalam D. 20 seka-
 rang: segala D. — radja **niet in** H. 21 radja: ia D. 22 sekali lalai: sekali² C,
 sekali B en D. — berkentjang: terkentjang H. 26 radja: radja² D. 28 radja: toean-
 koe D. — dalam: didalam D. — terbesar... 29 radja: jang terlebih besar daripada
 toeankoe D. 30 radja: toeankoe D. — akan: kepada D. 31 'alaihi 'l-la'nat:
 la'nat Allah D. — Hai: Ja D. — tidahan: moedah²an C, tiada tidahan D,
 t.ndahan H. 32 akan radja **niet in** C. 34 kebesaran: kebesaran dan kemenangan D.

radja berlelah diri berboeat kebaktian pada jang lain. Itoe maka sebab hamba datang ini, mengingatkan radja, djangan radja menjembah jang lain, djadi hinalah radja. Maka kata Iblis itoepon kaboellah pada hati radja Iskandar, maka radja Iskandar poen memberi anoegerah akandia, 5 tiada ia maoe menerima, maka katanja: Hai radja, djikalau hamba berkehendak djoega akan harta doenia ini, nistjaja limpahlah datangnja kepada hamba, hanja kehendak hamba berdjalan² pada segala negeri. Maka titah radja Iskandar: Hai said, djangan tiada lagi datang kepada hamba mengadjarai hamba. Maka bermohonlah Iblis itoe kepada radja 10 Iskandar.

Kemoedian dari itoe, maka ditinggalkan radja Iskandar segala pekerdjaan sjari'at agama nabi Allah Ibrahim jang dikerdjakannja itoe, dikerdjakannja doerhaka pada Allah ta'ala. Alkissah maka kedengaralah warta radja Iskandar itoe pada goeroenja hakim Aristaṭālis, maka 15 marahlah ia. Maka ia berkirim soerat kepada radja Iskandar, demikian boenjinja: Hai radja Iskandar, djikalau orang lain daripada radja mengerdjakan seperti kelakoean radja itoe, nistjaja hamba soeroeh ta'zirkanlah ia, tetapi akan radja orang ber'akal dan ber'ilmoe bitjarkanlah baik², djangan dapat ditjaboeli oléh sétan seperti kaoem segala 20 nabi jang dahoeloe kala itoe. Maka segeralah radja tobat daripada pekerdjaan itoe. Djika tetap djoega radja pada pekerdjaan itoe, nistjaja adalah meroegi radja pada achirat. Djikalau sekira² † doenia jang fana' ini bagi manoesia adalah akan oentoeng radja jang dahoeloe², itoelah tiada akan beroléh akan radja. Maka hendaklah radja djangan berpaling 25 daripada i'tikad jang dahoeloe itoe, karena itoelah i'tikad nabi Allah Ibrahim 'alaihi 'ssalam jang soetji adanja. Setelah sampailah soerat itoe pada radja Iskandar, maka dibalaskannjalah soerat daripada goeroenja itoe, demikian boenjinja: Adapoen segala barang jang diadjarkan oléh hakim kepada hamba itoe telah soedah hamba kerdjakan, sekarang 30 poen, djika maoe, hamba toeroet, djika tiada poen, tiada dapat hakim menghoekoemkan hamba. Maka jang mana baik kepada bitjara hamba, itoelah hamba kerdjakan.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka berapa lamanja radja Iskandar dalam pekerdjaan sesat itoe, dengan takdir Allah ta'ala maka toeroen wahjoe 35 pada nabi Chidir 'alaihi 'ssalam menjoeroehkan dia pergi kepada radja Iskandar menjoeroeh ia berpaling daripada koefoernja dan memberi

1 Itoe: Itoelah I. 5 maka: dia I. 6 limpahlah: lihatlah I. 8 lagi: sebagai I. 11 dari: daripada I. 12 agama *niet in* I. 15 kepada: pada I. 17 soeroeh *niet in* I. 22 meroegi: meroegikan I. 23 Na manoesia: ini I. 26 adanja: adalah (*verbeterd tot:* maka) I. 27 daripada *niet in* I. 34 toeroen: toeroenlah I. 35 kepada: pada I.

radja sangat berlelah diri berboeat 'ibadat. Itoelah sebabnja hamba datang ini. Maka kaboellah pada <hati> radja Iskandar katanja itoe, maka radja Iskandar memberi anoegerah, tiada diterimanja, maka oedjarnja: Djikalau hamba berkehendak akan harta doenia ini, nistjaja 5 limpahlah datangnja akan hamba, hanja kehendak hamba berdjalan djoega kepada segala negeri. Maka sabda radja Iskandar: Hai said, djangan tiada said datang kepada hamba mengadajari hamba. Maka memohonkan Iblis daripada radja Iskandar.

C 70 Kemoedian daripada itoe, maka ditinggalkannja oléh radja Iskandar
H 65 segala pekerdjaan sjari'at jang dikerdjakan itoe, hingga kedengaran wartanja kepada goeroenja Aristatālis. Maka Aristatālis poen berkirin soerat kepada radja Iskandar, demikian boenjinja: Hai radja Iskandar, djikalau kamoe mengerdjakan seperti pekerdjaan radja itoe orang lain, nistjaja hamba soeroeh ta'zirkan ia. Betapa † bahwa radja orang jang 15 ber'akal dan ber'ilmoe bitjarakan baik², djangan dapat dipertjaboel sétan? Bersegeralah radja tobat daripada pekerdjaan itoe. <Djikalau> tetap radja atas demikian itoe, nistjaja meroegikan radja diachirat. Djikalau sekira² kekal doenia fana' bagi manoesia, nistjaja akan oentoeng radja jang dahaeloe tiada ia akan beroléh. Maka kami memberi 20 ingat kepada radja, soepaja djangan berpaling daripada i'tikad jang tiada betoel †, karena jang djaman kala itoe i'tikad nabi Allah Ibrahim masing² dengan hoekoemnja. Maka sekarang ini sesoenggoehnja akan kamoe. Maka setelah itoe sampai soerat goeroenja kepada radja Iskandar. Maka dibalas oléh radja Iskandar soerat kepada goeroenja 25 itoe demikian boenjinja: Adapoen segala jang diadjarkan hakim akan hamba itoe, telah soedahlah hamba kerdjakan sekarang poen, djika hendak hamba, toeroet djoega. Djikalau tiada hamba hendak toeroet, nistjaja tiadalah ada hakim menghoekoemkan hamba, tetapi mana baik pada bitjara hamba itoe, maka itoelah jang diikoet.

30 Kata sahiboe 'l-hikajat, maka adalah berapa lamanja radja Iskandar dalam pekerdjaan jang sesat itoe, dengan takdir Allah ta'ala, maka toeroen wahjoe kepada nabi Chidir 'alaihi 'ssalam menjoeroehkan dia pergi kepada radja Iskandar memberi dia tahoe, bahwa Allah ta'ala

1 diri : penat D. 2 pada **niet in** D. 4. oedjarnja : katanja D. 6 kepada : pada D. 8 memohonkan: memohonlah H. — Iskandar: maka poelang Iblis D. 9 ditinggalkan-
nja: ditinggalnja D. 11 wartanja: chabarnja D. 13 kamoe: toean D. 14 hamba:
kami D. — ta' zirkan: t' k i n B, D en H. 16 sétan: Iblis la'nat Allah 'alaihi D. — Na
Bersegeralah: ia B en H. — Djikalau **niet in** B, C en H. — Djikalau 17 diachirat:
Djika diperboeat djoega seperti jang demikian itoe melainkan roegilah radja didalam
negeri achirat D. — meroegikan: meroegilah H. 18 Djikalau.... 19 beroléh **niet in**
D. — memberi : memberi manfa'at B. 20 radja soepaja : ini soepaja radja H.
22 dengan **niet in** D en H. 23 kepada : daripada D. 25 segala : mana² D.
26 telah : setelah C. 27 hendak hamba : hamba hendak C. 30 Kata sahiboe
'l-hikajat **niet in** D. 31 dengan **niet in** D en H. 32 menjoeroehkan dia: menjoeroeh
akandia.

tahoe, bahwa Allah ta'ala menganoegerah ia keradjaan masjrik dan magrib dan akan mendjalani segala tempat jang tiada pernah didjalani oléh segala manoesia dan bahwa Allah ta'ala menaoeng dia daripada segala seteroenja. Maka pergilah nabi Allah Chidir 'alaihi 'ssalam 5 kepada radja Iskandar daripada poelau tempatnja diam berboeat 'ibadat itoe, maka berdjalanlah ia atas laoet itoe seperti berdjalan atas boemi. Setelah datanglah kepada radja Iskandar, maka ia doedoek bersama² dengan ra'jat jang menghadap radja Iskandar itoe. Maka didengarnja kata jang tiada benar pada Allah ta'ala itoe, sakitlah hatinja menengar 10 dia, tiada dapat ia sabarkan dan menahan hatinja. Sebermoela akan radja Iskandar tiap² djoema'at doea hari doedoek mengata i'tikad salah itoe. Hatta nabi Chidir 'alaihi 'ssalam poen pada hari itoelah ia datang; setelah nabi Chidir 'alaihi 'ssalam menengar kata jang kedji itoe, maka ia berkata: Hai radja, bahwa i'tikad jang sesat ini. Ketahoei oléhmoe, 15 hai radja, bahwa langit ini ada Toehannja jang mendjadikan dia dan ia djoea mengitarkan segala tjakrawala dan jang mendjadikan siang dan malam, ia djoea mendjadikan boelan dan matahari dan bintang dan menengar dan melihat, kekal ia senantiasa tiada hilang. Dan tiada ia didapat oléh boedi bitjara dan koeasa melakoekan kehendaknja dan 20 bahwa ia djoea jang mendjadikan segala maudjoedat dan memberi rezeki dan ia djoega menganoegerah akan kita segala barang jang tiada koeasa kita mendapat dia. Dan ia djoea jang memelihara- rakan kita daripada segala jang tiada koeasa meloepoetkan dia daripada meréka itoe. Bahwa ia djoea akan perlindoengan kita daripada segala 25 behaja doenia achirat dan bahwa ia jang menghidoepkan kita. Seber- moela seorang poen tiada berani mengatakan kata ini dihadapan radja Iskandar selama soedah ia dipersesatkan Iblis itoe. Setelah radja Is- kandar menengar kata nabi Chidir itoe, maka iapoen marah. Maka titah radja Iskandar: Tangkap ia-inilah kamoe. Maka ditangkap orang- 30 lah nabi Chidir dipendjarakannja.

Maka dapatlah Iblis kepada radja Iskandar, maka sabda radja: Hai sjééh jang hakim, bahwa sanja datang kepada hamba seorang² moeda

1 keradjaan: pekerdjaan E. 2 didjalani..... 3 dan: didjalani orang I. — menaoeng: menoeloengi E, **verbeterd tot:** menoeloeng I. 6 Na boemi: djoega I. 7 Na datanglah: ia I. 10 sabarkan dan: sabar I. 11 mengata: mengata² I. 14 oléhmoe, hai radja: oléh radja I. 15 dia: boelan dan matahari dan bintang dan ada Toehannja jang mendjadikan dia I. 19 melakoekan: berlakoekan I. 24 Na ia: djoea I. — Na kita: dan jang mematikan kita I. 26 ini: ia E en I (in I **verbeterd tot:** ini). 31 kepada: pada I.

menganoegerahi dia keradjaan masjrik magrib dan didjalaninja segala tempat jang tiada pernah didjalaninja oléh manoesia dan bahwa Allah ta'ala menaengi dia daripada seteroenja. Maka pergilah nabi Chidir 'alaihi 'ssalam kepada radja Iskandar daripada poelau tempatnja diam

5 berboeat 'ibadat itoe dan berdjalan ia diatas laoet seperti berdjalan diatas boemi. Setelah datanglah kepada radja Iskandar, maka doedoeklah ia diam semajam dengan ra'jatnja jang menghadap radja. Maka didengarnja daripada meréka itoe kata jang tiada berkenan kepada Allah ta'ala, maka sakit hatinja menengar dia, tiada dapat ia sabar

10 menahani hatinja. Sjahdan radja Iskandar daripada tiap² djoema'at doea hari doedoek mengata²kan i'tikad jang salah itoe. Maka pada hari itoelah nabi Chidir 'alaihi 'ssalam poen datang. Setelah nabi Chidir 'alaihi 'ssalam menengar kata jang kedji itoe, maka ia berkata: Hai radja, bahwa jang diseboet i'tikad itoe sekalian lagi salah. Ketahoëi,

15 bahwa bagi langit ini ada Toehan jang mendjadikan dia, ia jang mengitar segala tjakrawala dan mendjadikan siang dan malam dan ia jang mendjadikan boelan dan matahari dan bintang, bahwa ia Toehan jang amat menengar dan melihat lagi mengetahoëi dan kekal ia senantiasa, tiada hilang. Dan tiada ia dapat diperoléh pada boedi bitjara,

20 koeasa ia, berlakoe pada barang sekehendaknja dan ia jang mendjadikan segala jang maudjoed dan memberi rezeki, ia jang menganoegerahi kita sekarang. Tiada kita dapat koeasa mendapat lihat dia, dan ia djoega Toehan jang memeliharakan kita daripada jang tiada koeasa meloepoetkan dia daripada diri kita. Ia djoega perlindoengan kita

25 daripada segala behaja doenia achirat, jang menghidoepkan kita dan mematikan kita, tiada ia bersegera menjiksa kita, djikalau kita berdosa kepadanya. Bermoela tiada seorang djoepoen berani mengatakan seperti kata itoe dihadapan radja Iskandar selama soedah Iblis datang kepadanya itoe. Setelah radja Iskandar menengar kata nabi Chidir

Bi 110 itoe, maka marah ia, maka oedjarnja radja: Hai menteri, tangkap orang ini. Maka ditangkap oléh menteri akandia nabi Chidir 'alaihi 'ssalam. Maka dipendjaranja oléh menteri pada soeatoe tempat disisi maligai radja.

Setelah soedah dipendjarakan, maka datang Iblis 'alaihi 'l-la'nat

35 kepada radja Iskandar. Maka kata radja Iskandar: Hai sjééh jang hakim,

1 m. m. : masjrik dan magrib H, dari m. datang kem. D. 4 radja Iskandar : In D vaak alleen radja of Iskandar. 7 radja : radja itoe D. 9 ia ... 10 hatinja : tersabar lagi hatinja D. 10 Sjahdan : Sebermoela C, Sjahdan sebermoela H. 12 hari : harilah B. 14 Hai : Ja D. — lagi niet in H. — Ketahoëi... 15 dia : dan ketahoëi toean² baik adalah langit ini ada Toehannya jang mendjadikan ia D. — Toehan : Toehannya H. 16 mengitar : mengitarkan H. 18 amat niet in H. 20 sekehendaknja : dan koeasa ia berboeat pada barang jang dikehendaknja D. 24 Na daripada : segala B. — meloepoetkan dia niet in B. 25 Na doenia : dan behaja H. 29 radja Iskandar : ia D. 32 disisi 33 radja : dekat maligai itoe radja D. 32 dipendjarakan : dipendjaranja D. 35 Hai : Ja D.

baik sipatnja dan roepanja dan baoenja dan hébat kelakoeannja. Maka ia berkata kepada hamba dengan kata jang besar², maka disoeroehnja hamba kembali kepada i'tikad hamba jang dahoeloe itoe dan disoeroehnja hamba berboeat 'ibadat akan Toehan jang tiada hamba ketahoëi dan jang tiada hamba lihat dan disoeroehnja hamba mengikoet sjari'at segala anbia. Maka hamba soeroeh pendjarakan dia menanti sjééh datang. Maka kata Iblis: Hai radja, baik ingat², djangan teperdajanja †. Bermoela hamba datang itoepoen, karena sebab dengar orang moeda itoelah, sajogjanja dikerdjakan oléh radja memboenoeh dia, soepaja soetji boemi daripada kedjahatan, ia hébatan jang amat sangat. Tetapi pada hati hamba tiada akan terkerdjakan oléh radja pada memboenoeh dia. Maka titah radja Iskandar: Betapa djoea perinja, maka tiada koeasa hamba memboenoeh dia, karena ia soedah dalam pendjara? Maka radja Iskandar poen menjoeroeh memaloe tjanang menghimpoenkan segala manoesia, soepaja dilihatnja nabi Chidir itoe. Maka titah radja Iskandar: Bahwa kehendak hamba siksa akandia dihadapan sjééh, djangan dahoeloe sjééh kembali. Maka kata Iblis: Telah bersoempahlah hamba, tiada maoe hamba melihat orang menjampaiakan kebinasaan akan seorang daripada machloek. Maka memohonlah Iblis kembali. Maka nabi Chidir 'alaihi 'ssalam pada hari itoe dalam pendjara sembahjang minta do'a ia. Maka tatkala kelamalah hari malam, maka malaékat dari langit poen dititahkan Allah ta'ala. Maka dipesoekkan oléh malaékat itoe atap roemah tempat nabi Chidir itoe, maka masoeklah malaékat itoe kedalam pendjara. Maka ia memberi salam kepada nabi Chidir 'alaihi 'ssalam, maka disahoet nabi Chidir salamnja itoe. Maka

2 besar²: maha-besar² I. 7 baik: bagai E. — teperdajanja: kena pada ia E, teperdajanja (**verbeterd tot:** teperdaja oléhnya) I. 8 dengar: menengar I. 11 **Het tweede** pada: daripada I. 18 kebinasaan: kebesaran E. 20 **Na** hari: akan I. 23 tempat **niet in** I.

5 sesoenggoehnja datang kepada hamba seorang moeda baik sipatnja dan roepanja dan hébat kelakoeannja. Maka berkata² ia kepada hamba dengan kata jang besar, disoeroehkannja hamba berboeat 'ibadat akan Toehan jang tiada hamba ketahoei dan tiada hamba lihat dan disoeroeh-
 10 kannja mengikoet segala sjari' at anbia. Maka hamba soeroeh pendjarakan dia, soepaja menanti akan sjééh datang. Maka kata Iblis: Hai radja, baik ingat radja, djangan dapat akan dioepajakan. Adapoen hamba datang inipoen sebab hamba dengar orang moeda ini, sajogjanja diker-
 15 djakan radja memboenoeih dia, soepaja soetji boemi daripada kedja-
 20 hatan, karena bahwa ia hébatan jang amat sangat. Tetapi pada hati hamba tiada akan terkerdjakan oléh radja memboenoeih dia dan tiada koeasa. Maka sabda radja Iskandar: Betapa perinja tiada hamba dapat koeasa memboenoeih dia, karena ia dalam pendjara hamba? Maka sabda radja Iskandar menjoeeroeh memaloe moengmoengan menghimpoenkan
 25 segala manoesia, soepaja dilihatnja kematian nabi Chidir itoe. Pada ésok harinja, maka sabda radja Iskandar: Hai sjééh, kehendak hamba akan siksa akandia itoe barang dihadapan sjééh, djangan apalah sjééh kembali. Maka kata Iblis: Bahwa telah bersoempah hamba, bahwa tiadalah hamba hendak melihat orang menjampaikan kebinasaan akan seorang
 30 machloek. Maka bermohon Iblis kembali.

Maka nabi Chidir pada hari itoe dalam pendjaralah, sembahjang ia dan meminta do'a. Maka tatkala kelamalah malam, maka toeroen kepa-
 35 danja malaékat itoe masoek kedalam doea † langit dititahkan Allah. Maka dipesoeknja atap roemah tempat nabi Chidir itoe, maka malaékat
 40 itoe poen masoek kedalam roemah pendjara itoe, maka memberi salam ia kepada nabi Chidir 'alaihi 'ssalam, oedjarnja: Assalam 'alaikoem wa-
 45 rahmatoe 'llah wa-barakatoehoe. Maka didjawab oléh nabi Chidir: Wa-'alaikoem assalam wa-rahmatoe 'llah. Maka berkata nabi Chidir:

1 sesoenggoehnja; maka D. 2 berkata.... 3 besar: berkata jang besar, disoeroeh-
 kannja hamba kembali kepada it'itid hamba jang dahaeloe² itoe D en H. 4 disoe-
 roehkannja : disoeroehkan B. 6 soepaja : karena D. — sjééh : toean D.
 7 baik : bagai B en C. — dioepajakan : dioepamakan B, dioepanja H. 8 sajo-
 gjanja : hébatan jang amat sangat B. 9 radja.... dia : radja soeroeh memboenoeih
 akandia D. 11 akan.... dia : dapat toean koe memboenoeih akandia dan tiada
 boléh D. — dan : karena C. 13 dalam : didalam D. — karena.... hamba : karena
 dalam pendj. hamba bawa B. 14 menjoeeroeh 15 manoesia: ia menjoeeroeh
 menghimpoenkan segala orang jang didalam negeri D. 16 akan siksa : siksa B,
 akan siksakan C en D. — Hai.... 17 kembali : Ja sjech, adalah titah kami,
 apa jang kami perboeat diatas orang itoe, biar dihadapan toean D. 18 bersoempah :
 bersempit B. 19 akan **niet in** H. 20 Maka.... kembali: Maka Iblis
 itoe kembali D. 21 Maka : Sjahdan D. 23 **Na** malaékat : kepadanja C. —
 kelamalah 23 Allah: malam hari, maka pergi malaékat masoek kedalam doea
 langit dititahkan Allah ta'ala D. 24 itoe **niet in** H. — Maka: oedjar B. 26 'alaihi
 28 'llah **niet in** D. 26 'alaihi 'ssalam **niet in** H. 27 wa-berkatoehoe: wa-berkat
 D en H.

kata nabi Chidir: Siapa engkau? Maka sahoetnja: Bahwa akoe dari-
pada seorang malaékat, dititahkan Allah soebhanahoe wa-ta'ala akoe
kepadamoe mengeloearkan dikau daridalam pendjara ini akan mem-
bawa dikau kepada boekit anoe, disanalah engkau diam berboeat 'ibadat
5 akan Allah ta'ala, sehingga datang kepadamoe titah Allah ta'ala. Ber-
moela nabi Chidir poen dapat ia keloear sendirinja daridalam pendjara
itoe, hanja ia menantikan titah Allah ta'ala djoea. Maka dibawanja oléh
malaékat itoe keatas boekit, diamlah ia disana berboeat 'ibadat akan
Allah ta'ala. Dan adalah pada boekit itoe banjak boeah²an, maka pada
10 tempat itoe nabi Chidir doedoek soeatoe batoe besar, maka disisi batoe
itoe terbit mata air.

Kata sahiboe 'l-hikajat, pada ésok harinja maka berhimpoenlah segala
isi negeri itoe, karena dikerah oléh radja Iskandar. Maka radja Iskandar
poen semajam, maka disoeroehnja ambil nabi Chidir daridalam pen-
15 djara. Maka diboeka oranglah pintoe pendjara, maka dilihat meréka
itoe beloenggoenja patah dan atapnja pesoek, maka dipersembahkan
orang kepada radja Iskandar. Maka pada hati radja Iskandar: Bahwa
sesoenggoehnja kata sjééh itoe ia orang hébatan. Maka menjesal ia
karena sebab itoe, maka disoeroeh radja Iskandar orang berseroe²
20 kepada segala negeri: Djika barangsiapa mendapat orang itoe, barang
kehendaknja tiada koetahani. Maka sekalian isi negeri poen ketjil
besar semoeanja mentjari dia, tiga hari tiadalah dapat oléh meréka
itoe. Maka kepada empat harinja, maka datanglah Iblis itoe
kepada radja Iskandar, maka katanja: Hai radja, tiadakah soeng-
25 goeh seperti kata hamba itoe? Maka sabda radja Iskandar: Soenggoeh-
lah, hai goeroe kami, tiada pernah seorang djoepoen lepas daripada
pendjara itoe, melainkan seorang ini djoega. Maka kata Iblis: Akan
orang moeda itoe hamba dengar pada boekit anoe itoe diatas poetjak
boekit, disisinja ada batoe besar satoe, maka terbit air daripadanja itoe.

4 anoe: afoe I. 7 menantikan: menanti E. 9 **Het tweede** pada **niet in I**. 12 ésok:
ésokan I. 18 sesoenggoehnja: sesoenggoehnjalah I. 21 poen: itoe I. 23 datang-
lah..... itoe: Iblis poen datanglah I. 27 djoega: djoea I — kata: oedjar I. 28 **Na**
itoe: ada I — anoe: afoe I. 29 satoe: soeatoe I.

Siapa engkau, hai orang memberi salam? Maka sahoetnja malaékat hamba Allah, maka katanja: Hamba seorang malaékat dititahkan Allah ta'ala datang kepadamoe akan mengeloearkan dikau dari pendjara ini dan membawa dikau kepada boekit, dan disanalah engkau diam ber-
 5 boeat 'ibadat akan Allah ta'ala, hingga datang kepadamoe [dengan] titah Allah ta'ala. Sebermoela nabi Chidir 'alaihi 'ssalam poen dapat ia keloear sendirinja daridalam pendjara, hanjalah ia minta titah Allah ta'ala djoea. Maka dibawanja oléh malaékat itoe keatas boekit itoe, maka diamlah ia disana berboeat 'ibadat akan Allah ta'ala dan pada
 10 boekit itoe banjak boeah²an. Pada tempat nabi Chidir itoe ada soeatoe batoe besar, maka terbit daridalam batoe satoe mata air [padanja] terlaloe djernih lagi sedjoek rasanja.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka keésokan harinja berhimpoenlah segala isi negeri itoe, sebab dikeraskan radja itoe. Maka radja Iskandar poen
 15 semajam, maka disoeroehnja: Ambil nabi Chidir daridalam pendjara itoe dan diboea oranglah pintoe pendjara itoe, maka dilihatnja nabi Chidir tiada lagi didalam pendjara itoe. Dan dilihat orang beloenggoe patah² dan atap roemah itoe poen pesoek, maka dipersembahkan orang-
 20 lalah kepada radja Iskandar: Sesoenggoehnja seperti kata sjééh itoe. Maka njatalah kepada radja Iskandar, bahwa nabi Chidir itoe orang hébatan, masjgoellah ia, sebab terlepas itoe. Maka radja Iskandar poen menjoeroeh orang mentjari dia. Sjahdan maka disoeroehnja berseroe²
 pada segala negeri: Barangsiapa mendapat nabi Chidir itoe, barang kehendaknja tiada koetahani. Maka sekalian isi negeri ketjil besar
 25 mentjari tiga hari, tiada berdatap meréka itoe. Maka pada keempat harinja datang Iblis kepada radja Iskandar, maka katanja: Hai radja, tiadakah soenggoeh seperti kata hamba itoe? Maka sabda radja Iskandar: Sesoenggoehnjalah, hai goeroe kami, tiada seorang poen pada †
 lepas daripada pendjara hamba itoe, melainkan orang seorang itoe
 30 djoega. Maka oedjar Iblis itoe: Bahwa orang itoe telah hamba dengar chabarnja pada boekit anoe diatas kemoentjak boekit itoe disisi batoe jang besar tempat terbit daripadanja mata air. Maka soekatjitalah

1 Siapa.... salam? : Siapa kamoe? D. — sahoetnja : djawab D en H. — malaékat...
 4 boekit: malaékat: Hamba Allah. Maka kata nabi: 'Alaikoem assalam wa-rahmatoe 'llah wa-berkatahoe. Maka berkata² : Akoe malaékat, dipermankan Allah ta'ala datang kepadamoe akan mengeloearkan dikau daridalam pendjara ini — hanjalah ia minta titah Allah ta'ala — dan membawa dikau keatas boekit D.
 2 Hamba: Akoe H. 4 **Het eerste** dan: apa H. 7 daridalam: didalam B. — ia minta: meminta B. 11 padanja **niet in** D. 13 maka.... harinja : dan pada ésok harinja D. 14 dikeraskan: disoeroeh oléh D. — Maka 15 semajam **niet in** D. — daridalam: didalam B. 16 dan.... itoe **niet in** B en C. 18 roemah.... pesoek : temboek D. 19 **Na** Iskandar : maka titahnja : D. — Sesoenggoehnja : Betoel D. 22 berseroe² : orang bertjanang D. 23 **Na** barangsiapa : jang D. 24 kehendaknja : jang dikehendaknja D. — sekalian.... besar: segala orang jang didalam negeri itoe ketjil dan besar pergi D. 26 Hai : Ja D. 28 pada : jang D. 29 seorang : jang D. 31 anoe.... itoe **niet in** D. — disisi: dan disisinja D. 32 soekatjitalah: soekalah D.

Maka soekattjitalah hati radja Iskandar menengar dia. Maka radja hendak pergi sendiri mengikoet dia, maka kata Iblis: Djangan radja sendiri mengikoet dia, sekadar hoeleobalang djoega dititahkan. Maka Iblis poen bermohonlah kepada radja Iskandar kembali. Hatta pada 5 ésoek harinja, maka disoeroeh radja Iskandar hoeleobalang pergi menangkap dia kepada boekit itoe kira² seratoes orang berkoeda. Setelah sampailah kepada nabi Chidir 'alaihi 'ssalam, maka didapat meréka itoe ia berdiri sembahjang, maka berlarilah meréka itoe masing² hendak menangkap nabi Chidir. Maka nabi Chidir poen minta do'a kepada 10 Allah ta'ala: Ja Toehankoe, engkau djoea Toehan jang tiada terboenji EI 35 daripada 'ilmoe sesoeatoe dan peliharakan hambamoe daripada kedjahatan orang jang doerhaka ini. Maka didengarnja socara demikian boenjinja: Hai bapa 'Abbas, bahwa Allah ta'ala menjoeroehkan dikau menioep pada kaoem itoe jang hendak menangkap dikau itoe, soepaja 15 dipeliharakan Allah daripada kedjahatan meréka itoe. Maka ditioepkan nabi Chidir kepada pihak meréka itoe, maka terbakarlah meréka itoe dengan penglimanja, maka larilah meréka itoe setengah kepada radja Iskandar, maka dipersembahkannja segala ihwalnja kepada radja Iskandar. Maka radja Iskandar poen terlaloelah marahnja menengar 20 jang demikian itoe. Maka radja Iskandar poen naik keatas koedanja, maka pergilah ia sendirinja kepada boekit tempat nabi Chidir itoe. Maka dilihat nabi Chidir tentera banjak datang. Maka sekalian kaoem itoe gentar meréka itoe menengar dia. Maka titah radja Iskandar: Berdirilah kamoe dahoeloe, biarlah akoe hampir kepadanja. Setelah 25 dilihat nabi Chidir 'alaihi 'ssalam radja Iskandar datang, maka iapoen menggamit radja Iskandar, katanja: Marilah radja hampir kepada hamba, tiada hamba pengapakan. Maka tertjenganglah radja Iskandar, dalam hatinja: Bahwa segala radja² jang besar² dan hoeleobalang jang perkasa lagi gentar akan akoe dan melihat hébatkoe, maka ia-ini lakoenja koeasa daripadakoe, maka ia menjeroe akoe poela disoeroehnja

2 sendiri: sendirinja I. 3 dititahkan: titahkan E. 5 ésoek: keésokan I. 7 didapat: didapati E — itoe **niet in** I. 10 ta'ala: soebhanahoe wa-ta'ala I. 11 Na sesoeatoe: djoeapoen I. 13 menjoeroehkan: menjoeroeh E. 14 pada: pada pihak I. 18 dipersembahkannja: dipersembahkan meréka itoe I — Na ihwalnja: jang telah berlakoe I. 22 dilihat: melihat I. 23 itoe **niet in** E. 29 lagi: akan I. — maka ia-ini: ia-inilah I.

radja Iskandar menengar dia, maka hendak akan dirinja pergi mengi-
 koet dia. Maka kata Iblis itoe: Djangan radja berangkat, baiklah hoeloe-
 balang radja dititahkan radja ésok hari. Maka Iblis poen bermohon
 kepada radja Iskandar. Hatta maka ésok harinja, maka disoeroeh radja
 5 Iskandar orang pergi menangkap nabi Chidir kepada boekit itoe kira²
 seratoes orang berkoeda. Setelah sampailah meréka itoe kepada nabi
 Chidir 'alaihi 'ssalam, didapat meréka itoe nabi Chidir berdiri sembah-
 jang. Maka berdirilah meréka itoe masing² hendak berloemba menang-
 kap nabi Chidir 'alaihi 'ssalam. Maka nabi Chidir poen meminta do'a
 10 akan Allah ta'ala, demikian do'anja: Ja Toehankoe, engkau djoea jang
 memeliharaakan, Toehan jang tiada terboenji daripada 'ilmoe soeatoe
 djoepoen, peliharakan hambamoe daripada kedjahatan orang doerhaka
 ini. Maka didengarnya soeara demikian boenjinja: Hai bapa 'Abbas,
 15 jang datang hendak menangkap dikau itoe, soepaja dipeliharaakan
 Allah ta'ala engkau daripada kedjahatan meréka itoe. Maka ditioep-
 kannja do'a itoe oléh nabi Chidir kepada pihak meréka itoe. Maka
 tertoenoe[h] daripada kaoem meréka itoe tiga ratoes orang berkoeda
 dan tertoenoe[h] pertoea. Meréka itoe kembali kepada radja Iskandar,
 20 maka larilah kepada radja Iskandar dan dipersembahkan meréka itoe
 akan ihwal jang demikian itoe. Maka radja Iskandar poen amarah
 menengar demikian itoe. Maka dinaikkannya koedanja pergi ia sendiri
 pada boekit tempat nabi Chidir itoe. Maka sekalian tenteranja berlari²
 mengiringkan dia. Setelah datang kepada boekit itoe, dilihat oléh nabi
 25 Chidir tenteranja banjak datang kepadanja. Maka sekalian poen gen-
 BI 115 tarlah menghampiri dia. Maka sabda radja Iskandar: Nanti kami
 sendiri dahoeloe menghampiri dia. Maka sekalian kaoem poen gentar-
 lah mengambil dia. Setelah dilihat oléh nabi Chidir radja Iskandar,
 maka ia menggamit radja Iskandar, maka oedjarnya: Marilah radja
 30 hampir kepada hamba, tiada mengapa. Maka tentjengang²lah radja
 Iskandar didalam hatinja: Bahwa segala radja² jang besar² dan hoeloe-
 balang jang perkasa² lagi gentar melihat hébatkoe, ini lakoenja men-
 djadi kertas daripadakoe, meroeah dakoe menghampir kepadanja,

1 akan dirinja : toean D. 2 berangkat : pergi D. 3 dititahkan radja : radja
 titahkan D. 4 disoeroeh : disoeroeh oléh H. 7 berdiri : berdiri dalam H. 8 masing²
 9 'ssalam: hendak menangkap D. 11 Toehan: dan ia-itoe Toehan D. — ter-
 boenji : diboenji H. — 'ilmoe : 'ilmoemoe H. 13 Hai : jang D. 14 kepada pihak
 niet in B. 18 tertoenoe[h]: terboenoch D en H. 19 tertoenoe[h] pertoea. Meréka
 itoe: tertoenoe[h] pada sesoeatoe pertoea. Meréka itoe B en H, dan tertoenoe[h]
 pada soeatoe tjeritera meréka itoe, maka larilah sekalian C. 19 kembali
 20 Iskandar niet in H. 21 ihwal: peri hal D. — amarah: memarah H. 22 demikian:
 dia demikian B, hal D. — dinaikkannya: ia naik D. 25 sekalian.... 26 dia:
 sekaliannya takoet hendak dekat D. 29 Marilah.... 30 mengapa : radja hampir
 djoega kepada hamba D. — mengapa: ngapa B. 31 besar²: berbesar B en D.
 33 meroeah: soeroeh B.

hampir kepadanya. Maka radja Iskandar poen hampirlah seraja memberi salam pada nabi Chidir. Maka disahoeti nabi Chidir salamnja itoe, oedjarnja: Sedjahteralah atas toeanhamba. Maka berbangkit nabi Chidir berdiri didjawatnja tangan radja Iskandar, maka didoedoekkan-
 5 nja disisinja. Maka tatkala doedoeklah kedoeanja, maka kata radja Iskandar: Hai orang moeda, siapa melepaskan beloenggoemoe dan siapa mengeloearkan dikau daridalam pendjara dan siapa membawa dikau pada boekit ini? Maka sahoet nabi Chidir: Bahwa jang mengerdjakan
 10 pkerdjaan itoe Toehankoe jang mengangkat nabi Allah Idris pada pangkat jang moelia dan menitahkan nabi Allah Noech akan nabi dan menenggelamkan kaoemnja jang kapir dan membinasakan kaoem nabi Hoed dengan angin dan membinasakan kaoem nabi Saléh, karena sebab memboenoh ontanja dan melepaskan nabi Allah Ibrahim daripada api
 15 Namroed dan jang membinasakan dia dengan njamoek, dan jang me- noekari nabi Ismail dengan kambing tatkala disembelih oléh bapanja dan menitahkan nabi Allah Moesa kepada Firaoen dan menenggelamkan dia kepada soengai Nil dengan segala bala-tenteranja dan menenggelamkan
 20 Karoen kedalam boemi dengan segala hartanja dan roemahnja mengadakan petenah akan nabi Allah Moesa dan menganoegerah nabi Soelaiman keradjaan jang amat besar, didjadikannja segala sétan dan djin dan segala marga-satwa sekalian machloek berboeat bakti akandia, bahwa ia djoea Toehan jang amat menoeloengi segala anbia daripada segala behaja kapir dan daripada hambanja jang doerhaka akandia dan
 25 jang makan rezekinja, maka disembahnja lain daripadanja, dan ialah Toehan tiada lain daripadanja dan ialah Toehan jang kekal, tiada hilang dan ialah Toehan jang maha-moelia dan maha-tinggi jang tiada beroebah dan berpindah dan ialah Toehan jang melakoekan kodratnja dan iradatnja membahagikan bahagia dan tjelaka dengan disoeratkan kalam
 30 pada lohoe 'l-mahfoel, ialah Toehan jang melimpahkan rahmatnja atas segala hambanja dan ialah Toehan jang menoendjoek djalan segala anbia dan ialah menitahkan meréka itoe akan pesoeroehnja menjatakan pada segala manoesia. Berbahagialah segala jang mengikoet kata nabi Allah itoe. Setelah radja Iskandar menengar tauhid nabi Chidir itoe, maka adalah insaf sedikit kata nabi Chidir itoe dalam hatinja dan ter-

2 disahoeti: disahoet I. 4 didjawatnja: didjabatnja I. 10 moelia: maha-moelia I. 21 akandia: kepadanja I. 22 menoeloengi: menoeloeng I. 23 Na akandia: bahwa ia djoea Toehan jang amat mengasihani I. 31 anbia: anbianja I. 34 insaf: masoek I — dalam: kedalam I.

mengatakan tiada mengapa, ini melainkan pekerdjaan jang besar. Maka
 radja Iskandar poen memberi salam kepada nabi Chidir. Maka nabi
 Chidir poen menjahoeti salamnja, maka oedjarnja: Sedjahtera radja
 H 70 atas daripada sebenarnja beroléh sedjahtera itoe †. Maka bangkit nabi
 5 Chidir berdiri mendjabat tangan radja Iskandar didoedoekkannja
 D 30 disinja. Maka tatkala doedoeklah kedoeanja, maka sabda radja Iskan-
 dar: Hai orang moeda, siapa melepaskan beloenggoemoe itoe dan siapa
 mengeloearkan engkau daridalam pendjara dan siapa membawa engkau
 kepada boekit ini? Maka sahoet nabi Chidir: Bahwa jang mengerdjakan
 10 demikian itoe, maka Toehankoe djoega jang mengangkat nabi Idris
 kepada pangkat jang maha-tinggi, menitahkan Noech akan nabi dan
 jang membinasakan kaoem nabi Hoed dengan angin dan membinasakan
 kaoem nabi Saléh sebab memboenoeh ontá [dan berdoesta nabi Noech]
 dan jang meloepoetkan nabi Ibrahim daripada Namroed dan mem-
 15 binasakan dia dengan njamoek dan menoe kari nabi Ismail dengan
 kambing tatkala hendak disembelihnja oléh bapanja nabi Ibrahim, dan
 menitahkan nabi Moesa kepada Firaoen dan menenggelamkan dia
 didalam soengai Nil dengan tenteranja, dan menenggelamkan Karoen
 kedalam boemi dengan segala hartanja dan roemahnja dan menga-
 20 noegerahi radja Soelaiman keradjaan jang besar dan didjadikannja segala
 sétan dan djin dan segala margasatwa berboeat bakti akandia, ialah
 Toehan jang menaengi segala anbianja daripada kapir dan segala
 hambanja jang doerhaka akandia memakan rezekinja dan menjembah
 lain daripadanja. Bahwa ia Toehan jang tiada lain Toehan, hanja ia
 25 djoea Toehan, [bahwa sesoenggoehnja tiada Toehan hanja ia djoea.]
 C 75 Toehan jang kekal ia tiada hilang, jang maha-tinggi ia tiada beroebah
 dan tiada ia berpindah, ia djoea Toehan jang berlakoekan kodratnja
 dan mengenakan bahagia dan tjelaka dengan disoeratkan kalam pada
 lohoe 'l-mahfoel, ia Toehan jang melimpahkan rahmatnja dan menja-
 30 takan meréka itoe djalan jang sebenarnja dan menitahkan segala
 pesoeroehnja dengan segala kenjataan jang njata, soepaja dibinasakannja
 segala jang tiada mengikoet meréka itoe, dan didjadikannja berbahagia
 segala jang hendak mengikoet dia. Setelah radja Iskandar menengar
 tauhid nabi Chidir 'alaihi 'ssalam, maka hanjalah merasoek kata nabi

1 pekerdjaan: peri keradjaan D, pada keradjaan B. 2 radja Iskandar: ia D.
 3 menjahoeti: menjahoet D. 4 atas itoe: sebenarnja D. 5 mendjabat:
 memegang D. 6 Maka.... kedoeanja **niet in** D. 7 Hai: Ja D. — Siapa.... 9 ini:
 Siapa jang melepaskan toean daripada toetoep dan siapa orangnja jang membawa
 toean diatas boekit ini? D. 9 mengerdjakan: memboeat D. 10 mengangkat: meng-
 angkatkan H. 11 akan nabi **niet in** D. 19 dengan: dan B en C. 20 didjadikannja:
 didjadikan B. 22 Na Toehan: djoea H. 24 **Het tweede** lain: jang lain D. 26 Toehan
niet in H. 24 Bahwa 26 hilang: Bahwa tiadalah Toehan jang lain, hanja ia djoea
 jang kekal, tiada ia hilang selama²nja D. 27 berpindah 28 disoeratkan **niet in** D.
 30 djalan: pada djalan D. 31 pesoeroehnja: persoeroehan H. 34 hanjalah 1 ke-
 dalam merasa perkataan nabi Chidir dalam D.

djagalah ia akan pengadjar goeroenja hakim dengan 'akalnja, maka katanja: Hai orang moeda, akoe poen dahoeloe i'tikad inilah diadjarkan goeroekoe hakim Aristatālis, hanja baharoe djoega akoe oebah i'tikad-koe itoe, digoesarinja akoe mengoebah dia, tiada koedengarkan katanja.

5 Maka akan sekarang akoe menengar katamoe ini moepakat sekali dengan kata goeroekoe, pada hatikoe benar djoega i'tikad ini, hanja ada lagi sedikit sjak dalam hatikoe. Maka sahoet nabi Chidir: Apa djoega sjak pada hati radja itoe? Maka sabda radja: Djikalau engkau mae berhadapan dengan orang toea itoe jang mengadjarkan i'tikad

10 akandakoe itoe, berkatalah engkau dengandia, djikalau menang engkau daripadanja, soepaja koetoeroetlah katamoe, djika alah engkau daripadanja, tiadalah koetoeroet katamoe. Maka djawab nabi Chidir: Barang dipanggil radjalah akandia sekarang, soepaja pada sa'at ini djoea hamba hilangkan <sjak> daripada hati radja. Maka sabda radja

15 Iskandar: Hai orang moeda, tiada koekenal tempatnja, hanja ia djoea datang kepadakoe. Maka tersenjoem nabi Chidir menengar sabda radja Iskandar itoe, maka ia menjoetjap: A'oedzoe bi'llahi min as-sjaitani r-radjimi. Maka oedjar nabi Chidir: Bahwa akan orang toea itoe tiada ia mae datang kepada radja tatkala ada hadir hamba kepada radja,

20 tiadalah ia mae mendjedjakkkan kakinja pada tempat hamba djedjak itoe, karena ia sia² itoe tiada berhimpoen dengan sebenarnja. Maka titah radja Iskandar: Djikalau soenggoeh seperti katamoe itoe, maka itoelah kenjataan jang besar, maka tiadalah kehendakkoe lain daripada itoe. Maka kata nabi Chidir: Kaboellah hamba berhadapan dengan

25 orang toea itoe.

Maka bangkitlah toeroen dariatas boekit kedoeanja. Maka radja Iskandar poen menjoeroeh membawa seékor koeda akan kandaraan nabi Chidir 'alaihi 'ssalam. Maka datanglah kepintoe negeri, maka ada seorang saudara orang jang mati tertoenoe, karena sebab dihemboes

30 nabi Chidir, tatkala disoeroeh radja Iskandar menangkap dia itoe. Serta ia melihat nabi Chidir berkoeda bersama² dengan radja Iskandar itoe, maka iapoen marah tiada tertahan hatinja, maka ditikamnja nabi Chidir

7 ada lagi: adalah I. 10 dakoe: akoe I. 12 djawab..... Chidir: nabi Chidir 'alaihi 'ssalam poen berkata I. 19 **Na het tweede** radja: dan I. 29 tertoenoe: terboenoech I — Na dihemboes: oléh I.

Chidir itoe kedalam hatinja dan terdjaga ia dari galibnja †, maka katanja: Hai orang moeda, bahwa akoepoen dahoeloe dalam i' tikat, inilah diadjar-
 kan oléh goeroekoe Aristatālis; hanjalah baharoe djoega koeobah
 i' tikadkoe. Maka akoe digoesari oléh goeroekoe itoe, sebab mengoebah
 5 dia, tiada koedengarkan katanja. Maka sekarang akoe menengar kata-
 moe moepakat dengan kata goeroekoe itoe, pada hatikoe benarlah
 i' tikad ini, hanja ada lagi sedikit sjak dalam hatikoe, kehendakkoe kau-
 hilangkan dahoeloe sjak itoe daripada hatikoe. Maka sahoet nabi Chidir:
 Apa sjak itoe? Maka sabda radja Iskandar: Djika berhadapan dengan
 10 orang toea jang mengadjar dakoe i' tikad itoe dengan kaulawan berkata²
 ia, djika menang engkau daripadanja, nistjaja koeteroetkan katamoe,
 dan djika alah engkau, tiada akoe hendak menengarkan katamoe. Maka
 kata nabi Chidir 'alaihi 'ssalam: Panggillah radja akandia sekarang,
 soepaja sangat ini djoea akoe hilangkan sjak pada hati radja. Maka
 15 sabda radja Iskandar: Hai orang moeda, tiada koekenal tempatnja, hanja
 djoea datang kepadakoe. Maka nabi Chidir poen tersenjoem menengar
 sabda radja Iskandar itoe. Sjahdan mengoetjapi: A' oedzoe bi 'llahi min
 as-sjaitani 'r-radjimi. Maka oedjarnja nabi Chidir: Bahwa orang toea
 itoe tiada ia hendak datang kepada radja, tatkala ada hamba pada radja
 20 dan tiada ia hendak menoenjoek dirinja pada tempat jang ada hamba
 itoe, karena sia² itoe, tiada ia berhimpoen dengan jang sebenarnja.
 Maka sabda radja Iskandar: Djikalau soenggoeh seperti katamoe itoe,
 itoelah kenjataan jang sebenarnja jang besar, tiadakah † koehendaki
 lain dari itoe. Maka kata nabi Chidir: Kaboellah hamba berhadapan
 25 dengan orang toea itoe.

Maka bangkitlah kedoeanja berdjalan toeroen dariatas boekit itoe.
 Maka radja Iskandar poen menjoeroeh membawa koeda seékor akan
 kandaraan nabi Chidir 'alaihi 'ssalam. Maka berkandaraanlah nabi Chidir
 bersama² dengan radja Iskandar, hingga datanglah kepada pintoe negeri.
 30 Maka ada seorang saudara orang mati terboenoeh sebab dihemboes oléh
 nabi Chidir tatkala disoeroeh oléh radja Iskandar menangkap dia itoe,
 serta dilihatnja nabi Chidir berkandaraan bersama² dengan radja Iskan-
 dar, hingga datanglah kepadanja, maka ia marah tiadalah tertahani

35 1 Chidir *niet in C.* — terdjaga: djaga D. 2 dalam: didalam D. 3 oléh...
 Aristatālis: oléh goeroe itoe D. — djoega: djoega jang D. — hanjalah.... 6 itoe
niet in C. 5 sekarang: segala H. 6 Na kata: kepada B en H. 7, 8, 9 sjak: sesak
 D. 9 sabda.... Iskandar: djawabnja D. 11 koeteroetkan: koeteroetlah H.
 13 radja: oléh radja H. 14 sangat: sa'at D. 13 Panggillah.... 15 radja: Panggil
 ia disini, soepaja djoea kami hilangkan sesak radja itoe D. — tiada.... tem-
 patnja: tiadalah akoe tahoe tempatnja D. 18 oedjarnja.... 19 datang: kata
 nabi Chidir: Apabila kami ada doedoek bersama² radja, tiadalah orang toea
 itoe hendak datang D. 19 kepada.... 22 itoe: dan tiadalah ia melihat tempat
 jang ada kami pada tempat itoe D. 19 pada *niet in H.* 20 dirinja pada *niet in H.*
 — Na hamba: pada tempat H. 21 dengan.... sebenarnja: pada sebenarnja D.
 26 bangkitlah: berdirilah D. 30 dihemboes.... 31 Chidir: terboenoeh jang ditioep
 nabi Chidir D. 32 berkandaraan: diatas kandaraan D.

dengan pendahannja dari belakang nabi Allah. Maka diboeangnja lepas dengan takdir Allah ta'ala, maka kembali pendahan itoe menikam dadanja teroes kebelakang, maka iapoen goegoerlah dariatas koedanja. Maka haroe-biroelah orang jang melihat ihwahnja itoe, maka radja

5 Iskandar poen berpaling melihat dia, maka sabda radja pada nabi Chidir: Apa djoega ihwal ini? Maka sahoet nabi Chidir: Inilah balasnja melaloëi jang sebenarnja itoe dengan pekerdjaan jang sia² adanja. Maka tertjenganglah radja Iskandar, maka djadi hormatlah radja Iskandar akan nabi Chidir, maka bertambah² harapnja pada hatinja akan kebe-

10 narannja dan tahoelah ia, bahwa akan nabi Chidir itoe ditoeloengi Allah ta'ala barang pekerdjaan. Maka berdjalanlah radja Iskandar, hingga sampailah radja Iskandar keistananja. Maka tiada diberi oléh radja Iskandar nabi Chidir toeroen dariatas kandaraan, hingga laloe kepada maligainja tempat ia semajam. Maka doedoeklah radja Iskandar diatas

15 koersi, maka nabi Chidir poen didoedoekkannja disisinja dan disoeroehnja segala hoeloebalang kembali kepada tempatnja, hanja lagi tinggal berapa orang djoega. Hatta maka radja Iskandar poen berhadap kepada nabi Allah Chidir, maka oedjarnja: Hai orang moeda, berhentilah toeanhamba disini, soepaja datang orang toea itoe, tetapi bahwa ketikanja †

20 soedah hamba lihat adalah menambah jakin hamba. Maka kata nabi Chidir seraja tersenjoem: Hai radja, soeroehkanlah orang toea itoe berte-moe dengan hamba, soepaja hamba toendjoekkan kepada radja pekerdjaan jang menjoekakan hamba † radja. Maka titah radja Iskandar: Hai orang moeda, tiadakah benar seperti toeanhamba dahaeloe itoe mengata-

25 kan orang toea itoe tiada dapat datang pada tempat toeanhamba itoe? Maka nabi Chidir poen berkata: Bahwa sanja seperti kata itoe, baiklah hamba nanti tiga hari. Djika datang ia berhadapan dengan hamba, nistjaja ketahoeanlah pekerdjaan jang sia². Maka pada waktoe dinahari, maka dipanggil radja Iskandar akan nabi Chidir doedoek bersama² dengandia.

30 Setelah genaplah tiga hari, tiada djoea datang orang toea itoe, maka sabda radja Iskandar: Hai saudara hamba, bahwa sesoenggoehnjalah

3 kebelakang: kebelakangnja I. — iapoen goegoerlah: mengheriklah ia serta ter-soengkoer I. 6 balasnja: balas E. 10 ditoeloengi..... 11 pekerdjaan: ditoeloeng Allah pada barang pekerdjaannja I. 15 koersi: koersinja E. 21 Na seraja: ia I. 31 Hai: Hai toean I.

hatinja. Maka ditikamnja akan nabi Chidir dengan pendahannja dibelakang diboeangnja lepas. Dengan takdir Allah ta'ala kembali pendahannja itoe tertikam kepada orang itoe jang menikam dia djoea toeros laloe kebelakangnja, maka mengherik ia serta goe goerlah keboemi ia 5 dariatas koedanja, maka laloe mati. Sjahdan maka haroe-biroelah segala orang jang melihat hal ihwal itoe. Maka berpaling radja Iskandar melihat hal orang itoe, maka bersabda radja Iskandar poen kepada nabi Chidir: Betapa hal ini? Maka sahoet nabi Chidir: Inilah balas pekerdjaan orang jang melawan pekerdjaan jang sebenarnja 10 dengan sia². Maka tertjenganglah radja Iskandar, maka hormatlah nabi Chidir pada hatinja itoe dan bertambah²lah hatinja † dan tahoelah ia, bahwa nabi Chidir ditoeloengi Allah pada barang pekerdjaannja. Maka berdjalanlah radja Iskandar, hingga sampailah ia keistananja, maka tiada diberi radja Iskandar toeroen dariatas koedanja, hingga 15 laloe kepada maligainja tempat semajam. Maka doedoeklah radja Iskandar diatas koersinja dan didoedoekkannja nabi Chidir disisinja dan disoeroehkan radja Iskandar segala hoeloebalangnja masing² kembali 20 kepada tempatnja, hanja tinggal berapa orang daripada koendangan radja. Hatta maka berhadap radja Iskandar kepada nabi Chidir, maka oedjarnja: Hai orang moeda, berhentilah toeanhamba disini, soepaja datang orang toea itoe; tetapi bahwa kenjataanja jang soedah hamba lihat itoe poen adalah mengadakan jakin hamba. Maka kata nabi Chidir 25 serta ia tersenjoem: Hai radja, soeroehkanlah orang toea itoe bertemoedengan hamba, soepaja hamba toendjoekkan kepada radja, akan pekerdjaannja jang djadi kesoekaan hamba dan hati radja. Maka sabda radja Iskandar: Hai orang moeda, tiadakah soenggoeh seperti kata toeanhamba jang dahoeloe itoe mengatakan, bahwa radja orang toea itoe 30 tiada dapat datang kepada tempat jang ada toeanhamba dalamnja? Maka sahoet nabi Chidir: Sesoenggoehnja seperti kata hamba. Maka sabda radja Iskandar: Baiklah, nanti tiga hari datang ia berhadapan dengan toeanhamba, nistjaja koetahoeilah jang sebenarnja daripada jang sia². Maka ditahani radja Iskandar akan nabi Chidir bersama² dengan radja Iskandar. Setelah genaplah tiga hari tiada djoea datang orang toea itoe, maka sabda radja Iskandar: Hai saudara hamba, soenggoehlah doesta

2 lepas: tiada kena D. 3 kepada: kepadanja H, padanja D. — itoe **niet in D.** — dia: itoe D. 4 mengherik: mengharap B en C, meniarap D. — serta 5 koedanja: laloe djatoeh ditanah D. 9 pekerdjaan **niet in D.** 12 Allah: Allah soebhanahoe wa-ta'ala D. 14 dariatas: diatas B. 16 diatas: dariatas H. — didoedoekkannja: didoedoekkan B en D. 17 kembali: poelang D. 22 mengadakan: akan H. 23 serta: sjahdan D en H. — Hai: Ja D. 26 Hai: Ja D. 27 orang: perang B. 26 kata.... 28 dalamnja?: kata orang moeda dahoeloe itoe mengatakan, bahwa radja tiada dapat datang kepada tempat kami? D. 30 datang: lagi datang D. 31 toeanhamba: toean D. — nistjaja.... sia²: maka tahoelah benar dan salahnja D. 32 Maka.... 33 Iskandar **niet in D.** — Na djoea: ia B en H. 34 Hai saudara hamba: Ja toean orang moeda D.

orang toea itoe doesta, tiadalah ia maoe datang. Njatalah bahwa jang doesta <dan jang> sebenarnja tiada dapat berhoehoeng dan berhimpoen dengan sia² itoe pada soeatoe tempat, seperti tiada dapat berhimpoen hidoep dengan mati pada soeatoe badan. Maka kata nabi Chidir: Hai radja
5 Iskandar, takoet ada djoega ihwalnja soeatoe masjgoel akandia, maka tiada ia datang bagi hamba. Nanti tiga hari lagi. Setelah genaplah tiga hari, maka tiadalah orang toea itoe datang, maka titah radja Iskandar: Hai saudara hamba, bahwa njatalah orang toea itoe doesta.

Setelah didengar nabi Chidir kata radja Iskandar itoe, maka iapoen
10 terlaloe soekatjita, maka kata nabi Chidir: Hai radja, bahwa hamba seorang daripada hamba Allah, masjgoel hamba dengan berboeat 'ibadat akan Allah ta'ala segenap poelau bersoenji diri hamba, maka dititahkan Allah ta'ala hamba kepada radja daripada karoenia Allah ta'ala akan radja. Maka dititahkan Allah ta'ala hamba kepada radja akan mentjeri-
15 terakan, bahwa radja akan menghimpoenkan keradjaan masjrik dan magrib laet dan darat dan dimasoeki oléh radja negeri Jābarsā dan negeri Jābarqā, bahwa kedoeanja negeri itoe pada kesoedah²an negeri. Bahwa radja akan menoenmpatkan djalan Wadjoedj wa-Madjoedj, soepaja djangan dapat meréka itoe keloear kenegeri jang lain, hingga ham-
20 pirlah akan kiamat, maka ia beroléh djalan. Akan radja ditoeloengi Allah pada barang tempat kehendak radja, dianoegerahkan Allah ta'ala segala boemi dalam hoekoem radja boedjoernja dan lintangnja. Bermoe-
25 la akan segala radja² dalam 'alam doenia ini sekaliannja akan berboeat jakin kepada radja. Dan lagi kata nabi Chidir: Akan gelar toe-
30 anhamba diberi Allah ta'ala Dzoel-karnain, karena sebab dimoeliakan toeanhamba pada boemi masjrik dan magrib. Adapoen akan sekarang hilangkanlah daripada hati radja akan segala i'tikad jang tersalah itoe, bahwa sanja dibalas radja karoenia Allah ta'ala dengan kebaktian radja.
35 I Maka djangan koefoer lagi menoeoet kata Iblis la'natoe 'llahi itoe, bahwa orang toea itoelah Iblis. Maka kata radja Iskandar: Bahwa se-
soenggoehnjalah Allah mendjadikan toeanhamba akan menoenjoeki djalan jang sebenarnja itoe akan seperti hamba. Toeanhamba soeroehkan hamba mengerdjakan segala barang jang seharoesnja itoe, maka itoelah hamba kerdjakan, soepaja hamba bawa segala manoesia mengerdjakan dia. Dan tiadalah hamba beri segala jang diatas boemi Allah
ini barang seorang djoepoen menjembah lain daripada Allah ta'ala.

1 doesta: disesatkannja kita I. 2 doesta **niet in E.** 5 soeatoe: sesoeatoe I. 6 bagi: Baik I. 15 bahwa..... akan **niet in I.** 16 darat **niet in I, daarna ingevoegd met rooden inkt.** 20 Akan.... ditoeloengi: Bahwa akan radja ditoeloeng I. 32 djalan **niet in I** — seperti: bahagia I.

orang toea itoe, tiadalah ia hendak datang. Njatalah bahwa jang sebenarnja itoe tiada dapat berhimpoen dengan jang sia² pada tempat seperti tiada dapat berhimpoen [pada hampir] hidoep dan mati pada soeatoe badan. Maka kata nabi Chidir: Takoet ada baginja sjoegoel,

5 maka tiada ia datang ini. Baik hamba nanti, tiga hari lamanja lagi hamba nantikan. Setelah genap [pada] tiga hari lagi, maka tiada orang toea itoe datang. Maka sabda radja Iskandar: Hai saudarakoe, njatalah bahwa orang toea itoe sétan dan djangan ditjari lagi, adjarilah hamba segala i'tikad jang tiada hamba ketahoei.

10 Itoelah didengar nabi Chidir kata radja Iskandar itoe, maka soekatjitalah, maka oedjarnja: Hai radja, bahwa hamba seorang daripada nabi Allah, masjgoel hamba akan berboeat i'tikad akan Allah ta'ala pada segala <poelau> bersoenji diri hamba. Maka dititahkan Allah ta'ala hamba kepada radja; tanda daripada karoenia Allah akan radja. Maka disoeroehkan Allah ta'ala mentjeriterai radja, bahwa nistjaja menghimpoenkan pekerdjaan † masjrik dan magrib serta dilaoetnja dan didaratnja, dimasoeki oléh radja dinegeri Jābalšā dan negeri Jābalqāf, bahwa kedoeanja itoe negeri kesoedahan segala negeri, dan bahwa radja akan menoempati djalan Jadjoedj Madjoedj, soepaja djangan dapat meréka

20 itoe berdjalan kenegeri jang lain, hingga hampirlah akan hari kiamat; dan ditoeloengi radja pada barang tempatnja, dianoegerahkan Allah segala boemi dalam hoekoem radja, boedjoernja dan lintangnja, dan segala radja² dalam 'alam sekaliannja berboeat bakti akan radja, bahwa akan pertoean. Maka toeanhamba Dzoe 'l-karnain, karena demikian

25 maka toeanhamba <dimoeliakan> boemi dimasjrik dan dimagrib. Adapoen sekarang hilanglah daripada hati radja segala i'tikad jang salah itoe dan sajogjanja dibalas karoenia Allah itoe dengan kebaktian, djangan dengan kapir. Maka kata radja Iskandar: Bahwa Allah ta'ala mendjadikan toeanhamba akan menoendjoeki hamba djalan jang

30 sebenarnja bagi hamba. Maka disoeroehkanlah hamba mengerdjakan segala barang seharoesnja hamba kerdjakan, soepaja hamba bawakan segala manoesia mengerdjakan dia dan soepaja tiada hamba tinggalkan diatas boemi Allah seorang djoeapoen barangsiapa melaloei dia. Maka

1 toea **niet in** H. 2 dapat berhimpoen: ia hendak datang berhimpoen .C
 4 Na takoet: ia B, djoea H. 5 hamba: kita D. 6 nantikan: nanti D. — pada **niet in** D. — Na tiada: ia B. 7 Hai: Ja D. 8 sétan: sétan la'natoe 'llah 'alaih D. — lagi: lagi ia D. 9 segala ketahoei: i'tikad jang sempoerna H. 10 Itoelah
 11 radja: Telah didengar Chidir jang demikian itoe titahnja, maka oedjarnja: Ja toeanhoe D. 12 hamba akan: akan hamba H. 13 dititahkan: dipermankan D. 14 karoenia: dikaroeniakan D. 16 dilaoetnja: dilaoet B en C. — didaratnja: daratnja B en C. 17 Jābalšā dan negeri **niet in** H. — Jābalqāf: Balqā D — Jābalšā: Balšā D
 19 djalan **niet in** H. 20 kenegeri: pada negeri D. — akan: pada D. 21 pada **niet in** D. 23 bahwa: ia-itoe D. 27 itoe: itoe ia-itoe D. 31 seharoesnja: jang haroes D. 31 soepaja bawakan: biar kami soeroehkan D. 32 hamba **niet in** H.
 33 barang dia **niet in** D.

Maka kata nabi Chidir: Bahwa Allah ta'ala mendjadikan segala machloek disoeroehkan berboeat 'ibadat akandia dan tiada didjadikannya itoe akan berboeat doerhaka akandia. Bermoele hamba tjeriterakan daripada permoelaan kedjadian machloek hingga datang sekarang 5 ini, soepaja diketahoei radja. Maka sahoet radja Iskandar: Tjeriterakan toanhamba kepada hamba, karena barang jang keloeur daripada kalam toanhamba berkenanlah pada hati hamba. Maka kata nabi Chidir: Hai radja, bahwa Allah ta'ala mendjadikan semesta sekalian ini dengan sebabnja. Maka ditjeriterakan nabi Chidir kepada radja 10 Iskandar doea hikajat daripada permoelaan kedjadian machloek dan hikajat nabi Allah Ibrahim 'alaihi 'ssalam, tatkala dibakar oleh radja Namroed dan peri hikajat Namroed dibinasakan Allah ta'ala dengan njamoek dan peri nabi Allah Ibrahim berboeat ka'batoe 'llah dan hikajat nabi Ishak dan hikajat nabi Ismail hendak disembelih bapanja dan 15 hikajat nabi Jakoeb tatkala bertjinta akan anaknja nabi Joesoef 'alaihi 'ssalam dan hikajat nabi Allah Moesa dengan Firaoen dan hikajat segala nabi daripada kaoem nabi Israil laloe kepada hikajat nabi Daoed 'alaihi 'ssalam dan peri kebesaran keradjaan nabi Allah Soelaiman, tiada ada seorang djoepoen dikaroenia Allah ta'ala demikian itoe dahoeoenja 20 dan kemoediannja. Maka kata nabi Chidir: Bahwa akan sekarang ketahoeilah oleh radja kemoedian daripada keradjaan nabi Allah Soelaiman, maka akan radja beroleh kebesaran dalam doenia ini dan radjalah diteloengi Allah pada barang tempat dan didjadikan Allah radja daripada kaoem jang saléh lagi beroleh pangkat segala anbia Allah.

25 Maka adalah lama nabi Chidir berhikajat itoe doea poeloeh hari. Maka titah radja Iskandar: Ja nabi Allah, bahwa sanja telah toanhamba tjeriteraï akan hamba beberapa jang 'adjaib jang tiada pernah hamba dengar. Bahwa akan sekarang kehendak hamba barang dinjatakan toanhamba kiranja pada hamba dalam agama jang mana toanhamba 30 sekarang, soepaja agama itoelah hamba ikoet dan tiada hamba rélakan agama jang lain. Maka soekatjitalah nabi Chidir menengar kata radja Iskandar itoe, maka kata nabi Chidir: Ketahoei oleh radja.

3 Bermoele: Sebermoela I. 5 radja: oleh radja I. 6 toanhamba: oleh toanhamba I. 8 Chidir: Chidirlah I. 18 tiada: tetapi tiada E. 23 diteloengi: diteloengi I. 30 tiada: tiadalah I. 31 Na Chidir: 'alaihi 'ssalam I.

oedjarnja nabi Chidir 'alaihi 'ssalam: Bahwa Allah ta'ala mendjadikan segala machloek dan disoeroehkannja dan ditegoehkannja meréka itoe berboeat i'tikad akandia. Tiada didjadikan machloeknja, melainkan soepaja berboeat kebaktian. Maka setengah daripada meréka itoe
 5 [tiada] hendak berboeat kebaktian dan setengah tiada hendak kepada meréka itoe †. Sebermoela telah hamba batja segala hikajat jang dahoe-loe kala daripada kemoelaan kedjadian machloek hingga sekarang, tiada pernah diketahoei radja hamba tjeriterakan kepada radja. Maka sahoet radja Iskandar: Adalah setengah hamba dengar banjak hamba tiada
 10 tahoe, ditjeriterakan oléh toeanhamba kepada hamba, karena barang kata jang keloebar dari moeloet toeanhamba itoe berkenan pada hati hamba itoe. Maka kata nabi Chidir 'alaihi 'ssalam: Bahwa Allah ta'ala mendjadikan semesta sekalian semoeanja didjadikan dengan kodratnja. Maka ditjeriterakan nabi Chidir kepada radja Iskandar daripada hikajat permoelaan kedjadiannja segala machloek [dan hikajat nabi Chidir] dan
 15 nabi Ibrahim tatkala ditoenoenja oléh Namroed dan perinja dibinasakan Allah dengan njamoek dan peri hikajat nabi Ibrahim berbaiki ka'batoe
 C 80 'llah dan hikajat nabi Ishak dan hikajat nabi Ismail tatkala hendak disembelih oléh bapanja dan hikajat nabi Jakoeb bertjintakan nabi
 20 Joesoef dan peri hikajat nabi Moesa dan Firaoen dan hikajat segala nabi pada kaoem nabi Israil laloe kepada nabi Daoed 'alaihi 'ssalam dan peri keradjaan nabi Soelaiman 'alaihi 'ssalam. Maka kata nabi Chidir: Ketahoei kemoedian daripada nabi Soelaiman, radjalah jang beroléh
 25 Allah ta'ala radja daripada kaoem jang saléh.

Maka adalah lama<nja> nabi Chidir berhikajat itoe doea poeloeh hari. Maka sabda radja Iskandar: Hai nabi Allah, sesoenggoehnja telah ditjeriterakan toeanhamba dengan hamba maka dengan beberapa 'adjaib jang tiada pada hamba dengan †. Bahwa kehendak hamba ditanjakan
 30 kiranja pada <toean>hamba dalam agama jang mana toeanhamba sekarang, soepaja itoelah jang hamba ikoet dan tiadalah hamba rélakan lain daripada itoe. Maka soekatjitalah nabi Chidir menengar kata radja Iskandar, sjahdan oedjarnja: Ketahoei oléhmoeh, bahwa sanja Allah ta'ala mendjadikan nabi seorang akan datang ditoendoeki Allah ta'ala dengan

3 Tiada: **niet** in D, tiada ia H. 4 kebaktian: bakti D. 5 kebaktian: bakti D. — hendak 6 itoe: berboeat jang demikian D. — Na meréka itoe **volgt** in A, B, C, D en H een gedeelte van het verhaal dat eenige bladzijden later thuis-hoort. Vgl. beschrijving der hss. in de inleiding. 7 sekarang **niet** in D. 8 **Het tweede** radja: hamba C. 11 dari: daripada H. — toeanhamba: toean D. 13 **Vóór** semoeanja: 'alam B. — Na semoeanja: dengan H. 15 en 17 hikajat **niet** in D. 17 nabi Ismail.... ka'batoe 'llah **niet** in H. 18 **Het tweede** hikajat: di hikajat B. 19 oléh **niet** in D. — hikajat: peri hal D. 20 **Het eerste** hikajat **niet** in D. 22 peri: peri hal D. 24 ditoeloengi: ditocloeng D. — pada barang **niet** in H. 25 radja: toankoe D. 26 lama: lamanja D. — berhikajat: bertjerita D. 28 toeanhamba: oléh toean D. 31 rélakan: réla B. 32 soekatjitalah: soekalah D. 33 sanja **niet** in H. 34 ditoendoeki: ditoendjoeki H. — Allah ta'ala **niet** in H.

bahwa sanja Allah ta'ala mendjadikan segala manoesia berkaoem²
 djadi sesat meréka itoe kemoedian daripada nabi 'Isa 'alaihi 'ssalam
 diangkat Allah ta'ala ia kelangit. Maka didjadikan Allah kemoedian
 daripadanya nabi Moehammad salla 'llahoe 'alaihi wa-sallam. Bahwa
 5 ialah kesoedahan segala anbia dan ialah penghoeloe segala nabi jang
 moersal. Maka tiada ditoeroenkan Allah soeatoe kitaboe 'llah, melain-
 kan ada djoea terseboet dalamnja sifat Moehammad rasoeloe 'llah, bahwa
 ia daripada anak tjoetjoe nabi Ismail 'alaihi 'ssalam, maka dibawanja
 segala manoesia pada agama jang moerah dan dibaharoe agama nabi
 10 Allah Ibrahim 'alaihi 'ssalam dan ialah jang dilebihkan Allah daripada
 segala nabinja, tiadalah lagi terkiraï akan kemoeliaannja. Maka dalam
 agama itoelah hamba. Maka kata radja Iskandar: Hai nabi Allah, dalam
 agama itoelah hamba kerdjakan. Maka didjabat nabi Chidir tangan
 radja Iskandar, oedjarnja: Seboet oléhmoë: Asjhadan la ilaha illa 'llah
 15 wahid la sjarikalahoe wa-sjhadan Ibrahim chaliloe 'llah wa-nabihoe.
 Maka ditjioem nabi Chidir dahi radja Iskandar: Bahwa akan sekarang
 saudara hambalah, pada barang tempat nistjaja bersama²lah kita doenia
 achirat, djikalau baik djahat poen bersamalah kita. Maka soekatjitalah
 radja Iskandar akan agamanja dan beroléh besar keradjaannja, karena
 20 sebab bertemoë dengan nabi Chidir itoe.

Alkissah kata sahiboe 'l-hikajat, setelah radja Iskandar berbenar
 i'tikadnja, maka sama²lah nabi Chidir dengandia mengadjarkan dia
 'ilmoe seperti agama nabi Ibrahim 'alaihi 'ssalam. Maka nabi Chidir
 poen hendak bermohonlah ia kepada radja Iskandar. Maka terlaloelah
 25 doekatjita radja Iskandar, sebab bertjerai dengan nabi Chidir 'alaihi
 'ssalam, hanja tiada radja Iskandar menahani dia. Maka toeroenlah
 wahjoe kepada nabi Chidir, bahwa menjoeeroehkan dia bersama² dengan
 radja Iskandar dan mentjeriteraï dia pada barang pekerdjaannja, didja-
 dikan Allah nabi Chidir akan menghasilkan segala pekerdjaan. Maka
 30 sahoet nabi Chidir akan Djabrail: Selangkan nabi Moesa 'alaihi 'ssalam
 lagi tiada ia maoë menoeroet kata hamba, tatkala bersama² dengan
 hamba berdjalan, maka hamba tinggalkan dia, maka sajogjanja mana
 dapat radja Iskandar itoe bersama² dengan hamba? Maka sahoet Dja-
 brail: Demikianlah perman Allah ta'ala: Kauadjarkan dia, djikalau

2 sesat: semesta E en I (in I verbeterd tot: sesat). 5 kesoedahan: kesoedah²an I.
 9 segala niet in I. 17 Na hambalah: radja I. 18 baik: bagi E. 22 mengadjarkan
 dia: mengadjar akandia I. 24 Na terlaloelah: ia E. 26 menahani: menahan I.
 29 Na akan: sebab I. 31 lagi niet in I. 32 mana niet in E. 34 Kauadjarkan:
 Kaukerdjakan E.

dia djalan sebenarnja bagi manoesia. Maka djadi semesta † kaoemnja kemoedian daripada itoe ia-itoe nabi 'Isa, maka diangkat Allah ia ke-
 langit. Maka didjadikan Allah kemoedian daripadanja nabi Moeham-
 5 pada segala kaoem nabi dan sekalian anbianja dan penghoeloe nabi jang
 moersal, tiada [hina] ditoeroenkan sesoeatoe kitab, melainkan ada djoea
 terseboet didalam sifat nabi Moehammad rasoeloe 'llah itoe, bahwa ia
 daripada anak tjoetjoe nabi Ismail, dibawanja manoesia kepada agama
 jang moeda dan dibaharoenja agama nabi Ibrahim dan dilebihkan Allah
 10 daripada sekalian nabi, tiada lagi terkira² ia kemoeliaannja. Agama
 itoelah agama hamba. Maka sabda radja Iskandar: Hai nabi Allah,
 agama itoelah hamba kaboeikan. Maka didjabat oléh nabi Chidir tanganja:
 Asjhadoe an la ilaha illa 'llahoe, wahdahoe la sjarika lahoe, wa-sjha-
 doe anna Ibrahimia chaliloe 'llahi. Dan kata itoelah dikata radja: Bahwa
 15 akoe loepoetlah daripada segala jang lain daripada agama nabi Ibrahim.
 Maka ditjioem nabi Chidir pada dada radja Iskandar. Sjahdan oedjarnja:
 Bahwa sekarang ini soedahlah saudara hambalah radja pada barang tempatnja
 nistjaja bersama²lah kita diachirat, djika baik sama² baik, djika
 djahat poen sama² djahat. Maka soekatjitalah radja Iskandar akan
 20 agama dan besar keradjaannja dan sebab bertemoe dengan nabi Chidir
 'alaihi 'ssalam itoe.

Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah radja Iskandar berbenar i'tikadnja,
 maka bersama²lah nabi Chidir dengandia empat poeloh hari mengadjar-
 25 Maka hendak memohonlah pada radja Iskandar hendak bertjerai
 dengan <dia> nabi Chidir itoe, hanjalah hingga radja Iskandar menahani
 dia. Maka toeroen wahjoe kepada nabi Chidir menjoeroehkan bersama²
 dengan radja Iskandar dan mentjeriteraï dia pada barang pekerdjaan
 jang didjadikan Allah akan nabi Chidir akan sebab menghasilkan segala
 Bl 130 pekerdjaan. Maka sahoet nabi Chidir akan Djabrail: Selangkan nabi
 Moesa 'alaihi 'ssalam tatkala bersama² akoe berdjalan dengandia, maka
 tiada ia hendak menoeroet katakoe, lagi koetinggalkan ia, betapa akoe
 bersama² dengan radja Iskandar ini? Maka sahoet Djabrail: Demiki-
 anlah perman Allah ta'ala: Kauadjari akandia, djikalau tiada ditoe-

1 manoesia: segala manoesia D. — semesta: s m t B en C. 5 kaoem **niet in D.**
 — penghoeloe: penghoeloe segala H. 10 kemoeliaanja: kemoeliam B en C.
 12 didjabat: djabat B. 15 segala agama: agama jang lain melainkan agama
 D. 17 soedahlah **niet in D.** — pada barang tempatnja: dan dimana² tempat D.
 18 diach'rat: dan didalam achirat djoea D. 19 poen djahat **niet in B,** Kemoe-
 dian daripada itoe H. 20 besar: akan besar H. 19 Maka 21 itoe: Maka
 soekalah radja itoe akan agama Islam dan demikian besar keradjaannja dengan
 sebab berdjoempa nabi Allah Chidir 'alaihi 'ssalam D. 22 i'tikadnja: berpegang
 pada i'tikad jang sebenarnja D. 25 hendak memohonlah: hendaklah memohon B.
 — Na Iskandar: ia-itoe D. 26 itoe **niet in H.** 30 pekerdjaan: pekerdjaannja D.
 32 koetinggalkan: koetingal D. 33 dengan..... ini: dengandia ini D. 34 ditoe-
 roetnja: hendak diikoetnja D.

tiada ditoeroet, bahwa Allah ta'ala mengira² akandia. Maka pagi² datanglah nabi Chidir pada radja Iskandar, maka ditjeriterainja peri wahjoe toeroen padanja menjeroehkan dia bersama² dengan radja Iskandar. Maka soekatjitalah radja Iskandar, sjahdan oedjarnja:
5 Sekalian poedji²an bagi Allah jang mendjadikan toanhamba, sebab menghasilkan pekerdjaan hamba.

Tekst van groep II.

(Uittreksel blz. 242 : 35—244 : 6).

Alkissah kata sahiboe 'l-hikajat, maka disoeroeh radja Iskandar memaloe genderang berangkat, maka berdjalanlah segala tentera mengikoet djalan kemagrib hingga empat poeloeh lima hari berdjalan pada
15 padang dan sérokan. Maka pada ésok hari, maka bertemoelah meréka itoe dengan boemi seperti tjendana dan anginnja terlaloe baik dan dalamnja banjak boeah²an dan boenga²an, tiada pernah dilihat oléh meréka itoe seagainja. Maka sekalian laskar makan boeah²an itoe. Maka sabda radja Iskandar: Ja nabi Allah, tiada didjadikan Allah
20 ta'ala makan²an jang indah², melainkan akan bani Adam djoea, dan pada boemi ini tiada kita lihat barang seorang djoeapoen daripada manoesia. Maka oedjar nabi Allah: Soenggoeh seperti kata radja itoe. Maka selang lima hari meréka itoe berdjalan, bertemoe dengan seorang² toea dengan djangoetnja poetih pandjang sampai keloetoetnja. Serta
25 dilihatnja orang banjak, maka larilah ia seperti kidjang jang didangkap <orang> berboeroe. Maka dipatjoe radja Iskandar koedanja berangkap dia. Maka sabda radja Iskandar: Ada djoea pada tempat ini manoesia. Sjahdan maka radja Iskandar berdjalan dahoeloe daripada tenteranja, soepaja berdatap dengan seorang manoesia pada negeri itoe. Maka
30 oedjar nabi Chidir berpesan pada segala laskar: Siapa daripadamoe, djika bertemoe dengan orang, persembahkan kepada radja Iskandar.

Hatta maka datanglah pada tengah hari, maka kelihatanlah seorang diatas pohon kajoe. Serta didengarnja boenji tentera banjak, maka ia toeroen lari. Maka orang berkoeda menangkap dia, maka tiadalah dapat
35 lari ia, maka ditangkap oranglah akandia, maka ia menghempas² dirinja

1 ditoeroet... akandia: ditoeroetnja mengira² dia (**verbeterd tot:** ditoeroetnja. bahwa Allah ta'ala mengira²i dia) I. 14 djalan kemagrib: sil. h (?) magrib I. 15 hari: harinja I. 16 itoe **niet in E.** 18 laskar: 'askar I. — makan: memakan I. 22 Allah: Chidir I. — kata: sabda I. 23 dengan **niet in I.** 25 didangkap... 26 berboeroe: **verbeterd tot:** didangkap pemboeroe I, diboeroe orang E. 30 oedjar... laskar: nabi Chidir poen memeriksa daripada 'askar I. 34 Na orang: jang I. 35 dirinja: kendirinja I.

roetnja, bahwa Allah ta'ala ada menengar † dia. Maka pada pagi² hari datang nabi Chidir kepada radja Iskandar, maka ditjeriterakan peri wahjoe toeroen kepadanja menjoeroehkan dia bersama² dengan radja Iskandar. Maka soekatjitalah radja Iskandar, sjahdan oedjarnja: Segala⁵ poedji bagi Allah Toehan jang mendjadikan toean akan sebab menghasilkkan bahagia.

Tekst van groep I.

(Uittreksel blz. 242 : 35—244 : 6).

10
D 105 Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah itoe, maka radja poen berangkatlah, maka berdjalanlah segala tenteranja itoe mengikoet djalan kemagrib, hingga empat poeloeh hari berdjalan dipadang jang loeas. Maka ésoek
15 harinja, maka bertemoe dengan meréka itoe soeatoe boemi, baoenja seperti baeo tjendana dan anginnja terlaloe baik, dalamnja banjak toeah² †. Maka sabda radja Iskandar: Hai bapa 'Abbas, tiada didjadikan Allah ta'ala makan²an jang indah², melainkan akan bani Adam djoea, pada boemi ini tiada kita lihat seorang djoeapoen daripada manoesia.
20 Maka oedjarnja nabi Chidir: Soenggoeh seperti sabda radja. Maka selang berapa hari lamanja, maka bertemoe dengan seorang² toea djangoetnja pandjang hingga loetoetnja, serta dilihatnja orang banjak, maka iapoen seperti kidjang jang d. ngkoe † orang berboeroe. Maka dipatjoe radja Iskandar koedanja bertangkap dia, tiada kena. Maka
25 héranlah radja Iskandar melihat dia, maka sabda radja Iskandar: Ada djoea dalam negeri ini manoesia. Maka radja poen berdjalan dahoeloe daripada segala tentera, soepaja ia berdatap dengan isi negeri itoe.
B 15 Sjahdan nabi Chidir poen berpesan pada segala laskar: Siapa dari antara kamoe melihat seorang daripada orang negeri ini, bersegeralah
30 kamoe menangkap dia dan djangan kamoe boenoeh, persembahkan kepada radja.

Hatta datang pada tengah malam hari, maka kelihatan seorang² diatas kajoe; serta didengar boenji behana tentera, maka iapoen hendak toeroen. Maka orang poen menangkap dia poen tiada dapat lari lagi.
35 Maka ditangkap oranglah akandia. Maka iapoen menghempaskan dirinja

1 Maka 3 wahjoe: maka dichabarnja peri wahjoe datang D. 5 akan **niet in D.**
12 radja: baginda D. 15 soeatoe **niet in D.** — baoenja: jang D. 17 Hai: Ja D.
18 akan **niet in D.** 20 oedjarnja: djawab D. — Soenggoeh radja: Benarlah
seperti titah itoe D. 21 selang: tiadalah D. 23 jang berboeroe **niet in D.**
24 kena: akan dapat D. 25 melihat dia: melihatnja D. 26 dalam: didalam D.
— Na Maka: sabda B. 27 soepaja isi: soepaja didapatnja D. 28 Chidir
30 persembahkan: Allah poen berpesan kepada segala tenteranja, dan barang-siapa
melihat seorang daripada orang dalam negeri ini, dan hendaklah segera
kamoe tangkap dan djanganlah boenoeh, sembahkan D. 33 serta: maka D.
34 Na het eerste poen: datang D.

seperti binatang jang liar. Maka radja Iskandar poen segera datang, maka oedjarnja: Djangan kamoe boenoeh. Maka sebagai djoea ia meréntak² dirinja, hingga pingsanlah ia, maka disoeroehnja radja Iskandar beloenggoekan. Setelah ia merasa beloenggoe itoe, maka tiadalah ia meréntak² dirinja, maka tiada ia berkata² barang sepatah. Maka ditanja oléh nabi Chidir akandia dengan seriboe lima ratoes bahasa, itoe poen tiada djoea diketahoeinja. Maka sabda radja Iskandar kepada seorang koendangannya: Kauamang tjoba dengan lembing itoe, kalau maoe ia berkata² serta kauatjoe. Maka berteriaklah ia seperti goeroeh soearanja. Maka terdengaranlah kepada tentera terlaloe banjak, maka kelihatan dari djaoeh tentera terlaloe banjak selakoe terdinding tjahaja matahari daripada kebanjakan meréka itoe. Menghampiri nabi Chidir padanja hendak menengar bahasanja; dilambai nabi Allah, maka datang seorang² toea daripada kaoem itoe serta hampir kepada nabi Chidir, maka ia bertelekan kedoea tangannya keboemi, maka didirikannya kakinja keatas, maka didjoeloerkannya lidahnja didjilatnja boemi, maka berbalik poela ia berdiri dengan kakinja. Maka tersenjoem nabi Chidir melihat dia, maka katanja pada radja Iskandar: Kaoemnja ini boekannya Islam. Maka tertawa radja Iskandar dan segala jang melihat dia itoe. Maka kata nabi Chidir: Tjelaka barangsiapa kapir akan Allah ta'ala. Adapoen maka berkata orang toea itoe, maka ditanja nabi Allah: Apa Toehan kamoe jang kamoe sembah? Maka sahoetnja: Toehan kami bintang Zoehal. Maka ditanja poela: Daripada anak tjoetjoe siapa kamoe? Maka sahoetnja: Tiada kami tahoe, melainkan ada kami. Maka ditanja poela: Siapa membawa kamoe menjembah bintang itoe? Maka sahoetnja: Sahadja daripada orang toea² kami poen dalam agama inilah. Maka sabda radja Iskandar: Beli djoeal dengan apa meréka itoe? Maka ditanja nabi Chidir padanja, maka dikatakannya: Bahwa dikanan

3 hingga.... 5 dirinja *niet in I.* — ditanja: ditanja I. 6 Na ratoes: matjam I. 8 lembing: bilang I. 9 kauatjoe: diampitnja (?) I. 9 Maka soearanja: Maka mengheriklah ia, soearanja seperti halilintar membelah I. 10 terdengaranlah kepada: kedengaran dihadapan behénanja I. 18 Kaoemnja: Kaoem I. 20 Na tjelaka: bagi I. 25 Na poela: lagi I. 26 daripada *niet in I.*

seperti binatang liar. Maka radja Iskandar poen segera datang serta bersabda: Djangan diboenoeh. Maka iapoen sebagaimana meratap² dirinja hingga pingsannja itoe †. Maka soeroeh radja Iskandar pertjitkan air koemkoema, maka semboehlah ia daripada pingsannja itoe.

5 Maka sebagai djoea meratap dirinja, hingga disoeroeh radja beloenggoe akandia. Setelah dirasaï tegoehlah beloenggoenja itoe, maka tiadalah ia meratap dan tiada keloe ar sepatah kata lagi. Maka nabi Chidir akan bertanja dia dengan seriboe lima ratoes bahasa, itoepoen tiada diketahoeinja. Maka sabda radja Iskandar kepada seorang itoe: Kami maoe

10 [akoe] melembing kamoe. Maka iapoen mengherik, soearanja seperti halilintar membelah. Hatta kedengeranlah dari hadapan tentera behana terlaloe sangat, maka kelihatan dari djaoeh tentera banjak selakoe² terdindinglah matahari daripada kebanjakan, soeara meréka itoe seperti halilintar, sekalian mengherik. Maka dihampiri nabi Chidir kepada

15 meréka itoe serta hendak menengar bahasanja. Maka nabi Chidir sebagai meloemba kepada meréka itoe. Maka datang seorang toea daripada kaoem itoe serta ia hampirkan kedoeaanlah tangannja keboemi, maka didirikannja kakinja keatas dan dioeloerkannja lidahnja serta didjilatnja boemi. Maka berbalik poela ia berdiri dengan kakinja. Maka

20 nabi Chidir poen tersenjoem melihat dia, maka kata nabi Chidir akan radja: Bahwa inilah salam kaoem ini. Maka radja Iskandar poen tertawa. Maka nabi Chidir poen sesak seketika dengan orang ini, maka kembalilah ia kepada radja. Maka kata nabi Chidir: Tjelaka segala orang ini, telah hamba tanjaï akandia: Siapa kamoe dan siapa radja

25 kamoe dan apa Toehan kamoe jang kamoe sembah? Maka sahoetnja: Bahwa Toehan kami bintang Zoehal. Maka hamba tanjaï ia: Daripada anak tjoetjoe siapa kamoe? Maka sahoetnja: Tiada kami tahoe akan dzat † nénék kami; sahadja demikianlah ada kami. Maka kata nabi Chidir: Siapa jang memberi kamoe akan menjembah bintang Zoehal

30 itoe? Maka sahoetnja: Sahadja daripada orang toea kami dalam agama ini.

Maka sabda radja Iskandar: Dengan apa meréka itoe membeli dan berdjoel? Maka kata nabi Chidir: Beloem hamba tanjaï ia daripada itoe. Maka nabi Chidir poen pergi poela, maka lama ia berkata², maka

35 ia kembali kepada radja Iskandar, maka katanja: Hai radja, telah

1 binatang liar: lakoe binatang D. 2 Djangan: Djanganlah D. 3 dirinja **niet in D.** — pingsannja itoe: pingsan ia D. — radja Iskandar: baginda D. 4 semboehlah: baiklah D. 5 sebagai: lagi D. — dirinja **niet in D.** 7 sepatah: soepaja B. 8 dia dengan: dengandia D. 10 akoe **niet in D.** — mengherik: mendjerit D. 12 Na maka: adalah D. — dari djaoeh **niet in D.** 14 mengherik: mendjerit D. 15 bahasanja: bahasa C en H. 16 meloemba: hamba H. 17 ia **niet in D.** 19 berbalik: balik D. 22 sesak: s. k B, **niet in D.** 23 kata **niet in D.** — segala: benar D. 24 tanjaï: njataï C. 25 Maka..... 27 kamoe? **niet in D.** — kamoe? **niet in H.** 29 kamoe: kami H. 31 agama ini: agamanja itoe D. — sabda: titah D. 33 hamba ia: lagi hamba tanja D. 34 maka: maka laloe D.

djalan ini ada galian emas manikam jang moelia². Apabila kami hendak mengambil dia naik keatas boekit, maka diboenoh oléh djin itoe akan kami. Maka ada kami mengambil permata itoe dikorék daribawah tanah itoe, djalannya laloe keboekit itoe terkadang ditimpa batoe dan
5 tanah, habis mati kami. Terkadang sepoeloh orang pergi ia sjarikat, tinggal seorang doea lagi, jang lain mati, terkadang tiada diperoléh permata itoe. Maka permata itoelah djadi dagangan kami. Maka sabda radja Iskandar: Soeroeh apa † bawa permata itoe barang sebidji, soepaja kita lihat. Maka dikatakan nabi Chidir sabda radja itoe padanja,
10 maka katanja: Baiklah. Maka disoeroeh radja: Ambil wa'ad daripadanja dan disoempah dengan nama bintang Zoehal. Maka disoeroehkanlah ia kembali dan orang jang dibeloenggoe itoe dilepaskan ia, diberi persalin akandia. Maka berlailah ia seperti kilat kelakoeannya terlaloe pantas, hingga sampailah kepada kaoemnja. Maka segala kaoemnja
15 ternanti² akandia, katanja: Betapa kita tahoe akan hal teman kita itoe? Setelah dilihat meréka itoe ia datang, maka sekalian meréka itoe berhimpoean kepadanja bertanja. Maka katanja: Geram bagi kamoe, mengapa maka kamoe berdiam² lalai, tiadakah kamoe ketahoei, bahwa radja Iskandar datang keboemi ini berdjalan dari benoea Roem mena'loekkan segala negeri, dan negeri Jābarsā poen ta'loek kepadanja,
20 sekarang datanglah ia, hendak pergi kematahari masoek, hendak melihat dia, dan tenteranja tiada terbilang banjakknja? Bahwa akoe telah berdandji dengandia membawa permata jang ada padakoe itoe, hendak dilihatnja barang sebidji. Maka dikeloearkan permata itoe jang ada
25 padanja lima djenis warnanja, dan sebidji terlebih baik. Maka dibawanja kepada radja Iskandar, maka sabda radja Iskandar: Hai nabi Allah, apa nama permata itoe pada bahasa kaoem ini? Maka kata orang itoe: Pada bahasa kami nazm namanja. Barangsiapa ada menaroeh dia barang sepoeloh boeah, nistjaja tiadalah sampai kepadanja pertjintaan, karena sebab [kami] kekoerangan harta doenia. Maka disoeroehkan radja Iskandar kembalikan manikam itoe.

Maka sabda radja Iskandar: Toeanhamba, soeroehkan kaoem ini membawa iman agama jang sebenarnja. Maka kata nabi Chidir kepada orang itoe: Hai laki², bahwa radja kami hendak menjoeroehkan dakoe
35 oetoesan kepada kaoem kamoe, koemasoekkan kepada meréka itoe kata jang baik² dengan mengikoet djalan jang sebenarnja. Hai laki², masoeklah engkau agama Islam, soepaja dilopoetkan Allah engkau daripada

1 galian: sekalian I. 2 naik **niet in** E. 3 dikorék: korék E. 4 itoe **niet in** I. 5 pergi **niet in** E. 11 dan **niet in** E. 16 itoe **niet in** E. 17 Maka katanja **niet in** E. — bagi kamoe: bagi kami I. 22 Na terbilang: lagi I. 23 koe: kita I. 24 sebidji: soeatoe I. — Na dikeloearkan: meréka itoe I. 25 djenis: bagai I. 27 bahasa: segala E. 28 Na namanja: karena I. 30 kekoerangan: keloeat dengan E. 33 iman **niet in** I. 34 Na hendak: menjoerat E. 35 koemasoekkan: katakan I. 36 djalan: kata E.

dihikajatkan bagi hamba soeatoe hikajat jang garib, dikatakannja, bahwa dikanan djalan ini ada kain † manikam jang moelia³. Apabila datang daripada kaoem mengambil dia keatas boekit, maka diboenoeh oléh djin akan meréka itoe. Adapoen kaoem itoe membawa permata, 5 maka dikoréknja daribawah tanah djalan jang laloe keboekit itoe, terkadang ditimpai batoe itoe habis mati, terkadang tiada diperoléhnya. Djikalau sepoeleoh orang ia pergi, tinggal seorang djoea laki², lain habis mati diboenoeh djin. Maka sabda radja Iskandar: Soeroeh bawa apalah barang sebidji daripada permata itoe, soepaja kita lihat. Maka ber- 10 bahasalah nabi Chidir dengan orang itoe mengatakan sabda radja itoe kepada orang itoe. Maka sahoetnja: Baiklah. Maka sabda radja Iskandar akan nabi Chidir: Dengan nama Toehannja dan † tegoehkan wa'ad. Maka disoeroehnja kembali. Maka iapoen berlari² seperti kilat lakoenna, hingga sampailah ia kepada kaoemnja. Setelah dilihat kaoemnja ia da- 15 tang, maka sekalian berhimpoen kepadanya, maka katanja: Kirim † bagi kamoe: mengapa kamoe lalai? Tiadakah kamoe ketahoei, bahwa ia radja Iskandar datang keboemi ini, ia berdjalan dari negeri Roem mena'loekkan segala negeri, hingga negeri Jābalsā poen diambilnja? Sekarang ia hendak berdjalan kematahari masoek, ia hendak melihat dia dan serta 20 tenteranja jang tiada terhisabkan. Bahwa akoe telah berdjandji dengan- dia, disoeroehnja membawa permata jang baik² jang ada pada kita ini, hendak dilihatnja barang sedikit. Maka sekaliannja meréka itoe menge- loearkan permata jang ada dibawanja itoe lima bidji dan lima bagai warna dalamnja. Ada sebidji itoe terlebih baik itoe dibawanja kepada 25 radja Iskandar. Maka sabda radja Iskandar akan nabi Chidir: Hai bapa 'Abbas, apa nama permata pada bahasa kaoem itoe? Maka kata orang itoe: Pada bahasa kami nazm namanja, dari karena barangsiapa menaroe dia sepoeleoh, maka tiadalah sampai kepadanya pertjintaan sebab kekoerangan harta. Maka disoeroeh radja Iskandar kembalikan 30 segala manikam itoe.

BII 20 Sjahdan sabda radja akan nabi Chidir: Hai toeanhamba, soeroehkan kepada kaoem ini orang kita membawa dia kepada agama jang sebenar- njaja. Maka oedjarnja nabi Chidir akan orang itoe: Hai laki², bahwa

1 dihikajatkan: dichabarkannja D. 3 mengambil: hendak mengambil D. — maka.... 4 meréka itoe: maka diambil oléh djin diboenoehnja D. 6 Na itoe: ada D. 7 lain: jang lain D. 8 sabda: titah D. — Na apalah: permata D. 10 mengatakan.... orang itoe **niet in B.** 12 wa'ad: wa'adnja C en D. 14 kepada: hingga sampai kepada D. 15 Mengapa..... 16 **Het tweede** kamoe: lalai tiadakah kamoe? D. 17 berdjalan: datang D. 19 **Vóór** ia: karena D. — serta: adalah sertanja D. 22 Maka sekaliannja: Sjahdan masing² D. 24 Ada: dan adalah D. — itoe: daripada jang lain D. — terlebih baik itoe **dubbel in H.** 25 Maka..... Iskandar: titahnja D. — Hai..... 26 'Abbas: Ja nabi Allah D. — apa **niet in H.** — bahasa: perbhasaan D. 29 kekoerangan: kekoeranganja D. 30 segala.... itoe: permata itoe ia-itoe manikam D. 31 Hai toean- hamba: Ja bapa 'Abbas D. 32 membawa: menjoeroeh D. — kepada: mengikoet D. 33 Maka.... 3 sebenarnya **niet in D.** 33 oedjarnja: oedjar H.

behaja tentera jang kaulihat itoe. Maka katanja: Hai toeanhamba, baik dahoeloe dibawa kata ini kepada kaoem hamba. Djikalau ditoe-roet meréka itoe, nistjaja sentosalah meréka itoe, djikalau tiada maoe ditoe-roet, mana kehendak radja kerdjakanlah. Maka sabda radja Iskandar:

5 Baik toeanhamba kirim soerat kepada meréka itoe, soepaja kita dengar apa djawabnja. Maka oedjar nabi Chidir: Baik sendiri hamba pergi masoekkan nasihat kepada meréka itoe. Maka sabda radja Iskandar: Djikalau tiada sangat harap hamba akan Allah ta'ala memeliharakan toeanhamba daripada segala behaja, tiada akan maoe melepaskan nabi

10 Allah pergi. Hamba serahkanlah kepada Toehan sarwa sekalian 'alam. Hatta maka berdjalanlah nabi Chidir serta laki² itoe, maka tatkala itoe nabi Allah berkandaraan atas zoerapah. Setelah dilihat oléh kaoem itoe nabi datang, maka meréka itoe hendak lari. Maka diseroe oléh kaoemnja † jang serta dengan nabi Chidir itoe, maka oedjarnja: Hai

15 kaoemkoe, djangan kamoe lari, bahwa inilah oetoesan daripada radja Iskandar jang tahoe akan bahasa kita. Maka berdirilah meréka itoe. Setelah hampirlah nabi Chidir kepadanya, maka berkata ia: Siapa toean kamoe? Soeroeh ia berkata² dengandakoe. Hampirlah sepoeloe orang toea 'oemoernja. Maka kata nabi Chidir: Bahwa akoe bertanja

20 kepada kaoem kamoe ini, tiada ia tahoe mendjawab katakoe. Maka kata seorang daripada kaoem itoe: Hai orang moeda, djangan toeanhamba tanjai kami 'ilmoe jang tiada kami ketahoei seraja toeanhamba minta kami. Adapoen kami machloekoe 'llah dan Toehan kami jang kami sembah bintang Zoehal jang bertjahaja² ia'ni jang Toehan Zoehal itoelah

25 [tiada] kami ketahoei daripada datoek nénék mojang kami, tiada Toehan lain daripadanja. Maka oedjar nabi Chidir: Hai orang toea, djikalau kamoe ketahoei akan diri kamoe didjadikan Allah, mengapa maka kamoe sembah lain daripada Allah ta'ala? Ialah Toehan bintang Zoehal dan ialah mendjadikan kamoe. Maka ketahoei oléh kamoe, bahwa

30 Allah ta'ala mendjadikan langit dan boemi dan segala bintang jang lain daripada bintang Zoehal itoepoen. Djikalau ada kamoe orang ber'akal, mengapa maka menjembah sama machloek, maka tiada maoe menjembah Toehan bintang Zoehal itoe? Maka itoelah Toehan jang sebenarnja, karena bintang jang lain poen sama dengan bintang Zoehal itoe. Betapa

35 peri kamoe sembah bintang itoe? Bahwa segala bintang didjadikan Allah. Dan kata nabi Chidir: Hai orang toea, banjak daripada machloekoe 'llah berboeat doerhaka akan Toehan jang mendjadikan dia

1 katanja: sahoetnja I. 2 dibawa: bawa I. 3 itoe **niet in E**. 5 kirim: kirimkan I. 7 Na masoekkan: kata I. 8 memeliharakan: memelihara E. 12 atas: diatas I. 14 dengan **niet in I**. 18 toean: ketoeaan I. — dakoe: akoe E. 20 mendjawab: djawab I. 23 kami sembah: disembah E. 27 kamoe **niet in E**. 31 orang ber'akal: bagai orang jang ber'akal I. 32 menjembah: demi I. 36 banjak: berbanjak I.

kami hendak menjoeroeh dikau akan oetoesan daripada kami kepada kaoem kamoe masoekkan kiranja kepada agama meréka itoe kata jang nasihat pada mengikoet djalan jang sebenarnja, soepaja diloe-poetkan Allah kamoe daripada behaja tentera ini. Maka sahoet orang itoe: Hai toeanhamba, baiklah hamba membawa kata kepada kaoem hamba. Djikalau ditoeroet meréka itoe, nistjaja sentosalah meréka itoe. Djikalau tiada ditoeroet, mana kehendak radja kerdjakanlah. Maka sabda radja: Ja nabi Allah, baiklah toeanhamba berkirim soerat kepada meréka itoe, soepaja kita dengar apa djawabnja. Maka oedjarnja nabi Chidir: Baiklah hamba djoea pergi, soepaja dengar, dan hamba beri nasihat kepada meréka itoe. Maka sabda radja Iskandar: Djikalau sangat harap hamba akan Allah ta'ala memeliharakan toean daripada behaja tiada akan hamba maoe melepaskan pergi. Baiklah toean-hamba serahkan kepada Allah ta'ala. Hatta maka berdjalanlah nabi Chidir serta laki² itoe, tatkala itoe nabi Chidir berkandaraan diatas zoerapah. Setelah dilihat kaoem itoe akan nabi Chidir datang, maka hendak lari meréka itoe, serta † nabi Chidir itoe oedjarnja: Hai kaoemkoe, djangan kamoe lari, bahwa ini oetoesan daripada radja, tahoe bahasa kita. Maka berdirilah meréka itoe. Setelah sampailah nabi Chidir kepadanja, maka berkatalah ia dengan bahasa meréka itoe, oedjarnja: Siapa akan pertoea kamoe soeroehkan berkata² dengan dakoe. Maka meréka itoepoen hampir kepada nabi Allah sepoeloeh orang jang tertoea 'oemoernja daripada meréka itoe. Maka kata nabi Chidir: Bahwa akoe menanjai kamoe ini, tiada tahoe mendjawab katakoe. Maka berkata seorang daripada meréka itoe: Hai orang moeda, djangan kiranja toeanhamba tanjai kami daripada 'ilmoe jang tiada kami ketahoei, maka serasa toean memberi barat. Adapoen machloekoe 'llah dan Toehan kami jang kami sembah bintang bertjahaja ja'ni bintang Zoehal itoelah jang kami sembah. Kami ketahoei daripada datoek nénék kami tiada bertoean lain daripadanja. Maka kata nabi Chidir: Hai orang toea, djikalau kamoe ketahoei diri kamoe didjadikan Allah ta'ala, maka mengapa kamoe sembah lain daripadanja jang mendjadikan kamoe? Ketahoei oléh kamoe, bahwa Allah ta'ala jang

5 baiklah.... kata: biarlah hamba katakan D. 6 nistjaja: ta' dapat tiada D. — nistjaja itoe **niet in** B. 7 kerdjakanlah: perboeatlah akandia D. 8 soerat **niet in** D. 9 apa² D. 10 hamba dengar: biar kami pergi sendiri dan apa³ djawabnja biar kami dengar D. 11 Djikalau **niet in** D. 12 akan: kepada D. 13 Baiklah 14 ta'ala: Djika tiada kami serahkan kepada Allah ta'ala, tiadalah kami lepaskan D. 15 tatkala itoe: tatkala D. 17 serta oedjarnja: maka kata kawannja jang bersama² nabi Chidir itoe: D. 18 Na radja: jang D. 19 bahasa itoe: bahasanja D. 21 pertoea: pertetap C. 23 tertoea: toea² D. 24 Bahwa 25 itoe: Bahwa bertanja kepadamoe. Maka mendjawab meréka itoe D. 24 Na ini: tertanja C, terbanjak H. 25 Hai: Ja D. 26 toeanhamba: hamba D. 27 serasa: seperti D. 30 datoek nénék: dzat bintang B. 31 Hai: Ja D. — djikalau **niet in** B. 33 oléh kamoe: oléhmoe D. — jang **niet in** D.

dan dimakannya rezeki Allah ta'ala, maka disembahnya lain daripada Allah jang mendjadikan dia, maka loepa ia akan Allah ta'ala, karena setan memasoekkan kata jang djahat² kepadanya. Maka berdatang sembah boemi kepada Allah ta'ala mengatakan: Penoehlah kapir atas 5 hambamoe ini. Dari karena itoelah Allah mendjadikan segala nabi Allah dan radja Iskandar, soepaja disoeroehkannya segala manoesia jang diboemi Allah ini berboeat 'ibadat akan Allah ta'ala, dan demikian lagi memohonkan membinasakan segala jang menjembah lain daripada Allah, menegahkan segala jang menjembah berhala dan bintang 10 dan matahari dan boelan dan api, dan menjoeroehkan menjembah Toehan jang sebenarnja. Maka barangsiapa mengikoet katanja, nistjaja diambilnja akan saudaranya, maka barangsiapa tiada maoe mengikoet katanja, akan bahagiannya pedang jang terkilat dan pendahan jang tadjam membalas dia. Dan tiada berat dikehendakinja oléh radja ini 15 pada kamoe, moedah²an dapat disembat dengan lidah, maka berat pada timbangan: La ilaha illa 'ilah, Ibrahim chaliloe 'ilah. Maka barangsiapa maoe mengatakan ini, sentosalah ia, maka barangsiapa tiada maoe adjarnja, menjesal ia. Maka kata orang itoe: Bertanggoeh kami dahoeleoe tiga hari, berbitjara kami. Maka apabila lepas daripada tiga hari, ber- 20 lakoelah antara kita akan pekerdjaan mana ditakdirkan Allah ta'ala. Maka hampirlah seorang² toea daripada meréka itoe, maka didirikannya kakinja keatas, kepalanja kebawah, maka lidahnja mendjilat boemi, maka memberi salam ia dengan bahasanya, maka oedjarnja: Telah kami dengar kata toeanhamba itoe, maka bertanggoeh kami tiga hari 25 berbitjara, karena kata ini tiada pernah kami dengar daripada orang toea² kami poen. Maka hari jang keempat datanglah hamba membawa djawab jang baik daripada kaoem kami. Maka kembalilah nabi Chidir kepada radja Iskandar, maka ditjeriterakannya lah peri wa'ad meréka itoe tiga hari itoe.

30 Kata sahiboe 'I-hikajat, maka radja Iskandar poen menjoeroeh mengatoer tenteranja, maka penoehlah boemi itoe. Setelah kembali orang toea itoe kepada kaoemnja, maka jang setengah maoe masoek Islam, maka banjak meréka katanja: Tiada maoe. Maka kata orang toea itoe: Hai kaoemkoe, adapoen antara kita tiga hari djoea bertang- 35 goeh. Djika kamoe toeroet bitjarakoe, djangan kita nanti tiga hari, baik kita masoek pada agama radja itoe, karena pada hatikoe: Djikalau

1 dimakannya: dimakan meréka itoe I. 2 jang **niet in** I. 5 hambamoe: boemi I. 8 membinasakan: dibinasakan I. 13 bahagiannya: bahagian E. 14 berat **niet in** I. 17 mengatakan: mengata E. 20 mana: jang baik I. 21 Maka: Setelah maka I. 24 Na hari: lagi I. 28 meréka itoe: meréka E. 30 menjoeroeh: menjoeroehkan E. 36 pada **niet in** E.

mendjadikan langit dan boemi dan segali bintang dan bintang Zoehal poen. Maka betapa peri kamoe bahwa menjembah sama machloek, tiada menjembah Toehan jang mendjadikan kamoe? Hai orang toea, terbaiklah † daripada machloek berboeat doerhaka akan Toehan jang
 5 mendjadikan dia dan <dimakannja> rezeki Allah dan sembahnja lain
 C 220 jang djahat kepada meréka itoe. Bahwa karena itoelah berdatang sembah boemi kepada Allah ta'ala mengatakan: Banjaklah kapir dia-taskoe ini. Dari karena itoelah didjadikan Allah ta'ala radja Iskandar
 10 bahwa akan keradjaan menjoeroehkan segala manoesia pada boemi Allah berboeat 'ibadat akan Allah dan menegahkan segala jang menjembah berhala dan menegahkan segala jang hamba matahari dan boelan dan bintang menjoeroehkan menjembah jang sempoerna sebenarnja. Maka barangsiapa mengikoet dia, maka diambilnja
 15 akan saudaranja dan barangsiapa tiada maoe mengikoet dia bahwa akan bahagiannja pedang soedoeih terkilat dan pendahan amat tadjam akan membinasakan dia. Bahwa tiada jang dikehendaki radja Iskandar ini pada kamoe, melainkan moeda † djoea ia-itoe kelima:
 20 La ilaha illa 'llah, Ibrahim chaliloe 'llah. Dan barangsiapa tiada maoe, nistjaja ia menjesallah ia, tetapi kami bertanggoeh kamoe barang tiga hari. Nistjaja berlakoelah antara kita pekerdjaan jang mana ditakdirkan Allah ta'ala. Setelah meréka itoe menengar kata nabi Chidir itoe, maka menghampirlah seorang toea daripada meréka itoe dan didirikan kakinja keatas dan kepalanja kebawah mendjilat boemi memberi salam
 25 dengan bahasanja, maka berdiri poela. Sjahdan oedjarnja: Adapoen telah kami dengarlah kata toeanhamba, bertanggoehlah berbitjara tiga hari, karena kata ini tiada pernah kami dengar daripada toeahmoe †. Kauampoenilah, maka pada hari jang keempat nistjaja datanglah radja kami membawa djawab jang baik daripada kami. Maka kembali nabi
 30 Chidir kepada radja dan ditjeriterakannjalah peri wa'ad dengan meréka itoe tiga hari.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka radja Iskandar menjoeroeh mengatoer segala tenteranja, hingga penoehlah boemi itoe. Setelah kembalilah

1 segala: segala djenis D. 2 peri en bahwa **niet in D.** 3 Hai..... 5 dia dan **niet in D.** **Het tweede** dan 7 Allah **niet in B.** 6 demikian: jang demikian D. 7 kepada itoe **niet in D.** 10 menjoeroehkan: diatas D. 11 menegahkan: melarangkan D. 12 menegahkan..... hamba **niet in D.** 13 jang..... 14 sebenarnja: Toehan jang sebenarnja D. 14 dia 15 akan: seperti perintahnja, maka itoelah D. 16 pedang **niet in B.** — soedoeih terkilat **niet in D.** 17 akan: akan hendak D. — tiada 18 kelima: tiadalah kehendak radja jang lain melainkan orang jang mengikoet kalimat D. 19 maoe: hendak D. 20 nistjaja: ta' dapat tiada D. — ia, **niet in D.** 22 kata: perkataan D. — nabi itoe: nabi Allah jang demikian itoe D. 23 menghampirlah: adalah D. 24 mendjilat boemi **niet in D.** 27 kata: perkataan D. — toeahmoe: toeamoe D. 33 Kata: Kala D.

tiada maoe kita mengikoet agamanja, nistjaja tiada akan tinggal kamoe dinegeri ini barang seorang djoeapoen. Kamoe lihatlah tenteranja amat banyak, baik kamoe beri akandia barang jang ada koeasa kita akan tolak mara-behaja sendjatanja itoe, karena meréka itoe tiada akan lama
5 dinegeri kita ini, laloe djoea ia berdjalan. Maka sebagai djoea orang itoe memasoekkan kata kepada kaoemnja dan lagi dengan kata jang baik² dan dengan kata jang menakoeti meréka itoe. Maka moepakatlah meréka itoe, sekalian poen kaboellah masoek agama Islam. Setelah genaplah tiga hari, maka disoeroehkan meréka itoe menghadap radja
10 Iskandar. Setelah sampailah ia kepada radja Iskandar, maka dibawa ia kepada nabi Chidir, maka ditjeriterakanlah kepada nabi Allah telah kaboellah meréka itoe masoek agama Islam. Maka soekatjitalah nabi Chidir menengar dia.

Maka pada ésok harinja, maka radja Iskandar poen semajam dihadap
15 orang, maka dibawa nabi Chidir orang itoe menghadap radja Iskandar, masoek Islamlah ia dihadapan radja Iskandar. Maka baginda poen mengaroeniaï persalin akandia. Telah soedahlah, kembali ia kepada kaoemnja, maka dibawanja orang besar²nja pada nabi Chidir beladjar 'ilmoe agama jang sebenarnja. Maka sekaliannja diberi radja karoenia akandia, maka disoeroeh membawa oepeti
20 daripada permata jang pada meréka itoe. Maka dibawanja doea ékor onta membawa permata itoe jang mérah. Setelah dilihat radja Iskandar permata itoe, maka sabda radja Iskandar: Tiada behéna baik permata ini † diambilnja dibawah boekit tempat jang koerang, karena tiada dapat
25 meréka itoe pergi pada tempat permata jang baik itoe, karena sebab takoet akan djin itoe. Bahwa permata itoe dibawah boekit tempatnja, sekaliannja belandjanja itoe poen permata djoea. Maka radja Iskandar poen menjoeroeh memanggil Balminās hakim dan segala moeridnja. Maka disoeroeh radja Iskandar memilih permata itoe jang baik², maka
30 jang lain sekaliannja dikembalikan pada kaoem itoe. Dipilih oléh Balminās hakim boléh seratoes bidji jang baiknja dan jang lain itoe tiada baik dikembalikan. Setelah dilihat meréka itoe baik boedinja radja itoe, maka soekatjitalah hatinja membawa manikam itoe kembali. Maka sabda radja Iskandar kepada nabi Chidir: Dapatlah hamba pergi? Toeanhamba soeroeh toendjoekkan tempat boekit tempat manikam jang baik itoe, soepaja kita ambil. Maka oedjar nabi Chidir: Siapa dapat

6 dan 7 menakoeti: jang menakoetkan I. 8 Islam: radja Iskandar I. 9 genaplah: ganti E. 11 kepada: pada I. 14 ésok: keésokan I. 19 beladjar: berladjar E. — agama: akan I. 21 pada: kepada E. 23 behéna: berapa I. 24 dibawah: bawah E. 26 dibawah: doea boeah E. 27 belandjanja itoe poen: itoe E. 31 boléh: dapat I. 32 meréka itoe: meréka E. 35 tempat manikam: manikam E.

orang toea itoe kepada kaoemnja, maka setengah maoe masoek Islam dan setengah tiada maoe. Maka banjaklah kata antara meréka itoe, maka kata orang itoe: Hai kaoemkoe, adapoen antara kita tiga hari ini.

- B11 25 Djikalau kamoe toeroet bitjarakoe, djanganlah kita nanti tiga hari.
5 Baiklah kita masoek agama radja itoe, pada hatikoe: Djika tiada maoe kamoe mengikoet agamanja, tiada tinggal <di>negeri ini seorang djoea poen. Lihat oléh kamoe tenteranja itoe dan berilah akandia barang hadd koeasa kita akan tolak sendjata meréka itoe. Tiada ia diam dinegeri ini, hingga laloe ia djoea berdjalan. Berapa kata orang toea itoe mema-
10 soekkan kata † dengan kata jang baik² dan jang mendjadikan keta-koetan meréka itoe. Maka maoe sekalian meréka itoe dan kaboellah masoek kepada agama radja Iskandar. Setelah genaplah kepada wa'ad tiga hari, maka disoeroeh akan meréka itoe orang menghadap radja. Setelah datang ia kepada laskar, maka dibawa oranglah ia kepada nabi
15 Chidir 'alaihi 'ssalam. Maka ditjeriterakannjalah kepada nabi Chidir peri meréka itoe kaboellah masoek agama Islam. Maka soekatjitalah nabi Chidir menengar dia.

- Maka ésok harinja radja Iskandar poen semajam. Maka nabi Chidir poen membawalah orang itoe menghadap. Maka salamlah ia dihadapan
20 radja Iskandar. Maka radja Iskandar memberi anoegerah persalinan akandia poen. Maka kembalilah kepada kaoemnja, maka dibawanjalah segala orang besar² kepada nabi Chidir berladjar 'ilmoe agama. Maka sekaliannja diberi radja karoenia, maka disoeroeh radja meréka itoe membawa oepeti daripada permata jang ada pada meréka itoe. Maka
25 dibawa oléh meréka itoe doea ékor onta membawa dia. Setelah dilihat radja Iskandar permata, maka sabda radja Iskandar: Tiada behéna baik permata ini. Maka oedjar nabi Chidir: Adapoen permata ini diam- bilnja dibawah boekit pada tempat jang koerang, karena ta' dapat meréka itoe datang kepada tempat meréka itoe jang baik itoe, sebab
30 meréka itoe <takoet> akan djin membinasakan dia. Bahwa permata ini doea boeah boekit tempatnja berkeliling seboeah dimasjrik dan seboeah dimagrib, demikianlah boekit tempat galian B.hs.r itoepoen daripada djenis permata djoea. Maka radja poen memanggil Balminās hakim dan segala hakim jang tahoe akan permata. Maka disoeroeh radja Iskandar meréka itoe memilih permata jang baik², jang lain²nja

1 kepada kaoemnja: kepadanja D. — maoe: hendak D. 2 kata antara: antara D. 6 negeri ini *niet in* D. 7 barang *niet in* D. 9 memasoekkan 10 jang: memberi perkataan jang D. — ketakoetan: ketakoekan A, B, C en H, takoet D. 11 Na ketakoetan: kepada D. — Maka itoe *niet in* D. 12 kepada *niet in* D. 14 ia *niet in* D. 15 Chidir: Allah D. 16 kaboellah: hendak D. — soekatjitalah: soekalah D. 18 ésok: pada ésok D. 19 ia: meréka itoe D. 20 radja Iskandar: baginda poen D. 23 sekaliannja: semoanja D. — disoeroeh radja: disoeroehnja D. 25 doea... dia *niet in* D. 26 radja Iskandar: baginda datang D. — sabda... Iskandar: titahnja D. 28 dibawah: daripada bahwa D. 29 meréka itoe datang: datang D. — baik: baik² D. 32 dimagrib: magrib B. — B. hs. r: B. hs. rāt B. 33 permata: perman B.

- menahan radja daripada demikian itoe, dengan karoenia Allah akan boemi ini telah diserahkan Allah dalam tangan radja dengan segala isinja daripada manoesia dan djin. Telah didjadikan Allah hamba dengan sebab radja. Maka hamba kerdjakanlah barang kehendak radja itoe.
- 5 Maka sabda radja Iskandar: Tiada bergoena kita membawa tentera banjak, sekadar kita dengan orang jang disisi hamba itoe poen padahal. Maka oedjar nabi Chidir: Djikalau radja Raziya dengan tenteranja Mis . k barang seriboe orang berkoeda poen padahal, djangan lagi lain. Maka sabda radja Iskandar: Bawalah orang toea negeri itoe serta kita.
- 10 Maka berdjalanlah radja Iskandar dengan seriboe laskar akan pengandjoernja radja Raziya. Hingga lima hari berdjalan, maka bertemoelah ia dengan boekit jang tinggi. Maka disoeroeh radja Iskandar toendjoekkan pada meréka itoe tempat mengorék permata itoe. Maka ditoendjoekkannja tempat itoe berlinang² seperti air kesoemba bekas dikorék
- 15 meréka itoelah. Maka sabda baginda: Baik kita berdjalan keatas, boekit sana tempat manikam jang baik itoe, ta' dapat tiada baik daripada manikam jang dibawah itoe, sebab hampir dengan matahari. Maka terse-njoem nabi Chidir menengar kata radja Iskandar itoe, sebab daripada hakim † radja itoe, maka ia tahoe berbéda akan jang demikian itoe.
- 20 Kata nabi Chidir: Soenggoeh seperti kata radja itoe, karena manikam jang dimasjrik dan manikam jang dimagrib inilah jang terlebih baik tjahajanja daripada manikam jang lain, karena sebab hampir kepada
- I 170 matahari, karena bahwa Allah ta'ala mendjadikan matahari atas manikam oempama api bermasoek makanan. Djika hendak radja naik ke-
- 25 atas poen, dapat tiada soeatoe poen merélakan † kita dengan hoeroef Toehan 'alam. Maka oedjar radja Iskandar akan orang toea membawa djalan itoe: Hai orang toea, bahwa kami hendak mendjalani boekit ini, dapatkah? Maka sahoetnja: Djika hendak mengelilingi daribawah, dapat. Adapoen akan naik keatas itoe, djanganlah ditjita² lagi, karena
- 30 tiada didengar daripada djaman orang toea² dahoeloe kala poen tiada seorang djoeapoen tiada pernah melintas keatas boekit itoe, melainkan radja jang maha-besar jang dibawa oléh angin terbang barang kemana dikedhendakinja. Maka radja itoelah koenoen chabarnja jang dapat pergi keatas boekit itoe, karena segala djin itoe hambanja. Maka kata
- 35 nabi Chidir: Hai orang toea, djangan engkau pertakoeti kami daripada djin itoe, karena bahwa djin itoe jang patoet takoet akan kami. Bawalah kami berdjalan daripada boekit itoe, nistjaja kaulihat pekerdjaan

2 dalam tangan: atas hoekoem I. 3 hamba: toeanhamba E. 4 barang: dengan I. 9 itoe: ini I. 13 ditoendjoekkannja: ditoendjoek meréka itoe I. 14 air kesoemba: keroeh I. 15 itoelah niet in E. 16 sana: mana I. 17 dibawah: bawah E. 22 kepada: kepadanya I. 25 merélakan: mengar-d-kan (?) I. — hoeroef Toehan 'alam: kodrat Toehan I. 28 mengelilingi: mengeliling I. 35 pertakoeti: pertakoet I.

- itoe disoeroeh kembalikan kepada kaoem itoe dan adalah jang baik itoe seratoes bidji jang terbaik². Maka soekalah hati meréka itoe. Maka sabda radja akan nabi Chidir: Ja nabi Allah, toendjoekkan akan hamba boekit tempat galian manikam itoe, soepaja kita ambil manikam jang
- 5 baik. Maka oedjar nabi Chidir: Siapa dapat menahankan radja daripada demikian itoe dengan [karena Allah] karena boemi ini diserahkan Allah dalam hoekoem radja dengan segala isinja maoe daripada manoesia maoe daripada djin dan telah didjadikan radja beroléh jang demikian itoe. Kerdjakanlah barang jang dikehendaki radja. Maka sabda radja
- 10 Iskandar: Hai toeanhamba, tiada bergoena kita bawa tentera ini, hanja sekadar orang jang disisi hamba poen padahal. Maka oedjar nabi Chidir: Hai radja, Raziya dengan kaoemnja barang seriboe orang padahal, djangan lain. Maka sabda radja: Bawalah orang toea didalam negeri ini berdjalan serta kita.
- 15 Maka berdjalanlah radja Iskandar dengan seriboe laskar itoe hingga lima hari, maka bertemoelah dengan boekit jang tinggi itoe. Maka disoeroeh toendjoekkan meréka itoe mengorék permata. Maka ditoendjoekkanlah meréka itoe kepada radja Iskandar tempat beroelang † seperti goeha bekas dikorék meréka itoe. Maka sabda radja akan nabi
- 20 Chidir: Hai toeanhamba, marilah kita berdjalan keatas boekit pada tempat manikam jang baik itoe, karena manikam itoe ta' dapat tiada terbaik daripada manikam jang djaoeh, karena sebab hampir kepada matahari. Maka tersenjoem nabi Chidir menengar kata radja Iskandar itoe, sebab iapoen tahoe pada 'ilmoe hakim, maka tahoe ia berbédakan demikian itoe.
- 25 Maka nabi Chidir: Soenggoeh seperti kata radja itoe, karena manikam jang dimagrib terlebih tjahajanja daripada manikam jang dimasjrik. Bahwa manikam dimasjrik terlebih tjahajanja daripada manikam tempat lain, karena sebab hampir matahari kepadanya, karena bahwa Allah ta'ala mendjadikan matahari atas manikam seperti api bermasoe
- 30 makanan. Djikalau hendak radja naik keatas poen, dapat tiada soeatoe poen mengaloe² dia dengan hoeroef rabboe 'I-'alamina. Maka oedjar nabi Chidir akan orang toea: Hai orang toea, bahwa radja hendak mendjalani boekit ini, dapatkah? Maka sahoet orang toea itoe: Djikalau

1 kembalikan kepada kaoem itoe: poelangkan D. 2 terbaik²: terlaloe amat baik D.
 3 sabda radja: titahnja D. — Na Allah: tjoba D. — akan hamba **niet in** D.
 5 menahankan: melarang D. 7 dalam radja: didalam hoekoem toean djoea D.
 — maoe 8 djin: daripada manoesia hingga sampai kepada segala djin D. 7
 maoe daripada manoesia: **dubbel in** B, C **en** H. 8 dan 9 itoe **niet in** D. — Kerdja-
 kankanlah radja: Dan boeatlah barang kehendak toeanhamba D. 10 Hai toean-
 hamba: Ja bapa Allah D. — hanja 11 hamba: dan doea tiga orang D. 12 Raziya
 orang: Seriboe orang daripada tentera radja Raziya D. 13 toea didalam **niet in** D.
 14 serta kita **niet in** D. 15 Maka itoe: maka berdjoempalah soeatoe boekit jang
 tinggi D. 16 Maka 17 itoe: Maka dilihatkan meréka itoe tempat D. — ditoend-
 joekkanlah: dilihatkan D. 18 beroelang: berlobang D. 20 Hai toeanhamba: Ja
 bapa 'Abbas D. — tempat **niet in** D. 21 terbaik: lebih baik D. 23 kata **niet in** D.
 30 Djikalau 31 poen: Djika hendak naik D. 32 Hai orang toea **niet in** B. 33 sahoet:
 djawab D.

kami. Demi ia menengar kata nabi Chidir demikian itoe, maka ber-
oebahlah warna moekanja orang toea itoe dan gemetar segala ang-
gotanja, katanja: Tiada maoe hamba naik serta toeanhamba, disinilah
hamba menanti toeanhamba. Maka kata nabi Chidir: Hai orang toea,
5 bawa djoea kami naik, djangan takoet, tiada akan disampaikan Allah
melarat atas kita daripada djin, dan tiada kami memberi melarat akan-
dikau.

Maka berdjalanlah nabi Chidir atas boekit itoe dengan radja Iskandar
sertanja empat poeloeh orang. Maka ditoedjoenja kemoentjak boekit
10 itoe, maka dilihat meréka itoe api bernjala² daripada djaoeh. Maka
berteriak orang negeri itoe jang serta pergi itoe, maka kata nabi Chidir:
Djangan kamoe takoet tiada mengapa, maka api itoe poen padamlah,
sebab dibatnja soehoef nabi Ibrahim. Maka berdjalanlah meréka itoe,
hingga datang kepada djalan batoe jang terpatjoel, maka tiadalah lagi
15 dapat membawa koeda. Maka diikatkan meréka itoe koedanja pada
batoe itoe, naiklah berdjalan. Setelah hampirlah keatas kemoentjak
boekit itoe, maka didengar meréka itoe soeara amat keras seperti goe-
roeh datang anginnja dihemboes seperti oelar. Maka gemetarlah atas
boekit itoe. Maka disidik² nabi Chidir dengan menengar boenji soeara
EII 30 itoe, maka didengar nabi Chidir demikian katanja, berkata sama sen-
diri: Inilah gerangan nabi Chidir dan radja Iskandar jang disoeroeh-
kan radja Soelaiman kita memeliharakan dia diatas boekit ini dan men-
joeroehkan kita menjerahkan perbendaharaan jang kita memelihara-
kan dia diatas boekit ini. Kata sahiboe 'l-hikajat, tatkala didengar
25 meréka itoe soeara djin jang seperti halilintar membelah itoe, maka
pingsanlah orang negeri itoe jang sepoeloeh orang membawa djalan itoe,
maka tatkala meréka itoe djaga daripada pingsan itoe, maka mati doea
orang, tinggal delapan orang. Maka marah nabi Chidir, maka dibatja-
nja: Bismi 'llahi wa-bi 'llahi wa-la galiba jagliboe 'llaha chalika 'l-sama-
30 wati wa-'l-ardi wa-'l-toeli wa-'l-'ardhi, alladzi chalaka koella sjaj'in;
chalaka wa-'htadjabaja; fala bara'ahoe ahadoen min chalkihi. Azhar lana
ajjoeha al-marid wa-'in koenta Jahoedijjan fa'zhar lana bihakk hadzihi
'l-asma'i: Boetoesj ja djabbar! Almoesj ja kahhar! ja sjaj'oe Ta'ta'
ja sjaj'oe Takboera! — wa'in koenta moe'minan, moewahhidan, fa'zhar
lana bihakki rabbin djabbarin kahharin, gaffarin, sattarin.

Maka kata nabi Chidir: Hai segala kaoem djin, djika kamoe kaoem
beriman, nistjaja sentosa kamoe. <Djika>kaoem kapir, menjesal kamoe.

3 katanja *niet in E.* 9 Na orang: djoea I. 11 nabi: nabi Allah I. 13 itoe *niet in E.*
14 terpatjoel: dipatjoel I. 15 diikatkan: ditinggalkan I. 16 Na naiklah: meréka
itoe I. 17 goeroeh.... 18 seperti: halilintar menghembes datang seperti hembes I.
20 sendiri: sendirinja E. 25 itoe *niet in E.* 26 Na orang: jang I. 28 Na *het tweede*
orang: lagi I. 29 Bismi.... 35 sattarin *zie de noot bij* blz. 161 : 28 e.v.

hendak mengelilingi dia daribawah boekit, adapoen djikalau naik keatas,
djanganlah diseboet sekali ², karena bahwa kami dengar daripada toea ²
kami seorang djoeapoen tiada melintas keatas boekit ini. Maka kata
nabi Chidir: Hai orang toea, djangan kautakoet † kami daripada djin,
5 karena bahwa djin djoea takoet akan kami. Bawalah kami berdjalan,
nistjaja kaulihat pekerdjaan jang 'adjaib. Setelah ia menengar kata nabi
Chidir demikian itoe, maka baharoelah beroebah warna moeka orang
Bl 30 toea itoe dan gemetarlah anggotanja serta katanja: Tiada hamba mae
naik serta kamoe, naiklah kamoe. Bahwa hamba disinilah menanti
10 kamoe. Maka kata nabi Chidir: Hai orang toea, bawa djoega kami naik,
djangan engkau takoet, tiada akan disampaikan Allah melarat akan
kami daripada djin itoe dan tiada melarat jang serta kamoe poen.

Maka berdjalanlah nabi Chidir keatas boekit dan radja Iskandar
sertanja empat poeloh orang. Maka ditoendjoekkannja kemoentjak
15 boekit itoe. Setelah hampirlah keatas boekit itoe, maka dilihat meréka
itoe api bernjala ² dari djaoeh, padam poela. Maka berdjalan dari
tempat itoe hingga datang kepada jang terdjara. Maka tiada dapat koeda
berdjalan, maka diikat meréka itoe koedanja kepada batoe, maka naik-
lah meréka itoe berdjalan. Setelah hampirlah keatas kemoentjak boekit,
20 maka didengarnja oléh meréka itoe soera seperti halilintar dan maha-
besar seperti akan roentoehlah boekit rasanja. Maka terkedjoetlah
nabi Chidir menengar boenji itoe dengan bahasanja, maka oedjarnja
sama sendirinja: Inilah koetahoe: radja Iskandar dengan nabi Chidir
jang disoeroehkan radja Soelaiman menjerahkan perbendaharaan ini
25 kepadanja. Kata sahiboe 'l-hikajat, segala didengar meréka itoe soera
djinn seperti halilintar. Maka pingsanlah orang jang dinegeri itoe,
sepeloe orang, mati doea orang. Maka marah nabi Chidir, maka iapoen
mematja: Bismi 'llahi wa-bi 'llahi wa-la galiba jagliboe 'llaha chalika
'l-samawati wa-'lardi wa-'l-toeli wa-'l-'ardi, alladzi chalaka koella
30 sjaj'in; chalaka wa-'htadjab: fala bara'ahoe ahadoen min chalkihi.
Azhar lana ajjoeha al-marid wa-'in koenta Jahoedijjan fa'zhar lana
H 235 bihakk hadzihi 'l-asma'i: Boetoesj ja djabbar! Almoesj ja kahhar! ja
sjaj'oe Ta'ta'! ja sjaj'oe Takboera! Wa-'in koenta moe'minan, moewah-
hidan, fa'zhar lana bihakk rabbin djabbarin kahharin, gaffarin, sattarin.
35 Maka nabi Chidir poen berkata: Hai segala kaoem djinn, djikalau ada
kamoe daripada kaoem beriman, nistjaja sentosa kamoe dan djikalau

4 kami niet in D. 5 karena niet in D. 7 beroebah: beroléh B en C. 10 kata: djawab
D. 11 Na takoet: tiada mengapa D. 13 Chidir: Allah D. 14 ditoendjoekkannja:
d'lihatnja D. 18 diikat: diikoet D. — koedanja 19 itoe niet in B. 20 didengarnja:
didengar D. — soera: soel. h C. — halilintar maha-besar niet in D. 22 baha-
sanja: bahasa H. 23 Vóór radja: Adapoen jang datang itoe D. 25 Kata: kala D.
27 maka iapoen: laloe ia D. 28 Bismi 34 sattarin. De tekst van deze bezwerings-
formule heb ik weergegeven in zijn correcten Arabischen vorm, zooals mij die door
Prof. Juynboll is meegedeeld. Deze tekst is vrij goed door de hss. weergegeven,
echter zijn vaak door niet begrijpen eenige letterteekens uitgevallen of verwisseld.
35 djikalau.... 36 dan niet in D.

Djika tiada kamoe pertjoendjoekkan diri kamoe dengan réla kamoe, nistjaja akan gagah † hoekoem akan kamoe. Beloem soedah kata itoe dikatakan nabi Chidir, maka keloealah kaoem djin itoe tiga orang moeda² sama pandjangnja dan sama baik pakaiannja. Maka berkata

5 meréka itoe: Darimana kamoe datang pada tempat ini? Maka soenggoeh-
nja djadi gentarlah kami sebab hébat toeanhamba pada pandangan kami,
hai orang moeda jang dimoeliakan Allah ta'ala akandikau. Maka sahoet
nabi Chidir: Bahwa jang datang ini radja Iskandar anak radja Darab
tjoetjoe radja Roem, itoelah jang memakai makota. Adapoen bahwa

10 akoelah Chidir anak Malkān anak Fālang² anak Saléh anak 'Abir² anak
Arfaḥshad anak Sjam² anak nabi Allah Noech 'alaihi 'ssalam. Setelah
djin itoe menengar kata nabi Chidir itoe, maka ketiganja chidmat men-
dapatkan nabi Allah menoenjoekkan kepalanja, maka oedjarnja: Maha-
baik sekali datang toeanhamba. Maka oedjarnja nabi Allah: Akan

15 kamoe ini, daripada kaoem moe'minkah atau daripada kaoem kapirkah?
Maka sahoet djin itoe: Bahwa kami moe'min mengikoet agama nabi
Allah Soelaiman, kami berboeat 'ibadat akan Toehan 'alam. Adapoen
akan hamba sekalian ini, bahwa tatkala datang radja Soelaiman kepada
boekit ini mengambil manikam akan perhiasan maligainja, setelah soe-
dah dikeloearkannja manikam jang baik², tiada ada orang dalam 'alam

20 ini menaroeh manikam seroepa itoe, soedah diambil baginda barang
jang dikehendakinja, maka dihoenoesnja tjintjin, maka dimeteraikannja
kepada batoe jang ditikam toedjoe poeloeh tempat ini, hingga hari
kiamat disoeroeh toenggoeï pada kami. Djikalau toeanhamba hendak

25 mengorék manikam ini, bitjarakan oléh kami †, karena bahwa harta
ini taroehan radja Soelaiman, dari dahoele kala datang sekarang ini
tiada seorang djoeapoen mengambil dia. Maka inilah kami bermoeli-
akan taroehan radja Soelaiman itoe, karena ia nabi Allah jang pilihan.
Djika kamoe berkehendak djoea mengambil manikam ini, mana kehen-
dak kamoe kerdjakanlah, karena bahwa radja Iskandar poen beroléh

30 toeloeng daripada Allah ta'ala pada barang pekerdjaan. Maka sahoet
nabi Chidir: Hai orang moeda, sesoenggoehnja disoeroehkan nabi
Allah Soelaiman kamoe mengawal manikam ini, karena kami djoea
disoeroehkan radja Soelaiman jang dibesarkan Allah ta'ala itoe memeli-

2 akoe kamoe E en I. (I verbeterd tot: akoe gagahi akan kamoe). 4' pakaiannja: roepanja dan sama pakaiannja I. 5 soenggoehnja: sangkanja E. 9 Na itoelah; dia I. 12 mendapatkan..... 13 Allah niet in I. 14 sekali: segala E. 15 kaoem moe'minkah: kaoemkoe E. 21 diambil: ambil I. 25 kami E en I (in I verbeterd tot: kamoe). 27 Na poen: datang I.

ada kamoe kapir, nistjaja akan menjesallah kamoe. Djikalau tiada kamoe pertoendjoekkan diri kamoe dengan réla kamoe, nistjaja koe-gagahi. Maka beloem soedah kata nabi Chidir, maka keloealah djin itoe tiga orang moeda², sama pandjangnja dan roepanja dan sama pakaiannja. Maka berkata meréka itoe: Siapa kamoe datang ini kemari kepada tempat ini? Bahwa sesoenggoehnja djadi gentarlah hati sebab kami memandang kamoe. Maka sahoet nabi Chidir 'alaihi 'ssalam: Bahwa inilah radja Iskandar anak radja Darab, Roem bangsanja. Bahwa akoelah Chidir anak Alias anak Malkān, Malkān anak Kālang, Kālang anak Saléh anak 'Ābir, 'Ābir anak Arfaḥshad anak² Noech anak Sjam, Sjam †. Setelah djin itoe menengar kata nabi Chidir, pada ketika itoe djoega ia chidmat menoendoekkan kepalanja, maka oedjar-nja: Sebaik² [katakanlah] toean sekalian datang. Maka oedjar nabi Chidir: Bahwa kamoe daripada kaoem moe'minkah atau kapirkah?

15 Maka sahoet djin itoe: Bahwa kami moe'min mengikoet agama nabi Soelaiman anak nabi Daoed 'alaihi 'ssalam dan tiada kami berkepoetoes-an daripada berboeat 'ibadat kepada Allah. Adapoen kami memberi tahoe kepada toean, bahwa akan radja Soelaiman tatkala datang kepada tempat ini mengambil manikam akan perhiasan maligai. Setelah dikeloearkannja beberapa kehendaknja daripada manikam, maka dihoenoesnja tjintjin dimeteraikannja kepada batoe jang keras itoe toedjoeh poeloeh tempat dan diambilnja daripada manikam, maka dihoenoesnja tjintjin dimeteraikannja kepada batoe poela <dan katanja>: Sjahdan djangan kamoe bersesat segala machloekoe 'llah kepada menjembah berhala jang lain daripada Allah dan djangan kautinggalkan tempat ini hingga hari kiamat. Djikalau hendak mengorék manikam ini, bitjara kami, karena bahwa ini pertaroehan radja Soelaiman. Dari dahoeloe datanglah sekarang seorang djoea tiada mengambil dia. Djikalau ada kamoe bermoelia taroehan radja Soelaiman, karena ia nabi jang pilihan, baik kamoe kembali dan seharoesnjalah bagi kamoe memelihara hormat nabi Allah. Djikalau berkehendak djoea kamoe akan manikam ini, mana kehendak kamoe kerdjakanlah, karena bahwa radja Iskandar beroléh toeloeng pada barang pekerdjaannja. Maka sahoet nabi Chidir: Hai orang moeda, bahwa sesoenggoehnja nabi Soelaiman

35 menjoeroeh mengoean manikam ini melainkan karena kami djoea, tahoelah radja Soelaiman, bahwa kami sahadja akan datang kepada

2 nistjaja: ta' dapat tidak D. 3 soedah kata: habis perkataan D. 4 pandjangnja: tingginja D. 5 kamoe..... ini: orang jang datang D. 6 Bahwa sesoenggoehnja: Maka D. — hati: kami D. 7 kami **niet in** D. — Chidir: nabi Chidir D. 9 anak Kālang: Kālang **niet in** H. 10 anak²: anak B. 11 Setelah: Telah D. 13 oedjar: djawab D. 14 kamoe: kami B. 15 sahoet: djawab D. 17 Allah: Allah ta'ala D. 18 akan radja: tatkala nabi D. — tatkala **niet in** D. 20 kehendaknja: kehendak C. 23 tjintjin: tjintjinnja B. 26 ini **niet in** D. 28 sekarang: ba'd ini D. 29 kamoe **niet in** D. 33 sahoet: djawab D. 35 mengoean: menghimpoen D.

harakan manikam ini, soepaja djangan djahat † pada tangan kapir dan jang tiada seharoesnja mengambil dia, karena radja itoe amat tahoe lagi † akan datang dalam 'alamoe 'llah. Maka sekarang jang telah datang ini akan kami saudara radja itoe.

- 5 Maka kata nabi Chidir akan djin itoe: Bahwa kamoe kata diri kamoe Islam dengan agama nabi Allah Soelaiman. Maka betapa peri kamoe bertemoe dengan nabi Allah itoe? Maka sahoet djin itoe: Bahwa radja itoe datang kepada tempat ini dibawa angin atas hamparannja, maka tiada seorang djoepoen daripada machloekoe 'llah daripada djin dan manoesia,
10 melainkan sekaliannja mengikoet titahnja dan agamanja. Maka kata nabi Chidir: Sesoenggoehnja katamoe ini, hai kamoe daripada kaoem moe'min, bahwa akan kami poen saudaralah kepada kamoe. Sajogjanja kamoe adjari akoe dengan sepatah kata pengadjar kamoe. Maka berkata seorang daripada meréka itoe: Ketahoei toeanhamba, bahwa Toehan
15 jang tempat hambanja memohonkan toeloeng itoe, telah haraplah adanja pada menoeloeng hambanja segala jang memohonkan toeloeng daripadannya dan tiadalah bagi orang jang teraniajaï adalah Toehan sarwa sekalian 'alam menoeloeng dia. Maka berkata seorang lagi: Bahwa Toehan jang tempat memohonkan toeloeng itoe amat moerah, ia-itoe Toehan jang
20 melenggarakan segala pekerdjaan doenia ini, amat bidjaksana pada berlakoekan hikmatnja. Bahwa kita ini djamoe, sajogjanja kita mentjari tempat ketiganja † pada tempat jang kekal itoe. Maka kata seorang lagi: Bahwa Toehan jang tempat memohonkan toeloeng itoe koeasa ia meloepoetkan hambanja daripada kedjahatan dan padalah bagi †
25 orang jang teraniajaï, maka pada pagi djemah Toehan jang mahakoeasa menoeloeng dia. Maka oedjar nabi Chidir: Baik sekali pengadjar kamoe, hai orang moeda, bawalah kami kepada tempat manikam itoe. Djika kamoe tiada maoe hampir, dari djaoeh kamoe toendjoekkan pada kami. Maka berdjalanlah djin tiga orang itoe bersama² nabi Chidir dan
30 radja Iskandar. Maka oedjar nabi Chidir: Hai jang dibesarkan Allah ta'ala, seharoesnjalah toeanhamba mengoetjap sjoekoer akan Allah ta'ala, Toehan jang mendjadikan toeanhamba sampai kepada tempat ini, tempat manikam jang moelia² dan mendjadikan djin Islam ini terdapat dengan toeanhamba dan berboeat bakti ia akan radja. Maka radja Is-
35 kandar poen mengoetjap beriboe³ sjoekoer akan Allah ta'ala. Hatta maka datanglah pada tempat manikam itoe, maka kata djin itoe: Hai nabi Allah, itoelah tempat manikam jang dikorék radja Soelaiman itoe, soedah hamba toendjoekkan, adakah lagi sesoeatoe hadjat toeanhamba pada kami? Maka kata nabi Allah: Kembalilah kamoe, hai saudarakoe. Maka kembalilah djin itoe.

8 tiada **niet in** E. 11 Sesoenggoehnja: sanja E. 12 Na sajogjanja: telah I. 13 pengadjar: adjaran I. 23 toeloeng: harap I. 24 bagi: djika E. 32 kepada tempat **niet in** I. 33 terdapat: berdapat I. 35 ta'ala: soebhanahoe wa-ta'ala I. 40 Maka kembalilah: Kembalilah I.

tempat ini, karena disoeroeh nabi Soelaiman memeliharakan perbenda-
haraan ini, soepaja djangan djatoeh kepada tangan kapir jang tiada
haroes mengambil dia. Sekarang datanglah kami kepada tempat ini,
bahwa kami poen saudaranja.

- 5 Maka kata nabi Chidir akan djin itoe: Bahwa kamoe kata diri kamoe
BII 35 Islam dengan agama nabi Soelaiman. Maka betapa peri kamoe tertemoe
dengan nabi Soelaiman? Maka sahoet djin itoe: Bahwa radja Soelaiman
datang kepada tempat ini dibawa angin atas hamparan. Maka tiada
seorang djoeapoen daripada djin dan manoesia mengikoet dia. Maka
C 225 kata nabi Chidir: Hai kamoe daripada kaoem moe'min, bahwa kamoe
saudaralah kepada kami, maka sajogjanja kamoe pesani akoe dengan
sepatah kata akan memberi manfa'at kepadakoe. Maka berkata seorang
daripada tiga orang itoe: Ketahoei, hai toeanhamba, bahwa Toehan
15 jang menempati hambanja memohonkan toeloeng kepadanja padahal
bagi segala orang teraniaja, Toehan sarwa sekalian 'alam meneloeng
dia. Dan berkata seorang laki²: Bahwa Toehan jang menempati <ham-
banja> memohonkan toeloeng ini maha-moerah adanja dan Toehan jang
menganoegerahkan segala pekerdjaan doenia ini, amat bidjaksana pada
berlakoean hikmatnja. Bahwa kita ini djamoe, maka sajogjanja kita
20 mentjahari tempat kesoekaan jang kekal. Dan berkata poela seorang
lagi: Bahwa Toehan jang menempati hambanja memohonkan harap,
amat koeasa pada melepaskan hambanja daripada kedjahatan dan pada-
lah bagi † orang teraniaja, pagi djamoe † Toehannja meneloengi dia.
Maka oedjarnja: Baik segala pengadjar kamoe, hai orang moeda.
25 Boekanlah † kami kepada tempat manikam itoe. Djika kamoe maoe
hampir² sekali, djika tiada kamoe maoe, dari djaoehlah toendjoekkan
kami. Maka berdjalanlah djin tiga itoe bersama² dengan radja Iskandar
D 110 itoe. Maka oedjar nabi: Hai radja jang besar, seharoesnjalah toean-
hamba mengoetjap sjoekoer Allah ta'ala jang mendjadikan toeanhamba
30 sampai kepada tempat ini dan mendjadikan djin Islam berdatang dengan
radja dan berboeat bakti ia akan radja. Setelah datanglah kepada tempat
manikam itoe, maka kata djin: Hai nabi Allah, inilah tempat dikorek
nabi Soelaiman. Setelah hamba toendjoekkan, maka adakah soeatoe
hadjat toeanhamba kepada kami? Maka sahoet nabi Chidir: Baiklah

3 Sekarang: Maka sekarang D. 4 poen **niet in D.** 5 djin **niet in B.** — **Het eerste**
kamoe: ada diri kata kamoe D. 6 kamoe: katamoe D. — tertemoe: bertemoe D.
11 akoe **niet in D.** 13 Hai **niet in B.** 15 segala... teraniaja: orang jang teraniaja D.
17 memohonkan toeloeng **niet in D.** 18 menganoegerahkan.... 19 hikmatnja:
menganoegerahi soeatoe D. 23 **Na** Toehannja: bagi D. 25 **en** 26 maoe: hendak
D. 27 tiga itoe: itoe tiga D. — dengan **niet in D.** 28 radja **niet in B.** — Hai....
toeanhamba: Hai radja, haroes toean D. 29 mendjadikan.... 30 dan **niet in B.** 31
berboeat bakti: berbakti H. 32 Hai: Ja D. 33 Setelah: Setelah soedahlah D.
— adakah: adalah B. — soeatoe: lagi D. 34 sahoet: djawab D. — Baiklah.... 1
kembali: Maka baiklah kembali D.

Maka kata nabi Chidir pada radja Iskandar: Baik kita soeroeh panggil laskar lagi, kalau tiada terkorek oléh laskar ini. Maka kata radja Raziya dan kaoem Mis.k dan Tā'wil dan Tā'ris dan lain daripadanya orang negeri itoe jang membawa djalan itoe: Djanganlah kita panggil
 5 orang lain lagi, kami poen dapatlah mengorek dia. Maka tersenjoem nabi Chidir melihat haloba manoesia itoe. Sjahdan dilihat nabi Chidir ada soeatoe akar besar dalam tanah itoe pedjal menjoetjoek kedalam tanah. Maka kata nabi Chidir: Akar besar inilah kamoe ikoet korek, bahwa akar ini berhoeboeng dengan manikam itoe. Maka dikorek
 10 meréka itoe sehari sampailah waktoe magrib, maka datang djin itoe, maka oedjarnja: Ja nabi Allah, bahwa kami seharoesnjalah berkoentji †, karena ta' dapat tiada berisi makanan. Bahwa toeanhamba sekarang djamoem kami, sajogjanja atas kami berdjamoe toeanhamba, memberi hormat akan kamoe membawa makanan akan toeanhamba. Telah kami hadirkan
 15 adalah akan lajak makanan toeanhamba sekalian. Maka tersenjoem nabi Chidir, katanja: Baiklah kamoe bawa. Maka dibawa meréka itoe bagai² makanan. Maka oedjar nabi Chidir akan radja Iskandar: Bahwa pada malam ini kita rasalah perdjamoean djin. Maka sabda radja Iskandar: Sjoekoerlah kita karoenia Allah ta'ala menganoegerahi ni'mat akan
 20 kita. Maka santaplah radja Iskandar sama³ dengan nabi Chidir, maka makanlah segala djoema'at terlaloe amat tjitarasa makanan. Telah soedah meréka itoe makan, maka tidoerlah meréka itoe, maka pada ésok harinja, maka pergilah meréka itoe mengorek tanah. Maka bertemoelah dengan permata jang besar², maka sebidji manikam itoe doea miskal
 25 beratnja hingga diperoléh meréka itoe sepoeloeh gantang banjaknja. Setelah kelam hari, maka datang djin itoe membawa makanan akan radja Iskandar.

Maka pada ésok harinja, maka dikorek meréka itoe, maka berdapallah meréka itoe dengan doea boeah manikam sedjengkal pandjangnja
 30 tiga djari tebalnja, tiada dalam 'alam ini sepertinja, melainkan pada djaman nabi Allah Soelaiman djoea jang ada beroléh sebagai manikam itoe. Setelah radja Iskandar beroléh permata itoe, maka soekatjitalah hati baginda. Maka kata nabi Chidir akan radja Iskandar: Betapa pada hati radja akan permata doea boeah ini, adakah radja jang lain menaroeh
 35 dia pada djaman ini? Maka sabda Iskandar: Bahwa pada hati hamba, tiada ada siapa pada djaman ini ada menaroeh dia, bahwa akan permata ini daripada karoenia Allah ta'ala akan hambanja. Maka kata nabi Chidir: Baiklah disoeroeh radja tempa akan tadjoe keloek makota. Kata

2 laskar: 'askar I. 3 Na daripadanya: dan I. 7 besar: besi E. — pedjal: teredjal E. 8 Akar besar: akan besi E. 9 akar: akoe E. 10 waktoe *niet in* E. 11 kami..... 12 karena: kamoe seharilah berkoentji, karena djasad berongga E. 13 memberi..... 14 kamoe: beri hormat kami E. 16 Maka dibawa *niet in* E. 30 sepertinja: sebagainja I. 33 pada *niet in* E. 34 Na permata: jang I. 38 tadjoe.... makota: tadjoe mahakota keloeh radja Iskandar itoe I.

kamoe kembali. Maka djin itoe poen kembalilah.

Maka nabi Chidir akan radja Iskandar: Baik kita soeroeh memanggil laskar jang lain, takoet tiada terkorék oléh kita. Maka kata orang sepoeloeh itoe jang isi negeri itoe: Djanganlah kita panggil orang lain, 5 kami poen datanglah akan mengorék dia. Maka dilihat nabi Chidir soeatoe akar besar menoembak keboemi. Maka kata nabi Chidir: Akar inilah kami ikoet, bahwa akar ini berhoeboeng dengan manikam. Maka dikorék meréka itoe sehari soentoe hingga magrib. Maka datang djin itoe, oedjarnja: Hai nabi Allah, bahwa kamoe seharoesnjalah <djangan> 10 berkandjang mengorék, karena djasad kamoe berongga ia, ta' dapat tiada diisi [di]makanan akan toeanhamba. Bahwa telah kami hadirkanlah jang lajak akan makanan toeanhamba sekalian. Maka kata nabi Chidir: Baik kamoe bawa. Maka dibawa meréka itoelah hidangan itoe. Maka oedjar nabi Chidir akan radja Iskandar: Pada malam ini kita 15 rasa'ilah perdjamoean djin. Maka sabda radja: Sjoekoerlah akan Allah ta'ala menganoegerahi akan ni'matnja kepada kita. Maka santaplah radja Iskandar sama² dengan nabi Chidir dan makanlah segala djoema'atnja itoe, terlaloe banjak tjitarasa makanannja itoe. Setelah soedah meréka itoe makan, berhentilah pada malam itoe. Maka ésok 20 hari pergi poela meréka itoe mengorék, maka tertoeendjoeklah dengan permata besar, sebidji kira² doea poeloeh miskal beratnja, hingga diperoléh meréka itoe kira² sepoeloeh gantang banjaknja. Setelah hari malam, maka datang poela ia membawa hidangan akan radja.

Hatta maka ésok harinja dikorék meréka itoe poela, maka berdatap- 25 lah meréka itoe doea bidji permata sedjengkal pandjangnja dan tiga djari tebalnja; bahwa tiada dalam 'alam ini sebagai permata itoe. Setelah radja Iskandar beroléh permata itoe, maka kembalilah ia kepada kaoemnja. Maka berdjalan meréka itoe, maka kata nabi Chidir akan radja Iskandar: Betapa pada hati radja akan permata doea bidji ini? 30 Adakah radja lain menaroeh dia sebagai itoe? Maka sabda radja Iskandar: Bahwa pada hati hamba tiada ada akan siapa menaroeh permata jang sebagai ini. Bahwa permata ini karoenia Allah bagi hamba. Maka kata nabi Chidir: Baik toeanhamba soeroeh tempakan akan tadjoek

2 Maka: Maka kata D. — Baik... 3 takoet: Baiklah kita panggil laskar lagi barangkali D. — Maka..... 4 kita: **niet in B.** — Djanganlah kita: Tiada oesahalah D. 5 datanglah: dapatlah D. — akan **niet in D.** 7 kami **niet in D.** — Maka.... 8 magrib: Maka dikoréklah oléh meréka itoe sehari²an hingga datang magrib D. — Maka.... 9 itoe **niet in D.** — seharoesnjalah: sehari sanja C. 10 berkandjang: berkantjang D. 13 Baik: Baiklah D. 15 rasa'ilah: rasalah D. 16 menganoegerahi... kita: menganoegerahi kita ni'mat D. 19 Na makan: maka D. 20 hari: pagi² harinja D. — tertoeendjoeklah: terlihatlah D. 23 membawa: membawa akan D. — akan: kepada D. 24 berdataplah: didapatlah oléh D. 26 dalam: didalam D. 28 berdjalan: berdjalanlah C en H — meréka itoe **niet in H.** — Maka.... itoe **niet in D.** — akan: akan dapat D. 29 radja..... 30 itoe: lain radja menaroeh dia D. 31 tiada..... 32 **het eerste** ini: tiadalah siapa menaroeh permata jang demikian ini.

sahiboe 'l-hikajat, dari karena itoelah maka radja Iskandar dinamai gelarnja: Dzoe 'l-karnain, karena tiada radja² menaroech sebagai manikam itoe. Kata setengah riwayat, sebab ia melihat matahari terbit dan tempat masoeknja. Kata setengah 'oelama, sebab ia mena'loek akan

5 negeri Jābarṣā dan Jābarqā, karena kedoea negeri itoe dikotaī Jāfat anak nabi Allah Noech ditoeangi tembaga. Hatta setelah soedah dikenakan pandai kedoea manikam itoe akan tadjoe makota radja, maka sabda radja Iskandar: Ja nabi Allah, toeanhamba minta do'a kepada Allah ta'ala memohonkan pakaian jang tiada dipakai segala radja² dalam

10 doenia ini daripada seorang radja² djoeapoen, melainkan radja Soelaiman djoea jang dilebihkan Allah daripada sekalian radja, tiada sebagainja. Telah dikaboelkan Allah do'a hamba, maka hamba pohonkan karoenia barang dianoegerahi hamba diachirat kemoeliaman seperti perhiasan doenia ini.

15 Kata sahiboe 'l-hikajat, maka toeroenlah radja Iskandar dari boekit itoe. Tengah lima poeloeh hari baginda berhenti dinegeri itoe, maka berdjalanlah ia kepada tempat matahari masoek melaloēi padang dan boekit kira² doea boelan lamanja. Bertemoe ia dengan boemi amat djahat baoenja dan hangat hawanja, tiada toemboeh dalamnja barang

20 soeatoe djoeapoen, melainkan pohon bamboe, maka tiada didengar dalamnja boenji oenggas dan binatang, dan tiada berair. Maka tatkala bermalam merēka itoe disana, maka datanglah loentar pada malam itoe, maka banjak loeka daripada kaoem radja Iskandar. Maka menghadap merēka itoe pada nabi Chidir, maka disoeroehkan nabi Chidir

25 membatja ajat jang ditoeoenkan Allah ta'ala kepada nabi Ibrahim 'alaihi 'ssalam dan zaboer kepada nabi Daoed 'alaihi 'ssalam. Setelah dibatnja merēka itoe, maka berhenti loentarnja itoe. Setelah siang hari, maka berdjalanlah merēka itoe, hingga bertemoe dengan rongga boekit, maka dilihat lima orang djin. Maka diloentarnja nabi Chidir dengan

30 batoe berseboek² ia kepada boekit, maka meloentar ia kepada boekit, roentoech² batoe boekit itoe. Adapoen djin itoe seorang kepalanja seperti kepala keledai, kakinja seperti kaki harimau, badannja seperti badan manoesia. Maka seorang kakinja seperti kaki merpati, badannja seperti badan kera, kepalanja seperti kepala onta, tangannja seperti

35 tangan manoesia. Maka seorang lagi itoe kepalanja seperti kepala koeda, badannja seperti badan manoesia. Maka jang seorang lagi kepalanja seperti kepala harimau, badannja seperti badan manoesia. Maka seorang

3 Na kata: sahiboe 'l-hikajat E. 4 mena'loek akan: mena'loekkan I. 12 Telah: Maka I. — Na Allah: daripada sekalian E. — maka hamba **niet in E.** 13 diachirat: daripada I. 20 bamboe: m. msoc (?) I. 22 loentar: loetar I. 23 menghadap: mengadoeh E. 24 itoe **niet in E.** 27 en 29 loentarnja: loetarnja I. 29 Na dilihat: olēh merēka itoe I. 30 berseboek: bersebal² E. 30 meloentar: meloetar I. 31 roentoech²: dan² I. 35 seperti: bagai I.

keloek. Kata setengah riwayat, dari karena itoelah radja Iskandar dinamai orang Dzoë 'l-karnain, karena bahwa manikam itoe tiada seorang poen daripada radja² menaroeh dia. Kata setengah, sebab ia melihat matahari terbit dan matahari masoek. Kata setengah, sebab ia
5 menaloekkan negeri Jābalṣāh dan Jābalqāf, karena kedoea negeri itoe dikotaī bapanja nabi Allah Noech daripada tembaga. Setelah soedah dikatakan † pandai kedoea permata itoe akan tadjoeck, maka sabda radja Iskandar: Hai bapa 'Abbas, bahwa hamba minta do'a kepada Allah ta'ala memohonkan pakāian jang tiada ada dipakai olēh seorang
10 daripada segala radja² jang didalam doenia. Telah dikaboelkan Allah ta'ala do'a hamba. Maka hamba memohonkan kiranja, barang dianoe-gerahi kiranja hamba diachirat kemoeliaman seperti dihiasinja dalam doenia ini.

Kata sahiboe 'l-hikajat dan adalah radja Iskandar berhenti disana
15 tengah lima poeloeh hari, maka berdjalanlah ia kepada matahari masoek melaloeī padang dan boekit kira² doea boelan lamanja. Maka dengan seketika itoe bertemoelah boemi seperti kapas djahat baoenja dan hangat hawanja, tiadalah toemboeh dalamnja soeatoe djoeapoen, melainkan pohon toemboeh, dan tiada didengarnja soeara boeroeng dan
20 binatang, dan air poen tiada. Maka tatkala bermalam ia disana, maka datang goentoer pada malam itoe, maka banjak loeka daripada kaoem radja Iskandar. Maka menghadap merēka itoe kepada nabi Chidir, maka disoeroeh nabi membatja ajat jang ditoeroenkan Allah kepada nabi Ibrahim dan membatja zaboer jang ditoeroenkan kepada nabi
25 Daoed. Setelah dibatja merēka itoe, maka berhentilah loetar itoe. Setelah hari siang, maka berdjalanlah merēka itoe, hingga bertemoe dengan sesoeatoe rongga berkata †, maka dilihat merēka itoe djin lima orang. Maka diloetar nabi Chidir dengandia, maka disélakannja nabi Chidir kepada boekit, maka roentoeh boekit itoe. Adapoen
30 djoea djin itoe seorang kepalanja seperti kepala keledai, kakinja seperti kaki harimau, toeboehnja seperti manoesia, jang seorang lagi kakinja seperti kaki t.rap.t †, toeboehnja seperti kera, kepalanja seperti kepala onta, tångannja manoesia. Jang seorang lagi kepalanja seperti kepala harimau, toeboehnja seperti manoesia,
35 jang seorang lagi kepalanja seperti kepala koeda, toeboehnja seperti

1 radja.... 3 dia: dinamai orang Iskandar Dzoë 'l-karnain, karena manikam itoe tiada seorang radja² menaroeh lain daripada dia D. 5 Jābalṣāh: Jābalṣā D. Jābalqāf: Jābalqāp B. 8 Hai: Ja D. 9 memohonkan: mohon D. 14 Kata: kala D. 15 lima: malam C. — kepada matahari: kematahari D. 16 kira²: adalah kira² D. 17 seketika: ketika D. 19 pohon: pohon jang D, poen H. 21 goentoer: loentar H. 23 disoeroeh.... membatja: katanja batjakan D. 24 dan membatja: maka dibatiakan D. 27 sesoeatoe: soeatoe D. — rongga niet in H. — lima: ada lima D. 28 disélakannja.... 29 kepada: dipanggil (of: dipanggil) nabi Ch'idir keatas D. 30 kakinja.... 32 lagi **dubbel in B.** 31 jang: adapoen D. 32 t.rap.t: k.rap.t B en D. 35 kepalanja seperti **niet in H.**

lagi kepalanja seperti kepala babi, tangannja seperti tangan manoesia. Dan seorang lagi kepalanja seperti kepala koeda, badannja seperti badan manoesia, kaki tangannja seperti koeda. Maka sebagai ia meloentar nabi Chidir, maka dipatjoe nabi Chidir zoerapahnja, didekapnja akan djin itoe,

 5 maka ditikamnja dengan lembing, maka matilah djin itoe tiga orang. Maka doea orang itoe lepas lari seperti meloentar djoega satoe orang tanpa djaehnja loentarnja itoe. Maka ditangkap meréka seorang kromo itoe dibawa kepada radja Iskandar. Maka ditanjai nabi Chidir, katanja: Kami boekan daripada djin dan boekan daripada manoesia. Maka ditjeriteranja:

 10 Daripada djaman dahoele kala sepoeloeh orang daripada anak Iblis bahwa perempoean itoe berahi akan anak radja daripada manoesia. Maka kesepoeloeh meréka itoe pergi menangkap laki² itoe akan soeaminja, maka dibawanja kepada boemi ini, maka diperboeat meréka itoe maligai. Beranak bertjoetjoelah meréka itoe datang sekarang, tiada

 15 terbilang banjknja. Dan oedjarnja: Nantilah oléh kamoe, sahadja dibinasakan kaoemkoe akan kamoe. Maka kata nabi Chidir: Siapa Toehan kamoe sembah? Maka katanja: Jang kami sembah nénék kami Iblis, karena tiada kami ketahoei jang mendjadikan kami dan jang memberi rezeki akan kami melainkan nénék kami djoea. Maka kata

 20 radja Iskandar: Hai toeanhamba, adakah pernah manoesia beranak dengan djin? Maka sahoet nabi Chidir: Tiadakah didengar radja, bahwa poeteri Balkis isteri nabi Allah Soelaiman 'alaihi 'ssalam itoe iboenja djin, bapanja manoesia? Maka terlaloe baik roepanja poeteri Balkis itoe, tiada ada tinggal roepa djin pada poeteri itoe, <melainkan>

 25 beramboet pada betisnja. Maka kata radja Iskandar: Baik kita lepaskan ia-ini, membawa soerat kepada kaoemnja Iblis itoe. Telah soedah diberikan soerat padanja, maka dilepaskan ikatnja, maka larilah ia seperti kilat pantasnja. Setelah datanglah ia kepada kaoemnja, maka dikata-

 I 175 kannjalah seperti kata nabi Chidir itoe dan soerat itoepoen dilihat

 30 meréka itoe. Maka tiada dikaboelkan meréka itoe. Hatta maka berhimpoenlah meréka itoe seperti kersik banjknja, tiadalah lain sendjatanja melainkan batoe. Maka berdjalanlah ia mendatangi radja Iskandar. Setelah dilihat nabi Chidir dari djaoeh, maka disoeroehkannja segala laskar berhadir memegang sendjata. Bermoela orang memaloe gende-

1 tangannja: kaki tangannja I. 3, 6 en. 7 loentar: loetar I. 3 ia: meréka itoe I. 4 didekapnja: ditangkapnja I. 8 en 13 kepada: pada I. 9 djin.... daripada **niet in** I. 13 en 14 itoe **niet in** E. 17 Jang: Nabi jang I. 17 en 19 nénék: nabi I. 22 'alaihi 'ssalam **niet in** I. 24 <melainkan> **niet in** E en I (in I met rooden inkt toegevoegd). 29 dilihat: dilihatnja E. 31 itoe **niet in** E. — kersik: semoet I. 32 Maka: melainkan E. 34 laskar: askar I.

toeboeh manoesia, kaki tangannja seperti koeda. Maka sebagai meréka itoe meloetar nabi Chidir djoea, maka dipatjoe nabi Chidir zoerapahnja, didakapnja akan djin itoe, maka ditikamnja dengan lembing, laloe mati satoe. Maka jang doea orang itoelah larilah ia serta meloentarkan

5 batoe sesoeatoe persangga djaoehnja. Kemoedian maka ditangkap meréka itoe seorang, maka dibawa meréka itoe kepada radja Iskandar. Maka ditanjaï nabi Chidir akandia, maka katanja: Bahwa kami boekan daripada djin dan boekan daripada manoesia. Dan katanja: Ketahoeï oléhmoe, bahwa iboe meréka itoe djin dan bapa meréka itoe manoesia.

10 Dan ditjeriterakannja: Bahwa djaman dahoeloe kala sepoeloeh orang perempoean daripada anak Lāq.s ia-itoe anak Iblis, bahwa perempoean itoe berahi akan anak radja daripada manoesia. Maka kesepoeloehnja meréka itoe menangkap laki² akan diboeat soemi, maka dibawanja kepada boemi ini dan diperboeat meréka itoe maligai, hingga beranak

15 dan bertjoetjoe meréka itoe datnglah sekarang, maka tiada terbilang banjakknja. Maka oedjarnja: Nantilah oléhmoe sahadja akan dibinasakannja akan kamoe. Maka kata nabi Chidir: Siapa kamoe sembah? Maka sahoetnja: Bahwa kami sembah nénék kami Iblis, karena tiada kami ketahoeï lain² jang mendjadikan kami dan memberi rezeki kami

20 melainkan nénék kami djoea. Maka radja Iskandar: Hai toeanhamba, adakah manoesia beranak dengan djin? Maka sahoet nabi Chidir: Tiadakah didengar oléh radja, bahwa Balkis isteri Soelaiman itoe iboenja djin dan bapanja manoesia, maka terlaloe amat baik roepanja Balkis, tiada tinggal padanja roepa djin, melainkan beramboet betisnja. Maka

25 kata radja Iskandar: Baik kita lepaskan ia-nin, membawa soerat kepada kaoemnja menjoeroehkan dia masoek Islam dan meninggalkan dia bertoeroet Iblis itoe. Setelah soedah dilepaskan orang, berlarilah ia membawa soerat itoe kepada kaoemnja menjoeroehkan dia masoek Islam itoe. Setelah soedah ia datang kepada kaoemnja, maka dikatakan-

30 njalah seperti kata radja Iskandar itoe. Maka tiada dikaboelkan oléh meréka itoe. Hatta maka dihimpoenkan meréka itoe terlaloe amat banyak seperti kersik dipantai, tiada lain sendjatanja meréka itoe, hanja batoe djoega. Maka berdjalanlah meréka itoe mendatangi tentera radja Iskandar. Setelah dilihat nabi Chidir dari djaoeh, maka disoeroehkan

35 segala laskarnja berdjalan memegang sendjata [seboeah]. Bermoela adalah orang jang memaloe genderang perang radja Iskandar kimat

1 meréka itoe: ia D. 2 djoea *niet in D.* — *Het tweede* Chidir: Allah D. 3 didakapnja: didekapnja D. 4 satoe: seorang D. — itoelah: itoe D. 6 *Het tweede* meréka itoe *niet in D.* 9 itoe: riboe B. 12 berahi akan: berahikan D. 16 dibinasakannja: dinjatakan D. 20 Maka: Maka sabda D. 22 didengar oléh radja: toeanhamba dengar D. 25 lepaskan *niet in D.* — nin: ini D. 26 menjoeroehkan dia: menjoeroeh ia D. — dan..... 27 itoe: dan djangan ia mengikoet Iblis D. 28 dia *niet in D.* 30 kita: perkataan D. 35 laskarnja: ra'jat D. — seboeah *niet in D.* 36 orang *niet in D.* — radja Iskandar *niet in D.*

rang radja Iskandar, seratoes enam poeloeh orang dengan seroenai dan nafiri, maka dipaloe oranglah boenji²an itoe, soepaja gentar kaoem itoe menengar dia. Maka berperang meréka itoe, hingga petjah perang kaoem itoe.

- 5 Hatta maka berdjalanlah segala laskar kira² doea poeloeh hari lamanja, maka bertemoelah dengan boemi hidjau. Maka kata nabi Chidir pada radja Iskandar: Bahwa hampirlah kita ini keboekit Kaf. Bermoela pada boemi itoe tiada toemboeh²an. Maka berdjalanlah meréka itoe darisana sepoeleeh hari lamanja, maka kelihatan dihadapan meréka
- 10 itoe boekit melintang mengelilingi doenia seperti manikam jang hidjau roepanja. Maka soekatjitalah meréka itoe melihat dia. Sebermoela matahari poen besarlah pada penglihatan meréka itoe. Maka berdjalanlah toedjoeh hari, maka bertemoelah dengan soeatoe laoet ketjil dina-maï meréka itoe Bahru 'l-qodrat.
- 15 Kata sahiboe 'l-hikajat, maka bertemoelah dengan kaoem banjak berhenti disisi laoet itoe. Setelah dilihat meréka itoe tentera radja Iskandar, maka didatanginja dengan mengoetjap tesbih dan tahlil. Setelah didengar nabi Chidir socara meréka itoe, maka disoeroehnja berhenti segala laskar. Maka hampirlah nabi Chidir kepadanja berseroe²
- 20 ia dengan bahasanja. Maka datang seorang jang toeanja dengan beberapa sertanja. Maka kata nabi Chidir: Hai kamoe, siapa kamoe dan apa agama kamoe? Maka sahoet orang itoe: Bahwa kami diboemi ini menjembah Allah ta'ala dengan agama nabi Moesa 'alaihi 'ssalam. Maka nabi Chidir poen menjoerat soeatoe soerat memberi tahoe radja
- 25 Iskandar, maka disoeroehnja kepada sahanja. Boenji dalam soerat itoe memberi tahoe radja Iskandar: Djikalau sabda radja: Bawa, hamba bawa orang itoe menghadap radja. Setelah datang soerat itoe kepada radja Iskandar, maka radja poen berangkat mendapatkan nabi Chidir. Sjahdan dilihatnja kaoem itoe terlaloe banjak dan baik² sipatnja, maka
- 30 héranlah radja melihat dia. Maka orang itoepoen menghadap radja Iskandar, maka sembahnja: Hai radja jang dimoeliakan Allah ta'ala, kasihan kami kiranja, karena kami orang jang da'if menjembah Allah pada boemi ini, tiada kami sekoetoekan sesoeatoe dengandia. Bahwa sesoenggoehnja telah kami ketahoei dalam kitab taurat, bahwa radja
- 35 Iskandar akan datang pada tempat ini, laloe pada matahari masoek.

1 dengan **niet in** I. 4 itoe: meréka itoe I. 5 **en** 19 laskar: 'askar I. 7 pada: kepada I. 8 meréka itoe darisana: meréka E. 9 **en** 11 meréka itoe **niet in** E. 10 melintang **niet in** I. 11 roepanja: kelakoeannja I. — itoe **niet in** E. 12 **Na** berdjalanlah: meréka itoe I. 16 itoe **niet in** E. 19 kepadanja: pada meréka itoe I. 20 jang toeanja: per-toea I. 21 **Na** beberapa: orang I. 26 hamba bawa **niet in** I. 31 Hai: ja I. 35 Iskandar **niet in** I.

seratoes enam poeloeh dan tiga ratoes lima poeloeh orang berseroenai dan bernafiri. Maka dipaloelah segala boenji²an terlaloe 'alamat boenjinja, soepaja gentar boemi itoe menengar dia. Maka peranglah meréka itoe, hingga petjahlah kaoem itoe.

5 Maka berdjalan segala laskar sekira² doea poeloeh hari lamanja, tertemoe meréka itoe dengan boemi jang hidjau. Maka kata nabi Chidir akan radja Iskandar: Hai radja, bahwa hampirlah kita <ke>boekit Kaf. Sebermoela boemi itoe poen soeatoe tiada toemboeh²an. Maka berdjalan
45 meréka itoe darisana sepoeloeh hari, maka kelihatanlah dihadapan
10 meréka itoe boekit Kaf jang menangoeng doenia ini, seperti manikam jang hidjau kelakoeannja. Maka soekatjita hati meréka itoe melihat dia. Sebermoela matahari poen besarlah dilihat meréka itoe. Maka berdjalanlah darisana toedjoe hari, maka bertemoe dengan sesoeatoe kantjil † dan dinamai meréka itoe Buhairatu 'l-qodrat namanja.

15 Maka kata sahiboe 'l-hikajat, maka bertemoe poela meréka itoe dengan kaoem jang amat banjak berhenti disisi laoet itoe. Setelah dilihat meréka itoe akan tentera radja Iskandar, maka didatenginja. Sjahdan meréka itoe mengoetjap tesbih dan tahlil. Setelah didengar nabi soera meréka itoe, maka disoeroeh nabi Chidir berhenti segala
20 laskar itoe, maka ia menghampiri meréka itoe, maka disoeroeh oléh nabi Chidir dengan bahasa meréka itoe. Maka datang seorang² toea meréka itoe serta dengan beberapa orang. Maka kata nabi Chidir: Hai kamoe, siapa kamoe dan apa agama kamoe? Maka sahoet orang itoe: Bahwa kami diam diboemi ini menjembah Allah ta'ala dengan agama
25 nabi Moesa 'alaihi 'ssalam. Maka nabi Chidir poen menjoeroeh soeatoe soerat memberi tahoe radja Iskandar, maka disoeroehnja bawa soerat pada sahaja nabi Chidir jang bernama P.t.h Mis.k dan diboeboehnja didalam soerat itoe: Djika sabda radja: Bawa orang ini menghadap radja, patik membawa dia. Setelah datanglah soerat itoe kepada radja
30 Iskandar, maka radja poen menjoeroeh mendapati nabi Chidir. Setelah datanglah orang itoe kepada nabi Chidir, laloe dibawanja menghadap kepada radja Iskandar. Maka sembahnja: Hai radja jang dimoeliakan Allah, kasihan apalah kiranja kami orang jang da'if menjembah Allah diatas boemi ini dan tiada sekoeat dengandia soeatoe poen. Sesoeang-

1 berseroenai: toekang tioep seroenai D. 2 bernafiri: nafiri D. — dipaloelah: dipaloenjalah D. 3 soepaja..... dia: seperti gentarlah boemi itoe D. 5 laskar sekira²: 'askar itoe kira² D. 7 Hai: Ja D. — hampirlah: sampailah D. — keboekit: boekit B, C en H. 11 kelakoeannja: roepanja D. — soekatjita: soekalah D. 13 sesoeatoe: soeatoe D. 15 kata: kala D. 16 disisi: ditepi D. 19 **Het eerste** nabi: nabi Allah Chidir D. — disoeroeh nabi Chidir: disoeroehnja D. 20 disoeroeh: ditanja D. 23 siapa kamoe **niet in** B. — sahoet: djawab D. 26 tahoe: tahoe itoe B. 28 radja **niet in** D. 29 patik..... dia: bawalah D. 30 radja: ia D. 32 Hai..... 33 kami: Ja toeankoe, peliharakan apalah kami, karena kami D. — Allah: Allah ta'ala D. 34 tiada..... 1 telah: bahwa D.

Setelah radja Iskandar menengar kata meréka itoe, maka sabda radja: Hai jang dikasihani Allah, persoekakan hati kamoe, djangan kamoe masjgoel akan kami, bahwa kami tiada berboeat djahat, melainkan barangsiapa doerhaka akan Allah ta'ala, itoelah seteroe kami. Kem-
5 balilah kamoe kepada kaoem kamoe dan ésok hari soeroeh datang pandita kamoe barang empat orang jang terlebih tahoe daripada kamoe kepadakoe. Maka kembalilah orang itoe, maka radja Iskandar poen menjoeroeh tenteranja berkémah disana.

Hatta pada ésok harinja, maka datanglah sepoeloeh orang pandita
10 meréka itoe jang terlebih tahoenja menghadap radja Iskandar. Maka disoeroeh doedoek sebandjar koersinja segala radja² itoe, maka titah baginda: Hai pandita, betapa asalnja toeanhamba diam diboemi ini? Maka sembah pandita itoe: Adapoen asalnja kami diam diboemi ini, tatkala banjaklah kaoem nabi Israil diboemi Sjam doerhaka akan Allah
15 ta'ala, maka ada seorang daripada meréka itoe daripada anak tjoetjoe nabi Allah Joesoef 'alaihi 'ssalam. Maka ia mimpi pada satoe malam nabi Allah Joesoef berkata akandia: Pergilah kamoe diam diboemi magrib, nistjaja adalah diperkenankan Allah ta'ala kehidoepan kamoe, telah didjadikan Allah ta'ala boemi itoe akan tempat kamoe dan anak
20 tjoetjoemoe. Maka berdjalanlah orang itoe pada boemi ini, maka orang itoelah pertama² menjosok² boemi ini, maka kami daripada anak tjoetjoenja. Maka kata nabi Chidir: Adakah toeanhamba tahoe pada 'ilmoe agama, dan tahoeakah toeanhamba akan seratoes tiga belas ajat dalam taurat itoe menjatakan segala fard dan soenat jang ditoeroenkan
25 pada nabi Allah Moesa? Maka sahoet pandita: Djika hingga itoe, sekalian anak kami jang ketjil² itoepoen mengetahoei dia. Maka héranlah radja Iskandar menengar saléh meréka itoe. Maka ditanja nabi Chidir daripada mas'alah jang moeskil, itoepoen dioeraikan oléh pandita itoe. Maka kata nabi Chidir: Rahmatoe 'llah atasmoe. Maka oedjar
30 pandita itoe akan nabi Chidir: Hamba tanja akan toeanhamba, demi Allah, katakan oléh toeanhamba †, karena hamba lihat sangat tahoe pada 'ilmoe agama ini. Maka tersenjoem nabi Chidir, katanja: Tiadakah toeanhamba kenal, hambalah Chidir anak Malkān anak Fālang anak Saléh, anak Arfaḥshad anak Sjam anak nabi Allah Noech, dan hamba-
35 lah tolan nabi Allah Moesa kalam † Allah itoe. Setelah didengar pandita itoe kata nabi Chidir, maka mengetjoep boemi pada kaki nabi Chidir kesepoeloehnja. Maka didekapi nabi Allah kesepoeloehnja itoe, maka

1 radja menengar: didengar radja I. — itoe **niet in E.** 4 doerhaka akan: meroepakan I. 6 terlebih tahoe: toea² dan jang tahoe² E. 10 tahoenja: tahoe I. 11 Na disoeroeh: radja I. 14 Sjam: semoea I. 16 mimpi: dimimpinja I. 22 pada: akan I. 27 Na menengar: akan I. 34 anak Arfaḥshad: Arfaḥshad E. — anak Sjam **niet in E.** 36 mengetjoep: mengoetjap E.

goehnja telah kami ketahoeilah, bahwa terseboetlah didalam taurat kami, bahwa radja ini akan datang kepada tempat ini laloe ia kepada matahari masoek. Setelah radja Iskandar menengar kata meréka itoe, maka titah radja Iskandar: Hai kamoe hamba Allah, persoekalah hati kamoe, bahwa djangan kamoe masjgoel hati kamoe akan kami, karena bahwa kami tiada berboeat djahat, melainkan akan orang jang doerhaka akan Allah ta'ala. Kembalilah kamoe kepada tempat kamoe dan ésok hari soeroeh datang kaoemmoe barang empat orang daripada pandita kamoe jang tertahoelah kepadakoe. Maka kembalilah orang itoe kepada kaoemnja. Maka radja poen menjoeroehkan kaoemnja berhenti disana.

Maka pada ésok harinja datang sepoeleoh orang daripada panditanja meréka itoe [Maka seorang daripada itoe] jang terlebih pengetahoeannya, maka menghadaplah meréka itoe kepada radja Iskandar. Maka sabda radja Iskandar: Hai kamoe pandita, betapa asalnja kamoe diam diboemi ini? Maka kata pandita itoe: Adapoen asalnja tatkala banjaklah doerhaka daripada kaoem bani Israil dibenoea Sjam, daripada meréka itoe daripada anak tjoetjoe bani Joesoef 'alaihi 'ssalam, maka dimimpinja pada malam nabi Joesoef berkata akandia, demikian katanja: Pergilah kamoe diam diboemi magrib, nistjaja diberi Allah berkatlah segala kehidoepan kamoe. Bahwa telah didjadikan Allah boemi itoe akan tempat kamoe dan tempat anak tjoetjoe kamoe. Maka berdjalanlah orang itoe keboemi ini, orang itoelah pertama memasoek dia. Bahwa kami sekaliannja anak tjoetjoenjalah. Maka kata Chidir: Adalah kamoe tahoe pada 'ilmoe agama dan tahoealah kamoe akan seratoes tiga belas ajat dalam taurat, menjatakan perloenja dan hoekoem jang ditoeroenkan Allah kepada nabi Moesa 'alaihi 'ssalam? Maka sahoet pandita itoe: Segala anak kami jang ketjil poen mengetahoei dia. Maka ditanjai nabi Chidir akandia daripada masa'alah jang moeskil. Maka oedjar pandita akan nabi Chidir, katanja: Engkau demi Allah, katakan kiranja oléhmoe siapa engkau, karena koelihat sangat tahoemoe pada 'ilmoe agama. Maka sahoet nabi Chidir: Tiada<kah> kaukenal, akoelah Chidir anak Malkān anak Kālang anak Saléh anak Arfaḥshad anak Sjam anak nabi Noech. Akoelah tolan nabi Moesa 'alaihi 'ssalam. Setelah didengarnja pandita itoe kata nabi Chidir demikian, maka orang itoe-poen mengetjoep kaki nabi Chidir. Maka kata nabi Chidir: Pandita,

1 bahwa terseboetlah **niet in D.** 2 radja ini: toeanhamba D. — laloe: akan laloe B. — ia kepada matahari: kematahari D. 3 kata: perkataan D. 4 titah.... Iskandar: sabdanja D. — persoekalah: soekalah D. 5 akan **niet in D.** 8 pandita: panditanja C. 9 tertahoelah: terdahoeloe C en D. 12 Maka: Maka adalah D. 14 Hai kamoe: Ja toean D. — kamoe.... 15 asalnja: **niet in H.** — kata: djawab D. 18 dimimpinja: dia mimpi D. — malam: soeatoe malam D. — nabi Joesoef **niet in D.** 22 keboemi.... itoelah **niet in B.** 23 sekaliannja: sekalian D. — tjoetjoenjalah: tjoetjoelah D. 26 sahoet: djawab D. 28 Na oedjar: nabi Chidir akan D. 30 siapa: soepaja D. 31 Tiadakah D: Tiada B, C en H. 32 anak Kālang.... 33 'ssalam **niet in D.**

kata nabi Chidir: Hai pandita, bawa hamba lihat taurat pada toean-
hamba itoe. Maka disoeroeh pandita itoe ambil tauratnja, maka disoe-
roeh nabi Chidir sahanja P.t.h ambil tauratnja dimoekabalahkan nabi
E1135 Chidir, tiada bersalahan dan terseboet dalamnja nama nabi Moehammad
rasoeloe 'llah, salla 'llahoe 'alaihi wa-sallam. Maka kata nabi Chidir:
Hai pandita, adakah terseboet dalam taurat radja jang mengampoekan
boemi masjrik dan magrib dan ia daripada anak tjoetjoe nabi Ishak
'alaihi 'ssalam anak nabi Allah Ibrahim chaliloe 'llah, radja itoe ber-
djalan pada tempat matahari masoek? Maka kata pandita itoe: Bahkan
10 sanja, bahwa adalah kami nantiasa ternanti² akan datangnja. Bahwa
sekarang njatalah 'alamatnja, bahwa radja inikah jang terseboet dalam
taurat itoe? Maka kata nabi Chidir: Inilah dia. Maka pandita itoe
mengetjoep kaki radja Iskandar.

Maka sabda radja: Hai sjééh, adjari kami dengan pengadjaran jang
15 baik². Maka kata pandita itoe: Djangan diberikan 'ilmoe kamoe itoe pada
boekan seharoesnja, maka adalah serasa kamoe aniaja akan 'ilmoe itoe,
maka djangan boenjikan 'ilmoe itoe daripada orang jang seharoesnja,
maka serasa kamoe aniaja akan orang itoe. Maka djangan kamoe toe-
loeng akan orang jang aniaja, maka djadi sia²lah 'amal kamoe. Maka
20 djangan kamoe enggan memberi akan barang sekadarnja, soepaja
djangan koerang kebadjikan kamoe. Bahwa ketahoei oléh kamoe,
bahwa manoesia ini tiga bagai, maka sebagai daripadanja manoesia jang
njata kebesarannja, maka seharoesnja kamoe ikoet akandia. Maka
sebagai lagi bahwa manoesia itoe bersalahan dengan kamoe, kembali-
25 kan peladjarannja kepada Allah ta'ala. Maka menangislah nabi Chidir
menengar kata itoe. Maka sabda radja Iskandar: Tambah lagi pengad-
jar toeanhamba itoe. Maka oedjar pandita: Hai radja jang dimoeliakan
Allah pada segala boeminja, jang terlebih daripada manoesia sekali,
maka barangsiapa merendahkan dirinja dalam ketinggiannja dan
30 kebesarannja, dan ditetapkan Allah dalam kekajaannja dan berboeat
insaf ia dalam kekerasannja, ditahaninja hatinja dalam koeasannya, maka
ialah jang terlebih daripada segala manoesia, maka itoelah hamba Allah
jang diambilnja dari doenia sekira² pada bagainja, terpelihara ia dari-
pada mengerdjakan dosa dan menghadir ia akan achiratnja. Bermoela
35 jang terlebih 'akal daripada segala manoesia itoelah hamba Allah jang
dikenalnja Toehannja, maka berboeat bakti ia akandia dan dikenalinja
tempat jang kekal, maka diperbaikinja dan diketahoeinja akan segera

1 pada toeanhamba **niet in** I. 2 disoeroeh: disoerat E. 6 Na taurat: ini I. — mengampoekan: menghimpoenkan I. 10 sanja **niet in** I. 13 mengetjoep: mengoetjapi E. 14 pengadjaran: pengadjar E. 15 pada: kepada I. 16 maka itoe **niet in** E. 20 enggan **niet in** E. 24 bahwa: maka I. 25 peladjarannja: perladjarannja E. 28 sekali: sekalian I. 30 dan kebesarannja: dalam keb. E.

bawa oléhmoë, koelihat taurat pada kamoe itoe. Maka disoeroeh bawalah pandita taurat dan nabi Chidir menjeroeh ambil pada hamban-
 nja P.t.h. Mis.k, laloe dibawanjalah taurat itoe. Maka nabi Chidir
 5 memboekalah serta dilihatnja tiada soeatoe jang bersalahan lagi, ter-
 seboet dalamnja segala sifat rasoeloe 'llah salla 'llahoe 'alaihi wa-sallam.
 Maka kata nabi Chidir: Hai pandita, adakah terseboet didalam taurat
 hikajat radja menghimpoenkan boemi masjrik dan magrib dan ada ia
 anak daripada Ishak anak Ibrahim, berdjalan ia kepada tempat mata-
 hari masoek? Maka kata pandita itoe: Ada bahwa kami senantiasa
 10 bernanti akan datangnja. Bahwa sekarang njatalah 'alamat, bahwa
 inilah radja jang terseboet dalam taurat itoe.

Maka sabda radja Iskandar: Hai sjééh, adjarkan kami dengan penga-
 BII 50 djar jang baik. Maka kata pandita itoe: Ketahoeï, bahwa djangan kamoe
 beri 'ilmoe kepada boekan sebahasa †, maka serasa kamoe aniaja
 15 kepada 'ilmoe itoe. Dan djangan kamoe boenjikan daripada orang jang
 haroes itoe, maka serasa kamoe aniaja akan meréka itoe. Dan djangan
 kamoe toeloeng orang jang menganiaja, djadi sialah² 'amal kamoe.
 Dan djangan kamoe enggan daripada memberikan barang sekadarnja,
 kamoe toeloeng orang jang menganiaja, djadi sia²lah 'amal kamoe.
 20 bahwa manoesia tiga bagai: Sebagai daripada manoesia jang njata
 kebenarannja, maka seharoesnjalah kamoe ikoet akandia. Sebagai lagi
 manoesia jang njata kedjahatannja, maka djaoeh oléhmoë akandia.
 Sebagai lagi manoesia bersalahan dengan kamoe, maka kembalikan
 pekerdjaannja kepada Allah ta'ala. Maka sabda radja Iskandar:
 25 Tambahi lagi † kami, ja sjééh. Maka oedjar pandita: Hai radja, bahwa
 jang terlebih daripada segala manoesia, barangsiapa merendahkan
 dirinja didalam ketinggiannja dan tetap ia dalam kekajaannja dan ber-
 boeat insaf ia dalam koeasanja dan menahani hati daripada marahnja.
 Maka ia-itoelah terlebih daripada segala manoesia, ia-itoelah hamba
 30 Allah dihélanja daripada doenia, sekira² padahal bagainja † dan dipeli-
 hara ia daripada mengerdjakan dosa dan menghadirkannja bekalnja
 didalam achirat, Sebermoela jang lebih ber'akal ia-itoe dikenalnja akan
 seteroenja sétan, maka dilawaninja ia daripada boedinja dan dikenalnja
 tempatnja jang kekal. Maka diperbaikinja halnja dan diketahoeïnja ia,
 35 sjoekoer ia, maka dihadirkannja bekalnja. Bahwa sesoenggoehnja
 sebaik² bekal menjertaï takoet akan Allah dan terlebih takoetnja akan

2 bawalah: bawa D. 3 dibawanjalah: dibawa ialah B. 8 berdjalan: dan berdjalan D. 9 kata: djawab D — Ada **niet in D.** 12 adjarkan..... pengadjar: adjarlah dengan adjaran D. 14 sebahasa: bahasa H. 18 sekadarnja: kadaran D. 21 seharoesnjalah: haroesnja D. — Sebagai..... 22 akandia **staat bij D na** 23 Sabagai..... 24 ta'ala. 25 Hai: Ja D. 28 daripada: didalam D. 30 dipeli-
 hara H: pelihara B, C en D. 32 ber'akal: 'akal D. — ia-'toe: manoesia D. 33 dilawaninja: dilawannya D. 35 sjoekoer ia **kan ook gelezen worden als:** sjoekoer ia, behalve in C en H. 36 Allah..... akan **niet in B.**

pindahnja daripada jang fana' kepada jang baka', maka dihadapkannja bekal, bahwa sesoenggoehnjalah bekal itoe takoet akan Allah ta'ala dan sebaik² 'akal segala barang jang mendahoeloei niat. Bermoela jang tinggi martabatnja pada Allah bagi barangsiapa jang terlebih takoetnja akan-

5 dia. Maka sabda radja Iskandar: Hai sjéch, tambah lagi pengadjar toeanhamba akan hamba. Maka oedjarnja pandita itoe: Hai radja jang beroléh toeloeng daripada Allah ta'ala, bahwa jang tama' itoe papa dan poetoes asa kehendaknja daripada djadi kaja. Bahwa jang kana'at itoe rahat dan 'amal itoe perbendaharaan dan doenia ini akan galian, maka seka-

10 liannja akan hilang djoea. Maka titah radja Iskandar: Hai sjéch, tambah lagi pengadjaran toeanhamba. Maka kata pandita itoe: Hai radja, ketahoeilah, bahwa pada hari kiamat itoe pekerdjaan jang maha-besar, maka dikira³ dalamnja segala perboeatan dalam doenia, maka soenggoehkan bagi kamoe iman dengan sempoerna jakin kamoe dan berse-

15 geralah kamoe berboeat 'amal dengan kamoe gagahi, adalah balasnja. Maka sabda radja Iskandar: Hai sjéch, tambah lagi pengadjaran bagi kami. Maka oedjar pandita: Hai radja, keinginan oléh kamoe pahala daripada Allah, soepaja dikasihi Allah bagi kamoe, kaubentjikan oléh kamoe harta, soepaja dikasihi manoesia akan kamoe. Bahwa jang tapa

20 hatinja daripada doenia itoe, sentosa hatinja dalam doenia dan dalam achirat, karena manoesia † jang beroléh balasnja pahit tinggalkan dia oléh kamoe †. Bahwa jang berbahagia itoe orang jang memilih tempat jang kekal, ni' matnja dilebihkannja segala ni' mat jang dianoegerahkannja baginja daripada jang ada dalam tangannja. Maka sabda radja Is-

25 kandar: Hai sjéch, tambah lagi pengadjaran bagi kami. Maka oedjar pandita itoe: Ketahoei oléh radja, bahwa segala jang ada dalam tangannja itoe pendjamoean, maka segala jang djamoe itoe nistjaja berpindah, akan harta pendjamoean itoe nistjaja kembali. Ketahoei oléh kamoe, hai radja, bahwa akan doenia ini mata-benda jang hadir memakai dia akan

30 orang jang berbehaja, dan orang jang tjelaka itoe, diachirat djoega jang terlebih kekal dan baik adanja. Dan tahoekah radja dahoeloe daripada radja ini adakah radja jang lain mengampoekan keradjaan doenia ini? Maka sabda radja Iskandar: Toedjoeh oranglah radja² jang besar² dahoeloe daripada hamba. Maka oedjar pandita itoe: Betapakah diker-

35 djakan Allah bagi radja² itoe? Maka sabda radja Iskandar: Telah matilah radja itoe sekaliannja. Maka oedjarnja: Bahwa akan nabi Allah Soelaiman 'alaihi 'ssalam dianoegerahkan Allah akandia kebesaran

2 Na dan: bahwa I. 8 kana'at: chianat E. 9 perbendaharaan: perbendaharaannja I. — galian: kakinja E. 10 en 16 tambah: tambah E. 11 radja: liloe 'llah I. 15 gagahi: gagah I. 17 keinginan: ingini I. 18 soepaja..... 19 harta niet in I. — tapa: tetap I. 29 memakai: memakan E. 30 dan: dapat I. 32 mengampoekan: menghimpoenkan I. 35 bagi: akan I.

hak <Allah> ta'ala. Maka sabda radja Iskandar: Hai sjééh, tambahi lagi bagi hamba pengadjar. Maka oedjar pandita itoe: Hai radja, bahwa tama' itoe papa sekali² dan poetoés asa kehendaknja daripada kaja. Dan bahwa kana'at itoe rahat dan 'amal perbendaharaan dan doenia

5 itoe akan pakaian †, bahwa sekalian ini hilang. Maka sabda radja: Ja sjééh, tambahi lagi bagi hamba pengadjar. Maka kata pandita: Ketahoei oléhmoe, bahwa pada hari kiamat pekerdjaan jang amat besar lagi akan dikira² dalamnja segala perboeatan jang dalam doenia. Maka sjoekoerkanlah oléh kamoe ta'at dan imanatlah kamoe dengan sem-

10 poernanja jakin kamoe dan sjoekoer kamoe kepada berboeat 'amal dengan kamoe. Dan gagahi † napas kamoe daripada itoe oléh kamoe [daripada kesakitan], soepaja ni'mat jang kekal akan balasnja. Maka sabda radja Iskandar: Tambahi lagi, hai sjééh, [bagi] pengadjarmoe bagi hamba. Maka kata sjééh: Ingin oléhmoe pahala daripada Allah, soepaja

15 dikasihi bagi kamoe segala manoesia jang bertapa didalam doenia dan hatinja sediakala adalah sentosa didalam doenia dan dalam achirat, karena bahwa manoesia dalam doenia ini balasnja pahit. Ketahoei oléh kamoe, bahwa jang berbahagia itoe orang jang memilih tempatnja dalam achirat dengan gagahnja, segala ni'mat dalamnja dan dilebihkan serta

20 disjoekoerkannja baginja daripada jang ada didalam tangannja. Maka sabda radja Iskandar: Tambahi lagi, ja sjééh, pengadjarmoe bagi hamba. Maka oedjarnja: Bahwa segala jang ada didalam doenia ini sekalian oepama djamoe dan segala jang didalam tanganmoe itoe oepama pendjamoean. Bahwa djamoe itoe nistjaja kembali kepada tempatnja dan jang pendjamoean itoe nistjaja kembali kepada jang empoenja. Ketahoei oléh

25 kamoe, bahwa doenia ini mata-benda achirat † dan memakai dia orang jang berbahagia dan jang tjelaka, bahwa achirat itoe terlebih baik. Maka sabda radja Iskandar: Adjari hamba lagi, ja sjééh. Maka oedjar pandita itoe: Hai radja, dahoeloe daripada radja adakah

30 radja lain menghimpoenkan keradjaan doenia ini? Maka sabda radja: Toedjoeh orang radja² jang dahoeloe daripada hamba. Maka pandita: Betapa dilakoekan Allah bagi meréka itoe pada achirnja? Maka oedjar radja Iskandar: Telah matilah sekaliannja orang itoe. Maka oedjarnja pandita: Hai radja, bahwa nabi Soelaiman jang dianoegerahkan Allah

35 baginja keradjaan dan dianoegerahkan Allah baginja kebesaran jang

1 Allah **niet in B, C en H** — Hai: Ja D. 3 papa' **niet in D**. 5 sekalian: semoeanja D. 6 pengadjar **niet in D**. 8 perboeatan: perboeatannja B. 9 oléh kamoe: oléhmoe D. — ta'at: tangat: B, C **en H**. — imanatlah: iman telah D. 11 oléh kamoe: oléhmoe D. 12 akan **niet in D**. 13 sabda..... Iskandar: sabdanja D. — hai: ja D — [bagi] **niet in D** — pengadjarmoe: adjaran D. 15 dikasihi: dikasihnja D. 16 dalam: didalam D. 21 pengadjarmoe: adjaran D — bagi hamba **niet in D**. 22 oedjarnja: djawabnja D. 24 pendjamoean.... 25 kepada jang **niet in B**. — empoenja: poenja D. 27 bahwa ada D. 28 hamba **niet in D**. 29 radja: toeanhamba D. 30 sabda radja: sabdanja D. 31 daripada **niet in D**. 32 oedjar..... 33 Iskandar: sabdanja D. 33 sekaliannja: semoeanja D. 34 Hai: Ja D.

akan bahaginja, tiadalah lebih daripadanja barang seorang djoepoen daripada machloeknja, kemanakah akandia sekarang? Maka sahoet radja Iskandar: Telah wafatlah soedah. Maka oedjar pandita itoe: Djikalau demikian, padahal bagi radja maet. Itoelah pengadjar radja²,
5 karena Allah ta'ala mendjadikan 'oemoer bagi manoesia itoe djalannja keachirat. Maka barang diperboeat nabi † Adam baik dan djahat, ta' dapat tiada dikira² Allah ta'ala diachirat. Maka menangislah radja Iskandar dan nabi Chidir menengar pengadjar pandita itoe. Maka oedjar nabi Chidir: Hai segala manoesia, dengarlah pengadjar pandita
10 rahmatoe 'llah atasnja. Telah radja menangis, maka kata pandita itoe: Kemana radja hendak berdjalan ini? Maka sabda radja Iskandar: Hamba hendak berdjalan kematahari masoek. Maka kata pandita itoe: Dihampirkan Allah ta'ala bagi radja djalan jang djaoeh itoe. Bahwa inilah laoet tempat matahari masoek itoe, pergilah radja kepada tempat
15 laoet itoe, nistjaja dilihat radja 'adjaib² kebesaran Allah. Maka radja Iskandar menjoeroeh memboeka perbendaharaan hendak mengaroeniai pandita itoe, pada kasad radja Iskandar hendaklah mengajakan kaoem itoe. Maka kata pandita itoe: Hai radja jang dibesarkan Allah, bahwa kami tiada tahoe akan harta radja hendak mengaroeniai kami itoe.
20 Boekan kebadjikan bagi kami, melainkan mendjadikan kami lalai daripada berboeat 'ibadat akan Allah ta'ala. Adapoen kami memohonkan daripada karoenia radja itoe barang ditinggalkan kiranja kami oléh radja atas hal kami ini, djangan dipermasjgoel akan kami dengan harta doenia ini. Maka sekalian poen berkata demikian djoea, maka héranlah
25 segala jang melihat kelakoean meréka itoe, tiada berkehendak akan harta doenia. Maka kata nabi Chidir: Rahmatoe 'llah atas toeanhamba sekalian. Maka tahoelah radja Iskandar akan meréka itoe sekalian tiada berkehendak akan harta doenia ini. Maka radja dengan nabi Chidir dan segala radja² berdjabat tangan dengan pandita itoe.
30 Kata sahiboe 'l-hikajat, maka radja Iskandar sebagai djoea melihat kepada matahari masoek. Maka dilihat radja boekit Kaf itoe dibelakang matahari. Maka berdjalanlah radja Iskandar dan nabi Chidir ketepi laoet itoe. Setelah matahari itoepoen hampirlah akan masoek, maka didengar kedoeanja boenji seperti halilintar membelah. Maka
35 dilihatnja sebenarnja † matahari itoe doea orang malaékat dan berkeliling itoe banjak malaékat jang kelihatan itoe roepanja seperti lakoe jang banjaknja †. Maka kata radja Iskandar: Ja nabi Allah, roepa apa jang

5 djalannja keachirat: djalan achirat E. 8 pengadjar: pengadjaran I. 13 Allah radja: bagi Allah akan radja E. 19 mengaroeniai: mangoegerahi I. 21 berboeat: memboeat I. — memohonkan: memohonlah I. 25 Na melihat: akan I. — tiada akan *niet in I.* 26 harta doenia *niet in I* — Maka kata.... 28 ini *niet in E.* 35 sebenarnja: sebenar E. — berkeliling.... 36 banjak: dikelilingnja berbanjak I. 37 apa: apa roepa seperti api I.

< tiada > dianoegerahkan bagi seorang djoepoen daripada machloek jang lain, kemanakah ia sekarang? Maka sahoet radja Iskandar: Iapoen telah matilah. Maka oedjar pandita itoe: Djikalau demikian padalah, bagi radja maotet itoe akan pengadjar, karena bahwa Allah ta'ala mendjadikan 'oemoer bagi manoesia itoe djalan keachirat, maka barang diperboeat bagi † Adam daripada baik dan djahat, ta' dapat tiadalah akan dikira²i Allah diachirat. Maka menangislah radja Iskandar menengar pengadjar pandita itoe. Setelah soedah ia menangis, maka kata pandita itoe: Kemana gerangan radja hendak berdjalan ini? Maka 10 sabda radja Iskandar: Kami hendak berdjalan kematahari masoek. Maka kata pandita itoe: Telah dihampirkan Allah bagi radja djalan BI 55 jang djaoeh itoe. Bahwa inilah laoet tempat matahari masoek. Maka pergilah radja ketepi laoet itoe, nistjaja dilihat radja segala jang 'adjaib jang besar². Maka radja Iskandar menjoeroeh memboeka 15 perbendaharaan mengeloearkan harta hendak memberi karoenia segala kaoem itoe dan adalah kasad radja hendak mengeloearkan harta itoe mengaroeniakan kepada pandita sekalian. Maka kata pandita: Hai radja, bahwa kami tiada tahoe akan arti, karena kehendak radja kadar menganoegerahi kami ini. Boekan akan kebanyakan † kami, melainkan 20 mendjadikan kami lalai daripada berboeat 'ibadat akan Allah ta'ala. Adapoen jang kami kehendak daripada karoenia radja: Barang ditinggalkan radja kiranja kami atas kami itoe djoea, djanganlah masjgoel lagi dengan harta doenia. Maka sekalian kaoem itoepoen berkata demikian djoea. Maka tahoelah radja Iskandar, bahwa meréka itoe 25 tiada berkehendak akan harta doenia.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka radja Iskandar sebagai melihat kepada matahari masoek itoe, dilihatnja boekit dibelakang matahari itoepoen hampirlah akan masoek. Maka didengarnja boenjinja seperti halilintar membelah dan dilihatnja disisi matahari itoe doea orang malaékat 30 terbesar daripada sekalian malaékat dan disisi itoe banjak malaékat kelihatan roepanja seperti lakoe bajang. Maka sabda radja Iskandar bagi nabi Chidir: Hai toeanhamba, apa roepanja jang kelihatan itoe? Maka sahoet nabi Chidir: Itoelah malaékat jang mengawal matahari masoek keloear. Tiadalah didengarnja † soeara malaékat itoe mengoe- 35 tjap tesbih? Maka ditanjaí oléh radja Iskandar soeara malaékat itoe. Maka didengarnja meréka itoe mengoetjap tesbih: Soebbøehoen, koe-

1 bagi **niet in B.** 2 sahoet: djawab D. 3 itoe **niet in H.** 8 Setelah: Telah D. 10 sabda.... Iskandar: sabdanja D. 11 Maka.... itoe **niet in D.** — Telah.... 12 itoe **staat in D vóór 9** Kemana. 14 besar²: amat besar² D. — menjoeroeh: poen D. 16 adalah.... itoe **niet in D.** 15 segala.... 17 mengaroeniakan **niet in C.** — kata: djawab D — Hai: Ja D. 18 radja: toean D. 21 jang.... kehendak: kehendak kami D. — ditinggalkan: ditinggal D. 26 Kata: Kala D. 27 itoepoen..... 28 masoek: itoe D. 30 terbesar: terlebih besar D. 31 bajang: bajang² D. 32 bagi: maka H. — Hai toeanhamba: Ja nabi Allah D. — roepanja: roepa D. 34 masoek: masoek dan D. 35 Iskandar... malaékat **niet in D.** 36 meréka itoe: malaékat C en D.

kelihatan itoe? Maka sahoet nabi Chidir: Itoelah malaékat jang mengawali matahari masoek dan keloear. Maka tiadakah didengar radja soeara malaékat itoe mengoetjap tesbih? Maka ditanja radja Iskandar soeara meréka itoe. Maka didengarnja soeara mengoetjap tesbih itoe:

5 Soebboehoeh koedoesoen rabboe 'l-malaékati wa 'l-rohi. Maka boenji matahari masoek itoe terlaloe sangat 'alamat boenjinja. Djikalau menengar boenji segala isi boemi ini, nistjaja pingsan. Maka tatkala masoek matahari itoe, maka radja Iskandar poen hampirlah akan pingsan, sebab ia menengar boenji matahari masoek itoe, maka radja

10 poen lalailah laloe goegoer dariatas koedanja. Maka segera nabi Chidir toeroen dariatas koedanja memangkoe radja dan dihantarkannja pada dada radja tangannja, sjahdan sembahnja: Ja Toehankoe, tetapkan kiranja hati hambamoe Iskandar. Dan disapoenja dada radja toedjoeh kali. Maka sedarlah radja Iskandar, maka ia mengoetjap sjoekoer akan

15 Allah ta'ala. Maka djadi air itoe hangat, djikalau sekiranja dimasoekkan tangan kedalam air itoe, nistjaja meletjoer koelitnja dan mendidih air itoe. Setelah soedah lama masoek matahari, maka berhentilah boenjinja, maka sekalian malaékat itoe memberi salam pada nabi Chidir dan radja Iskandar, sjahdan kata malaékat itoe: Rahmatoe 'llah atas-

20 moe, hai radja. Bahwa tiada mendjalani djalan ini seorang djoepoen lain daripada kamoe ini selama didjadikan Allah langit dan boemi. Maka kata radja Iskandar: Bahwa sjoekoerlah kami akan Allah ta'ala. Maka naiklah malaékat itoe kelangit, maka radja Iskandar poen kembalilah kepada tenteranja. Maka pada ésok harinja, maka berhimpoen-

25 lah segala radja² berdatang sembah meréka itoe: Hai radja, kemana poela kita berdjalan? Maka sabda radja: Adapoen perdjalanana kita datanglah kepada tempat jang kita kasadkan itoe, insja' Allah ta'ala kembalilah kita. Bermoela segala radja² itoe dan segala tentera melihat matahari masoek itoe dari djaoeh. Setelah tiga hari lamanja radja

30 Iskandar disana, sehari² melihat djoega pada matahari masoek itoe. Maka radja Iskandar minta do'a dengan berbagai² do'anja, demikian oedjarnja: Ja Toehankoe, telah kausampaikan hambamoe pada tempat ini dan pada matahari masoek ini, dan moedah²an kiranja hambamoe melihat matahari keloear. Dan nabi Chidir mengatakan: Amin.

2 mengawali: mengaoen E. 10 lalailah: larilah I. — Na koedanja: keboemi I. 18 maka niet in I. 20 mendjalani: mendjalan E. 30 djoega: djoea I. 32 kau: engkau I. — pada tempat: ketempat I. 33 dan.... matahari **dubbel in I.**

doesoen wa-rabboe 'l-malaékati wa-'l-roehi. Maka dibawanja matahari
 masoek itoe terlaloe 'alamat boenjinja. Djikalau menengar dia, segala
 isi boemi ini nistjaja semoeanja habis pingsan. Maka tatkala masoeklah
 matahari itoe, maka radja Iskandar poen hampirlah akan pingsan
 5 menengar boenjinja, laloe goegoer ia dariatas koedanja keboemi. Maka
 segera nabi Chidir toeroen dariatas koedanja pegang radja dan dihan-
 tarkannja atas tangannja dada radja Iskandar. Sjahdan oedjarnja: Ja
 Toehankoe, tetapkan kiranja hati hambamoe Iskandar ini. Dan disapoe-
 nja toedjoeh kali, maka berhentilah pingsannja. Maka djadi air itoe
 10 hangat sekira², djikalau dimasoekkan tangan kedalam air itoe, nistjaja
 beloem loekatnja † dan mendidi<h> itoe. Setelah soedah lama masoek,
 maka berhentilah boenji dan segala malaékat itoepoen memberi salam
 kepada nabi Chidir dan kepada radja Iskandar. Sjahdan kata meréka
 itoe: Rahmatoe 'llah atas kamoe, hai radja, bahwa tiada mendjalan dja-
 15 lan ini djoea lain daripadamoe ini selama didjadikan Allah langit dan
 boemi. Maka kata radja Iskandar: Bahwa sjoekoer kita akan Allah
 ta'ala. Maka naiklah malaékat itoe kelangit dan radja Iskandar poen
 kembalilah kepada tenteranja. Maka ésok harinja, maka berhentilah
 segala berdatang sembah, demikian sembahnja: Hai radja, kemana
 20 poela kita berdjalan? Maka sabda radja Iskandar: Adapoen kedjalanan
 kita datanglah kepada tempat jang dikasahkan itoe, insja' Allah ta'ala
 kembalilah kita. Bermoea sekalian radja² dan tentera sekalian melihat
 matahari masoek dari djaoeh. Setelah tiga hari lama radja Iskandar
 melihat matahari masoek itoe, maka radja Iskandar poen minta do'a
 25 dengan bagai² do'anja, demikian sembahnja: Ja Toehankoe, telah kau-
 sampaikan hambamoe kepada tempat matahari masoek ini. Moedahkan †
 gerangan hamba melihat matahari keloea. Sjahdan nabi Chidir
 poen mengatakan: Amin.

3 semoeanja habis **niet in D**. 5 menengar boenjinja **niet in D**. — goegoer: djatoeh
 D. — keboemi **niet in B**. 6 toeroen.... dan: diambilnja D. — dihantarkannja:
 dihantarnja D. 9 berhentilah: sedarlah ia daripada D. 11 mendidih: mendidi B,
 C en H — itoe **niet in D**. 12 boenji: boenjinja C en H. 14 bahwa.... 15 ini: dan
 tiadalah orang lain jang mendjalani djalan ini melainkan kamoe ini D. 14 djalan
niet in B. 15 daripadamoe: daripada B. — Na selama: dia B. 16 kata: djawab
 B. 17 dan: maka D. 18 ésok: pada ésok D. 20 sabda.... Iskandar: sabdanja D.
 — kedjalanan: perdjalanan D. 22 kita **niet in D**. — sekalian **niet in D**. 23 lama
niet in D. 24 melihat **dubbel in H**. 26 Moedahkan: Moedah²kan C. 27 gerangan:
 kiranja D.

Tekst van groep II.

(E III; Uittreksel blz. 254 : 27—30).

Maka ésoek hari, maka pergilah radja Kidi Hindi dengan sepoeleoh orang hambanja jang chas dengan seorang menterinja kepada nabi Chidir. Telah sampai, maka memberi salam ia, disahoeti nabi Chidir salamnja radja itoe. Maka doedoeklah kedoeanja berkata², maka dikatakan oléh

10 nabi Chidir seperti sabda radja Iskandar itoe. Maka tidoerlah ia pada malam itoe pada kémah nabi Chidir. Setelah pagi² hari, maka berdjalanlah kedoeanja kepada radja Iskandar. Maka nabi Allah poen masoeklah dahoele pada baginda, laloe ia memberi salam kepada radja Iskandar seraja baginda berdiri memberi ta'lim akan nabi

15 Allah. Maka doedoeklah kedoeanja atas tachtta keradjaan. Arikar maka kata nabi Allah, bahwa radja Kidi Hindi dipintoe. Maka disoeroeh radja Iskandar panggil radja Kidi Hindi masoek. Setelah dipandang radja Iskandar, maka memberi salamlah ia pada kedoeanja, maka disahoeti salamnja itoe. Maka disoeroeh doedoek hampir kepadanja.

20 Tatkala itoe radja Raziya dan radja Salām dan radja Ni'mat djoea jang ada menghadap radja Iskandar seketika doedoek. Maka berdirilah nabi Chidir memoedji Allah ta'ala dengan berbagai² poedjinja, maka ia mengoetjap salawat akan nabi Ibrahim. Kemoedian daripada itoe, maka dibatjanja chotbah nikah radja Iskandar dengan anak radja Kidi

25 Hindi dan ditanjakannja kepada radja Kidi Hindi: Hai radja, barang dikasihi radja kami djadi menantoe radja Kidi Hindi? Djangan † kiranja kamoe kedoea berkasih²an dengan radja masjrik dan magrib, telah diserahkan Allah ta'ala moeka boemi ini dalam tangannja pada djaman ini. Kaboellah † radja atau tiadakah? Maka sahoet radja Kidi Hindi: Telah

30 kaboellah hamba, dari karena hamba sahaja pada doeli sjah 'alam dan telah diketahoei oléh toean² jang hadir ini nabi Allahlah sekarang akan wakil hamba dan anak hamba poeteri Badru 'l-Qumriya itoe poen. Toeroenlah dariatas koersinja, laloe diketjoepinja tangan radja Iskandar dan nabi Chidir. Kemoedian maka berdjabat tangan ia dengan radja²

35 jang ada hadir itoe. Setelah soedah, maka doedoeklah ia atas koersinja.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka dianoegerah baginda persalin akan radja Kidi Hindi daripada pakaian baginda sendiri dan sepoeleoh ékor koeda jang baik dengan alatnja daripada emas bertatahkan ratna moetoe manikam. Setelah didengar nabi Chidir kata radja Kidi Hindi berwakil padanja

40 itoe, maka kata nabi Allah pada radja Iskandar: Sekarang barang diketahoei adalah isi kawin poeteri itoe tiga ratoes riboe dinar. Maka adalah kira² tiga ratoes riboe dinar itoe lima miskal daripada emas jang mérah. Kaboellah hamba memberi dia. Maka sabda radja Iskandar:

Tekst uit F.

(Uittreksel blz. 254 : 27—30).

5 Ter vergelijking met het gedeelte uit E III (blz. 184, 186 en 188).

Maka berhentilah ia pada sehari itoe dan pada keésokan harinja dari pagi² berangkatlah radja Kidi Hindi, dibawanja sertanja sepoeleoh orang djoea hamba jang chas datang pada kémah nabi Chidir. Maka memberi salam ia, maka disahoet nabi Chidir salamnja itoe dan dibawanja doedoek sama² dengandia. Maka dikatakan nabi Chidirlah kepadanja seperti sabda radja Iskandar itoe. Maka minta do'alah radja Kidi Hindi akan baginda dan tidoerlah ia pada semalam itoe pada kémah nabi Chidir. Pada awal loha, maka berdjalanlah kedoeanja dibawa ser-
15 tanja daripada hambanja jang chas tiada berapa orang. Setelah datang kehadapan kémah radja Iskandar, maka toeroenlah kedoeanja dariatas koedanja. Maka masoeklah nabi Chidir serta memberi salam kepada radja Iskandar, maka disahoet oléh radja Iskandar salamnja, seraja bangkit berdiri memberi ta'lim. Maka nabi Chidir poen doedoek dis-
20 sinja atas tacht keradjaan. Arkian maka berkatalah ia kepada radja Iskandar, bahwa radja Kidi Hindi berdiri dipintoe kémah memohonkan titah. Maka disoeroeh radja Iskandar seorang hambanja pergi memang- gil radja Kidi Hindi. Serta radja Kidi Hindi menengar titah, maka iapoen mendjoendjoeng titah, laloe masoek. Setelah berpandang ke-
25 pada radja Iskandar, maka radja Kidi Hindi poen memberi salam seraja dengan sempoerna chidmatnja dan sopan santoen. Maka radja Iskandar menjoeroeh ia doedoek dihampir tacht keradjaan dan tatkala itoe dilihat oléh radja Kidi Hindi ada doedoek berkeliling menghadap radja Iskandar daripada segala radja² dan 'oelama dan pandita dan segala
F 2 menteri dan orang besar² dan segala pahlawan jang amat gagah dan dibelakangnja itoe daripada segala hambanja jang chas jang kepertja- jaannja. Maka tatkala soedah doedoek seketika, maka bangkit nabi Chidir 'alaihi 'ssalam, berdiri ia menjeboet nama dan mengoetjap sala- wat ia akan nabi 'alaihi 'ssalam dan akan segala nabinja jang dahoeleoe²
35 dan membatnja chotbah nikah akan radja Iskandar dan diisjartkannja perkataan itoe kepada radja Kidi Hindi: Ketahoei oléhmoe, hai radja Kidi Hindi, bahwa radja kami inilah jang disoeroehkan Allah soebhana- hoe wa-ta'ala keradjaan doenia ini kepadanja dari masjrik kemagrib, dari daksina kepaksina. Bahwa didengarnja ada toeanhamba beranak
40 perempuan seorang, kehendaknja minta dikasihi kepada toeanhamba

4 en 11 memberi: memboeri. 27 Achter nama is in het hs. een hiaat iets langer dan tusschen de woorden onderling.

Kaboellah hamba jang demikian itoe. Setelah soedah radja Iskandar kawin dengan poeteri Badru 'l-Qumriya, maka bangkitlah segala radja² dan orang besar² dan segala hakim jang ada hadir itoe menghamboerkan emas pada kaki radja Iskandar. Maka minta do'alah meréka 5 itoe dengan kebadjikan. Maka nabi Chidir poen minta do'a akan radja Iskandar, maka segala radja² mengatakan amin.

Kemoedian daripada itoe pada ésok harinja, maka datanglah radja Kidi Hindi membawa anaknja dengan barang koeasanja pada ketika petang hari. Maka tatkala sampailah poeteri itoe pada radja Iskandar, 10 maka haripoen malamlah, maka dibawa oranglah toean poeteri itoe kepada kémah radja Iskandar. Setelah dilihat baginda roepa toean poeteri itoe, maka tertjenganglah radja Iskandar, dalam hatinja: Koesangka anak radja Darinūs djoega jang terlebih baik daripada segala manoesia, akan poeteri ini terlebih poela élok roepanja daripada segala manoesia 15 tiada berbagai, dan tiada dapat disipatkan roepanja. Alkissah kata jang empoenja tjeritera ini, pada masa itoe tiada seorang djoepoen sebagainja dan lakoenja dan moekanja bertjahaja² bertambah poela dengan tjahaja manikam jang terkena pada pakaian itoe. Maka soekattjitalah radja Iskandar, sebab melihat paras poeteri itoe. Setelah pada ésok 20 harinja, maka dipersalin radja Iskandar akan toean poeteri itoe dan diperboeat baginda soeatoe kémah akandia seperti kémah anak radja Darinūs poeteri Ruqaiyatu'l-Kubrā. Maka tiga oranglah isteri radja Iskandar dengan <poeteri> radja Tībūs.

Maka baginda poen keloearlah dihadap oléh segala radja² dan menteri 25 hoeloebalang sekalian. Maka disoeroeh radja Iskandar panggil radja Kidi Hindi. Setelah datang, maka disoeroeh radja Iskandar doedoek diatas koersi emas bertatah ratna moetoe manikam sebandjar dengan radja Ni'mat disisi geta keradjaan radja Iskandar. Maka dipersalin radja Iskandar akan segala radja² dan orang besar² dan penglima jang 30 memegang negeri dan menteri hoeloebalang, disoeroeh boeka tiga boeah perbendaharaan baginda dan diberi sedekah akan pakir miskin, hingga habis menerima sedekah baginda. Kemoedian dari itoe, maka hidangan EIII 55 poen diangkat oranglah beratoes² hidangan. Maka santaplah radja Iskandar dengan nabi Chidir 'alaihi 'ssalam dan segala radja² itoe 35 makanlah masing² pada hidangannja dan menteri makan samanja menteri dan hoeloebalang samanja hoeloebalang sambil berkata dan goerau-senda. Setelah soedah makan, maka sabda radja Iskandar kepada nabi Chidir: Ja nabi Allah, beri tahoe segala radja² dan menteri hoeloebalang sekalian soeroeh beri tahoe segala tentera dan laskar: 40 Insja' Allah lepas tiga hari lagi berdjalanlah kita mendatangi radja Püz Hindi dan dimana ada negeri kapid, peranglah kita sabil Allah. Maka dianoegerah baginda persalin akan radja Kidi Hindi dengan sepoeloeh kali persalin daripada pakaian keradjaan jang moelia² berta-

dan diambil kiranja ia akan menantoe toeanhamba, soepaja berhoe-boenglah radja Kidi Hindi dengan radja Iskandar, djangan berpoetoesan, seperti mana mata air didalam periginja sebagaimana djoega. Kaboellah atau tiada kaboel?

5 Kata sahiboe 'l-hikajat, maka tatkala didengarnja oléh radja Kidi Hindi kata nabi Chidir jang demikian itoe, maka iapoen segera toeroen berdiri seraja berkata, dan berkata ia: Bahwa diketahoei kepada radja Iskandar dan demikian lagi daripada anak hamba perempoean itoe poen hambanja seperti kehambaan jang chaslah kepada ba-
10 ginda itoe. Sjahdan bahwa diketahoei oléh segala toean² sekalian jang ada ini, bahwa nabi Chidirlah akan wakil hamba dan wakil wasi wali anak hamba perempoean jang bernama toean poeteri M. rgüb itoe. Maka setelah didengar oléh nabi Chidir kata radja Kidi Hindi jang demikian itoe, maka berpalinglah ia menghadap radja Iskandar dan
15 berkata ia kepada radja Iskandar: Bahwa telah soedahlah hamba nikahkan anak radja Kidi Hindi dengan radja Iskandar dengan menjatakan isi kawin itoe daripada tiga ratoes riboe dinar. Rélakah toeanhamba? Maka djawab radja Iskandar: Rélalah hamba. Ahmad Allah, sjoekoerlah hamba didalamnja daripada karoenia Allah soebhanahoe wa-ta'ala
20 akan hamba. Maka dinikahkan oléh nabi Chidirlah anak radja Kidi Hindi dengan radja Iskandar berlakoe hoekoem atas sjari'at nabi Ibrahim chaliloe 'llah wa-nabihoe dihadapan meréka itoe jang terseboet itoe. Maka bangkitlah berdiri segala radja² dan segala orang besar² dan segala pahlawan dan segala hakim dan 'oelama dan segala pandita
25 menaboerkan emas dan permata kepada kaki radja Iskandar hingga bertimboenlah emas dan permata itoe dihadapan radja Iskandar. Maka daripada segala harta dan permata itoe disedekahkan akan segala pakir miskin.

Kemoedian dari itoe, maka pada keésokan harinja datanglah radja
30 Kidi Hindi membawa anaknja baginda itoe dengan barang sekoelasanja daripada mata benda harta jang tabarroek dan permata manikam jang dari peninggalan datoek nénéknja itoe. Sekalian itoe dikenakan akan pakaian anaknja itoe. Maka pada malam itoe naiklah baginda adat adab
35 roepa anak radja Kidi Hindi itoe tiadalah dapat disipatkan pada bandingan parasnja. Hatta maka pada ésok harinja dipersalin oléh baginda akan isteri baginda itoe, dianoegerahi daripada permata benda jang tiada terhisabkan banjaknja.

Maka keésokan harinja semajamlah radja Iskandar dihadap
40 oléh segala radja² dan segala orang besar² dan segala pahlawar dan segala hakim dan segala orang jang dichaskan. Pada nantiasa kala menghadap dan serta meminta do'alah sekalian meréka itoe akan radja Iskandar, demikian boenjinja pintanja: Insja' Allah ta'ala,

tahkan ratna moetoe manikam dan dikaroeniaï baginda akandia seratoes
tjoemboel emas berisi permata jang besar² harganja. 'Adjaiblah segala
manoesia melihat daripada karoenia radja Iskandar akan radja Kidi
Hindi itoe. Maka radja Kidi Hindi poen sangat berboeat kebaktian
5 kepada radja Iskandar dan nabi Chidir 'alaihi 'ssalam.

Ja li 'llahi 'l-taufikoe wa-'l-'ihsanoe. Aminoe! Wa-ja chaira 'l-tammina
birahmatika ja arhama 'r-rahimina 'inda achirati 'l-kalami.

bahwa disempoernakan Allah daulat sa'adatnja atas tachtta keradjaan sjah 'alam dan dalam seriboe kesoekaan sjah 'alam, djangan kiranja lagi berpoetoesan dari doenia datang keachirat dengan taufik Toehan sarwa 'alam sekalian. Aminoe ja kadijja 'l-hadjati, serta ditambah oetjap 5 salawat akan nabi Ibrahim chaliloe 'llah wa-nabihoe. Arkian maka dipersalin radja Iskandar akan segala meréka itoe daripada pakaian jang moelia², kira² tiga perbendaharaan jang terboeka dibahagikan pada sehari itoe dan dianoegerahi akan radja Kidi Hindi itoe seratoes 10 boeah tjoemboel emas jang berisi permata jang amat moelia² dan seratoes ékor koeda jang chas serta dengan alatnja daripada emas jang bertatahkan ratna moetoe manikam. Maka tatkala itoe héranlah daripada sekalian chalajak melihat tachtta anoegerah radja Iskandar akan radja Kidi Hindi itoe.

Kemoedian daripada itoe berhentilah radja Iskandar disana sepoeloeh 15 hari dan pada kesebelas harinja, maka berkata baginda kepada nabi Chidir: Ja nabi Allah, soeroeh paloekan moeng² berkeliling tentera kita: Segera² berhadirlah, insja' Allah ta'ala, pada hari jang keempat akan berdjalanlah kita. Maka diperintahkan oléh nabi Chidir seperti kehendak radja Iskandar itoe.

Tekst uit F.

(Uittreksel blz. 255 : 21— 37).

Pada keésokan harinja, maka dipaloe oranglah genderang arak²an dan ditioep oranglah nafiri dan boergo dan boenji²an seperti 'adat dahoeloe kalanja baginda akan berangkatlah radja Iskandar serta dengan tachta keradjaan jang amat besar kemoeliaan dengan 'alamat
10 daripada boenji²an perkara jang lain poela. Maka sabda beginda: Ja nabi Allah, tanjaï radja P. tūh negeri mana dihadapan kita ini ada antara kita dan antara negeri Tjina. Maka didatakan nabi Chidir kepada radja P. tūh. Maka sahoetnja: Tiada ada negeri lain, melainkan ada
15 seboeah negeri bernama T̄iridūn djoega antara negeri Tjina dan negeri ini. Adapoen akan orang negeri T̄iridūn itoe semoeanja hoekama, tiada meréka itoe biasa berperang dan semoeanja bertelandjang dan tiada beroemah baginja, melainkan disana ada goeha, sanalah ia diam. Setelah didengar radja Iskandar peri hal demikian itoe, maka kata radja Iskandar: Ja nabi Allah, daripada apa barang boléh hamba berlihat
20 kiranja akan segala meréka itoe? Maka sahoet nabi Chidir: Mengapa tiada boléh dilihat sjah 'alam, karoenia Allah ta'ala akan sjah 'alam moeka boemi ini dari masjrik datang kemagrib, daripada daksina datang kepaksina, laoetnja dan daratnja sedia akan anoegerahi Allah, daripada barang kehendakinja sjah 'alam, nistjaja diperoléh. Setelah
25 hampirlah radja Iskandar kenegeri T̄iridūn, maka terdengarlah kepada segala isi negeri itoe, bahwa radja Iskandar datang. Maka terkedjoetlah sekalian meréka itoe akan peri hal jang didengarnya itoe. Arkian maka berhimpoenlah segala orang besar²nja, maka moepakatlah segala meréka itoe hendak mengirinkan sekeping soerat kepada radja Iskan-
30 dar. Telah moepakatlah segala orang besar²nja, maka dikarangnja soeatoe soerat, demikian boenjinja: Adapoen soerat ini daripada kaoem Barham jang 'oerian dan hoekama datang kepada radja Iskandar. Djikalau radja datang ini hendak berperang dengan kami, maka djanganlah berleleh diri radja. Tiada akan diperoléh radja daripada
35 kami samena², melainkan dengan perang jang sempoerna. Jang dikehendaki radja daripada kami tiada akan ada daripada kami, melainkan 'ilmoe hikmat djoea ada pada kami, ia-itoepoen tiada akan dapat segera diperoléh seperti peroléhan radja Iskandar daripada jang lain itoepoen. Djikalau soenggoeh sangat berkehendak mengetahoei
40 dia itoepoen, dengan seorang radja djoea bertemoe dengan kami, maka dapat djoega berperang dengan kami lebih daripada perang dengan sendjata. Oepamanja dengan karoenia Allah ta'ala akan radja keradjaan doenia dan demikian karoenia akan kami 'ilmoe hikmat.

Maka dikirimkan soerat itoe kepada radja Iskandar. Setelah soerat hoekama itoe sampai kepada radja Iskandar, maka disoeroeh baginda batja. Setelah soedah didengarnja dan diketahoei radja Iskandar arti soerat itoe, maka berkata radja Iskandar: Demi Allah, tiada pada

5 tjitakoe hendak berperang dengandia, melainkan koedengar kelakoeannja. Maka adalah nafsoekoe hendak koelihat daripada barang halnja. Arkian maka berdjalanlah radja Iskandar, sehingga hampirlah kenegeri Tiridūn. Maka berlihatlah ia kepada pengandjoer tentera jang dari

15 hadapan nabi Chidir dan moesjawaratlah ia akan peri hal kaoem hoekama itoe. Kata nabi Chidir: Insja' Allah ta'ala baiklah kita soeroeh segala tentera kita berkémah, maka berangkatlah sjah 'alam dengan beberapa orang besar² jang dikehendaki sjah 'alam, bertemoelah kita dengandia. Maka kata radja Iskandar akan nabi Chidir: Kerdjakanlah, ja nabi Allah. Maka dikerahkan nabi Chidir segala tenteranja itoe

15 berkémah. Setelah soedah, maka dipilih radja Iskandar daripada antara beberapa orang besar²nja dan nabi Chidir poen bersama dengandia. Maka berdjalanlah radja Iskandar dengan segala meréka itoe.

Setelah sampai baginda kepada kaoem Barham itoe, maka dilihat baginda daripada segala machloek Allah itoe laki² dan perempoean itoe

20 sekaliannja bertelandjang seperti kambing berkawan² pada padang itoe. Maka radja Iskandar poen bertanja kepada seorang jang tahoe daripada kaoem Barham itoe: Adakah kamoe sekalian ini berkoehoer? Maka sembahnja: Ja sjah 'alam, barang kemana kami apabila datang adjal kami sanalah koeboer kami dan rélalah kami dengan hal demikian itoe,

25 dibalasnja diachirat bagi kami soerga djannati na'im. Berkata poela radja Iskandar kepadanya: Jang manoesia ini matikah banjak atau hidoepkah banjak? Maka sahoetnja: Jang mati terbanjak daripada hidoep. Bersabda radja Iskandar: Apa dajalatoe †? Maka djawabnja: Adapoen 'oemoer doenia jang telah laloe itoe terbanjak daripada

30 jang tinggal; dan engkau poen dengan segala tenteramoe selama keloear dari negerimoe alang²kah banjak daripada djenis manoesia jang engkau binasakan? Maka sabda radja Iskandar: Apa sebabnja maotkah keras atau hajatkah keras? Maka djawabnja: Hajat keras daripada maot. Maka kata radja Iskandar: Apa sebabnja demikian katamoe? Maka

35 sahoetnja: Tiadakah engkau lihat, djika terbit matahari alahlah kelam malam? Maka matahari itoe oempama hajat, maka hajat † itoe oempama maot. Arkian maka bertanja poela radja Iskandar: Langitkah † toea atau boemikah toea? Maka oedjarnja: Boemi tertoea daripada langit †, sebab laeet dihantarkan Allah soebhanahoe wa-ta'ala atas

40 moeka boemi. Maka bertanja poela radja Iskandar: Anggota mana jang termoelia pada manoesia? Maka sahoetnja: Tangan kanan, karena itoe maka direbahkan † orang keribaan atas pihak kanan dan demikian lagi pada adab segala radja² poen dengan tangan kanan disembah orang.

Sebermoela tatkala soedah radja Iskandar bertanja akan peri hal itoe, maka bersabda ia pada meréka itoe: Apa daripada kehendak kamoe, pintalah kepada akoe, soepaja koeberi. Maka sahoet segala hoekama itoe: Bahwa daripada kehendak kami, djikalau ada koeasamoe, 5 djanganlah kiranja kami meresaï mati, hidoep djoega kami nantiasa. Maka bersabda radja Iskandar: Akan peri hal itoe tiada terserah kepadakoe. Bahwa akoe poen sahadja akan meresaï mati djoega kesoedahannya. Maka sahoet meréka itoe: Djikalau demikian katamoe, mengapa maka engkau pergi perang kesana kemari? Kira²nja doenia 10 ini soedah diserahkan Allah ta'ala kepadamoe. Kemana poen kaubawa dan kesoedahanmoe kemana poela? Maka kata radja Iskandar: Adapoen kesoedahanmoe ini keboemi djoea dengan takdir Toehan jang mendjadikan sarwa sekalian dan ialah jang menjoeroeh akoe mengerdjakan demikian ini dan tiada akan kamoe ketahoeï. Bahwa tiada 15 soeatoe poen bergerak, melainkan dengan izin Allah ta'ala djoea, dan demikian lagi segala hambanja. Dan lebih kehendakkoe doedok dengan sentosa istirahat. Bahwa akoe poen hendak meninggalkan pekerdjaan ini. Apa dajakoe, tiada diberi Allah ta'ala seperkara lagi. Koekerdjakan ini, karena tahoelah akoe, bahwa segala doenia ini 20 dengan seisinja nistjaja akan binasa djoega adanja dan negeri achirat djoea jang sesoenggoehnja kekal dengan sentosanja.

Setelah itoe, maka kembalilah radja Iskandar dan nabi Chidir poen berdjalan dahoeloe datang kepada tentera radja Iskandar dan tentera radja Iskandar disoeroehnjalah mengaloe²kan radja Iskandar. Maka 25 dikerdjakan meréka itoe seperti sabda nabi Chidir. Tetapi tatkala radja Iskandar kembali itoe, maka disesatkan Allah ta'ala daripada djalan jang dahoeloe itoe. Dan adalah ia melihat hal itoe beberapa jang tiada pernah dilihatnja daripada perbagai 'adjaib rimba dan tempat jang soenji. Djalan itoe beberapa jang tiada pernah dilakoekan orang tiadalah berkas †. 30 Maka sebab poen radja Iskandar disesatkan Allah demikian itoe, soepaja radja Iskandar itoe groer dan takabboer hatinja, soepaja diketahoeïnja akan dirinja tiada koeasa pada sesoeatoe pekerdjaan poen, dengan koeasa Allah djoea dengan jang mengempoenjaï koeasa mengetahoeï dia, dari karena itoelah, maka hal itoe demikian dirasaïnja dan barang jang 35 dilihatnja pada tatkala ia sesatkan Allah soebhanahoe wa-ta'ala itoe lagi akan diseboetkan kemoedian daripada soeratnja jang diberikannya sajjidani † Aristatãlis hakim.

Tekst uit F.

(Uittreksel blz. 261 : 10—262 : 14).

Dan pada ketika itoe djoega sabda radja Iskandar pada segala tentéranja disoeroeh paloe moeng²an akan berangkat. Maka ditioep oranglah nafiri 'alamat akan baginda, berangkatlah radja Iskandar dengan segala tenteranja seperti 'adat sediakala. Maka nabi Chidir dan radja Raziya dan radja Salām dan radja Kasāk dan radja bani K.rd.m dengan segala 10 tenteranja djadi pengandjoer berdjalan dihoeloe segala tentera itoe pada boemi itoe empat poeloeh <hari> empat poeloeh malam. Maka datanglah kepada hari empat poeloeh esa djanlan merékan itoe sampai pada soeatoe doesoen amat baik dan orang bekerdja tiada berhisabkan 15 banjaknja setengah menegal setengah menaboer dan setengah menoenggal. Maka digeretakkannja zoerapahnja dihampirinja orang itoe, maka ditangkapnja ada berapa orang dibawanja kehadapan nabi Chidir. Maka tatkala dilihat oléh orang benoea itoe orang mengandara zoerapah menangkap dia, maka katanja: Bahwa orang ini boekan manoesia, 20 berboeloe² pada lakoenja djin djoea. Maka tatkala didengar nabi Chidir perkataan orang benoea itoe demikian, maka tahoelah ia akan bahasa meréka itoe, kaoem Manghāq namanja. Maka disoerat nabi Chidir akan meréka itoe dengan bahasa meréka itoe dan berkata ia pada meréka itoe: Orang mana kamoe ini dan siapa namanja radja kamoe dan apa 25 nama negeri kamoe ini dan apa jang kamoe sembahkan? Maka sahoet meréka itoe: Adapoen bahwa ketahoei oléh toeanhamba, kami ini orang beriman dan nama radja kami Wātīd Qanāṭīr. Maka sahoet nabi Chidir: Apa sebab nama radja kamoe demikian itoe? Maka sahoet meréka itoe: Sebab nama demikian itoe anoegerahkan Allah akandia harta tiada 30 terhisabkan banjaknja, maka diperboeatnja titi † harta benda itoe dan perbendaharaannja tiada terbilang daripada kebanjakan hartanja. Nama negeri kami ini Asāṭīlīn dan kami sembahkan Toehan jang mendjadikan semesta sekalian 'alam ini dan saksi kami akan nabi Ibrahim chaliloe 'llah, hamba pesoeroehnja. Dan berkatalah orang 35 negeri itoe kepada nabi Chidir: Apa kamoe ini dan siapa nama radja kamoe? Maka sahoet nabi Chidir: Kami ini tentera radja Iskandar anak radja Darab, karoenia Allah akandia segala keradjaan dimoeka boemi ini dibawanja pada agama jang sebenarnja dan disoeroehkan rabboe 'l-'alamina berdjalan daripada pihak magrib laloe kemasjrik, 40 jari daksina datang kemari dan ialah melepaskan kamoe daripada kedjahatan Jadjoedj wa-Madjoedj dengan karoenia Allah soebhanahoe wa-ta'ala. Maka tatkala didengar oléh kaoem itoe kata nabi Chidir demikian, maka soekatjitalah hati meréka itoe. Maka disoeroeh nabi

Chidir kembali masing² pekerdjaannya. Maka oléh nabi Chidir disoerat-
nja soeatoe soerat disoeroehnja hantar kepada radja Iskandar mengata-
kan: Orang negeri ini sekalian meréka itoe moe'min. Adapoen negeri
5 ini hampir negeri Jadjoedj wa-Madjoedj dan nama negeri Asātlin,
nama radjanja Wātīd Qanātīr. Maka dilipatnja soerat itoe, maka
disoeroehnja bawa pada hambanja P. tāh M.n.ski kepada radja Iskandar.
Hatta maka berdjalanlah P.t.h Mis.k membawa soerat itoe, laloe
dipersembahkannya kepada radja Iskandar. Maka disoeroeh baginda
batja kepada Balminās hakim, maka dibatjanja dihadapan radja Iskandar.
10 Maka soekatjitalah hati radja Iskandar menengar peri hal-ihwal
itoe dan mengoetjap sjoekoerlah baginda kehadiran Allah 'azza wa-djall,
sebab menengar sekalian meréka itoe didalam agama Islam.

Maka berdjalanlah radja Iskandar dengan segala tenteranja sehingga
datanglah kepada boekit jang amat tinggi lagi amat landjoet terlintang
15 diatas boemi ini. Daripada sangat tingginja tiada dapat segala manoesia
naik keatas kemoentjankja. Setelah sampai radja Iskandar dengan segala
tenteranja kesana, maka berkémahlah radja Iskandar dengan segala
tenteranja, tetapi nabi Chidir dan radja Razīya dan radja Salām dan
radja bani K.rd.m berdjalan keempatnja itoe, hingga datanglah kepada
20 soeatoe rongga empat persegi. Kata sahiboe 'l-hikajat, bahwa rongga
itoe dioedjoeng boekit datang keoedjoeng sebelah sana dan dimoeka
rongga itoe ada soeatoe rantai daripada emas setinggi manoesia ber-
koeda dan soeatoe rantai lagi daripada pihak itoe setinggi itoe
djoega berdiri ditanah. Maka kedoea rantai itoe terlintang pada
25 moe<ka> rongga itoe, tiada dapat barangsiapa poen masoek dengan
semena², daripada ingatnja orang negeri itoe akan seteroenja. Maka
dilihat nabi Chidir seorang laki² menoenggoe rongga itoe, maka kata
nabi Chidir kepadanya: Hai laki², ambil rantai jang terlintang ini,
soepaja kami laloe. Maka sahoet laki² itoe: Siapa toeanhamba ini? Maka
30 kata nabi Chidir: Akoelah nabi Chidir, menteri radja Iskandar anak
radja Darab, Roem bangsanja, ialah jang diserahkan Allah keradjaan
segala moeka boemi ini kepadanya dan ialah jang dititahkan Allah
ta'ala memnggil segal machaloek jang lalalat kepada djalan jang
sebenarnja, dan ialah jang menoetoeapkan sadd djalan Jadjoedj wa-
35 Madjoedj. Maka kata orang jang menoenggoe rantai itoe: Hamba minta
idjazat kepada toeanhamba, soepaja hamba kirim soerat kepada
radja kami memberi tahoe baginda seperti segala perkataan
toeanhamba itoe. Maka sahoet nabi Chidir: Kerdjakanlah
seperti kehendakmoe itoe. Arkian maka diambilnja sekeping kertas
F 96 disoeratnja: Pertama koemoelaī soerat ini dengan nama Allah, Toehan
jang esa dan tiada sekoetoe baginja. Kemoedian daripada itoe barang
ma'loem kiranja radja, bahwa adalah jang diperhamba dititahkan
menoenggoe pintoe [ke]rongga, ia-itoe pintoe goeha ini. Bahwa adalah

pada hari ini radja jang dipermoelikan Allah soebhanahoe wa-ta'ala, bahwa sekarang ini disampaikan Allah jang maha-tinggi kepada jang diperhamba seorang laki² amat elok roepanja dan terlaloe pandai segala bahasa dalam doenia ini dan terlaloe haroem baoenja dan fasih lidahnja dan kenaikannja poen tiada pernah dilihat oléh jang diperhamba binatang jang seroepa itoe daripada dahoeloe kala poen, baharoelah pada masa ini hamba lihat. Sjahdan katanja kepada jang diperhamba namanja nabi Chidir anak Malkān, perdana menteri radja Iskandar anak radja Darab, Roem bangsanja, Dzoe'l-karnain nama gelarannja, Makdūniya nama negerinja, dipintanja djalan kepada jang diperhamba, kehendaknja hendak datang kepada radja. Maka kata jang diperhamba akandia: Nantilah dahoeloe, hamba memberi tahoe radja hamba akan peri hal ini. Maka katanja: Baiklah. Inilah sebab jang diperhamba berdatang sembah tapak radja. Sekarang mana bitjara radja, baik dibitjarakan dengan sedjahteranja maka sempoerna. Dan rahmatoe 'llah dan berkat nabi Ibrahim chaliloe 'llah.

Inilah hikajat meréka itoe, dengarkan poela hikajat radja Iskandar, tatkala sampai nabi Chidir kepada boekit itoe. Pada ketika itoe Jadjoedj wa-Madjoedj poen peranglah dengan kaoem negeri itoe dan ada radja Wātid Qanāṭir menaroeh soeatoe kitab daripada djaman dahoeloe kala perboeatan seorang hakim, daripada perkataan djin dalamnja. Maka ditjeriterakan orang jang empoenja tjeritera kitab itoe, bahwa tiada dapat tiada datang soeatoe tentera jang tiada dapat terhisabkan dengan radjanja daripada rongga boekit itoe akan bantoe radja Wātid Qanāṭir dan ialah jang membinasakan menoetoepekan djoea ia kaoem Jadjoedj wa-Madjoedj, tetapi radja itoe amat 'adil dan ialah menjoetjikan segala moeka boemi ini daripada agama jang sesat ini dan ialah menoetoepekan djalan Jadjoedj wa-Madjoedj itoe, soepaja terpeliharalah segala doenia ini daripada kedjahatannja. Sebermoela tatkala sampai soerat ini kepada radja Wātid Qanāṭir, maka iapoen toeroen dariatas tachta keboemi, maka disoeroehnja tenteranja memanggil. Ada seorang anak senénéknja. Maka bersabda ia kepadanya: Toenggoeī oléh kamoe negeri ini akan gantikoe, melenggarakan dia sementara akoe pergi mengaloe²kan radja Iskandar jang datang itoe boekan sia², melainkan dengan toeloeng Allah jang amat koeasa akan hambanja jang da'if ini. Dan pada ketika itoe djoega pergilah ia. Maka dibawanja ada berapa orang hoeloebalang jang chas. Maka segera ia berdjalan datang kepada rongga boekit itoe, dilihatnja orang jang menoenggoe rongga itoe poen ada berdiri. Tatkala dilihat meréka itoe radjanja datang, maka berdatang sembah ia kepalanja laloe ketanah. Maka sabda radja Wātid Qanāṭir: Kauambillah segala rantai dipintoe goehanja. Maka berdjalanlah radja Wātid Qanāṭir datang keloe ar rongga boekit itoe, maka dilihatnja diloe ar rongga boekit

itoe kémah bersesak roepanja tiada terhisabkan banjaknja. Maka soe-
katjitalah hatinja sangat behéna, maka berdjalanlah ia dengan segala
temannja, sehingga datanglah kepada pertama tentera nabi Chidir.
Maka dilihat oléh radja Raziya akandia, maka dibawanja kepada
5 kémah nabi Chidir. Maka oléh nabi Chidir dengan sepertinja
dihormat akandia dan akan segala orang besar²nja jang bersama
dengandia itoe dan berkata nabi Chidir dengan radja itoe. Maka sabda
radja Wätid Qanāṭir: Ja nabi Allah, akan segala sipat toanhamba dan
sipat sjah 'alam habis dipetakan oléh seorang hakim dalam kitab jang
10 ada kepada hamba itoe. Maka berkata²lah kedoeanja kadar sesa'at.
Arkian maka berkata nabi Chidir kepada radja Wätid Qanāṭir: Marilah
kita pergi menghadap makota segala radja² jang diserahkan Allah
segala moeka boemi ini kepadanja dan ia memanggil segala jang sesat
kepada agama jang sebenarnja. Maka berkandaralah nabi Chidir dan
15 radja Wätid Qanāṭir, dengan segala temannja itoe, maka dilihatnja
kémah radja Iskandar dengan segala tenteranja, maka bersesaklah
antara boemi dan langit. Maka héranlah hatinja dan sangatlah soekanja
sehingga datang kepada pintoe kémah radja Iskandar. Maka toeroenlah
nabi Chidir dariatas kenaikannja masoek menghadap radja Iskandar.
20 Maka baginda poen berbangkit memberi hormat akan nabi Chidir
'alaihi 'ssalam, maka dibawanja doedoek disinja. Kemoedian dari itoe,
maka nabi Chidir poen menjoeroeh radja Wätid Qanāṭir masoek.
Masoeklah radja Wätid Qanāṭir, maka dilihatnja kémah radja Iskandar
itoe terlaloe indah² perboeatannja daripada kain soetera jang keemasan
25 dan bertatahkan ratna moetoe manikam, maka dilihatnja beratoes riboe
radja² jang toeroen-temoeroen memegang negeri menghadap dia dan
beberapa segala hakim dan 'alim menghadap dia. Maka tertjenganglah
radja Wätid Qanāṭir melihat peri hal itoe datang kehadapan radja Is-
kandar. Maka memberi salamlah ia dan minta do'alah ia akan radja
30 Iskandar. Maka disahoet radja Iskandar salamnja itoe dan nabi Chidir
akan djoeroe bahasa. Arkian maka radja Wätid Qanāṭir poen doedoek-
lah menghadap radja Iskandar pada koersi soeasa jang dianoegerahi
baginda itoe, seraja mengatakan ihwal Jadjoedj wa-Madjoedj ditjeri-
terakannja kepada radja Iskandar: Barang ma'loem kiranja kebawah
35 tapak hadirat jang maha-moelia dan dibitjarakan kebawah doeli hadirat
kiranja akan sadafain † itoe. Bahwa adalah karoenia Allah ta'ala
akan jang diperhamba seratoes riboe perbendaharaan berisi emas dan
pérak, semoeanja diperhamba boenjikan keboemi, semoeanja itoe akan
persembahan jang diperhamba kebawah doeli hadirat akan sadafain †,
40 antara kamoe dengan Jadjoedj wa-Madjoedj. Dengan karoenia Allah
akan jang diperhamba perbendaharaan emas. Djika kiranja dihantjoer-
kan, ditoeangkan pada sadd Jadjoedj wa-Madjoedj itoe, dapat.

Kata sahiboe 'l-hikajat, bermalamlah radja Iskandar dan radja Wätid

Qanāṭīr pada kémah radja Iskandar. Maka kata radja Iskandar kepada nabi Chidir: Ja nabi Allah, bahwa Jadjoedj itoe daripada apa asalnja didjadikan Allah ta'ala? Tjeriterakan oléh toeanhamba. <Maka kata nabi Chidir: > Sebermoela barang ketahoei sjah 'alam, bahwa Allah

5 soebhanahoe wa-ta'ala tatkala didjadikan Allah Adam salawatoe 'llahi 'alaihi dianoegerahinja akandia soerga. Maka perman Allah ta'ala kepadanya: Djangan kaumakan boeah choeldi itoe. Hatta maka diperdoesta Iblis akandia, sebab iboe kita Hawa. Dan tatkala soedah kedoeanja makan dia, maka dimoerkaī Allah ta'ala pertama nabi Adam dan

10 Hawa dan merak dan Iblis dan oelar, dikeloearkan Allah akan meréka itoe daridalam soerga digoegoerkan keboemi. Maka berdjalanlah nabi Adam 'alaihi 'ssalam sehari soentock, seraja menangis dengan doekattjitanja, sebab ia bertjerai dengan iboe kita Hawa, boekan karena soerga dengan isinja. Padá sehari itoe menangislah ia, laloe hingga malam itoe.

15 Maka mengantoeolah matanja, maka tidoerlah ia disana. Maka dirasanja dirinja tidoer setoeboeh dengan Hawa radia 'llahoe 'anha. Maka keloe-arlah air maninja seperti soeatoe soengai. Maka air maninja itoe mendjadi oelat. Itoelah didjadikan Allah ta'ala Jadjoedj wa-Madjoedj. Dan iboe kita Hawa poen pada tatkala itoe datang hail, maka keloe-arlah dari-

20 padanja darah mendjadi oelat. Maka oelat itoepoen mendjadi Jadjoedj wa-Madjoedj djoea. Adapoen daripada oelat air mani Adam djadi kaoem Jadjoedj, dan pada oelat hail iboe kita Hawa djadi kaoem Madjoedj. Maka tatkala didengar radja Iskandar dan radja Wātīd Qanāṭīr tjeritera nabi Chidir itoe, maka kedoeanja menjeboet soebhanoe

25 'llah artinja: Maha-soetji Allah Toehan jang maha-tinggi dan maha-besar adanja. Maka pada ésok harinja dipersalin radja Iskandar akan radja Wātīd Qanāṭīr dan akan segala orang jang bersama² dengandia itoe daripada pakaian jang keemasan jang moelia² dan dianoegerahi radja Iskandar akandia daripada koeda jang chas dengan segala alatnja

30 jang keemasan bertatahkan ratna moetoe manikam.

Kemoedian dari itoe, maka berkandaralah nabi Chidir dan radja Salām dan Radja Raziya, dan radja bani K. rd. m dan radja Kasāk dan radja Wātīd Qanāṭīr poen berkandaralah atas koeda jang dianoegerahi radja Iskandar akandia itoe. Maka berangkatlah radja Iskandar serta

35 segala radja jang terseboet itoe seperti 'adat sediakala dengan segala tenteranja masoek kepada rongga boekit itoe, sehingga dilihatnja tentera radja Wātīd Qanāṭīr berperang dengan tentera Jadjoedj wa-Madjoedj itoe. Daripada sangat tikam kaoem Jadjoedj wa-Madjoedj dilihat nabi Chidir, maka kata nabi Chidir kepada radja Salām dan radja Raziya

40 dan radja bani K. rd. m dan radja Kasāk: Toeloeng oléh toean² sekalian tentera Asāṭīn ini. Maka keempat radja² itoepoen menoeloeng dia dengan segala tenteranja. Maka soekatjitalah hati tentera Asāṭīn itoe, bertambahlah berahinja dan keraslah toelangnja dan makin bertam-

5 bahlah tikamnja. Hatta dengan karoenia Allah oléh radja Salām ditang-
 kapnja kaoem Jadjoedj seriboe orang dengan hidoepnja dan diboenoeh-
 nya oléh radja Salām dan radja Raziya dan radja bani K. rd. m dan
 radja Kasāk dengan segala tenteranja daripada kaoem Jadjoedj wa-
 5 Madjoedj lima ratoes riboe orang berkoeda mati. Adapoen datang
 tentera radja Iskandar seperti air jang besar terdjoen dariatas boekit
 d m l i n k n n j †. Maka berpalinglah kaoem Jadjoedj wa-Madjoedj
 daripada pihak tempatnja diam, maka berkatalah ia sama sendirinja:
 Darimana datang tentera jang banjak ini? Penoehlak pihak masjrik
 10 dan magrib. Dan pada ketika itoe berkémahlah tentera radja Iskandar
 dan berhentilah kedoea pihak tentera itoe daripada berperang. Pada
 ketika itoe dibawa oranglah kaoem Jadjoedj wa-Madjoedj jang ditawan
 radja keempat itoe kehadapan radja Iskandar. Maka dilihat radja
 Iskandar kaoem itoe, maka disoeroeh baginda nabi Chidir bertanja
 15 orang: Apa kamoe ini? Maka sembahnja: Ja toeankoe, bahwa
 kami ini daripada kaoem Jadjoedj wa-Madjoedj. Maka bertanja
 poela nabi Chidir dengan bahasa kaoem itoe: Apa jang kamoe
 sembah? Maka katanja: Ja toeankoe, moeka jang amat élok,
 bahwa kami sembah matahari dan boelan. Bahwa radja kami
 20 bernama Qānūn, ada pada radja kami toedjoeh pihak, pada soeatoe
 pihak lima poeloeh persada ,pada soeatoe persadja empat mil, pada
 soeatoe mil sajodjana mata memandang djaoehnja. Ketoedjoeh pihak
 itoe tempat kediaman kami. Maka kata nabi Chidir: Kamoe poen
 Toerk, orang Asātlin poen Toerk, ngapa perang sama sendiri? Maka
 25 sahoetnja: Sebab kami perang poen, kehendak radja kami menjeroeh
 mengikoet menjembah matahari dan boelan, karena itoelah maka kami
 perang. Nantiasa adalah kaoem kami ini, tiada mati, hingga dilihatnja
 anaknja seriboe orang dihadapannja, maka ia mati. Dan antara kaoem
 kami itoe setengah menjembah matahari dan menjembah boelan, sete-
 30 ngah menjembah bintang dan setengah menjembah sama sendirinja dan
 setengah soeatoe poen tiada disembahnja. Arkian maka bertanja poela
 nabi Chidir: Apa makanan kamoe? Maka sahoetnja: Adapoen setengah
 kami makan kidjang dan setengah kami makan segala binatang jang
 melata dan setengah makanan kami toeroen dari langit jang bernama
 35 Tabaiyun seperti tiga poeloeh boeah boekit besarnja. Maka berbahagi
 kami makan dagingnja i n l d b r †. Bertambah² kaoem kami setahoen
 soentoeck. Maka tatkala didengar nabi Chidir perkataan meréka itoe
 demikian, maka dima'loemkannja pada radja Iskandar, poen bertanja
 pada radja Wātīd Qanāṭir: Soenggoehkah perkataan laki² ini? Maka
 40 radja Wātīd Qanāṭir: Soenggoehlah, toeankoe, seperti katanja itoe dan
 dibelakang boekit ini setengah daripada kaoem itoe makanan segala
 roempoet dan akan tetapi kehendaknja membinasakan segala isi doenia,
 soepaja chalilah doenia ini daripada kaoem jang lain daripadanja.

Karena itoelah maka genap tahoen kami perang dengan segala kaoem kapir itoe jang telah dilihat oléh sjah 'alam tadi. Adapoen tatkala didengar radja Iskandar sembah radja Wātīd Qanātīr demikian itoe, maka kata baginda kepada nabi Chidir: Barang disoeroeh nabi Allah
5 kerahkan segala tentera kita perang dengan kapir itoe. Maka dikerdjakan nabi Allah seperti sabda baginda itoe, disoeroehnja segala tenteranja mengeraskan perang bersoenggoeh² hati djangan beroera². Maka berapa hari nabi Chidir poen tiadalah berhenti seketika pagi² datang petang mengerahkan segala tenteranja berperang, sehingga masoek
10 segala kaoem Jadjoedj wa-Madjoedj antara kedoea boekit jang amat tinggi dan amat besar, oléhnya bertemoe oedjoeng kedoea boekit itoe dengan kaki langit. Hatta ditjeriterakan peri boekit itoe kepada radja Iskandar. Maka radja Iskandar poen pada soeatoe hari pergi keboekit itoe beberapa orang sertanja. Setelah datang baginda keboekit itoe,
15 maka dilihatnja laet berkeliling pada sebelah boekit itoe, ada pada sebelah boekit itoe terlaloe amat léntjong, djikalau kiranja semoet poen tiada dapat melata naik keatas boekit itoe, melainkan goegoer djoega. Maka tatkala itoe radja Wātīd Qanātīr berdatang sembah kepada radja Iskandar, sembahnja: Ja sjah 'alam, dengan daulat doeli hadirat ber-
20 sesaklah si kapir itoe kepada soeatoe pahoe. Tiada ia beroléh djalan, djikalau dapat barang disoeroeh doeli hadirat sjah 'alam toetoe antara kedoea pintoe goeha itoe. Maka sabda baginda kepada radja Asātīn: Marilah kamoe hadirkan barang jang ada pada kamoe daripada besi dan tembaga, sementara akoe pergi melihat boekit itoe dan koeoekoer
25 berapa pandjangnja dan berapa tingginja. Maka naiklah ia kepada soeatoe tempat, maka dilihatnja soeatoe kaoem dari antara kaoem itoe seperti harimau berkoekoe pandjang dan moekanja seperti moeka onta. Maka segala meréka itoe toeboehnja beroma seperti biri² dan meréka itoe doea telinganja, sebelah² telinganja akan tikarnja dan sebelah akan
30 selimoetnja. Djikalau besar meréka itoe seperti binatang dan djika bersoeara seperti harimau bertempik boenji soearanja.

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka disoeroeh baginda sipat antara kedoea boeah boekit itoe. Hatta maka sipat oranglah, ada seratoes persadja djaoehnja antara kedoea boeah boekit itoe. Maka kembalilah radja
35 Iskandar kepada kémahnja, maka ésok hari disoeroehnja korék antara kedoea boeah boekit itoe. Maka oléh radja Asātīn disoeroehnja segala tenteranja mengerdjakan dia, sehingga bertemoe meréka itoe dengan mata air. Maka radja Iskandar poen pada malam itoe sembahjang, maka soedjoedlah ia keboemi dan berkata ia dengan ichlas hatinja
40 minta do'a ia kehadirat Allah jang samad itoe: Ja Toehankoe, engkaulah Toehan jang amat koeasa dengan penjoeroehmoe djoega. Maka hambamoe berdjalan ini, barang ditoeloengi kiranja hambamoe. Dan engkaulah jang sempoerna djandjimoe, tiada lagi bersalahan. Dan pada
20 si kapir: si kapār.

malam itoe berkata radja Iskandar kepada nabi Chidir: Soeroeh him-
 poenkan segala tentera kita dan barangsiapa ada menaroeh tembaga
 dan besi atau timah hitam soeroeh bawa kepada kémah nabi Allah.
 Maka oléh nabi Chidir dikerdjakannja seperti sabda radja Iskandar
 5 itoe. Pada malam itoe djoega bertimboen²lah dihadapan nabi Chidir
 seperti empat lima boeah boekit. Pada soeatoe timboen daripada tem-
 baga dan besi soeatoe timboen dan daripada timah hitam soeatoe tim-
 boen. Maka bersabda radja Iskandar pada segala oetas²: Bahwa kamoe
 hantarkan selapis daripada tembaga dan selapis daripada besi dan
 10 selapis daripada timah hitam. Maka kamoe hantjoer timah hitam itoe,
 kamoe karangkan atas besi dan tembaga dan timah hitam jang diatoer
 itoe sehingga djadi seriboe gaz dan tebalnja empat ratoes koeda ber-
 bimbar. Kata jang empoenja tjeritera riwayat, bahwa [djaoeh] sadd
 itoe sadafain †, enam boelan [perdjalanan] soedah terboeat sadd itoe,
 15 ada sedikit lagi beloem soedah dan besi tembaga habislah. Maka ber-
 sabda radja Iskandar pada radja Asātlin disoeroehnja: Bawa emas dan
 pérak kita, hantjoerkan dan kita soedahkan pekerdjaan kita ini. Hatta
 maka dibawa oléh radja Asātlin dan segala tenteranja harta jang dita-
 nam²kan sekalian dibongkar ambil sekalian harta itoe tiadalah terhisab-
 20 kan lagi banjak. Soenggoeh demikian poen radja Iskandar doekattjita
 oléh perboeatan itoe beloem soedah sedikit lagi itoe. Maka pada malam
 itoe soedah sembahjang 'isa, maka tidoerlah ia. Maka disampainja
 seorang² berkata kepadanya: Djanganlah engkau roesak hati, sahadja
 dipenoehi Allah soebhanahoe wa-ta'ala segala barang kaukehendaki
 25 itoe. Dan pada malam itoe djoega toeroenlah seorang malaékat kepada
 nabi Chidir 'alaihi 'ssalam, berkata malaékat kepada nabi Chidir:
 Bahwa perman Allah ta'ala: Salamnja kepada toeanhamba, pergilah
 engkau pada laoet itoe, adalah disana galian tembaga dan besi. Maka
 toeanhamba soeroehlah korék. Maka pada pagi hari maka tjeriterakan
 30 nabi Chidir kepada radja Iskandar perman Allah dibawa malaékat itoe
 kepada radja Iskandar seperti jang dimimpinja itoe. Maka soeka-
 ttjitalah hati radja Iskandar, maka pada ketika itoe djoega disoeroehnja
 segala tenteranja pergi korék kepada tempat galian tembaga. Dan
 dikorék meréka itoelah besi dan tembaga dan timah hitam itoe disoe-
 35 roehkan meréka itoelah perboeatannja itoe. Maka soedahlah perboeatan
 itoe, maka dipersembahkan oranglah kepada radja Iskandar. Maka
 baginda poen dengan nabi Chidir dan beberapa orang daripada radja²
 dan hoeloebalang jang chas sertanja berkandara datang melihat per-
 boeatan itoe. Dari djaoeh dilihatnja seperti air bekoe, poetihnja seperti
 40 pérak. Maka baginda poen mengoetjap sjoekoer kehadiran Toehan jang
 amat koeasa. Setelah dilihat radja Iskandar seketika, maka baginda
 poen kembalilah kepada kémahnja dan semajamlah ia. Maka disoeroeh-
 nja panggil segala hakim dan segala oetas dan segala orang jang

menghadap pekerdjaan itoe. Maka disoeroeh baginda boeka perben-
daharaan, maka dipersalin akan segala meréka itoe masing² pada
kadarnja. Sebermoela segala kaoem Jadjoedj wa-Madjoedj itoe seperti
5 ombak dilaoet kesana kemari menghempas²kan dirinja dan pada
segenap hari datang djoega meréka itoe kepada tempat perboeatan itoe,
hendak dipesoekkannja. Maka tiada dapat seperti perman Allah dalam
soeratoe 'l-kahf hingga datang pada hari kiamat, maka dapatlah diboe-
kannja itoepoen berlaloe dengan kehendak Allah ta'ala. Maka radja
10 Iskandar poen menjoeroeh memanggil oetas² itoe, disoeroehnja meng-
hantjoer timah poela dan tembaga tiada terkira² banjaknja. Maka
disoeroeh toeangkan dari sebelah datang kesebelah sependjangnja,
soepaja tegoeh perboeatan itoe. Kemoedian dari itoe, maka sabda
radja Iskandar pada radja Wätid Qanätir radja Asätlin: Djangan
tiada radja genap hari melihat perboeatan itoe. Maka dipersalinnja
15 radja Iskandar akandia daripada pakaian jang moelia² dan akan orang
besar²nja masing² dianoegerahi baginda kepada kadarnja.

Hatta maka berkata radja Iskandar kepada nabi Chidir: Ja nabi Allah,
paloekan moeng²an pada segala tentera kita barang bersegeneralah kami.
Maka pada ésok hari pagi² maka dipaloe orang gendrang berangkat
20 dan ditioep oranglah nafiri 'alamat akan berpindah. Maka berang-
katlah radja Iskandar dengan segala tenteranja seperti 'adat sediakala.
Berapa hari berdjalan datanglah meréka itoe pada pertama pihak negeri
radja Farzil. Maka berlihat meréka itoe dengan soeatoe kaoem bernama
T.rjamāniyūn, kaoem itoelah jang mengartikan soehoef Ibrahim. Dan
25 tatkala sampailah tentera radja Iskandar kepada meréka itoe, maka
dikatakannja agamanja kepada nabi Chidir. Maka nabi Chidir poen pada
ketika itoe djoega berkirim soerat kepada radja Iskandar, dima'loem-
kannja dalam soerat itoe akan peri hal agama kaoem itoe. Setelah
soerat itoe sampai kepada radja Iskandar, apabila diketahoei baginda
30 arti soerat itoe, maka baginda poen pada ketika itoe djoega † beberapa
orang jang diharapnja berkandaralah meréka itoe datang kepada nabi
Chidir dan tatkala bertemoe radja Iskandar dengan nabi Chidir, maka
bertanja baginda kepada nabi Chidir: Mana kaoem T.rjamāniyūn
itoe? Maka oléh nabi Chidir dibawanja akan radja Iskandar kepada
35 koeboer orang mati. Maka dilihat radja Iskandar segala kaoem itoe
ketjil dan besar hina dina samoeanja doedoek ditengah koeboer. Dan
segala hidoepan meréka itoe beraliran air roempoet makanannya poen
banjak. Maka kaoem itoe sangat war'a dan kana'at dengan barang
adanya disjoekoerkannja. Arkian maka bertanja radja Iskandar kepa-
40 danja: Hai segala kaoem jang ada ini, siapa kamoe? Maka sahoet
meréka itoe: Ja doeli hadirat, bahwa kami ini anak 'Arjān tjitjit
Jāfat anak nabi Noech 'alaihi 'ssalam. Maka kata radja Iskandar:
Mengapa koelihat kamoe ini sekalian doedoek diatas koeboer? Maka

sahoet meréka itoe: Ja Dzoel-karnain, sebab kami mengerdjakan demikian ini, soepaja djangan kami loepa akan mati dan hati kami pertjaja akandiri kami. Tiada hidoep kekal dalam doenia ini. Akan doenia ini pada penglihat kami seperti laeot, dimasoek segala manoesia dilaeot itoe, maka tertanamlah kakinja, makin dimasoekkannja, makin tertanam hingga loetoetnja, makin dimasoekkannja tertanam hingga dadanja, laloe tenggelamlah hingga kepalanja. Maka terempang manoesia itoe dihempaskannjalah kaki tangannja, maka matilah ia, laloeikan empat laeot, itoelah ia tiada diketahoeinja dirinja kemana² perginja itoe, keatas langitkah atau kebawah boemikah. Akan doenia poen demikian diperlalainja akan manoesia dengan pelbagai roepa, sehingga tertjeboerlah manoesia. Tatkala itoe dibawanjalah oléh jang empoenja kehendak pada sesoenggoehnja. Bahwa doenia ini roemah Iblis dan achirat itoelah roemah segala hamba Allah jang membelakangi doenia ini dan Iblis itoelah jang doerhaka pada Allah ta'ala ia-itoelah jang sesat. Arkian maka radja Iskandar pada meréka itoe: Mengapa maka kamoe tiada beradja dan tiada berkadi? Maka sahoet meréka itoe: Ja Dzoel-karnain, bahwa soedahlah kami lihat pada tawarich hikajat segala radja² dan tawarich doenia dan tawarich segala isi doenia jang soedah laloe itoe, bahwa radja dan kadi dan menteri didjadikan Allah, sebab orang jang koeasa kehendaknja membinasakan orang jang da'if dan jang moelia kehendaknja membinasakan orang jang hina. Karena jang demikian itoe, maka achtadjljah negeri itoe radja dan kadi dan menteri. Adapoen kami lihat barangsiapa dipermoelia Allah ta'ala, ada djoea pikir sendirinja, dan barangsiapa kita lihat ada koeasa ada djoea diberi Allah jang koeasa daripadanja dan barangsiapa harap bahagian akan dirinja koeasa ada djoea diberi Allah jang koeasa dan barangsiapa harap behéna akan dirinja koeasa. Maka tatkala soedah kami lihat peri hal itoe, maka sjoekoerlah kami daripada setengah kami, karena itoelah maka senantiasa kami doekatjita, sebab inilah maka kami djadi sjoe d r a i l a k t . Maka tiada kami barang seorang poen menganiajai atau teraniaja dan barang saudara poen antara kami ini tiada bersalahan dan tiada ada galat hati sama sendiri kami.

35 Kata sahiboe 'l-hikajat, maka héranlah hati radja Iskandar menengar katanja itoe. Kemoedian daripada itoe, maka bersabda radja Iskandar kepada segala meréka itoe sekalian: Doedoeklah kamoe segala toean². Maka berbangkitlah radja Iskandar dengan segala tenteranja berapa hari, maka datanglah djalan meréka itoe ketepi laeot, 40 kehendak meréka itoe mendapatkan negeri Sindi dan Hindi. Maka berdjalanlah meréka itoe pada boemi jang tiada berisi manoesia seorang djoeapoen. Maka berkata nabi Chidir kepada radja Iskandar: Barang ma'loem kiranja kebawah doeli hadirat sjah 'alam tiada ada lagi boemi berisi manoesia jang dihadapan kita ini, melainkan boemi jang ber-
16 beradja: berradja.

soengai dan berlaoet hitam jang mengeliling doenia ini. Dan tatkala didengar radja Iskandar kata nabi Chidir demikian itoe, maka disoe-roehnja tenteranja berkémah disana. Maka berhentilah sehari itoe. Setelah pagi hari berkandaralah radja Iskandar dengan nabi Chidir

5 kedoeanja berdjalan ketepi laoet itoe. Maka dilihatnja seorang² moeda
 F 100 berdiri ditepi laoet itoe. Maka berhentilah radja Iskandar seraja mem-
 beri salam kepadanya. Maka disahoetinja salam radja Iskandar itoe,
 maka bertanja radja Iskandar kepadanya: Siapa toeanhamba ini? Maka
 sahoet laki² itoe: Tiadalah † toeanhamba kenal? Maka sahoet radja

10 Iskandar: Tiada hamba kenal. Maka kata laki² itoe: Hambalah seorang
 daripada malaékat, nama hamba Mikail, hambalah jang menjoekat
 hoedjan jang toeroen dari langit keboemi dan hambalah jang melepas-
 kan dia dengan titah Allah soebhanahoe wa-ta'ala. Maka bertanja
 poela radja Iskandar: Siapa seorang laki² disisimoe itoe? Maka sahoet

15 Mikail: Ia-itoe seorang malaékat, disoeroehkan Allah ta'ala kepadanya
 segala kilat dan goeroeh dan petir pada siang dan malam dan pada
 boemi melainkan dengan penjoeroeh malaékat djoea. Maka bertanja
 poela radja Iskandar: Siapa poela jang seorang laki² djaoeh daripada
 toeanhamba itoe dan roepanja seperti orang toea berikat pinggang dan

20 <pada> tangannja ada soeatoe tongkat itoe? Maka sahoet Mikail:
 Itoepoen seorang malaékat djoea disoeroehkan Allah ta'ala segala
 angin riboet kepadanya, ia-itoelah jang menjoeroeh segala angin kepada
 persegi doenia ini dengan titah Allah soebhanahoe wa-ta'ala. Maka
 - mengoetjap sjoekoerlah radja Iskandar kehadirat Toehan malikoe

25 'l-'alam seraja moekanja poen berseri². Arkian maka kembalilah radja
 Iskandar dan nabi Chidir bermalam pada kémahnja dan pagi² hari maka
 berangkatlah radja Iskandar dengan segala tenteranja seperti 'adat
 sediakala kepada tepi laoet jang mengeliling doenia kimat tiga hari tiga
 malam. Maka tiada dilihat meréka itoe seorang manoesia poen atau

30 seékor boeroeng atau sepohon kajoe. Maka berdjalanlah radja Iskandar
 dengan segala tenteranja kimat doea boelan pada tepi laoet itoe, kehen-
 dahnja radja Iskandar hendak melihat kesoedahan laoet moehit. Maka
 tatkala soedah laloe daripada doea boelan berdjalan, maka berdjalan
 tentera itoe pada soeatoe tempat dan tatkala njedarlah segala tentera

35 itoe tidoer, maka kedengaranlah soeatoe soera amat besar boenjinja.
 Maka terkedjoetlah radja Iskandar, maka bertanja ia kepada nabi
 Chidir: Soera apakah ini, ja nabi Allah? Maka sahoet nabi Chidir:
 Barang diketahoei sjah 'alam, bahwa itoelah soera Durdur, itoelah
 tempat datang laoet dan air soengai dan segala mata air jang ada dimoeka

40 boemi ini semoeanja, darisanalah datangnja itoe. Sebermoela tatkala
 didengar radja Iskandar chabar hikajat nabi Chidir demikian itoe,
 maka kata radja Iskandar kepada nabi Chidir: Tjeriterakan oléh
 toeanhamba apalah kiranja kepada hamba sebegaimana roepanja Durdur

14 en 18 laki²: laki.

itoe. Maka sahoet nabi Chidir: Ja sjah 'alam, keadaan Durdur itoe tiada dapat disipatkan. Insja' Allah ta'ala djikalau ada lagi hajat kita ésok hari sampailah kita kesana. Arkian maka diamlah radja Iskandar. Setelah pagi hari, maka berangkatlah radja Iskandar dengan segala
5 tenteranja, tetapi pada hari itoe dihimpoenkan baginda segala 'oelama dan hakim dan radja², dibawanja berdjalan bersama² dengan nabi Chidir dan radja Iskandar, hingga petang hari datanglah djalan meréka itoe ke-sisi Durdur itoe. Maka berkémahlah meréka itoe disana, maka dilihat radja Iskandar dan segala meréka itoe jang terseboet itoe segala laoet
10 dan segala soengai dan segala mata air jang ada dalam doenia ini semoeanja berhimpoen disana. Dan tatkala dilihat radja Iskandar peri hal itoe, maka mengoetjap šjoekoerlah baginda kehadirat Toehan sarwa 'alam sekalian dan berkata ia kepada nabi Chidir: Ja nabi Allah, sangat behénalah berahi hati hamba hendak melihat roepa Durdur itoe, soe-
15 paja djikalau diselamat Allah kiranja hamba barang dapat hamba bertjeriterakan kepada segala toean² sekalian dan kepada saidi hamba Aristatālis hakim. Maka sahoet nabi Chidir: Sebagaimana akan dapat dilihat oléh doeli hadirat akan air jang terdjoen itoe? Maka sahoet radja Iskandar: Tiada hamba tahoe sebagaimana dapat melihat dia,
20 melainkan dengan boedi bitjara bapa 'Abbas, sjahdan tawakkal hamba kepada Allah ta'ala. Arkian maka kata nabi Chidir kepada segala hakim dan 'oelama dan hoekama dan kepada orang jang ahloe 'l-hikmat, disoeroehnja perboeat akan radja Iskandar soeatoe peti daripada perboeatan hikmat; tatkala doedoeklah radja Iskandar dalamnja barang
25 jang diloear habis dilihatnja. Sebermoela tatkala didengar oléh segala hoekama kata nabi Chidir, maka diperboeat meréka itoelah daripada katja hil.r seboeah peti. Itoe soedah, maka bersabda <radja Iskandar> kepada meréka itoe: Demikianlah kehendak hamba poen, barang disampaikan Allah ta'ala djoega kiranja seperti kehendak hamba ini. Maka
30 dipinta oléh radja Iskandar dawat dan kalam dan sekeping kertas daripada emas disoeratnja soeatoe sahifat wasiat akan nabi Chidir dan segala radja² dan akan segala hakim dan 'oelama sekalian, demikian boenjinja: Adapoen bahwa hamba pergi melihat Durdur; djikalau kiranja sedjahtera akan Allah[†] hamba, nistjaja datanglah hamba, dan akoelah radja kamoe dan djikalau hamba mati, pesankoe, bahwa radja kamoe nabi Chidir-
35 lah, tetapi djangan tiada kamoe dengarkan katakoe dan katanja, dan djangan kamoe laloei barang katanja. Maka barangsiapa tiada menengarkannja, ta' dapat tiada binasa djoea ia. Maka djikalau kamoe menengar katanja sahadja, sedjahteralah kamoe sampai kenegeri kamoe. Dan
40 djikalau tiada kamoe menoeroet katanja, tjerai-berailah kamoe dengan sesoenggoehnja, karena tiada ada antara kamoe seorang poen jang ter-lebih ber'akal atau lebih tahoe daripadanja. Maka soedahlah pesankoe pada kamoe sekalian, kamoe tahoelah akan kebenaran katakoe ini de-

ngan sesoenggoehnja dan tiada ada dari antara kamoe seorang poen damping kepada Allah seperti nabi Chidir 'alaihi 'ssalam. Maka diloearkannja meterai keradjaan, maka dipaloekannja pada kepala soerat itoe, maka diberikannja kepada tangan nabi Chidir 'alaihi 'ssalam, 5 maka kata nabi Chidir kepada radja Iskandar: Tiada hamba beri sjah 'alam pergi dahoeloe daripada tempat ini, hamba dengar dahoeloe perman Allah ta'ala. Maka sahoet radja Iskandar: Mana kehendak Allah dan bitjaralah nabi Allah. Maka dengan karoenia Allah pada ketika itoe djoea datanglah melaékat jang biasa datang kepada nabi 10 Chidir toeroen dari hadirat Allah ta'ala. Maka kata malaékat itoe kepada nabi Chidir: Bahwa Allah soebhanahoe wa-ta'ala berkirim salam kepada toeanhamba dengan permannja jang sempoerna: Djangan toeanhamba melarang radja Iskandar itoe pergi melihat Durdur itoe. Sahadja dengan sedjahteranja ia pergi datang itoe. Maka malaékat 15 Iskandar kembalilah. Maka dima'loemkan nabi Chidir kepada radja Iskandar: Sekarang mana kehendak sjah 'alam, pergilah. Hati hamba poen tetaplah. Tetapi djangan doeli hadirat alpa daripada segala tempat hendak mengoetjap sjoekoer kehadiran Allah ta'ala. Tatkala didengar radja Iskandar kata nabi Chidir demikian itoe, maka masoek- 20 lah baginda kedalam peti itoe dan ditoetoepkannjalah pintoenja. Maka diikatnja oléh segala hakim dengan tali hikmat, maka oeloerkannja kedalam laoet. Apabila soedah radja Iskandar sampai kedalam laoet, maka diisjaratnja dengan tangan dari dalam peti itoe, maka bersabda baginda dengan soeara jang maha-njaring: Tinggallah toean² sekalian; 25 seraja ia memberi salam. Maka segala meréka itoepoen menjahoet: Kami serahkan sjah 'alam kehadiran Allah ta'ala, Toehan jang koeasa dengan sempornanja. Kami sekalian pertaroehkan <sjah 'alam> kehadiranja, ialah jang sebaik² memeliharakan hambanja. Hatta pada ketika itoe djoea hanjoetlah peti itoe. Maka radja Iskandar poen dibawa 30 haroes dan angin.

Kata sahiboe 'l-hikajat, adapoen kemoedian dari itoe, tatkala soedah peti itoe hanjoet gaiblah daripada mata segala manoesia, dengan titah Allah ta'ala maka datanglah seékor ikan amat besar, maka ditelannja peti radja Iskandar itoe. Maka pada ketika itoe berkata radja Iskandar: 35 La ilaha illa 'llahoe, wahdahoe la sjarika lahoe. Dan tatkala didengar ikan itoe, maka ikan itoepoen menjeboet seperti jang diseboet radja Iskandar itoe. Dan didjadikan Allah ta'ala koelit ikan itoe seperti hil . r katja. Barang jang 'adjaib didalam laoet itoe semoeanja habis dilihat radja Iskandar. Maka dibawanja akan radja Iskandar kebawah toedjoeh 40 petala boemi kepada ikan jang bernama Noen jang menangoeng doenia ini. Maka dilihat radja Iskandar ikan jang bernama Noen itoe, kepala-nja dimasjrik dan ékornja dimagrib, maka héranlah hati radja Iskandar akan peri hal itoe, maka diseboetnja: La ilaha illa 'llah. Dan dilihatnja

dihadapan hidoengnja lemboe itoe seékor patjat. Maka Iblis 'alaihi
'l-la'nat poen ada berdiri dihadapan lemboe itoe sebagai disoeroehnja
akan lemboe itoe memboeangkan doenia ini dari belakangnja: soepaja
berhentilah engkau daripada keberatannja. Tatkala baharoe lemboe
5 itoe hendak menengar kata Iblis itoe, maka kata patjat itoe kepada
lemboe: Djangan engkau menoeroet kata mal'oen itoe, sahadja akan
disiksa Allah ta'ala akan engkau. Dan dilihat radja Iskandarlah batoe
sachrati itoe amat besar jang goeoger segala air jang mengalir dariatas.
Maka dengan takdir Allah ta'ala, maka dimoentahkan ikan itoe akan
10 peti radja Iskandar diatas batoe itoe. Sebermoela tatkala soedah radja
Iskandar keloear daridalam peroet ikan itoe, maka keloearlah baginda
daridalam peti itoe, maka dilihatnja segala air jang toeroen kesoengai
dan kelaoet mengalir dan segala mata air semoeanja adalah dariatas
batoe itoe dan darisana datangnja itoe tiadalah berketahoean. Dan
15 dilihat baginda toedjoeh petala boemi semoeanja bergantoeng seperti
langit atas boemi. Maka diseboet radja Iskandar kalimata 's-sjahadat,
seraja ia berdjalan kesana kemari, maka dilihat baginda seorang² dari
djaoeh kelihatan. Maka kata orang itoe kepada radja Iskandar: Siapa
engkau ini? Selamanja akoe didjadikan Allah ta'ala, seriboe tahoenlah
20 soedah lamanja akoe disini, tiada pernah akoe melihat seorang mach-
loek poen sampai kemari. Maka sahoet radja Iskandar: Akoelah jang
bernama radja Iskandar anak radja Darab, Roem bangsakoe, Dzoé
'l-karnain gelarankoe, Maqdūniya nama negerikoe. Adalah jang
disoeroehkan Allah ta'ala keradjaan segala moeka boemi ini kepa-
dakoe dari masjrik kemagrib dari daksina kepaksina. Maka kata orang
25 itoe: Engkaukah sahabat hamba Allah jang pertapa jang bernama nabi
Chidir, bapa 'Abbas itoe? Maka sahoet radja Iskandar: Bahkan ialah
akoe †. Maka kata orang itoe: Apa kehendakmoe kemari ini? Maka
sahoet radja Iskandar: Bahwa akoe disoeroehkan Allah soebhanahoe
30 wa-ta'ala mendjalani segala boemi ini kepadakoe dari masjrik kemagrib
dan soedahlah hamba bertemoé dengan segala radja² jang ada dimoeka
boemi ini, sekaliannja memberi oepeti negerinja akan hamba. Dan
boekit jang mengeliling doenia inipoen soedahlah hamba lihat dengan
segala laoetnja dan akan Durdur poen soedah hamba lihat, ditoen-
35 djoekkan Allah soebhanahoe wa-ta'ala kepada hamba dengan segala
air jang toeroen dariatas akan toedjoeh petala boemi dengan laoetnja
dan segala isinja, sehingga datanglah djalan hamba ini kepada toean-
hamba. Tetapi siapa nama toeanhamba? Maka kata orang itoe: Hamba
seorang malaékat membahagikan segala air laoet jang ada dalam doenia
40 ini djoega, air laoet atau air telaga atau air soengai semoeanja dalam
tangan hambalah jang membahagikan dia. Maka kata radja Iskandar:
Kehendak hamba melihat segala air jang terdjoen terpantjar keatas
seperti hamba lihat itoe jang toeroen. Maka kata malaékat itoe:

Dengan koeasa Allah maha-soetji maka dipenoehinja kehendak toanhamba. Maka kembalilah kepada tempat toanhamba datang, karena disini tiada ada jang kaukehendaki itoe. Dan tatkala soedah malaékat melarang radja Iskandar, maka didengarnja oléh malaékat itoe soeatoe

5 soeara hatif dariatas datangnya, tiada kelihatan roepanja melainkan kedengaran soeara djoea, oedjarnja: Hai malaékat, djangan engkau larang radja Iskandar itoe; kemana kehendaknja, biarlah ia pergi. Hatta

10 maka diangkatkan radja Iskandar kepalanja hendak melihat orang jang berkata² itoe. Maka tiada ada dilihatnja seorang djoeapoen. Maka seramlah romanja, maka tahoelah ia akan tempat tiada ada berisi manoesia dan tiada ada bermoela tiada ada kesoedahan. Maka pada ketika itoe djoega kembalilah radja Iskandar kepada malaékat jang membahagikan air, dilihatnja berdoedoek pada tempatnja. Maka memberi salam radja Iskandar kepadanya. Maka kembalilah radja Iskandar

15 kepada petinja, maka masoeklah ia kedalam petinja itoe, maka ditoe-toepkannja pintoe peti itoe, maka berseroelah radja Iskandar, demikian boenjinja: Bahwa hambamoe mohon kepadamoe, ja Toehankoe, kembalikan apalah kiranja hambamoe kepada tolan hambamoe nabi Chidir dan kepada segala tentera hambamoe dengan koeasa Toehankoe djoea.

20 Ja Toehankoe, bahwa engkaulah Toehan jang esa. Hatta maka dengan koeasa Toehan jang menjadikan semesta sekalian, setelah soedah radja Iskandar meminta do'a itoe, tiba² ikan jang menelan peti radja Iskandar jang dahoele, iapoen datanglah, ditelannja poela peti radja Iskandar. Maka dibawanja kembali kepada tempatnja jang dahoele itoe. Tetapi

25 radja Iskandar sebagai ia melihat daridalam peroet ikan segala jang indah² jang ada didjadikan Allah ta'ala daripada pelbagai machloek dalam laeet itoe, daripada segala binatang jang menjemboer, semoeanja dilihatnja. Maka memberi salam segala meréka itoe kepada radja Iskandar, sehingga datang ikan itoe kepada tempat ia menelan peti radja

30 Iskandar itoe. Maka dimoentahkannja disana, maka dengan koeasa Allah Toehan jang menjeroehkan dia kepada tempat kerdja itoe.

Sebermoela tatkala keloear peti radja Iskandar daripada peroet ikan itoe, maka berombang²lah peti radja Iskandar itoe. Maka dilihat segala tenteranja dari daratan, maka mengoetjap sjoekoerlah sekaliannja

35 kehadiran Allah ta'ala dengan beriboe² sjoekoernja. Maka dilihat radja Iskandar hadirilah segala radja² dan segala hakim dan segala tentera semoeanja itoe berdiri ditepi laeet diatas kandaraannja menanti radja Iskandar. Maka kata radja Iskandar dalam hatinja: Siapa gerangan memberi tahoe akan tenterakoe ini, maka dinantinja akan akoe pada

40 tepi laeet ini? Kata Şüri, jang memberi tahoe meréka itoe nabi Chidir 'alaihi 'ssalam: Daripada petang itoe datang kepada awal loha pagi² hari kamoe nanti akan radja Iskandar ditepi laeet. Sebermoela tatkala dimoentahkan ikan akan peti radja Iskandar itoe, maka dititahkan

F 144 ratoes orang, dan nabi jang ada hadir dengan kita ini ia-itoe nabi Chidir, tetapi sekalian meréka itoe telah matilah. Maka sembah meréka itoe: Adakah didengar sjah 'alam daripada meréka itoe seorang djoeapoen jang disampaikan Allah ta'ala melihat 'ainoe 'l-djam'ijat dan tirai
5 loeloemat ini? Maka sabda radja Iskandar: Tiada akoe menengar dia dalam itoe poen, Allah ta'ala djoega jang amat mengetahoei. Maka sembah segala 'oelama dan hoekama: Barang dipeliharakan Allah ta'ala djoea kiranja sjah 'alam daripada mendjalani djalan jang tiada pernah didjalani orang itoe. Maka tatkala didengar radja Iskandar kata meréka
10 itoe, maka sabdanja: Adalah kamoe ini menakoet akoe daripada melaloeli tirai loeloemat itoe, tetapi telah koeserahkan dirikoe kepada Allah soebhanahoe wa-ta'ala ini djoega jang memeliharakan segala hambanja. Insjah' Allah ta'ala, nistjaja koeporoléh djoega seperti jang dikehendaki itoe tiada dengan koeasakoe, melainkan dengan koeasa Allah Toehan
15 sarwa sekalian 'alam djoega, ialah Toehan jang memenangkan akoe daripada segala seteroekoe. Sebermoela tiadalah akoe menggagahi kamoe seorang djoeapoen pada mengikoet djalankoe ini, melainkan barangsiapa maoe pergi dengan soeka hatinja itoe djoega, dan jang tiada maoe pergi itoe, tinggallah meréka itoe. Jang akoe pergi djoega
20 dengan i'tikadkoe betoel kepada Allah ta'ala dan haraplah akoe akan toeloeng dan peliharanja akan hambanja jang amat da'if ini. Setelah didengar oléh segala radja² dan segala 'oelama dan hoekama sekalian sabda radja Iskandar demikian itoe, maka sembah meréka itoe: Barang diketahoei kebawah doeli sjah 'alam, apabila soedah betoel niat
25 'sjah 'alam akan masoek dalam tirai loeloemat itoe, kami sekalian sahadja akan mengikoet sjah 'alam. Boekan sembah kami itoe daripada sebab dengki kami atau kami pertakoeti doeli sjah 'alam, tetapi daripada sangat kasih sajang kami akan sjah 'alam, karena sjah 'alam oempama barang kami sekalian dan pengharapan segala tentera jang banjak ini,
30 karena djalan itoe tiada pernah didjalani oléh seorang djoeapoen daripada segala manoesia, tetapi njawa kami sekalian daripada njawa sjah 'alam. Djikalau seriboe keti sekali poen njawa kami, sekalian ini binasa, tiada ngapa? Lamoen selamat djoega kiranja sjah 'alam. Adapoen djikalau soenggoeh djoega sjah 'alam akan mendjalani tirai loe-
35 loemat itoe, baik dipilih kebawah doeli sjah 'alam kiranja koeda jang baik akan kandaraan segala tentera kita, tetapi baik djoega koeda betina daripada koeda djantan dibawa oléh sjah 'alam.

Setelah didengar radja Iskandar sembah segala hakim demikian itoe, maka disoeroeh baginda himpoenkan enam ratoes riboe koeda betina
40 jang moeda² dan dipilih poela daripada segala tentera. Setelah soedah didjenis radja Iskandar meréka itoe sekalian, maka bersabda baginda kepada nabi Chidir: Ja nabi Allah, pilih poela oléh toeanhamba dalam antara enam ratoes tentera itoe seratoes riboe orang jang bersama

dengan toeanhamba berdjalan dahoeloe akan pengandjoer segala tentera kita. Setelah soedah dipilih nabi Chidir, maka segala tentera jang tinggal itoe poen semoeanja menghadap radja Iskandar masing² dengan doekatjitanja. Maka dipilih radja Iskandar dalam tentera jang banjak
5 itoe seorang jang terbaik daripada meréka itoe, maka didjadikan baginda penglima tentera jang banjak itoe, maka sabdanja: Djangan tiada kamoe ikoet kata penglima kamoe ini dan diberinja soerat istima akan penglima itoe, soepaja tetap hati segala tentera pada mengikoet kata penglima itoe. Setelah soedah, maka kata nabi Chidir kepada
10 radja Iskandar: Barang diketahoei sjah 'alam akan hamba djadi pengandjoer segala tentera ini, ta' dapat tiada takoet sesat kita. Baik diberi akan hamba soeatoe manikam jang amat bertjahaja seperti matahari itoe, soepaja diikoet oléh segala tentera tjahaja manikam itoe. Arkian maka dikeloerarkan oléh radja Iskandar soeatoe manikam ter-
15 laloe amat besar tjahajanja seperti tjahaja matahari baharoe terbit. Maka sabda baginda kepada nabi Chidir: Barang kiranja dipelihara Allah ta'ala kita daripada sesat itoe. Laloe diberinja manikam itoe kepada nabi Chidir, maka meréka itoe sekalian poen masing² berwasiatlah kepada orang jang tinggal itoe dan jang tinggal poen berpesanlah
20 kepada orang jang pergi itoe, masing² meréka itoe bertangis²an seraja katanja: Siapa tahoe tiada akan dipertemoekan Allah ta'ala akan kita sekalian.

Setelah pada keésokan harinja, maka radja Iskandar poen berang-
katlah dengan segala bala-tenteranja dan tiadalah maoe tinggal seorang
25 poen daripada segala radja² itoe poen tiada maoe lagi tinggal dan segala menteri hoeloebalang dan segala 'oelama dan hoekama, melainkan habislah mengiringkan radja Iskandar. Maka sabda radja Iskandar kepada segala tenteranja: Adapoen djikalau akoe kedapatan maoet, bahwa saudarakoe nabi Chidir akan gantikoe, djangan tiada kamoe
30 sekalian ikoet katanja. Djikalau tiada kamoe ikoet katanja, nistjaja binasalah kamoe. Hatta maka berdjalanlah radja Iskandar dengan nabi Chidir berdjalan dahoeloe. Hatta masoeklah sekalian meréka itoe dalam kelam kelimoet seperti malam jang amat gelap. Maka segala tentera melihat tjahaja manikam pada tangan nabi Chidir, itoelah maka
35 diikoetnja. Setelah datanglah kepada lima hari lima malam berdjalan dalam gelap itoe, maka diirik oléh tentera sekalian berdjalan itoe pada hari jang keenam dalam air gemeretap boenjinja. Maka bertanja meréka itoe kepada nabi Chidir: Ja nabi Allah, apa boenjinja jang diirik oléh kaki koeda kami ini gemeretap boenjinja? Maka sahoet nabi
40 Chidir: Ia-itoelah benda jang amat gaib. Maka barangsiapa mengambil banjak, nistjaja menjesallah ia, dan barangsiapa mengambil sedikit poen, menjesal djoega ia. Maka toeroenlah daripada antara tentera itoe mengambil dia dan berbanjak daripada meréka itoe jang tiada maoe

mengambil dia. Maka berdjalanlah meréka itoe dalam kelam, hingga tiada dikenal seseorang akan seorang daripada sangat gelapnja. Setelah datang kepada sembilan hari sembilan malam kimat berdjalan dalam kelam itoe pada hoetan jang amat semak itoe dan berapa melangkah
5 boekit jang ketjil², maka pada hari jang kesepoeloh adalah terang sedikit seperti tjahaja bintang jang banjak kelihatan pada langit demikianlah roepanja.

Hatta maka sehari berdjalan, maka teranglah, hingga ada terangnja
145 seperti terang boelan poernama, maka disoeroeh nabi Chidir meréka itoe toeroen dariatas koedanja, maka dilihat meréka itoe seboeah roemah
10 daripada emas jang mérah dan beberapa manikam jang terkena pada roemah itoe. Maka daripada sinar roemah itoelah maka djadi terang. Maka dikeloearkan meréka itoe benda jang diambilnja itoe daridalam kandoengannja, maka dilihatnja manikam jang amat bertjahaja, tiada
15 ada dalam doenia ini sepertinja sesoeatoe djoeapoen. Maka jang mengambil sedikit menjesallah ia oléh diambil oléh radjanja dan penghoeoenja dan jang mengambil banjak poen demikian djoega. Hatta maka berhentilah radja Iskandar pada roemah itoe, arkian maka radja Iskandar poen berkata kepada nabi Chidir: Ja nabi Allah, ada soeatoe
20 bitjara terlintas dalam hati hamba. Djikalau kiranja bertemoe kita dengan mata air ma'oe 'l-hajat itoe, maka hamba minoemlah akandia dan mandilah hamba dalamnja, maka tentera kita poen minoem dan mandilah. Maka betapa kiranja kelebihan hamba daripada meréka itoe? Tetapi kehendak hamba doedoeklah nabi Allah dengan segala tentera
25 kita ini, biarlah hamba pergi mentjahari air ma'oe 'l-hajat itoe seorang diri hamba. Barangkala soedah hamba bertemoe dengandia, maka kembalilah hamba katakan djalannja kepada toeanhamba dan soepaja hamba lihat daripada jang indah pada mata air hajat itoe, hamba tjeriterakanlah pada meréka itoe sekalian. Maka sahoet nabi Chidir: Mana
30 kehendak sjah 'alam itoe djoega jang lebih. Maka bersabdalah baginda kepada segala radja² dan menteri hoeloebalang sekalian: Arkian, hai kamoe segala saudarakoe, doedoeklah kamoe sekalian berhenti pada roemah emas ini, karena tempat itoepoen terang, hingga datang hamba mendapatkan toean² sekalian. Hatta maka berdjalanlah radja Iskandar
35 seorang dirinja pergi mentjahari air ma'oe 'l-hajat itoe. Maka tatkala soedah radja Iskandar berdjalan daripada meréka itoe, maka kembalilah meréka itoe masing <pada> tempatnja dan tiadalah diketahoei oléh sekalian meréka itoe siang dan malam, melainkan diketahoei meréka itoe daripada mata meréka itoe hendak tidoer itoe djoega, maka diketahoeinja [dan] pada kira² siang dan malam.

Sebermoela tatkala soedah radja Iskandar berdjalan seorangnja itoe, maka lamalah soedah perginja itoe, maka berkata segala radja² itoe kepada nabi Chidir: Ja nabi Allah, bahwa sanja, telah lamalah soedah

baginda perginja itoe dan betapa hal kami didalam loeloemat ini, tiada berketahoean malam dan siang? Adakah diperoléh toeanhamba chabar sjah 'alam ini? Bahwa ketakoetan hati kami sekalian dan chabar radja poen tiada kami peroléh. Bahwa ta' dapat tiada pada bitjara kami mati-
5 lah kami dalam kelam jang tiada berketahoean malam siang ini. Djikalau tiada kiranja harap kami akan nabi Allah, nistjaja roesak binasalah kami sekalian. Maka tatkala didengar oléh nabi Chidir kata meréka itoe dan segala tenteranja poen haroe-haralah lakoenja, masing² dengan tangisnja meréka itoe dengan doekatjitanja oléh lambat radja Iskandar
10 datang, sajogja<nja> dipersoekai oléh nabi Chidir hati meréka itoe dan dipertetapanja dengan kata jang baik², maka njamanlah sedikit hati meréka itoe. Ada pada mentjeriterakan segala hikajat radja² jang dahoeloe kala daripada hikajat jang indah², maka soekatjitalah hati meréka itoe sedikit. Maka kata setengah meréka itoe: Apalah hal kita
15 ini dan matilah gerangan kita didalam loeloemat kelam ini, karena toean kita radja Iskandar pergi membawa dirinja dalam loeloemat mentjahari sekehendak hatinja dan ditinggalkannja kita seperti kambing jang tiada bergembala? Maka menangislah meréka itoe takoet akan dirinja tiada kembali kenegerinja, tiadalah bertemoe dengan isterinja, poetoes
20 asalah rasanja. Sebermoela akan nabi Chidir hatinja doekatjita djoega akan radja Iskandar, tetapi tiada maoe dilahirkan kepada segala tenteranja. Adapoen pada bitjara nabi Chidir: Djikalau koekatakan kepada meréka itoe, nistjaja binasalah segala tenteranja mati didalam doek-
25 tjitanja. Arkian maka nabi Chidir poen nantilah menjoekakan hati meréka itoe, soepaja tetap hati segala tentera dan diperdjamoenja segala radja² dan menteri dan beberapa ia berhikajat dan mengadjar daripada 'ilmoe haka'ik dan daka'ik akan meréka itoe sekalian, hingga tidoerlah meréka itoe.

Kemoedian daripada itoelah, maka keloear nabi Chidir daripada ten-
30 teranja dan dipanggilkannja P. tah Miski, oedjarnja: Apabila ditjahari oléh meréka itoe akandakoe, katakan akoe pergi mentjahari radja Iskandar, segara djoega akoe datang.

Maka nabi Chidir poen berdjalanlah dalam kelam itoe mengikoet radja Iskandar. Maka tatkala djagalalah segala tentera daripada tidoer-
35 nja, laloe meréka itoe pergi kepada tempat nabi Chidir, maka dilihatnja meréka itoe nabi Chidir poen tiadalah pada tempatnja, hanja P. tah Miski djoega doedoek ganti nabi Chidir. Maka kata segala radja² dan 'oelama dan hoekama dan segala menteri hoeloebalang kepada P. tah Miski: Kemana pergi nabi Chidir itoe? Maka sahoet P. tah Miski:
40 Insja' Allah ta'ala, segera djoega nabi Chidir datang kemari. Maka diamlah meréka itoe sekalian dinantinja kira² tiga hari itoepoen, tiada djoega nabi Chidir datang. Arkian maka bertambahlah doekatjita hati meréka itoe dan héranlah hati meréka itoe oléh sebab nabi Chidir poen

soedah gaib. Maka berkatalah meréka itoe sama sendirinja: Wah, bina-
 salah kita dan matilah kita dalam kelim loeloemat ini. Djikalau soedah
 nabi Chidir dan radja Iskandar tiada bersama² kita, nistjaja adalah kita
 dalam laoet kebinasaan jang tiada berketahoean djalan kita kembali
 5 dan matilah kita pada tempat ini, tiadalah bertemoe dengan isterikoe
 dan anakkoekoe. Maka pada ketika itoe djadi haroe-haralah segala tentera
 dan hoeloebalang masing² hilanglah arwah meréka itoe daripada tiada
 bertemoe dengan nabi Chidir dan radja Iskandar dan tiadalah diharap
 meréka itoe dirinja akan hidoep lagi. Maka pada ketika itoe ada ber-
 10 sama² dengan segala tentera itoe toedjoeh orang hakim jang pilihan.
 Maka datanglah meréka itoe kepada segala hakim itoe minta bitjara.
 Maka kata meréka itoe: Pada pendapat toean² sekalian akan ihwal
 radja Iskandar dan nabi Chidir itoe adakah kembali atau tiada? Maka
 sekarang darimana datang kita dan kemana kembali kita dan adakah
 15 kita sekalian ini dilepaskan Allah ta'ala daripada kelim loeloemat itoe?
 Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah didengar oléh hakim toedjoeh orang
 itoe kata meréka itoe sekalian, maka oedjar hakim jang pertama karena
 toea daripada enam orang itoe dan 'ilmoenja poen lebih daripada seka-
 lian hakim, katanja: Adakah daripada antara segala machloek itoe dapat
 20 mengetahoei barang jang lagi akan datang dan segala jang gaib dalam
 hakikatnja? Setelah soedah berkata demikian, maka iapoen diam
 dirinja. Maka berkata poela hakim jang kedoea: Djikalau kiranja
 dianoegerahkan Allah ta'ala akan seorang manoesia mengetahoei 'ilmoe
 jang gaib, nistjaja ta' dapat tiada jang demikian itoe ketjelaan djoega
 25 adanja. Maka iapoen diamlah dan berkata poela hakim jang ketiga:
 Adapoen jang haroes kita dahoeoekan daripada segala pengetahoean
 itoe sendiri † kita djoega, karena hampir daripada sekaliannja dan ialah
 jang haroes kita perbaik †. Maka iapoen berdiam dirinja, dan berkata
 poela hakim jang keempat: Adapoen jang s dj hts²† manoesia itoe, djika-
 30 lau tiada diketahoeinja akan hal dirinja dan tiada dikenalnja pada
 kedjadian segala machloek, maka jang demikian itoe nistjaja tiada
 dikenalnja akan Toehannja. Laloe iapoen berdiam, maka berkata poela
 hakim jang kelima: Adapoen karena didjadikan Allah ta'ala demikian
 itoe, maka adalah kelebihan daripada segala manoesia. Setelah soedah
 35 ia berkata demikian, maka iapoen diamlah, dan berkata poela hakim
 jang keenam: daripada karena demikian itoelah, maka haroes
 membawa dirinja pada djalan kebadjikan dan djangan berboeat 'amal
 kedjahatan dan djikalau soedah diketahoeinja, bahwa sanja doenia ini
 tiada akan kekal adanja, tetapi jang hidoep dalamnja itoe lagi merasaï
 40 mati. Maka apa poela jang lain kita bitjarakan? Bahwa jang hari kiamat
 itoe ta' dapat tiada lagi akan datang. Apabila datang hari kiamat itoe,
 nistjaja hidoeplah kita sekalian. Maka apa djoega kelebihan hidoep
 dalam doenia ini daripada hidoep didalam achirat itoe? Maka iapoen
 36 Na keenam is een gedeelte van den regel onbeschreven gelaten; zie aant.

berdiam dirinja, maka berkata poela hakim jang ketoedjoeh: Adapoen apa gerangan kata kamoe akandakoe? Bahwa datang akoe kedalam doenia ini, telah koekehendaki hidoep dalamnja dan takoet akoe keloe ar dipadnja dengan gagah malikoe 'l-maoet dan adalah gahari 'alam jang banjak djoega. Setelah dikatanja demikian itoe, maka iapoen berdiamlah. Setelah didengar oléh segala tentera perkataan hakim seorang sepatah kata jang demikian itoe, maka berdiamlah meréka itoe masing² meréka itoe menetapkan dirinja dan dichabarkannjalah dirinja menantikan datang radja Iskandar dan nabi Chidir 'alaihi 'ssalam, dengan doekatjita hatinja meréka itoe sekalian akan peri hal jang demikian itoe. Hatta maka pada keésokan harinja dilihat meréka itoe, bahwa hakim toedjoeh orang jang kata kelamarin itoe poen soedah mati dalam tempatnja tidoer oléh sangat doekatjitanja akan hal dirinja dan akan radja Iskandar dan nabi Chidir soedah gaib daripadnja dan dipikirkan oléh meréka itoe akan ihwal doenia ini, nistjaja lagi akan fana' dengan segala isinja dan pengetahoean segala 'oelama dan hoekama itoe poen tiada dapat melepaskan dirinja daripada maet. Maka menjesallah hakim jang toedjoeh orang itoe, sebab mengikoet radja Iskandar dan nabi Chidir masoek dalam tirai loeloemat pada hal tiada diketahoei meréka itoe djalan keloe ar daripadnja, maka matilah meréka itoe dalam doekatjitanja jang demikian itoe. Maka dimandikan oléh segala 'oelama dan hoekama akan toedjoeh orang hakim itoe dan dikapan meréka itoe dan ditanamkan meréka itoe akan hakim toedjoeh orang itoe dihalaman roemah emas itoe dan diperboeat meréka itoe pada koeboer seorang hakim soeatoe loh daripada emas, maka disoeratkan nama hakim itoe.

Hatta kemoedian dari itoe, maka diamlah meréka itoe sekalian menantikan radja Iskandar dan nabi Chidir 'alaihi 'ssalam. Antara berapa lamanja, maka nabi Chidir poen datanglah kepada meréka itoe sertanja doa orang moeda² terlaloe amat élok roepanja dan bertjahaja² roepa moekanja dan nabi Chidir poen bertambah² élok roepanja daripada sediakala, bertjahaja² roepa moekanja seolah² tiada dikenal meréka itoe akandia. Setelah dilihat segala tenteranja akan nabi Chidir, maka meréka itoe berlarianlah masing² datang mentjioem tangan nabi Chidir dan amat soekatjitalah hati segala radja² dan menteri hoeloebalang dan hoekama dan foekaha' serasa hidoeplah dalam hatinja meréka itoe sekalian dan dipandang meréka itoe kekiri dan kekanan, maka dilihat meréka itoe kehadapan dan kebelakang boemi daripada emas, batoenja daripada permata jang gilang-gemilang tjahajanja, terlaloe amat indah roepanja daripada zamroed dan kemala béram poespa-ragam, sekalianja itoe berkapoer diatas boemi itoe. Setelah soedah nabi Chidir berdjawat tangan dengan segala radja² itoe dan dengan orang besar² dan daripada segala 'oelama dan hoekama, maka kata meréka itoe: Ja nabi

Allah, siapa laki² doea orang moeda² ini? Maka sahoet nabi Chidir: Ia-itoe saudarakoe nabi Alias dan Ārām, dan segera kamoe djabat tangan dengan meréka itoe dan ketjoepi oléh kamoe. Bahwa meréka itoe poen nabi Allah jang moersal djoega. Maka sekalian meréka

5 itoe poen soekatjitalah berdjawat tangan kedoeanja. Maka berdjalanlah nabi Chidir kepada roemah emas itoe. Setelah tetaplah ia doedoek pada tempatnja dihadap oléh segala tenteranja, maka berhikajatlah nabi Chidir kepada segala 'oelama dan hoekama dan segala radja² dan menteri hoeloebalang tentera sekalian: Adapoen tatkala hamba ting-

10 galkan kamoe sekalian, maka berdjalanlah hamba mentjahari radja Iskandar, disesatkan Allah ta'ala akan hamba daripada djalan jang betoel, hingga tiadalah berketahoean pergi hamba terkadang bertemoe dengan djalan jang kelam, hingga datanglah hamba kepada soeatoe tempat, maka dilihat bajang² orang berdjalan dihadapan hamba, sehingga poen

15 demikian pada tempat itoe tiada ada seorang poen daripada machloekoe 'llah. Maka berdjalanlah djoega hamba disana kira² doea hari lamanja, maka hari jang ketiganja djaoehlah djalan hamba, tiada kelam, tetapi boekannja tjahaja matahari dan boelan dan bintang, hingga datang pada hari jang kelima maka bertemoe hamba dengan seékor binatang

20 terlaloe amat besar, kakinja seperti kaki onta dan tapaknja seperti tapak gadjah dan moekanja seperti moeka manoesia. Maka hamba poen hampirlah kepadanja, maka berkata hamba: La ilaha illa 'llahoe, wahdahoe la sjarika lahoe. Maka kata binatang itoe seperti kata hamba itoe djoega. Maka hamba memberi salam kepadanja, maka oedjar

25 hamba: Hai binatang, koetanjaï akandikau dengan nama Allah ta'ala: Siapa nama engkau dan apa pekerdjaan engkau doedoek disini? Maka sahoet binatang itoe dengan bahasa Joenani: Hamba Allah, telah didjadian Allah akandakoe daripada soeatoe tanda daripada segala tanda hari kiamat, maka pada tempat inilah dititahkan Allah ta'ala hamba

30 doedoek, dan disinilah tempat kehidoepan hamba makan segala roempoet ini dan hamba minoem air ma'oe 'l-hajat. Maka pada masa hampirlah kiamat dititahkan Allah ta'ala hamba keloe ar kepada boemi jang berisi manoesia anak Adam. Arkian maka kata hamba: Apa nama, hai hamba Allah, dan pada masa mana engkau keloe ar? Maka sahoetnja: Adapoen

35 nama hamba Dābbatu 'l-arz dan masa hamba keloe ar tatkala adalah segala 'oelama menghinakan agamanja dan segala orang jang hina djadi moelia dan segala orang jang moelia mendjadi hina dan adalah dikerdjakan oléh oemat Moehammad rasoeloe 'llah salla-'lahoe <'alaihi> wa-sallam lima belas perkara daripada pekerdjaan jang djahat. Maka

40 hamba tilik roepanja Dābbatu 'l-arz berboeloe²nja seperti boeloe biri². Hatta maka telah didengar oléh segala radja² itoe dan segala 'oelama dan hoekama tjeritera nabi Chidir demikian itoe, maka ditanja oléh meréka itoe: Ja nabi Allah, apa pekerdjaan keloe ar ia pada achir djaman

kelak? Maka sahoet nabi Chidir: Ditjap meréka itoe dahi segala moe'min dengan tjintjin nabi Allah Soelaiman, hingga djadi bertjahaja moeka meréka itoe dan hambalah † memaloe segala kapir dengan tongkat nabi Allah Moesa 'alaihi 'ssalam, hingga djadi hitamlah warna moeka meréka

5 itoe. Maka dikatanja kepada segala manoesia: Engkau ini moe'min dan engkau kapir. Demikianlah pekerdjaanja. Maka ditanja meréka itoe poela kepada nabi Chidir: Apa jang dikatanja lima belas perkara jang dikerdjakan oléh segala moe'min oemat nabi Moehammad rasoeloe 'llah salla 'lahoe 'alaihi wa-sallam itoe jang lima belas perkara itoe? Maka

10 sahoet nabi Chidir: Bahwa sanja toeanhamba poen seorang djoega daripada hamba Allah jang saléh, telah diketahoei toeanhamba, karena pekerdjaan ini lagi akan datang, telah diboenjikan Allah ta'ala daripada segala machloeknja. † Adapoen toeanhamba poen sahadja dipertemoekan Allah ta'ala djoega dengan mata air hajat itoe. Bermoela akan sahabat

15 toeanhamba radja Iskandar itoe tiadalah bertemoe dengan mata air hajat itoe dan sia²lah perdjalanannja itoe, tiada diperoléhnya seperti kehendak hatinja. Adapoen akan Iblis sajogjalah diperdajakannja akan radja Iskandar dan diberinja oléh seorang malaékat akandia boeah kajoe dalam soerga akan radja Iskandar, maka diraboetnja oléh Iblis

20 akandia, tetapi toeanhamba poen hendaklah ingat² kata Dābbatu'l-arz sahadja akan diperdajakannja djoega oléh Iblis itoe seperti diperdajakannja akan sahabat toeanhamba. Tetapi diketahoei oléh toeanhamba, tiadalah lagi berapa djaoehnja antara toeanhamba dengan mata air hajat itoe dan toeanhamba bertemoe pada mata air itoe dengan doea orang

25 laki² daripada hamba Allah jang saléh. Setelah hamba dengar demikian itoe, maka mengoetjap sjoekoerlah hamba akan Toehan sarwa 'alam sekalian.

Maka berdjalanlah hamba kepada soeatoe padang jang amat loeas, maka hamba lihat soeatoe soengai airnja terlaloe djernih dan hamba

30 lihat Iblis poen ada pada tepi soengai itoe diroepakannja dirinja seperti roepa orang pertapaan pakaiannja kain bertampal² dan pada dahinja hitam seolah² belas † soedjoed akan Allah ta'ala. Maka tiada kenal akandia dan héranlah hamba melihat lakoenna itoe. Maka pikir hamba: Darimana poela datang orang pertapaan ini pada tempat ini? Maka

35 iapoen datang hampir kepada hamba, maka katanja: Apa sebabnja toeanhamba 'adjaib melihat hal ini? Maka sahoet hamba: Bahwa sanja telah 'adjaiblah hatikoe akandikau. Siapa engkau ini, hai hamba Allah? Maka kata Iblis: Barang ketahoei toeanhamba, bahwa adalah hamba ini seorang pertapaan, lamalah hamba diam pada tempat ini. Hamba

40 pohonkan pada Allah mata air hajat, telah dipertemoekan Allah ta'ala hamba dengandia. Bahwa sanja, boekankah toeanhamba Chidir bapa 'Abbas? Maka sahoet hamba kepadanja: Akoelah jang bernama Chidir. Maka katanja poela kepada hamba: Hai Chidir, sajogjanja hampirkan

oléhmoé dirimoe kepada mata air hajat ini, maka minoemlah oléh toeanhamba dan mandilah oléh toeanhamba dalamnja. Adapoen tiada pernah disampaikan Allah ta'ala seorang machloek djoepoen kepada tempat ini, radja Iskandar itoe tiada sampaikan ami † hajat itoe. Maka
5 adalah barangiapa minoem dan mandi pada mata air ini, tiadalah kelam kedoea matanja, dan djikalau pada malam jang gelap sekalipoen, nistjaja dilihatnja seperti siang hari dan tiada dirasainja lelah dan sakit dan mati hingga datang pada hari kiamat, dan tiadalah dirasanja kekoerangan dalam doenia ini. Marilah kita mengambil air sembahjang, hai
10 bapa 'Abbas, dan kita mandi pada soengai ini, karena telah dikaroenia Allah ta'ala mata air ini akan bapa 'Abbas. Setelah hamba dengar katanja demikian itoe, maka hamba hampirlah kepada mata air itoe, hamba lihat airnja poen hitam dan batoe dalamnja mérah. Maka pada pikir dalam hati hamba dan berdirilah hamba pada tepi soengai itoe:
15 Adapoen pada rasakoe boekannja air ini air hajat, sahadja hoenan Iblis djoega. Maka berkata poela ia kepada hamba: Marilah kita sembahjang dan mandi dalamnja. Maka tiada hamba sahoet katanja demikian itoe. Setelah dilihatnja hamba berdiam diri, maka segera dikeloearkannja keskoelnja daridalam kendi²nja, maka diisinja air soengai itoe, laloe
20 hendak diberinja kepada hamba, katanja: Minoemlah toeanhamba. Setelah hamba lihat kelakoeannja demikian itoe, maka pikirlah hamba: Bahwa pekerdjaan jang demikian itoe boekannja perangai orang jang moelia², melainkan pekerdjaan sétan djoega. Maka adalah pada ketika itoe soeatoe tongkat pada tangan hamba, laloe hamba paloe atas kepalanja serta kata hamba: Hai mal'oen, bahwa pada hatimoe, tiadalah akoe megetahoei akandikau. Maka Iblis itoepoen larilah daripada hamba, dan mata air jang hamba lihat itoepoen gaiblah daripada mata hamba.

Arkian maka berdjalanlah hamba darisana, maka hamba lihat poela
30 seorang perempoean toea pakaiannja hitam, maka pikir hamba: Siapa tahoe Iblis djoega meroepakan dirinja demikian ini. Maka tiba² berkata perempoean toea itoe: Adapoen akan hamba boekannja Iblis, maka hendak kemana toeanhamba dalam hoetan belantara ini jang tiada pernah seorang djoepoen sampai kemari? Maka sahoet hamba: Apa
35 pedoelimoe bertanja akandakoe demikian ini? Maka sahoetnja: Daripada kasih hamba akan toeanhamba. Direkannja † dalam hoetan ini tiada pernah segala djin sétan dan tiada pernah didjalani oléh segala manoesia pada boemi ini, tetapi adalah pada hati hamba, bahwa toeanhamba ini hendak mentjahari mata air hajat djoega. Adapoen akan mata
40 air hajat itoe soedah tinggal dibelakang toeanhamba, tiada ia dihadapan toeanhamba, dan djikalau toeanhamba berdjalan kehadapan, ta' dapat tiada nistjaja diboenoeh oléh djinlah toeanhamba. Maka segeralah toeanhamba kembali, bahwa adalah hamba ini memberi nasihat kepada

toanhamba. Maka sahoet hamba: Hai seteroe Allah, apa pada hatimoe, bahwa tiadakah akoe kenal akandikau? Djikalau berbagai² sekalipoen kauroepakan dirimoe itoe, nistjaja koekenal djoega akandikau. Laloe hamba hendak paloe dengan tongkat hamba, maka iapoen lari.

- 5 Hatta maka berdjalanlah poela hamba daripada tempat itoe, hingga hamba lihat tjahaja matahari dan hamba lihat seboeah boekit terlaloe tinggi. Maka hamba dengar soeatoe soeara, demikian boenjinja: Be-toellah djalannja ini, hai bapa 'Abbas, pada boekit jang toanhamba lihat itoe, itoelah mata air hajat. Adapoen jang bertemoe dengan toean-
- 10 hamba itoe Iblis 'alaihi la'nat, tiada ia dapat hampir kepada tempat ini. Djikalau datang ia kemari, nistjaja adalah diloetar oléh segala malaékat akandia dengan panah kelodan, diboernja pada laeot jang ketoedjoeh. Setelah hamba dengar soeara jang berkata demikian itoe, maka soekalah hati hamba, hingga berdjalanlah hamba datang kepada kaki boekit itoe.
- 15 Maka hamba lihat soeatoe mata air dikeliling oléh segala pohon kajoe jang dimakan oléh segala manoesia boeahnja. Hatta maka hamba poen naik keatas moenggoe daripada kersik emas, maka hamba lihat mata air hajat itoe, terlaloe poetih airnja seperti soesoe lagi amat djernih dan baoenja terlaloe haroem seperti baee kastoeri bertjampoer dengan
- 20 'ambar dan hamba lihat ditepi mata air itoe doea orang laki² berdiri sembahjang, maka dalam hati hamba jang seorang radja Iskandar, maka soekatjitalah hati hamba. Arkian maka hamba poen menghampiri pada kedoeanja itoe, maka héranlah hati hamba. Adapoen akan toean itoe kedoeanja segera menjoedahkan sembahjangnja, maka memberi salam
- 25 kedoeanja kepada hamba, dan segera hamba sahoet salam kedoeanja. Maka kata laki² itoe ia-itoe nabi Alias: Toeanhambalah bernama nabi Chidir, belia moeda kanak² balig, anak 'Ahrir anak Arqashad anak Sjam anak Noech 'alaihi 'ssalam. Maka sahoet hamba: Ialah hamba. Kemoedian daripada itoe, maka kedoeanja itoe datang mendjawat tangan
- 30 hamba dan soekatjitalah hati toean² itoe, tetapi tiada hamba kenal akan kedoeanja. Maka hamba tanja: Siapa toanhamba ini dan apa nama toanhamba kedoeanja? Maka kata Alias: Bahwa hambalah anak Aliyāsīn, bahwa adalah hamba ini daripada kaoem nabi Israil, maka adalah pada masa itoe dititahkan Allah ta'ala akan hamba kepada
- 35 kaoem itoe soeroeh membawa agama Islam jang sebenarnja. Maka diperdoestakan meréka itoe akan hamba, hendak diboenoehnja poela akan hamba, maka hamba poen lari kepada soeatoe boekit bernama Bāniyās. Maka dititahkan Allah ta'ala poela akan hamba sekali lagi kepada meréka itoe, maka tiada dikaboel meréka itoe mengikoet agama
- 40 Islam, maka hendak diperboenoehnja poela akan hamba, maka kata hamba: Djangan kamoe bantahan daripada menengarkan katakoe ini. Djikalau tiada kamoe maoe mengikoet agama Islam sekali ini, nistjaja dibinasakan Allah ta'ala akan kamoe sekalian. Maka tiada djoega

didengarkannya oléh meréka itoe, laloe hamba soempahilah akan meréka itoe, maka dibinasakan Allah ta'ala akan meréka itoe sekalian dan radjanja poen mati dengan segala anak isterinja. Adapoen tatkala diboenoehnja akan nabi Jerjis, maka dititahkan Allah ta'ala segala binatang jang boeas memakan meréka itoe, hingga dilihat oléh setengahnja kepada setengahnja oléh daripada sebab kebanyakan binatang jang membinasakan meréka itoe daripada harimau dan badak dan beroeang dan penjengat, maka matilah sekaliannja dan segala toelang meréka itoe berdiam² disana hingga datang sekarang. Kemoedian dari itoe, maka dianoegerahkan Allah ta'ala pakaian jang toeanhamba lihat ini, adalah hamba seperti segala malaékat, dapat hamba kelangit, maka terbanglah hamba. Maka perman Allah ta'ala: Pergilah engkau pada sisi mata air hajat, pada tempat itoe bertemoelah engkau dengan nabi Chidir, tiada ada seorang poen anak Adam jang sampai kepada tempat itoe, melainkan tiga orang kamoe itoe djoega. Adapoen ketahoeï oléh toeanhamba, bahwa tolan toeanhamba radja Iskandar itoe tiadalah diperoléhnya mata air hajat seperti kehendak hatinja itoe, karena tiada didjandjikan Allah ta'ala akandia jang demikian itoe, pada tiga orang kita inilah. Setelah soedah nabi Alias berkata demikian, maka hamba tanya: Siapa saudara hamba jang seorang lagi ini? Maka sahoetnja: Inilah *Ārām* anak Sjam anak Noech 'alaihi 'ssalam, ialah jang pertama disampaikan Allah ta'ala kepada mata air hajat ini, kemoedian dari itoe maka hamba, maka kemoedian poela daripada hamba ini, maka toeanhambalah sekarang ini. Maka ialah jang memeliharakan koeboer nabi Allah Adam 'alaihi 'ssalam dengan berkat kemoeliaannja. Maka sahoet hamba: Soenggoehlah seperti kata toeanhamba itoe, bahwa hamba poen ada menengar werita jang demikian itoe. Arkian maka mengoetjaplah sjoekoer hamba kepada Allah soebhanahoe wa-ta'ala, laloe hamba berpeloek dengan *Ārām* anak Sjam. Hatta maka doedoeklah kami ketiga berkata² akan peri hal radja Iskandar masoek dalam tirai loeloemat, karena mentjahari seperti kehendaknja.

Arkian kemoedian dari itoe, maka kami ketiga poen mandilah dan mengambil air sembahjang pada mata air hajat. Tatkala itoe ada sakit sedikit toeboeh hamba, maka dengan karoenia Allah ta'ala 'afiatlah toeboeh hamba pada ketika itoe djoega. Hatta maka sembahjanglah kami ketiga. Setelah soedah kami sembahjang, maka kami poen doedoek hingga hari malam, maka toeroen malaékat dari langit membawa hidangan akan kami dalamnja tiga tangkai zabib, laloe dihantarkannya dihadapan kami. Hatta maka makanlah kami ketiga sambil berkata². Setelah soedah kenjang kami, maka dibawa malaékat hidangan itoe naik kelangit. Kemoedian dari itoe, maka kami poen berdirilah sembahjang pada malam itoe, hingga sianglah datang terbit matahari. Maka 40 kenjang: kennjang.

kata hamba kepada toean²: Barang diketahoei oléh toanhamba, adapoen tatkala radja Iskandar pergi mentjahari mata air hajat itoe, maka ditinggalkan akan hamba kepada segala tenteranja akan gantinja. Maka lambat ia kembali kepada segala tenteranja, laloe hamba pergi
5 mentjahari dia, hingga datang hamba kemari dan telah dipertemoekan Allah ta'ala hamba dengan toanhamba kedoeanja. Sekarang bermo- honlah hamba kembali kepada segala tenteraan hamba. Arkian maka kata toean² kedoea ini: Baiklah hamba poen pergi bersama² dengan toanhamba. Maka berbangkitlah serta kedoea toean² ini, laloe berdja-
10 lanlah didalam doesoen ditepi soengai mata air hajat itoe makan boeah²an. Maka adalah disana barang jang ada segala boeah²an dalam doenia ini adalah pada tepi soegai hajat itoe. Maka kami lihat Iblis 'alaihi la'nat. Setelah dilihatnja akan kami, maka ia mengherik dengan soera jang maha-njaring, laloe ia pingsan. Maka segala anak
15 tjoetjoenja poen berhimpoenlah datang kepadanja, tiada dapat dihisab- kan banjaknja, maka kata meréka itoe: Hai Toehan kami, ngapa Toehan kami membinasakan diri jang demikian ini? Maka berkata ia kepada anak tjoetjoenja: Karam sekali atas kepala kamoe sekalian. Adalah pada hatikoe, bahwa dalam boemi ini tiada siapa dapat mendjalani dia
20 lain daripada akoe dan telah berapalah koepelerlelahan, soepaja djangan berhimpoen ketiga meréka itoe pada soeatoe tempat dan soepaja djangan diperoléhnya minoem air hajat ini, maka itoepoen diperoléhnya djoega mata air hajat itoe. Sekarang djikalau kiranja lepas ketiganja ini kepada boemi jang berisi anak Adam, nistjaja matilah akoe dengan
25 doekatjitakoe ini. Hatta maka berkata segala anak tjoetjoenja: Adapoen pada penglihat kami poen telah tertoeplah segala moeka boemi ini dengan segala malaékat jang mengawali dia, oléh karena itoelah maka kami datang kepadamoe. Setelah didengar Iblis kata meréka itoe, maka iapoen terbanglah naik kelangit, hampirlah ia sampai kepintoe
30 langit, kemoedian maka toeroenlah ia kepada segala kaoemnja. Maka pada ketika itoe djoega dilihatnja penoeh segala moeka boemi ini dengan segala malaékat. Maka Iblis poen terbanglah poela, kehendaknja mem- beri tahoe kepada negeri jang besar², maka dilihatnja segala malaékat jang toeroen keboemi itoe sekaliannja bertandoek, maka tandoeknja
35 meréka itoe sampai kelangit, maka tiadalah dapat ia terbang kelangit. Maka toeroen poela ia kedalam boemi daribawah tapak kaki kami, bahwa kehendaknja membawa werita pada kebawah toedjoeh petala boemi, maka dilihatnja kaki segala malaékat itoe teroes kebawah toedjoeh petala boemi. Maka héranlah Iblis melihat peri hal itoe jang
40 demikian itoe. Hatta maka dibesarkan dirinja, hingga penoehlah dari masjrik datang kemagrib, maka dianoegerahkan Allah akan kami ketiga dapat terbang seperti boeroeng, maka terbanglah kami ketiga bersama² dengan segala malaékat, maka Iblis poen mengheriklah dengan

soeara jang maha-njaring, oedjarnja: Hai segala manoesia, bahwa sanja Chidir dan Alias dan Arām tjoetjoe Noech telah dianoegerahkan Allah ta'ala pada ketiga meréka itoe tjahaja daripada dirinja. Maka soempahlah oléh kami ketiganja meréka itoe, maka Djabrail 'alaihi 'ssalam

5 poen berkata pada ketika itoe djoega: Hai segala manoesia dan djin, bahwa sanja telah berdoestalah Iblis 'alaihi la'nat. Maka kami ketiga berkatalah: Maha-soetji Toehan sarwa 'alam sekalian daripada kata Iblis itoe. Maka pada ketika itoe djoega dititahkan Allah ta'ala Asrafil mengoesir Iblis serta dihemboesnja akandia. Maka Iblis poen larilah,

10 hingga datang kepada matahari terbit, maka iapoen terbeloenggoe, hingga rebahlah Iblis, tiada koeasa lari, maka oléh Asrafil dipaloenja akan Iblis dengan tjokmarnja. Maka iapoen bangkit lari poela kepada pihak matahari masoek, maka dioesir oléh Asrafil djoega akandia,

F 150 hingga larilah ia kedalam 'ainoe 'l-djam'ijat, maka berpendjaralah ia

15 disana empat poeloeh hari lamanja. Maka daripada masa itoe hingga datang sekarang tiadalah dapat Iblis hampir kepada kami ketiga ini. Setelah demikian itoe, maka kami masoeklah dalam loeloemat berdjalan dalam kelam itoe, hingga datanglah kami kemari kepada kamoe sekalian. Inilah hikajat kami.

20 Setelah didengar segala radja² dan menteri hoeloebalang bantara sida² segala 'oelama dan hoekama peri tjeritera nabi Allah Chidir demikian itoe, maka soekatjitalah hati meréka itoe dan ketjoepi meréka itoe sekalian tangan nabi Alias dan Arām dengan soekatjitanja masing² mohonkan do'a daripada nabi Alias dan Arām akandiri meréka itoe.

25 Maka minta do'a kedoeanja akan meréka itoe sekalian. Maka kata radja Razīya dan radja Salām kepada nabi Chidir: Ja nabi Allah, sekarang dimana toean kita radja Iskandar itoe, dan adakah dikembalikan Allah ta'ala kepada segala tenteranja? Maka sahoet nabi Alias: Injsja' Allah ta'ala tiga hari, keempatnja datanglah radja Iskandar

30 kepada kamoe sekalian. Jang seperti kehendaknja itoe tiada diperoléhnya. Setelah didengar oléh meréka itoe kata nabi Alias, maka soekatjitalah hati meréka itoe.

Sebermoela tatkala bertjerai radja Iskandar daripada segala tenteranja, maka berdjalanlah ia dalam loeloemat itoe sehari soentoeok. Pada

35 hari jang kedoea diperlihatkan Allah ta'ala akan radja Iskandar dengan seboeah maligai terlaloe amat tinggi seolah² sampai kepada antara langit dan boemi. Maka dihampirinja oléh baginda maligai itoe, maka dilihatnja maligai itoe daripada manikam jang amat mérah, dan keloeaar soeatoe soeara daridalam maligai itoe didengar radja Iskandar mengata:

40 La ilaha illa 'llahoe, Moehammad rasoeloe 'llah. Maka dilihat radja Iskandar kekiri dan kekanan, tiada dilihatnja soeatoe djoepoen. Hatta maka didengar poela soeara atas maligai itoe, demikian boenjinja: Hai radja Iskandar, angkat kepalamoe, soepaja kaulihat kebesaran Allah

soebhanahoe wa-ta'ala. Maka diangkat radja Iskandar kepalanja melihat keatas, maka dilihatnja seékor boeroeng jang ketjil berténggér diatas tingkap maligai itoe. Maka oedjarnja radja Iskandar: Hai boeroeng, engkakah jang berkata tadi? Maka sahoetnja: Bahkan hambalah jang berkata itoe. Maka kata radja Iskandar: Hai boeroeng, berapa lamanja kamoe diam disini? Maka sahoet boeroeng itoe: Adapoen tatkala soedah didjadikan Allah ta'ala akan hamba, maka didjadikannja poela akan hamba doedoek disini dalam seboeah negeri seriboe kotanja dan seboeah kota itoe seriboe roemah, dan dalam seriboe roemah itoe dipenoehinja dengan bidji, soepaja akan makanan hamba, maka hamba makanlah bidji sesawi itoe, pada sehari sebidji, hingga habislah bidji sesawi itoe. Kemoedian dari itoe, maka didjadikan Allah ta'ala nabi Allah Adam 'alaihi 'ssalam. Setelah soedah djadi nabi Adam, maka disoeroeh Allah ta'ala hamba doedoek pada maligai ini dan dianoegerahkan Allah ta'ala makanan hamba menjeboet: La ilaha illa 'llahoe, Moehammad rasoeloe 'llah. Maka tiadalah hamba rasaï lapar lagi apabila hamba seboet kata itoe. Sebermoela akandikau siapa dan sebagaimana engkau sampai kemari ini? Adapoen selama hamba didjadikan Allah ta'ala tiada pernah seorang anak Adam sampai kemari.

20 Maka kata radja Iskandar: Hai boeroeng, bahwa akoelah radja Iskandar anak radja Darab, Roem bangsakoe, Maqdūniya nama negerikoe. Telah diserahkan Allah ta'ala kepadakoe keradjaan moeka boemi ini. Maka sekarang masoeklah akoe pada tirai loeloemat ini, karena mentjahari mata air ma'oe 'l-hajat, tetapi beloem lagi koeperoléh akandia.

25 Hai boeroeng, adakah engkau kenal Moehammad rasoeloe 'llah itoe? Boekankah ia daripada bangsa 'Arab, tetapi beloem lagi ia keloear kedalam doenia ini? Betapa gerangan kauseboet namanja? Maka sahoet boeroeng itoe: Demikianlah disoeroehkan Allah ta'ala akoe mengatakan kata itoe daripada kemoeliaannja, itoelah djadi makanankoe dan minoemankoe selama²nja ini, dan tersoeratlah namanja itoe kepada segala pintoe langit dan pintoe soerga. Hatta maka bertanja poela boeroeng itoe kepada radja Iskandar: Hai radja Iskandar, adakah anak Adam pada masa ini naik saksi meréka itoe akan keesaan Allah ta'ala? Maka sahoet radja Iskandar: Bahkan bahwa sesoenggoehnja telah ikrarlah sekalian machloek pada djaman ini akan keesaan Allah ta'ala pada segala tempat jang soedah hamba laloeï itoe. Maka kata boeroeng itoe: Telah beroléh kebadjikan meréka itoe sekalian, hai radja Iskandar. Masoeklah toeanhamba kedalam maligai ini, soepaja dilihat radja dalamnja terlaloe amat indah² jang tiada pernah dilihat oléh seseorang poen

40 daripada segala manoesia.

Maka radja Iskandar poen toeroenlah dariatas koedanja dan diikatnja kandaraannja itoe pada halkat pintoe maligai itoe. Hatta maka masoeklah radja Iskandar kedalam maligai itoe, dilihatnja pintoe maligai itoe

daripada emas dan manikam jang mérah dan dindingnja poen daripada manikam jang berbagai² roepanja seperti tjahaja matahari, tetapi tiada hangatnja itoe seperti panas matahari, dan segala hamparannja itoe daripada kain soendoesin dan istabrak jang hidjau dan mérah dan koening.

5 Maka berdjalanlah radja Iskandar, hingga datang pada sama tengah maligai itoe, maka dilihatnja seorang² moeda terlaloe amat élok roepanja lagi amat haroem baoenja dan berdiri kakinja kanan kehadapan dan kakinja kiri kebelakang, maka matanja melihat keatas langit tiada berkedjap. Maka dihampir radja Iskandar kepadanya, maka dilihatnja

10 sampailah kepalanja itoe keatas toedjoeh lapis langit dan kakinja teroes kebawah toedjoeh petala boemi. Maka seramlah roma radja Iskandar dan gentalah hatinja, tetapi ditetapkannja djoega hatinja, hingga datang ia kesisinja. Maka radja Iskandar poen memberi salam kepadanya, maka disahoetnja oléh orang moeda itoe salam radja Iskandar itoe

15 serta katanja: Hai radja Iskandar, telah groerlah engkau dengan kebesaran doenia ini. Djikalau dihidoepkan Allah ta'ala sepoeleoh riboe tahoen sekalipoen, jang mati itoe tiada lepas daripadamoe, seperti perman Allah ta'ala: Koelloe nafsин dza'ikatoe 'l-maoeti, tiap² bernafsoe itoe lagi akan merasaí mati. Ta' dapat tiada jang demikian itoe; djikalau

20 kiranja lepas seorang daripada mati, nistjaja dilepaskan Allah soebhanahoe wa-ta'ala nabi jang tiada kedjadiannja daripadanya, ialah makota segala nabi dan kekasih Toehan sarwa 'alam sekalian. Maka iapoen dirasaínja djoea sakit dan mati itoe. Hai radja Iskandar, peliharakan dirimoe daripada kedjahatan doenia dan ambil oléhmoe bekal

25 karena matimoe. Bahwa sanja hari kiamat itoe telah hampirlah datangnja, ta' dapat tiada lagi akan kauketahoe balas segala perboeatanmoe itoe. Maka kata radja Iskandar: Hai hamba Allah, terlaloe sekali baik nasihatmoe ini. Barang kiranja toeanhamba adjarkan hamba dengan kata jang baik, soepaja hamba ingatkan akandiri. Maka kata malaékat

30 itoe: Hai radja Iskandar, berboeat maloelah engkau kepada Toehanmoe seperti maloe engkau kepada sama sendirimoe dan beradjarlah engkau daripada 'ilmoe jang membawa dikau kedalam soerga, dan djaoehkan oléhmoe segala pengetahoean jang djahil. Hai radja Iskandar, telah hampirlah akan datangnja oemat jang dikasih Allah ta'ala itoe. Maka

35 kata radja Iskandar: Hai orang moeda, siapa oemat dikasih Allah ta'ala itoe? Maka sahoet malaékat itoe: Ia-itoe oemat Moehammad rasoeleoe 'llah salla-'llahoe 'alaihi wa-sallam. Ialah jang terlebih daripada segala oemat nabi jang lain dengan kemoeliaannja pada achir djaman itoe dan lagi oemat itoe djadi saksi segala oemat jang dahoeleoe daripadanya. Hai

40 radja Iskandar, bahwa sanja pada hari kiamat tiap² segala machloek telah bernaenglah meréka itoe dibawah pandji² Moehammad jang bernama liwa'oe 'l-Moehammad. Hai radja Iskandar, djangan kautilik kedjahatan segala manoesia dan hendaklah kautilik dirimoe. Hai radja

Iskandar, bahwa djangan kauharoeskan barang jang tiada haroeskan Allah ta'ala itoe. Maka tiada seorang manoesia dan djin masoek soerga dengan tiada takoet akan Allah ta'ala dan alpa ia daripada dosanja dan sajogjanja kauingatkan daripada kedjahatan siksa api neraka. Adapoen
 5 jang masoek soerga itoe <sa> jogja <nja> segala hamba Allah jang takoet akan Allah djoega. Maka barangsiapa tiada takoet akan Allah ta'ala dan loepa ia akan bela jang lagi akan datang kepadanya, maka bahwa sanja neraka djehenam itoelah akan tempatnja berdiam. Hai radja Iskandar, bahwa sanja jang terlebih menakoet akan Allah ta'ala
 10 daripada segala machloek ini, ia-itoe nabi Moehammad salla-'llahoe 'alaihi wa-sallam jang lagi akan datang dan segala nabi jang dahoeloe daripadanja maka diperolehnjalah balas ketakoetannja itoe dengan soerga. Dan djikalau ditimbang takoet nabi Moehammad rasoeloe 'llah itoe akan Toehannja dengan segala nabi jang dahoeloe daripadanja itoe,
 15 nistjaja adalah seperti berat emas jang doea poeloe matoe dengan † dan djikalau ditimbang takoet daripada seseorang nabi jang dahoeloe daripadanja dengan segala moe'min jang chas, nistjaja adalah seperti berat oepama tembaga dengan batoe atau emas dengan tanah jang koerang. Hai radja Iskandar, takoet oléhmoe akan Allah ta'ala dan
 20 berboeat kebadjikan engkau kepada Allah dan kepada segala machloek engkau bela dengan sempoerna bela. Dan seboet oléhmoe nama Toehanmoe dengan seboet jang amat banjak. Bahwa sanja ia djoea Toehan jang amat hampir kepadamoe. Adapoen akan api neraka itoe didjadikan Allah akan tempat segala orang jang tiada menakoet dia.
 25 Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah didengar radja Iskandar kata malaékat demikian itoe, maka iapoen menangis dengan tangis jang amat sangat. Hatta maka bertanja radja Iskandar: Hai orang moeda, siapa toeanhamba ini? Maka oedjarnja malaékat itoe: Hai radja Iskandar, akoelah jang bernama wakilo 'llah malaékat Asrafil jang dititahkan
 30 Allah soebhanahoe wa-ta'ala memegang sangka-kala, inilah ia pada tangankoe ini. Apabila hari kiamat, maka koetioeplah sangka-kala ini, pada ketika itoe matilah segala isi toedjoeh petala langit dan isi boemi toedjoeh petala ini habis sap², melainkan delapan orang kami djoega jang tiada mati: pertama Djabrail dan Mikail dan 'Adzrafil dan empat
 35 orang malaékat jang menangoeng 'arsj. Kemoedian dari itoe, maka kami sekalian poen akan mati djoega, maka fana'lah doenia ini seperti perman Allah ta'ala pada lohoe 'l-mahfoel: Koelloe man 'alaihi fanin wa-jabka wadjhoe rabbika dzi 'l-djalalin wa-'l-'ikramin: Tiap² barang jang njawa itoe lagi akan fana' djoega. Adapoen harta fana' itoe gaib
 40 dan harta gaib itoe kembalilah kepada asalnja jang tiada ada sekali² seperti adaan dahoeloe, maka jang tinggal itoe ada diberi Allah soebhanahoe wa-ta'ala jang empoenja kebesaran dan kemoeliaman. Setelah itoe, maka fana'lah segala sesoeatoe ini empat poeloe tahoen lamanja,

maka pada ketika itoe'lah perman Allah ta'ala: Laman al-malikoe? Al-jaumoe li 'llahi al-wahidi, al-kahhari, arkiian bagi siapa djoega kera-djaan pada hari ini? Maka permannja sendiri poela, ia-itoe bagi Allah djoea, Toehan jang amat memoerka'i segala hambanja jang doerhaka

5 kepadanja. Setelah sampailah kepada empat poeloeh tahoen, maka dihidoe'pkan Allah ta'ala akan hamba dan disoeroehkan hamba tie'p poela sangka-kala itoe sekali lagi. Maka tatkala itoe bangoenlah segala machloekoe 'llah berdiri diatas boemi jang rata, tiada tinggi dan tiada

10 pekerdjaan jang amat besar. Laloe Asrafil poen menangis. Setelah didengar radja Iskandar kata Asrafil demikian itoe dan dilihatnja ia menangis, air matanja seperti akan karamlah boemi ini, maka pada penglihatan radja Iskandar itoe, maka radja Iskandar poen menangis-lah, seraja katanja: Hai malaékat jang moekarrabin kepada Toehan-

15 nja, manakala akan datang hari kiamat itoe? Maka sahoet Asrafil: Hai radja Iskandar, siapa mengetahoe'i ketika datangnja itoe? Tiada hamba lihat dalam lohoe 'l-mahfoel ini. Maka barang jang ada tersoerat dalam lohoe 'l-mahfoel jang pada pihak kebawah ini hamba ketahoe'ilah, maka jang pada pihak keatas itoe tiada siapa dapat mengetahoe'i lain

20 daripada Allah ta'ala. Tetapi terseboet dalam loh ini harinja itoe pada hari djoema'at pertengahan waktoe 'asar. Adapoen ketahoe'i oléhmoe, hai radja Iskandar, bahwa sanja telah tersoerat dalam lohoe 'l-mahfoel ini adalah engkau djadi radja dalam segala moeka boemi ini, kauta'-loekkan segala radja² jang ada dalam doenia ini barang jang bertemoe

25 dengandikau dan kaulihatlah kekajaan Allah soebhanahoe wa-ta'ala daripada jang indah², hingga datanglah engkau pada tempat ini. Maka tiada dikaroenia Allah ta'ala kepada seseorang djoepoen dahoe'loe daripada moe ini dan kemoedian daripadamoe poen tiada pernah siapa sampai pada tirai loeloemat ini, melainkan engkau djoega. Maka me-

30 ngoetjap sjoekoerlah engkau akan anoegerahkan Toehanmoe akandikau pada jang demikian itoe dan persoekalah hatimoe, bahwa sesoenggoehnja engkau poen daripada orang jang dikasih Allah ta'ala dan dilebihkan Allah ta'ala pangkatmoe daripada segala pangkat radja² jang saléh pada hari kiamat dan masoeklah engkau bersama² dengan tolanmoe

35 nabi Chidir kedalam soerga djannatoe'l-na'im kedoea engkau, dan segala radja² jang saléh dibawah tachta keradjaanmoe. Tetapi telah dipertaroehkan Allah ta'ala soeatoe amanat kepadakoe, disoeroehnja berikan padamoe. Maka kata radja Iskandar: Apa jang ditaroehkan Allah ta'ala akan hamba itoe? Maka oléh Asrafil diberinja kepada radja

40 Iskandar soeatoe batoe besar teloe' ajam atas doea † mistar, maka katanja: Inilah amanat jang disoeroehkan Allah ta'ala berikan padamoe. Perman Allah ta'ala: Kembalilah engkau kepada segala tenteramoe; padahal jang soedah kauperolé' daripada karoenia Allah Toehanmoe,

maka lagi akan dianoegerahnja akandikau daripada peroléhan jang tiada akan hilang selama²nja. Maka kata radja Iskandar: Hai Asrafil, bahwa sanja adalah hamba sangat lapar selama bertjerai dengan tentera hamba, baharoe empat hari tiada hamba beroléh makan jang menepkan anggota hamba. Maka sahoet Asrafil: Nantilah, akoe persembahkan kehadirat Allah ta'ala seperti katamoe itoe. Maka pada ketika itoe djoega didengar oléh Asrafil soeatoe soeara: Hai Asrafil, berilah oléhmoe akandia boeah zabib dalam soerga jang tanamkan baginja djoega. Maka oléh Asrafil diambilnja serantai zabib, laloe diberinja kepada radja Iskandar: Inilah karoenia Allah ta'ala akandikau, maka makanlah oléhmoe akandia selama hidoepmoe dan tiadalah engkau merasai lapar dan dahaga lagi dan koeambil daridalam soerga daripada bahagianmoe djoega. Djangan kaulebihkan makanan ini daripada makanan dalam doenia. Dan barangsiapa makan dia, tiadalah dirasainja penjakit selama hidoepnja itoe. Maka disamboet oléh radja Iskandar tangkai zabib itoe, laloe dimakannja doea bidji. Maka iapoen keloealah daridalam maligai itoe dan adalah lamanja radja Iskandar dalam maligai itoe doea poeloeh enam hari, karena sangat loeasnja, daripada soeatoe tiang maligai itoe kepada soeatoe tiang sehari perdjalan pada rasa radja Iskandar. Maka radja Iskandar poen berdjalanlah kepintoe maligai itoe.

Setelah keloe aradja Iskandar, maka dikandarainja koedanja, laloe berdjalanlah ia kembali kepada segala tenteranja mengikoet djalan datang itoe djoega. Maka ada seorang² toea berdjalan betoel kepada radja Iskandar poera² tiada dilihatnja. Maka héranlah hati radja Iskandar melihat orang toea itoe. Setelah dilihatnja akan radja Iskandar, maka iapoen memberi salam, maka disahoet radja Iskandar salamnja itoe, serta katanja: Darimana engkau ini, hai orang toea? Maka sahoetnja: Tiada tahoe akoe akan arti katamoe ini, melainkan Toehankoe djoega jang amat mengetahoei dia. Tetapi siapa engkau ini? Tiada pernah koelihat seorang manoesia poen berdjalan pada tempat ini. Maka kata radja Iskandar: Akoelah bernama radja Iskandar anak radja Darab, Roem bangsakoe. Maka oedjar orang toea itoe: Darimana datangmoe ini? Maka kata radja Iskandar: Dari maligai jang kita lihat itoelah, dan masoeklah akoe kedalamnja, maka tiada koelihat soeatoe djoepoen, melainkan seorang malaékat jang bernama Asrafil itoe djoega. Maka berkatalah ia dengan akoe dan diberinja akandakoe serantai zabib ini dan seboeah batoe, maka disoeroehnja akoe kembali kepada segala tenterakoe. Maka kata orang toea itoe: Hai radja Iskandar, tiadalah sampai engkau seperti kehendakmoe hendak minoem air ma'oe 'l-hajat itoe. Bahwa sanja, tiada djaoeh ia daripadamoe, tetapi adalah engkau daripada orang jang tiada diberi Allah bertemoe dengan mata air hajat itoe. Hai radja Iskandar, toendjoekkan apalah kepadakoe

5 boeah zabib jang diberi oléh Asrafil itoe, soepaja hamba lihat akandia. Maka radja Iskandar poen amat héran menengar kata orang toea itoe seolah² tahoe ia seperti dalam hati radja Iskandar itoe. Maka kata radja Iskandar: Hai orang toea, inilah boeah zabib jang diberi Asrafil itoe,

10 makanlah oléhmoe akandia. Maka sahoet orang toea itoe: Tiada dapat akoe makan, karena akoe poeasa. Arkian maka dikeloearkannjalah poela oléh orang toea itoe sebidji boeah toeffah mérah bertjampoer koening warnanja dan baoenja poen seperti baoe kastoeri. Maka tat-

15 kala dilihat radja Iskandar akan boeah kajoe itoe, maka inginlah rasa hatinja akandia dan lekatlah matanja memandang kepada boeah kajoe itoe. Maka dipinta oléh radja Iskandar kepadanja, maka diberinja toeffah itoe kepada radja Iskandar. Maka disamboet radja Iskandar,

20 laloe ditjioemnja akandia, maka oedjar radja Iskandar: Djika dengan izinmoe, koemakanlah boeah kajoe ini. Maka kata orang toea itoe: Adapoen boeah kajoe ini koetaroe, hendak koeboekae poeasakoe dengan-

25 dia, tetapi oléh sangat engkau hendak makan akandia, koeberilah. Kata sahiboe 'l-hikajat, setelah didengar oléh radja Iskandar kata orang toea demikian itoe, maka dimakannjalah boeah toeffah itoe. Maka tatkala soedah dimakannja boeah kajoe itoe, maka berasalah lapar peroetnja.

30 Maka ditjharinja boeah zabib didalam kendinja, tiadalah diperoléhnja. Maka iapoen héranlah akandirinja, maka makin sangat doekatjitanja. Maka kata radja Iskandar: La haula wa-la koewwata illa bi 'llahi, dan diketahoeinjalah akandia Iblis 'alaihi la'nat, maka oedjar radja Iskandar

35 kepadanja: Hai seteroe Allah, ngapa pekertimoe demikian, siapa engkau? Maka sahoetnja: Tiadakah engkau kenal akandakoe? Maka kata radja Iskandar: Tiada akoe kenal akandikau, siapa engkau ini? Maka sahoet Iblis: Akoelah mengeloearkan bapamoe Adam daridalam soerga.

40 Setelah didengar radja Iskandar katanja demikian itoe, maka oedjarnja: Hai la'nat Allah, apa kedjahatankoe kepadamoe, maka kauperdajakan akoe dan telah hilanglah serantai zabibkoe daripada tempat per-

bekalankoe? Ta' dapat tiada engkau mengambil dia. Maka sahoet Iblis: Adapoen akan bapamoe poen apa kedjahatannja akandakoe, melainkan daripada dengkiloe akandia djoega? Maka djadilah ia

45 merasai kesakitan didalam doenia ini, daripada tempat jang tinggi toeroen ia kepada tempat jang rendah, daripada soekatjita mendjadi doekatjita. Demikian lagi engkau poen. Apabila akoe dengar-

kan katamoe, telah dianoegerahkan Allah ta'ala kepadamoe serantai zabib, maka dengkilah akoe akandikau. Djikalau kiranja tiada dapat akoe menipoe engkau, nistjaja binasalah hatikoe,

50 hingga datang kepada hari kiamat. Arkian maka disoempah oléh radja Iskandar akan Iblis, katanja: Demi moela † Toehan sarwa sekalian 'alam atas kepalamoe. Hai Iblis, mana boeah zabib jang kautjoeri dari-

padakoe? Maka sahoetnja oléh Iblis: Telah kembalilah ia kepada

pohonnja dalam soerga oléh sebab kaumakan boeah toeffah itoe. Hatta maka menangislah radja Iskandar dengan doekatjitanja dan menjesallah ia oléh meninggalkan nabi Chidir 'alaihi 'ssalam.

Maka iapoen berdjalanlah kehendaknja mendapatkan segala tentera-
5 nja dan tinggallah Iblis pada tempat itoe. Maka doekatjitalah hati radja Iskandar dengan lapar dan dahaganja dan poatoeslah asa ia daripada beroléh mata air hajat itoe dan terlebih poela doekatjitanja akan serantai boeah zabib jang hilang daripada tempat perbekalannja itoe. Telah radja Iskandar berdjalanlah daripada tempat itoe seketika, maka bertemoelah poela dengan seorang² pertapaan dan ada hitam pada dahinja
10 sedikit seolah² bekas soedjoed daripada sangat 'ibadatnja kepada Allah ta'ala. Maka kata radja Iskandar: Siapa engkau, hai laki² pertapaan? Maka sahoet Iblis: Siapa engkau ini? Tiada pernah koelihat seseorang manoesia poen berdjalan pada tempat ini. Maka kata radja Iskandar
15 'Adjaib sekali akoe, bahwa sanja akoe tanja akandikau, maka engkau bertanja poela akandakoe. Tiadakah engkau ketahoei akoelah radja Iskandar anak radja Darab, Roem bangsakoe? Maka sahoet Iblis: Telah koeketahoei, bahwa engkau radja Iskandar, telah berkehendak engkau akan mata air hajat, maka tiada kauperoléh seperti kehendak
20 hatimoe. Sekarang kembalilah engkau dengan doekatjitamoe dan telah diperdajakan Iblis akandikau didjalan itoe, maka hilanglah daripadamoe serantai zabib jang diberi oléh Asrafil akandikau itoe. Maka sekarang laparlah engkau dengan doekatjitamoe. Maka ambillah roti ini akan bekal radja didjalan, soepaja dapat radja
25 melaloei djalan itoe. Telah didengar radja Iskandar kata orang pertapaan itoe, maka tahoelah ia dalam hatinja: Tiadalah lain meroepakan dirinja demikian ini melainkan Iblis djoega, kehendaknja menipoe akoe djoega. Maka kata radja Iskandar: Hai bapa Samrah. Maka sahoet Iblis: Hai radja Iskandar, kaukenallah akandakoe. Maka kata radja
30 Iskandar: Betapa tiada koekenal akandikau, sekali gerang<an> dapat kauperdajakan akoe. Sekarang engkau hendak memberi roti jang ditanganmoe itoe akandakoe. Djikalau kiranja berkehendak akoe akan makanan, nistjaja dianoegerahkan Allah ta'ala akandakoe. Djika koekehendak boekit jang kaulihat itoe mendjadi emas sekalipoen, nistjaja
35 diberikan Toehankoe djoega akandakoe boekit emas itoe. Maka sahoet Iblis 'alaihi la'nat: Djikalau soenggoeh seperti katamoe itoe, ngapa kaukatakan dirimoe lapar? Maka oedjar radja Iskandar: Bahwa sanja, tiap² hidoep dalam doenia ini tiada dapat <tiada> merasai lapar dan doekatjita djoega, maka daripada sangat dengkimoe akandakoe djadilah doekatjita
40 hatikoe dan tiada pengowesaankoe hendak memboenoeh engkau. Maka kata Iblis: Hai radja Iskandar, adakah pada tjitamoe, bahwa sanja tiada kasih engkau akan doenia ini, melainkan didalam achirat djoega jang tentoenja. Maka oedjar radja Iskandar: Hai seteroe Allah, bahwa sanja

doenia ini sahadja akan tinggal djoega, melainkan negeri achirat djoega jang amat kekal dengan segala ni' matnja. Maka kata Iblis: Djikalau demikian katamoe seperti dalam hatimoe, ngapa poela kautinggalkan segala tenteramoe dalam kelim loeloemat itoe seperti lakoe orang gila
5 dengan doekatjitanja, maka engkau dengan seorang dirimoe mentjahari mata air hajat kedalam hoetan dalam boemi ini, djangan engkau bermati²? Kerdja sia² itoe telah kauketahoeilah, bahwa sanja hidoep dalam doenia ini tiada akan kekal kepada seorang djoeapoen dalamnja, melainkan mati djoega kesoedahannja. Maka apa poela maka engkau
10 mengikoet kehendak hawa-nafsoemoe daripada segala tolanmoe jang lain itoe? Ketahoei oléhmoe, hai radja Iskandar, bahwa doenia ini dianoegerahkan Allah ta'ala akandakoe dengan segala anak toetjoekoe, telah dianoegerahkan Allah ta'ala akandikau didalam † achirat. Maka oedjar radja Iskandar: Bahwa sanja negeri achirat itoe bagi kami, dan
15 bahagimoe api neraka, kekallah engkau dengan segala anak tjoetjoe-moe dalamnja selama²nja. Maka tiada dapat Iblis berdajakan radja Iskandar, kehendaknja hendak diperlalainja akan radja Iskandar didalam loeloemat itoe, soepaja sesatlah ia daripada djalan betoel dan tiadalah dapat ia bertemoe dengan segala tenteranja. Hatta maka kata
20 Iblis: Hai radja Iskandar, kata oléhmoe: La ilaha illa 'llahoe. Arkian maka Iblis poen gaiblah daripada mata radja Iskandar. Maka radja Iskandar poen berdjalanlah dengan doekatjitanja dan sakitlah hatinja akan Iblis, karena hilang serantai zabib daripadanja itoe.

Hatta maka dilihat radja Iskandar seorang perempoean toea, pada
25 tangannja serantai tesbih, berdiri dihadapannja. Maka héranlah hati radja Iskandar melihat dia. Maka kata perempoean itoe: Siapa ini? Tiada pernah koelihat orang berdjalan kepada tempat ini. Maka oedjar radja Iskandar: Siapa engkau, maka engkau berdiri didjalankoe ini? Maka sahoet perempoean toea itoe: Akoe seorang perempoean daripada
30 kaoem nabi Israil, telah lamanja akoe diam pada tempat ini, tiada pernah akoe lihat orang pada tempat ini. Hendak kemana engkau, hai hamba Allah? Tiada djalan kepada tempat ini, melainkan daripada pihak kiri itoe djoega. Maka kata radja Iskandar: Hai Iblis, apa kepada hatimoe, bahwa tiadakah koeketahoei akandikau? Djikalau berbagai² roepamoe
35 poen, bahwa sanja koekenal djoega akandikau. Maka sahoet Iblis: Demi Allah, boekannja hamba ini Iblis, bahwa adalah hamba ini seorang perempoean jang saléh, diseroehkan Allah ta'ala hamba diam pada boemi ini. Lamalah 'oemoer hamba, lima ratoes tahoenlah oesia hamba, tetapi tatkala radja laloe kepada maligai itoepoen, hamba lihat radja
40 djoega tiada melihat hamba. Maka oedjar radja Iskandar: Djanganlah baik katamoe, oendoerlah engkau daripada tempat djalan ini, soepaja akoe berdjalan. Maka sahoet perempoean toea itoe: Kesana radja berdjalan. Maka oléh radja Iskandar hendak dipaloenja dengan djemeti

koedanja, maka melompatlah perempoean itoe lari serta katanja: Hai radja Iskandar, katalah oléhmoë: La ilaha illa 'llahoe. Maka dikata radja Iskandar: La ilaha illa 'llahoe, maka iapoen gaiblah daripada mata radja Iskandar.

5 Maka berdjalanlah radja Iskandar daripada tempat itoe berapa hari, hingga sampailah ia kepada segala tenteranja. Maka dilihat baginda akan meréka itoe seperti lakoe orang karam ditengah laeet, maka héranlah hatinja, laloe ia berdjalan perlahan². Adapoen nabi Chidir dan nabi Alias dan Arām poen soedah melihat radja Iskandar dari djaoeh,
10 tetapi jang melihat dahoeloe itoe anak Sjam, oedjarnja kepada nabi Chidir: Itoelah sahabat kita radja Iskandar telah datanglah ia. Maka berdirilah segala tenteranja melihat, setelah dilihat meréka itoe njatalah jang datang itoe radja Iskandar, maka soekatjitalah hati meréka itoe, serasa soedah mati hidoep poela daripada sangat soekatjitanja. Maka
15 dialoe²kannjalah oléh nabi Chidir dan Alias dan Arām, dan segala radja² menteri hoeloebalang ketjil besar berlarianlah datang mendapatkan radja Iskandar. Maka berpeloek berdekaplah radja Iskandar dengan nabi Chidir, maka dikatakan nabi Chidir: Hai sjah 'alam, inilah nabi Alias dan Arām anak Sjam. Maka berdjawat tanganlah radja Iskandar
20 dengan kedoeanja, maka kata Alias: Hai radja, telah mengoetjap sjoekoerlah kami kehadirat Allah ta'ala oléh kembali radja kepada segala bala-tentera radja dengan sedjahteranja. Tetapi barang diwartakan kepada kami apa jang dilihat oléh radja jang 'adjaib² dalam perdjalan radja itoe. Maka dihikajatkan radja Iskandarlah kepada
25 meréka itoe daripada barang jang dilihatnja seperti jang telah terseboet itoe. Telah didengar meréka itoe tjeritera radja Iskandar, maka doekatjitalah hati meréka itoe oléh sebab ditipoe Iblis akan radja Iskandar diambilnja serantai zabib jang diberi oléh Asrafil akan baginda itoe. Arkian maka dikeloearkannja seboeah batoe jang diberi Asrafil itoe,
30 maka dilihat oléh nabi Chidir, ia-itoe daripada manikam jang mérah, tiada dapat dihisabkan tjahajanja memantjar² seperti tjahaja matahari, tiada dapat ditentang mata akandia. Maka tatkala dilihat oléh segala 'oelama dan hoekama dan segala radja² akan peri roepa manikam itoe, maka héranlah hati meréka itoe sekalian. Maka sabda radja Iskandar:
35 Ja nabi Allah, bitjarakan oléh toeanhamba ketiga apa arti kehendak permata ini, dan apa pergoenaannja maka diberi oléh Asrafil akan hamba. Maka héranlah segala radja² dan menteri sekalian menengar sabda radja Iskandar itoe, hingga² melihat setengah [dari] kepada setengah masing² meréka itoe, dan tiada diketahoei oléh segala meréka
40 itoe arti kata radja Iskandar itoe. Arkian maka kata nabi Chidir: Adapoen arti batoe jang diberi Asrafil akan sjah 'alam itoe, tiada hamba seorang jang mengetahoei dia, tetapi toean² sekalian inipoen tahoe djoea akan kehendak Asrafil itoe. Maka tersenjoemlah nabi Alias,

oedjarnja: Soenggoehlah seperti kata toeanhamba itoe, baik kita soeroeh
timbang permata ini dengan emas. Maka kata nabi Chidir: Pada
bitjara hamba poen demikian djoega. Laloe disoeroeh nabi Chidir bawa
soeatoe naratja besar. Maka ditimbang oranglah permata itoe dengan
5 emas dan pérak jang amat banjak kira² seratoes kian daripada besar
permata itoe, maka berat djoega permata itoe daripada emas dan pérak,
maka radja Iskandar poen amat héranlah dengan segala radja² dan
'oelama dan hoekama sekalian oléh melihat permata itoe. Hatta maka
diboeang oléh nabi Chidir emas dan pérak, maka diboeboehnja segeng-
10 gam tanah poela, maka dengan takdir Allah ta'ala, Toehan jang amat
koeasa, maka beratlah segenggam tanah itoe daripada manikam itoe.
Kata sahiboe 'l-hikajat, maka héranlah hati radja Iskandar melihat
peri hal jang demikian itoe, maka sabda radja Iskandar kepada nabi
Chidir: Ja nabi Allah, apa hal jang demikian itoe? Maka sahoet nabi:
15 Radja jang dipermoeliakan Allah ta'ala dalam kedoea negeri, adapoen
kehendak Asrafil memberikan radja permata ini dengan seboeah 'ibarat.
Maka adalah oempamanja: Telah dianoegerahkan Allah soebhanahoe
wa-ta'ala akan sjah 'alam keradjaan dalam moeka boemi ini, dimasjrik
datang kemagrib dan dari daksina datang kepaksina, maka tiada
20 dipadakan oléh sjah 'alam jang demikian itoe. Maka adalah 'ibaratnja
kepada permata ini: Telah dilihat orang banjak ia ketjil seperti
teloer ajam, maka ditimbang dengan emas berpoeleoh² keti sekian besar-
F 155 nja daripadanja, nistjaja berat djoega permata itoe daripada emas dan
pérak, maka dengan sedjempoet tanah djadi ringanlah ia. Adapoen
25 bahwa sesoenggoehnja adalah segala manoesia itoe, djikalau diperoléh-
nja berpoeleoh² ratoes bahara emas dan pérak sekalipoen, tiada djoega
dipadakannja dan tiadalah pernah pada penglihat matanja, melainkan
jang memenoehikan penglihat matanja segala manoesia itoe dengan
sedjempoet tanah djoega. Maka sahoet radja Iskandar: Soenggoehlah
30 seperti kata bapa 'Abbas itoe, apatah dia † hamba? Barang jang telah
dioentoengkan Allah ta'ala, itoelah hamba djoendjoeng. Maka tiadalah
berkesoedahan doekatjita hati radja Iskandar selama menengar kata
nabi Chidir demikian itoe. Maka kata radja Iskandar kepada nabi
Chidir: Ja nabi Allah, tjeriteraïlah akan hamba peri tatkala toean-
35 hamba pergi mengikoet hamba, maka bertemoe toeanhamba dengan
saudara hamba kedoea ini. Maka nabi Chidir poen mengatakan peri
hikajatnja dalam loeloemat tatkala mentjahari radja Iskandar itoe
seperti jang soedah ditjeriteranja dahoeloe itoe djoega. Setelah dengar
radja Iskandar tjeritera nabi Chidir dan peri ia bertemoe dengan mata
40 air hajat itoe, makin sangatlah menjesal oléh tiada dibawanja nabi
Chidir bersama² dengandia. Maka tiadalah berkesoedahan sesal dalam
hatinja dan bertambahlah doekatjitanja.

Overzicht van den inhoud van het Maleische Alexander-verhaal.

Bl 1 [De hss. van groep I beginnen met een uitvoerige verheerlijking van
10 de macht en de mildheid van Allah.

Allah toont aan nabi Adam zijn geheele nageslacht en vertelt hem eenige der toekomstige lotgevallen van Ibrahim, Daoed, Soelaiman en Moehammad. Als Adam hoort, dat Daoed maar 60 jaar te leven heeft, staat hij hem 40 van de 1000 levensjaren af, die hemzelf toebeschikt zijn.
15 Na afloop van de 960 jaar komt de engel des doods het leven van Adam wegnemen, maar deze loochent, dat hij 40 jaar aan Daoed heeft gegeven. Dit is de reden, dat Allah bepaalde, dat voortaan alle nakomelingen van Adam hun beloften schriftelijk of door getuigen moeten laten bekrachtigen. Na Soelaiman maakte Allah geen koning grooter dan Iskandar
20 Dzoe 'l-karnain.

Dan volgt een lijst van de koningen van Babil, van Gayōpart tot aan Bahmān.]¹⁾

Bahmān, een aanhanger van de agama Madjoesi, aan wie het niet verboden is, dat de vader huwt met zijn dochter, neemt zijn dochter
25 Hoemani tot vrouw. Na een twaalfjarige regeering voelt hij zijn einde naderen, en bepaalt, dat het kind, dat Hoemani verwacht, hem in de regeering zal opvolgen. Eenige maanden na den dood en de begrafenis van Bahmān baart Hoemani een zoon, maar inplaats van verheugd te zijn over de schoonheid van het kind, misgunt ze hem, dat hij later het
30 koninkrijk van haar zal nemen. Daarom neemt ze de eenige hofdame, die bij de geboorte aanwezig is geweest, in vertrouwen en maakt ze aan het volk bekend, dat haar kind een meisje was en dadelijk na de geboorte gestorven. De jongen wordt ondertusschen op een eenzame plaats opgevoed en Hoemani laat zich definitief tot vorstin uitroepen.

35 Na eenigen tijd vat Hoemani het plan op het kind te laten dooden, omdat de omstandigheid, dat het in leven is, haar steeds voor ontdekking van haar complot doet vreezen. De hofdame raadt haar uit medelijden met het kind aan het in een kist in de rivier te laten drijven. Hoemani stemt hiermede in en er wordt een kist gemaakt, waarin de
40 jongen gelegd wordt met vier potten elk met 4000 dinar gevuld, een parelsnoer en andere kostbaarheden. In alle stilte wordt de kist in de

1) Het gedeelte tusschen vierkante haken komt alleen voor in groep I.

rivier gelaten, waar hij ongemerkt wegdrijft. Wel heeft Hoemani den volgenden dag reeds berouw over haar daad, maar de boot, die uitgestuurd wordt om de kist op te sporen, keert onverrichterzake terug.

De kist wordt na ongeveer 5 dagen gevonden door een waschman, die, 5 als hij de schatten gezien heeft, met zijn vrouw besluit den jongen op te voeden. Ze noemen hem Darab en verhuizen naar Madain, waar Darab al spoedig groote vorderingen maakt in allerlei wetenschappen en kundigheden. Boven allen blinkt hij uit in ruitergevechten, zoodat zijn pleegouders meer en meer overtuigd worden van zijn hooge af- 10 komst. Maar ook Darab zelf begint er aan te twijfelen, of de waschman wel zijn werkelijke vader is en eens, tijdens diens afwezigheid, dwingt hij zijn stiefmoeder hem te vertellen, wat zij omtrent zijn afkomst weet. Als dan in denzelfden tijd radja Qilas van Roem optrekt tegen 'Irak, en Hoemani al haar vorsten oproept zich te verzamelen te 15 Babil,¹⁾ en ook Asbanir, koning van Madain, daarheen optrekt, sluit Darab zich bij diens leger aan. Te Babil worden wapenspelen gehouden, waarbij Darab als winnaar van de eerste prijs uit den strijd komt. De aandacht van Hoemani is op hem gevallen, en zij beveelt hem aan in de bijzondere zorg van Mihrān Dailami, de opperbevelhebber van het 20 naar Roem oprukkende leger. Op weg naar Roem overnacht het leger eens in een dorp, dat door overstromingen half verwoest is. Darab schuilt tegen den regen in een der vervallen huizen. Mihrān Dailami hoort een stem, die hem beveelt zorgvuldig te waken over Darab, die de vader zal zijn van den beheerscher der geheele wereld. Van dan af 25 laat Mihrān Dailami Darab in zijn eigen tent wonen, hij ondervraagt Darab over zijn afkomst, en besluit na zijn terugkomst een onderzoek in te stellen naar zijn ouders. Na eenigen tijd naderen de vijandelijke legers elkaar, en Darab verslaat een deel van de voorhoede van het leger van Qilas. De aanvoerder der soldaten van Roem, genaamd Jerjis, 30 is woedend over die nederlaag. Hij stelt zijn geheele leger op tegenover het Perzische en daagt een van de Perzische aanvoerders uit tot een tweegevecht. Mihrān Dailami waagt het niet tegen hem in 't veld te komen, maar Darab rijdt moedig naar voren en doodt hem na een hevig gevecht. Na een strijd van drie dagen wordt dan het leger van 35 Qilas op de vlucht gedreven, Darab kiest uit den buit slechts één werpspeer, het overige laat hij verdeelen onder het Perzische leger. Als het leger langs Madain terugkeert, ondervraagt Mihrān Dailami de pleegouders van Darab, hun verhaal bericht hij, tegelijk met het verslag van Darabs overwinning, aan Hoemani.

40 Poeteri Hoemani komt tot de overtuiging, dat Darab haar eigen zoon is; ze beveelt Mihrān Dailami Darab aan het hoofd te plaatsen van het

¹⁾ Als residentie van Hoemani wordt nu eens Babil, dan weer Istakhr genoemd.

leger en zelf met den waschman en zijn vrouw vooruit reizen naar Babil. Ze maakt aan haar volk de waarheid omtrent de geboorte van haar zoon bekend en beveelt een paleis te bouwen, waarin Darab op waardige wijze tot koning gekroond zal kunnen worden. Als Darab met het leger aankomt, wordt hem gevraagd in het paleis te overnachten, Hoemani laat hem voor zich komen, ze herkent hem en maakt aan hem bekend, dat hij haar zoon is. Darab wordt als koning gehuldigd, zeven dagen later sterft Hoemani. Darab laat Ištakh̄r versterken en er al zijn schatten heenbrengen, hij maakt Mihrān Dailami tot onderkoning.

Na eenigen tijd hoort Darab, dat Qīlas tegen 'Adjam oprukt om zich te wreken. Darab verzamelt zijn leger en trekt hem tegemoet. De beide legers ontmoeten elkaar juist bij een stad, waarvan de koning onderfoorig is aan Darab, en die zich niet heeft willen overgeven ondanks de grootte van Qīlas' leger. Er ontstaat een hevig gevecht waarin na vier dagen de laskar Roem¹⁾ verslagen worden. Qīlas vlucht zonder te rusten naar zijn land Maqdūniya, waar Loeka hakim, zijn raadsman, hem aanraadt zich te onderwerpen aan Darab, daar het nu toch wel gebleken is, dat zijn daulat²⁾ aan 't dalen is en die van Darab aan 't rijzen. Loeka reist zelf met geschenken naar Darab om de onderwerping van Qīlas aan te bieden. Na eenige onderhandeling komt men overeen, dat Qīlas den vrede koopen kan door elk jaar o.a. 100 gouden en 100 zilveren kippeneieren als schatting op te brengen. Darab heeft gehoord dat de dochter van Qīlas zeer schoon is. Hij draagt aan Loeka op een portret van haar te laten maken en hem dat te zenden. Qīlas geeft zijn medewerking en laat een portret schilderen van zijn dochter Šafiyā Arqiyā. Loeka brengt het portret naar Darab, dat dezen in liefde doet ontvlammen. Nadat Darab en Qīlas het eens geworden zijn over den bruidschat, reist Šafiyā Arqiyā naar Babil, waar ze met vreugde door Darab wordt ontvangen. Reeds den eersten nacht echter krijgt hij een afkeer van haar, wegens den slechten geur van haar adem. Loeka raadt Darab aan, zijn geneesheeren hierover te raadplegen. Deze maken uit, dat de oorzaak van haar ongemak ligt in haar mond en geven als geneesmiddel een kruid, genaamd Iskandar. Inderdaad verdwijnt de slechte geur, maar de liefde van Darab is bekoeld. Hij wil Šafiyā Arqiyā weer naar haar vader terugsturen. Loeka raadt hem aan, dit te doen onder voorwendsel, dat hij hem (Qīlas) niet langer van zijn dochter gescheiden wil houden. Aan Šafiyā Arqiyā zelf vertelt Loeka, dat Qīlas geschreven heeft, dat hij zeer naar zijn dochter verlangde, en dat ze daarom weer naar haar vader teruggezonden wordt. Daarna reist Loeka vooruit naar Qīlas, en haalt dezen over te veinzen, dat hij zelf zijn dochter teruggevraagd heeft, opdat haar schaamte niet te groot

1) Soldaten van Qīlas. 2) 1. de oorzaak, goddelijk of menscheijk, natuurlijk of bovennatuurlijk, waaraan de vorst zijn macht ontleent. 2. die macht zelf.

zal zijn. Qīlas schikt zich in het lot en tracht zijn dochter te troosten.

Mihrān Dailami biedt, daar hij ziet, dat Darab ontevreden is met zijn eenzaamheid, hem zijn dochter Sūdāgīn aan als vrouw. Als Darab op zijn aanbod ingaat, brengt Mihrān haar vermomd naar het paleis om 5 niet de kans te loopen, dat het ruchtbaar wordt, wie zij was, als ook zij niet zou bevallen en dadelijk teruggestuurd worden.

Safiyā Arqiyā krijgt een zoon, dien zij Iskandar noemt, naar het kruid, dat haar van haar kwaal had genezen. Qīlas maakt bekend, dat de pas geborene een zoon van hem en een zijner vrouwen is en bestemt hem 10 tot zijn troonsopvolger. Vier maanden later krijgt ook Sūdāgīn een zoon, die Dara genoemd wordt. Iskandar wordt opgevoed door den wijze Āristaṭālīs uit Istambūl, tegelijk met vier jongens van zijn eigen leeftijd; al spoedig is hij volleerd in het reciteeren van den Koran.

Na eenigen tijd sterft Darab, die onbekend is met het bestaan van zijn 15 zoon Iskandar. Dara volgt hem op.

Twee maanden later sterft Qīlas en wordt Iskandar koning van Maqdūniya. In het eerste jaar reeds weigert hij de schatting te betalen aan Dara. Als deze er om vraagt, krijgt hij het antwoord, dat de kip, die de gouden eieren legde, dat niet meer wil doen, en dat de zee, die 20 de parels gaf, droog is geworden, zoodat nu inplaats van eieren en parels geweerkogels en glinsterende zwaarden zullen komen. Beide koningen verzamelen hun legers en ontmoeten elkaar bij de stad Dār, waar een zekere Sābūr regeert. Het leger van Dara wordt verslagen, en Sābūr geeft zich over op den eisch van Iskandar. Deze verovert 'Irak en 25 verslaat Dara, die een leger in Madain verzameld heeft, nog eens. Iskandar sluit Madain in, omdat hij meent, dat Dara, die echter naar Iṣṭakhr gevlucht is, in die stad verblijf houdt. De stadhouder van Madain laat Iskandar de stad doorzoeken, zoodat deze zijn vergissing bemerkt. Hij schrijft daarna in een brief aan zijn moeder, dat hij Dara 30 overwonnen heeft en dat hij hem stellig zal achterhalen en dooden. Safiyā Arqiyā reist haar zoon achterna, die reeds weer een leger van Dara verslagen heeft, echter de stad Iṣṭakhr niet kan nemen, omdat de stadhouder zich verzet. Ze heeft een onderhoud met hem en maakt hem bekend, dat Dara zijn broeder is. Iskandar besluit Dara te sparen, 35 maar even daarna komen twee vorsten van Dara hem melden, dat zij hun heer gedood hebben, meenende daardoor Iskandars welgevallen te verwerven. Iskandar snelt naar de plaats, waar de moordaanslag BI 100 plaats vond en treft daar Dara in zijn laatste oogenblikken aan. Hij maakt zich bekend en belooft hem te wreken. De twee moordenaars 40 worden gespietst en Dara wordt op aanraden van Safiyā Arqiyā bij zijn vader Darab begraven. De stadhouder van Iṣṭakhr geeft zich als zijn heer gestorven is, over aan Iskandar, die nu onbetwist heerscht over het rijk van Dara.

Iskandar kan niet tegen zijn grootheid en voorspoed en wordt overmoedig (maboek). Iblis bezoekt hem in de gedaante van een grijsaard, en verleidt hem geen 'ibadat meer te bewijzen jegens Allah, omdat een zoo groot koning als hij toch geen heer meer boven zich erkennen kan. 5 Aristaṭālis hoort ervan en schrijft aan Iskandar zich toch te bekeeren, maar deze antwoordt nu zijn eigen inzicht te willen volgen.

Na eenigen tijd krijgt nabi Chidir, die op zijn eiland 'ibadat verricht, een openbaring naar Iskandar te gaan en hem te vertellen, dat Allah hem verkoren heeft om de geheele wereld te beheerschen en te doorreizen. Chidir wandelt over de zee als was het vasteland, en komt 10 juist aan als Iskandar met heidensch ritueel bezig is. Hij verkondigt, dat er geen God is dan Allah. Iskandar wordt toornig en laat hem gevangen zetten. Hij vertelt de komst van Chidir aan Iblis, die hem aanraadt op te passen, omdat Chidir groote macht bezit (hébatan is). 15 Ondertusschen wordt Chidir door een engel uit zijn gevangenis verlost en op een heuvel gebracht, waar een bron is. Iskandar verneemt de ontsnapping van Chidir en als Iblis hem vertelt waar Chidir verblijf houdt, zendt hij een troep ruiters om hem te halen. Hiervan wordt een groot gedeelte gedood op het gebed van Chidir.¹⁾ Iskandar is 20 woedend en trekt er met zijn heele leger op af. Hij is zeer verbaasd, als hij merkt, dat de macht (hébat) van Chidir grooter is dan die van hemzelf, zoodat deze hem bevelen kan rustig naast hem te gaan zitten. Chidir vertelt dan, dat Allah hem bevrijd heeft, Allah, die altijd de profeten hielp, schepper is van alles en de eenige God, eeuwig en 25 rechtvaardig. Iskandar bekent, dat hij van den rechten weg afgebracht was door de redeneeringen van den grijsaard. Chidir wil, dat hij geconfronteerd wordt met dezen grijsaard, opdat Iskandar wete, wie van hen beiden gelijk heeft. Daartoe gaat hij met den koning mee naar de stad. Bij de poort tracht een bloedverwant van een der 300 gedooden 30 hem met zijn lans te doorsteken, maar het wapen keert zich tegen den dader zelf. Iskandar laat Iblis roepen, maar deze verschijnt niet, zoodat de koning erkent, dat hij een sétan (duivel) was. Chidir maakt nu aan Iskandar bekend, dat Allah hem gezonden heeft om hem op te dragen alle volken der wereld tot aanbidders van Allah te bekeeren van Jābalṣā 35 tot Jābalqā en om Jadjoedj wa-Madjoedj op te sluiten, zoodat ze andere volkeren der wereld niet meer kunnen deeren. Hij voorspelt hem ook, dat zijn bijnaam zal zijn Dzoel-karnain, omdat hij zoowel over 't Oosten als over 't Westen zal heerschen. Iskandar belooft het bevel van Allah te zullen uitvoeren en hij doet meteen al zijn onderdanen tot 40 den waren godsdienst overgaan d.i. tot den godsdienst van nabi Ibrahim. Chidir onderwijst Iskandar 40 dagen lang en verhaalt hem alles over

¹⁾ Allah geeft n.l. aan Chidir de macht, dat ze door zijn adem verbrand worden.

de schepping en de verschillende profeten, en ook dat Allah later nog Moehammad zal scheppen, den grootsten der profeten, die den godsdienst van Ibrahim zal herstellen. Allah geeft Chidir bevel Iskandar op zijn tochten te vergezellen en met raad en daad bij te staan.

- 5 Iskandar verzamelt nu een groot leger (sepoeloeh laksa ra'jat) en hij organiseert het door oversten aan te wijzen, die aan hun kleeding te herkennen zijn. Eerst trekt hij op naar Qustantiya naar zijn ouden leermeester Aristatālis, wien hij veel eer bewijst en wien hij op zijn reizen mee wil nemen. Aristatālis verontschuldigt zich wegens zijn
10 ouderdom en geeft aan Iskandar zijn leerling Naqfānūs mee, verder schenkt hij hem een ring, waarmee men vergif in de spijsen kan aantoonen.

- Iskandar trekt met zijn leger door negeri Rūmiya al-bari. Naqfānūs, die altijd het eten bereidt voor den koning, doet er eens vergif in.
15 Iskandar merkt dit dadelijk door middel van den ring van Aristatālis. Naqfānūs wil zijn misdaad niet bekennen dan na pijniging, daarom wordt hem geen genade geschonken. Hij moet zelf de spijsen eten en sterft.

- Het leger trekt daarna door Rūmiya al-akbar, waar de wijze Balminās, die van Iskandars komst door Aristatālis verwittigd is, dezen
20 verwelkomt en hem vijf geschenken brengt, die door zijn vijf leerlingen vervaardigd zijn: 1. een manik (steen) tegen ziekte, 2. een manik tegen wilde dieren, 3. een steen tegen stomheid, 4. een ring van diamant, die 's nachts licht geeft, 5. een poeder om het gezicht te
25 scherpen. Iskandar en Chidir bekijken de koebah (bidkapel) en de olijfboomen van Balminās en Iskandar geeft hem en zijn leerlingen geschenken. Chidir richt nog eens een rondschrijven tot al de vorsten van Roem, zich bij het leger aan te sluiten of wapens te zenden, zoodat het leger aangroeit tot 500.000 man, behalve den tros.

- 30 Als het gunstige jaargetijde gekomen is, trekt dit leger naar Andaloes. Balminās vergezelt Iskandar, Chidir rijdt in de voorhoede mee en doet
Bl 150 dienst als gids. De koning van Andaloes Ni'mat, zoon van Basrah, verzamelt zijn leger, maar biedt geen tegenstand, als hij hoort wat het doel van Iskandars komst is, omdat hij zelf ook den godsdienst van
35 Ibrahim belijdt. Chidir schrijft hem een brief op papier van goud, met zilveren inkt geschreven, dat hij zich moet onderwerpen en schatting betalen. Ni'mat onderwerpt zich met vreugde aan de gestelde voorwaarden, hij trekt Iskandar tegemoet en ontvangt van dezen persalin (wisselkleederen). Zelf betaalt hij schatting in den vorm van schepen,
40 omdat het leger, als het verder wil trekken, eerst de zee moet oversteken. Ni'mat sluit zich met een groot leger bij Iskandar aan, als deze voorttrekt. Met 300 schepen trekt Iskandar de zee over, ten overvloede bouwt hij nog een brug, waarbij Balminās en Chidir hem helpen:

daarover bereikt het grootste deel van het leger den overkant.

Men komt nu in een woestijn, waar weinig water te vinden is, Chidir bezit echter het vermogen, dat hij het water, dat in den grond verborgen is, kan aanwijzen, zoodat men maar heeft te graven om het in overvloed
5 aan te treffen. Na 40 dagen reizens ontmoet men een groot leger, waarvan een man Chidir tegemoet komt; het is een neger, met een beesteveld op zijn hoofd en met zes zwaarden gewapend. Chidir, die alle talen spreekt, en weet dat men in het land der Habsji's gekomen is, spreekt hem aan in zijn eigen taal. Hij is hiervan zeer onder den indruk, ver-
10 telt, dat zijn naam 'zmū is en dat de goden der Habsji's bevolen hebben tegen Iskandar te strijden. De man gaat naar zijn volk terug en bericht zijn wedervaren, waarop de vijf vorsten der Habsji's vermoemd naar Chidir gaan om te beproeven, of deze werkelijk al hun talen kan spreken. Chidir vermaant hen zich te bekeeren. De vorsten vragen uit-
15 stel om met hun volk te beraadslagen. Ze gaan naar hun volk terug, dat reeds geheel verzameld is, omdat Iblis in hun afgodsbeelden gevaren is en hen voorspeld heeft, dat er een groot leger zal komen, dat ze zullen verslaan. De vorsten besluiten eerst 'zmū naar Iskandar te zenden, om de sterkte van zijn leger te verkennen. Deze merkt, dat
20 het bijna onmogelijk zal zijn zulk een leger te verslaan. Als hij terugkeert, krijgt Chidir, hoewel na aarzeling, toestemming van Iskandar, met hem mee te gaan naar het leger der Habsji's. Daar aangekomen, verkondigt hij, dat Allah de eenige God is, en dat Hij alleen gekend kan worden door hem, aan wien Hij zich geopenbaard heeft. De wijze
25 koning (radja Hakim) der Habsji's zegt: Maar onze goden spreken ook tot ons. Als Chidir echter, nadat hij daartoe weer toestemming van Iskandar gekregen heeft, met radja Hakim naar diens godenbeelden
BI 200 gaat, spreken deze niet meer, daar Iblis gevluht is voor de tegenwoordigheid van Chidir en diens gebeden. Radja Hakim, die de opperkoning
30 schijnt te zijn, meent, dat het komt, omdat de afgoden toornig zijn, omdat de Habsji's Iskandar niet aangevallen hebben, en raadt aan Chidir te dooden. 'zmū raadt het af, maar hij wordt verbannen. Terwijl Chidir bidt, tracht radja Hakim hem van achteren met zijn speer te dooden, maar hij wordt zelf aan zijn oor getroffen. Radja Hakim vraagt Chidir
35 vergiffenis, en omdat zijn goden hem niet geholpen hebben, werpt hij ze omver en vertrapt ze. Het leger van radja Hakim wordt nu bekeerd, en daarna radja S. mūr, die het meest met dezen bevriend is, met zijn leger. De hoeloebalangs (voorvechters, officieren) gaan naar hun huizen, om ook de hunnen te bekeeren. Koning S. mūr trekt nu, terwijl
40 Chidir aan Iskandar verslag uitbrengt, naar W. k. n gīla (koning van de Z. rüh) ook genaamd Nūākin Galābar, die de sterkste en dapperste is van de koningen der Habsji's. Deze blijft op zijn goden vertrouwen en neemt S. mūr gevangen. Radja Hakim trekt met zijn leger naar

hem toe, ook Chidir gaat mee, die door zijn gebed tot Allah S. mūr weet te verlossen en zijn ketenen te verbreken. W. k. n gila begint te twifelen aan de macht van zijn goden, en als ze op zijn roepen hem niet antwoorden, bekeert hij zich, hij en heel zijn volk spreken de geloofsbelijdenis uit: La ilaha illa 'llah, dan Ibrahim chaliloe 'llah. Chidir brengt hiervan bericht aan Iskandar, die de vijf vorsten der Habsji's met hoogachting ontvangt. Deze willen Iskandar volgen op zijn verdere tochten en om hun vrouwen en kinderen tijdens hun afwezigheid te beveiligen, bouwen ze met behulp van Chidir en Balminās een eiland in de zee Loeloemat, waarop ze een stad stichten, door een brug met de kust verbonden, waarin de vrouwen en kinderen worden ondergebracht. Daarna trekt Iskandar verder naar het Westen (kematahari masoek), het leger vermeerdert met 100000 Habsji's.

Men reist 40 dagen langs het strand en daarna zes maanden land- inwaarts en ziet dan het mierendal, dat door nabi Soelaiman bezocht is. Een maand later ziet Chidir een koperen beeld van een man te paard, die met zijn zwaard in een bepaalde richting wijst. Hij vertelt aan Iskandar, die het zwaard weg wil nemen, dat dit toebehoorde aan Jāfat, den zoon van Noech, en dat het beeld door Allah is neergezet als wegwijzer. Het leger volgt den weg, die door het beeld wordt aangewezen en ontmoet na 15 dagen een man gezeten op een giraffe, die 4 gezellen van Chidir doodt. Gevangen genomen, vertelt hij, dat hij P. taḥ heet, dat er in zijn land drie stammen wonen, de Mis. k, Tā'wil en Tā'ris, die geregeerd worden door een koningin genaamd Raḏīya, en de planeet Saturnus aanbidden. Hij wordt bekeerd door Chidir en gaat naar zijn koningin met het doel haar te doden. Tot zijn groote verwondering is zij al van zijn plan op de hoogte, en op zijn vragen vertelt ze hem, dat ze in haar jeugd reeds door W. d. 'h, dochter van een koning der djins tot den Islam is bekeerd, die haar uit de tawarich (kronieken) heeft voorspeld, dat Iskandar zou komen, en ook dat hij (P. taḥ) zou trachten haar te doden. Per brief zendt Raḏīya nu bericht aan Iskandar, dat ze reeds een aanhangster is van het ware geloof, terwijl ze aan haar volk bekend maakt, wie Iskandar is, en wat zijn doel is. Met een deel van haar volk gaat ze naar het leger van Iskandar, bewondert het en wordt goed ontvangen; Chidir bekeert al haar begeleiders. Als ze in haar land terugkeert, wil het achtergebleven deel van haar volk zich niet bekeeren dan na door Iskandar in een gevecht overwonnen te zijn. Raḏīya jaagt hen het land uit en Chidir gaat naar hen toe met de Habsji-soldaten. Om een bloedigen strijd te vermijden, stelt Chidir voor, dat vijftig der onderdanen van Raḏīya zullen trachten met hun pijlen zijn in den grond gestoken lans te raken. Kunnen zij dit niet, dan is dat een bewijs van het feit, dat de hulp van Allah krachtiger is dan die van hun god. Op het gebed van Chidir wordt de

lans niet geraakt; ook deze heidenen spreken dan de sjahadat (geloofsbelijdenis) uit. Chidir brengt verslag uit aan Iskandar, Raziya krijgt persalin en geeft schatting, die door Iskandar weer aan de pas bekeerden wordt uitgedeeld. Na 8 dagen trekt Iskandar verder, terwijl

5 Raziya meegaat met een groot leger, rijdend op giraffes. Na eenige dagen komt men aan een vlakke, waaruit, als men graaft, water opborrelt kouder dan dauw en witter dan melk. Daarna ziet men een tuin met veertig paleizen en een moskee, gebouwd in de richting van Jerusalem. Een oud man vertelt aan Chidir, dat de paleizen gebouwd

10 zijn door nabi Soelaiman en door Sakhr Djin, een koning der djins, en dat ze nog bewaakt worden door diens zoon Dāhar. Een pandita verhaalt, dat in hun heilige boeken de komst van Iskandar voorspeld was. Chidir vertelt Iskandar allerlei over de grootheid en macht van Soelaiman, en hoe hij de djins uit het geslacht van Sakhr opgedragen

15 heeft de paleizen en de moskee te bewaken. Daar Iskandar graag eens een djin wil zien, roept Chidir er 's nachts een op. Deze neemt de gestalte van een mensch aan, vertelt dat hij een geloovige is en een zoon van Šakhr Djin en dat hij door Soelaiman is aangesteld om de moskee en de paleizen te bewaken. Als Iskandar hem vraagt, of alle djins

20 zooveel op menschen lijken, neemt hij zijn ware gedaante aan. Iskandar heeft en begrijpt, dat zonder Allah's hulp de menschen niet veel tegen de djins zouden kunnen beginnen.

Na een tocht van 35 dagen ziet het leger in de verte een berg; Iskandar vraagt, of het de berg Kaf is, maar Chidir antwoordt, dat de

25 Kaf uit groen edelgesteente bestaat. Na zes dagen komt men aan een bergpas, die bewaakt wordt door vijf man te paard met getrokken zwaarden. Het blijken koperen beelden te zijn, die worden vernield, terwijl men op de plaats, waar ze gestaan hebben, veel goud vindt. De zwaarden, die van een bijzonder soort metaal blijken te zijn, worden

30 verdeeld onder Iskandar, Chidir en Raziya. Op het zwaard van Chidir staat geschreven, dat het van Jāfat, zoon van Noech, is en dat alleen die koning, dien Allah macht geeft, de vijf beelden zal kunnen voorbijtrekken.

Nadat het leger de pas is doorgetrokken, neemt men eenige inwoners

35 van het land gevangen, die vertellen, dat ze komen uit kota Jābalšā, dat hun koning 'Abūd heet en dat ze de zon aanbidden. Als een der oudsten aan 'Abūd meldt, dat er een leger door den bergpas gedrongen is, gelooft deze het niet. Chidir ontmoet na vier dagen een dorp, waar-

BI 300 uit hem een jongeling, een neef van koning 'Abūd tegemoet komt, ge-

40 naamd ' .zh . n. Chidir vertelt hem de vorige veroveringen van Iskandar, en zegt hem, dat ze komen met het doel: 1 Rechtvaardigheid te verbreiden, 2 De ongeloovigen uit te roeien, 3 De groote werken van Allah te bezien. ' .zh . n raadt hem aan terug te keeren, omdat de

macht van 'Abūd nog nooit is overtroffen, maar als hij het leger van Iskandar nauwkeuriger heeft opgenomen, en Iskandars vertrouwen op Allah uit diens eigen mond heeft vernomen, neemt hij op zich naar 'Abūd te gaan en hem Iskandars macht en eischen bekend te maken.

5 'Abūd merkt nu ook, dat het gerucht van den komst van een groot leger waarheid bevatte en roept zijn geheele leger bijeen. Iskandar is mismoedig, als hij de geweldige uitgestrektheid van Jābalsā ziet, omdat hij nooit gedacht had, dat er een rijk bestond, dat grooter was dan het zijne. Chidir troost hem door hem aan Allah's hulp te herinneren.

10 'Abūd sluit de poorten van de stad en wacht af om Iskandar nog gelegenheid te geven te vluchten. Chidir stelt een brief op aan 'Abūd, met de vermaning zich over te geven en niet de zon, maar Allah, die ook de zon geschapen heeft, te aanbidden, en brengt zelf den brief in de stad, rijdende op een giraffe. Hij wordt met eerbied en machtsvertoon

15 ontvangen en staat werkelijk verbaasd over de grootheid van 'Abūd's rijk. Bij de begroeting doet Allah ontzag (hébat) in het hart van 'Abūd dalen, zoodat hij Chidir met meer eerbied ontvangt, dan hij zich voorgenomen had. Chidir vertaalt den brief voor hem en hij vraagt tijd om over het antwoord te beraadslagen. Hij komt met zijn raadslieden

20 overeen Chidir te dooden, omdat deze de machtigste helper van Iskandar is. De soldaten, die er op uitgestuurd worden om Chidir om te brengen, zien hem niet, omdat Allah hem verbergt voor hun oogen. 'Abūd ziet hem wel en is zeer verbaasd. Hij stuurt de soldaten weer op Chidir af, maar nu worden ze door hun eigen zwaarden gedood. De menteri's

25 raden 'Abūd aan, Chidir om te brengen door hem met een misleidende boodschap naar een nabijgelegen eiland te sturen, waarvan bekend is, dat ieder sterveling er reeds den eersten nacht omgebracht wordt door de djins. Als Chidir alleen op het eiland achtergelaten is, ziet hij, dat hij bedrogen is en bidt hij tot Allah. Deze zendt hem Djabrail, die de

30 djins verjaagt en spijs en drank brengt aan Chidir. 'Abūd hoort, dat Chidir nog leeft en roept snel zijn leger bijeen om Iskandar aan te vallen, voordat zijn machtige helper tot hem teruggekeerd is. Chidir echter is ondertusschen reeds in het leger der geloovigen aangekomen, daar hij immers de macht bezit over de oppervlakte van de zee te

35 loopen als over het droge. Chidir doet nog een laatste poging 'Abūd over te halen zich zonder gevecht over te geven. Deze schrijft inderdaad een brief, waarin hij om uitstel vraagt, daar hij nog wil nadenken over zijn beslissing, maar Djabrail maakt aan Chidir bekend, dat het slechts een list is om onverwachts te kunnen aanvallen. Hoewel

BI 350 Iskandar bedroefd is, dat er nu zoovelen onbekeerd zullen sterven, stelt hij zijn leger op en als 'Abūd denkt hem te verrassen, ontstaat er een hevig gevecht, waaraan vooral de girafferijders van Raziya meedoen.

- Den derden dag wordt 'Abūd in de stad teruggedreven, maar er komt een sētan tot hem, die zegt een afgezant van de zon te zijn en hem de overwinning voorspelt; hij rukt uit met een leger tienmaal zoo groot als dat van Iskandar. Hij tracht langs een omweg het leger van Iskandar
- 5 in den rug aan te vallen, maar Chidir, die juist aan den koning vertelt, dat Jābalsā door Jāfat geheel van koper gebouwd is, vermoedt onraad en trekt hem met 10000 man tegemoet. Het gevecht wordt algemeen en zeer hevig. Chidir bidt op een heuvel tot Allah, die eindelijk vuur van den hemel zendt, waardoor vele soldaten van 'Abūd verteerd worden. De overigen ontkomen door in de stad te vluchten. Iskandar laat het lijk van 'Abūd uitzoeken en al de dooden begraven, waarna hij zijn leger rust gunt. In de stad wordt de eenige bloedverwant van 'Abūd, genaamd ' . zhān, koning; men besluit er de poorten te sluiten en af te wachten, wat Iskandar doen zal. Deze wanhoopt eraan de stad met
- 15 haar koperen muren ooit in te zullen nemen. Chidir en Balminās vervaardigen echter een tooverspiegel, waarvan de stralen op de stad gericht worden, het koper wordt gloeiend en vele inwoners komen om. De overigen trekken Iskandar tegemoet en leeren van Chidir de sjahadat uitspreken. ' . zhān schrijft naar alle deelen van zijn rijk brieven, dat
- 20 zijn onderdanen zich moeten bekeeren. Iskandar geeft hem wisselklederen, ' . zhān geeft als schatting 10000 kameelen beladen met goud en edelstenen, die Iskandar onder zijn volk verdeelt, en vergezelt Iskandar met 200000 soldaten op zijn verderen tocht.
- BII 1 Men trekt weer door een vlakte met zand wit als kalk en een rivier
- 25 met zoet, koel en wit water en komt aan een berg, waar men behaarde menschen ziet, die in holen wonen en waarvan de mannen één voet en één oog bezitten, de vrouwen vier voeten en twee oogen. Chidir ondervraagt hen en komt te weten, dat zij geen koning hebben en Allah vereeren als hun Toehan. Chidir brengt een van hen naar Iskandar, die hem veel laat vertellen over hun levenswijze en verwonderd is,
- 30 dat ze kinderen van Adam zijn, zooals ze zelf zeggen. Chidir wijst hem op de almacht van Allah. Het volk brengt als schatting een hoop steenen, die bij hen als pasmunt in omloop zijn en ontvangt aalmoezen van het geheele leger.
- 35 Na een tocht van 40 dagen komt men in een aangenaam land met veel bloemen en vruchten. De soldaten vangen een der inwoners, die echter niet spreken wil en geboeid moet worden. Er komt een groot leger aanrukken, Chidir rijdt het tegemoet en wordt begroet door een grijsaard, die hem begroet door op zijn handen staande den grond te
- 40 likken. Hij vertelt, dat zijn volk de planeet Saturnus aanbidt en niet weet wie hun voorouders zijn en dat in hun land een diamantmijn bestaat, die door djins bewaakt wordt. Hij laat vijf van hun mooiste edelstenen aan Iskandar zien. Chidir weet het volk van de macht van

Iskandar te overtuigen, waarop het zich bekeert. Als schatting brengt het edelsteenen op, die echter niet bijzonder mooi zijn, omdat de djins den heuvel bewaken, waar de mooiste gevonden worden. Iskandar zoekt met Chidir en eenige manschappen den heuvel, waar de diamanten 5 opgegraven worden, terwijl de grijsaard als gids meegaat. Deze kan slechts met moeite overgehaald worden den heuvel te bestijgen, waar de mooiste steenen gevonden worden. Het gezelschap ziet daar brandende vuren en hoort een stem, die zegt: „Dit zijn Iskandar en Chidir, aan wien Soelaiman bevolen heeft de schatten over te geven”. Er 10 worden tien menschen door den bliksem getroffen, waarvan twee sterven. Chidir spreekt een tooverformule uit en op zijn uitnoodiging verschijnen drie djins, die vertellen, dat zij geloovig zijn en dat Soelaiman hen de schatten in bewaring gegeven heeft. Iskander laat nu de edelsteenen opgraven, terwijl de djins hem en zijn soldaten van 15 voedsel voorzien. Op den derden dag vindt men twee permata's van één span lengte en twee vingers dikte. Chidir laat Iskandar een kroon smeden, waarin deze permata's gezet worden. Volgens sommigen is hierdoor de naam Dzoel-karnain ontstaan.

Het leger trekt verder en komt in een plaats, waar de grond van 20 katoen is en de lucht heet en waar vele soldaten worden gewond door steenworpen, die ophouden na het lezen van de Koranverzen van Ibrahim en de psalmen van Daoed. Den volgenden dag ziet Chidir vijf djins van wonderlijke gestalte, half mensch, half dier, die met steenen gooien. Hij dood er drie en brengt één naar Iskandar. Het blijken 25 afstammelingen te zijn van tien dochters van Iblis, die gehuwd waren met een prins uit de kinderen van Adam. Ze aanbidden Iblis en willen zich niet bekeeren, zoodat Iskandar hen allen vernietigt.

Daarna ontmoet het leger een groen land, en ziet het den berg Kaf, men ziet de zon groot en komt aan een klein meer, dat Bahroe'l-kodrat 30 heet. Hier woont een volk, dat Allah aanbidt met den godsdienst van nabi Moesa, in wiens boeken geschreven stond dat Iskandar zal komen. Tien van hun geleerdste pandita's bezoeken Iskandar en vertellen hem, dat ze afstammen van een nakomeling van nabi Joesoef, wien door dezen in den droom bevolen werd, toen het volk Israil in het land Sjam 35 zeer goddeloos werd, naar het Westen te trekken. Chidir maakt zich aan hen bekend, en onderzoekt hun taurat, waarvan hij merkt, dat 50 hij geen fouten bevat. De pandita's onderrichten Iskandar over de vergankelijkheid van deze wereld en de onvergankelijkheid van de toekomstige en waarschuwen hem, dat ook hij eens zal moeten ster- 40 ven. Ook wijzen ze hem de plaats, waar de zon ondergaat. Hij wil hun geld geven, maar ze nemen het niet aan.

Iskandar aanschouwt dan het ondergaan der zon van dichtbij. Het dalen van de zon in de zee maakt zoo'n geraas, dat hij ervan bezwijmt,

maar op het gebed van Chidir komt hij weer tot bewustzijn. De engelen, die op hun heuvel den ondergang van de zon bewaken, groeten Iskandar en zeggen hem, dat nog nooit tevoren een mensch deze plaats bezocht heeft. Iskandar gaat daarna naar zijn leger terug, dat het schouwspel van verre mag gadeslaan. Hij bidt tot Allah, of hij nu ook de opkomst der zon mag zien.

Na eenige dagen brengt Djabrail Allah's bevel aan Chidir, dat men Oostwaarts moet trekken; men reist door een groote vlakte, en is na vier maanden nog in het land Djābalṣā. Twintig dagen daarna komt men bij twee heuvels, die met elkaar door een gouden ketting verbonden zijn, en volgens Chidir, door Aṣaf, den vizier van Soelaiman, daar neergelegd zijn; ze dienen als schatkamers voor Soelaiman. Op de ketting staat geschreven, dat de schatten bewaard moeten worden voor Iskandar. Chidir en Iskandar bestijgen des nachts de heuvels en Chidir roept in de Hebreeuwsche taal¹⁾ in den naam van H.yās S.rhya Adonai Ṣabawāt Al-Sadai de djins op, waarvan er een verschijnt, die zegt een nakomeling te zijn van Ṣakhr Djin en die vertelt, hoe de schatkamers geopend moeten worden. Iskandar bergt de schatten in zijn eigen bewaarplaats.

Even verder ontmoet het leger een volk van de nakomelingen van Adam, met behaard lichaam, dat bij de jacht zijn prooi met de nagels verscheurt. Ze aanbidden de duisternis, maar Chidir bekeert hen tot Allah. Ze waarschuwen Iskandar voor een rivier, die men alleen des nachts veilig kan overtrekken. 25 dagen daarna ziet men vliegen, zoo groot als bergen, die door met steenen te gooien het leger tegenhouden. Chidir laat een der vliegen vangen in een strik, hij zadelt hem en zet in het zadel een reusachtige pop, gemaakt van veelkleurige doeken. Daarna laat hij deze vlieg naar zijn makkers terugvliegen, die, bevreesd voor zijn wonderlijke gedaante, al verder en verder weggejaagd worden. Eenigen tijd later ontdekt Chidir, dat de bodem vol valkuilen is, waarin de grond zoo fijn is, dat men er in wegzakt, zoodat niet de girafferijders, maar het voetvolk van Jābalṣā de voorhoede moet vormen. Weer even verder komt men in een vruchtbaar land met veel inwoners, die een aangenaam klinkende taal spreken en die Allah reeds blijken te aanbidden; ze zijn van het geslacht van Sjam, kaoem B.shārah²⁾). Hun Koning, genaamd D.kl.m, ontvangt geschenken van Iskandar en vertelt hem de geschiedenis van zijn volk, hoe ze na de zondvloed en de spraakverwarring, toen de nakomelingen van Sjam. Khām en Jāfat uiteengingen, in dit land gekomen zijn, hoe ze eerst door een sétan werden verleid, maar hoe een deel van hen later de

1) Volgens groep II in de Arabische taal.

2). Uit E II 53a : 10 zou misschien kunnen volgen, dat dit volk ook genoemd wordt: B.rb.r.

onmacht van zijn afgod inzag en zich weer tot Allah bekeerde, en een ander deel uitweek en in de afgodendienst volhardde. Chidir vernielt de zuil, die ze vroeger vereerden en die nog door Hakim Biṭārūs die in den tijd van Namroed leefde, vervaardigd is. In den grond aan den voet van de zuil vindt men veel goud en wapenen. Iskandar hoort, dat de uitgeweken afgodendienaars op struisvogels rijden. Hij gaat eens uit jagen en vangt wonderlijke dieren uit den tijd van Hakim Biṭārūs, afstammend van menschen, en die op zijn bevel weer losgelaten worden. De afgodendienaars hebben een afgod van edelgesteenten [katja jakoet¹⁾], die spreekt door een sétan en hen opzet tegen Iskandar. De sterkste onder hen, genaamd S.ndbāz, wordt erop uitgezonden om Iskandar te dooden, waarvoor hij als belooning zal huwen met 's konings dochter. Hij poogt zich in Iskandars gunst te dringen, maar Chidir ontmaskert hem, hij bekent, wordt bekeerd en naar zijn volk teruggestuurd om dit te bekeeren. De koning, die ook D.k.l.m heet, wordt toornig en staat op het punt hem op bevel van den afgod te dooden, als Chidir juist binnenkomt, rijdend op een giraffe. Deze toont de onmacht van den afgod, door hem van zijn troon te rukken en zijn kroon af te slaan. D.k.l.m is beschaamd en bekeert zich met zijn geheele volk. Iskandar geeft hem wisselkleederen en ontvangt schatting, terwijl zich 50.000 man, die N.kāriya genoemd worden, en op struisvogels rijden, bij het leger voegen. Na een reis van twee maanden komt men in een der uiterste provincies van Qairawān waar men den afgod Dzū'l-arkān aanbidt. Het leger van den stadhouder van een grensprovincie wordt verslagen en de bevolking bekeerd. De koning van Qairawān, n.l. Hawās, die woont in negeri Afriqiya, krijgt bericht van Iskandars komst en verzamelt zijn leger. Zijn bondgenoot is koningin Gidaqah²⁾, wier zoon³⁾ verloofd is met zijn dochter Shamsu'l-b.rin. Hij geeft zijn zoon Jiyās bevel over het leger en gaat zelf als sterrewichelaar vermomd naar het leger van Iskandar, waar hij door zijn groote bedrevenheid al gauw in aanraking komt met den koning. Als hij hem echter dooden wil met zijn dolk, wordt hij gesnapt; Chidir herkent hem en noodgedwongen zegt hij de sjahadat, die nu eens niet Chidir maar Iskandar hem leert. Daarna wordt hij naar zijn land teruggezonden om de afgoden uit te roeien. Zoodra hij echter vrij is, maakt hij plannen om Iskandar aan te vallen, terwijl Gidaqah hem zal helpen door het leger der geloovigen in den rug aan te vallen. Gidaqah heerscht over een eilandenrijk, en moet dus haar leger over zee voeren. Het laatste leger wordt aangevoerd door Moslim, die in zijn kitab heeft gelezen, dat er een onoverwinlijk vorst zal komen en zich

1) Volgens groep II: katja poetih. 2) Soms gespeld: Gidaqah.

3) In de hs. van groep I heeft Gidaqah twee zoons n.l. Moslim en Salām, in groep II heeten ze beide Salām.

daarom aan Iskandar onderwerpt. Hij zal als belooning Shamsu'lbrin tot vrouw krijgen. Zijn leger wordt door Ni'mat van Andaloes verslagen. Het gevecht met het leger van Hawās is zeer zwaar, maar na een dag strijdens doodt Iskandar zelf Hawās en Jiyās moet terugtrekken naar 5 Sh.rpān (of Sh.rshān) en twee provincies in handen van zijn tegenstanders laten. Shamru'-b.rin wordt door Iskandar gevangen genomen. Deze geeft ook bericht aan Aristaḡālis, dat hij nu alle landen heeft onderworpen, behalve de 200, die aan Hawās onderhoorig zijn en de 700 groote eilanden, die onder Gidaqah staan, vanaf de zee Loeloe-

BII 100 mat tot het eiland Q.būṣ. Daarna gaat Iskandar vermomd als B.r.b.r naar Gidaqah met als gevolg dat dadelijk de sétan, die tot Gidaqah sprak in de berhala Q.t.rūsh, zwijgt. Moslim wil den gezant dadelijk maar dooden, maar Gidaqah laat haar zoon opsluiten en laat de B.r.b.r voor zich komen, wien zij vele dingen omtrent Iskandar vraagt. Zij

15 heeft Iskandar dadelijk herkend en deelt hem dit den volgenden dag onder vier oogen mede, terwijl zij dreigt hem te zullen binden, maar als dan Chidir eensklaps voor haar staat, komt er eerbied in haar hart en bekeert zij zich. Zij vertelt dan aan Iskandar, dat zij hem dadelijk herkende, omdat zij 30 verschillende portretten van hem heeft, geschil-

20 derd in Andaloes. Gidaqah gaat nu haar onderdanen bekeeren. Moslim wordt met een list overgehaald met Iskandar en Chidir naar het leger te gaan, waar hij een tent te bewonen krijgt naast die van prinses

BII 200 Shamsu'l-b.rin. Als hij haar aan Iskandar tot vrouw vraagt, zegt deze geen geloovige vrouw aan een ongeloovige te kunnen geven, waarop

25 hij de sjahadat spreekt. Daarna gaat hij naar zijn land, dat, zooals nu pas bericht wordt, Siqiliya heet en bekeert daar snel en met geweld alle inwoners. Ook de onderhoorige vorsten van Qairawān onderwerpen zich aan Iskandar. Gidaqah vraagt Iskandars hulp, omdat niet alle

30 vorsten van haar eilanden zich willen bekeeren, waarna Iskandar zich met zijn leger in 500 schepen naar Siqiliya begeeft, waar de 700 vorsten der eilanden allen hun opwachting maken en Iskandar en Gidaqah een verbond sluiten, waarbij Moslim koning wordt over

35 Qairawān en Afriqiya. Op den terugweg van Siqiliya bezoeken ze een krater, die volgens Chidir met de hel in verbinding staat, en door een Griekschen wijze geheel is onderzocht. Tegen de hitte beschut men zich met dikke kleeden, die gemaakt zijn in het land Ṭīlqān. Chidir laat eenige dieren vangen, die op dien berg verblijf houden, S.m.nd.r heeten en er uitzien als vliegende herten, en geeft hun vet en hun vleugels, die waardevol zijn wegens hun beschermende en genezende

40 kracht, aan Iskandar. In dezen tijd — het is nu 20 jaar geleden, dat hij Maqdūniya verliet — krijgt Iskandar bericht van Aristaḡālis, dat men in 'Adjam is afgefallen van den waren godsdienst. Iskandar legt de heerschappij over negeri magrib in handen van Gidaqah en trekt naar

het land Barqā met het doel zoo spoedig mogelijk 'Adjam te bereiken, terwijl 50000 man onder aanvoering van Moslim zich bij zijn leger aansluiten. In 'Adjam regeert Darīnūs, zoon van Dara, die dadelijk nadat hij na zijn meerderjarig worden koning geworden was, door Iblis verleid werd van den godsdienst van Ibrahim tot vuuraanbidding. Vergeefs trachtte Šafiyā Arqiyā hem er van af te houden, en tenslotte aanbaden ook geheel Tjina, Hind en Toerki het vuur.

Van Barqā wil Chidir eerst trachten Mesir te bereiken, omdat dat land aan Darīnūs is onderworpen en ook den vuurdienst (agama Madjoesi) volgt. Het leger trekt door een woestijn, die zoo droog is, dat Chidir beveelt water mee te nemen, omdat zelfs hij er geen water kan vinden. Men zendt als bode een zekere Z.nah naar het land, dat over de woestijn ligt: Alwah, waar H.rzā regeert, zoon van J.lāb, om dezen te bevelen zich te bekeeren van zijn afgodendienst. H.rzā moet in Alwah een groep menschen, die hem aanvallen, als hij ze tracht te bekeeren en waarvan hij er zeven doodt. Hij wordt voor H.rzā gebracht, die wel is waar het aanbod van Darīnūs, die hem veel geschenken beloofde, als hij vuuraanbidder wilde worden, niet heeft aangenomen, maar toch ook besluit niet tot den Islam over te gaan, ook al komt hij onder den indruk van de gegevens, die Z.nah hem verstrekt over de macht van Iskandar. Een der menteri's van H.rzā wordt door Z.nah bekeerd. Hierna volgt een verward verhaal, waaruit blijkt, dat Z.nah in 't nauw wordt gebracht door H.rzā, maar dat hij door de goede raadgevingen van Chidir, die hem op de een of andere manier door den wind worden overgebracht, weer vrij komt, waarna hij naar Iskandar terugkeert, die dadelijk naar Alwah oprukt. H.rzā verzamelt zijn leger aan den rand van de woestijn om Iskandar zoo te beletten voedsel en water voor zijn leger te krijgen. Hij wordt echter zelf gedood en zijn leger wordt verslagen door Moslim (die hierna altijd heet: Salām). Het leger van Alwah trekt terug naar de versterkte hoofdstad, waar H.r.b. de broeder van H.rzā tot koning gekozen wordt. Deze zendt om hulp naar zijn zuster Tūtah, ¹⁾ koningin van een naburig volk en stuurt den menteri, die reeds tot den Islam overgegaan was, naar het leger van Iskandar om dat te verspieden. Deze vertelt aan Iskandar, dat er ook gevaar dreigt van den kant van Tūtah en geeft onderwijl aan H.r.b den raad de stad uit te trekken en zich met zijn bondgenooten te vereenigen. Als H.r.b de stad verlaten heeft, gaat Chidir er heen en beweegt de bevolking zich te bekeeren. H.r.b verzamelt ondertuschen een leger van 500.000 man in Ganāb ²⁾, een aan hem onderhoorig land, maar ook dit leger wordt door Salām en zijn dappere troepen verslagen, zonder dat de andere vorsten uit het leger van Iskandar

1) In groep II: Tūnah.

2) In groep II: 'Anāb.

helpen. H.r.b besluit met het overblijfsel van zijn troepen nog eens den strijd aan te binden en dan onder het oog van zijn afgoden te overwinnen of te sterven. Een sétan antwoordt uit zijn berhala (afgod) en voorspelt hem een goeden afloop, maar 's nachts gaan Chidir en
5 Salām op bevel van Djabrail naar H.r.b en hakken den berhala om. Als H.r.b beveelt hen te grijpen, doet Allah een diepen slaap op hemzelf en zijn leger vallen en wordt hij met zijn afgod voor Iskandar gebracht. Als hij na alles nog op deze berhala blijft vertrouwen, slaat Salām hem
BII 300 met het beeld op het hoofd tot hij sterft. Een deel van het Alwahsche
10 leger bekeert zich daarop, terwijl het overige deel naar het leger van Tūtah vlucht, dat ondertusschen naderbij gekomen is. Tūtah brengt door haar toovermacht een waterzee over Iskandar's leger, die Chidir doet verdrogen, daarna een vuurzee, die Chidir uitbluscht en wordt eindelijk door Salām verslagen. Iskandar stelt een anderen koning aan
15 over Alwah en vertrekt, terwijl de eerstbekeerde menteri hem volgt met 20000 ruiters.

Na 30 dagen komt het leger aan een groote woestijn, die aan de andere zijde begrensd wordt door Tūbī, het rijk van koning Qibtā. Chidir zelf brengt aan dezen den brief, waarin wordt aangespoord tot
20 onderwerping en bekeering. Onderweg merkt hij de plaatsen, waar water te vinden is, met houten staken, opdat Iskandar daar bij den doortocht zal kunnen laten graven. Ondertusschen is Iblis, nadat hij door Chidir uit Alwah is verdreven, in Tūbī aangekomen, met zijn sétans, die al een weinig ontmoedigd zijn vanwege hun ervaringen met
25 Chidir. Hij vertelt aan Qibtā, dat Chidir op komst is en krijgt van dezen 100000 man om Chidir te dooden, maar als hij daartoe een poging waagt, krimpt hij ineem op den aanblik van den profeet, terwijl deze en zijn metgezellen door Allah met een muur van vuur worden omgeven. Als Qibtā en zijn onderdanen om raad vragen aan hun berhala's,
30 merken ze, dat die allen gebroken zijn en niet meer kunnen staan. Chidir komt even later bij Qibtā aan en deze wordt als vanzelf gedreven hem met eerbewijzen te ontvangen. Hij is zeer verwonderd over de talenkennis van Chidir, die hem ook vertelt, dat de afgodsbeelden allen gebroken waren, omdat de engelen met hun lansen de sétans,
35 die zich erin verborgen hadden, hebben doodgestoken. Chidir onderwijst hem in den waren godsdienst en hij spreekt de sjahadat uit. Een zijner onderdanen, wiens berhala niet beschadigd is, tracht Chidir te dooden met een vergiftigde dolk, maar zijn hand wordt slap en hij zelf sterft, doordat de dolk zijn dij verwondt. Alle onderdanen van Qibtā
40 bekeeren zich en maken alles in gereedheid om het leger van Iskandar te ontvangen, dat nu door Chidir door de woestijn geleid wordt.

Iskandar wil nu dadelijk verder reizen naar het land B.jāh, welks koning met Qibtā verwant is, omdat hun kinderen met elkaar gehuwd

zijn. Qibtā zendt een brief daarheen, maar de zoon des konings, die zeer sterk en dapper is, wil niet van onderwerping en bekeering weten, hoewel zijn vrouw hem aanraadt de zaak eerst beter te onderzoeken. Qibtā gaat vooruit en tracht met N.bilā, den koning van B.jāh, hem tot onderwerping te overreden. Als de prins weigert, wordt hij dronken gevoerd en naar het leger van Iskandar gebracht, wiens macht hem na zijn ontwaken wordt getoond. Hij veinst bekeering en vraagt verlot naar B.jāh te gaan, om zijn volk ook tot het ware geloof te brengen. Daar aangekomen, verzamelt hij echter het leger en wil Iskandar aanvallen, wat hem niet gelukt, daar deze reeds door Allah gewaarschuwd is. Zijn leger wordt verslagen en hijzelf gedood, B.jāh wordt geislamiseerd en Iskandar trekt verder, terwijl Qibtā en N.bilā (of B.nb.lā) hem vergezellen met 30000 man.

Daar de schatten van Soelaiman uitgeput beginnen te raken, stelt Chidir voor, eerst goud te gaan graven en daarna naar Mesir te gaan. De goudgraverij houdt het leger drie maanden op. In Mesir regeert koning Pālang, die indertijd op het bevel van Darinūs tot de vuurdienst was overgegaan en diens beeltenis op zijn dirhams had laten zetten. Als hij hoort, dat het leger van Iskandar reeds in Qūš staat, verzamelt hij zijn troepen en zendt vijf verspieters naar Iskandar. Een daarvan weet tot Iskandars tent door te dringen, maar wordt door Chidir, die hem in het Qibtiya toespreekt, ontmaskerd. Hij brengt zijn vier medeverspieters mee, waarvan hij er één, die een moordaan slag op Iskandar wil ondernemen, verraadt, waarna deze gedood wordt. De vier anderen brengen een brief van Iskandar naar Pālang met den opdracht zich te bekeeren en schatting te betalen. Pālang antwoordt, dat hij wel schatting wil geven, echter niet van godsdienst veranderen. Als de vijandelijke legers tegenover elkander staan, gaat Chidir zelf naar Pālang om die over te halen. Deze laat hem echter vergiftigde spijzen voorzetten. Chidir eet ervan, maar doordat hij tot Allah bidt, deert het hem niet. Pālang doet nog een poging Chidir te vergiftigen, maar nu eet hij bij vergissing zelf van het vergiftigde; vóór hij sterft heeft hij berouw en spreekt hij de sjahadat uit. Hij geeft zijn schatten aan Chidir om ze onder zijn dochters te verdeelen, en andere om aan Iskandar te schenken, waaronder een paard en een vijver van kristal, die nog behoord hebben tot de schatten van Firaoen. Chidir brengt Pālangs lijk bij Iskandar, die Balminās voor een graf en een gedenksteen laat zorgen. De onderdanen van Pālang zien Iskandars vriendelijkheid en bekeeren zich, de in Mesir gevestigde vuurtempel wordt in een moskee veranderd.

Het leger rukt vervolgens op tegen het land Sjam. Tībūs, de koning van Dimashq Filastīn vraagt hulp van Darinūs en trekt Iskandar tegemoet, zoodra hij hoort, dat Darinūs hem 100000 man hulptroepen

- zendt. Iskandar ontmoet eerst het volk van nabi Israil, over wie een nakomeling van nabi Daoed heerscht en die, omdat ze het ware geloof
- Bl 400 aanhingen, door T̄ibūs verdreven waren. T̄ibūs zendt Iskandar een brief, waarin hij uitstel vraagt om te beraadslagen, of hij zich zal be-
- 5 keeren of niet — zijn bedoeling is tijd te winnen, opdat ondertusschen de hulptroepen uit 'Adjam zullen aankomen. Iskandar gaat als bode vermomd naar het kamp van T̄ibūs, waar hij zich verwondert over het feit, dat T̄ibūs de onderhandelingen zoo rekt. Op den zevenden dag
- 10 overgebracht, dat deze hulp van Darinūs verwacht. 's Nachts vluchten Iskandar en de bode, terwijl ze verschillende soldaten van den wacht dooden, terwijl Chidir hun tegemoet komt, die een openbaring had ontvangen, dat de koning in gevaar verkeerde. De bode bekeert zich, den
- 15 volgenden dag wordt het leger van Sjam verslagen en T̄ibūs gedood. Heel Filastin onderwerpt zich behalve Sūr en Antāqiya en Dimashq. Iskandar bezoekt in Qaishāriya het graf van Ibrahim en Joenoes en gaat naar Baitoe'l-moekaddas, waar hij de pandita's van Israil vraagt zijn naam in hun boek te schrijven en met veel moeite en kosten een waterleiding aan laat leggen.
- 20 Op weg naar Sūr komt het leger voor een onbeklimbaren berg, die vlak aan zee gelegen is, waar Iskandar een weg overheen laat beitelen en waar hij Balminās een stad laat bouwen, die hij Iskandardūn noemt. In Sūr regeert koning Q. rqrūs, die zoo wijs is als Aristatālis. Hij wil wel met Iskandar onderhandelen, maar verzet zich aanvankelijk met
- 25 het doel zijn macht te toonen. Daar de stad zeer sterk is, richt Chidir er de stralen van zijn brandspiegel op, maar deze blijven zonder uitwerking, omdat Q. rqrūs beveelt alles te bedekken met kleeden, die in azijn gedrenkt zijn. Iskandar trekt met zijn leger terug om Q. rqrūs uit Sūr te lokken, deze trekt naar buiten, geeft zich vrijwillig over en
- 30 bekeert zich. Hij heeft een onderhoud met Iskandar en Balminās en vertelt hun zooveel wijze dingen, dat ze zeer verwonderd zijn. Hij maakt bekend, dat hij zich verzet heeft, om Iskandar te toonen, welk een kundig en machtig man zich aan hem zou onderwerpen. Hij schenkt Iskandar een kaars, die nooit opbrandt. Er komen inwoners van Sūr,
- 35 die Iskandar hulp vragen tegen de giftige slangen, die in zeer groote menigte in hun land voorkomen, en tegen het zoute water, dat het water in hun bronnen bederft vanwege de nabijheid van de zee. Koning Q. rqrūs weet wel een tegengif tegen de slangen, maar het water in de bronnen kan hij niet zoet maken. Iskandar en Chidir bidden tot
- 40 Allah en een engel openbaart hun, dat in een hol van een nabijzijnde berg een djin vastgeketend ligt, door Soelaiman bestemd om later zijn krachten in dienst van Iskandar te stellen. Deze gaat met Chidir den djin zoeken, bekeert en bevrijdt hem, waarop hij een kanaal en een

vijver graaft, zoodat Sūr voor altijd voorzien is van zoet water.

BII 450 De gemalin van Tībūs, genaamd Nūrani, zendt met medeweten van de aanvoerders van Darīnūs' troepen, die ondertusschen in Dimashq zijn aangekomen, haar dochter Nūrān naar Iskandar met een brief 5 waarin zij veinst zich te onderwerpen. Nūrān is zeer schoon van aangezicht, ze is als slavin vermomd en moet trachten Iskandar te vergiftigen. Ze maakt aan Iskandar, die voor haar in liefde ontbrandt, bekend, dat ze de dochter van Tībūs is. Hoewel Chidir met zijn karakterkunde geen bedrog bij haar kan ontdekken, waarschuwt hij 10 Iskandar tegen de dochter van een door hem overwonnen koning. Balminās raadt aan haar als ze slaapt, een stuk zwart lood op de borst te leggen, dat de macht heeft iemand al zijn geheimen te doen openbaren. Den volgenden nacht wordt de proef genomen en brengt Nūrān alles uit. Balminās wil haar dooden, maar Iskandar verzet zich daar- 15 tegen in zijn verliefdheid. Als Nūrān ontwaakt en Chidir haar vertelt dat haar plannen bekend zijn, heeft ze berouw en bekeert ze zich. 's Nachts blijkt door het stuk zwart lood, dat haar bedoelingen oprecht zijn, waarop Chidir haar met Iskandar in 't huwelijk verbindt. Na zeven dagen verkrijgt ze van haar gemaal toestemming om naar haar moeder 20 te gaan en te trachten die te bekeeren.

EIII 1 Drie aan Iskandar onderhoorige vorsten strijden met het leger van Darīnūs. Des avonds staken de legers het gevecht, Iskandar laat harnassen van tijgervellen maken voor de soldaten der Kasāk. Darīnūs is mismoedig, hij besluit de vrouwen en kinderen naar een kamp achter 25 het leger te laten brengen, opdat de soldaten niet gehinderd worden. Den volgenden dag is het gevecht buitengewoon hevig; opperbevelhebber aan den kant van Iskandar is de koning der Kasāk. Chidir maakt ondertusschen met radja 'Arab en zijn leger een omtrekkende beweging en rooft de vrouwen, kinderen, slaven en schatten van Darīnūs. 30 Iskandar zelf mengt zich in den strijd, waarop het leger van Darīnūs vlucht. Als het merkt, dat tot overmaat van ramp de tros geroofd is, begint het te twijfelen aan de macht van den vuurgod. Iskandar zendt als Darīnūs erom vraagt, de vrouwen en kinderen terug. De koningin en de prinses pogen Darīnūs weer tot den godsdienst van Iskandar 35 over te halen en beschrijven hem de grootmoedigheid van zijn tegenstander, maar hij wordt toornig en slaat haar.

Den volgenden dag beraamt Darīnūs een list, hij wil voor het leger van Iskandar wijken en het dan onverwachts in den rug aanvallen. Een zijner voorvechters echter verraadt het plan en Iskandar is op 40 zijn hoede. Er ontstaat een geweldigen strijd, Iskandar is bedroefd over de velen, die gedood worden, hij spreekt door middel van een tolk tot het leger van 'Adjam en vraagt, of het hem niet meer kent. De soldaten buigen zich neder voor hun vroegeren koning. Darīnūs weet

door groote geschenken een groep van het volk van Akrār over te halen Iskandar aan te vallen, maar deze doodt hen allen met het zwaard van Jāfat. Het leger van Darinūs vlucht en Iskandar geeft zijn tegenstander, die naar Iṣṭakhr gevlucht is, eenige dagen tijd om zich te
5 bekeeren. Deze echter vraagt schriftelijk hulp aan koning Pūz Hindi, maar krijgt een weigerend antwoord. Hij weent tot de brief van Pūz nat is van zijn tranen.

Intusschen verovert Iskandar langzamerhand geheel 'Irak. Hij doet
E III 10 nog een laatste poging Darinūs tot rede te brengen in een brief, die
10 hij hem zelf, als bode vermomd, brengt. Als hij vóór Darinūs staat, ziet hij, dat een van diens volgelingen hem herkent. Voordat deze zijn ontdekking heeft medegedeeld, vraagt hij verlof, iets buiten de tent te mogen doen, waarop hij te paard vlucht over de rivier P. rmās, die juist dichtgevroren is. Den volgenden dag wordt er weer gevochten.
15 Darinūs merkt, dat van zijn leger velen gedood worden en weinigen van Iskandars leger; hij daagt Iskandar uit tot een tweegevecht. De strijd, waarbij Iskandar zijn paard Dzā 'l-r.qīn berijdt, blijft lang onbeslist, daar beiden tegen elkaar zijn opgewassen. Eindelijk blijft het zwaard van Darinūs haken, en wordt deze gedood, waarna zijn leger
20 vlucht en Iṣṭakhr de poorten opent. Iskandar neemt de plaats van Darinūs in op den troon van Iṣṭakhr. Chidir bekeert de inwoners, en Juba Mud . k . r, de zoon van Mihrān Dailami wordt bestuurder van de stad met haar schathuizen. Iskandar beveelt de dooden te begraven, de gevangenen worden bekeerd, en Darinūs wordt naar de wijze der
25 Perzische koningen begraven. Iskandar zendt zijn moeder bericht van zijn overwinning en huwt met Ruqaiyatu'l-Kubrā, de dochter van Darinūs, die in zijn oogen nog schooner is dan de dochter van Ṭībūs. Iskandar bericht ook zijn overwinningen aan Aristaṭālis, die hem terug schrijft, te volharden in Allah's dienst.
30 Iskandar heeft brieven laten schrijven aan alle vorsten van Darinūs, dat zij zich bekeeren moeten, en alleen uit Ispahan, Bokhāra en Ray ontvangt hij een weigerend antwoord. Iskandar besluit hen met geweld te dwingen en trekt met zijn geheele leger op tegen koning Ṣ . rdīn van Ray. Onderweg bekeert hij de bevolking van Hamdani, koning
E III 20 Ṣ . rdīn met zijn leger en de bevolking van T . bāw . r (of T . yāw . r). De koning van Ray trekt Iskandar in het open veld tegemoet, aldus handelende tegen den raad van een zijner menteri's, die hem ried Iskandar in de stad af te wachten, van welke omstandigheid Chidir gebruik maakt 's nachts met 12000 soldaten uit Roem zich op te stellen
40 voor de poorten der stad, zoodat hem de terugtocht onmogelijk wordt gemaakt. Den volgenden dag wordt Ṣ . rdīn gedood door koningin Raḏīya en zijn leger bekeert zich, als het ziet dat het ingesloten is. Ook de stad Ray opent haar poorten, en de inwoners spreken de

sjahadat uit, de broeder van S.rdin wordt koning en de voorzichtige
menteri voegt zich bij Iskandars leger met 50000 man.

De koning van Bokhāra vraagt schriftelijk, of Chidir bij hem komt
om hem in te lichten omtrent den waren godsdienst. Als deze met zijn
5 slaaf P. tah Mis . k bij hem gekomen is, wil hij hem verraderlijk laten
dooden, maar elk zwaard doodt zijn eigen voerder. Als dan ook het
vuur in den vuurtempel niet helder vlammen wil, en zijn twee stokers
verteert, spreekt hij de sjahadat en vernielt hij de tempels. Chidir on-
derricht hem, o.a., dat hij schatting moet geven en de beeltenis van
10 Iskandar op de geldstukken (dirhams) moet laten zetten. Vol berouw
maakt hij zijn opwachting bij Iskandar, geeft schatting en krijgt wissel-
kleederen.

Radja Ispahan is van plan met radja D.ljān van Toerki een bondge-
nootschap aan te gaan tegen Iskandar, maar heeft het ongeluk in een
15 twist tijdens de jacht den Turkschen gezant te doodden, zoodat hij maar
EIII 30 besluit zich te bekeeren. Hij vernielt de vuurtempels en sluit zich met
30000 man aan bij Iskandars leger.

De troepen van Iskandar komen op hun verdere reis te staan voor
de rivier Jaihūn, die men wegens zijn diepte niet over kan trekken.
20 Men moet wachten op den winter, wanneer het ijs den overtocht ver-
gemakkelijkt. Aan den overkant wordt Iskandar begroet door de legers
van de koningen B.rkūli en Tjina M.liku, die zich onderwerpen.
D.ljān, koning van de Turken, wordt door een sétan aangespoord tot
den strijd met beloften van overwinning en buit, maar het resultaat is,
25 dat na harden strijd zijn leger verslagen wordt door de troepen van
koningin Raziya en koning Salām. Hij zelf wordt gevangen voor
Iskandar gebracht en, verbaasd over de vriendelijkheid, waarmee hij
ontvangen wordt, omhelst hij het ware geloof (membawa iman). Ook
zijn volk bekeert zich en geeft schatting, terwijl het een feestmaaltijd
30 aanricht voor Iskandars leger. De aan D.ljān onderhoorige vorsten
geven paarden aan Iskandar en ontvangen wisselkleederen. D.ljān zelf
voegt zich met 100000 man bij het leger.

Na 60 dagen komt men in een aangenaam groen land en ziet een
hoogen berg staan, waarvan Chidir vertelt, dat, als men een steen ervan
35 in zijn hand neemt en bidt om regen, het zeker zal beginnen te regenen.
Het dichtstbijzijnde volk is nu dat der Khūz, dat de zon aanbidt. Hun
koning maakt een plan op, Chidir te laten komen en hem dan te doodden,
waartoe een bode naar Iskandar gezonden wordt om te vragen, of
Chidir inlichtingen komt brengen. De gezant zelf wordt bekeerd en
40 waarschuwt Chidir, maar deze is zonder vrees. Radja Khūz laat een
groot gat in den grond met zout vullen en bouwt op dat zout een huis.
Als nu het zout natgemaakt wordt, zal het huis erin verzinken. Dit
huis wordt Chidir als verblijfplaats aanwezen, maar als 's nachts de

EIII 40 list volvoerd zal worden, blijft het huis volgens Allah's beschikking boven de zoutmassa hangen, en de menteri, die zijn vorst het plan aan de hand gedaan had, wordt met zijn geheele familie door de aarde ingeslikt. Radja Khūz en zijn volk bekeeren zich, en vermeerderen 5 Iskandars leger met 60000 man en veel schatten.

Men trekt door een dorre woestijn en komt daarna bij een bron, ¹⁾ die Sh.qqā heet, en waarvan het water, dat frisch als dauw en zoet als honing is, een genezende kracht heeft. Chidir vertelt, dat in Sindi een soortgelijke bron bestaat, die Bāp heet. Iskandar beziet, hoe de steenen, 10 die zich overdag onder water bevinden, 's nachts er bovenuit komen.

Het geheele leger drinkt uit de bron en reist daarna door een land waar bijzonder weelderig gras groeit. Een inwoner van die vlakke, die gevangen wordt, vertelt aan Iskandar, dat het dichtstbijzijnde land Sindi heet, geregeerd door Kidi Hindi, die het vuur vereert, en dat daarna 15 komt Hindi, waar Pūz regeert, die de berhala Būd aanbidt. Iskandar ontvangt een brief van Pūz, waarin deze hem aanraadt terug te keeren, als hij zijn leven liefheeft. Iskandar blijft op Allah vertrouwen en zijn vorsten betuigen hem hun trouw. Onderwijl brengt P. tah Mis . k een brief aan Kidi Hindi, waarin diens onderwerping geëischt wordt, maar 20 deze verzamelt op aanstoken van een sétan zijn leger en poogt het leger der geloovigen te omsingelen. Chidir waarschuwt Iskandar zoodat

EIII 50 deze zijn voorzorgen kan nemen, de koningen van Toerki en Chorasans strijden tegen Kidi Hindi, en Iskandar zelf levert een tweegevecht met hem en verwondt hem, waarna hij door D.ljān gevangen genomen 25 wordt. Zijn leger tracht hem eerst nog te bevrijden, maar wordt op de vlucht gedreven. Kidi Hindi spreekt de sjahadat, islamiseert zijn land, opent zijn schatkamers en geeft zijn dochter Badru 'l-Qumriya. De bruidschat bedraagt 300000 dinar, het bruiloftsfeest is luisterrijk en Iskandar ziet, dat zijn nieuwe gemalin nog schooner is dan Darinūs' 30 dochter.

F 1 Iskandar rukt op tegen Pūz, koning van Hindi. Deze is door een sétan, die sprak door berhala Būd, opgewekt ten strijde, en zijn leger, dat over gepantserde olifanten beschikt, dorst naar overwinning en buit. Daar Iskandar merkt, dat Raziya en Salām, en ook D.ljān niet op- 35 kunnen tegen het Hindsche leger, en dat ook de in het veld gezonden reservetroepen niet tegen de olifanten zijn opgewassen, vraagt hij aan Chidir om raad. Deze adviseert hem te bidden, en als Iskandar dat gedaan heeft, schiet hem een list te binnen. Al de metalen afgodsbeelden, die zich in zijn leger bevinden, worden roodgloeiend gemaakt en achter 40 de slagorde opgesteld. Als nu de olifanten weer aanvallen, trekt het leger terug, waardoor ze tegenover de gloeiende stukken metaal komen

¹⁾bertemoelah dengan seperti w.r.f hidjau warnanja segala roempoetnja....

te staan. Door de pijn, veroorzaakt door de aanraking van hun slurven met het gloeiende metaal, worden ze woest en werpen ze hun berijders af, terwijl ze het leger van Pūz in verwarring brengen. Daarna daagt Pūz Iskandar uit tot een tweegevecht, daar hijzelf zeer groot is, zijn tegenstander echter van middelmatige gestalte. Iskandar neemt het aan, langen tijd is de strijd onbeslist, totdat Pūz door zijn vijand, als zijn aandacht een oogenblik afgeleid wordt door lawaai in zijn leger, plotse-ling wordt overrompeld en gedood. Iskandar is bij deze gelegenheid ge-
zeten op zijn paard Dzū 'l-risin en gewapend met het zwaard van Jāfat.

Het Hindsche leger valt woedend aan, maar lijdt zware verliezen, zoo-
dat het zich door Bakhtiyār, den zoon van Pūz, laat overhalen zich te
onderwerpen. Als Iskandar dit hoort, laat hij Pūz begraven, en stuurt
Chidir naar Bakhtiyār, die zich met zijn volk bekeert en den berhala
Būd vernielt, zijn opwachting bij Iskandar maakt en hem volgt met
100000 man en 5000 olifanten.

Men trekt daarna naar vorst P. tūh, den vader van Pūz, die op
aandring van zijn kleinzoon Bakhtiyār vrijwillig het ware geloof aan-
neemt, door Iskandar en Chidir met eerbewijzen en geschenken wordt
overladen en meereist met 20000 uitgelezenen en 50000000 (lima riboe
laksa) soldaten.

Vervolgens komt men in het land Tīrīdūn, waar Brahmanen (Barham)
wonen, die niet gekleed zijn en in holen wonen. Als zij van Iskandars
komst hooren, schrijven zij hem een brief, waarin zij zeggen, dat bij
hen geen schatten, maar wijsheid te vinden is. Iskandar bezoekt hen
daarna met Chidir en stelt hen allerlei vragen nl.: 1. Hebt gij geen
graven? Antw.: Waar wij sterven, daar bevindt zich ons graf. 2. Welke
zijn er meer, gestorvenen of levenden? Antw.: Gestorvenen. 3. Wat is
sterker, het leven of de dood? Antw.: Het leven. 4. Wat was er eerder,
de zee of het land? Antw.: Het land. 5. Welk lid is het eervolst? Antw.:
De linkerhand. Iskandar vraagt hun daarna: Wat wenscht gij van mij?
Zij zeggen: Geef ons onsterfelijkheid. Iskandar: Die bezit ik zelf niet.
De Brahmanen: Waarom vermoeit gij u dan met het veroveren der
aarde? Iskandar: Dat heeft Allah zoo over mij beschikt.

Na het bezoek aan de Brahmanen doet Allah Iskandar van zijn
leger afdwalen, zoodat hij, eenzaam rondzwerfend, vele vreemde lan-
den en menschen (die niet nader aangeduid worden) ziet. Tenslotte
bidt hij tot Allah en vindt zijn leger terug.

Achter Tīrīdūn ligt negeri Qashmīr, welks koning Kan'ān bevreesd
is tegenstand te bieden. Qubād echter, een dapper koning, die hem
onderhoorig is, belooft Iskandar te zullen verjagen, maar wordt op het
slagveld zelf gedood door Salām; zijn leger wordt verslagen. Een sétan
vertelt Kan'ān door zijn afgod, dat de nederlaag te wijten is aan het
feit, dat hij zelf niet mee is opgetrokken. Kan'ān zelf valt dan Iskandar

aan, maar wordt verslagen en vlucht binnen de muren van Qashmīr.
F 20 Iskandar en Chidir bekijken de stad en Chidir vertelt, dat ze gesticht
is door een koning, genaamd Qashmīr, die een wijze dochter had,
genaamd Lāb, voor wie hij naast zijn paleis een prachtigen tuin liet
5 aanleggen. In dien tijd werd ook radja Jamshed door radja Sohāk uit
zijn rijk verdreven, waarna hij naar Qashmīr vluchtte. Daar kwam hij
in den gunst te staan van poeteri Lāb, hij huwde met haar en ze
woonden samen in haar tuin. Toen Lāb na eenigen tijd stierf, vroeg
Jamshed aan een koning der djins, met wien hij bevriend was, den
10 tuin te bewaken, zoodat geen sterveling die meer zou kunnen betreden.
Iskandar laat nu door Salām aan Kan'ān een brief brengen, dat hij
zich moet onderwerpen, en daar de koning van Qashmīr geen steun
meer ondervindt van den sétan, die gevluht is op het hooren van
Allah's naam in den brief, bericht hij aan Iskandar, dat hij zich wil
15 bekeeren, mits Chidir de poort van den tuin van Lāb voor hem opent.
Den volgenden dag gaan Iskandar, Chidir en Kan'ān naar de tuinpoort,
die zich opent als Chidir Allah aanroept, samen bekijken ze den tuin
en worden door tien der djins onthaald, die hun bovendien zeer veel
geschenken geven. Kan'ān spreekt de sjahadat uit en bekeert zijn
20 volk, hij geeft schatting aan Iskandar en krijgt wisselkleederen. Balminās
vervaardigt een bord, waarop de namen van Allah geschreven zijn, om
de djins te verhinderen den tuin in 't vervolg gesloten te houden.

Men komt nu aan den berg Sarandīb, waarop Allah nabi Adam,
toen hij hem uit den hemel verjoeg, heeft doen neerdalen en waar den
25 indruk van Adams voet nog in het gesteente te zien is. Soelaiman
vloog later op zijn vliegend tapijt, genaamd B. shīṭ naar Sarandīb
(of: boekit Siyalān) en liet de djins beloven niemand tot den berg
toe te laten, behalve geloovigen. Chidir vertelt Iskandar, dat aan het
hoofd der djins een zekere Shamrakḥ staat, die een nakomeling is van
30 Iblis. Deze ontmoet Iskandar, als hij 's nachts den berg bezoekt, en na
F 30 een lang twistgesprek probeert hij hem te dooden, maar Iskandar bindt
hem en voert hem mee naar het leger, waar hij gevangen gezet wordt
in een tent met een gracht er om heen, voorzien van borden, beschre-
ven met Allah's namen. S. rbiya, de zuster van Shamrakḥ, weet
35 in de tent door te dringen onder voorwendsel, dat zij hem zal overhalen
tot onderwerping, en tracht hem te bevrijden door hem in een paard
te veranderen. Als dit niet lukt, onderwerpt Shamrakḥ zich en belooft
schriftelijk Iskandar en Chidir voortaan te zullen gehoorzamen. Iskan-
dar beklimt daarna den berg Sarandīb.

40 Vervolgens laat Iskandar schepen bouwen om op te trekken tegen
koningin Z.ndāqah, die een naburig eiland beheerscht. Na een onbegrij-
pelijke passage blijkt het, dat Iskandar zelf vermomd naar het hof van
Z. ndāqah is gegaan, maar daar herkend wordt en gebonden met gou-

den ketenen. Na enkele dagen komt er een schip aan, welks kapitein door Iskandar herkend wordt als Chidir. Deze weet het vertrouwen van Z. ndāqah te winnen, en haar naar zijn schip te lokken om daar al de schatten te bezien terwijl Iskandar mee gaat als lastdrager. Zoo-

5 dra zij op het schip is, en Iskandar bevrijd, vaart men naar het vaste land Siyalān, waar zij in een tent opgesloten wordt. Haar leger rust de vloot uit en komt haar na, o.a. bewapend met geweren, allen zijn zwart van huid, de meesten naakt, sommigen met een ijzeren pantser, hun aanvoerder heet Z. m̄. m. Z. ndāqah zelf probeert hen gerust te

10 stellen, maar ze willen niets van onderwerping hooren, voordat zij uitgeleverd is. Chidir laat 's nachts hun schepen heimelijk weghalen, en als ze den volgenden dag 30 houthalers van Iskandars leger opeten, beveelt Iskandar Raḏīya hen aan te vallen. Ze onderwerpen zich en Z. ndāqah sluit zich bij het leger der geloovigen aan met 5000 soldaten.

15 Op weg naar Tjina, komt men langs een land dat Andjing hoetan

F 40 heet en langs F. sqā, waar de inwoners vertellen, dat hun koning gedood is door de koningin van een naburig eiland: Zāhrat. Iskandar laat door een schipper een bekeeringsbriefje naar Zāhrat brengen, maar deze geeft geen antwoord, daar ze zich onbereikbaar waant. Iskandar

20 echter laat een schip maken en onderneemt de reis met Chidir, Balminās en verder nog 1000 man. Onderweg bedreigen hen verschillende gevaren nl. bij den berg S. l. j, waar een ijsskoude wind waait, die door Chidir met de namen van Allah verdreven wordt, en bij de bergen Jil. r, die van glas zijn en waardoor de zon brandend heet heen schijnt,

25 waar Chidir door een wolk de kracht der zonnestrallen vermindert, en in den weg S. lūng, in welke men overnacht. Als men aangekomen is, verricht Chidir allerlei wonderen voor Zāhrat, waarop deze zich bekeert. Iskandar gaat nu met Chidir alle eilanden der zee en hun bezienswaardigheden bezoeken. Omdat hier drie jaren mee gemoeid zijn

30 en voor het leger gevaar dreigt van den kant van Bahmak, koning van Tjina, wordt aan koningin Raḏīya het opperbevel opgedragen over Iskandars leger. Bahmak trekt inderdaad tegen het leger op, maar als hij hoort, dat Iskandar op reis is, belooft hij met zijn aanval te wachten tot diens terugkomst. Iskandar beziet o.a. de boomen die

35 Shajaratul-wāqi heeten en waaraan menschen groeien. Verder bezoekt hij met Chidir alleen het eiland, waar deze profeet gewoon was Allah te aanbidden; daar is een steen, waaruit water komt, en een boek, waarin de taurat geschreven is. Chidir vertelt, dat hij er ver-toefd heeft samen met Moesa anak 'Imram en Joesja' anak Noen.

40 Als Iskandar bij zijn leger terugkeert, wil juist Raḏīya den strijd met Bahmak beginnen, en na een gering uitstel, waarin Iskandar plechtig wordt ontvangen door zijn leger, wordt de koning van Tjina verslagen. Hij verzamelt een grooter leger, en vraagt hulp aan den grootsten

vorst van Tjina. Daar Iskandar bedroefd is, dat er weer zooveel bloed zal worden vergoten, laat Balminās door zijn tooverij Bahmak de grootheid van Iskandar zien, zoodat hij voelt, dat zijn gezicht waarheid bevat. Bahmak is er door geïmponeerd en wil onderhandelen, Chidir bekeert hem en zijn onderdanen. Men trekt daarna naar Khāqā, het land, dat precies midden in negeri Tjina ligt (Tjina bestaat uit 300 landen, waarvan de verste heet: Wāq) en welks koning Qūqul heet. Deze heeft zeven wijzen die zeven steenen hebben, waaruit ze de toekomst kunnen lezen (de steenen zijn genoemd naar de planeten). Ze voorspellen hem, dat hij zal overwinnen, slechts hij, die den steen „maan” heeft, ziet daarin het portret van den man, die onoverwinnelijk is. Qūqul zendt teekenaars naar Iskandar om diens portret te schilderen, dat blijkt overeen te komen met de afbeelding in den steen, waarop Qūqul zich onderwerpt en geschenken aan Iskandar zendt, o.a. zijn dochter, met wie Iskandar huwt.

Vervolgens komt men in een streek, waar een bijzonder soort gras groeit, dat maakt, dat de herten, die ervan eten, muskus in hun navels krijgen, dat door de inboorlingen verzameld wordt. Iskandar laat een der herten vangen en bekijkt dit verschijnsel.

Even verder ontmoet men den berg van de Fir-mijn (boekit galian Fir), waar Iskandar en Chidir een gesprek hebben met een djin, die zegt een nakomeling van Šakhr te zijn en de daar aanwezige diamantmijn voor Iskandar te moeten bewaken. De koning laat de diamanten uitgraven en verdeelt ze voor de helft onder zijn leger.

Iskandar ontmoet nu de rijken der koningen Sanjāb en Ilāb, die hem beide hun opwachting maken, waarna zij zich bekeeren. Het land van Ilāb wordt telkens verwoest door een visch, T. bin geheeten, die op Iskandars bevel door koning Salām gedood wordt. De huid wordt op olifanten naar Iskandar gebracht en is 40 anak hoema groot. Chidir vertelt dat elk jaar zulk een visch tot voedsel strekt aan Jadjoedj wa-Madjoedj. Sanjāb en Ilāb sluiten zich bij Iskandars leger aan, elk met 5000 man.

Het leger verlaat Tjina, trekt 60 dagen door een woestijn, daarna 40 dagen door een waterrijke vlakte, waar het een bron ziet, waarin Allah alle dieren, die in de vlakte verdwalen, doet verdrinken, en na 10 dagen een tienmaal zoo groote bron, waar een beeld staat, daar geplaatst door Jāfat, den zoon van Noech en waar de dieren komen als ze ziek zijn, om er beter te worden of te sterven. Na een tocht van 40 dagen door steenachtig en 50 dagen door vruchtbaar land, komt het leger aan een soortgelijke bergpas als het moest doortrekken op den grens van Jābalsā, ook hier heeft Jāfat beelden van mannen te paard gemaakt, met gouden machinerieën in den grond (die hier m. hāl. k. heeten). Chidir vernielt deze machinerie, Iskandar neemt het goud mee,

en de zwaarden geeft hij aan Salām, Dailam, B.r.b.rah, Bakhtiyār en Alakhshām. Door de pas trekt het leger naar het land Jābalqā, dat dicht bij de plaats van het opgaan der zon ligt. Soldaten van Iskandar vangen een inwoner van dat land, geheeten Abdu'l-nār (artinja hamba
5 api) anak S. nīn, die Iskandar waarschuwt voor de macht van zijn koning Manyamāj. Hij brengt een brief van Iskandar naar zijn vorst, maar deze antwoordt, dat hij wel schatting wil betalen, maar zich niet bekeeren. Iskandar laat het heele leger onder den muur van Jābalqā langs marcheeren, om indruk te maken op Manyamāj, die vanaf den muur
10 wordt ingelicht door Abdu'l-nār en o.a. ook ' . zhān van Jābalqā ziet. Iskandar rijdt zelf onder een schitterende pajoeng op zijn paard Dzū'l-bānīn. Als Iskandar daarna om de stad heen wil rijden, merkt hij, dat hij na drie dagen nog geen vierde gedeelte heeft afgelegd. Manyamāj wil Iskandar 's nachts onverwachts overvallen, maar deze
15 is op zijn hoede, en na een hevigen strijd wordt hij in de stad teruggedrongen. Als de stad de poorten gesloten houdt, stelt Chidir ook hier zijn tooverspiegel op. Manyamāj ziet het gevaarte en bidt tot het vuur, maar dit zegt tot hem: Allah heeft alles geschapen en is de eenige God. Als dan Chidir den volgenden dag de spiegel in werking stelt,
20 en het koper van den muur gloeiend wordt, opent Manyamāj de poorten en spreekt hij met zijn volk de sjahadat uit. Hij vernielt de vuurtempels, maakt een feestmaaltijd gereed voor Iskandar en zijn leger
F 70 en vergezelt dezen met een groot aantal uitgelezen mannen.

Men komt daarna dicht bij de plaats van zonsopkomst, de zon wordt
25 met den dag grooter. Eerst bekeert men nog een volk van behaarde holenbewoners, daarna bezien Iskandar en Chidir de plaats van zonsopkomst, waar de engelen elken morgen de zon met kettingen van onder den berg Kaf, die de wereld onringt, vandaan trekken.

Van hier keert men terug in westelijke richting en ontmoet de bani
30 Kardam, die met hun koning bekeerd worden door het ontzag dat Chidir hun inboezemt en door het feit, dat Chidir hun afgodsbeelden voorover stuk laat vallen. Het geheele volk der Kardam heeft schapenhaar over het geheele lichaam, Balminās maakt een obat, waardoor dit haar uitvalt. Radja bani Kardam sluit zich bij het leger aan met 5000
35 uitgelezenen.

Vervolgens komt men bij het rijk van radja Khūda, dat aan de zee ligt. Een sétan heeft daar het volk tegen Iskandar opgezet, maar als Chidir komt, heeft hij geen invloed meer op hen. Het volk slaapt 's nachts op een eiland, daar zij, die op het vasteland achterblijven,
40 allen opgegeten worden door luizen (pedjat). Als Chidir met zijn gezelschap op het vasteland overnacht en ongedeerd blijft, en daarna Balminās de luizen verdrijft, bekeert het volk van Khūda zich.

Daarna komt Iskandar bij het rijk van Shabarik, dat door het leger

der Kardam verslagen wordt en zich bekeert.

Hiaat. — Iskandar en Chidir bezoeken een djin, die aan Iskandar geschenken geeft volgens opdracht van Soelaiman. Iskandar laat Chidir, die door den djin geholpen wordt, een bouwwerk (perboeatan) maken, 5 waardoor zijn naam in de toekomst bestendig zal blijven.

F 80 Hiaat. — Koningin Noedjoem hoort, dat Iskandar op het eiland Nuqtah vertoeft; zij zendt S.lbān met geschenken naar Iskandar om te zeggen, dat zij hem al haar schatten wel wil geven maar geen andere godsdienst wil aannemen. Wat Iskandar en Chidir ook doen om haar te 10 overreden, zij besluit te strijden, hoewel haar gevoelens jegens Iskandar en zijn leger niet vijandig zijn. Deze overwint haar in een tweegevecht, waarna zij en haar volk het ware geloof aannemen. Op schepen van Noedjoem vaart het leger dan naar het land van den koning der zwarten (Zanggi), genaamd Dzū 'l-nābin. Deze wil zich niet bekeeren en 15 wordt na een hevig gevecht, dicht bij een brug, die hij bij de grens van zijn land gebouwd heeft, verslagen, en gedood. Zijn volk bekeert zich en het leger houdt eenigen tijd rust in het land. Sjabarik wil met Noedjoem huwen, Iskandar zendt zijn vrouw, de dochter van Kidi Hindi naar Noedjoem, die toestemt, en Chidir leidt de huwelijksplechtigheid.

20 Daarna reist men naar Ṭabarishṭān, welks koning het leger tegemoet trekt en de sjahadat uitspreekt. Vervolgens komt men bij het land Darwanda, koning: Tarkhān. Deze geeft aan Bali li bevel bij een hollen weg aan de grens de wacht te houden en het leger der geloovigen niet door te laten, dan nadat het den tol heeft betaald. Chidir tracht Bali li 25 over te halen afstand te doen van zijn eisch, maar deze neemt een zeker werktuig (dat nār.tj genoemd wordt) en sluit daarmee den weg af. Hij toont zijn vaardigheid door een pijl, door hemzelf in de lucht geschoten, met een anderen pijl te doorklieven. Iskandar laat nu door radja B.r.b.rah en radja Jābalsā den berg aan de zijde van den hollen weg 30 beklimmen en Bali li naar de vlakke drijven, waar hij door Chidir gedood wordt. Het leger trekt door de enge plaats en wordt door Ṭarkhān, die de nederlaag van Bali li vernomen heeft, afgewacht met 200000 boogschutters. Ṭarkhān is van plan niet met het gevecht te beginnen dan wanneer Iskandar aanvalt, maar hem ook geen voedsel of eerbewijzen 35 te geven. Chidir voorziet verschillende kameelen van katoenen harnassen, beschutting tegen de pijlen, en bewapent de soldaten met lontgeweren en granaten. Daar Aristāṭālis de opdracht gegeven heeft altijd F 90 eerst te trachten door overreding te bekeeren en daarna pas te vechten, wordt er een brief gezonden naar Ṭarkhān, maar deze valt aan. Chidir 40 stuurt de geharnaste kameelen op zijn leger af, dat in verwarring gebracht en verslagen wordt. Het legt de wapens af en spreekt vóór Iskandar de sjahadat. Als dat geschiedt, komt ook Ṭarkhān, die verdwenen was bij het gevecht, met wonden overdekt tevoorschijn. Zijn

wonden worden geheeld door een geneesheer van Iskandar. Hoewel een menteri waarschuwt, dat hij niet te vertrouwen is, zendt deze hem toch naar zijn land om dat te bekeeren. Hij doet dit en sluit zich bij het leger aan met 50000 man.

- 5 Men komt in een vlakte zonder eenig geboomte, waar de weg versperd wordt door duizenden slangen, die echter opgegeten worden door de babil, de rijdieren der Kasāk. Vervolgens ontmoet men het land van koning Riyān, die zich vrijwillig bekeert en zich bij Iskandars leger aansluit.
- 10 Na een reis van 40 dagen bereikt men het volk Manghāk in het land Asātlīn, welks koning Wātid Qanātīr heet. Dit volk hangt het ware geloof aan. De weg over de grens van het land leidt door een gang dwars door een berg en is met kettingen afgesloten. Chidir maakt zich bekend aan de bewakers; deze berichten de aankomst van Iskandar aan hun koning, die juist in een strijd is gewikkeld met Jadjoedj en Madjoedj, die in de buurt wonen. Hij maakt zijn opwachting bij Iskandar en biedt hem schatten aan, die zeer veel zijn. Chidir vertelt aan Iskandar de afkomst van Jadjoedj en Madjoedj. Toen Adam, Hawa, de pauw, Iblis en de slang uit den hemel geworpen waren, kwam elk
- 20 van hen op een andere plaats van de aarde terecht, waardoor Adam van Hawa gescheiden was. Hij verlangde toen zoo naar haar, dat hij in zijn droom zich verbeelde gemeenschap met haar te hebben, bij welke gelegenheid uit de air mani van Adam Jadjoedj en uit de hail van Hawa Madjoedj ontstond. Iskandar komt het leger van Wātid
- 25 Qanātīr te hulp en Jadjoedj en Madjoedj worden verslagen. Iskandar verneemt van eenige gevangenen, dat hun koning Qānūn heet, en dat ze alle volken pogen te bekeeren tot den dienst van zon en maan. Iskandar vecht zoo lang met hen tot ze ingesloten zitten tusschen twee bergen, welks einden tot aan den horizon reiken. Hij sluit ze daarna
- 30 op met een muur van koper, ijzer en lood, vooral veel koper, waarvan hij genoeg heeft, omdat Allah in de buurt een zeer rijke kopermijn aanwijst, als het beschikbare materiaal niet voldoende blijkt om den muur te voltooien.

Daarna reist het leger verder en ontmoet men het volk T.rjamāniyūn, met koning Farzil, dat de boeken van Ibrahim begrijpt. Ze vertellen

35 aan Iskandar, dat ze afstammelingen zijn van 'Arjān, nakomeling van Noech. Ze wonen op de graven, omdat ze altijd aan hun dood willen denken, en hebben geen rechters, omdat ze besloten hebben geen onrecht meer te doen.

- 40 Men trekt dan twee maanden lang langs den oever van de zee, die
- F 100 de wereld omringt, ontmoet er den engel Mikail, en verschillende andere engelen, die de regen, bliksem en wind op Allah's bevel bedienen en komt dan aan de Durdur, de plaats waar het water voor

alle zeeën, rivieren en bronnen weer in de aarde verdwijnt. Teneinde dit alles goed te kunnen bezien, laat Iskandar zich, nadat hij schriftelijk zijn koninkrijk heeft overgedragen aan Chidir, ingeval hij niet levend terugkomt, in een glazen kist in zee drijven. De kist wordt ingeslikt
5 door een grooten visch, die op Allah's bevel zelf ook doorzichtig wordt en die met Iskandar afdaalt in de zeven verdiepingen der aarde, hem o.a. den visch Noen laat zien, die de aarde draagt en hem uitspuwt op de plaats waar alle water der aarde naar beneden stroomt en weer naar boven spuit. Iskandar verlaat de kist en beziet alles rustig, o.a.
10 ook den engel, die de verdeling van het water regelt. Daarna brengt de visch hem weer naar boven, waarbij hij ondertusschen den inhoud der zee beziet en laat hem op de zee drijven, vanwaar hij wordt ingehaald en met blijdschap begroet door zijn leger. Iskandar brengt verslag uit van alles wat hij beleefd heeft.

15 Vervolgens komt men bij het volk der Alaqlā'at, koning H. sht, dat met slingers is gewapend, en door sétans wordt opgestookt het leger van Iskandar aan te vallen. De sétans doen het leger der Alaqlā'at zulke gestalten aannemen, dat de geloovigen er door verschrikt worden, maar Chidir verjaagt de sétans door zijn gebed en het vijandelijke
20 leger wordt verslagen. Daar de ontkomenen zich niet willen bekeeren, worden ze zoo lang in hun stad ingesloten tot ze verhongerd zijn.

Iets verder ziet men een bron en vandaar een weg, die volgens Chidir leidt naar het volk der Bani Gurgur, koning Munkilān, van wie de vrouwen te paard strijden en de mannen te voet, en wier berhala
25 Sūwā' heet. Chidir stuurt er 10.000 uitgelezenen heen om hun kudden te rooven. Dit lukt aanvankelijk, maar als ze de kudden met zich mee willen voeren, worden ze omsingeld door troepen van Munkilān, die hen hun wapens laat houden, omdat hij uit de sterren gelezen heeft, dat Iskandar onoverwinnelijk is. Chidir weet daarna met behulp van
30 een engel de gevangenen 10.000 te bevrijden. Een vrouwelijk verspieder der Gurgur wordt door Chidir gegrepen en teruggestuurd met de boodschap, dat Iskandar den volgenden dag zal oprukken. De
F 110 voorhoede van dat leger is reeds 500.000 man sterk, zoodat Munkilān geheel overbluft is. P. taḥ Misk weet een der strijdbare vrouwen te overweldigen, die, naar haar koning teruggestuurd, de macht,
35 mildheid en eischen van Iskandar aan hem overbrengt. Als Chidir dan ook nog bij hem komt om hem te overreden, bekeert hij zich met zijn onderdanen.

Hierna bereikt men weer het rijk van Kidi Hindi, die Iskandar met
40 veel geschenken begroet en aan wien deze zijn dochter teruggeeft, daar hij verklaart veel verlangen naar haar gehad te hebben.

Het volk Ātdān Gūla wordt door geweld bekeerd. Zeven maanden later ontmoet men een kluizenaar, die een brief brengt van Āristaṭālis,

die raadgevingen bevat en vermaningen voorzichtig te zijn, daar Iskandar nu 30 jaar oud is. Iskandar zendt een antwoord, waarin hij zijn avonturen beschrijft en de wonderen van Indië vertelt.

Men trekt door Istakhr en Kirmān en bereikt Jaman, waar de 5 toovenares Tamimat haar koning belooft Iskandars leger te zullen vernietigen. Ze doet een zee en een kasteel ontstaan, welks poorten gesloten zijn door belletjes, maar op Chidirs gebed worden al deze werken verijdeld, waarop Tamimat zich bekeert. Ze schrijft aan haar koning, die Sarwāh heet, dat hij ook het ware geloof moet aannemen. Chidir 10 voegt hier nog eenige woorden aan toe en de brieven worden door hem en de toovenares door den wind naar Sarwāh overgebracht, waarop deze besluit zich te bekeeren. Samen met den koning van Jaman bezoeken Iskandar en Chidir nu het paleis Iram Dzāt al-'imād alti, dat 15 gebouwd is door Shadād ibn 'Ad, waarvan Chidir met Allahs hulp de poorten weet te openen. Boven de poort staat een opschrift in een marmeren plaat, verhalend, dat de eenige mensch, die vóór Iskandar in het paleis is binnengedrongen, Soelaiman is geweest. Deze heeft de inscriptie laten maken en vertelt hoe Allah, toen hij (S.) eens zich er op beroemde, dat geen mensch meer begunstigd werd door 20 Allah dan hij, de winden beval zijn vliegend tapijt te laten vallen, zoodat 4000 van de menschen die zich erop bevonden, stierven, en hoe hij ook later, toen hij met zijn vizier Aşaf ibn Barakhyā de mieren bezocht door de koningin der mieren, die hem op de broosheid van het leven wees, werd beschaamd gemaakt. Eindelijk kwam hij bij het 25 paleis, maar kon er niet binnendringen, zelfs niet met behulp van den koning der geesten D.mī Bān, tot de vogel F. si hem behulpzaam 120 was. Iskandar, Chidir en Sarwāh dringen ook het paleis binnen en bekijken de pracht van de kamers en zalen, waar allerlei spreuken en vermaningen op de wanden geschreven zijn. Langs geheime gangen 30 en trappen komen ze bij een rivier, waarvan de oevers afgezet zijn met edelsteenen, en waar een berhala zit, die door Chidir verwoest wordt. Daarna keeren ze naar het leger terug, terwijl Chidir het schrijftafeltje, dat aan den hals van den berhala hing, meeneemt. Niemand is in staat het opschrift te lezen, tot een kluizenaar uit het bosch het 35 vertaalt. Het is geschreven in de Saryānī-taal en luidt: Ik, koning Shadād was een groot vorst, maar toen mijn tijd gekomen was, stierf ook ik, en al mijn dienaars, hoeveel het er ook waren, verlieten mij. Als Iskandar en alle aanwezige vorsten nog ontroerd zijn over het opschrift, 40 komt dengen takdir Allah Iram Dzāt al-'imād alti zelf tot Chidir en klinkt er een stem, die hen uitnoodigt het paleis voor de tweede maal te bezoeken. Ze bezien het paleis nog eens, ook den tuin ervan, waarvan de muur van zilver en de boomen van goud zijn. Ze vinden er een tempel met veel gouden kandelaren en 20 groote kamers onder

den grond, met schatten gevuld. Daar staat ook een kist, waarop een opschrift gegraveerd is in het Grieksch, dat door Chidir vertaald wordt: Shadād hoorde eens van een grijsaard de heerlijkheden van den hemel en de verschrikkingen van de hel. Hij bracht toen al zijn schatten
5 bijeen en beval een paleis te bouwen, dat in heerlijkheid den hemel moest evenaren. Het werk ging voorspoedig, Allah zond zelfs engelen om de bouwers te helpen, maar toen Shadād het paleis wilde betreden, vond hij de deuren gesloten en op 't zelfde oogenblik werd zijn leven door den engel des doods weggenomen.

10 Vervolgens bezoekt Iskandar het land Makkatu 'llāh, waar op dat oogenblik Misrah koning is, die hem eerbiedig ontvangt. Hij maakt twee nakomelingen van Ismail amir van Mekah en maakt door zijn geschenken alle inwoners van het land rijk.

In het land Hijāz wonen veel geesten, die den bedevaartgangers naar
15 Mekah den doortocht belemmeren. Het leger trekt door dit land, waar eerst door de tooverkracht van Balminās de mieren, die er door hun geweldig aantal zeer gevaarlijk zijn, verstrooid en vernietigd worden.
F 130 Even verder verdelgt Chidir door zijn speeksel de sétans, die er huizen, en Tamimat dooft door het oproepen van een zee hun vuren. Daarna
20 worden met behulp van geloovige djins hun kwade soortgenooten overwonnen, en Chidir beveelt de eersten de laatsten te blijven bewaken, zoodat de bedevaartgangers ongehinderd door het land kunnen trekken. Dit land heet ook Hayy wa-' adzāb (volgens de hss. Perzisch voor: slechte weg) en het volgende heet 'Aidzāb (Perzisch voor: goede weg). De
25 koning daar heet Sābūr, deze regeert tot aan het land Qūs, hij had tegelijk met de koningen van Kandariya en Uswān het ware geloof aangenomen, toen Pālang van Mesir zich bekeerde. De inwoners zijn eerst bevreesd voor het binnentrekende leger, omdat het langs een weg, waar nog nooit iemand in geslaagd is langs te trekken, maar als
30 Sābūr hoort, dat het Iskandar is, haast hij zich hem te begroeten; men wisselt persembahan en persalin.

Iskandar bezoekt vervolgens de koningen van Mesir en Qūs en komt daarna in Kandariya, over een brug, die hij laat slaan over den Nil. Chidir vertelt over het belang van den Nil voor Mesir, en dat het twee-
35 maal gebeurd is, dat hij geheel uitdroogde, maar beide malen liet Allah zich verbidden hem weer als te voren te doen stroomen, de laatste maal door Joesoef. Bij het bezoek van Iskandar aan Ş . fūān van Kandariya komen alle koningen van Joenan bij hem ter audientie. Chidir vertelt aan Iskandar dat Kandariya gesticht is door radja Jūbair, ten tijde
40 dat radja Ch . n . k negeri Baitoe 'l-moekaddas veroverde. Jūbair was in een oorlog gewikkeld met H . rūfah, koningin van Mesir — het koninkrijk van Mesir bestaat reeds 700 jaar — en slaagde er in Berāqī Ahlām in te nemen en daarna heel Mesir te bezetten, zoodat H . rūfah

ook de stad, waarin ze haar laatste schuilplaats gezocht had, aan hem moest overgeven. Jūbair deed haar een huwelijksvoorstel en zij stemde toe op voorwaarde dat hij voor haar een stad bouwde aan de zee. Jūbair liet werklieden en materialen komen en beval op een bepaalde plaats een stad te bouwen, maar wat men overdag bouwde, werd 's nachts telkens verwoest door allerlei wezens, die uit de zee opstegen. Jūbair werd van schaamte, dat hij zijn belofte niet nakomen kon, maloe en gek (gila) en begon in de bosschen te zwerven, waar hij geregeld een geitenhoeder bezocht bij den berg S. fil. Deze geitenhoeder vertelde hem, dat er eens een vrouw uit de zee opsteeg, die aanbood met hem te vechten; won zij, dan zou zij een geit krijgen, won hij, dan zou ze zijn vrouw worden. Daar ze telkens van hem wist te winnen, verminderde zijn kudde zichtbaar. Koning en hoeder verwisselden toen van kleederen en Jūbair slaagde er in de vrouw, die Kandariya heette, te bedwingen, waarna zij den geitenhoeder als vrouw volgde en voor hem uit de zee allerlei schatten ophaalde. Toen Jūbair later op zijn zwerftochten het echtpaar nog eens tegenkwam, gaf Kandariya hem den raad, teekenaars in glazen kisten in zee te doen nederdalen en deze afbeeldingen te laten maken van de wezens, die de stad telkens verwoestten. Dan moesten van die wezens koperen beelden gemaakt worden en deze zouden de macht hebben hun origineelen te verschrikken. Jūbair volgde den raad op en het bouwen der stad, die Kandariya genoemd werd, kon ongehinderd ten einde gebracht worden. Jūbair liet aan H. rūfah weten, dat aan haar voorwaarde voldaan was, en deze stuurde hem een toebereide schotel met vergif, waarvan hij at, zoodat hij stierf.

Hierna vertelt Chidir nog, daar Ni'mat van Andaloës hem ernaar vraagt, dat hij ten tijde van Ishak geboren is, in hetzelfde jaar als Jakoeb Israil Allah, en dat hij Joesoefs vriend was, toen deze regeerde over Mesir, en dat hij in Majma'u'l-bahrain woonde tot hij Moesa ontmoette. Jūbair leefde 500 jaar geleden. Allen zijn hierover zeer verwonderd, daar Chidir eruit ziet als een man van 30 jaar.

Iskandar laat op de plaats van Kandariya een nieuwe stad bouwen met veel paleizen, vanaf negeri Abl. wai Riyūn tot aan Abūāmar en vanaf Galian Kār. m tot aan de zee. De stad krijgt onderaardsche afvoerkanaalen naar den Nil en aan de kust wordt de Manār gebouwd door F. rbūlis, waarin een spiegel staat, waarin zelfs het kleinste schip wordt gezien, dat de stad nadert. Iskandar beveelt den naam van de stad te vermeerderen met twee letters, zoodat het wordt: Iskandariya.

Iskandar trekt daarna weer verder. Na eenigen tijd beveelt hij al zijn wijzen een stad van koper te bouwen, opdat hij daar zal kunnen gaan wonen als hij terugkomt van de levensbron. Zelf trekt hij met het leger verder linksaf naar het Westen (kepada pihak kiri magrib)

tot 'Ainoe 'l-djam'ijat, waar men menschen ziet, die in hollen wonen. Het blijken geloovigen te zijn en Iskandar laat voor hen een stad bouwen, die hij Sāgarṣā noemt (dengan bahasa Roem, artinja kepala tirai loeloemat).

5 Als Iskandar het land der duisternis (tirai loeloemat) wil binnendringen, raden zijn wijzen hem aan liever merries dan hengsten mee te nemen. Chidir kiest een voorhoede van 100000 man uit en ontvangt van Iskandar een steen, die licht als de zon is en schijnsel moet geven in de duisternis. Op den zesden dag betreden de paarden een bodem,
10 die geluid maakt als de hoeven ermee in aanraking komen. Chidir zegt: Wie er veel van neemt, zal berouw hebben, en wie er niet van neemt, zal ook berouw hebben. Sommigen stijgen af en nemen eenige steenen van den grond mee. Op den tienden en elfden dag wordt het lichter, omdat er een gouden huis staat met veel edelsteenen versierd. De op-
15 geraapte steenen blijken waardevolle edelsteenen te zijn. Wie weinig nam, had berouw, omdat ze hem door de oversten werden afgenomen, en wie veel nam eveneens.

Iskandar laat hier Chidir en het leger achter en gaat alleen de levensbron zoeken. Na eenigen tijd wordt Chidir ongerust over zijn uitblijven
20 en verlaat hij heimelijk het leger om hem te zoeken. De achtergeblevenen worden zeer beangst over hun eigen lot en vragen raad en troost aan de zeven wijzen, die zich bij hen bevinden. Deze wijzen allen op de broosheid van het aardsche bestaan en dat de hemel te verkiezen is boven dit leven. Den volgenden morgen worden ze alle zeven dood
25 aangetroffen: ze zijn gestorven van droefheid over Iskandar en over het feit, dat niets en niemand den dood kan afweren. Na eenige dagen komt Chidir terug, zijn aangezicht blinkt en hij lijkt nog jonger dan vroeger, hij is vergezeld van nabi Alias en nabi Arām. Hij vertelt, dat hij eerst het beest Dābbatu 'l-arz tegengekomen is, dat vóór den oordeelsdag verschijnen zal en de geloovigen en ongeloovigen door een zegel op het voorhoofd zal merken, en dat hem voorspelde, dat Iskandar het levenswater niet zou drinken, maar dat hij (Chidir) er reeds dichtbij was. Wel trachtte Iblis, eerst vermomd als een kluizenaar, later als
30 een vrouw, hem op een dwaalspoor te brengen, maar een stem uit den hemel bracht hem bij de levensbron, waar hij Alias en Arām, den zoon van Sjam, aantrof, den bewaker van het graf van Adam. Alle drie dronken ze van het levenswater, waarna ze het leger weer opzochten. Iblis trachtte hen hierin te hinderen, maar op Allahs bevel werd deze door Asrafil achterhaald en gekastijd. Daar Alias voorspelt, dat Iskandar over vier dagen zal terug komen, blijft men rustig op hem wachten.
F 150

Iskandar komt op den tweeden dag van zijn zwerven door de duisternis aan een ontzaglijk groot paleis, waar hij een vogel in een venster ziet zitten, die hem vertelt, dat hij al vóór Adam geschapen is, en dat

zijn eenige voedsel is het uitspreken van den zin: La ilaha illa 'llah, Moehammad rasoeloe 'llah. Iskandar verwondert er zich over dat de vogel Moehammads naam noemt, terwijl die nog niet op de wereld gekomen is. Midden in het paleis ziet Iskandar den engel Asrafil, die daar
5 staat met zijn eene voet naar voren en zijn andere naar achteren, van de benedenste verdieping der aarde tot in den zevenden hemel reikend, de oogen naar den hemel gericht. Hij leert Iskandar, dat Moehammad, die komen zal, de grootste der profeten zal zijn en vertelt, dat hij (Asrafil) de bazuin van den laatsten dag zal blazen, ten teeken, dat
10 alle schepselen sterven, 40 jaren daarna zal hij weer blazen, dan zullen alle schepselen weer opstaan. Iskandar vraagt hem: „Wanneer is de oordeelsdag?“, en hij antwoordt: „Dat weet Allah alleen.“ Hij geeft Iskandar als bijzonder geschenk van Allah een steen mee ter grootte van een kippenei, en beveelt hem naar het leger terug te keeren. Ook
15 geeft hij hem een tros hemelsche druiven, die maken, dat hij, die ze eet, geen honger of dorst weer zal voelen, mits hij geen ander voedsel tot zich neemt. Iskandar begeeft zich op weg en komt een oud man tegen, die hem een appel geeft, waarvan hij eet, zoodat de werking van de druiven verijdeld wordt. De grijsaard maakt zich bekend als Iblis
20 en hoont den bedrogen koning. Iskandar zwerft verder. Iblis tracht hem op een dwaalspoor te brengen, eerst in de gedaante van een kluisenaar, dan in de gedaante van een oude vrouw, maar het lukt hem niet.

Eindelijk vindt Iskandar zijn leger, waar hij met vreugde wordt ont-
25 vangen. Hij vertelt zijn wedervaren en toont den steen, die Asrafil hem gegeven heeft. Deze wordt, op bevel van Alias, opgewogen tegen goud en blijkt steeds zwaarder te zijn, terwijl slechts een handvol aarde reeds voldoende is de schaal te doen doorslaan. Chidir: De leering, hierin besloten, is deze: Al heeft een mensch ook alle rijkdommen der wereld
30 in zijn bezit, het is niets in zijn oogen, die alleen verzadigd worden door een handvol aarde. Chidir vertelt daarna, dat hij de levensbron wél gevonden heeft. Iskandar is zeer teleurgesteld en verdrietig.

Daarna verlaat men zoo gauw mogelijk het land der duisternis, en keert terug naar Šāgaršā. Als stadhouders stelt Iskandar hier aan
35 Balminās en zijn zoon Ašt.r̄mā, in de plaats van S.ndsālūs.

Iskandar trekt verder door de landen, die hem onderworpen zijn, tot hij komt bij de F.r̄fūr. Midden in een beschrijving, die Chidir van de wildheid en onbeschaafdheid van dit volk geeft, wordt verteld, dat Iskandar Balminās en zijn zoon in een brief vermaant, dat ze recht-
40 vaardig moeten regeeren. Deze doen werkelijk hun best en onder hun bestuur komt de stad Šāgaršā tot grooten bloei. Balminās heeft nog een zoon, S.li geheeten, die wijzer is dan Ašt.r̄mā. Eens zit de wijze met dezen zoon te praten, als er een man voor hen verschijnt, die vertelt,

dat een visch, die zijn vrouw voor hem toebereid heeft, telkens van de schotel afspringt, als ze zegt: „Moge Allah de vrouw, die ontrouw is jegens haar man, te schande doen worden.” S.li gaat met den man mee naar huis, en ontdekt, dat de slavin van diens vrouw in werkelijkheid 5 een man is en haar minnaar.

Na eenigen tijd sterft Balminās, en S.li volgt hem op. Als deze een slecht leven begint te leiden en daarom door de oudsten wordt vermaand, verhuist hij naar het land Z.h.h en maakt het daar nog erger. Midden in een avontuur, dat hij daar heeft, als hij een vrouw wil 10 schaken, eindigt het hs. abrupt.

Aanteekeningen bij den Tekst.¹⁾

Blz. 40 : 1. *Bismi 'Ulahi nasta'inoe* — (Ar.) In den naam van Allah, den Barmhartige, den Goedertierene. Hem vragen wij bijstand. *bi 'Ulahi [al] 'alijji* is waarschijnlijk het begin van een andere uitdrukking; zooals het er staat, beteekent het: Allah den hoogverhevene.

Blz. 40 : 6. *jang tiada dapat melipoeti dia segala tjita* — Hij gaat alle gedachten te boven (eig: geen enkele voorstelling kan hem overtreffen). Een andere verklaring is, dat oorspronkelijk *segala tjita* er niet bij hoort: *jang tiada dapat melipoeti dia* — niemand kan hem overtreffen (*tiada ada seorang jang*).

Blz. 40 : 12. *tiada dapat ditentoeakan dengan pihak*. Vermoedelijk: en van hem kan geen definitie gegeven worden op eenigerlei wijze of: op de juiste wijze (dus: die hem volledig bepaalt).

Blz. 40 : 19. *dititahkan nabinja* — die hij zond als de laatste der profeten.

Blz. 40 : 25—27. *perangai pahit* — Ik heb hier de recensie van K in den tekst weergegeven omdat geen der andere recensies duidelijker is. C, dat nog de beste zin geeft, heeft de onduidelijke gedeelten eenvoudig overgeslagen, zooals C, evenals trouwens D, meer doet. Het karakter van de door Allah uitverkoren koningen wordt met den smaak van water vergeleken: sommigen hebben een karakter als helder smakelijk water, anderen als water, dat wel zoet is, maar toch ook een eenigszins bitteren smaak heeft.

Blz. 40 : 26. *'ainijjoe* — uit een bron (*'ain*). Dus: bronwater.

Blz. 41 : 1. *Alastoe birabbikoem?* — (Koran 7 : 171) Ben ik niet uw Heer?

Blz. 41 : 4/5. *setengah baginja hoeroes poetih, setengah hoeroes hitam* — de helft gemerkt met een witte, de andere helft met een zwarte streep.

Het verhaal, dat Allah aan Adam zijn nakomelingen toont, komt meermalen voor in de Mohammedaansche legenden (Zie Weil, Bibl. Leg. der Muselmänner 34 e.v.). Vaak wordt het verhaal iets anders verteld: Adam geeft 70 van de hem beschoren 1000 jaar aan Daoed, die slechts 30 jaar zou leven. Allah stemt er mee in, maar laat de schenking op schrift stellen en door Djabrail en Mikail als getuigen mede onder teekenen, daar hij Adams vergeetachtigheid kent. Als Adam 930 jaar is, laat de engel des doods hem het contract zien, waarop hij zich overgeeft, hoewel hij het gebeurde al weer vergeten was.

Blz. 41 : 33 e.v. Zie voor de Mohammedaansche overleveringen aangaande de standvastigheid van Ibrahim: Weil, Bibl. Leg. 68—80.

¹⁾ De aanteekeningen bij den tekst van groep I staan niet tusschen die bij groep II, maar volgen daarna (blz. 291).

Blz. 42 : 10. *koelumboetkan baginja besi*. Daoed had van Allah de bijzondere gave ontvangen, dat hij ijzer zonder vuur of eenig ander werktuig kon bewerken (Weil, Bibl. Leg. 206). Hij maakte wapenrustingen, die hij verkocht, zoodat hij voor het onderhoud van zijn gezin onafhankelijk was van de schatkist. (D. Gerth van Wijk, T. B. G. Dl. 36, blz. 594). Over Soelaiman, zie Weil 225 e.v.: Een engel bracht Soelaiman een ring, waarin de geloofsbelijdenis was gegraveerd en waardoor hij de heerschappij kreeg over de geheele geestenwereld. (Weil 229).

Blz. 42 : 15. *dihélakannja* — wendde hij (de tooverkracht van dien ring) aan op.

Blz. 43 : 15 e.v. Vgl. Al-Šūri. Deze zegt in zijn inleiding, dat hij een boek over Iskandar wil schrijven, omdat hij van Adam tot Moehammad in de geschiedenis niets gevonden heeft, dat zich vergelijken laat met de regeering van Iskandar. (Friedländer, Chadhirleg. 18).

Blz. 43 : 18. *Dawab Parsoe*. Het is eigenaardig, dat deze verschrijfschrijving voor: *Darab Parsi* in alle hss. (in sommige nog verder veranderd) voorkomt. Uit de lezing van K blijkt, dat hier oorspronkelijk nog iets gezegd is over Dara. Vermoedelijk, dat hij mét Iskandar een zoon was van Darab. Het *doea itoe* van C, D en H zou dan gevormd zijn uit *Dara itoe*.

Blz. 43 : 18/19. *Dan bangsanja* — En in het volgende zullen wij den oorsprong van zijn geslacht verhalen.

Blz. 43 : 20—47 : 31. De opsomming van de voorgangers van Bahmān richt zich, hoewel de namen en gebeurtenissen meest zeer verbasterd en verwrongen zijn, over 't geheel naar de Perzische tradities aangaande de eerste koningen van Iran, en wel zooals die tradities weergegeven zijn door de verschillende Arabische geschiedschrijvers. Deze overleveringen komen oorspronkelijk voor in de onderdeelen van de Awesta, de Gāthās en Yashts¹⁾, en ze schijnen, te beginnen met Kawi Kawata (Kai Qubād), verhalen en legenden te geven omtrent historische personen, terwijl de koningen vóór Kawi Kawata geheel mythisch zijn²⁾. De nationale traditie der latere Perzen putte haar gegevens uit deze religieuze overleveringen; ze werden gecompileerd in het *Khudaināma*, het boek der heeren, dat op zijn beurt weer in de eerste eeuwen van den invloed van den Islam in Perzië (kort na 640 werd in den slag bij Nihāwand het rijk der Sassaniden vernietigd³⁾) herhaaldelijk vertaald werd in het Arabisch, welke Arabische vertalingen weer als bronnen gediend hebben voor Perzische en Arabische geschiedschrijvers⁴⁾. Uit

1) Zie Geiger und Kuhn, Grundriss der Iranischen Philologie II, 2. 7 en 25. A. Christensen, Les Kayanides, Det Kgl. Danske Vidensk. Selskab, Histor-filol. Meddel. XIX, 2 (1931), blz. 9. Eenige van de namen dier koningen komen zelfs voor in de Rīgveda, zoodat ze reeds aan de Indo-Iranen bekend waren (Geiger u. Kuhn II, 131). 2) Christensen, Kayanides 27/28. 3) Huart, Histoire des Arabes II, 232. Geiger u. Kuhn II 553. 4) Christensen, Kayanides 41. Geiger u. Kuhn II 142 e.v.

de werken van deze geschiedschrijvers en rechtstreeks uit het *Khudai-nāma* putte Firdausi de stof voor zijn *Shāhnāma* ¹⁾).

Volgens deze tradities was Gayūmart de eerste koning van Iran. Firdausi vertelt in 't kort, hoe hij voor 't eerst huizen bouwt en zich en zijn onderdanen in dierenvelen kleedt, verder dat hij een kwaden geest doodt, maar dadelijk daarna zelf aan de gevolgen van 't gevecht sterft ²⁾). In de Perzische godsdienstige overlevering is Gayūmart de oermensch ³⁾). Zijn naam is in den Maleischen tekst verbasterd tot Gayōpart. Wat van hem verteld wordt over de huizen en schepen, die hij bouwt, enz., slaat waarschijnlijk op het brengen van allereerste beginselen van beschaving, zooals de Perzische traditie vertelt, dat hij deed. Misschien ook heeft de vertaler met: *ialah menjoeroe sétan bernjanji* (tekst blz. 43 : 25) en met: *ialah jang pertama² menghidoeppada segala hidoepnja* (tekst blz. 43 : 26/27), willen weergeven die gedeelten van den Arabischen tekst, die resp. spraken over 's konings overwinning op een sétan, en over het feit, dat hij de eerste mensch was. Wat de woorden: *menjoeroeh koekoen menjoerat* (tekst blz. 43 : 23) beteekenen, is mij niet duidelijk.

In de Arabisch-Perzische traditie volgt op Gayūmart koning Hoshang, die het beschavingswerk van Gayūmart voortzet ⁴⁾). Deze wordt in den Maleischen roman niet genoemd, wel echter zijn opvolger Tahmūras, wiens naam verbasterd is tot T.hūm.t. Wat echter in het Maleisch van hem verteld wordt, wordt door Firdausi toegeschreven aan zijn opvolger Jamshed, die weer niet in het Maleische werk voorkomt. Jamshed n.l. regeert volgens Firdausi 700 jaar, de geesten helpen hem o.a. bij het bouwen van huizen en paleizen; als alles, wat hij onderneemt, hem gelukt, verheft hij zich, en laat hij door die geesten een troon maken en dien vlak onder het hemelgewelf plaatsen, waarop hij gaat zitten. Ook doorreist hij in een schip de geheele wereld ⁵⁾); misschien dat hierom in 't Maleisch verteld wordt, dat T.hūm.t door de sétans in een dag van Z.hādb.h naar Babil gebracht werd. Hij wordt van den troon gestooten door den Arabierenprins Zahāk ⁶⁾), die door Firdausi de zoon van Mardās genoemd wordt; de namen 'lūn en Sh.d.wab.n, zooals zijn vader en oom in 't Maleisch genoemd worden, komen in het *Shāhnāma* niet voor. Aangaande Zahāk komen de opgaven van den Maleischen roman overeen met die van de Arabische-Perzische overlevering: zijn regeering duurt 1000 jaar en is wreed en gewelddadig. Ook de naam en de geschiedenis van Faridūn ⁷⁾ is onverminkt, hoewel zeer verkort, in het Maleisch doorgedrongen. Het is mij echter niet gelukt,

¹⁾ Nöldeke bij Geiger u. Kuhn II 141 e.v. Vgl. ook Christensen, Kayanides 106.

²⁾ Le livre des Rois par Abou 'Ikasim Firdousi, publié, traduit et commenté par J. Mohl I 29 e.v. ³⁾ Christensen, Kayanides 42.

⁴⁾ Mohl I 37 e.v. Christensen, Kayanides 42.

⁵⁾ Firdausi over Jamshed: Mohl I 49 e.v.

⁶⁾ Mohl I 69 e.v. Christensen, Kayanides 43, 61.

⁷⁾ Mohl I 115 e.v. Christensen, Kayanides 61 e.v.

uit te vorschen, wien de Maleische auteur bedoelde met An.qbān, die den godsdienst van nabi Moesa beleed, en wiens testament zoo uitvoerig wordt meegedeeld ¹⁾).

Volgens de Arabisch-Perzische traditie komt na de regeering van Faridūn die van zijn kleinzoon Minūchihr ²⁾, wiens opvolger Naudar ³⁾ wordt verslagen en gedood door Afrasiāb, koning van het naburige Turan. Deze Afrasiāb blijft geslachten lang de ervvijand van Iran, en verslaat het dikwijls, maar slaagt er toch nooit in den troon te bezetten. In 't Maleisch verhaal (waar hij genoemd wordt F.rsih(K) of Aqrāsiāt (de overige hss.)) is hij echter geworden tot een van de koningen van Iran, die optreedt na een koning, wiens naam niet genoemd wordt, maar van wien alleen gezegd wordt, dat hij 120 jaar regeerde. Waarschijnlijk slaat dit op Minūchihr, die ook volgens Firdausi 120 jaar regeert ⁴⁾. De overvloed van krijgsvolk, en de schaarschte van bronnen en vruchten tijdens Afrasiāb, waarvan de Maleische tekst spreekt, worden verklaard door de verwoestende oorlogen tusschen Iran en Turan. Opvolger van Naudar was Zav ⁵⁾ of Uzav ⁶⁾, en daarna Garshāsb ⁷⁾. Deze twee koningen worden in 't Maleische verhaal samengevat onder den naam Rasibu 'l-akbar anak Tuhmān, die wat zijn naam betreft het meest op Garshāsb lijkt, wat zijn afstamming en daden betreft, het meest op Zav. Zav is n.l. volgens Firdausi zoon van Tahmāsb en onder zijn milde bewind beleeft het land rustige dagen. De Maleische naam R.knān is een verbastering van Qubād: volgens Firdausi regeert Kai Qubād 100 jaar ⁸⁾, een tijdsduur, die ook de Maleische tekst opgeeft voor zijn regeering.

Omtrent Kai Kāwūs ⁹⁾, den opvolger van Kai Qubād, blijkt de Maleische auteur beter ingelicht te zijn: de naam van den vorst wordt onverminkt overgeleverd, al blijkt uit den vorm in sommige hss., dat in elk geval de meeste afschrijvers zich de uitspraak van den naam als Gikāūs of Kikāūs gedacht hebben. De woorden: *ada ia kasih* (of: *kasim*), die dadelijk na 's vorsten naam vermeld worden, zijn onverklaarbaar. Misschien heeft hier in het Arabische origineel de mededeeling gestaan, dat Kai Kāwūs de zoon was van Kai Abivah, welke naam Kis.h geschreven wordt bij sommige Arabische schrijvers, o.a. bij Tabarī en Birūnī ¹⁰⁾. Aangaande het bouwen van een paleis, dat in de Maleische

¹⁾ Wel komt het in de Arabisch-Perzische traditie meermalen voor, dat een koning een dergelijk testament aan zijn opvolger nalaat, vgl. bijv. het testament van Ardashīr bij Firdausi, ed. Mohl V 379—387, hoewel daar weinig overeenkomst is te ontdekken met het testament van ons verhaal. (Zie Christensen, *Gestes des Rois* 91 e.v.). ²⁾ Mohl I 213 e.v. Christensen, *Kayanides* 62.

³⁾ Mohl II 383 e.v. Over de afwijkende voorstelling in de *Bundahishn* (Pahlavi (Middel-Perzische) tekst over godsdienstige onderwerpen, Geiger u. Kuhn II 98 e.v. Horn, *Gesch. der pers. Litt.* 37) zie Christensen, *Kayanides* 62 e.v.

⁴⁾ Mohl I 213.

⁵⁾ Mohl I 435 e.v.

⁶⁾ Christensen, *Kayanides* 62.

⁷⁾ Mohl I 441 e.v.

⁸⁾ Mohl I 465.

⁹⁾ Mohl I 487 e.v., II 1 e.v. Christensen, *Kayanides* 62, vgl. ook blz. 50 e.v.

¹⁰⁾ Christensen, *Kayanides* 108 en n. 2.

hss. Kidūr (K) of Gemidūr (overige hss.) genoemd wordt, met behulp van geesten, en aangaande het wonderlijk in de stofwisseling van Kai Kāwūs, vertelt Firdausi niets. Het verhaal van de reis naar den hemel komt wel bij Firdausi voor, maar de Maleische tekst staat hier veel dichter bij Tabarī dan bij Firdausi, terwijl Dina warī en Birūnī weer meer met Firdausi overeenstemmen¹⁾). Evenals in het Shāhnāma regeert Kai Kāwūs volgens den Maleischen tekst 150 jaar.

De naam van zijn opvolger K.shūr is een verminking van Khusrau (omzetting van twee letterparen). Ons verhaal volstaat ermee, van deze belangrijke figuur in de Arabisch-Perzische traditie, die tenslotte den erfvijand Afrasiāb weet te overwinnen, en aan wien een zeer groot gedeelte van het Shāhnāma is gewijd²⁾, en over wien ook Tabarī en Ta'ālibī uitvoerig handelen³⁾, te vermelden, dat hij afstand deed van den troon ten behoeve van zijn verwant Luhrāsp, iets wat ook door Firdausi wordt medegedeeld. Slechts de Arabische geschiedschrijver Hamza schijnt ook zeer weinig te vermelden over Kai Khusrau⁴⁾. De naam van Khusrau's opvolger Luhrāsp⁵⁾ wordt slechts in H en K goed overgeleverd (B, C en D: Leharāp). Ook Tabarī en Firdausi verhalen van hem, dat hij de stad Balkh sticht, of in elk geval, dat hij haar vergroot en verfraait. Volgens Firdausi bouwt hij daar een vuurtempel, die hij Berzīn noemt: misschien is het deze naam, die in 't Maleisch weergegeven wordt als H.sn.h. Ook uit Firdausi blijkt, dat hij aan 't eind van zijn regeering den troon vaarwel zegt om zich geheel te kunnen wijden aan zijn godsdienstplichten. De duur van zijn regeering is daar ook 120 jaar. De Maleische S.qsārt (C, D, H en K) of S'.sārst (B) is de Perzische Gushtāsb⁶⁾ of Vishtāsp⁷⁾, die volgens het Shāhnāma niet 112, maar 120 jaar regeert. Volgens de Arabisch-Perzische traditie was deze koning eerste aanhanger en vurig verbreider van de religie van Zardusht (Zoroaster), vandaar in 't Maleisch: *māsoek ia kepada agama Madjoesi*.

De opvolging van Gushtāsb door Bhamān⁸⁾ is geheel volgens de Arabisch-Perzische traditie. De mededeeling, dat hij in een oorlog gewikkeld was met Bakht Naşar te Jeruzalem, kan verklaard worden daaruit, dat 1° volgens de Arabische geschiedschrijvers, o.a. volgens Mas'ūdī, de terugkeer der Joden uit de ballingschap valt onder Bahmān⁹⁾ en 2° daaruit, dat Bakht Naşar door diezelfde geschiedschrijvers wordt voorgesteld als een generaal van Luhrāsp, die door dezen naar Palestina gezonden wordt, waar hij Jerusalem verwoest, en de Joden verstrooit¹⁰⁾.

1) Vgl. Christensen, Kayanides 108 e.v. 2) Mohl II 559 — IV 279.

3) Christensen, Kayanides 117. 4) Christensen, Kayanides 114.

5) Mohl IV 279 e.v. Christensen, Kayanides 118, 119.

6) Mohl IV 359 e.v. 7) Christensen, Kayanides 119, 120.

8) Mohl V 1 e.v. 9) Christensen, Kayanides 124.

10) Christensen, Kayanides 119.

Hoewel de geschiedenis van de Perzische koningen in K beter overeenkomt met de voorstelling, die daarvan gegeven wordt in de Arabische origineelen, dan die in de overige hss., blijkt het toch, dat ook de inhoud van K reeds zeer door veelvuldig overschrijven heeft geleden, o.a. uit het feit, dat daar de geschiedenis van K. *shūr*, *Luhrāsp* en *S. qsārt* geheel ontbreekt.

Volgens Prof. Th. W. Juynboll bevat het Berlijnsche hs. (Ahlwardt 9108, zie inl. blz. 13) niets van de hier genoemde geschiedenis van de voorgangers van *Bahmān*, evenals dus groep II der Maleische hss. In het andere Berlijnsche hs. (Ahlwardt 9109) wordt wel iets verteld over de oude Perzische koningen, het bekende verhaal van Adam en zijn nakomelingschap ontbreekt echter ook daar. En de eerste koning is niet *Gayūmart*, maar *Tihmūrat* (*Tahmūras* van *Firdausi*), van wien wordt verteld, dat hij de heilige boeken van Adam kende en teksten daaruit als toovermiddelen aanwendde, en verder, dat hij in moeilijke omstandigheden zijn doel kon bereiken door te blazen op de tooverfluit, welke hij zich uit riet vervaardigd had. Verder worden in dit hs. o.a. als voorgangers van *Bahmān* vermeld *Abt.hāg* en *Afridūn* en *Ibn Ahyān*. Daar deze namen nog al afwijken van den oorspronkelijken vorm, soms meer dan in onzen tekst, moeten we aannemen, dat de hss. van Berlijn latere afschrijvingen zijn van het hs., dat de vertaler in 't Maleisch voor zich had (vgl. ook inl. blz. 13/14).

In het Turksche Iskendername van *Ahmedi* (inl. blz. 10/11), en in het Perzische prozaverhaal, dat door *Cardonne* vertaald is (inl. blz. 11), komen ook de verhalen van de oude Perzische koningen voor. Deze staan echter niet aan 't begin, maar worden in beide verhalen gegeven na de ontmoeting van *Alexander* met *Qaidāfa*, wanneer in het eerste *Aristoteles* aan zijn leerling geschiedenisles geeft, en in het tweede *Aristoteles* hem in zijn spiegel zijn voorgangers (en bovendien zijn opvolgers) toont.

Blz. 44 : 29. *dipermoeda*² voor *dipermoedah*.

Blz. 44 : 33. *sab.f.* Misschien: *saboeng* . *saboeng boeroeng* is dan *saboengan*. Misschien ook is *sab.f* = *sajap*.

Blz. 44 : 40. Na *bahwa sanjalah* zou men nog eens *sajogjanja* verwachten.

Blz. 45 : 2. *radja*. Men zou verwachten *keradjaan radja*.

Blz. 45 : 16. *berbalik*². Misschien later ingevoegd.

Blz. 45 : 32. *tembaga semberani*. Prof. van Ronkel (*Bijdr. K. I.* Deel 58, blz. 483) komt tot de conclusie, dat *seemberani* oorspronkelijk beteekent: van een roodachtige, rosse kleur. Hij schijnt te veronderstellen, dat het alleen in de uitdrukking *koeda semberani* voorkomt. Daar het woord hier niet van een paard gebruikt wordt, bewijst deze

plaats, dat in 't Maleisch de eigenlijke beteekenis van *semblerani* ook in andere uitdrukkingen nog was bewaard gebleven.

Blz. 47:9. *goeroer* — Ar. *ghurur* — zich vleierend met ijdele gedachten.

Blz. 47:13. *soeatoe riwayat: pada soeatoe riwayat naiklah meréka itoe.*

Blz. 49:3. *Hoemani*. Bij de Arabische geschiedschrijvers en bij Firdausi was de vorm *Humāy* (Christensen, *Kayanides* 149 e.v. Mohl V 21) In de door Prof. Juynboll onderzochte hss. wordt de naam gespeld *Hamani*.

Humāy is geen historische figuur. Men gaf *Bahmān* een dochter met den naam van de dochter van *Vishtāsp* (*Gushtāsb*) en liet haar *Darab* ter wereld brengen. Zodoende werd door de genealogen de dynastie der Achaemeniden aan die der *Kayaniden* vastgeknoopt. Deze voorstelling heerscht bij alle Arabische en Perzische schrijvers (Christensen, *Gestes des Rois* 39 e.v.).

Blz. 51:4. *nistjaja kami djoendjoenglah* — dan zullen we erin berusten.

Blz. 53:28—30. *Hanjalah.... toeahamba* — Laat toch vooral Uwe Majesteit er niet meer over denken dit kind te laten dooden. Eigenlijk: Laat toch vooral U. M., die (op het punt staat) het (kind) te laten dooden, (dit) niet meer in gedachten komen.

Blz. 55:11. *ikrar* heeft hier de beteekenis van het Perzische *igrar* = bevestigd, vast.

Blz. 55:34. *boedak tiada bahagia* is een tusschenzin. Het daarop volgende *seharoesnjalah.... djoega* hangt nog af van *wasiat ajahandanja*.

Blz. 57:22. *mengerdjakan*. Men zou eerder verwachten *meradjakan*, dat echter in geen der hss. voorkomt. *Mengerdjakan* is echter ook juist, n.l. in de beteekenis van: in dienst zijn van.

Blz. 59:20. *ia takoet inangda*. Een eenigszins vreemde constructie. In deze hss. wordt echter vaak het onderwerp, al is het aangeduid door een zelfst. naamw., nog eens herhaald door te omschrijven met *ia*. Hier is de constructie vreemd, omdat *ia* voor het eigenlijk onderwerp *inangda* geplaatst is.

Blz. 59:28—30. *setahil*. De verschrijving *setahil* voor *setahoen* en *setahoen oepeti dibenoea* 'Irak voor *setahil* komt voor in alle hss. Hoewel de verschrijving door den copiïst van het origineel gemakkelijk te verklaren is, is het zeer vreemd, dat geen der volgende afschrijvers moeite gedaan heeft om den tekst op dit punt iets begrijpelijker te maken.

Blz. 61:5. *djalan kesoengai* — waarlangs zij het kistje naar de rivier brachten.

Blz. 61 : 8. *hanja . . . unaknja* — En (nu pas) deden ze niets anders dan 't kind noemen.

Blz. 61 : 16. *daripada seorang*. Voor: *seorang daripāda*.

Blz. 61 : 33. Na *sehari* is misschien iets uitgevallen, maar dan slechts enkele woorden, zooals blijkt uit het overeenkomstige gedeelte van E. Misschien is de zin op andere wijze vervormd, daar na *sehari* in alle hss. van groep I, behalve in K, een ander verhaal begint, terwijl pas daarna de zin weer verder gaat met *kira* enz. Bij vergelijking blijkt, dat *sampan* overeenkomt met *sampai* uit de hss. van groep II.

Blz. 63 : 5. *benara*. Dr. H. H. Juynboll en Prof. Dr. Ph. S. v. Ronkel, in de handschriften - catalogi resp. van Leiden en Batavia, lezen hier den eigenaam Binar. Waarschijnlijk bedoelde de Maleische vertaler hier oorspronkelijk het Arabische *qaṣṣār* (waschman, bleeker) weer te geven, waarmee in de Berlijnsche cod. Ahlw. 9108 en 9109 de pleegvader van Darab wordt aangeduid (volgens Prof. Th. W. Juynboll). Ook Firdausi geeft geen naam op voor den Waschman. Het Jav. hs. te Leiden (Cat. Vreede LVIII) noemt den pleegvader van Djaka Darab: Ki Binar. Dit zou er op wijzen, dat het Jav. verhaal teruggaat op het Maleische.

Blz. 63 : 9. Na *dirinja* in te voegen: *deman*, of: *sakit*. (Vgl. E).

Blz. 63 : 27/28. Deze afleiding van den naam *Darab* wordt verklaard door de beteekenis van de Perzische woorden *dār* (hout) en *āb* (water). Deze afleiding wordt ook door Firdausi gegeven (Mohl V, 29).

Blz. 67 : 7. *akan hak kasihkoek akandikau*: volgens de waarheid (bevoegdheid) van mijn liefde jegens u, d.i. omdat ik u liefhad.

Blz. 67 : 8—13. Hier is de lezing van K gevolgd, die het meest juist leek, in K zijn evenwel verschillende woorden niet meer te ontcijferen. Naast het onleesbare gedeelte in regel 9 staat in K in margine verbeterd (met andere inkt): *koepengapakan*.

Blz. 67 : 16. *menanjakan*. Van *tanja*; komt volgens Klinkert (Woor-denboek blz. 252) alleen voor in afschriften van Europeanen en in vertalingen. In onze hss. komt het eenige malen meer voor (b.v. blz. 85 : 12), dus in afschriften van Maleiers. Wilkinson noemt dezen vorm niet.

Blz. 67 : 17. *lepaslah* n.l. *ia*.

Blz. 69 : 7—9. Volgens Firdausi is *Iṣṭakhr* reeds gesticht door Kai Qubād, die in de stad zijn schatkamers laat maken (Mohl I 465 e.v.). Tusschen Kai Qubād en Bahmān regeeren echter nog vier vorsten, zoodat hij nooit de grootvader van Hoemani genoemd kan worden.

Blz. 69 : 9. *disosoknja*. *Sosok* — geraamte van een vaartuig enz., stellage. *Menjosok* dus hier: aanleggen, versterken.

Blz. 69 : 10. *Asbanir*, de koning van Madain. Volgens de Berlijnsche cod. verhuist de bleeker naar Asbanir Madain. Asbanir is de Perzische naam van een der zeven steden, waaruit de hoofdstad Madain bestond,

en duidt speciaal dat stadsdeel aan, waar de ruïnes der oude Perzische koningspaleizen stonden. Prof. Th. W. Juynboll weer mij er op, dat de naam dus niet toevallig gekozen is in het verhaal, omdat de historische Darius uit dit Asbanir vertrok, toen hij zich naar het Perzische leger begaf om de Grieken onder Philippus te bestrijden.

Blz. 69 : 23. Na *ketjil moela kami* zijn waarschijnlijk eenige woorden weggevallen, misschien: *peliharakan engkau*.

Blz. 69 : 25. *mentjeraikan kami*. Voor: *bertjerai dengan kami* of: *mentjeraikan kami dengandikau*.

Blz. 71 : 23. *Kisra* = Cyrus (*Khusrau*), een naam, die ook aan de Perzische koningen in 't algemeen wordt gegeven. Met *Qis* wordt waarschijnlijk bedoeld *Qilas*, die ook in E en I eenige malen *Qis* heet.

Blz. 71 : 22/23. Uit de beschrijving blijkt, dat men met pijlen op de schietschijf (*tanda memamah*) moet mikken, en met de werpspeer moet trachten de *halkah* te doorboren. Daar *halkah* ring kan beteekenen, blijkt, dat de soldaten van Hoemani hun handigheid moesten toonen in het ringsteken.

Blz. 73 : 4. *batoe*. Of *batoe* wordt hier gebruikt als soorttelwoord bij *tanda*, óf de schietschijven waren van steen.

Blz. 73 : 5. *memadjoë*. Hier is eerder te denken aan een verschrijving voor *mematjoe*, dan aan het Jav. woord *madjoe*.

Blz. 73 : 6. *indoeng madoe* — honingraat. *Kawan indoeng madoe* schijnt dus onzin. De schrijver bedoelt een bijenzwerm aan te duiden. Misschien is de lezing van B oorspronkelijker: *kawan oendan (oendan* — pelikaan (Klinkert en Wilkinson), zwaan (Swettenham; door Klinkert aangehaald), wilde gans (Von Dewall)). Maar in B klopt het vervolg: *Maka dilakoenja* weer niet. Ook blijft het nog mogelijk, dat in dezen ouden tekst *indoeng madoe* een andere beteekenis had: bijenkoningin.

Blz. 73 : 16. *gaib*. Hier in de beteekenis van: onbekend, van onbekende afkomst.

Blz. 73 : 24. *Mihrān Dailami* — *Mihrān* uit het land *Dailam*. In de Berlijnsche hss. wordt hij steeds *Mahruh* genoemd (zonder *Dailami*). In het *Shāhnāma* heet hij *Rashnawād*. *Dailam* is volgens de *Persian English Dictionary* van *Steingass* de naam van een stad en land tusschen de Kaspische en de Zwarte Zee, volgens de kaart in *Huart*, (*Hist. des Arabes II*), een land ten Z. W. van de Kaspische Zee.

Blz. 75 : 9. *selimoet benoea Til. qūn* (zie ook aant. bij blz. 74 : 12). Volgens Prof. Dr. W. J. A. Kernkamp wordt waarschijnlijk bedoeld *Taleqan*, de hoofdstad van *Tokhāristān*, dat ten O. van *Balkh* lag. Volgens *Mas'ūdi* (VII, 117) maakte men er touwen en viltwaren.

Blz. 77 : 3. *seorang²: seorang orang jang*.

Blz. 77 : 4. *katakan oléhmoë*. Men zou verwachten: *dikata oléh*.

Blz. 77 : 91. *pilih*. Het eerste *pilih* moet waarschijnlijk zijn *tiada*. Het tweede *pilih* dient tot versterking van het bevel, komt misschien overeen met het Oud-Javaansche *pilih* — allicht, wel, soms (dus = *kiranja*). Vgl. ook *pilih* op blz. 115 : 28.

Blz. 77 : 19. *Jerjīs*. Deze naam komt overeen met Gregorius of George. Abu 'l-féda vertelt, dat de inwoners van Sabaiṭu 'llah, dat vroeger de hoofdstad was van Afriqiya, voordat ze den Islam aannamen, onderdanig waren aan Gregorius, stadhouder van den koning van Rūm in Afriqiya. Deze Gregorius was een der eersten, die door de Muselmannen bij de verovering van Afriqiya gedood werd (Abu 'l-féda, Description des pays du Magreb, trad. par. C. Solvét, Alger. 1839, blz. 101. Vgl. Huart, Hist. der Arabes I 238, II 129, 130).

Blz. 77 : 24/25. *demi api*. De oude Perzen waren vuuraanbidders. Dat Darab het vuur aanroept is dus juist, minder juist is de voorstelling op andere plaatsen, waar hij tot Allah bidt.

Blz. 79 : 23—26. De afschrijver van C vat deze zinnen tenslotte ongeveer als volgt op: Z. M. de koning van Roem zorgt goed voor zijn troepen. Indien hij van meening was geweest, dat deze (n.l. Darab) mijn meerdere was geweest, zou hij hem zeker aangewezen hebben (als bevelhebber); zou ik evenals het vuur onze troepen vernietigen?

Dat Qilas Darab in plaats van Jerjīs zou aangesteld hebben, is een onmogelijkheid. Het blijkt dan ook, dat de oorspronkelijke bedoeling van Jerjīs' woorden een geheel andere is geweest (vgl. E).

Blz. 79 : 33. *serta* — beter: *seperti* (zooals in E). *melemboeng* (?) — gerezen, maar dit wordt alleen van deeg en dergel. gezegd. Misschien ook een verschrijving voor *berlamboeng*, dat zou beteekenen: zijden hebbend.

Blz. 81 : 29/30. *bahwa* *kegelanggang*: vandaag is het mijn beurt het strijdperk te betreden.

Blz. 83 : 22. *sekira*² *sepeninggal hari perdjalaman* heeft geen zin. *Sepeninggal hari* zou moeten beteekenen: toen de dag voorbij was. Beter is daarom de lezing van D: *sehari perdjalaman. sepeninggal hari* is wel oorspronkelijker (vgl. E).

Blz. 83 : 33. *boekankah* B, D, *boekanlah* C, H. De oorspronkelijke vorm is geweest *berikanlah* (vgl. E), dat door geen der afschrijvers juist werd overgenomen. Waarschijnlijk was dus reeds in z het woord *berikanlah* of zeer onduidelijk geschreven geschreven, of als *boekanlah*.

Blz. 85 : 10/11. *dan* *ketikanja* — Beteekenis?? Zoowel groep I als groep II heeft hier dezelfde onduidelijkheid.

Blz. 85 : 14/15. *bahwa* *toeanhamba* n.l. *doesta*. Dit *doesta* werd vergeten door den afschrijver van K, vandaar de verwrongen lezingen in A, B, C, D en H.

Blz. 87 : 1/2. *roemahnja* *itoe* — het huis, dat na zijn vertrek

vernield werd door de overstrooming.

Blz. 87: 14. *bertjinta itoe*: *ber(tjinta itoe)*.

Blz. 89: 11. *panggih*. Men zou verwachten: *dipanggih*.

Blz. 89: 28. *semerralah*. De oorspronkelijke lezing zal *semerebaklah* geweest zijn (vgl. E), dat is tot *smrlh* geworden, waaruit C en D *sempoernalah* maakten.

Blz. 91: 4. *rélakan dia* — Beter: *rélakan (akan) dakoe*. Het is niet onmogelijk, dat een achteloos afschrijver *toean poeteri* (vgl. E) door *dia* vervangen heeft.

Blz. 93: 19. *beroembai²kan*. Volgens Klinkert van *roembai* — kwast, franje. Volgens Wilkinson van *oembai* — los neerhangen.

Blz. 93: 29. *menjatakan*. Men verwacht: *menanjakan*.

Blz. 95: 14. *membawakan* n.l. *akoe*.

Blz. 51: 96. Het verhaal van Hoemani en haar zoon uit de Mal. hss. stemt overeen met de Arabische codices uit Berlijn, waarvan de inhoud is volgens Prof. Dr. Th. W. Juynboll: Bahmān bepaalt bij zijn dood, dat niet Hamani, maar het kind waarvan zij reeds hoogst zwanger is (zoon of dochter) zijn opvolger moet worden. Maar zij verlangt zelf vorstin te worden. De vrouw, die haar bij de bevalling helpt, ontraadt haar het kind te doden, maar brengt het in een sousterrain van het paleis, van waaruit zij het in een kistje in de rivier laat wegdrijven; er wordt openlijk bekend gemaakt, dat het kind dood ter wereld is gekomen, waarna Hamani zichzelf tot koningin uitroept. Het kistje wordt gevonden door een bleeker, die den vondeling Darab noemt en om onaangenaamheden met zijn collega's over het kind te vermijden naar Asbanir Madain verhuist.

In het Shāhnāma (Mohl V 21 e.v.) wordt precies hetzelfde verteld. Verschilpunten met en aanvullingen op het Maleische verhaal zijn: volgens Firdausi is de rivier, waarin Darab wegdrijft, de Eufraat. Een tuinman van Humāy ziet, dat een waschman het kindje uit de rivier haalt en vertelt dit aan zijn meesteres. Deze beveelt hem over de zaak te zwijgen. Het berouw van Humāy wordt niet genoemd.

Bij de wapenschouw, voordat het leger tegen Rūm optrekt, ziet Humāy Darab, en bij zijn aanblik vloeit een weinig melk uit haar borst.

Als het leger op marsch is, zoekt Darab een beschutting tegen de geweldige regens onder een gewelf van een half ingestort paleis. Rashnawād doet de ronde en hoort een stem: O gewelf, beschut dezen koning van Iran, die onder U een schuilplaats vond en is ingeslapen. R. wekt D. en zodra deze het gewelf verlaat, stort het in. De naam Jerjis wordt niet genoemd.

Het motief, dat de moeder haar kind in een kistje in de rivier te vondeling legt, is reeds zeer oud. Het eerst wordt het verhaald van Sargon, koning van A-ga-dé (Akkad), een der beroemdste vóór-Baby-

lonische vorsten, die \pm 3000 v. Chr. leefde (volgens de tijdtabel achter in Klauber u. Lehman — Haupt, Gesch. d. alten Orients (1925) in de 27ste eeuw v. Chr.). Deze vertelt, volgens een te Ninevé gevonden spijkerschrift-inscriptie, van zichzelf, dat hij zijn vader niet kende, dat zijn moeder hem in 't geheim ter wereld bracht en in een kistje in den Eufraat liet drijven, waar hij gevonden werd door Akki, den waterdrager, die hem als zijn zoon opvoedde. (Vertaling der inscriptie bij E. Cosquin, Le lait de la mère et le coffre flottant, Revue de questions historiques 1908, blz. 371).

Blz. 79:9. *Safiyā Arqiyā*. In de Berlijnsche codices heeft Prof. Th. W. Juynboll geen naam gevonden voor de moeder van Iskandar, bij Firdausi heet ze Nāhid. Volgens Prof. Juynboll wordt zij in het Arabische werk over de anbija, dat bekend is als de 'Arā'is, d.i. de bruiden (10e eeuw), Helena genoemd. Eigenaardig is, dat in de Turksche Iskandername van Ahmedi het opschrift van hoofdstuk 349 luidt: Alexander schrijft een brief aan de vrouw Rakia (Opgave van v. Hammer, Jahrbücher der Literatur, 57. Band, Wien 1832. Anzeige Blatt 1 e.v.). Hier wordt niet vermeld, of Rakia de moeder is van Alexander, maar dit is toch als zeker aan te nemen, daar Hoofdstuk 350 handelt over 's konings dood, en hij volgens verschillende versies vlak voor zijn dood een afscheids- en troostbrief tot zijn moeder richt.

In het Berlijnsche hs. Ahlwardt No. 9118, (dat een deel van de Arabische Iskandarversie bevat, en ongeveer overeenkomt met de in inl. blz. 13 besproken hss. Ahlwardt 9108 en 9109), wordt Iskandars moeder Rūqiya genoemd (Weymann, Diss. blz. 47 n. 2).

In de Cod. de Rossi 1087 is deze naam gespeld Rūfiyā; Weymann (blz. 47) vermoedt, dat dit een verbastering is van Roshank, den naam van Iskandars moeder in het Shāhnāma.

De Ar. geschiedschrijver Ja'qūbi (schreef \pm 880) noemt de moeder van Iskandar Olympiādā (Vgl. Nöldeke, Beiträge, blz. 46).

Arqiyā is waarschijnlijk wel een verschrijving voor Rāqiya, een Ar. vrouwennaam, die toovenares beteekent. Deze beteekenis komt merkwaardigerwijze overeen met de rol, die Olympias in den Griekschen Pseudo-Callisthenes speelt, terwijl ze toch in ons verhaal zich in 't geheel niet met tooverijen ophoudt.

Blz. 97:17. *warta* — moet zijn: *waris* (zie E).

Blz. 97:22. De afleiding van den naam *Iskandar*. Volgens Firdausi is de naam ontleend aan het kruid Iskandar (Mohl V, 55), zooook volgens ons verhaal (A I 79). Iskandarūs is de Perzische naam voor knoflook. Dit komt niet overeen met regel 22, waar het een *daoen kajoe* genoemd wordt. *Daoen kajoe* zou men wel kunnen zeggen, als men Iskandar afleidde van: *sandar* (een goudgeel hars, dat bij verbranding stinkt). Inderdaad komt deze afleiding voor bij Dinawari. Maar de

overige beschrijving in ons verhaal (Safiyā Arqiyā moet er den mond mee spoelen) past weer beter bij knoflook dan bij hars.

Blz. 97:27. *Sūdāgīn*. Firdausi noemt den naam van de opvolgster van Alexanders moeder niet.

Blz. 99:7. *antara*. Voor: *hantar*, of: *hamba hantarkan*.

Blz. 101:1. *Mā warū'u 'n-nahr* — Transoxania. Chorazan omvat politiek ook Transoxania (Enz. d. Islam II 1038), vandaar: *segala negeri Chorasān, hingga kenegeri Mā warū'u 'n-nahr*.

Blz. 101:10—12. De raadgevingen van Darab: *Bahwa... adanja* zijn vrijwel onbegrijpelijk. Misschien is de beteekenis: Een onevenwichtig bestuur maakt, dat de bestuurder berouw zal hebben; het is de plicht van den sterke, hen die zondigen te bedriegen(?)

Blz. 101:17 e.v. Ook Ardashir wendt zich in zijn politiek testament eerst tot de rijksgrooten (Mohl V 369—375) en daarna tot zijn zoon Shāhpuhr (Mohl V 379—387).

Blz. 101:16/17. *menegoehkan... istiawan* — het versterken van de liefde (n.l. van de onderdanen jegens den vorst) is een bewijs van trouw.

Blz. 101:19. *moedah* (Groep I) is waarschijnlijk beter dan *moerah* (I), de beteekenis is dan: zelfs indien 't gemakkelijk gaat, (doe het niet), want... enz. (Zie ook inl. blz. 32).

Blz. 103:7. *Wa-ba'dahoe* (Ar.) en daarna, vervolgens.

Blz. 103:29. Het komt meer voor in Maleische werken, dat helden uit oude tijden reeds van vuurwapenen gebruik maken, o.a. in de Amir Hamza (zie Dr. Ph. S. van Ronkel, De roman van Amir Hamza 113), waar het ook reeds in het Perzische origineel voorkomt. In ons verhaal nog in E I 26a:9 (*peloeroe*) en in F 89b:20 (*istinggar dan perioek api*).

Blz. 105:9. *Adakah sebagaikoe*. De lezing van E en I doet vermoeden, dat z *ada njatakah* schreef.

Blz. 105:14. Of: Voor en na *koeda* is iets uitgevallen. De auteur wilde zeggen, dat, toen uit alle deelen des lands de bereden troepen waren samengekomen, Darab oprukte in de richting van Roem. Of: *koeda* is ten onrechte later ingevoegd.

Blz. 105:20. De plaatsnaam *Dār* is verklaarbaar uit het Perzische woord *dār* - huis, (bewoonde) plaats, district. Het woord is bij de Arabieren ook bekend als geografische naam (komt bij Jāqūt (Ed. Wüstenfeld II 518) 35 maal voor).

Blz. 105:26/27. *soepaja... kentjang* — opdat zij zich herstelden van de ingespannen marschen. I.p.v. *berboeat* heeft waarschijnlijk een ander woord gestaan. (Zie ook D).

Blz. 107:20/21. Volgens den Pseudo-Callisthenes tellen Alexanders troepen 120000 man (Ausfeld 72), het aantal der Perzische soldaten

wordt niet genoemd, maar is zeer vele malen zoo groot.

Blz. 109 : 1. Na *datanglah* in te voegen: *warta kepada* (vgl. E).

Blz. 109 : 20. *melawan dia kepadakoe*. Misschien is oorspronkelijk bedoeld: *melawan dirimoe kepadakoe*.

Blz. 113 : 20. *hamba poen soeka*. Oorspronkelijk: *poesaka*. Toen eenmaal *poesaka* tot *soeka* of *poen soeka* was vervormd, begreep men de beteekenis van den zin niet meer, en omdat men meende, dat de *penglima* het van zichzelf zei, voegde men *hamba* in.

Blz. 115 : 9—11. *Adapoen.... gagahmoe*. Zoowel in groep I als in groep II is het laatste deel van dezen zin eenigszins verknoeid. De bedoeling is duidelijk: Het was noodig, dat ik zelf naar u toe reisde. *Tiada dengan gagahmoe*, of *tiada dengan digugahi* (E) beteekent ongeveer: voorzoover ik vrij ben.

Blz. 115 : 17—21. *ia.... Iskandar itoe*. Hier zijn B, C en H geheel in de war. D heeft verbeterd, is echter niet oorspronkelijker.

Blz. 117 : 13. *lagi*. Moet zijn *lalai* (vgl. E).

Blz. 117 : 29. *terkoerang*. Beteekenis ongeveer gelijk aan *koerang*. Of staat er *terkoeroeng*?

Blz. 119 : 7. *dengan.... hamba*. Voor: *wasiat dengan hamba* of *wasiat pada hamba* (vgl. E).

Blz. 119 : 8—10. *Sebermoela.... harap*. En verder, o koning, weet, dat zij, die mij ontrouw werden, degenen waren, op wie ik het meest vertrouwde.

Blz. 119 : 11. Na *jang* is iets uitgevallen als: *diberi karoenia itoe* (E).

Blz. 119 : 12. *bersoesoen*. Kan verklaard worden als een verbastering van: *berseroeseroekan*.

Blz. 121 : 8/9. *Hartakah.... ini?* — Aan wien behooren de konings-schatten anders dan aan hem, dien Allah het bestuur over dit land geeft?

Blz. 97—121. Het verhaal van de Mal. hss. over Darab en Dara komt overeen met wat Prof. Th. W. Juynboll geeft van den inhoud der Ar. hss. uit Berlijn: „Nadat Iskandar afgevallen is van Dara en geweigerd heeft, om, evenals zijn „vader” Philippus, jaarlijks de overeengekomen gouden eieren als schatting aan den Perzischen vorst te betalen — want hij heeft de kip, die deze gouden eieren legde, geslacht en opgegeten, zooals hij aan Dara schrijft — en nadat Dara vermoord is door eenige van zijn hoogste dienaren, begint Isk. in het Ar. verhaal zeer overmoedig te worden” enz.

Ook met het Shāhnāma bestaat groote overeenkomst. Verschillen: De naam van den gezant van Philippus wordt daar niet genoemd, wel wordt gezegd, dat hij een verstandig man is. De dochter van Ph. heet Nāhid, de schatting van Ph. aan Darab bedraagt 10000 gouden eieren,

gevuld met allerlei soort van edelgesteenten, elk 40 miskal zwaar.

De naam van de moeder van Dara wordt niet genoemd, ook niet, dat ze een dochter is van Rashnawād (Mihrān Dailami). A. trekt, voordat hij naar Iran gaat, eerst op tegen Mišr, dat hij verslaat, zelf gaat hij als gezant vermomd naar Dara, waar hij opvalt door zijn vorstelijk optreden en voorkomen. Hij wordt herkend door een der gezanten, die vroeger door Dara naar Rūm zijn gezonden, A. springt te paard en vlucht met zijn getrouwen. Dara's leger wordt driemaal verslagen, hij schrijft een brief naar A. om vrede, A. antwoordt, dat hij daartoe bereid is. Daar D. echter liever wil sterven, dan als slaaf voor zijn vijand verschijnen, schrijft hij om hulp naar Fūr van Indië, ondertusschen wordt hij gedood door twee van zijn hoofden Māhyār en Jānūspār. A. spreekt D. nog voor zijn dood, D. draagt A. op, met zijn dochter Roshank te trouwen.

In dit laatste stuk (A verslaat Dara en verovert Iran) komen bij Firdausi verschillende trekken voor, die in ons verhaal gebruikt zijn bij de beschrijving van A.'s gevecht met Dārīnūs. (A. trekt op van Mišr naar Iran, hij gaat zelf als gezant naar Dara, Dara vraagt hulp aan Fūr). Deze trekken, zooals die later in het Maleische verhaal voorkomen, zijn echter niet ontleend aan Firdausi, maar rechtstreeks aan den Ps.-Call. (Syrisch of Grieksch), waarmee ze meer overeenkomst vertoonen dan met het Shāhnāma: Het feit, dat A., als hij vluchten moet nadat hij herkend is aan het hof van Dara, te paard de bevroren oppervlakte van een rivier oversteekt, terwijl zijn vervolgers het ijs gebroken vinden, komt in den Ps.-Call. (Ausfeld 72), maar niet in 't Shāhnāma voor.

In dit gedeelte komt overigens ook Firdausi veel meer met den Ps.-Call. overeen, dan in het verhaal van A.'s en Dara's afstamming.

Blz. 123 : 4/5. *tiada.... lain*. Corrupt, vgl. E; het blijkt, dat voor *sebagainja* moet gelezen worden *sajogjanja*, en voor *meloepakan dah: melekapkan dahi*. Nu kan *dāh* in 't Perzisch beteekenen: dienstbaarheid; dit woord met deze beteekenis komt verder niet in 't Maleisch voor, maar 't is mogelijk, dat een der afschrijvers aan dit woord heeft gedacht, en dat daardoor de fout in groep I ontstaan is.

Blz. 123 : 13/14. *karena.... menahani*. Geheel corrupt, voor de oorspronkelijke lezing zie E.

Blz. 123 : 22. *akandia* moet zijn *akandiri*, *berkentjang* moet zijn *berkedji diri* (Vgl. E).

Blz. 123 : 31/32. *tidahan.... ini*. Schijnt te beteekenen: Niemand heeft er mij toe gebracht deze woorden tot u te zeggen.

Blz. 125 : 18/19. *Djikalau.... beroléh*. Deze passage, die D heeft weggelaten, is corrupt zoowel in groep I als in groep II. De bedoeling is misschien: Indien de vergankelijke wereld onvergankelijk was voor

de menschen, dan zoudt gij uw vorig lot niet hebben verkregen (d.w.z.: dan zou Allah u niet zooveel macht hebben gegeven) (?).

Blz. 125 : 21. *tiada* moet wegvallen.

Blz. 127 : 1. *didjalaninja* hangt af van *menganoegerahi*.

Blz. 127 : 14. *jang diseboet i'tikad*. Voor: *i'tikad jang diseboet*.

Blz. 127 : 22/23. *dan ia.... kita*. Deze zin, die in groep I corrupt is, komt ook in E niet meer foutloos voor. (blz. 126 : 21—22). *Dan.... itoe*). Waarschijnlijk moet in E gelezen worden: *jang tiada koeasa meloepoetkan dia*. De beteekenis is dan: Hij beschut ons voor de dingen, waaraan wij zelf niet kunnen ontkomen. Een andere mogelijkheid is, dat er oorspronkelijk gestaan heeft: *jang tiada koeasa meloepoetkan dia diri kita*. In E zou dan uit *diri* ontstaan zijn *daripada* en uit *kita*: *meréka itoe*. Echter is dan onverklaarbaar, waarom ook in groep I overal *daripada* geschreven wordt vóór *diri kita*.

Blz. 129 : 23. *doea langit*. Ontstaan uit: *dari langit* (vgl. E).

Blz. 131 : 5. *dengan* moet wegvallen.

Blz. 131 : 14. *dikeraskan* heeft hier een andere beteekenis dan gewoonlijk (nauwgezet zijn in iets), n.l.: met geweld, gestrengheid brengen tot. Misschien is ook bedoeld *dikarsakan*, dat dan zou beteekenen: zijn wil opdringen (aan iem.) om, iem. dwingen tot.

Blz. 133 : 11. *daripada*. Het gebruik van *daripada* verraadt vertaling uit het Arabisch (zie v. Ronkel, Over invloed van de Arabische syntaxis op de Maleische, T. B. G. Dl. 41 (1899, blz. 518 e.v.). Vgl. inl. blz. 14.

Blz. 133 : 13. *bapa 'Abbas*. Al-Sūri noemt Chidir Abu 'l-'Abbas. 'Abbas is een der Arabische namen voor den leeuw (Friedländer, Chadhirleg 183, 266 n. 1).

Blz. 133 : 18. *tiga ratoes*. Dit komt niet overeen met het *kira² seratoes* van regel 6. E noemt hier dan ook geen getal.

Blz. 133 : 21/33. *ini.... daripadakoe*. Corrupt voor: *ia-imi lakoenja koeasa daripadakoe* (vgl. E).

Blz. 133. Vgl. over deze episode de aant. bij blz. 132 : 12 e.v.

Blz. 135 : 3/4. *Sedjahtera.... itoe*. Waarschijnlijk een contaminatie van twee uitdrukkingen: *Sedjahtera atas radja*, en: *Radja dengan sebenarnja beroléh sedjahtera*.

Blz. 135 : 10. *Idris*, wiens naam volgens Nöldeke (Zeitschr. für Assyriologie XVII 84 e.v.) af te leiden is van Andreas (de kok van Alexander, die in den Griekschen Pseudo-Callisthenes het levenswater drinkt) wordt door de latere Mohammedaansche traditie geïdentificeerd met Henoch uit den Bijbel. (Gen. 5 : 21—24). (Enz. d. Isl. II 478, 479).

Blz. 135 : 11. [*jang*] *menitahkan.... nabi* — die Noach riep als profet. *Hoed* — Volgens de Mohammedaansche legende werd Hoed,

afstammeling van Sjam, naar het reuzenvolk 'Ad in Zd. Arabië gezonden. Hij spiegelde den koning Shadād daar de heerlijkheden van het paradijs voor, zoodat deze reeds op deze wereld ze wilde genieten en een tuin met een prachtig paleis liet aanleggen. Toen hij echter met zijn volk het voltooid paleis wilde binnentrekken, verborg Allah het voor zijn oogen, zoodat ze in regen en storm ronddoolden en omkwamen. (Weil, Bibl. Leg. 46 e.v. Gerth v. Wijk, Koranische verh. in het Mal. T. B. G. Dl. 35, blz 276 ev.).

Saléh poogde na zijn bekeering zijn stamgenooten, de Thammudieten over te halen tot het ware geloof. Toen hem dit bij velen gelukte, wekte hij de afgunst op van zijn koning. Om de waarheid van zijn zending te bewijzen, liet hij een kameel uit een berg voortkomen, die een jong wierp, dat, nauwelijks geboren, uitriep: Allah is de eenige God, en Saléh is zijn profeet. Toen de Thammudieten zich nog niet bekeerden en zelfs de kameel doodden, werden zij vernietigd (Weil, Bibl. Leg. 52—61).

Namroed. Ibrahim was een tijdgenoot van den machtigen koning Namroed, die zichzelf als God liet aanbidden. Daar Ibrahim weigerde daaraan mee te doen, poogde Namroed hem om te brengen, maar dit lukte hem niet, daar Allah den profeet steeds op wonderlijke wijze beschermde. Eens trok Namroed met een groot leger tegen Ibrahim op, die bad, of hij door muggen gered mocht worden, waarop het geheele leger door reusachtige zwermen muggen werd vernietigd. Namroed zelf vluchtte en sloot zich op in een toren, waar echter één mug tegelijk met hem wist binnen te dringen, die hem aan zijn hersens begon te nagen, dat hij na veertig dagen stierf. (Weil, Bibl. Leg. 68—79).

Ismail. Volgens de Mohammedanen moet Ibrahim niet Ishak, maar Ismail offeren. (Weil, Bibl. Leg. 85 e.v.).

Firaoen. Volgens andere Islamietische overlevering verdrong Firaoen niet in den Nijl, maar in de Roode Zee (Weil, Bibl. Leg. 167).

Karoen. Toen de Israëlieten 40 jaar in de woestijn moesten zwerfen, ging Mozes de wereld door om het ware geloof te prediken. Onder het volk had toen veel invloed Karoen, volgens de overlevering een broeder van Mozes, door zijn geweldigen rijkdom. Toen Mozes terugkwam, taande zijn invloed en begon hij Mozes uit afgunst te belasteren, waarop, op diens gebed, de aarde hem verzwolg. (Weil, Bibl. Leg. 181 e.v.).

Blz. 135 : 13. *dan.... Noech* moet wegvallen (Vgl. E).

Blz. 135 : 25. *bahwa.... djoea* kan wegvallen.

Blz. 137 : 1. *dari galibnja* is onzin; het ontstaan van deze verschrijving is mij niet duidelijk.

Blz. 137 : 17/18. *A'oedzoe.... 'r-radjimi* — (Ar.) Ik zoek mijn toevlucht bij Allah tegen den gesteengden duivel.

Blz. 139 : 10. Het tweede *hatinja*. Moet zijn: *harapnja* (vgl. E).

Blz. 141 : 4. *sjoegoel*. Beter: *dan sjoegoel*.

Blz. 141 : 16. *pekerdjaan*. Beter: *keradjaan*.

Blz. 141 : 17. *Jābalsā* (in E en I geschreven: *Jābarsā*; dus meer overeenkomstig het Perzische *Jābursā*, is de naam van een stad, die men zich dacht te liggen in het uiterste Westen. *Jābalqā* (ook wel: *Jābarqā* (E, I) of: *Jābarqāf* (B, C en H) dacht men zich in het uiterste Oosten. Als men schreef: *Jābarqāf*, dacht men aan den berg Kaf, die volgens de voorstelling der Arabieren de wereld omringt (Friedländer, Chadhrileg. 140 n. 5). Is *Jābalsā* ontstaan uit *Jābal Šad*?

Blz. 141 : 19. *Jadjoedj* en *Madjoedj*. Zie aant. bij blz. 199 : 32—201 : 16.

Blz. 141 : 24. Over den bijnaam *Dzoe 'l-karnain* zie aant. bij blz. 169 : 2.

Blz. 143 : 8. Na het eerste *radja* is uitgevallen: *segala hikajat*. In E zegt Chidir heel iets anders.

Blz. 143 : 9. *setengah hamba dengar* — de helft van wat ik van u gehoord heb. Dit slaat op wat Chidir aan Iskandar verteld heeft bij hun ontmoeting op den berg, waar Chidir door den engel heengevoerd was.

Blz. 143 : 17. Toen Ibrahim 110 jaar oud was, beval Allah hem den tempel (Ka'ba) te Mekka te bouwen. Toen hij met Ismail daaraan bezig was, kwam volgens de overlevering *Dzoe 'l-karnain* tot hem, die hem als gezant van Allah erkende. (Weil, Bibl. Leg. 93 e.v.).

Ook over Jakob en Jozef, en over de wijze, waarop Mozes de Israëlieten uit de hand van Pharao bevrijdt, bestaan uitvoerige overleveringen (Zie Weil, Bibl. Leg. 100 e.v., 126 e.v.).

Blz. 143 : 23. *radjalah* n.l. *Iskandar*. Vgl. aant. bij blz. 43 : 15 e.v.

Blz. 143 : 29. *dengan*. Corrupt (vgl. E).

Blz. 145 : 1. *semesta*. Moet zijn: *sesat*.

Blz. 145 : 13/14. *Asjhadoe.... chabiloe 'Ulahi* - (Ar.) Ik getuig, dat er geen god is dan Allah alleen; geen deelgenoot heeft hij; en ik getuig, dat Abraham de vriend van Allah is.

Blz. 145 : 30—33. Het is eigenaardig, dat Chidir hier ontevreden blijkt te zijn over het feit, dat hij Iskandar op zijn tochten moet vergezellen. Dit past niet in het geheel van het verhaal en komt niet overeen met wat hij in regel 17—19 gezegd heeft. Waarschijnlijk is het den verteller er — bewust of onbewust — om te doen te laten zien, dat hij het verhaal van de ontmoeting van Mozes met Chidir kent. Deze wordt verhaald in den Koran (Sure 18 : 65—82) en komt in de overlevering op 't volgende neer: Allah beveelt Mozes, als deze zich eens op zijn wijsheid beroemt, naar de Perzische Golf te gaan, waar hij een van Allahs dienaren zal ontmoeten, die hem in wijsheid ver overtreft. Mozes ontmoet daar Chidir, en vraagt dezen hem met zich mee te nemen. Chidir stemt toe, maar stelt als voorwaarde, dat Mozes hem zonder

tegenspreken zal gehoorzamen. Mozes belooft het, maar telkens doet Chidir iets, wat tegenspraak bij hem uitlokt. Als tot driemaal toe gebleken is, dat Chidir door zijn grootere kunde toch gelijk heeft, waagt Mozes het niet hem verder te volgen (Weil, Bibl. Leg. 176 e.v., Gerth van Wijk, Koranische Verh. in 't Maleisch, T. B. G. Dl. 36, blz. 557 e.v.).

Blz. 147: 1. *menengar*. Moet zijn: *mengira*² (Vgl. E).

Blz. 147: 12. Het hier aanvangend gedeelte van den tekst correspondeert met blz. 24 van het uittreksel. Isk. heeft op zijn reis naar het Westen juist Jābalsā ingenomen en nadert met zijn leger de plaats, waar de zon ondergaat: het land, dat hij doortrekt is, evenals de inwoners, zeer wonderlijk.

Blz. 147: 17. *toeah*². Moet zijn *boeah*²an (Vgl. E).

Blz. 147: 28. *siapa*. Voor *barangsiapa*.

Blz. 149: 8. Chidir kent alle talen, vandaar dat hij als tolk fungeert. Zijn groote talenkennis wordt meermalen met nadruk vermeld in de Mohammedaansche traditie, evenals zijn vermogen tot het opsporen van verborgen bronnen in droog land (Vgl. Friedländer, Chadhirleg. 137 n., 184).

Blz. 151: 3. *daripada kaoem: orang daripada kaoem*.

Blz. 151: 11—13. *Maka... kembali*. Deze zin is geheel verknoeid. Vergelijking met E leert, dat Isk. zijn gevangene loslaat en hem van te voren laat zweren, dat hij hem (Isk.) eenige edelsteen en zal laten zien, die in de geheimzinnige mijn gevonden worden.

Blz. 151: 15. *Kirim*. Verknoeiing voor *Geram* (Vgl. E).

Blz. 151: 27. *nazm*, Het Ar. *nazm*, dat o.a. beteekent: parelsnoer. De inf. *nazm* beteekent: het eene ding met het andere verbinden. Hoe de onbegrijpelijke verklaring van het woord (regel 27—29 *dari karena... harta*) ontstaan is, is mij niet duidelijk. Misschien heeft in het Arabische origineel iets gestaan over het aaneenrijgen van de parels, daardoor zou ook te verklaren zijn: *nazm* en: *barang siapa menaroech dia sepoeloeh*. Even goed is mogelijk, dat *sepoeloeh* fout is en een verschrijving voor een woord op *-lah*.

Blz. 153: 17. *serta... oedjarnja*. Deze zin is verknoeid (vgl. E).

Blz. 153: 25. *orang moeda*. Chidir wordt *orang moeda* genoemd, omdat hij eeuwig-levend is, en er altijd jong uitziet. Volgens Friedländer (Chadhirleg. 183 n. 3) wordt hij bij Al-Şūri zeer vaak aangesproken als jongeling.

Blz. 155: 4. *terbaiklah*. Verschrijving voor *banjak* (vgl. E).

Blz. 155: 16. *pedang soedoeh*?

Blz. 155: 27. *toeahmoe* of *toeamoe*. Moet zijn *orang toea kami* (vgl. E).

Blz. 157: 7/8. *barang... kita* — zooveel in ons vermogen is.

Blz. 157: 10. *kata dengan kata*. Beter: *dengan kata*.

Blz. 157: 31. *galian B.hs.r.* Misschien wordt hier bedoeld

bahsarāt (Ar.): verkwisting, losbandigheid. Het is echter zeer onzeker.

Blz. 159 : 12. *Raziya* is een door Iskandar onderworpen koningin, die hem na haar bekeering volgt op zijn reizen, zie uittr. blz. 239 : 24 e.v. *Raziya* is de vrouwelijke vorm van het Ar. *rāzī* — tevreden, ingenomen met.

Blz. 161 : 28 e.v. De Arabische tooverformule, die Chidir uitspreekt, beteekent het volgende: „In den naam van Allah en bij Allah! en er is geen overwinnaar, die Allah overwint, den schepper der hemelen en der aarde en der lengte en breedte, die alles heeft geschapen; hij schiep en verhulde zich; en niet heeft hem geschapen een van zijn schepselen. Verschijn aan ons, o booze demon, en indien gij een Jood zijt, verschijn dan aan ons krachtens het recht van deze namen: Boetoesj (?) o gij geweldige!, Al-moesj (?) o gij albedwinger! o gij ding Ta'ta' (?)! o gij ding Takboera (?)! En indien gij een geloovige zijt, die de eenheid (Gods) bekent, verschijn dan aan ons krachtens het recht van den Heer, die geweldig is, aloverwinnend, vergevend, (de zonden) verbergend.”

Boetoesj, Al-moesj, Ta'ta' en Takboera zijn geen woorden, die algemeen in tooverformule's voorkomen. Waaruit zij ontstaan zijn, of wat ze beteekenen, is mij onbekend. Prof. Dr. J. L. Palache vermoedde, dat Boetoesj misschien in verband kan staan met het Arab. woord *batish* (sterk, dapper). Boetoesj is dan ongeveer hetzelfde als het er op volgende *djabbar*.

Blz. 163 : 9—11. *Bahwa... Sjam*. Deze genealogie van Chidir stemt vrijwel overeen met die van de Arabische traditie (Vgl. Friedländer, Chadhirleg. 261 n. 7). Tabarī noemt *Khadhir*: *Baliyā* b. *Malkān* en over *Fālig* en 'Ābir voert hij dan zijn genealogie op *Shām* terug. *Baliyā* is misschien een verschrijving van *Eliyā* (Tabarī, ed. de Goeje I 415, volgens art. v. A. J. Wensinck in *Enz. d. Islam* II 923, 925). Volgens Wensinck (t.a.p.) is *Malkān* de *Malkam* uit 1 Kron. 8 : 9, een nakomeling van Benjamin. Friedländer echter identificeert *Malkān* met *Malkisedek* (Chadhirleg. 261, 262), die door de oostersche Christenen als een nakomeling van *Shām* werd beschouwd (Chadhirleg. 260), en door verschillende Arabische schrijvers als zoon van *Fālig*. Het overige gedeelte van Chidirs genealogie volgt direct uit Genesis 11, waar blijkt, dat *Peleg* (*Fālig*) was de zoon van *Heber*, zoon van *Selah*, zoon van *Arpachsad*, zoon van *Sem*.

In de genealogie volgens het Maleische verhaal zijn dus de volgende fouten ingeslopen: *Alias*, die dezelfde is als *Chidir*, wordt zijn vader genoemd. *Kālang* moet zijn *Fālig*, *Saléh*: *Sélah*. *Saléh* en 'Ābir zijn verwisseld, evenals *Noech* en *Sjam*. De laatste verwisseling is niets dan een slordigheid, en komt dan ook in E en later in groep I (blz. 176 : 31—33) niet voor.

Blz. 165 : 16. *menempati*. Beteekent misschien: plaats, ruimte geven

aan. Dan zou *menempati* hier staan voor *menempati hambanja* (vgl. regel 4).

Blz. 165 : 23. *bagi* moet zijn *djika*, *djamoe* moet zijn *djemah* (vgl. E).

Blz. 165 : 25. *Boekanlah* moet zijn *bawalah* (vgl. E).

Blz. 167 : 6. *menoembak*. Hier verkeerd gebruikt, daar het beteekent: met een lans steken. (Misschien was hier beter: *tertoembak*). Ook kan het zijn, dat *menoembak* hier beteekent: zich voordoen als een lans.

Blz. 169 : 1. *riwajat* heeft hier de beteekenis: autoriteit van iemand, die traditie's overlevert. Deze beteekenis heeft het woord ook in 't Arabisch.

Blz. 169 : 2. *Dzoe 'l-karnain*. Zie inleiding blz. 12.

Volgens Nöldeke (Beiträge 32) put Mohammed den naam Dzoe 'l-karnain uit de Syrische Alexanderlegende (zie inl. blz. 8/9), waar Alexander tegen God zegt: Gij hebt mij twee horens op mijn hoofd doen groeien, opdat ik daarmee de koninkrijken der wereld zou stukstooten. Daar Hunnius (Diss. 26) echter bewezen heeft, dat deze legende \pm 626 is ontstaan (volgens Nöldeke \pm 514), is het onmogelijk, dat Mohammed den naam uit de legende heeft overgenomen (zie inl. blz. 12). Hunnius (Diss. 27) meent, dat de naam moet opgekomen zijn naar aanleiding van de munten, die ten tijde van Lysimachus en Ptolemaeus den Alexanderkop met Ammonshorens afbeeldden.

M. Gaster (J. R. A. S. 1897, blz. 487 e.v.) beweert weer, dat dit onmogelijk is, omdat de bedoelde munten zeer schaarsch waren, en niet gebruikt werden na Alexanders dood. Hij meent, dat de bijnaam, die in het door hem vertaalde (Hebreeuwsche) hs. voorkomt als Maqron (d.i. gehoornde), een verschrijving is voor Maqdon (d.i. Macedoniër); in 't Hebreeuwsche schrift zijn n.l. d en r zeer gemakkelijk te verwisselen.

Budge (Life and exploits 46 n. 1) is van meening, dat een van de attributen van Amen-Rā aan Alexander is toegeschreven, en dat Dzoe 'l-karnain de letterlijke vertaling is van sept ābui, een der titels van Amen-Rā. Curtius (4, 7, 5 e.v. vgl. Arrianus, 3, 3 en 4) zegt, dat het orakel van Jupiter Ammon Alexander als diens zoon erkende; deze god nu wordt als een ram voorgesteld en van hem is de hoorn afkomstig, die op de munten van de Ptolemaeen den Alexanderkop draagt. (Vgl. Nöldeke — Schwally, Gesch. des Qorāns I 140, n. 5).

Wat ook de oorzaak geweest is, dat voor de allereerste keer de naam Tweehoornige op Alexander werd toegepast, in 't algemeen kan gezegd worden, dat dit gebeurd is, omdat men in Alexander de figuur van den komenden Messias zag, en in de Oostersche sagen waren horens het attribuut van den Messias, zooals in de Joodsche exegese de Tweehoor-

nige, die Gog en Magog insloot, de voorlooper was van den Messias (Kampers 78, 81 e.v.).

De naam Dzoe 'l-karnain komt het eerst in den Koran (Sure 18 : 23) voor, en daarna in de Arabische Iskandarversies, in de Syrische legende komt de naam zelf nog niet voor (zie boven).

Toen de naam eenmaal in den Koran was opgeteekend, en uit het verband moeilijk was op te maken, dat hij identiek was met Alexander den Groote, werd hij ook op andere personen toegepast, b.v. in een verhaal van Ibn Hishām op Sa' b Dzu 'l-qarnain, koning der Himjaren (Lidzbarsky, Z.f. Ass. VIII 271 e.v.).

Over de verschillende Mohammedaansche speculaties en tradities over Dzoe 'l-karnain vgl. verder Friedländer, Chadhirleg. Appendix B, blz. 276—301.

Van de in onzen tekst voorkomende verklaringen van dezen naam heb ik de eerste nergens aangetroffen, de twee andere, die overigens tamelijk op hetzelfde neerkomen, vindt men vaak in de Arabische Iskandarversies (Friedländer, Chadhirleg. 146, n. 5). Behalve deze komen nog de volgende verklaringen voor:

1. Iskandar had twee op horens gelijkende uitwassen op zijn voorhoofd.

2. Hij had twee kunstig gedraaide lokken op zijn voorhoofd.

3. Hij was zoowel van vaders- als van moederszijde van edele afkomst.

4. Hij leefde gedurende twee geslachten.

5. Hij was met uiterlijke en innerlijke wetenschap begiftigd.

6. Hij is zoowel in 't land van het licht als in dat van de duisternis binnengedrongen. (Deze 6 verkl. worden meegedeeld door E. Mittwoch, Art. Dhulkarnain, Enz. d. Isl. I 1002/1003).

7. Hij had een kroon met twee horens, die zijn heerschappij zoowel over de Grieken als over de Perzen voorstelde (Weil, Bibl. leg. 93 e.v.).

8. Toen hij de eerste poging deed om zijn volk tot het ware geloof te bekeeren, werd hij op zijn rechterhoorn geslagen en gedood. Allah echter wekte hem op en gaf zijn linkerhoorn dubbele kracht. (Dit vertelt 'Umāra, vgl. Friedländer, Chadhirleg. 135 n. 4).

Blz. 169 : 7. *dikatakan*. Moet waarschijnlijk zijn *diikatkan*.

Blz. 169 : 27. *berkata*. Verschrijving voor *boekit* (Vgl. E).

Blz. 171 : 11. *Lāq.s.* Heeft deze naam iets te maken met de stadsnaam Lachis uit Jozua 10?

Blz. 173 : 12. *Sebermoela... meréka itoe* — En zij zagen de zon zeer groot.

Blz. 173 : 14. *kantjil*. Moet zijn *laet ketjil* (vgl. E), zooals ook uit den naam Buḥairatu 'l-qodrat (Het meer van de Almacht) blijkt. In E heet deze zee Baḥru 'l-qodrat (De zee van de Almacht).

- Blz. 173 : 34. *dengandĭa*. Misschien beter *dengan radĭa*.
- Blz. 175 : 16/17. *Vóór daripada meréka itoe* moet iets zijn uitgevallen als *maka ada seorang*.
- Blz. 175 : 18. Het onderwerp van *berkata* is *nabi Joesoef*.
- Blz. 175 : 31—33. *Tiadakah.... Noech*. Vgl. aant. bij blz. 163 : 9-11.
- Blz. 175 : 33. *tolan nabi Moesa*. Zie aant. bij blz. 145 : 30—33.
- Blz. 177 : 5. *rasoeloe 'Ulah d.i. nabi Moesa*.
- Blz. 177 : 7/8. *ada.... Ibrahim*. De meening, dat Iskandar een afstammeling zou zijn van Ishak heb ik nergens anders gevonden. Alleen maakt 'Umāra melding van een traditie, dat hij tot de kinderen Israëls behoorde en in den tijd van Jezus leefde (Friedländer, Chadhirleg. 289).
- Blz. 177 : 14. *sebahasa*. Moet zijn *seharoesnjalah* (vgl. E).
- Blz. 177 : 25. Na *lagi* invoegen *pengadjar pada*.
- Blz. 179 : 11/12. *Dan.... balasnja*. Waarschijnlijk moet i.p.v. *gagahi* gelezen worden *digagahi*, en is *daripada kesakitan* ingesloten. De zin beteekent dan: Vandaar dat gij uw hartstochten moet bedwingen, opdat eeuwige geneugten uw vergelding zijn.
- Blz. 179 : 15. *hatinja*. Waarschijnlijk: *hatinja manoesia jang bertapa* (vgl. E).
- Blz. 179 : 26. *achirat* moet zijn *hadir* (vgl. E).
- Blz. 181 : 6. *bagi* moet zijn *bani* of *nabi* (vgl. E).
- Blz. 181 : 19. *akan kebanjakan*. Ontstaan uit *kebadĭjkan akan*.
- Blz. 181 : 21/22. *Barang djoea* — De koning late het aan onszelf over.
- Blz. 181 : 34. *Tiadalah didengarnja* moet zijn *Tiadakah didengar radĭa*.
- Blz. 181 : 36—183 : 1. *Soebboehoen wa-'l-roehi* (Ar.) — (Hij is) de lofprijzingwaardige, zeer heilige en Heer der engelen en van den Geest.
- Blz. 183 : 11. *beloem loekalnja?* In E beter: *meletjoer koelitnja*.
- Blz. 183 : 26. *Moedahkan*. Voor *moedah²an*.
- Blz. 46 : 1/2. Zie aant. bij blz. 40 : 1.
- Blz. 46 : 6/7. *Wa dzikran*. Hier is een vers uit den Koran aangehaald, n.l. Sure 18 : 82: En zij vragen omtrent Dzoë 'l-karnain. Zeg: Ik zal u een verhaal van hem reciteeren. (Vert. Soedewo). Deze zin wordt werkelijk in het volgende in den Mal. tekst vertaald, of liever, geparafraseerd.
- Blz. 46 : 12 e.v. Hier wordt dus verteld, dat de Joden, Perzen en Grieken een verhaal over Iskandar bezaten, en dat hun verhalen door Mohammed verder verteld zijn. Dit komt niet in Groep I voor. In de Inleiding nu (blz. 34) is aangetoond, dat Groep I en II op eenzelfde Mal. hs. teruggaan. Dus moet deze mededeeling over de verspreiding van het Iskandarverhaal, die van kennis van zaken getuigt, en dus niet door

een lateren afschrijver kan bedacht zijn, in dat oorspronkelijke Mal. hs. gestaan hebben. Men moet zich dus voorstellen, dat dat hs. eerst gaf het eerste gedeelte van Groep II, nl. blz. 46 : 1—15, en daarna de lofspraak tot Allah, het verhaal van Adam en zijn nakomelingen en de opsomming der Perzische koningen bevatte, een gedeelte, dat niet in groep II, maar alleen in groep I voorkomt. Het blijft moeilijk te verklaren waarom de afschrijver van het oorspronkelijke hs. van groep I zich de belangrijke mededeeling over de verspreiding van het Iskandar-verhaal heeft laten ontsnappen.

Blz. 60 : 1 (noot). *djirng* (?).

Blz. 62 : 1. *diboengkoesnja*. Hier heeft I: *dibalitnja dengan kain. membalit* is de Minangk. vorm van *membelit*: opkronkelen, rondwinden (Wilkinson).

Blz. 62 : 14. *Kalau*. Beter zou zijn *kalau*².

Blz. 62 : 26—28. *antang* — mand van boomschors. Hiermee wordt waarschijnlijk bedoeld het kistje van Darab. *sedjoek* staat waarschijnlijk voor *sedjat* — uitgelekt, doch nog nat. *oléh . . . air*. Deze verklaring van den naam Darab lijkt sterk op die van Firdausi: „Parce qu' on avait fait de la rivière son berceau” (Vert. J. Mohl V 27). De verklaring staat ook zeer dicht bij het Arabische origineel (Volgens Prof. Th. W. Juynboll: De pleegouders noemde den vondeling „Darab” omdat zij hem gevonden hadden in een kistje van „hout” in het „water”). Vgl. verder aant. bij blz. 63 : 27/28.

Blz. 64 : 15. De naam *Kafskara* komt waarschijnlijk van het Perzische *kafshgar* (schoenmaker).

Blz. 66 : 32/33. *dan . . . roemah*. Deze zin is misschien onvolledig, in elk geval onbegrijpelijk.

Blz. 68 : 17/18. *asal . . . Babil*. Dit is niet in overeenstemming met het Shāhnāma. Dit is te verklaren uit het feit, dat de auteur, behalve met de overlevering volgens Firdausi (die dadelijk na de Kayaniden de regeering van Bahmān laat volgen) ook nog eenigszins bekend was met de werkelijke gang van zaken: Vóór Alexander de regeering der Achaemeniden. En van hen had werkelijk Cyrus de Groote Babel ingenomen, zijn opvolgers Cambyzes en Darius I verbleven wellicht vaak te Babel (Vgl. Geiger u. Kuhn II 400, 423 e.v.).

Blz. 70 : 6. *permenteri*. Wilkinson heeft *para menteri, para penggawa* enz., maar: *permasan* (= *para-mas-an*). Klinkert heeft *para menteri*. Onze hss. schrijven echter niet *para*, maar *p. r.* Ook Von Dewall (Uitg. van der Tuuk) heeft *permenteri*, wat bewijst, dat beiden minstens in het overgrote deel van de door hen nageziene teksten gevonden hebben *p. r.* en niet *para*. Daarom heb ik getranscribeerd *permenteri*, zonder daarmee de afleiding uit *para menteri* in twijfel te willen stellen.

Blz. 74 : 12. *Talqān* werd door den verbeteraar van I veranderd in *tailasān*: *ibni Tailasān* (Ar.) = Pers. barbaar. *tailasān* volgens Steingass ook: de einden van een turban, die van achteren neerhangen, hoofdband van een rechter.

Blz. 76 : 5/6. *Maka . . . Madain*. Tusschenzin. Met *Apabila* wordt hervat dat wat *Mihrān Dailami* tegen den koning van *Madain* zegt.

Blz. 76 : 20. *mengaloe²kan*. Waarschijnlijk oorspronkelijk geweest: *mengalaukan*; eenmaal geschreven als *mengaloe²kan*, behield het dezen vorm, omdat de volgende afschrijvers het opvatten als ironisch bedoeld.

Blz. 76 : 31/32. *lagikan . . . sesocatoe*. *Minoeman* wordt verklaard door de lezing van *z*. De lezing van *z* is waarschijnlijk beter. E moet opgevat worden: ik zal hem een of ander (gevaarlijke) drank doen drinken.

Blz. 86 : 23. *dalam soerat* — 1. de inhoud van den brief (?). 2. of = *kata dalam soerat*.

Blz. 90 : 24. *kamoe* moet zijn *kami*.

Blz. 90 : 25. *menggantoeng* is waarschijnlijker dan het *mengoenting* uit groep I, maar daar staan de klinkers duidelijk aangegeven.

Blz. 90 : 30. *chelembak*: voor *kelembak* — een soort geurig hout.

Blz. 94 : 26. *Maka . . . 'alam*. De schrijver of afschrijver vergist zich dus telkens als hij *Bahmān* of *Hoemani* laat aanspreken als *sjah 'alam*.

Blz. 96 : 2 e.v. De hss. zijn niet erg duidelijk als zij spreken over de plaats, waar de Perzische koningen resideerden. Volgens blz. 68 : 17 ev. was aanvankelijk *Babil* de residentie, en verhuisde de grootvader van *Hoemani* naar *Iṣṭakhr*. Daarna blijkt echter overal, dat *Hoemani* zelf weer verblijf hield te *Babil*, terwijl *Darab* later weer *Iṣṭakhr* koos. En uit blz. 103 : 19 blijkt weer, dat *Darab* en *Dara* later te *Babil* verblijf hielden.

De Perzische traditie weet van *Darab* te vertellen, dat hij de stad *Dārāb-gird* in *Furs* (= *Fars*, *Perzië*) stichtte (*Firdausi*, uitg. *Mohl V 49 e.v.*).

Volgens verschillende Arabische geschiedschrijvers stichtte *Hoemani Iṣṭakhr* (*Christensen*, *Kayanides 149*).

Blz. 98 : 24. *penghocloe dalam*. Volkomen ons woord: hofmeester.

Blz. 100 : 21. *menjoeroeh*. Zie inl. blz. 32.

Blz. 100 : 24. *datanglah* moet zijn *datangnja* (vgl. *z*).

Blz. 100 : 31/32. *Bermoela . . . adanja* — *Allen*, die deze raad volgen (eigenlijk: hebben), zijn menschen met een verheven karakter(?).

Blz. 102 : 30—34. *Hai . . . matahari*. Het antwoord, dat *Iskandar* geeft aan *Dara*, als hij tribute vraagt, is gelijk aan dat bij *Firdausi* (*Mohl V 65*), die echter alleen spreekt over de kip, niet over de zee.

De Pseudo-Callisthenes geeft hierover een heel ander verhaal (Ausfeld 51/52).

Blz. 108 : 16. *Allah*. Dit woord is in E zeer onduidelijk geschreven, alleen door vergelijking met z blijkt, dat waarschijnlijk in het origineel *Allah* stond. De copiïst van E begreep het woord niet en nam het over in gelijken vorm als hij het voor zich zag. De copiïst van I gebruikte hetzelfde hs., begreep het woord ook niet, en veranderde het in *atas*, terwijl hij bovendien nog *engkau* invoegde vóór *dimenangkan*. Deze plaats is dus ook een bewijs, dat E en I op eenzelfde hs. teruggaan.

Blz. 112 : 30/31. Vóór *demikianlah* in te voegen: *Maka katanja: Demikianlah toeanja* — Zoo handelt iemand, aan wien de veiligheid van zijn heer (wel) toevertrouwd (eigenlijk: overgelaten) is.

Blz. 114 : 26/27. *Maka Iskandar*. De lezing van z is hier beter.

Blz. 118 : 24/24. *toeanhamba daripada*. Moet zijn *toeanhamba saudara hamba daripada mati* — *Bahwa* (vgl. z).

Blz. 120 : 2. *karena*. Beter is waarschijnlijk: *kiranja* (vgl. z); *maka segala* moet dan wegvallen.

Blz. 120 : 26/27. *maka Dara*. Deze trek, dat Dara in het graf van zijn vaderen begraven wordt, komt reeds voor in den Pseudo-Callisthenes (Vert. Ausfeld 76). Firdausi vermeldt het niet met zooveel woorden, hoewel het met de historie overeenkomt. Vgl. Weber-Schwabe, Lehr- und Handbuch d. Weltgesch. I 345: „Nachdem Dareios in der Ahnengruft zu Persepolis beigesezt worden war, galt der Makedonische Heldenkönig in den Augen der Perser als sein Erbe und Nachfolger.“ (Vgl. het bericht van den Rom. geschiedschrijver Justinus bij Ausfeld 165, n. 5).

Blz. 122 : 18/19. *Maka 'adjaiblah radja akan diri*. Op 't eerste gezicht zou men denken, dat *kebesaran radja* de laatste woorden van Iblis zijn geweest en nu met *Maka* het verhaal verder gaat, en verteld wordt, dat Isk. verbaasd is over de woorden van Iblis. Echter kan het volgende (regel 19—26; *maka hendak ta'ala*) niet anders begrepen worden, of men moet aannemen, dat Iblis hier weer aan 't woord is. Dit is door den afschrijver waarschijnlijk niet gevoeld, vandaar dat hij in regel 26 nog eens zegt: *Maka kata Iblis*.

Blz. 124 : 19/20. *djangan itoe*. *Āristatālis* wil zeggen: Wees dus niet bang, dat u iets zal overkomen, indien gij trouw blijft aan het ware geloof.

Blz. 124 : 21—24. *Djika radja*. Zie aant. bij blz. 125 : 18/19.

Blz. 126 : 6. *berdjalan boemi*. Over Chidir zie inl. blz. 17 e.v. en verder Friedländer (Chadhirlegende). Dat hij op de oppervlakte der zee kan loopen als op het vasteland, en dat hij verblijf houdt op een eiland midden in de zee gelegen, wordt door vele Arabische tradities vermeld (Friedländer, Chadhirleg. 118—121). Vgl. ook in het hs. C blz.

190, waar Allah van Chidir zegt: *Koedjadikan baginja laoet seperti boemi.*

Blz. 126 : 22/23. *Dan... meréka itoe.* Zie aant. bij blz. 127 : 22/23.

Blz. 132 : 12 e.v. De episode, dat Chidir de mannen van Isk. met vuur verbrandt, en slechts meegaat als Isk. zich voor hem vernedert, lijkt veel op het Bijbelsche verhaal van 2 Kon. 1 : 9—15, waar Ahazia, de koning van Israel, telkens een hoofdman met 50 man zendt om Elia te halen, die op een berg zit. Tweemaal worden deze en zijn manschappen door vuur van den hemel vernietigd, de derde maal beveelt de hoofdman niet, maar smeekt, en dan gaat Elia mee.

Blz. 132 : 15. *dipeliharakan* n.l. *engkau.*

Blz. 140 : 12. *segenap... hamba.* Eigenaardige uitdrukking; beteekenis: op alle eilanden, waar ik als kluizenaar leefde.

Blz. 142 : 22. *radja*, n.l. *Iskandar.* Zie aant. bij blz. 43 : 15 e.v.

Blz. 142 : 29. *dalam agama.* Misschien: de diepten, mysteriën van den godsdienst (?).

Blz. 144 : 12/13. *dalam... kerdjakan* — doe mij ook tot dien godsdienst overgaan.

Blz. 146 : 1. *mengira*². Hier waarschijnlijk in den zin van: beoordeelen, of zelfs: veroordeelen. Van Ronkel geeft als beteekenis op: berekenen, oordeelen over iets, overzien.

Blz. 148 : 3 en 5. *merentak*² *dirinja.* Staat waarschijnlijk in verband met *merentak* — stooten op iets (van een vaartuig), en beteekent dan misschien: zich heen en weer werpen, (op den grond) liggen spartelen.

Blz. 150 : 8. *apa bawa.* Uit *bawa apalah* (vgl. z).

Blz. 152 : 14. *kaoemnja* moet zijn *temannja.*

Blz. 152 : 29. *ialah* n.l. *Allah.*

Blz. 154 : 15. *moedah*² *an.* Oorspronkelijk zal wel bedoeld zijn *moedah*, in tegenstelling met het daarop volgende *berat.*

Blz. 156 : 23/24. Na *permata ini* moet ingevoegd worden: *Maka oedjar nabi Chidir: Adapoen* (vgl. z).

Blz. 158 : 14. *berlinang*² — in druppels vallen, biggelen. Klinkert vermoedt, dat het in de uitdrukking *noer wadjahnja berlinang*² schitteren beteekent. Dit is hier ook waarschijnlijk de beteekenis.

air kesoemba — verf van den kesoembaplant.

Blz. 158 : 19. *hakim* voor *hikmat.*

Blz. 158 : 25. *merélakan.* Beter is *mengaloe*² van z.

Blz. 160 : 13. *soehoef.* Ar.: *ṣuḥuf*, mv. van *ṣahifat* — beschreven vel.

Blz. 160 : 29 e.v. Voor de beteekenis van de Ar. tooverformule zie aant. bij blz. 161 : 28 e.v.

Blz. 160 : 25. *bitjarakan oléh kami.* Verknoeiing van *bitjara kami* (vgl. z).

Blz. 162 : 27. *bermoeliakan* : *bermoelia akan*.
Blz. 164 : 3. Na *lagi* zou men *kami* verwachten.
Blz. 164 : 25. *pada pagi djemah* — eens op een morgen, d.w.z. op een onverwacht, doch zeker komend tijdstip.

Blz. 166 : 4. *kalau*. Voor *kalau*².
Blz. 166 : 9. *menjoetjoek* voor *mentjoetjoek*.
Blz. 166 : 13/14. *bahwa* . . . *makanan*. De lezing van E zoowel als van I is corrupt. Misschien heeft in 't origineel iets gestaan als: *bahwa kamoe scharilah berkentjang, karena itoe djasad berongga. Ta' dapat tiada berisi makanan*.

Blz. 168 : 8. *toeanhamba*. Beter is *hamba* (vgl. z): Ik bad tot Allah om kleeding, zooals nog nooit gedragen is ; en ik heb die gekregen.

Blz. 172 : 7. *Kaf*. Ook 'Umāra vertelt, dat Iskandar, als hij Jābarsā heeft veroverd, aan de plaats komt, waar de zon ondergaat, ook daar ziet hij een berg van verblindend groene kleur, die volkomen ontoegankelijk is, en die even verder door hem ('Umāra) de berg Qāf genoemd wordt (Friedländer, Chadhirleg. 139). Dit komt overeen met de voorstelling, dat Qāf de berg is, die de wereld omringt. 'Umāra vertelt hier echter bij, dat aan den voet van dien berg de zee binnenstroomt en verdwijnt. Daarover wordt in ons verhaal niet gesproken op deze plaats, maar pas als Iskandar in een glazen kist in zee afdaalt, en de Durdur beziet (zie uittr. blz. 261 : 43 met aant. daarbij).

Blz. 172 : 20 (noot). *pertoea*. Deze uitdrukking komt ook voor in de Boestan assalatin (uitg. Wilkinson blz. 94).

Blz. 174 : 31. Na *oléh toeanhamba* in te voegen *siapa nama toeanhamba*.

Blz. 174 : 35. *kalam Allah* moet zijn *kalimu 'llah* — hij die spreekt met Allah (= Mozes).

Blz. 176 : 22. *tiga bagai manoesia*. In het volgende worden echter maar twee soorten opgenoemd ; in groep I daarentegen wel drie.

Blz. 178 : 34—180 : 8. *Maka* . . . *itoe*. In verschillende der Alexanderromans komen passages voor, waarin A. door wijzen herinnerd wordt aan de sterfelijkheid van den mensch en de vergankelijkheid van de heerschappij. Zijn oorsprong vindt deze trek wel in het feit, dat A. zoo kort geleefd heeft, en de episode in den Pseudo-Callisthenes, waar A. aan Serapis vraagt: Hoe lang zal ik leven?, en ten antwoord krijgt: Voor den sterfelijken mensch is het beter niet te weten, wanneer hij sterven zal (Ausfeld 101/102). Firdausi vertelt van hem, dat hij na het bouwen van den muur tegen Gog en Magog in een topazen paleis een doode op een bed ziet liggen, terwijl een stem hem herinnert aan de korthed van het aardsche bestaan. Even later zegt een sprekende boom tegen hem : Als gij veertien jaar zult geregeerd hebben, zult gij sterven. Iets dergelijks komt ook reeds voor in den Pseudo-Callisthenes,

waar sprekende boomen tot A. zeggen, dat hij in Babel door de hand der zijnen zal sterven.

Ook in het Maleische verhaal komt dit motief soms boven, hoe ook aan den anderen kant overgroeid door het motief: Iskandar dienaar Gods, die het ware geloof verbreidt, en de geheele aarde voor den Islam onderwerpt. Het komt o.a. uit in de hier besproken passage, verder in zijn gesprek met de menschen, die op hun graven wonen (Uittr. blz. 261:34—39), zijn onderhoud met de Brahmanen (Uittr. blz. 255, tekst blz. 190—192) en in het feit, dat hij het levenswater zoekt, maar niet vindt.

Blz. 180:6. *nabi Adam*. Moet zijn *bani Adam*.

Blz. 180:37. *jang banjaknja*. Misschien heeft hier oorspronkelijk gestaan *sang bajang* (in E kan men i.p.v. *jang* ook lezen *sang*).

Blz. 184:1. *Kidi*. De naam van den vorst van Hind (de *Kaid* van Firdausi) is volgens den Arabischen vorm *Kida*. In onzen tekst echter wordt hij uitsluitend *Kidi* genoemd.

Blz. 184:21/22. *Djangan kiranja*. Misschien *djangan tiada kamoe kedoea*. *Kidi* Hindi en zijn dochter (?), maar dan is *berkasih²an* verkeerd gebruikt, daar dat een wederkeerige beteekenis heeft. In den *Sedjarah Melajoe* (zie aant. bij blz. 184—189) is deze zin veel correcter overgeleverd.

Blz. 184:24. *Kaboellah* moet zijn *Kaboelkah*.

Blz. 184:27. *Badru 'l-Qumriya*. De dochter van *Kidi* Hindi wordt in de *Sedjarah Melajoe* genoemd: *Sharu 'l-Bariya*.

Blz. 186:23. *poeteri radja Tibūs*. Zie uittr. blz. 251:2—20.

Blz. 188:6/7. *Ja... 'l-kalami* (Ar.) — Waarlijk aan Allah is de bijstand en het weldoen. Amen! En o beste der voleindigden, door uwe barmhartigheid, o barmhartigste der barmhartigen, [zijn wij] bij 't einde der rede.

Blz. 187:2. *berpoetoesan* voor *berkepoetoesan* (vgl. blz. 189:3). Dit ook in de *Sedjarah Melajoe* (aant. bij blz. 184—189).

Blz. 187:11. *wasi* — executeur-testamentair (voogd over minderjarigen). *wali* — naaste manlijke bloedverwant van vaderszijde van de bruid, zonder wiens medewerking volgens de Mohammedaansche wet geen huwelijk wettig tot stand kan komen. (Th. W. Juynboll, *Handl. tot de kennis van de Moh. Wet*, 3de druk, blz. 174 e.v.).

Blz. 189:4. *Aminoe... 'l-hadjati* (Ar.) — O gij, die voorziet in de wenschen [der menschen].

Blz. 184—189. In het begin van de *Sedjarah Melajoe* wordt verteld, dat *Radja Kida* Hindi, nadat hij zich aan *Iskandar* heeft onderworpen, door middel van zijn eerste minister aan *Chidir* voorstelt, zijn dochter aan *Iskandar* tot vrouw te geven. Dan gaat het verhaal verder (ontleend aan *Sejarah Malayu*, uitg. W. G. Sells, Singapore 1898, blz. 4 e.v.):

Kata sahiboe 'l-hikajat, maka pada ketika itoe djoega pergilah nabi Chidir kepada radja Iskandar, maka ditjeriterakannjalah peri hal itoe. Maka kaboellah radja Iskandar. Kemoedian daripada itoe, maka radja Iskandar poen keloe arlah kepenghadapan, dihadap oléh segala radja² dan 'oelama pandita dan segala orang besar² dan segala pahlawan jang gagah mengelilingi tachta keradjaan baginda dan dari belakang baginda segala hamba jang chas dan segala jang kepertjiaanja. Maka adalah pada ketika itoe radja Kida Hindi poen ada menghadap radja Iskandar doedoek diatas koersi emas jang berpermata. Maka seketika doedoek itoe, maka nabi Chidir berbangkit sambu berdiri, serta menjeboet nama Allah soebhanahoe wa-ta'ala dan mengoetjap salawat akan segala nabi jang dahoe loe²; sjahdan laloe membatja chotbah nikah akan radja Iskandar, dan diisjaratkannja perkataan itoe kepada radja Kida Hindi. Demikian kata nabi Chidir. Ketahoei oléhmoe, hai radja Kida Hindi, bahwa radja kami inilah jang diserahkan Allah ta'ala keradjaan doenia ini kepadanja, dari masjrik laloe kemagrib, dari daksina datang kepaksina. Adapoen sekarang didengarnja, bahwa toeanhamba ada beranak perempoean terlaloe baik parasnja; kehendak baginda itoe, minta dikasihi kiranja oléh toeanhamba dan diambil akan menantoe toeanhamba, soepaja berhoeboenglah segala anak tjoetjoe radja Kida Hindi dengan anak tjoetjoe radja Iskandar, djangan lagi berpoetoesan kiranja, hingga hari kiamat. Bagaimana; kaboelkah toeanhamba atau tiada?

Kata sahiboe 'l-hikajat, tatkala didengarlah oléh radja Kida Hindi kata nabi Chidir demikian itoe, maka iapoen segera tceroen dariatas koersinja berdiri ditanah, seraja ia menjembah pada radja Iskandar dan berkata. Bahwa ketahoei oléh toeanhoe, ja nabi Allah, dan segala toean² jang ada hadir, bahwa hamba ini dengan sesoenggoehnja kebawah doeli baginda itoe, seperti sahaja jang seorang doea orang itoe. Ketahoei oléhmoe, hai segala toean² sekalian jang ini, bahwa nabi Chidir akan wali hamba dan wali anak hamba jang bernama toean poeteri Sjahru 'l Bariya itoe. Apabila didengar oléh nabi Chidir kata radja Kida Hindi demikian itoe, maka berpalinglah ia menghadap kepada radja Iskandar, dan berkata ia kepada radja Iskandar. Bahwa soedahlah hamba kawinkan anak radja Kida Hindi jang bernama toean poeteri Sjahru 'l Bariya dengan radja Iskandar. Adapoen isi kawinnja tiga ratoes riboe dinar emas; rélakah toeanhamba? Maka sahoet radja Iskandar: Rélalah hamba. Maka dikawinkan nabi Chidirlah anak radja Kida Hindi dengan radja Iskandar atas sjari'at nabi Ibrahim, chaliloe 'llah, dihadapn segala meréka jang terseboet itoe. Maka berbangkitlah segala radja² dan segala orang besar² dan perdana menteri dan hoeloebalang dan segala pandita dan segala 'oelama dan hoekama menaboerken emas

dan pérak dan permata, ratna moetoë manikam, kepada kaki radja Iskandar, hingga tertimboenlah segala emas dan pérak. dan ratna moetoë manikam itoe dihadapan radja Iskandar seperti boesoet doea tiga timboenan. Maka sekalian harta itoe disedekahkan pada segala pakir dan miskin.

Setelah hari malam, datanglah radja Kida Hindi membawa anakenja kepada radja Iskandar dengan barang kocasanja, dengan pelbagai permata jang ditinggalkan oléh datoek nénéknja, sekaliannja itoe dikenakannja akan pakaian anaknja. Maka pada malam itoe naik mempelailah radja Iskandar. Sjahdan maka héranlah hati radja Iskandar akan roepa poeteri Sjahru 'l-Bariya itoe dengan selengkap pakaian keradjaan, dan dianoegerahinja harta, tiada tepermenā lagi banjakenja. Dan radja Iskandar poen menoegerahi poela persalin akan radja Kida Hindi serta dengan segala radja², daripada pakaian jang moelia² sekalian, emas bertatahkan ratna moetoë manikam, tiga perbendaharaan jang terboeka. Maka radja Kida Hindi poen dianoegerahinja lagi persalin, dan dianoegerahinja seratoes tjoemboel emas berisi permata dan ratna moetoë manikam, dan mata benda jang moelia² dan dianoegerahi seratoes ékor koeda jang hadir dengan segala alatnja daripada emas bertatah dengan segala permata. Maka héranlah hati segala jang memandang dia.

Kemoedian dari itoe, maka berhentilah radja Iskandar ada kira² sepocoeloh hari. Setelah datang kepada sebelas harinja, maka berangkatlah radja Iskandar seperti 'adat dahoeloe kala; dan toean poeteri anak radja Kida Hindi poen dibawa baginda. Maka baginda poen berdjalanlah laloe kematahari hidoep, seperti jang terseboet didalam hikajatnja jang termasukhoer itoe.

Daarna wordt verteld, hoe Iskandar, als hij terugkeert van zijn tocht naar het Oosten, weer in Hind komt, en daar zijn vrouw weer aan haar vader afstaat (dit komt ook in ons verhaal voor; zie Uittr. blz. 262).

Zie over het gemeenschappelijk stuk in Alexanderroman en Sedjarah Melajoe verder inl. blz. 21.

Blz. 190 : 9. *Tiridūn*. Vanaf den Pseudo-Callisthenes vermelden bijna alle Alexanderversies het gesprek, dat de koning hield met de naakte wijzen, die Brahmanen of Gymnosophisten genoemd worden. De oorsprong van deze overlevering moet gezocht worden bij de eerste beschrijvers van A.'s leven; ze is n.l. samengesteld uit verschillende berichten van Arrianus, Plutarchus en Strabo (Ausfeld 174 e.v.).

Geen van de Alexanderversies noemt echter de plaats, waar die wijzen leefden, behalve de Syrische Pseudo-Callisthenes (zie inl. blz. 8/9), die vertelt, dat ze in Ratniron wonen (Vert. v. V. Ryssel, Archiv Studium neueren Sprachen Bd. 90, blz. 357).

Blz. 191 : 25. *djannati na'im*. Van jannah - boomgaard, tuin en na'im - rust, genoeg. Beteekenis van de uitdrukking: Paradijs. Hier

zijn de woorden op de Perzische en niet op de Arabische manier verbonden.

Blz. 191 : 27—32. *Jang... binasakan*. In de Aethiopische Alexanderroman (zie inl. blz. 9) is het antwoord van den Brahmaan op de vraag van Isk. wie het talrijkst zijn, de dooden of de levenden (Vert. van Budge, *Life and exploits* 134): Those who have died and gone to their rest. For they are the more numerous because the length of the period of time [which hath gone by], for the days which have passed over the world are many, and those which now live are fewer. For the generation which will come hereafter is not to be counted among those who are now alive — and dost thou not know that thy legions are few in our sight? and thus it cometh to pass that those who are like unto thee are [not] more numerous than the dead.

Hoewel de Aethiopische tekst op dit punt ook wel eenige verknoeiingen te zien geeft (de zin for the days which... those which now live are fewer komt niet in den Pseudo-Callisthenes voor), verschaft zij toch licht in onzen tekst. Het blijkt dan bij vergelijking, dat *Adapoen 'oemoer...* enz. eenvoudig een voortzetting is van het antwoord van den Brahmaan: *Jang mati terbanjak daripada hidoep*. Het: *Bersabda radja Iskandar: Apa dajalatmoe (?)* is dan later ingeschoven, zonder dat de reden daartoe nog is na te gaan.

Blz. 191 : 36. *hajat* moet zijn *kelam*.

Blz. 191 : 37 en 39. *langit* moet zijn *laoet*.

Blz. 191 : 41/42. *karena...kanan. direbahkan* moet misschien zijn *diriba(kan)*. De zin zou dan beteekenen: want wanneer men (iemand) op zijn schoot neemt, (dan doet men dit) op den linkerkant. Een andere veronderstelling is, dat *direbahkan* moet zijn *direbahkan dirinja*. De beteekenis is dan: want wanneer men zich laat vallen op den schoot (van iemand), (dan doet men dat) op den linkerkant.

Vgl. Ps. Call. III, 5 (Vert. Ausfeld 88) : wir nähern uns den Frauen von der linken Seite, die Frau gibt dem Kinde zuerst die linke Brust. En de Aeth. versie (Vert. Budge, *Life and exploits* 136/137): for when a woman suckles her child she does so at her left breast.

Blz. 192 : 29. *berkas*. Misschien voor *bekas?*

Blz. 192 : 37. *sajjidani*. Voor *sajjidoena* (Ar.) - onze heer. *sajjidani* beteekent: twee heeren.

Blz. 190 tm. 192. Als R. J. Wilkinson in de voorrede van zijn Malay English Dictionary (DI. I, blz. II) eenige hss. opnoemt, die hij bij het samenstellen van zijn woordenboek gebruikt heeft, zegt hij van zijn hs. van de Hikajat Iskandar (d.i. ons hs. F): „Most interesting of all to me was a version of the Hikayat Iskandar Dzulkarnain containing an

account of Alexander's meeting with the Gymnosophists¹), a tale differing hardly at all from the original Greek of 1800 years before."

Inderdaad bestaat er veel overeenkomst met het verhaalde in den Pseudo-Callisthenes (III, 5 en 6). Ter vergelijking drukken we hier het betreffende gedeelte van den Griekschen roman af, naar de uitgave van Gu. Kroll, Hist. Alex. Magni I, Recensio Vetusta 104—106 (vertaling in Ausfeld 88, 89) :

Μετὰ δὲ ταῦτα τὴν ὀδοιπορίαν πρὸς Ὁξυδράκας ἐποιεῖτο οὐχ ὡς ὄντας πολεμιστάς, ἀλλ' ὡς γυμνοσοφιστάς εἰς καλύβας καὶ εἰς κατάγια καταμένοντας. οἱ δὲ γράφουσι αὐτῷ ἐπιστολήν· Ἐβραχμᾶνες γυμνοσοφισταὶ Ἀλεξάνδρῳ ἀνθρώπῳ ἐγράψαμεν. εἰ μὲν πρὸς ἡμᾶς παραγίγη πολεμήσων, οὐδὲν ὄνησῃ· τί γὰρ <παρ' > ἡμῶν βαστάσαι οὐκ ἔχεις. εἰ δὲ θέλεις ὅσα ἔχομεν, οὐ δέεται ταῦτα <τοῦ > πολεμῆσαι· σοὶ γὰρ ἔπεται πολεμεῖν, ἡμῖν δὲ φιλοσοφεῖν.

Οὕτως ὁ Ἀλέξανδρος ἀναγκοῦς εἰρηνικῶς πρὸς αὐτοὺς πορεύεται καὶ ὄρᾳ πάντας γυμνοπεριβόλους. ἐξετάζει οὖν Ἐτάφους οὐκ ἔχετε; οἱ δὲ εἶπον· Τοῦτο τὸ χῶρημα, ὅπου μένομεν, ἔστιν ἡμῶν... καὶ στραφεὶς ἐτέρῳ εἶπε· τίνας πλείονες, ἐκεῖνοι οἱ τελευτήσαντες ἢ οἱ ζῶντες; καὶ ἀπεκρίθησαν· οἱ μὲν τελευτήσαντες πλείονες, ἀλλὰ μὴ μέτρει τοὺς μηκέτι ὄντας· οἱ γὰρ ὀρώμενοι πλείονές εἰσι τῶν μηκέτι φαινομένων. καὶ ἐτέρου ἐπύθετο· τί ἰσχυρότερον, θάνατος ἢ ζωὴ; εἶπεν· ζωὴ, ὅτι ὁ ἥλιος ἀνατέλλων ἰσχυροτέρας τὰς ἀκτῖνας ἔχει, ἐσπέρας δὲ δύνων ἀσθενέστερος ὀράται. εἶπε πάλιν· τί πλείον, ἡ γῆ ἢ ἡ θάλασσα; εἶπεν· ἡ γῆ· καὶ γὰρ αὐτὴ ἡ θάλασσα ἐπὶ τῆς γῆς ἴδρυται. ὁ δὲ εἶπε· τί πάντων τῶν θηρίων πανουργότερον; καὶ εἶπεν· ὁ ἄνθρωπος... ἐτέρῳ ἔφη· τίνα οὐ δυνάμεθα ψεύσασθαι, ἀλλὰ τὸν ἀληθινὸν λόγον αὐτῷ προσφέρομεν; — Θεόν οὐ γὰρ δυνάμεθα ψεύσασθαι τὸν πάντα εἰδῶτα... .

Εἶπεν αὐτοῖς· τί θέλετε ἐξαιτήσασθαι με; οἱ δὲ εἶπον· ἀθανασίαν. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος εἶπεν· ταύτην ἐγὼ οὐκ ἔχω τὴν ἐξουσίαν· καὶ γὰρ ἐγὼ θνητὸς ὑπάρχω. οἱ δὲ εἶπον· τί τοῖνυν θνητὸς ὑπάρχων τσαῦτα πολεμεῖς; ἵνα πάντα ἄρας που ἀπενέγκῃς; σὺ πάλιν αὐτὰ ἐτέροις καταλείψεις. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἀλέξανδρος· ταῦτα ἐκ τῆς ἄνωθεν προνοίας διοικοῦνται, ἵνα ἡμεῖς [ὑμῖν] διάκονοι γενώμεθα τῆς ἐκείνων ἐπιταγῆς. οὐ γὰρ κινεῖται θάλασσα, εἰ μὴ πνεύσῃ ἄνεμος, οὐδὲ σαλεύεται δένδρα, εἰ μὴ ῥιπίζη πνεῦμα, οὐκ ἐνεργεῖται ἄνθρωπος, εἰ μὴ ἐκ τῆς ἄνωθεν προνοίας. κἀγὼ δὲ παύσασθαι θέλω τοῦ πολεμεῖν, ἀλλ' οὐκ εἶμ' ὁ τῆς γνώμης μου δεσπότης. εἰ γὰρ πάντες ὁμογνώμονες ἦμεν, ἀργὸς ἐτύγχανεν ὁ κόσμος, θάλασσα οὐκ ἐπλέετο, γῆ οὐκ ἐγεωργεῖτο, γάμοι οὐκ ἐπετελοῦντο, παιδοποιαὶ οὐκ ἦσαν. πόσοι γὰρ ἐν τοῖς ὑπ' ἐμοῦ γενομένοις πολέμοις ἐδυστύχησαν ἀπολέσαντες τὰ ἴδια, ἄλλοι δὲ ἠτύχησαν ἐκ τῶν ἀλλοτρῶν; πάντες γὰρ τὰ πάντων λαμβάνοντες ἐτέροις παραχωροῦμεν καὶ οὐδενὶ οὐδὲν ὑπάρχει.

Οὕτως εἰπὼν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεχώρει....

¹) De Gymnosophisten waren een reeds vroeg bij de Grieken bekende klasse van Indische wijzen, die naakt in de bosschen leefden. (Zie Lübkers Reallex. d. Klass. Altertums (1891) blz. 493).

In regel 18 zijn na *ἄνθρωπος* de verklaring van het laatste antwoord en twee vragen en antwoorden uitgevallen in de door Kroll uitgegeven hss., en in regel 20 na *εἰδότες* vier vragen en antwoorden. Deze vragen en antwoorden, die oorspronkelijk wel in den Ps.-Call. gestaan hebben en die te reconstrueeren zijn door vergelijking met den Syrischen en den Armeenschen tekst en met dien van Julius Valerius, zijn wel in de vertaling van Ausfeld opgenomen. Volgens Ausfeld komen na *ἄνθρωπος* de vragen: Wat is koningsschap? en: Wat was er eerder, de dag of de nacht?, en na *εἰδότες* welke zijde is beter, de linker of de rechter? (Vgl. Ausfeld 88). Over de oudste tot ons gekomen versie van deze vragen van A. aan de Gymnosophisten zie Wilcken, Alex. der Gr. und die ind. Gymn. (zie beneden in deze aant.).

Het betreffende gedeelte van de Aethiopische versie (Vert. Budge, Life and exploits 126—141) komt echter nog meer overeen met het Maleische verhaal. De brief, die de Brahmanen aan Isk. schrijven, vertoont meer overeenkomst met het Mal., dan die in den Ps.-Call., hoewel hij in Aeth. voorzien is van allerlei Christelijke elementen.

Ook is er meer overeenstemming in het aantal en den aard der vragen en antwoorden. De vragen zijn daar de volgende: 1. Hoe is uw manier van leven? (zeden en gewoonten). 2. Hebt gij geen graven? 3. Wie zijn talrijker, de levenden of de dooden? 4. Wat is machtiger, de dood of het leven? 5. Wat is het slechtste in Gods schepping? 6. Wat is ouder, de dag of de nacht? 7. Wie kan niet bedrogen worden? 8. Welke zijde is beter, de rechter of de linker?

Ook uit de antwoorden blijkt van grootere overeenkomst tusschen Aeth. en ons verhaal, dan tusschen den Ps.-Call. en ons verhaal. Vgl. het antwoord op vraag 2. Aeth.: Man, and woman, and child grow up, and arrive at maturity, and become old, and when anyone [of them] dieth we bury him in the place wherein he lived; thus our graves are our houses. And our God knoweth that we desire this more than the lust for food and meat which all men have; this is our life and manner of dwelling in the darkness of our tombs (Life and exploits 133, 134). Ps.-Call.: Der Ort in dem wir wohnen ist unser Grab. (Ausfeld 88).

Zie ook het antwoord op vraag 3: (Aeth. in aant. bij blz. 191: 27—32), Ps.-Call.: Die Gestorbenen sind zwar zahlreicher; aber frage nicht nach denen, die nicht mehr sind; denn die man sieht, sind mehr als die man nicht mehr sieht (Ausfeld 88).

Zoo ook het antwoord op vraag 4. Aeth.: O king, life is said to be mightier than death. (Alexander said unto him: How knowest thou this? And he said unto him:) When the sun rises in the east he is a type of life, for he conquereth the darkness, and so likewise when those who are dead and who are in the darkness of the grave shall rise up

again, their life shall shine seven times brighter than the sun and moon, and they shall live the life that endureth for ever after their death (Life and exploits 134, 135). Ps.-Call. : Das Leben, denn die Sonne hat beim Aufgang stärkere Strahlen als beim Untergang (Ausfeld 88).

De vraag, wat ouder is, de zee of het land, komt in 't geheel niet voor in Aeth., wel vraagt Alexander iets van dien aard in den Ps.-Call., waar zijn vierde vraag luidt : Wat is grooter, zee of land ? en zijn zevende : Wat was eerder, dag of nacht ? (deze laatste vraag komt ook in Aeth. voor).

Het antwoord op de eerstgenoemde vraag is : De aarde, want zij draagt de zee, welk antwoord geheel overeenstemt met dat, wat in onzen roman gegeven wordt op de vraag, wat er eerder was, land of zee.

Pada adab segala radja² poen dengan tangan kanan disembah orang (tekst blz. 191 : 43), uit het antwoord op den laatsten vraag, komt weer het meest overeen met het in Aeth. voorkomende: and when we make our offerings unto God Almighty we offer them unto Him with our left hand (Life and exploits 137).

Ook wat de Brahmanen vragen omtrent Alexanders leven, en wat deze daarop antwoordt, en de redenen die hij opgeeft voor zijn rusteloos zwerven en strijden — dit alles stemt in den Ps.-Call., in Aeth. en in ons verhaal vrijwel overeen, alleen met deze uitzondering, dat de Ps.-Call. een Griekschen, Aeth. een Christelijken, en de Maleische hikajat een Mohammedaanschen inslag vertoont. Vgl. Ps.-Call.: Meer und Bäume bewegen sich nicht ohne Wind, so wirkt auch der Mensch nicht ohne göttlichen Antrieb. Ich wünschte wohl mit den Kriegen aufzuhören, aber der Gebieter meines Geistes lässt es nicht zu (Ausfeld 89). Aeth. : Know ye not that the waves and seas only lift themselves up when the wind bloweth upon them ? Even so man can do nothing at all except by the will of the Creator. Now if I were to give up fighting, [other] men would not do so, because God Almighty hath implanted the love of war in their hearts, and if it were not so the world would not be in the right state (Life and exploits 138). Maleisch : (Vert. van mij) Niets beweegt zich dan met de toestemming van Allah den Verhevene, en zoo is het ook met Zijn dienaren. Ik zou liever in rust en vrede willen leven en dit werk willen verlaten. (Maar) wat kan ik doen, Allah de Verhevene staat mij dat nog niet toe. (tekst blz. 192 : 14—18; *bahwa... lagi*). Deze overeenkomst valt te meer op, omdat de Mohammedaansche Isk. toch had kunnen zeggen: Ik trek de wereld door om alle volkeren te bekeeren tot het ware geloof, en om de goddeloozen te dooden. Inderdaad geeft volgens Mubashshir Isk. een dergelijk antwoord (Vert. Meissner, Z. D. M. G., Dl. 49, blz. 615).

De beschrijving, die Firdausi van deze episode geeft (Mohl V 191 e.v.),

kōmt in hoofdlijnen ovēreēn met de drie hier vergeleken versies, maar is toch zoodanig omgewerkt, dat wel met vrij groote zekerheid gezegd kan worden, dat Firdausi uit eenzelfde bron geput heeft als ons (Maleische) verhaal (op dit punt dan), maar dat het tegelijk ook zeker is, dat het Arabische origineel van het Maleische verhaal in dit opzicht niet op Firdausi teruggaat, maar zeer waarschijnlijk rechtstreeks op de verloren gegane Arabische versie van den Ps.-Call. (zie inl. blz. 9). Mubashshirs Akhbār al-Iskandar kan hier niet de bron geweest zijn, omdat daar deze episode zeer beknopt wordt verteld, en o.a. de vragen en antwoorden van het gesprek tusschen Isk. en de Brahmanen niet afzonderlijk worden opgenoemd.

De hier gesignaleerde overeenkomst tuschen Ps.-Call., Aeth. en Mal. versie geeft steun aan de bewering in de inleiding, dat er een Arabische versie van den Ps.-Call. bestaan moet hebben, die verloren is gegaan, en aan wat Weymann (Diss.) poogt te bewijzen, n.l. dat Aeth. een bewerking is van die verloren gegane Arabische versie.

De groote overeenkomst blijkt ook nog uit de plaats, die het bezoek aan de Brahmanen in de drie versies inneemt, n.l. tusschen de overwinning op Porus en het schrijven van een brief aan Aristoteles (al wordt in het Maleisch den inhoud van dien brief niet medegedeeld). Bij Firdausi volgt het bezoek aan de Brahmanen direct op de ontmoeting met Qaidāfa.

U. Wilcken behandelt in een artikel: Alexander der Grosze und die indischen Gymnosophisten (Sitz. ber. der preussischen Ak. d. Wiss. 1923, blz. 150 e.v.) een papyrus uit het Berlijnsche Museum, die het gesprek van A. met de Gymnosophisten bevat en uit 100 jaar v. Chr. of nog iets ouderen tijd stamt. Hij wil, dat het gesprek, dat de papyrus mededeelt, ontstaan is in Grieksche kringen, n.l. die der Cynici (blz. 177 e.v.), terwijl het later ook, maar met veranderingen, overgenomen werd in den Ps.-Call., of, als men aanneemt, dat de Ps.-Call. 100 v. Chr. reeds bestond (zoals Ausfeld doet), dat het gesprek, dat de papyrus vermeldt, uit den Ps.-Call. is overgenomen, maar dat de Ps.-Call. later op dit punt is veranderd. Beide geschiedenissen (die van den papyrus en die uit den Ps.-Call.) zijn n.l., hoezeer ook verschillend, in den grond dezelfde (blz. 181, 182). Als dit zoo is, dan is het ook mogelijk, dat de episode uit den Talmud (Tamid fol. 32b e.v.) over A.'s gesprek met de wijzen uit het Zuiden ook uit den Ps.-Call. is overgenomen, omdat de inhoud van deze episode vrij dicht bij het verhaalde in den papyrus staat (Wilcken 182, 183).

Dit in tegenstelling met Nöldeke (Beiträge 7), die zegt, dat het bericht uit den Talmud onafhankelijk is van den Ps.-Call., en met I. Lévi (La légende d'Alexandre dans le Talmud, Revue Ét. Juives II (1881), blz.

295 e.v. die zegt, dat de Talmud hier put uit de Arameesche litteratuur.

Het verhaal van de gesprekken met de Brahmanen heeft dus reeds zeer vroeg in ongeveer denzelfden vorm bestaan als waarin het nu nog voorkomt in een Maleischen roman, die nog bij 't volk in omloop is (Wilkinson kocht zijn hs. op van een Maleier).

Blz. 193 : 8. *empat poeloeh esa*. Voor *empat poelveh satoe*.

Blz. 193 : 22. *Wātīd Qanātīr*. *Wātīd* (Ar.) beteekent: ingeheide paal. Ook: princeps, eerste. *qanātīr* (Ar.) is mv. van *qinṭar* - talent (duizend en meer dinars). *Wātīd Qanātīr* dus: vorst der massa's goud en zilver.

Blz. 193 : 25. *titi* (?).

Blz. 194 : 11. *'azza wa-djall*. Ar. *'azza wa-jall* - hij is machtig en groot.

Blz. 196 : 36. *sadafain*. Waarschijnlijk een verschrijving voor *salafain* (Ar.), dualis van *ṣalaf* - pocher, iemand die ongerechtvaardigde aanspraken maakt. *salafain itoe* dus: de twee pochers (d.w.z. Jadjoedj wa-Madjoedj).

Blz. 197 : 4—23. D. Gerth van Wijk (Koranische verhalen in het Maleisch, T. B. G. Dl. 35, blz. 271) vertelt een ander verhaal over den oorsprong van Jadjoedj en Madjoedj. 'Audj (= 'Uj), een reus, komt aan in een stad in Roem en verlangt daar van den vorst een vrouw. Deze vraagt twaalf jaar uitstel, en laat in dien tijd een heuvel opwerpen in de gedaante van een vrouw, die hij met kleeden laat bedekken, en met allerlei tamme en wilde dieren opvullen. Uit de vereeniging van den reus met dit bouwsel worden Jadjoedj en Madjoedj geboren.

De reus 'Uj is dezelfde als Og, de koning van Basan (Num. 21 : 33—35, Deut. 3 : 11). Van hem wordt gezegd, dat hij van Adam tot Mozes leefde, en de eenige was, die door zijn geweldige lengte tijdens den zondvloed in leven bleef. (Enz. d. Islam IV 1072 e.v.).

Blz. 197 : 5/6. *salawatoe 'llahi 'alaihi* - Allah's zegeningen over hem (Ar.).

Blz. 197 : 16. *'anha* - over haar (Ar.).

Blz. 198 : 23/24. *Kamoe poen Toerk*. Dit komt bezwaarlijk overeen met wat Chidir aan Isk. van de afkomst van Jadjoedj wa-Madjoedj verteld heeft (tekst blz. 197 : 4—23). Overigens identificeerde men vaak Jadjoedj wa-Madjoedj met de Hunnen, en dezen werden beschouwd als verwant met de Turken. Zoo vertelt de Goeje (De muur van Gog en Magog, Versl. en Med. K. A. v. Wetensch. Afd. Letterk. 1888, blz. 97 e.v.), dat Qudāma, een zeer betrouwbaar Arabisch schrijver uit het begin der 10de eeuw, de legende van het bouwen van den muur als volgt weergeeft: Nadat Isk. de koningin van Indië en van China onderworpen heeft, trekt hij naar 't Noorden en brengt daar de Turken der vlakke (de nomaden) ten onder. Hij verneemt, dat een groote

menigte van deze Turken in het N. O. het land verontrust, en raadpleegt den koning van China over hen. Deze bericht hem, dat er geen andere buit op hen te behalen valt dan vee en ijzer, en dat zij ingesloten zijn in een hoek van de aarde, ten Noorden door de Groene Zee, ten Westen en Zuiden door bergen, en dat zij slechts een uitgang hebben door een pas nauw als een riem. Isk. sluit deze pas dan af met een muur, enz.

Uit dit bericht blijkt ook, dat de volken van Jadjoedj wa-Madjoedj tot de Turken gerekend werden.

Blz. 198 : 35. *Tabaiyun* (Ar.) - duidelijk.

Blz. 199 : 26 e.v. *Tabarī*, Tafsir XXI 16 (vgl. Enz. d. Islam IV 1236) vertelt, dat er drie soorten wezens bestaan onder Jadjoedj en Madjoedj: Sommigen zijn zoo lang als cederen, anderen even breed als lang, weer anderen kunnen hun lichaam met hun ooren bedekken.

Blz. 200 : 8 e.v. De Goeje, Muur van Gog en Magog 108: Ibn *Khurdādzbeh* vertelt ook, dat de muur er gestreept uitziet, doordat bij het bouwen beurtelings ijzer en koper gebruikt is. Waarschijnlijk was oorspronkelijk de bedoeling van onzen tekst, te vermelden, dat Iskandar bevel gaf om den muur te bouwen van telkens een laag ijzer en een laag koper, en daartusschen lood te voegen; en daarna het lood te smelten, waardoor het metaal een vaste massa zou gaan vormen.

Blz. 200 : 12/13. *koeda berbimbar* (?).

Blz. 200 : 14. Uit de plaatsing van het woord *sadafain* blijkt, dat het woord waarschijnlijk niet meer begrepen werd. Men zou verwachten: *sadd salafain itoe*.

Blz. 200 : 13 en 14. *djaoeh* en *perdjalanen* zijn waarschijnlijk later tusschengevoegd. Het was oorspr. niet de bedoeling te zeggen, dat de muur zes maanden gaans lang was, maar dat, toen er zes maanden lang aan gewerkt was, en er nog een gedeelte gebouwd moest worden, er gebrek kwam aan bouwstoffen.

Blz. 200 : 39/40. *Dari...pérak*. Volgens de Goeje (Muur van Gog en Magog 112) is de Chineesche muur, die in verschillende Arabische berichten de plaats inneemt van den muur van Gog en Magog (zie aant. bij blz. 199 : 32—201 : 16), op vele plaatsen zeer blinkende.

Blz. 201 : 7. *soeratoe 'l-kahf* — De sure van den spelonk, d.i. de 18de Sure, waarin van Gog en Magog sprake is.

Blz. 199 : 32—201 : 16. De muur, dien Isk. volgens de traditie oprichtte tegen Gog en Magog, werd weleens gezocht in den door den grooten Perzischen koning *Khusrāu Anosherwān* tusschen 532 en 540 van onze jaartelling (Nöldeke, Aufsätze zur persischen Gesch. 115) opgerichten muur om zijn rijk te beschermen tegen de invallen van de Khazaren. De Goeje echter (Muur van Gog en Magog 92 e.v.) meent te kunnen uitmaken, dat de oorsprong van de legende omtrent den Alexandermuur gezocht moet worden in de stichting van den Chineeschen muur

(220—212 v. Chr. voltooid). In elk geval blijkt uit de bewijzen, die de Goeje aanhaalt, dat door den schrijver Qudāma (begin 10de eeuw; blz. 97 e.v.), en in het verhaal van Ibn Khurdādzbēh (blz. 104 e.v.) met den muur van Dzoe 'l-karnain de Chineesche muur bedoeld wordt. Deze meening van de Goeje wordt ook bevestigd door R. Hennig, *Terrae Incognitae II*, Leiden 1937, blz. 168, 169 en 171.

Echter is het zeer wel mogelijk, dat later, of tegelijkertijd, maar nooit vóór ongeveer 550 n. Chr., door velen, die spraken over den Alexandermuur, daarmee dien van *Khusrau Anosherwān* bedoeld wordt, vooral ook, omdat die gebouwd werd ter bescherming tegen de Hunnen, en in die tijden de Hunnen vaak geïdentificeerd werden met de legendarische volken van Gog en Magog. (Dit deed b.v. ook Marco Polo, zie H. Yule, *Marco Polo I* 52—58).

De voorstelling omtrent Gog en Magog vindt haar oorsprong in den Bijbel, en wel in Gen. 10 : 2, waar Magog een zoon van Jafet genoemd wordt (iets wat ook in de Arabische traditie voorkomt, zie Enz. d. Islam onder *Jadjoedj wa-Madjoedj IV* 1236) en in Ezech. 38 en 39, waar Gog en Magog volken zijn, die het land Gods zullen verwoesten. In de buitenbijbelsche litteratuur worden Gog en Magog het eerst genoemd in het derde der sibyllijnsche boeken uit den tijd van den zevenden Ptolemaeër, 145—116 v. Chr. (Kampers 74).

De geschiedenis van den poortbouw van Alexander wordt het eerst vermeld bij Flavius Josephus, *Bell. Jud. VII* 7, 4 (79 n. Chr. geschreven; vgl. Roth, *Z. D. M. G.*, Bd. 9, blz. 799 en Hunnius, *Diss.* 17 n. 3). In den minder ouden tekst van den Griekschen Pseudo-Callisthenes komt het verhaal ook voor, dat Alexander de onreine volken van het Noorden insluit (*III* 29, vgl. *Ausfeld III* 30 n. 1). In den Syrischen *Ps.-Call.* komt dit verhaal niet voor. Echter blijkt uit den inhoud van het Alexanderlied en de Alexanderlegende (zie inl. blz. 8/9), dat in Syrië in lateren tijd een uitgebreide traditie bestond over het insluiten van Gog en Magog door Alexander, en over het feit, dat zij in het laatst der dagen zullen te voorschijn komen en de geheele wereld zullen verwoesten. Waarschijnlijk niet uit de Syrische legende, of het lied, zooals Nöldeke meent, maar wel uit eenzelfde bron als deze beiden, n.l. uit de in het Oosten omtrent Gog en Magog levende tradities (vgl. Hunnius, *Diss.* 26 e.v.), putte Mohammed zijn kennis omtrent deze volkeren. Deze spreekt van hen in den Koran op de in de inleiding (blz. 14/15) in vertaling gegeven plaats, en bovendien nog in *Sure 21 : 96*: Zelfs wanneer Gog en Magog losgelaten zijn en zij van iedere verheven plaats zullen uitbreken (*Vert. Soedewo* 590).

Zooals onze Alexanderversie in groote lijnen het schema volgt, dat

door den Koran gegeven wordt voor de reizen van Isk., zoo heeft zij voor het verhaal van zijn optreden tegen Gog en Magog ook in kleinere details den Koran gevolgd, daar dit de eenige is van de daden van Dzoë 'l-karnain, die daar eenigszins uitvoerig, zij het dan ook onduidelijk, beschreven wordt. Voor andere Arabische tradities over den muur zie de Goeje, Muur van Gog en Magog, 95 e.v. en 103 e.v.

Blz. 201 : 30. *djoega* moet zijn *dengan*.

Blz. 201 : 20—202 : 37. Het verhaal van Isk.'s bezoek aan het volk, dat op zijn graven woont, is waarschijnlijk ontleend aan Mubashshirs Akhbār al-Iskandar, waar verteld wordt, dat Isk., als hij van zijn reizen is teruggekeerd naar de hoofdstad van zijn rijk, nog geregeld persoonlijk rondreist om te inspecteeren. Zoo komt hij eens bij een stad, waar alle huizen even hoog zijn, en de graven zich op de erven, vlak bij de huisdeuren, bevinden, en waar de inwoners geen rechters hebben (Vert. Meissner, Z. D. M. G. Bd. 49, blz. 617). Dit verhaal komt ook voor in de Duizend-en-één-nacht (ed. Macnagthen II 541, vgl. Meissner, Z. D. M. G. Bd. 49, blz. 626).

Kazwīnī vertelt iets dergelijks van Mohammed. Deze wil de menschen zien, van wie Allah gezegd heeft, dat onder het volk van Mozes een gemeente bestaat, die de waarheid volgt. Op zijn gebed ziet de profeet zich plotseling onder hen verplaatst. Zij hebben ook hun graven aan de poorten van hun hoven (vgl. S. Fränkel, Bespreking van Nöldeke's Beiträge, Denkschr. Ak. d. Wiss. in Wien. Phil.-Hist. Classe, Bd. XXXVIII 5 (1890) blz. 309 e.v.).

Het heele verhaal is duidelijk identiek met dat van het gesprek met de Brahmanen, waarin de eerste vraag en antwoord ook handelt over de graven. Het toont weinig kritisch inzicht, dat zoowel Mubashshir als de auteur van ons verhaal deze episode zoo dicht na die van de ontmoeting met de Gymnosophisten inlassen.

Nu put de Pseudo-Callisthenes, wat betreft het gesprek met de naakte wijzen, voor de eerste vraag uit een andere bron dan voor de overige acht vragen, en wel uit Arrianus (Arr. VII 2, 4. Het onderhoud van A.'s gezant met Dandamis, hoofd der asceten, vgl. Ausfeld 175 n. 6). Het is mogelijk, dat dit verhaal afzonderlijk in het Arabisch is gekomen en stof geleverd heeft aan Mubashshir.

Blz. 202 : 22. *achtad̄j*. Turksch-Perzisch *akhtāj* — vazal van, onderworpen aan.

Blz. 202 : 30. *sj o e d r a i l a k*. Misschien: *saudara élok*, maar dan zou *élok* moeten beteekenen: schoon in moreelen zin.

Blz. 202 : 39. *Sindi dan Hindi*. Ar. *Sind* en *Hind*, de namen worden in ons hs. zeer duidelijk telkens *Sindi* en *Hindi* gespeld.

Blz. 203 : 38. *Durdur*. Het Ar. woord *durdūr* beteekent draaikolk.

Blz. 204 : 27. *katja hil.r. hil.r.* Misschien is bedoeld *hélat* — list,

kunstgreep?

Blz. 204 : 34. *akan Allah* moet zijn *Allah akan*.

Blz. 205 : 35. *La ilaha... lahoe* — Er is geen God dan Allah, Hij alleen, Hij heeft geen tweede naast zich.

Blz. 205 : 41. *ikan jang bernama Noen*, blz. 206 : 2. *lemboe itoe*. In de Latijnsche vertaling (1143) van het Arabische Boek der duizend vragen, dat ook in 't Maleisch vertaald is, staat de volgende beschrijving van wat onder de zeven Aarden is (G. F. Pijper, Het boek der duizend vragen 51, 52): Eerst is er een stier, die op een berg staat, daaronder een aarde, dan een zee, enz. . . . tot geheel onderaan weer een zee komt, die gedragen wordt door den visch Al-Behrut (= Al-Bahamut), die dus alle aarden en zeeën torst. *lemboe itoe* is dus de stier, waarvan hier sprake is.

De volgorde van zeeën en aarden wordt vaak, evenals in onzen tekst, veel eenvoudiger voorgesteld. Zoo staat in het scheppingsverhaal, dat D. Gerth van Wijk mededeelt (Kor. verh. i.h. Mal. T. B. G. Dl. 35, blz. 253 e.v.), hierover, dat Allah een grooten visch schiep, op den rug van dien visch een rund, dat op zijn horens de aarde draagt.

Blz. 206 : 7/8. *batoe sachrati* (Ar.) — rotssteen.

Blz. 206 : 12/13. *toeroen kesoengai dan kelaet* is onmogelijk, waarschijnlijk stelde de schrijver (of de afschrijver) zich de zaken niet goed voor. Misschien ook moet gelezen worden *dari soengai dan dari laet*.

Blz. 206 : 28. Voor *akoe* is waarschijnlijk uitgevallen: *sahabat*.

Blz. 207 : 40. *Kata Suri*. Zie inl. blz. 14 en 20.

Blz. 205 : 31—207 : 32. Het verhaal van den tocht van A. naar de diepte der zee in een glazen kist, komt het eerst voor in den Griekschen Ps.-Call., echter niet in de oudste versie daarvan (vgl. Ausfeld 83, Ps. Call. II 36, n. 2). Er wordt verteld, dat de ontdekking van paarlen in den buik van een kreeft A. aanleiding geeft in een glazen kist in zee te duiken, waaruit hij na vele gevaren weer boven komt (vgl. Friedländer, Chadhirleg. 7). Hoewel dit verhaal niet in den Syrischen Ps.-Call. voorkomt, vond het toch al vroeg zijn weg naar Arabië, wat blijkt uit het feit, dat het uitvoerig in de Aethiopische versie voorkomt, waar A., die onderduikt uit begeerte om, daar hij de wonderen van het vasteland nu gezien heeft, ook die van de zee te onderzoeken, alleen aan de hem bedreigende gevaren ontkomt, omdat God den engel, die de zee beheerscht, bevolen heeft hem te bewaken. (Vert. Budge, Life and exploits 282—286). 'Umāra deelt een versie mee, waarin Isk., nadat hij tevergeefs in het land der duisternis heeft rondgezworven, aan den oceaan komt, die de wereld omgeeft, en daar, nadat hij aan Khadhir het bevel over zijn leger heeft opgedragen, in een glazen kist in de diepte duikt, waarbij een engel als gids dient; het verhaal komt ongeveer overeen

met dat uit den Aeth. Ps.-Call. (Friedländer, Chadhirleg. 158).

In de Alexanderversie van Šūri (zie inl. blz. 20) bezoekt Isk. den Durdur dadelijk nadat hij de koperstad bekeken heeft (zie aant. bij blz. 208-231) en vlak voordat hij bij het land der duisternis aankomt (Friedländer, Chadhirleg. 186). Men ziet dus, dat hier ons verhaal nogal afwijkt van dat van Šūri, ofschoon men uit de opgaven van Friedländer niet veel positiefs kan opmaken, vooral daar deze bij dit gedeelte opmerkt, dat de hem ten dienste staande hss. tamelijk van elkander afwijken (Chadhirleg. 186 n. 1).

Blz. 208 : 28. *meréka itoe*. D.z. de vorsten en wijzen van Iskandar.

Blz. 208 : 37. *Sjis*. De bijbelsche Seth (Gen. 4 : 25).

Blz. 209 : 4. '*ainoe 'l-djam'ijat* — Ar. '*ainu 'l-jam'iyat* — bron der samenkomst. Er wordt hier bedoeld '*ainoe 'l-hajat* — levensbron. Deze verschrijving is te verklaren, doordat eenige blz. van te voren (zie uittr. blz. 266 : 1 en de aant. daarbij) van een bron der samenkomst sprake is geweest, en voor het Ar. *hayāt* betrekkelijk gemakkelijk *jam'iyat* gelezen kan worden. Deze bron der samenkomst komt nog eens voor in ons verhaal (tekst blz. 221 : 14).

Blz. 209 : 35—37. Het verhaal van de paarden, die Isk. meeneemt, vindt zijn oorsprong in Ps.-Call. II, 39 (Ausfeld 83, 84), waar verteld wordt, dat A. ezalinnen meevoert, wier veulens achtergehouden worden. Dit gebeurt blijkbaar, hoewel dat er niet bij verteld wordt, opdat zij, door hun moeder-instinct geleid, het leger altijd weer terug zullen voeren uit het land der duisternis, zoodat men niet zal kunnen verdwalen.

In het Syrische Alexanderlied (uitg. en vert. C. Hunnius, Z. D. M. G. vergezeld van een troep soldaten, het land der duisternis binnen. Hij beveelt, dat geen grijsaard hem zal volgen, toch gaat er heimelijk een mee. Na een langen tocht komt men in een land, waar absoluut niets te zien is. A.'s metgezellen zijn bevreesd verder te trekken, omdat ze bang zijn, dat hun paarden den terugweg niet zullen kunnen vinden, en A. verlangt den raad van een grijsaard te hooren. De heimelijk meegetrokkene raadt hem dan op merries het land binnen te trekken, wier veulens achtergelaten moeten worden. (Friedländer, Chadhirleg 7—10).

In het Syrische Alexanderlied (uitg. en vert. C. Hunnius, Z. D. M. G. Dl. 60, blz. 169, 558 en 802) wordt verteld, dat A. aan de grens van de duisternis 300 grijsaards verzamelt, die hem eerst aanraden, zich niet in de duisternis te wagen, maar, als hij toch wil doorzetten, hem een hunner als gids meegeven, die hem den raad geeft zoogende ezalinnen met hun jongen mee te nemen (blz. 185 e.v.).

Hoewel het niet uitgemaakt is, in hoeverre het Syr. lied afhankelijk is van den Ps.-Call., is het toch bewezen, dat beiden veel uit eenzelfde

bron putten, n.l. uit oude Syr. legenden. De ontwikkelingsgang van deze episode is dus door de drie opgenoemde voorbeelden geschetst. Uit het Syr. gedicht, of uit de bron, waaruit het gedicht putte, kwam het verhaal in de Ar. litteratuur (Friedländer, Chadhirleg. 167 e.v.).

De episode in ons verhaal komt in zooverre met die bij Šūri overeen, dat Isk. bij beide 6000 merries meeneemt. De reden, die Šūri opgeeft (omdat zij het scherpst zien) is in ons verhaal niet meer overgeleverd. (Friedländer, Chadhirleg. 186).

Hoezeer het verhaal van de merries in de traditie verbonden is met het land der duisternis blijkt uit wat Marco Polo zegt van dat land, dat hij gelijkstelt met het poolgebied in Noord-Azië: Tartaren bezoeken soms de duisternis, rijdende op merries, welker veulens ze achtergelaten hebben. Deze merries vinden altijd den weg terug (Yule, Marco Polo II 484).

Blz. 211 : 13—17. In de oudste versie van den Ps.-Call. komt dit verhaal niet voor. In de minder oude versies wel, daar hebben diegenen, die niets genomen hebben, berouw, de anderen danken A., omdat hij den raad gegeven heeft steenen mee te nemen (Friedländer, Chadhirleg. 13).

‘Umāra vertelt, dat wie genomen hadden, berouw hadden, omdat ze niet meer genomen hadden, wie niet genomen had, had spijt, dat hij het had laten liggen (Friedländer, Chadhirleg. 157).

Blz. 213 : 26—28. *Adapoen.... perbaik*. De beteekenis van dezen zin is mij niet duidelijk.

Blz. 213 : 29. *S dj h ts²*. Stond hier oorspronkelijk een superlatief-vorm: *se.....²nja*?

Blz. 213 : 36. Na *keenam* is een gedeelte van den regel onbeschreven gelaten. Waarschijnlijk was het de bedoeling van den copiiist hier met rooden inkt *Adapoen* in te vullen (zoals hij dat aan het begin van het antwoord van den derden, den vijfden en den zevenden wijze deed), maar is hij dat later vergeten.

Blz. 215 : 39/40. *Maka.... biri. Dābbatu 'l-arz* (het „Beest der Aarde”) is een der voornaamste teekenen van den jongsten dag. Hij zal 60 el lang zijn, de kop van een stier, de ooren van een olifant, de pooten van een kameel hebben, enz. De tradities omtrent dit dier berusten op den Koran (Sure 27 : 84) : En wanneer het woord tegen hen zal geschieden, zullen Wij voor hen een schepsel uit de aarde brengen, dat tot hen zal spreken, omdat de menschen niet in Onze mededeelingen gelooven (Vert. van Soedewo blz. 688. Vgl. A. S. Fulton in Enz. des Islam I 921).

Volgens de algemeen gangbare traditie (zie Fulton t.a.p.) zal het dier op het gelaat der ongeloovigen een zwart en op dat der geloovigen een wit teeken maken, en dit teeken zal zich uitbreiden, tot het geheele gelaat zwart of wit is. Het zal den staf van Mozes en het zegel van Salo-

mo meebrengen, en met het eerste den geloovigen het woord mu'min, met het laatste den ongelooovigen het woord kāfir op 't gelaat stempelen. Deze tradities worden in onzen tekst eenigszins vervormd weergegeven, of door fout vertalen, of doordat in 't Ar. origineel reeds iets anders medegedeeld werd. Dat het in onzen tekst tegen de menschen *zegt*: Gij zijt een geloovige, en gij een ongelooovige, toont den invloed van den Koran (zie boven), waar het dier ook spreekt.

Blz. 216 : 3. *hambalah* moet zijn *ialah*.

Blz. 216 : 32. *belas* moet zijn *bekas*.

Blz. 217 : 4. *ami*. Verknoeid uit *air* (*hajāt*) of *aimu 'l* (*hajāt*).

Blz. 217 : 15. *hoen . n* of *hoen . r*. Verschrijving voor Perz. *hūn* — laagheid, gemeenheid.

Blz. 217 : 36. *Direkannja*. Misschien is in dezen zin *djin sétan* enz. onderwerp. *merekan* zou dan moeten beteekenen (zich) vergaderen, en dus staan voor *berekan* (?).

Blz. 218 : 12. *diboernja*. Van *boer*, dat volgens Klinkert een klanknabootsend woord is en gezegd wordt van iets, dat in 't water valt. *memboer* is hier dus : in 't water werpen.

Blz. 218 : 33. *Aliyāsīn*. Een der namen voor Elias, en voor zijn volgers. Elias wordt vaak met Chidir geïdentificeerd (zie inl. blz. 17, 19 n. 2; Friedländer, Chadhirleg. 183 n. 6); vandaar dat hij ook het levenswater drinkt, en vaak voorkomt als een makker van Chidir (Friedländer, Chadhirleg. 255, 256).

Blz. 218 : 38. *Bāniyās*. Van Paneion, naam van een aan Pan gewijde grot aan de voet van den Hermon bij de bronnen van de Jordaan, ook de naam van een plaatsje daar dicht bij (Fr. Buhl in *Enz. d. Isl.* I 674, 675).

Blz. 219 : 4. *nabi Jerjīs*. Waarschijnlijk de heilige Gregorius, die in sommige streken met Chidir geïdentificeerd werd (Friedländer, Chadhirleg. 275).

Blz. 219 : 4—9. *maka sekarang*. Het verhaal van de wilde dieren, die het volk Israël opaten, is misschien een herinnering aan 2 Kon. 2 : 23, 24, waar twee beren 42 kinderen uit Bethel doodden, die den profeet Elisa nariëpen. Is dit zoo, dan wordt het verhaal hier ten onrechte aan Jerjīs toegeschreven.

Blz. 219 : 20. *Ārām*. Met *Ārām* wordt waarschijnlijk bedoeld de figuur van Malkisedek, die door Christenen zoowel als door Mohammedanen voor onsterfelijk werd gehouden en voor een nakomeling van Sem gold (Friedländer, Chadhirleg. 258—261). Hij is dezelfde als Malkān de voorvader van Chidir (zie aant. bij blz. 163 : 9—11). In de geheele christelijke wereld van het Oosten was aangaande hem verbreid de sage, dat hij Adams lijk begroef en het graf bewaakte en daarvoor eeuwig leven ontving (Friedländer, Chadhirleg. 263, 263 n. 1). Deze legende werd

door de Mohammedanen vaak weer op *Khadir* overgedragen.

Blz. 223 : 18. *Koelloe*.... 'l-*maoeti* (Ar.) — iedere ziel [zal zijn] proevende den dood.

Blz. 223 : 26. *kauketahoe*. Van *mengetahoe*, ongebruikelijk naast *mengetahoeï*.

Blz. 224 : 15. *matoe* — een maat voor de zuiverheid van goud = 2,4 karaat (Wilk.). Volgens Klinkert heeft *matoe* ook soms de betekenis van ons: karaat. Zoo ook in onzen tekst.

Blz. 224 : 37/38. *Koelloe*.... 'l-*ikramin* (Ar.) — Ieder, die op haar (n.l. de wereld) [is], is verdwijnend, maar blijven zal het gezicht van uwen Heer, de bezitter van majesteit en van verheerlijking.

Blz. 225 : 1/2. *Laman*.... *al-kahhari* (Ar.) — Waarlijk, wie [is] de Koning? De dag (des gericht) [behoort] aan Allah den eenige, den al-overwinnende.

Blz. 225 : 14. *moekarrabin*. Ar. *muqarrabīn*. Dit wordt vaak van Djabrail gezegd, het beteekent: die (Allah) het naast staat. (Enz. d. Isl. s.v. Djabra'il).

Blz. 225 : 35. *djannatoe* 'l-*na'im*. Zie aant. bij blz. 191 : 25.

Blz. 225 : 40. *mistar*. Niet het woord voor lineaal, regel; maar het Ar., dat bedekking, omhulsel beteekent. Het woord werd niet meer begrepen, vandaar: *atas doca mistar* (waarbij de *m* van *mistar* meer op een *h* dan op een *m* lijkt).

Blz. 227 : 22. *La*.... *bi 'llahi* (Ar.) — [Er is] geen macht en geen kracht dan door Allah.

Blz. 227 : 41. *moela*. Corrupt voor (Ar.) *haul* - macht.

Blz. 228 : 28. *Samrah*. Dezelfde als *Shamrah*, de koning der djins op Sarandib (zie uittr. blz. 256), die als zoodanig een afstammeling van Iblis is.

Blz. 230 : 10. *anak Sjam* n.l. *Ārām*.

Blz. 231 : 30. *dia*. Waarschijnlijk verbasterd uit *daja*.

Blz. 231. Het verhaal van den wondersteen komt waarschijnlijk het eerst voor in den Babylonischen Talmud (Tamid fol. 33a), waar verteld wordt, dat Alexander bij een bron zat en merkte, dat een gezouten visch door aanraking met het water levend werd. Hij concludeerde daaruit, dat het water uit het Paradijs moest komen, en volgde de beek tot hij aan de poort van het Paradijs kwam. Op zijn eisch de poort te openen, antwoorde hem een stem: Deze poort is van God, alleen rechtvaardigen treden er binnen. A.: Ook ik ben een koning, hoog in aanzien. Geef mij iets. Zij gaven hem een kogel, en hij ging heen, en trachtte met al zijn zilver en goud het gewicht ervan te bepalen, maar dat lukte hem niet. Toen sprak hij tot de Rabbijnen: Wat is dit? Zij zeiden: Het is een oogappel van vleesch en bloed, die nooit verzadigd wordt. A. zeide: Wie bewijst dit? Zij namen een weinig stof, en be-

dekten den steen daarmee, waarna het zilver en goud dadelijk opwoog tegen den steen. Want er staat geschreven: De hel en het verderf worden niet verzadigd, alzoo worden de oogen des menschen niet verzadigd (Spr. 27:20). (Vgl. de weergave van deze episode door W. Hertz, Aristoteles in den Alexanderdichtungen des Mittelalters. Abh. d. Philos.-philol. Cl. d. Kgl. Bayer. Ak. der Wiss. Bd. XIX, 1892, blz. 58 e.v.). In het *Iter ad Paradisum* (zie inl. blz. 7) komt een dergelijk verhaal voor (I. Lévi, *La légende d' Alexandre dans le Talmud*, *Revue des Et Juives* II (1881) blz. 299 e.v.).

In den Aethiopischen Pseudo-Callisthenes is deze episode zeer vervormd. (Vert. Budge, *Life and exploits* 271, 272). Chidir komt terug als hij het water des levens gevonden heeft met behulp van een grooten edelsteen, die twee oogen blijkt te bezitten. Deze steen wordt gewogen en blijkt zwaarder te zijn dan wat ook, maar lichter dan een handvol stof. De wijzen geven hiervan de volgende verklaring: Niets kan het oog der menschen vullen dan stof.

Dit verhaal lijkt veel op dat van den Maleischen tekst (in beide is de steen lichter dan een handvol stof, terwijl in den Talmud de steen lichter is dan het goud en zilver, als hij bedekt is met stof), zoodat zoodat in den Aeth. als in den Mal. tekst de verklaring niet geheel past op het wonderlijke van het verschijnsel. Immers het essentiele is, dat de steen (= het oog) pas verzadigd is, als hij met stof bedekt is, n.l. in het graf (vgl. de verklaring in den Talmud).

Blz. 208—231. Het land der duisternis wordt in het Mal. genoemd *Tirai Loeloemat*, in het Jav. hs. te Leiden (Cat. Vreede LVIII) *Djaman Loelmat*.

Uit ons verhaal blijkt met geen woord, of de auteur zich er een voorstelling van maakte, waar het land der duisternis gelegen was. Toch is dit waarschijnlijk wel het geval, omdat het reeds vroeg voor vele Arabieren zeker was, dat het zich in 't Noorden bevond. Vermoedelijk is de voorstelling dus ontstaan uit verhalen, die men van reizigers hoorde over den Poolnacht, in elk geval is later het land der duisternis met het uiterste Noorden vereenzelvigd. Zie b.v. *Ibn Baṭūṭa* (Vert. C. Defrémery en B. R. Sanguinetti II 399), volgens welken het land der duisternissen 40 dagen reizens ten Noorden van *Bulgār* ligt. *Bulgār* is een stad, waar 's winters de dagen en zomers de nachten zeer kort zijn. Men bereikt het land der duisternissen op sleden, die door honden getrokken worden; alleen bonthandelaars wagen zich zoo ver.

Dat men zich dit Noorden ook dacht als hetzelfde land, waarin A. rondzwierf, blijkt uit de volgende vertaling van de *Masālik al-Abṣār* (in Yule, *Marco Polo* II 485 noot): *The merchants of the latter country (n.l. Julman, een provincie in Midden-Rusland) penetrate to Yughra which is the extremety of the North. Beyond that you see no trace of*

habitation except a great tower build by Alexander, after which there is nothing but Darkness. (De Masālik al-Absār is een geografisch, historisch en biografisch werk in 27 (of 22) deelen, geschreven door Fazlallāh al 'Umari (1301—1348 A. D.) (zie Brockelmann, Gesch. Arab. Lit. 1902, II 141).

Verschillende Ar. berichten over de streken van het Noorden, waar-in telkens van den Poolnacht sprake is (de oudste uit de 10 de eeuw), geeft R. Hennig, Terrae Incognitae II 219—226 (Leiden 1937).

In het gedeelte, dat handelt over den tocht in het land der duisternis, wijkt het Mal. verhaal nogal af van wat in de inleiding (blz. 13/14) beschouwd werd als in nauw verband staande met het Ar. origineel van dat verhaal (het Iskandarverhaal van Šūri). Volgens de opgave van Prof. Juynboll, komt men in het hs. Ahlwardt 9108, voordat men het land der duisternis ingaat, bij de koperstad. Deze is door Salomo gebouwd, alle huizen hebben daar ronde koperen koepeldaken, behalve de tempel midden in de stad, die een gouden dak heeft, versierd met edelgesteenten. Chidir laat bij aankomst even buiten de stad een houten belvédère bouwen, om aan Isk. het uitzicht op de stad te laten genieten (zie aant. bij blz. 266 : 3). Daarna leidt hij Isk. naar den tempel, waar een jongeling hem vijf fonkelende edelgesteenten geeft (zooals hem volgens de traditie reeds door Salomo opgedragen was). Isk. spreekt dan de hoop uit, dat Allah hem door middel van die edelsteenen den weg naar de levensbron zal vergemakkelijken. (Vgl. ook Friedländer, Chadhirleg. 185 e.v.).

Ook het bereiken van de levensbron wordt in Ahlwardt 9108 eenigszins anders verteld dan in het Mal. verhaal. Chidir trekt daar (volgens Prof. Juynboll) vooruit, terwijl Isk. even rust, en bemerkt weldra, dat hij reeds bij de gezochte bron is. Deze aankomst wordt dan naar verschillende lezingen medegedeeld, b.v. Chidir ziet, dat een reeds toebe-reide visch van de meegenomen proviand in het water van de bron valt, en daarop weer levend wordt. Chidir drinkt dan van dit water, en Isk. te bewaren. Van een ontmoeting met de Dābbatu 'l-arz, of met Alias en Ārām is geen sprake, wel volgt het verhaal van Isk.'s bezoek aan het kasteel, waar een engel hem den raad geeft, niet te pogen nog verder in het land der duisternis door te dringen, dat niet voor sterfelijke menschen openstaat. Isk. ontvangt er ook een tros druiven, maar van het feit, dat die hem door Iblis weer afhandig gemaakt wordt, wordt niet gesproken.

De levensbronepisode komt reeds in de oudst bekende versie van de Griekschen Ps.-Call. voor, en wel in II 39 en 41 (Ausfeld 84), waar

Alexander in een brief aan Olympias en Aristoteles bericht, dat hij en zijn gezellen in het land der duisternis aan een bron komen, die licht als de bliksem. Hij beveelt zijn kok daar spijzen te bereiden, en als deze een gezouten visch in de bron wil wasschen, wordt die levend en zwemt weg. De kok meldt dit voorval pas later aan A. en wordt door dezen gestraft.

(In den Ps.-Call. (II 40 (Ausfeld 84) komt ook een aequivalent voor van A.'s gesprek met de vogel, die verblijf houdt bij den ingang van het kasteel van Djabrail. Daar wordt n.l. verteld, dat A. twee vogels met menschengezichten ontmoet, die hem vermanen terug te keeren, omdat een sterfelijk mensch het land der zaligen niet kan betreden).

In de minder oorspronkelijke Grieksche versies van den Ps.-Call. is het verhaal van den kok reeds aanzienlijk uitgebreid; er wordt o.a. verteld, dat deze van het water van de bron drinkt en daardoor onsterfelijkheid verkrijgt. A. laat hem dan een steen om den hals binden en in zee werpen, waar hij als een demon voortleeft (Friedländer, Chadhirleg. 10 e.v., 13 e.v.).

De brief van A. aan zijn moeder en zijn leermeester, waarin het verhaal van de bron voorkomt (evenals de eerste sporen van de legenden aangaande A.'s bezoek aan de diepten der zee), heeft de Syr. Ps.-Call. niet. Dat het verhaal wel in onze en in de Aeth. versie voorkomt, zou erop kunnen wijzen, dat de (verloren gegane) Ar. versie niet uit de Syr. versie, maar rechtstreeks uit de Grieksche is vertaald. Dit is zeer wel mogelijk, want Hunain (inl. blz. 10 n. 3) vertaalde veel uit het Grieksch. Echter blijft ook de mogelijkheid bestaan, dat de aan de Arabieren bekende verhalen omtrent visch en bron niet uit den (Syr. of Grieksch) Ps.-Call. stammen, maar uit reeds lang in het Oosten levende sagen en legenden, die ook hun stof leverden voor de Syr. legende en het Syrgedicht omtrent A. (Zie inl. blz. 8/9; vgl. de vert. van het gedicht door Hunnius, Z. D. M. G. Bd. 60, blz. 195). Zoo toch is alleen te verklaren de bekendheid van Mohammed met de sagen omtrent de weer levend wordende visch; deze kennis kan n.l. niet aan Hunain ontleend zijn, omdat die eeuwen na Mohammed leefde (vgl. Koran 18 : 60—64. Het verhaal van den visch wordt hier niet aan Dzoe 'l-karnain toegeschreven, maar aan Mozes en zijn dienaar, vgl. aant. bij blz. 145 : 30—33).

Hoewel in de latere Mohammedaansche A.-verhalen al gauw weer het zoeken van de levensbron op A. werd toegepast (b.v. bij 'Umāra, zie Friedländer, Chadhirleg. 143 e.v.), komt deze episode overal pas aan het slot van het verhaal voor, en niet op de plaats, die het in den Ps.-Call. heeft. De oorzaak hiervan is, dat de episode niet genoemd wordt in het schema van de avonturen van Dzoe 'l-karnain, zooals de Koran dat geeft.

In den Aeth. Ps.-Call. is de situatie als volgt: A. trekt het land der

duisternis binnen, en ontmoet daar een geweldigen engel, boven op een berg, die hem allerlei dingen vertelt omtrent de schepping, en o.a. ook, dat de levensbron zich bevindt in het land der duisternis. Hij raadt hem aan terug te gaan en geeft hem als voedsel een tros tooverdruiven, waarmee A. na zijn terugkomst het geheele leger voedt. A. gaat dan het levenswater zoeken, onder leiding van Mātūn de wijze, die later met Chidir wordt geïdentificeerd. Deze gaat vooruit, en vindt met behulp van een lichtgevend steen de levensbron. Deze steen krijgt bij zijn terugkomst twee oogen, en zijn beteekenis wordt uitgelegd door A.'s wijzen (zie boven in deze aant.). A. besluit het zoeken op te geven. Daarna bezoekt hij nog een kasteel, waar hij een vogel ontmoet, die hem wijze lessen geeft, en als voedsel een tros druiven, waarmee hij weer bij zijn terugkomst het geheele leger kan voeden. A. verlaat dan de duisternis. (Zie vert. van Budge, *Life and exploits* 244—277). De Aeth. versie is op dit punt wel uit zeer verschillende bron en zonder eenige critiek samengesteld, maar bevat niettemin alle elementen, waaruit ook ons verhaal is vervaardigd, al is het dan in andere volgorde, en bewijst zoo, dat deze elementen reeds vroeg allen in Arabië bekend waren. Groote overeenkomst is er b.v. tusschen de Aeth. versie en het boek van 'Umāra (zie inl. blz. 19), al wordt daar verteld, dat A. noch Chidir het levenswater vindt (Friedländer, *Chadhirleg.* 155). 'Umāra vertelt ook van de ontmoeting met den engel, die de oordeelsbazuin zal blazen.

Vermoedelijk vindt de sage van het zoeken naar de levensbron, die onder het volk al gauw na zijn dood op A. toegepast werd, en ook langzamerhand in den Ps.-Call. doordrong, haar allereersten oorsprong in het Babylonische Gilgamesh, Izdubar of Nimrodepos, waarin Gilgamesh tenslotte wel de levensbron bereikt, en wel zaligheid, maar geen onsterfelijkheid verwerft (A. Jeremias, *Izdubar-Nimrod* 30 e.v.). Vgl. M. Lidzbarsky, *Wer is Chadhir?* *Z. f. Ass.* VII (1892) blz. 104 en VIII (1893) blz. 263 e.v. (waar hij in blz. 267 ook andere aanrakingspunten vindt tusschen Babylonische sagen en sagen, die aan A. worden toegeschreven, n.l. wat betreft A.'s reis in een kist, die door adelaars gedragen wordt), B. Meissner, *Alexander und Gilgamesh*, *Habil. schr.* Halle 1894 en Kampers 26 en 87 e.v. Kampers gaat zelfs zoo ver, dat hij tracht te bewijzen, dat de figuur van Candace in den Ps.-Call. haar oorsprong vindt in de zeekoningin Sabitu uit het Gilgameshepos (zie blz. 132: Candace = Saba = Sabitu).

Daarentegen wil K. Dyroff (*Wer ist Chadhir?* *Z. f. Ass.* VII (1892) blz. 319), dat de oorsprong der levensbronlegende in de Grieksche mythologie gezocht moet worden, en dat Khadhir de vertaling is van het Grieksche woord Glaukos, zooals ook de legenden om Khadhir stammen

van die om den zee-god Glaukos. Vóór Mohammed moet er reeds een Arab. prozavertelling geweest zijn, waarin hij, die het levenswater dronk, nog Glaukos genoemd werd. Ook Friedländer (Chadhirleg. 37 e.v.) meent, dat de levensbronsage met de Babylonische Gilgamesh-mythe „niets gemeen heeft”.

Daar echter de zeer uitgebreide Babylonische sagenschat niet zonder meer verdwenen kan zijn, maar onder het volk moet voortgeleefd hebben, is het aan te nemen, dat zij meer dan de Grieksche legenden heeft bijgedragen tot de vorming van de levensbronepisode in de verschillende Alexanderromans, evenzeer als die episode in de Oostersche versies veel uitvoeriger wordt behandeld dan in de Grieksche. Trouwens, het is bijna ondenkbaar, dat de Babylonische en Grieksche mythologie op punten, waar ze met elkaar overeenstemmen, niet met elkaar in aanraking zouden zijn geweest, m.a.w. de Grieksche niet uit de Babylonische zou hebben geput (vgl. ook Ausfeld 172).

Aanteekeningen bij het Uittreksel.

Blz. 234 : 20/21. In de hss. van groep I staat, dat Qilas als schatting op moet brengen o.a. *seratoes emas dan pérak serta ajam*. Waarschijnlijk is na *seratoes* het woord *teloeer* uitgevallen, want het werd in de Arabische overlevering algemeen aangenomen, dat Qilas gouden eieren moest opbrengen (zoo bij Mubashshir, Z. D. M. G. Dl. 49 blz. 605). Deze meening vindt zijn oorsprong in den brief, die Isk. later aan Dara schrijft, en waarin hij zegt, dat de kip, die de gouden eieren legde, dood is (zie tekst blz. 103 : 26 e.v.). Dat er op deze plaats zoo weinig nadruk op de eieren valt, is te verklaren, doordat Firdausi in 't geheel niet over eieren spreekt, die Filqūs aan Darab moet betalen. Wel echter schrijft ook bij Firdausi Isk. later, dat de kip, die de eieren legde, dood is (Mohl V 65).

Blz. 237 : 10. *Naqfānūs*, soms ook gespeld *Taqfānūs*. Deze naam is vrij zeker ontstaan door verbastering van den naam van Nektanebos, koning van Egypte en eigenlijken vader van Alexander in den Grieksch-Pseudo-Callisthenes. Het blijkt dus, dat deze naam niet geheel verloren is in het Arabisch. Nöldeke (Beiträge 49) bericht ook, dat bij Ibn Faqih (296,3) Nektanebos voorkomt als vervaardiger van talismans onder den naam *Qānbus*. In het door den schrijver Barhebraeus (1226—1286) in het Arabisch vertaalde geschiedwerk *Chronicon Syriacum*, komt Nektanebos voor als *Naktānius*, groot astroloog, en vader van Alexander (ed. Pocock, Oxon. 1663, blz. 57).

De *Naqfānūs* uit ons verhaal vertoont eenige overeenkomst met de figuur van den historischen Callisthenes. Deze was n.l. een neef van Aristoteles, en werd door dezen, toen A. naar Azië opbrak, aan hem als gezel meegegeven. Hij schreef een boek over de daden van A. Toen A. ook voor de Macedoniërs de proskynese in wilde voeren, weigerde hij, waarom hij op A.'s bevel gedood werd (H. Berne. *Das Alexanderreich*, 1926, II 71, 191—199).

Blz. 237 : 13 en 19. *Rūmiya al-bari* en *Rūmiya al-akbar*. In de Berlijnsche hss., die door Prof. Juynboll voor mij zijn doorgezien, komt alleen voor de naam *Rūm al-kubrā* — het groote Rome (= Rome in Italië). De Maleische vertaler heeft waarschijnlijk dezen naam de eerste maal weergegeven door *Rūmiya al-kubrā*, dat door verkeerd overschrijven werd: *Rūmiya al-bari*, de tweede maal schreef hij *Rūmiya al-akbar*. Zoo ontstond in het Maleische verhaal de voorstelling of er twee landen *Rūmiya* waren.

Blz. 237 : 19. *Balminūs*. Over dezen naam zie M. Steinschneider,

Apollonius von Thyana (oder Bālinas) bei den Arabern. Z. D. M. G. Bd. 45, blz. 439 e.v. Hij maakt aannemelijk, dat Bālinas dezelfde is als Apollonius. Volgens de Fihrist was Bālinas de eerste auteur, die over talismans schreef, en was zijn werk over dat onderwerp bekend en beroemd. Het is duidelijk dat Balminās dezelfde is als Bālinas, de Balminās uit ons verhaal houdt zich ook met magische praktijken bezig.

Flügel meende aanvankelijk, dat Bālinas dezelfde was als Plinius, maar gaf later deze gedachte op. Intusschen blijft het mogelijk, dat de Arabieren later wel aan identiteit van deze beiden gedacht hebben, en dat zoo trekken van P. op B. zijn overgebracht. Eutyechius (Annales, interpr. E. Pocockio, Oxon. 1659), die in de tiende eeuw leefde, noemt Apollonius nog Ablūnīūs.

Blz. 237 : 22. *manik* = *mani*, *manék* — kraal, korrel (zie Wilk.), of = *manikam* — edelsteen.

Blz. 237 : 30. *Andaloes*. In onze hss. wordt deze naam ook vaak gespeld *Andalīs*. *Andalūs* is de Ar. naam voor Spanje (Andalusië werd het eerst door hen veroverd). De beschrijving, die in ons verhaal gegeven wordt van *Andaloes*, komt in zooverre met de waarheid overeen, dat het rondom in zee ligt (Isk. moet een brug bouwen om verder te kunnen trekken).

Door de Maleiers wordt de naam *Andaloes* vaak verward met *Andalas*, een oude naam voor Sumatra, als gevolg waarvan de plaatselijke traditie de over *Andaloes* vertelde zaken toepast op Sumatra (zie Wilkinsan, Dict. I 29). *Firdausi* noemt koningin *Qaidāfa*, die ook in ons verhaal voorkomt (*Gidakah*, vgl. blz. 245/246) vorstin van *Andaloes*.

Blz. 237 : 39. *persalin*. (Wilk. = *persalinan*). Ontelbare malen geeft Isk. *persalinan*: telkens als zich een vorst aan hem onderwerpt, ook vaak aan zijn eigen onderdanen of aan gezanten. Hoewel ook in den Griekschen *Pseudo-Callisthenes* en bij *Firdausi* vaak de nadruk gelegd wordt op A.'s vrijgevigheid, wordt er niet gesproken over eenige gewoonte van hem om overwonnenen of gezanten met kleederen te beschenken.

In de Arabische litteratuur echter wordt vaak over deze gewoonte gesproken, en in werkelijkheid schijnen in 't Oosten de geschenken van vorsten vaak uit kleederen en paarden (van Isk. wordt in ons verhaal ook vaak verteld, dat hij paarden geeft) te hebben bestaan (vgl. H. M. Elliot, *History of India* III 586, geschenk van den Sultan van Delhi aan *Ibn Baṭūṭa*, en III 405).

Blz. 239 : 10. De zee *Loeloemat. zulumat* (Ar.) — duisternis. *Mischien* is de naam van deze zee oorspronkelijk geweest *Tiamat*, de zee met het zoutachtige, levenlooze, geen levengevende water, omdat het niet drinkbaar is (P. Jensen, *Ass.-Bab. Mythen und Epen* 560), die dezelfde is als de stinkende zee uit het Syrische *Alexanderlied* (*Hunnius*,

Diss. 18 n. 1).

Blz. 239 : 15. De mieren nesten worden *sérokan semoet* genoemd (hs. E I 74b). Isk. en Chidir zien iets zwarts voor zich. Als ze nader komen, blijken het ontelbare mieren te zijn, en Chidir vertelt aan Isk. dat dit de *sérokan semoet* zijn, die Soelaiman eens bezocht, bij welke gelegenheid de koningin der mieren tot haar volk zeide: O gij mieren, kruipt in uw holen, opdat gij niet vertrapt wordt door het leger van Soelaiman. Het leger van Isk. trekt daarop langzaam verder, zorgvuldig vermijgend de holen der mieren, die zoo groot als runderen zijn, te vernielen.

Hier doelt Chidir op de volgende Moh. traditie (Weil, Bibl. Leg. 237 e.v.): Soelaiman maakte eens op den rug van een djin een reis naar Damaskus, vloog daarbij over het mierendal, waarin hij den djin beval neer te dalen. De koningin der mieren beval in grooten schrik haar onderdanen, die zoo groot als wolven waren, zich in de holen der aarde terug te trekken. Soelaiman ondervroeg daarop de koningin en verwonderde zich over haar wijsheid.

Omdat Isk. nu eenmaal niet voor Soelaiman onderdoet, moet hij ook alle avonturen beleven, die deze meemaakte.

Blz. 239 : 18. *Jāfat* blijkt een goed smid geweest te zijn, vgl. uittr. blz. 240 : 31. Ook heeft hij de beide kopersteden *Jābalsā* en *Jābalqā* gemaakt.

Blz. 240 : 10. *Şakhr Djin*. *Şakhr* is volgens de Moh. traditie de snelste en krachtigste der djins, die zich eerst tegen de heerschappij van Soelaiman verzette, en slechts door list gevangen kon worden, waarna hij zich aan hem onderwierp (vgl. Weil, Bibl. Leg. 229 e.v.).

Blz. 240 : 17/18. De djin vertelt aan Isk., dat *Şakhr* eens op den troon van Soelaiman gezeten heeft. Dit slaat op de volgende traditie: Soelaiman had eens zijn zegelring, waarin de vier steenen, die hem macht gaven over de winden, de dieren, hemel en aarde en de geestenwereld, aan zijn gemalin Jarada gegeven. *Şakhr* nam toen Soelaimans gestalte aan, wist den ring te bemachtigen en regeerde in Soelaimans plaats. Toen deze terugkwam en zich bekend maakte als de werkelijke rechthebber op den troon, vond hij geen geloof en moest, om in zijn levensonderhoud te voorzien, dienst nemen bij een visscher. *Şakhr* wekt echter verdenking op wegens zijn goddeloozen levenswandel en als Asaf en eenige schriftgeleerden eens als ze hem opzoeken om hem te vermanen, het aan Mozes geopenbaarde goddelijke woord uitspreken, moet *Şakhr* zijn djinsgestalte weer aannemen. Hij vliegt naar de kust en werpt den ring in zee, waar een visch den ring inslikt. Soelaiman krijgt dezen visch te eten en vindt zoo zijn ring terug, waarna hij zich door den wind naar Jeruzalem laat voeren, daar *Şakhr* laat opsporen, in een koperen flesch sluiten en in de zee van Tiberias laat werpen,

waar hij tot den opstandingsdag moet blijven. (Weil, Bibl. Leg. 271 e.v.)

Het slot van dit verhaal wijkt af van wat in onze hss. vertelt wordt, waar *Šakhr* later vergiffenis krijgt en voor Soelaiman de moskee gaat bewaken.

Blz. 240 : 29. Volgens de hss. v. groep I zijn de zwaarden vervaardigd uit *gigi halilintar*, volgens die van groep II uit *kikis besi halilintar*. *kikis* = schraper, misschien wordt bedoeld *kikisan* — afschraapsel. Met den naam *gigi halilintar* (tand van den bliksem) duiden de Maleiers de neolithische steenen bijlen aan, die ze vinden. (Vgl. Dr. A. N. J. Th. à Th. v. d. Hoop, „Donderkeilen” T. B. G. 1936 blz. 458). Bij *kikis* <an> *besi halilintar* dacht men misschien aan metaal, dat afkomstig was van meteorsteenen. Waarschijnlijk is *gigi halilintar* oorspronkelijker.

Blz. 240 : 35. Volgens onze hss. heeft de stad *Jābalšā* een uitgestrektheid van 1000 persangga in 't vierkant. Dit komt eenigszins overeen met wat over deze stad vermeld staat in het Maleische Woordenboek van Von Dewall: Ze telt 1000 poorten, elk met een wacht van 1000 man. In onze hss. wordt *Jābalšā* in 't Westen geplaatst en *Jābalqā* in 't Oosten, even als bij *Ṭabarī* en 'Umāra. *Yāqūt* is van meening, dat *Jābalšā* in 't Oosten ligt en *Jābalqā* in 't Westen. (Friedländer, *Chadhirleg.* 140 n. 5).

Blz. 242 : 13. 'šhān, die hier de zoon van 'būd genoemd wordt, werd tevoren aangeduid als zijn neef (anak mamak). Hij heet in een Arab. Codex te Berlijn (Ahlwardt 9113) 'rfān (zie de beschrijving bij Ahlwardt). Dit hs. is echter een afschrift van ± 1800, zegt dus niets over de oorspronkelijke schrijfwijze.

Blz. 242 : 15—17. De verovering van *Jābalšā*. Al-Šūri verhaalt (Friedländer, *Chadhirleg.* 185/186): Isk. reist na de insluiting van Gog en Magog naar Yaman. Vandaar wendt hij zich naar de koperstad, die door Soelaiman gebouwd is (even verder wordt gezegd, dat Isk. de stichter is). Deze wonderstad is ontoegankelijk, daarom bouwt men een hoge stellage, van waaruit Isk. haar in oogenschouw kan nemen. *Khadhir* maakt zich dan bekend aan een onzichtbare stem, die hem zijn naam vraagt. Isk en *Kh.* worden daarna in de stad gelaten, waar ze in een grooten gouden koepel een jongeling ontmoeten, die Isk. eenige edelsteenen geeft. Daarna trekt men langs de *Durdur* naar het land der duisternis.

Men ziet, dat het door Šūri verhaalde op dit punt tamelijk verschilt met ons verhaal. De koperstad van Šūri is n.l. niet *Jābalšā* of *Jābalqā*, maar de stad, die in het uittreksel van het Mal. verhaal genoemd wordt op blz. 265 : 41/42. Daar wordt niets vermeld van de ontmoeting, die Isk. en *Chidir* hebben, alleen, dat Isk. haar door *Balminās* laat bouwen. Vermoedelijk is echter de stellage, vanwaar Isk. de stad

bezielt dezelfde als de machinerie, waarmee Chidir in ons verhaal het koper van Jābalsā laat smelten.

In de Amir Hamza is misschien sprake van een dergelijk instrument, als daar „inplaats van het geweer soms een soort glazen instrument (voorkomt), waarmede Amr de vijanden verbrandt” (v. Ronkel, De Roman van Amir Hamza, 1895, blz. 114) (Amr is de onafscheidelijke metgezel van Amir Hamza).

Dergelijke voorstellingen vonden hun oorsprong misschien in de (onjuiste) mededeelingen, die verschillende schrijvers deden omtrent de wijze, waarop Archimedes de vloot der Atheners voor Syracuse in brand stak in 213/12 v. Chr. Galenos (De temperamentibus III, 2) zegt daarvan enkel, dat hij het door vernuftige middelen wist klaar te spelen, maar Anthemios (Paradoxia machinationibus, ± 530) beweert — en in navolging van hem Witelo (Optica V, 65, ± 1295) en Zonaras (Annal., in vita Anastasii; ± 1100) — dat die vernuftige middelen brandspiegels geweest zijn (zie Feldhaus, Technik der Vorzeit, kolom 1047). Er is ook een bericht van Zonaras (Annal. XIV, 55), dat Proklos Onirokrites in 514 de vloot van Vitalianus voor Konstantinopel met brandspiegels verbrandde. Ook deze voorstelling is waarschijnlijk ontstaan doordat Proklos in werkelijkheid met brandend zwavel of een ander vuur geworpen heeft, maar aan zijn tijdgenooten de juiste samenstelling ervan niet vertelde, waardoor allerlei fantastische berichten ontstonden over het gebeurde (Feldhaus, Die Technik der Antike und des Mittelalters 225).

Blz. 243 : 21/22. *ajat Ibrahim*. Welke verzen uit den Koran hier bedoeld zijn, is mij onbekend.

Blz. 243 : 34. *Sjam* = Syrië.

Blz. 244 : 11. *Aşaf* is de vizier van Soelaiman. Hij wordt, ook in onze hss., vaak genoemd *Aşaf ibn Barukhyā*.

Blz. 244 : 15/16. *H.yās S.rhyā Adonai Şabawāt Al-Sadai*. De twee laatste van deze namen (*Adonai Şabawāt* en *Al-Sadai*) zijn gemakkelijk te herkennen. De eerste is het Hebreeuwsche *Adonai Zeba'ot* - Heere der Heerscharen, de tweede *Shaddai* - Almachtig God. *H.yās S.rhyā* (E: *Āhyā S.rāhyā*; D: *Hyā S.rhyā*) is misschien een verbastering van het Hebreeuwsche *Ehyeh Asher Ehyeh* - Ik zal zijn, die Ik zijn zal (eveneens een naam voor God; Ex. 3 : 14). Vgl. The Jewish Encyclopedia (1905) IX 163.

Blz. 245 : 26. *Qairawān* is een stad in Magrib. Nadat Isk. het uiterste Westen heeft bezocht, wendt hij zich weer Oostwaarts. Door Magrib (waar hij o.a. *Qairawān* aandoet), trekt hij langs Egypte en Perzië naar het uiterste Oosten, waar hij het opgaan der zon zal beschouwen.

Afriqiya is een provincie ten Westen van Mişr (Abu'l-féda, Descr. des pays du Magrib, trad. p. C. Solvet 25).

Blz. 245 : 28. *Gidaqah* is de Kandake van den Ps.-Call. (III 18—24) en de Qaidāfa van Firdausi. Deze laatste vertelt van haar (min of meer in overeenstemming met den Ps.-Call.), dat Isk. haar land (Andalūs) binnentrekt, nadat hij Fūr (Porus) heeft overwonnen. Hij verovert een stad en neemt daar een harer zonen gevangen. Zelf gaat Isk. als gezant naar Qaidāfa, en wordt door haar gunstig ontvangen, vooral daar het heet, dat hij de persoon is, die bij Isk. genade heeft bepleit voor haar zoon. Qaidāfa echter heeft hem dadelijk herkend, daar ze een geschilderd portret van hem bezit, ze maakt dat den tweeden dag aan hem bekend, maar verraadt hem niet aan haar onderdanen. Ze waarschuwt hem tegen een anderen van haar zonen, die den gezant (Isk.) wil dooden (er bestaat n.l. aan Qaidāfa's hof groote wrok tegen Isk., omdat Qaidāfa verwant is met den door hem overwonnen Fūr). Isk. weet dezen zoon echter mee te lokken naar zijn leger, waar hij hem omsingelt en dus niets meer van hem te duchten heeft.

Dat Gidaqah dezelfde is als Qaidāfa blijkt uit het volgende: 1. De groote overeenkomst tusschen de namen. 2. Ook naar Gidaqah gaat Isk. als gezant vermomd, maar hij wordt herkend, omdat ze geschilderde portretten van hem heeft. Fird. noemt Qaidāfa koningin van Andalūs; vandaar misschien, dat ze in ons verhaal zegt, dat de portretten van Isk. in dat land gemaakt zijn. 3. Ook in ons verhaal doet een zoon der koningin een vergeefsche poging om Isk. te dooden.

In den Ps.-Call. en bij Fird. is het verhaal van A.'s ontmoeting met Kandake terstond na zijn overwinning op Porus geplaatst, terwijl het toch in Andalūs of Aethiopië speelt (K. is volgens den Ps.-Call. koningin van Aeth.). Ook de auteur van onzen roman was zich ervan bewust, dat Gidaqah vorstin was over een rijk in of dicht bij Afriqiya (al is het dan een eilandenrijk). Immers haar bondgenoot is koning van Qairawān en woont in negeri Afriqiya, en haar land ligt ten Westen van Miṣr. Een der eilanden, waarover ze regeert, heet Siqiliya.

Blz. 245 : 33. *Shamsu 'l-b.rīn*. Misschien moet gelezen worden *Shamsu 'l-barrina* (zon der continenten).

Blz. 246 : 30. 500 schepen. De schepen, die de onderdanen van Gidaqah gebruiken, worden telkens *keling* genoemd.

Blz. 246 : 34. Deze krater ligt volgens ons verhaal midden in zee, waarschijnlijk werd oorspronkelijk met dezen vulkaan de Etna op Sicilië bedoeld.

Blz. 246 : 36. *Tilqān*. Zie aant. bij blz. 74 : 12.

Blz. 247 : 1. *Barqā* is het oude Syrenaica, tegenwoordig de Oost-provincie van Lybië.

Blz. 247 : 13. *Alwah*. Misschien afkomstig van 'Alwah, volgens Edrisi een stad in Nubië (mededeeling van Prof. Kernkamp).

Blz. 248 : 18. *Tūbī*. Misschien een verbastering van Nūb (Nubië)

of van Jabāl Tūba (Yāqūt, ed. Wüstenfeld V 897), een berg dicht bij Tunis.

Qibtā komt van Qibt — Kopt.

Blz. 249 : 41. *Qūs* is een plaats in Opper-Egypte.

Blz. 249 : 41. *Tībūs*. Bij Firdausi komt de naam *Tainush* voor als naam van een koning uit den tijd der Sassaniden (Nöldeke, Gesch. der Perser und Araber zur Zeit der Sassaniden 90 n. 3) en als naam van een zoon van Qaidāfa. Waarschijnlijk is *Tībūs* uit ons verhaal dezelfde naam.

Blz. 249 : 42. *Dimashq* — Damaskus. *Filastīn* — Palestina.

Blz. 250 : 15. *Šūr* — Tyrus.

Ntāqiya — Antāqiya bij Yāqūt (ed. Wüstenfeld IV 792) — Antiochië.

Blz. 250 : 16. *Qaishāriya* — Caesarea en wel het Caesarea in Palestina, aan de Middell. zee ten Z. van Haifā, dat door de Arabieren genoemd werd *Qaishāriya Filastīn*.

Blz. 250 : 16. *Joenoës* is de Jona uit den Bijbel (Jona 1 : 1).

Blz. 250 : 20 e.v. Het beleg van *Šūr*. In den Griekschen Pseudo-Callisthenes komt van de inname van Tyrus slechts een kort verhaal voor (I, 35), dat zeer weinig overeenkomst vertoont met den eigenlijken gang van zaken. Bij Firdausi, in den Aethiopischen Ps.-Call. en door Mubashshir wordt zelfs in 't geheel niet gesproken over Tyrus. Toch was bij de Arabische geschiedschrijvers wel een en ander bekend van het beleg, dat in werkelijkheid een merkwaardig en langdurig verloop heeft gehad (vgl. Geiger und Kuhn II 472 e.v. Ook W. W. Tarn in The Cambridge ancient History VI 373-375). Zoo is waarschijnlijk de voorstelling van het Maleische verhaal, als zou Iskandar een weg door een berg hebben moeten uithouwen om *Šūr* te bereiken ontstaan uit het feit, dat Alexander Tyrus pas heeft kunnen innemen, nadat hij met veel moeite de stad door een dam met het vasteland had verbonden. De tijd die de verovering vergde (zeven maanden), was een bewijs, dat de bestuurder der stad wel een zeer wijs man moest zijn. Tyrus bestond uit twee deelen, een op het eiland, een daartegenover op het vasteland; aan het begin van den weg, dien A. moest aanleggen, bevond zich dus een stad: in ons verhaal laat Isk. door Balminās een stad bouwen bij den weg, dien hij laat uithouwen. De naam van die stad in ons verhaal — Iskandardūn —, is ontleend aan die van de haven voor Aleppo aan de Middellandsche zee, die Iskandarūn heette (Enz. des Islam II 576).

Blz. 251 : 20. Met het afscheid van Isk. van de dochter van *Tībūs* eindigen alle hss. van groep I. Het tweede deel van E, dat uit drie deelen bestaat, eindigt bij het begin van het verhaal van de verovering van *Tūbi* door Isk. (Uittr. blz. 248 : 19). Het derde deel van E begint midden in den strijd van Isk. met *Darinūs*. Tusschen het einde van de hss. van

groep I en het begin van E III gaapt dus een hiaat, dat door geen der mij bekende hss. wordt opgevuld. Hoe groot dit hiaat is, is moeilijk uit te maken. Maar waarschijnlijk wordt er niet veel meer verhaald tusschen de onderwerping van Tībūs en zijn vrouw en het treffen met Darinūs. Het leger van Darinūs was immers zoo dicht bij dat van Tībūs, dat deze verwachtte, dat Darinūs hem hulptroepen zou zenden (Uittr. blz. 250 : 5/6). In E III (blz. 1b : 9 e.v.) worden de verschillende volken opgenoemd, waaruit Isk.'s leger bestaat. Behalve de ons bekende komen nog voor de Kasāk en de 'Arab. Nu is het wel waarschijnlijk, dat in het ontbrekende deel verteld wordt, hoe Isk. deze volken heeft bekeerd en onderworpen. Vooral is het bijna niet denkbaar dat de Kasāk (hiermee worden waarschijnlijk bedoeld de Qazaq (Kozakken, naam waarmee de Arabieren de Kirgiezen aanduiden), die in den strijd met Darinūs en ook in 't vervolg een groote rol spelen, en met de mannen van Salām en Razīya de dapperste strijders van Isk. zijn, zonder eenige verklaring ten tooneele verschijnen. Geheel onmogelijk is het echter niet. Want ook in 't begin van F komen in een opsomming van de Isk. begeleidende vorsten eensklaps verschillende nieuwe figuren voor.

Blz. 251 : 21—252 : 29. De onderwerping en dood van Darinūs, zooals die hier beschreven wordt, toont meer gelijkenis met het verhaalde in den Ps.-Call. dan die van de overwinning op Dara (die gelijk op wat Firdausi ervan vertelt; zie aant. bij blz. 97—121). Hier komt Isk., evenals in den Ps.-Call., uit Mesopotamië (Ausfeld 66, 67). Darius schrijft ook in den Ps.-Call. aan Porus om hulp. Isk. gaat daar ook als gezant vermomd naar zijn tegenstander, hij trekt te paard over de bevroren Stranga naar de stad Persis (= Persepolis = *Istakhr*; Ausfeld 159), waar hij herkend wordt, maar nog juist over de rivier kan ontvluchten, terwijl zijn vervolgers niet meer kunnen oversteken, daar het ijs niet meer houdt (Ausfeld 70—72). Een groot onderscheid is weer, dat in ons verhaal Isk. Darinūs in een tweegevecht doodt.

Blz. 252 : 17. *Dzā 'l-r.qīn*. De twee malen, dat de naam van Isk.'s paard verder in onze hss. voorkomt, wordt hij geschreven Dzu 'l-risīn en Dzu 'l-banīn (Uittr. blz. 255 : 9 en 259 : 12). Het paard heet in den Ps.-Call. Bukephalos. De Arabieren hebben dezen naam wel gekend, b.v. Tabari: Bukefarās (Nöldeke, Beitr. 44).

Blz. 252 : 31. *Ray*, stad ten Zuiden van de Kaspische Zee, hoofdstad van 'Irak.

Blz. 252 : 34. *Hamdani*. Moet zijn Hamdān, stad in Perzië.

Blz. 253 : 19. *Jaihūn* — Oxus.

Blz. 253 : 36. *Khūz* — volk in Khūzīstan, Perz. provincie, vroeger Susiana geheeten, gelegen vlak ten Noorden van de Perz. Golf. (Enz. d. Isl. II 1059).

Blz. 254 : 7. De bron *Sh.q qā*. Vgl. Ps.-Call. II 36 (Ausfeld 82): A.

komt aan een rivier, waar boomen groeien, die van zonsopgang tot de zesde ure grooter worden, en daarna afnemen, tot er niets meer van te zien is. In deze rivier zijn ook zwarte steenen, wie ze aanraakt, wordt eveneens zwart.

De naam *Sh. qqā* is misschien ontstaan, doordat in 't Ar. origineel sprake was van *shaqq* — spleet, of van *shaqqā'* — doorboren.

Blz. 254 : 9. *Bāp* is bij *Jāqūt* (ed. *Wüstenfeld* I 475) de naam van een plaatsje in *Khwarizm* (midden-Azië). Misschien is de naam van deze bron oorspronkelijk de naam van dat dorp geweest.

Blz. 254 : 14. *Kidi Hindi*. Deze komt in den *Ps.-Call.* niet voor. Wel echter in het *Shāhnāma*, waar hij de eerste koning is, tegen wien *Isk.* na zijn troonsbestijging optrekt. Hij wordt er genoemd *Kaid*, koning van *Kanūj* in Indië. Een zijner wijzen, de kluzenaar *Mihrān*, raadt hem aan zijn vier grootste schatten aan *Isk.* ten geschenke te geven: 1 Zijn dochter. 2 Een wijze. 3 Een geneesheer. 4 Een beker, waarin het water een aangename temperatuur behoudt, en waaruit men kan drinken zonder dat de inhoud vermindert. *Isk.* neemt deze geschenken aan en laat *Kaid* met vrede. (Vgl. ook *Mas'ūdī*, ed. *Barbier de Meynard*, *XXVI*, 260—278). In ons verhaal is van deze vier schatten alleen de prinses overgebleven.

Blz. 254 : 15. *Pūz*. De *Porus* uit den Griekschen *Ps.-Call.*, bij *Firdausi Fūr*.

Būd — Boeddha.

Blz. 254 : 27. *Badru 'l-Qumriya*. *badr* (Ar.) — volle maan, *qumriyyat* (Ar.) — tortelduif.

Blz. 254 : 31 e.v. De geheele episode van de overwinning op *Pūz* komt verrassend sterk overeen met het dienaangaande verhaalde in den *Ps.-Call.* (III 3 en 4; vert. *Ausfeld* 86/87). Ook in den *Ps.-Call.* laat A. alle ijzeren beelden, die hij heeft, gloeiend maken, om ze te gebruiken tegen de olifanten van *Porus*. Deze branden hun slurf en vluchten. A. houdt een tweegevecht met *Porus*, die het gaarne aanneemt, daar hij vijf el lang is, en A. slechts drie. Ook de wijze, waarop A. van *Porus* weet te winnen, is precies gelijk. Het leger van den laatste begint daarna den strijd opnieuw, maar A. brengt het tot kalmte, door het de vrijheid te verzekeren. Daarna laat hij *Porus* met koninklijke eer begraven, en trekt verder naar de *Brahmanen*.

Er zijn ook verschilpunten aan te wijzen. Zoo wordt in den *Ps.-Call.* bij het eerste gevecht A.'s paard doodelijk gewond, iets wat in het *Mal.* verhaal niet voorkomt. Twintig dagen duurt er het gevecht, en als de *Grieken* beginnen te wijken, stelt A. (en niet *Porus*, zoals in ons verhaal) voor, een tweegevecht te houden. Vanzelfsprekend komt *Chidir* er niet voor, ook van *Bakhtiyār*, den zoon van *Porus*, weet de *Ps.-Call.* niets.

De strekking is in den Griekschen zoowel als in den Syrischen Ps.-Call. heel anders dan in onzen roman. Daar wordt A.'s leger in een vermoeiden strijd bijna overwonnen en is van plan zich over te geven, als A. aan Porus een tweegevecht voorstelt. A. weet Porus door een verraderlijke list te dooden, en de Indiërs willen hun koning wreken. A. roept hun toe: Strijd niet langer, ik schenk u vergiffenis. Want hij weet, dat zijn leger niet tegen hen is opgewassen. Zij laten dan af en A. laat het lijk van Porus met eer begraven. In ons verhaal is Isk. zooals altijd de onoverwinlijke, die niet met list, maar enkel door de hulp van Chidir weet te overwinnen. Temeer valt het daarom op, dat in verschillende kleine trekjes (de lichaamsgestalte van A. en Porus — dit gedeelte van het verhaal berust bovendien op de werkelijkheid; vgl. Ausfeld 174 —, en de wijze, waarop A. het tweegevecht wint: Als Porus omkijkt, omdat hij een gerucht hoort in zijn leger, stoot A. hem in den rug) de overeenkomst zoo groot is.

Ook het verhaal van Firdausi over de nederlaag van Porus lijkt merkwaardig veel op dat uit den Ps.-Call., en komt bijna geheel overeen met ons verhaal, in zoover dat overeenstemt met den Ps.-Call. (Mohl V 151—155). Toch behoeft het Arabische origineel van ons verhaal niet geput te hebben uit Firdausi, omdat ook voordat zijn werk geschreven werd, het verhaal van den strijd met Porus, zooals de Ps.-Call. dat geeft, nauwkeurig bekend was bij de Arabieren, wat blijkt uit het feit, dat het, eenigszins wijdloopiger beschreven, in de Aethiopische versie voorkomt (Budge, *Life and exploits* 119 e.v.), met het eenige onderscheid, dat A. geen afgodsbeelden laat gloeiend maken, maar ijzeren afbeeldsels van olifanten laat yervaardigen en verhitten. Ook in Mubashshirs Akhbār al-Iskandar (Vert. Meissner Z. D. M. G. Bd. 49, blz. 613, 614) komt dit verhaal, weinig afwijkend van wat de Ps.-Call. vertelt, voor. Men zou hier de veronderstelling kunnen wagen, dat Firdausi op dit punt zijn kennis heeft gehaald uit de verloren gegane Arab. versie van den Ps.-Call.

Blz. 256 : 5. *Jamshed* is dezelfde als die in de aant. bij tekst blz. 43 : 20—47 : 31 genoemd wordt als koning van Perzië, opvolger van Tahmūras, die door den Arabierenprins Zahāk van den troon gestooten wordt.

Blz. 256 : 23. *Sarandīb*. Toen Adam gevallen was, werd hij door Allah vervloekt en uit den hemel geworpen, waarbij hij op het eiland Sarandīb terecht kwam (Weil, *Bibl. Leg.* 28 e.v. Over de verschillende berichten van Arabische schrijvers over den val van Adam zie J. Charpentier, *Heilige Fussabdrücke in Indien*, *Ostasiatische Zeitschr.* VII, 1 e.v. en 179 e.v., vooral 13 e.v.). Met Sarandīb wordt meestal het eiland Ceylon bedoeld, maar de Arabische reiziger Ibn Baṭūṭa vertelt, dat de Sarandīb een berg is op het eiland Siyalān, dat een deel is van Hind

(Voyages d'Ibn Batoutah, trad. par Defrémery et Sanguinetti II 79). Ook in de voorstelling van andere Arabische schrijvers is Sarandib een deel van Siyalān, en wel dat gedeelte, waar Adam is neergekomen. (Livre des Merveilles de l'Inde, ed. P. A. v. d. Lith, trad. L. Marcei Devic, blz. 268—270). De bewering van Ibn Baṭūṭa, dat Siyalān een deel is van Hind, heeft misschien aanleiding gegeven tot de voorstelling, waarvan de auteur van ons verhaal blijk geeft, als zou Siyalān tot het vasteland van Indië behooren. Immers pas nadat hij den Sarandib beklommen heeft, laat Isk. schepen bouwen om de eilanden-koningin Zandāqah te bezoeken.

Dat op Ceylon de namen van Iskandar en Khadhir reeds vroeg bekend waren, blijkt uit het feit, dat Ibn Baṭūṭa vertelt, dat er een Iskandarheuvel (Vert. Defrémery et Sanguinetti IV 178) en een Khadhir grot (IV 181) bestaat.

Blz. 256: 41. *Zandāqah*. Misschien een verbastering van Kandake.

Blz. 257: 17. *Zāhrat* — (bloeiende) schoonheid, bloem.

Blz. 257: 35. Er wordt niet verteld, dat Isk. werkelijk deze wonderbaarlijke boomen heeft gezien. In ons hs. zegt Isk. in een gesprek, dat hij met Chidir heeft, voor zij zich inschepen om de eilanden te bereiken:

Ja nabi Allah, tiada hamba kembali, djika beloem hamba melihat poelau itoe dan melihat segala pohon kajoe jang bernama Shajaratu 'l-wāqi, boeahnja itoe mendjadi manoesia. Apabila genaplah bilang harinja, maka goegoerlah boeah kajoe itoe daripada pohonnja dan berkatalah boeah kajoe itoe: Wak², dan oedjarnja: Soebhana 'l maliki 'l-challaki, artinja: Maha-soetji radja jang mendjadikan daripada keadaan kodratnja dan iradatnja. (F fol. 44b, 445a).

Shajaratu 'l-wāqi — de boom wak. *Soebhana 'l-maliki 'l-challaki* — geloofd zij de koning, de schepper.

Volgens M. J. de Goeje: Le Japon connu des Arabes (Livre des Merveilles de l'Inde ed. P. A. van der Lith 295—307) bedoelden de Arabieren met de eilanden Waq-wāq (waarvan zulke fantastische verhalen in omloop waren, dat serieuze geographen als Yāqūt en Abu 'l-Fēda ze nauwelijks durfden opnemen) Japan, dat in het Kantoneesche dialect Wo-kwok heet (blz. 299).

Het oudste bericht over de wonderbaarlijke boomen bevindt zich volgens de Goeje in het boek van de Wonderen van Indië (uitg. v. d. Lith 65, 66), dat een verzameling mondelinge berichten bevat van Arab. en Perz. schippers van tusschen 900 en 950 van onze jaartelling (vgl. Préface, blz. VI). Daar wordt bericht: Op het eiland Waq-wāq vindt men een grooten boom, die een vrucht draagt, gelijkend op een pommen, maar grooter, en iets gelijkend op een menschelijke gestalte. Wanneer deze vrucht door den wind bewogen wordt, maakt zij geluid. Zij is gevuld met lucht, die, als men haar plukt, dadelijk ontsnapt, zoodat

er niets overblijft dan een dun vliesje (de Goeje 302). Qazwīnī (600—682/1203—1283) vertelt al, dat deze vrucht, als zij rijp is, Wāq-wāq schreeuwt, evenzoo Dimashqī († 727 = 1327; vgl. de Goeje 302). Volgens Ibn Iyās (852/1448 geboren) en Ibnu 'l-Wardi († 861 = 1457) roept de vrucht: Wāq-wāq geloofd zij Allah Al-challak (de Goeje 302).

In ons verhaal is Wāq-wāq als naam van het eiland verdwenen, het duidt alleen het geroep van de vruchten aan.

Daar de Goeje (blz. 303 e.v.) bevond, dat in Japan geen boom met zulke eigenaardige vruchten, of iets dat daarop lijkt, bestaat, meende hij, dat de legende van de vruchten, die Wāq-wāq roepen, haar ontstaan te danken heeft aan den Sodomsappel, die niet alleen in de nabijheid van de Doode Zee, maar ook in Jaman groeit, en die bijna geheel met lucht gevuld is en een ploffend geluid geeft, als men haar doorsnijdt of op een andere wijze opent. Het Arab. woord om zulk een plof aan te duiden is wāq.

Volgens G. Ferrand echter (Enz. d. Islam IV 1196 e.v.) is niet Japan Wāq-wāq, maar worden door de Arabieren met dezen naam aangeduid zoowel Sumatra als Madegascar. Wāq-wāq is dan hetzelfde woord als Pakpak, de naam van een der Batakstammen. En op Madegascar groeit de boom Vakwa, een Pandanussoort, die groote en eigenaardige vruchten draagt, die zeer goed aanleiding hebben kunnen geven tot het ontstaan van de vreemde verhalen omtrent de vruchten, die Wāq-wāq riepen.

Volgens de inhoudsopgave van het Turksche Iskendername van Ahmedi (Jahrb. für Litt., Bd. 57, Anz.bl. blz. 1 e.v.) wordt daar in Hoofdstuk 113 verhaald, dat Isk. het eiland Wak-Wak bezoekt, waar de vruchten der boomen vogels zijn, die Wak-Wak schreeuwen.

Blz. 257 : 39. *Joesja' anak Noen* is de Jozua uit den Bijbel (Num. 26 : 65). Het is niet verwonderlijk, dat hij hier genoemd wordt naast Chidir en Moesa, daar er volgens de Mohammedaansche traditie niet aan te twifelen valt, of hij is de onbekende jongeling, die Moesa op zijn tocht naar Chidir vergezelt (Koran 18 : 59—64; zie Friedländer, Chadhirleg. 68, 76).

Blz. 258 : 5. *Khā qā*. Volgens Prof. Kernkamp vermoedelijk: Khaqān, Arab. transcriptie van den Turkschen titel Qaghan = (later) Khān. Bedoeld is dus het aan China grenzende gebied der Turken, waar evenwel veel Chineesche invloed was, en welks inwoners door de Chineezzen als vazallen werden beschouwd. (Enz. des Islam I 878).

Blz. 258 : 7. *Wāq*. Hetzelfde als Wāq-wāq (zie aant. bij blz. 257 : 35). Bij Ibn Khurdāzbeh, Kitāb al-Masālik (geschreven in 232/846) is Wāq-wāq ook een provincie in 't Oosten van China, terwijl Al-Silā (Japan) de meest oostelijk gelegen provincie is (zie M. Hartmann, Enz. d. Isl. I 877).

Blz. 258 : 17. In Ahmedi's Iskendername (waarvan Von Hammer de titels der hoofdstukken opnoemt in Jahrb. der Litt. Bd. 57, Anz. Bl. blz. 1 e.v.) geeft het 117de hoofdstuk ook een beschrijving van de muskusreeën. Ze komen ook voor in den Aeth. Ps.-Call.: Vlak na de tocht naar China vindt Isk. kudden van dieren, „and we took from their thighs bags of musk” (Vert. Budge, Life and exploits 181). Volgens Abu Zaid al-Hassan van Siraf (\pm 300/900) wordt de muskus gevonden bij geiten, en vele inwoners van Tibet maken er een beroep van muskus te verzamelen, waartoe zij de geiten dooden (Vert. Reinaud, Relation des Voyages I 116, 117).

Blz. 258 : 20. *Fir*. Misschien dezelfde naam als Ophir (1 Kon. 10 : 11) (?).

Blz. 258 : 27. *T. bin*. In de Iskendername van Ahmedi luidt het opschrift van hoofdstuk 127 (Vert. van Von Hammer) : A. komt aan het eiland Tinin, waar een draak woont. In ons verhaal is T.bin de naam van het dier zelf. In het Perzische prozaverhaal over Alexander (zie inl. blz. 11), waarvan een inhoudsopgave wordt gegeven in de Bibl. universelle des Romains, Oct. 1777 I, doodt A., nadat hij koning Kaid heeft overwonnen, aan de grenzen van China een draak, die daar een geheele provincie brandschatte, door vanuit een ijzeren kooi het monster in den buik te verwonden.

Misschien is het verhaal van het gevecht tegen den draak oorspronkelijk ontstaan uit het bericht, dat A. in den Griekschen Ps.-Call. (III 17) geeft aan Aristoteles over den Odontotyranus (Ausfeld 92).

Blz. 258 : 29. *anak hoema* — vlaktemaat, waarvan de grootte mij niet bekend is.

Blz. 259 : 1. *B.r.b.rah* schijnt dezelfde te zijn als de koning der Berber, die D. kl. m genoemd wordt (zie uittr. blz. 245). *Alakhshām* is de koning der Kasāk (zie aant. bij blz. 251 : 20).

Blz. 259 : 9. *Manyamāj* wordt in een Arabisch hs. te Berlijn genoemd *Timākh* (W. Ahlwardt, Verz. Ar. Hss. der Kgl. Bibl. zu Berlin VIII 9110).

Blz. 259 : 30. *Kardam*. Misschien worden hiermee de Koerden bedoeld.

Blz. 259 : 36. *Khūda*(?).

Blz. 260 : 7. *Nuqtāh*. Misschien is hier „punt”, „geometrisch punt” bedoeld, wat het woord letterlijk beteekent.

Blz. 260 : 20. *Tabarishtān*. Een Perz. provincie ten Zuiden van de Kaspische Zee.

Blz. 260 : 22. *Darwanda*. Misschien wordt hier bedoeld Derbend, een stad op den westelijken oever van de Kaspische Zee.

Blz. 260 : 36/37. lontgeweren (*istinggar*) en granaten (*perioek api*). — Vgl. aant. bij blz. 103 : 29.

Blz. 261 : 7. *babil*. Eenige malen worden de rijdieren der Kasāk *babil* genoemd. De herkomst of beteekenis van dit woord is mij niet bekend. *Babil* (Ar.) kan beteekenen: tegenstrevend, ongezeggelijk.

Blz. 261 : 34. *T.rjamāniyyūn*. Misschien een verbastering van den Arab. naam *Turkmāniyyūn* = Turkmencu, een Turksche volksstam in Midden-Azië.

Blz. 262 : 23. *Gurgur*. Misschien wordt bedoeld Gargar, een stad in Azarbaijān.

Blz. 263 : 2/3. Het eerste gedeelte van den brief, dien Isk. aan Aristatālis schrijft, lijkt merkwaardig veel op het bericht, dat hij in den Ps.-Call. (III 17) aan zijn leermeester geeft. Ter vergelijking geef ik hier de volgende citaten:

Maka adalah hamba lihat soeatoe kaoem ditepi laet amat banjak, tiada meréka itoe berhidoepan dan makanan, melainkan makan ikan djoea, dan perkataan meréka itoe tiada berketahoean dan roe <pa> meréka itoe seperti perempoean. Dan adalah hamba sekalian lihat pada soeatoe poelau soeatoe toemboehan seperti roepa api. Pada sangka kami: Ia-itoe galian emas. Maka ada kami bertihat dengan beberapa orang disana, dikatakannja boekan galian emas, melainkan soeatoe koeboer daripada koeboer orang dahoeloe kala. Maka berhéla (sic) hati hamba melihat dia, naiklah sekalian kami kepoelau itoe. Maka segala orang poelau itoe lari, maka kami dapat disana doea belas boeah kapal (F fol. 114a : 8 e.v.).

Het overeenkomstige gedeelte uit den Griekschen Ps.-Call. luidt als volgt :

Κατελάβομεν παρ' αὐτὴν ἑναργὲς ἀκρωτήριον τῆς θαλάσσης. καὶ ὀρμήσαντος μου σὺν ὀλίγοις ἐπὶ τὸ προειρημένον [καὶ] καταμαθόντες εὗρομεν νεμομένους ἐκεῖ θηλυμόρφους ἰχθυοφάγους ἀνθρώπους. ἐμοῦ δὲ προσκαλεσαμένου τινὰς εὗρον βαρβάρους τῇ διαλέκτῳ, καὶ πυνθανομένου μου περὶ τῶν τόπων ἐσήμαναν ἡμῖν νῆσον, ἣν πάντες ἐωρῶμεν ἐν μέσῳ πελάγει, ἣν ἔφησαν πάνυ ἀρχαίου βασιλέως εἶναι τάφον, ἐν ᾧ χρυσὸν πολὺν ἱερῶσθαι... οἱ βάρβαροι ἀφανεῖς ἦσαν τὰ ἴδια πλοιαρίδια καταλιπόντες, ἅπερ ἦν ἰβ'.

(Ed. Kroll blz. 106, 107). En volgens de vertaling van Ausfeld (blz. 89) :

Wir trafen ein Vorgebirge im Meer, und als ich mich mit wenigen Begleitern nach dem vorher erwähnten Ort begab, fanden wir, dasz dort Menschen von weiblicher Gestalt wohnten, die von Fischen lebten. Als ich sie anrief, redeten sie in fremdartiger Sprache. Sie zeigten uns eine Insel mitten im Meer, das Grabmal eines alten Königs, wie sie sagten, in dem viel Gold geweiht sei. Indem wir nun hinüberzufahren wünschten, verschwanden die Barbaren plötzlich und lieszen uns zwölf

kleine Schiffe zurück.

Men ziet, dat de overeenkomst treffend is. De Arabische auteur is zelfs zoo dicht bij zijn origineel gebleven, dat hij geheel vergeet apart even te vermelden, dat Chidir toch wel de taal van het volk kon verstaan. Het *naiklah sekalian kami kepoelau itoe* uit het eind van ons citaat is misschien ontstaan door onjuiste vertaling van het Arab. in 't Mal., omdat ook in het Mal. verhaal in 't vervolg blijkt, dat Isk. niet naar het eiland oversteekt, maar op raad van Chidir aan land blijft. Eenigen zijner volgelingen steken, door nieuwsgierigheid gedreven, in zee, en komen om. De Aeth. Ps.-Call. (Vert. Budge, *Life and exploits* 142 e.v.) komt, wat het geciteerde deel betreft, overeen met de Grieksche versie, is alleen wat uitvoeriger.

In 't vervolg van het verhaal vertelt het Maleisch, dat de nieuwsgierigen, vlak bij het eiland gekomen, door een zeemonster met schip en al worden verslonden. Dit komt precies overeen met wat Aeth. (Budge 143) hiervan vertelt, maar wijkt af van het Grieksche verhaal, waar het eiland zelf een zeemonster blijkt te zijn, en door onder te duiken schepen en bemanning doet verdrinken. Deze gezamenlijke afwijking van Aeth. en Mal. van den Griekschen Ps.-Call. is een bewijs voor het feit, dat Aeth. uit het Arabisch is bewerkt.

Het overige gedeelte van den brief is zeer kort in 't Mal. verhaal, men treft er weinig in aan, dat nog aan 't vervolg van den brief in den Ps.-Call. doet denken.

Blz. 263 : 5. *Tamīmat*. Dit woord beteekent in 't Ar.: amulet, spreuk tegen beheksing.

Blz. 263 : 13. *Iram Dzāt al-'imād alti*. Prof. Juynboll wees mij erop, dat de naam van het paleis is Iram, soms met bijvoeging van het Koranische *Dzāt al-'imād* (het hooggebouwde). De wonderlijke naam in ons verhaal is ontstaan uit een stuk van de beide verzen Koran 89 : 6 en 7, waar staat *Iram dzāt al-'imād (7) alti...* (enz.): [Gedenkt] Iram het hooggebouwde, van hetwelk [geen gelijke geschapen is in de landen].

Blz. 263 : 23. Soelaimans bezoek aan de koningin der mieren (vgl. aant. bij uittr. blz. 239 : 15). Volgens Weil, *Bibl. Leg.* 237 e.v. wordt Soelaiman door de wijsheid van de mierenkoningin beschaamd, en merkt hij, dat hij nog iets van haar kon leeren.

Blz. 264 : 3. De grijsaard, die naar Shadād gezonden werd, is volgens de Mohammedaansche traditie (Weil, *Bibl. Leg.* 46 e.v.) de profeet Hoed. Deze werd naar het reuzenvolk 'Ad gezonden, dat in Aden woonde. Hoed schilderde hun koning Shadād de heerlijkheden van de toekomstige wereld voor, maar deze wilde ze reeds hier genieten en liet Iram bouwen, een stad met paleizen en tuinen. Toen hij echter met zijn volk naar binnen wilde gaan, verborg Allah de stad voor hun oogen, zoo-

dat zij in storm en regen rondwaalden en omkwamen. Gerth van Wijk (Kor. verhalen in 't Maleisch. T. B. G. 36, blz. 601) geeft deze traditie iets anders: Djabrail gaf aan Daoed bevel, dat hij Shadād moest bekeeren, die te Damsjik een paleis had laten bouwen zoo schoon als de hemel. Deze weigerde zich te bekeeren en daarom kwam de doodsengel hem het leven ontnemen juist toen hij het paleis zou betrekken, en al zijn schatten vervielen aan Daoed.

Sporen van herinneringen aan den Griekschen Ps.-Call. toont de volgende traditie van Mas'ūdī (Ed. Barbier de Meynard II 421, medege-deeld door A. J. Wensinck, Enz. d. Isl. II 555 s.v. Iram): Toen Shadād Iram had laten bouwen, wilde hij op de plaats van Alexandrië een soortgelijke stad oprichten. Toen Alexander later Alexandrië stichtte, vond hij de sporen van een paleis met vele marmeren zuilen, waarvan een het opschrift droeg, dat Shadād de bouwer van de stad was, maar dat Allah aan zijn leven een einde had gemaakt, met de conclusie: niemand late zich dus verleiden iets groots te ondernemen, hij moet toch sterven. Deze traditie van Mas'ūdī vindt haar oorsprong in Ps.-Call. I 33 (Ausf. 48, 49), waar Alexander bij de stichting van Alexandrië een tempel vindt, waarin een groot godenbeeld zich bevindt, en obeliskken, waarop een inschrift staat van den Egyptischen wereldveroveraar koning Sesonchosis.

Wensinck vermeldt niet, of Mas'ūdī iets zegt over het afgodsbeeld, dat Alexander vond. Is dit niet het geval dan is het zeker, dat ons verhaal niet op de traditie van Mas'ūdī, maar waarschijnlijk op de Ar. Ps.-Call. versie teruggaat, omdat in ons verhaal het vinden van het afgodsbeeld juist wel voorkomt. Intusschen is het ook mogelijk, dat er nog een tusschentrap bestaan heeft, en in elk geval zijn in ons verhaal veel elementen uit andere tradities mee opgenomen (o.a. de zending van Hoed, het bezoek van Soelaiman). Waarschijnlijk is ook aan dit gebruiken van velerlei bron te danken, dat het verhaal in onzen tekst eigenlijk dubbel gegeven wordt (tweemaal bezoeken Isk. en de zijnen het paleis). Het valt n.l. op, dat dat gedeelte, waarin het eerste bezoek verhaald wordt, de meeste overeenkomst vertoont met het verhaal van Mas'ūdī c.q. met dat van den Ps.-Call., en dat het gedeelte, dat het tweede bezoek behandelt, meer recht laat wedervaren aan de traditie omtrent de zending van Hoed tot het volk 'Ad.

Blz. 264:10—13. Het Shāhnāma vertelt hetzelfde als ons verhaal over Isk.'s bezoek aan Mekka (Mohl V 157 e.v.). Firdausi vertelt, dat Isk. op verzoek van Naṣr, een nakomeling van Ismail, Khuza', die er onrechtmatig heerscht, doodt, Naṣr op den troon herstelt en de inwoners der stad rijkelijk begiftigt met allerlei geschenken.

In ons verhaal zijn de gebeurtenissen eenigszins verknoeid: Misrah wordt dadelijk als de koning genoemd, deze ontvangt Isk. vriendelijk, toch worden er anderen in zijn plaats tot vorsten aangesteld. Deze ver-

gissing vindt haar oorsprong in het feit, dat Misrah (Naṣr bij Firdausi), die Isk. tegemoet komt reizen (precies als bij Fird.), niet de koning is van Mekka (zooals ons verhaal vertelt), maar juist hulp vraagt tegen den regeerenden vorst.

Blz. 264 : 14. *Hijāz* beteekent eigenlijk: barrière (Enz. d. Isl. II 319). Het is de streek aan de westkust van het Ar. schiereiland, ten Noorden van Yamān. Mekka ligt ongeveer op de grens tusschen Yamān en Hijāz.

Blz. 264 : 23. *Hayy wa-'adzāb* is geen Perzisch en beteekent niet: slechte weg, zooals in 't hs. staat, maar is Arabisch en beteekent: leven en straf.

Blz. 264 : 24. *Aidzāb* is een visschersdorpje aan de Roode Zee, schuin tegenover Jiddah, welks inwoners volgens Prof. Juynboll vroeger zeer berucht waren, omdat ze vaak bedevaartgangers beroofden. Dit komt overeen met het bericht van ons hs., dat de koning van Aidzāb regeer tot aan Qūš (stad in Boven-Egypte, op den oostelijken Nijloever). Qūš was het ontmoetingspunt van de pelgrims uit Egypte en het Westen, die vandaar over den haven van Aidzāb naar den Hijāz reisden (Enz. d. Isl. II 1241).

Merkwaardig is het, dat in ons verhaal totaal niet van een overtocht over de Roode Zee gesproken wordt, als Isk. van Hijāz naar Aidzāb reist.

Blz. 264 : 26. *Kandarīya* — Alexandrië (zie uittr. blz. 265 : 33—39).

Blz. 264 : 38. *Joenan* — Griekenland.

Blz. 265 : 28. Andere tradities over Chidir zeggen, dat hij een achterkleinzoon was van Ishak, weer andere, dat hij een tijdgenoot was van Ibrahim, met hem uit Babil uittrekkend. Er worden nog meer tijdstippen opgegeven, waarop hij geboren zou zijn. Dit hangt samen met zijn onsterfelijkheid (vgl. Enz. d. Isl. II 923 e.v.).

Blz. 265 : 30. *Majma' u'l-bahrain*. In Koran 18 : 59—63, waar verteld wordt, hoe Musa en zijn dienaar *Khadhir* zoeken, verliest de dienaar van Mozes den visch bij den *Majma' u'l-bahrain* (Sure 18 : 60), d.w.z. de vereeniging van de beide zeeën. Volgens den meest gebruikelijken uitleg bij de Mohammedaansche commentatoren worden hier de Perzische en de Grieksche (d.i. de Middellandsche) Zee bedoeld. (Friedländer, *Chadhirleg.* 303. *Le Coran*, trad. par E. Montet 411 n. 5).

Blz. 265 : 34/35. De afmetingen van de nieuwe stad *Iskandariya*. Het is eigenaardig, dat hier, evenals in den Griekschen Ps.-Call., de uitgestrektheid van Alexandrië nauwkeurig wordt opgegeven. Echter is geenerlei overeenkomst te bespeuren tusschen de beide opgaven. Ps.-Call. I 31 (Ausfeld 47) : De lengte strekt zich uit van Drakon tot aan de rivier Agathodaimon bij Kanopos, en de breedte van Mendideion tot Eurulochu en Melanthion. Wel komt overeen, dat de Ps.-Call. ook vermeldt, dat Alexander waterleidingen en afvoerkanalen naar zee liet aanleggen, zoodat men kan aannemen, dat ook de opgave der uitge-

strektheid haar oorsprong heeft te danken aan de episode uit den Grieksch-Call.

Blz. 265 : 36. *Manār*. Pharos, de groote door Ptolemaeus Soter bij Alexandrië gebouwde vuurtoren, wordt door de Arabische schrijvers Manāra of Manār genoemd (Enz. d. Isl. II 572). Door de Ar. schrijvers werd al gauw het bouwen van den Pharos aan Alexander den Groote toegeschreven (vgl. b.v. Euty chius, ed. Pocock, Oxon. 1659, blz. 567 e.v.).

Blz. 266 : 1. '*Ainoe 'l-djam'ijat*. Zie aant. bij tekst blz. 209 : 4.

Blz. 266 : 3. *Šāgar s̄ā* wordt genoemd *kepala tirai loeloemat*. Dit kan niet beteekenen, dat het de hoofdstad van het land der duisternis is, omdat men volgens blz. 267 : 34 de duisternis verlaat om terug te keeren naar *Šāgar s̄ā*, het is dus dezelfde stad als die welke Isk. in blz. 266 : 2/3 beveelt te bouwen, en waarschijnlijk dezelfde als de koperstad bij *Šūri* (zie aant. bij blz. 208—231). Misschien kan *kepala tirai loeloemat* ook de beteekenis hebben: stad, die aan 't begin van het land der duisternis ligt.

Blz. 267 : 34 e.v. Het verhaal van het regentschap van Balminās en zijn zoons over *Šāgar s̄ā* komt bij *Šūri*, en ook in de door Prof. Juynboll onderzochte Berlijnsche hss. niet voor. Daar spoedt in hs. Ahlwardt 9108 het verhaal na Isk.'s terugkeer uit het engelenverblijf ten einde. Isk. zendt de hem vergezellende koningen en hun makkers naar hun land terug (o.a. Gaidaqah en haar zoon Salim). Hijzelf verricht den haddj. Er komen geheimzinnige berekeningen (o.a. van Balminās) omtrent den juisten datum van zijn dood, en voorspellingen hoe zijn einde zal zijn. Hier wordt dan nog de stichting van Alexandrië verteld, en daarna volgt al spoedig het bericht, dat Isk. bemerkt vergiftigd te zijn. Hij wil zichzelf zittende op zijn troon dooden, maar laat eerst zijn schrijver een uitvoerigen afscheidsbrief aan zijn moeder in Macedonië opstellen. Deze haast zich dan om over te komen, en zorgt voor een grootsche begrafenis van haar zoon. De slotzin luidt : „Men zegt, dat Isk. 13 steden gesticht heeft, die naar zijn naam genoemd zijn, maar onderling door nadere aanduidingen (zooals b.v. Alexandrië het groote in Egypte, enz.) onderscheiden worden. Men zegt, dat hij daar begraven is, en dat hij te Babel door vergif om het leven gebracht is. Zijn koningschap heeft 24 jaren geduurd en hij is 36 jaar oud geworden. Dit is hetgeen tot ons gekomen is van de geschiedenis van Iskandar”.

Deze zin sluit geheel aan op den slotzin uit den Ps.-Call., met dit onderscheid, dat Isk. daar niet 13, maar 12 steden van zijn naam heeft gesticht, en dat hij 32 jaar en 8 maanden leefde, en vanaf zijn vijftiende jaar oorlog voerde (Ps.-Call. III 34, 35, Ausfeld 121).

Ook in ons verhaal zal wel gauw Isk.'s dood verteld worden, en dus zullen waarschijnlijk slechts enkele bladen uit F ontbreken, vooral daar

de stichting van Alexandrië en de berekeningen van Balminās (die aan Chidir worden toegeschreven) in F reeds voor het verhaal van den tocht naar het land der duisternis vermeld zijn.

Woordenlijst.

- achtadj* — (Turksch-Perz.) — vazal van, onderworpen aan. blz. 202 : 22.
ahmad — (Ar.) lofwaardig. blz. 187 : 18.
air 'ainijjoe — (Ar.) bronwater. blz. 40 : 26.
'*akibat* — (Ar.: einde, uitkomst) reservetroepen. F 2 (hs.).
'*ambar* — (Ar.) ambergrijs, ook: barnsteen. blz. 218 : 20.
bagai, *per*—² — *pelbagai*. D 13b (hs.).
balit, *mem*— — *membelit*, opkronkelen, rondwinden. blz. 62 : 1 (noot).
bawa, *mem*— *iman* — het (ware) geloof omhelzen, cf. *membawa agama*. blz. 253 : 28. *pe*—*an* — gereedschap om iets te dragen. blz. 59 : 30.
bimbar — in: *koeda berbimbar* (?). blz. 200 : 12/13.
boenga lajoe — in: *boenga lajoe digenggam sjah 'alam*, de vorst sterft. blz. 51 : 2/3.
boenji, *mem*—*kan* — *menjemboenjikan*. blz. 196 : 38.
boer, *mem*— — in 't water werpen. blz. 218 : 12.
boergo — (Perz.) hoorn (muz. instr.). blz. 190 : 2.
boeri, *mem*— — *memberi*. F passim.
chelembak — *kelembak*, een soort geurig hout. blz. 90 : 30.
dah — (Perz.) dienst. blz. 123 : 5.
daka'ik — (Ar.) pl. v. *dakikat*, moeilijke vraag. blz. 212 : 27.
djalan, *ke*—*an* — *perdjalan*. blz. 183 : 20.
djamoe, *pen*—*an* — wat men als gast ontvangt, gastdeel. blz. 179 : 23.
djannati na'im — (Perz.) paradijs. blz. 191 : 25.
djara, *ter*— — omgewoeld. blz. 161 : 17.
djenis, *men*— (?) — uitzoeken, naar soorten rangschikken. blz. 209 : 41.
doerdoer — (Ar.) draaikolk. blz. 203 : 38.
foekaha' — (Ar.) pl. v. *fakih* — rechtsgeleerde. blz. 214 : 36.
goeroer — (Ar.) zich vleierend met ijdele gedachten. blz. 47 : 9.
hadd — (Ar.) grens, limiet. blz. 157 : 7.
hadir, *ber*— — aanwezig hebben, voor, bij zich hebben. blz. 104 : 19 en 26.
haka'ik — (Ar.) pl. v. *hakikat*, werkelijkheid, kern, essence. blz. 212 : 27.
haloes, *meng*—*i* — bedriegen (?). blz. 101 : 11.
hatif — (Ar.) een van den hemel komende stem. blz. 207 : 5.
haul — (Ar.) macht. blz. 227 : 41 (aant.).
hidoepan — *kehidoepan*. F 99a (hs.)
'*ijal* — (Ar.) personen, die men te onderhouden heeft, familie. blz. 107 : 11.
iklim — (Ar.) klimaat; zone, streek, provincie. blz. 44 : 5.

- ikrar* — (Ar.-Perz.) bevestigd, vast; niet: erkenning. blz. 55 : 11.
indoeng madoe — bijenkoningin (?) niet : honingraat. blz. 73 : 6.
istabrak — (Ar.) brocade. blz. 223 : 4.
istima — (Ar.) uiting van gunstig oordeel. blz. 210 : 7.
kali, se— dengan — overeenstemmend met, gelijk met. blz. 136 : 5/6.
kamarban — (Perz. *kamar-band*) gordel, sjerp. B I 56 (hs.).
kana'at — (Ar.) tevredenheid, matigheid. blz. 179 : 4.
karsa, mengarsakan (?) — zijn wil opdringen (aan iem.) om. zie *keras*
 blz. 131 : 14.
kedji, ber— diri — zich vernederen. blz. 115 : 7.
keling — een bepaald soort schip. aant. bij blz. 246 : 30 ; *keling pemoeat*,
 vrachtschip. C 298a : 10 (hs).
kentar — (Ar.-Perz.) groot, onbepaald goudgewicht, dus ongeveer: ta-
 lent. B I 42 (hs.).
keras, mengeraskan (?) — met geweld, gestrengheid brengen tot. zie
karsa. blz. 131 : 14.
kerdja, ter—kan — uitgevoerd worden, bewerkt worden. blz. 129 : 11.
*kira, mengira*² — beoordeelen, veroordeelen (?). blz. 146 : 1. *kira*²*nja*
 immers, toch. blz. 192 : 9.
koeasa, pengoeasaan — macht. blz. 228 : 40.
koerang, ter— — *koerang*. blz. 117 : 29.
lajoe — zie *boenga lajoe*.
lalalat — (Ar.) dwaling. blz. 194 : 33.
*linang, ber—*² — schitteren. blz. 158 : 14.
liwa' — (Ar.) vlag, standaard. blz. 223 : 42.
loepoet, me—kan — doen ontkomen. blz. 136 : 14.
madoe — zie *indoeng madoe*.
masoek, ber— — binnendringen in. blz. 159 : 29.
matoe — karaat; niet: 2,4 karaat. blz. 224 : 15.
maudjoed — (Ar.) bestaand. blz. 127 : 21.
maudjoedat — (Ar.) (al) het bestaande, het geschapene. blz. 126 : 20.
mistar — (Ar.) bedekking, omhulsel; niet: lineaal. blz. 225 : 40.
moehit, laoet moehit — (Ar.) de zee, die de wereld omringt. blz.
 203 : 32.
moekabalah — (Ar.) stellen tegenover, vergelijken, controleeren. blz.
 176 : 3.
moenggoe — (Minangk.) zandheuvel. blz. 218 : 17.
moersal — (Ar.) gezonden, afgezant. blz. 145 : 6.
nabtoen — (Ar.) plant, gras. blz. 61 : 28.
nazm — (Ar.) parelsnoer. blz. 151 : 27.
njah, ber— — zich uit de voeten maken, wegvluchten. blz. 117 : 1/2.
oean, meng— — bewaken. blz. 113 : 4.
'oerian — (Ar.) geheel naakt. blz. 190 : 27.

- oestad — (Perz.) meester, leeraar, voogd. blz. 65 : 15.
- pandai, memandaikan — met kunst (bedrevenheid) bewerken. blz. 91 : 13.
- panggil, sepemanggil — afstand, zoo ver men roepen kan. blz. 82 : 26.
- pendjara, memendjara — memendjarakan. blz. 127 : 32.
- pertoea — zie toea.
- pilih — kiranja, cf. O. Jav. pilih. blz. 77 : 9.
- pinta, pintai daripada — vragen aan. blz. 113 : 6.
- poetoes, ber—an — berkepoetoesan. blz. 187 : 2.
- rahat — (Ar.) rust, genoeg. blz. 179 : 4.
- rekan, me— (?) — berekan, zich vergaderen. blz. 217 : 36.
- riwayat — (Ar.) autoriteit van iem., die tradities overlevert; hier niet verhaal. blz. 169 : 1.
- sa'adat — (Ar.) geluk, voorspoed. blz. 189 : 1.
- sachrat, batoe—i — (Ar.) rotssteen. blz. 206 : 7/8.
- sadd — (Ar.) muur, versperring. blz. 194 : 34.
- salaf (?) — (Ar.) pocher. blz. 196 : 36.
- salin, per— — persalinan. passim.
- samad — (Ar.) die alles draagt. blz. 199 : 40.
- seboek, ber—² — bersiboek, druk bezig zijn. blz. 168 : 30.
- séla, menjélakan — (iem.) met steenen werpen. blz. 169 : 28.
- sjahr — (Perz.) stad. B II 63 : 4 (hs.).
- soehoef — (Ar.) pl. v. sahi:fat, beschreven vel. blz. 160 : 13.
- soekat, menjোকatan emas — goud in groote hoeveelheden afwegen, uitdeelen. blz. 89 : 29.
- ta'at — (Ar.) het leiden van een godvreezend leven. blz. 179 : 9.
- tabarroek — (Ar.) zegenbrengend. blz. 187 : 31.
- tahoe, mence— — mengetahoei. blz. 223 : 26.
- takoet, per—i — bevreesd maken. blz. 150 : 35.
- tempat, menempati — plaats, ruimte geven aan. blz. 165 : 16.
- tempa, —i akan — (iets) smeden tot. blz. 121 : 18.
- tenteraan — pertenteraan, legerplaats. blz. 220 : 7.
- tentoe, ber— — in veiligheid verkeerend, veilig zijn.
- tidahan — tiada. o.a. blz. 123 : 31, ook C 382a : 8 (hs.).
- tjerai, memper—kan — scheiden. blz. 67 : 4.
- toea, per— — para toea. blz. 133 : 19.
- toean, — an — eigendom, bezit. C 317b : 5 (hs.).
- toeroet, ber— — volgeling zijn van. blz. 171 : 27.
- wa-ba'dahoe — (Ar.) en vervolgens. blz. 103 : 7 (noot).
- war'a — (Ar.) onthouding. blz. 201 : 38.
- zoerapah — (Ar.) giraffe. blz. 153 : 16.

Volledige titels der aangehaalde werken en artikelen.

- W. Ahlwardt, Verzeichnis der Arabischen Mss. der Kgl. Bibl. zu Berlin. Bd. VIII. Berlin 1896.
- A. Ausfeld, Der griechische Alexanderroman. Leipzig 1907.
- W. Bacher, Nizāmīs Leben und Werke. Leipzig 1871.
- Barhebraei Chronicon Syriacum, ed. P. J. Brunen et G. G. Kirsch. Lipsiae 1789.
- H. Berne, Das Alexanderreich auf prosopografischer Grundlage. 2 Tle. München 1926.
- U. Bouriant, Fragments d' un roman d' Alexandre en dialecte Thébain. Journal asiatique, Série 8, Tome IX, Jan. 1887, blz. 1.
- W. Bousset, Beiträge zur Geschichte der Eschatologie. Zeitschr. für Kirchengeschichte, Bd. 20, blz. 103 en 262. Gotha 1900.
- E. Bratke, Das sogenannte Religionsgespräch am Hof der Sasaniden. Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur hrsg. v. O. v. Gebhardt und A. Harnack. Neue Folge, Bd. IV, 3. Leipzig 1899.
- B. ten Brink, Geschichte der englischen Litteratur, hrsg. v. A. Brandl. 2 Tle. Straszburg 1899/1912.
- E. G. Browne, A History of Persian Literature, from the earliest times to 1924. 4 vol. 1902/24.
- E. A. Wallis Budge, The history of Alexander the Great, being the Syriac version of the Pseudo-Callisthenes. Cambridge 1889.
- E. A. Wallis Budge, The life and exploits of Alexander the Great. A Series of translations of the Aethiopic histories of Alexander. London 1896.
- A. Burnes, Travels into Bokhara. 3 vol. London 1834.
- A. Cabaton, Bibliothèque Nationale, Catalogue sommaire des Mss. Indiens, Indo-Chinois et Malayo-Polynésiens. Paris 1912.
- The Cambridge ancient history ed. by J. B. Bury, S. A. Cook and F. E. Adcock. Vol. VI. Cambridge 1927.
- The Cambridge history of english literature, ed. by A. W. Ward and A. R. Waller. Cambridge 1908/25.
- M. Cardonne, Extrait du Roman d' Alexandre le Grand d'après un Ms. Persan. Bibl. Universelle des Romans. Oct. 1777 I, blz. 27. Paris.
- W. v. Christ, Geschichte der griechischen Literatur, umgearb. v. W. Schmid und O. Stahlin. Tl. II. München 1924.
- A. Christensen, Alexander den Store i den orientalske Overlevering. Nordisk Tidsskrift for Filologie III, blz. 19 (1910).
- A. Christensen, Les Kayanides. Hist.-filol. Meddelelser Kgl. Danske Videnskabernes Selskab 19, 2 (1931).
- A. Christensen, Les gestes des Rois dans les traditions de l' Iran. Paris 1936.
- G. G. Cillié, De Julii Valerii Epitoma Oxoniensi. Diss. Straszburg 1904/05.
- H. W. Clarke, The Sikandar Nāma (of Nizāmī) translated for the first time out of the Persian. London 1881.
- E. Cosquin, Le lait de la mère et le coffre flottant. Revue de questions historiques 1908, blz. 353.
- J. W. Mc. Crindle, The invasion of India by Alexander the Great as described by Arrian etc. Westminster 1893.
- Deffrémery: Voyages d' Ibn Batoutah. Texte arabe, avec trad. p. C. Deffrémery et le Dr. B. R. Sanguinetti. 4 vol. Paris 1853/58.
- W. Deumann, Abfassungszeit und Verfasser des griechischen Alexanderromans. Diss. Münster 1914.
- K. Dyroff, Wer ist Chadhir? Zeitschr. für Assyriologie VII (1892) blz. 319.
- Edrisi, Description de l' Afrique et de l' Espagne. Text arabe, trad., notes et glossaire p. R. Dozy et M. J. de Goeje. Leiden 1866.
- Elliot: The history of India as told by its own historians. The Muhammadan period. Ed. from the posthumous papers of M. Elliot by J. Dowson. 8 vol. London 1869/77.

- The Jewish Encyclopedia, editor I. Singer. New-York and London 1901/05.
- Enzyklopaedie des Islam, hrsg. v. M. Th. Houtsma, T. W. Arnold, R. Bas-set und R. Hartmann. 4 Tle. 1913/36.
- U. Ethé, Alexanders Zug zum Lebensquell im Land der Finsternis. Sitzungsber. d. Kgl. bayerischen Akad. d. Wissensch. Philos.-philol. und hist. Klasse. 1871, blz. 344.
- F. M. Feldhaus, Die Technik der Vorzeit, der geschichtlichen Zeit und der Naturvölker. Leipzig und Berlin 1914.
- F. M. Feldhaus, Die Technik der Antike und des Mittelalters. Museum der Weltgeschichte. Potsdam 1931.
- Franck: Alexanders Gheesten van Jacob van Maerlant. Opnieuw uitgeg. d. J. Franck. Bibl. van Middelned. Letterkunde.
- S. Fränkel, Bespreking van Nöldeke's Beiträge. Zeitschr. der deutschen morgenl. Gesellsch. Bd. 45, blz. 309.
- I. Friedländer, Die Chadhirlegende und der Alexanderroman. Leipzig 1913.
- J. H. Garcin de Tassy, Histoire de la littérature Hindouie et Hindoustanie. 3 vol. Paris 1870/71.
- M. Gaster, An old Hebrew Romance of Alexander. J. A. S. 1897, blz. 485.
- Geiger, Grundriss der iranischen Philologie, hsg. v. W. Geiger und E. Kuhn. 2 Bde. Straszburg 1896—1904.
- D. Gerth van Wijk, De Koranische Legenden in het Maleisch. T. B. G. Dl. 35 blz. 249, Dl. 36 blz. 531.
- M. J. de Goeje, Le Japon connu des Arabes. Kitab 'Adjaib Al Hind, blz. 295 (zie: v. d. Lith).
- M. J. de Goeje, De muur van Gog en Magog. Versl. en Med. Kon. Akad. van Wetensch. Afd. Letterkunde, 3de reeks 5de deel, blz. 87. Amsterdam 1888.
- J. von Hammer, Ahmedi's Iskendername. Jahrbücher der Literatur, Bd. 57, Anzeige Blatt, blz. 1. Wien 1832.
- R. Hartmann, Bespreking van Friedländer, Chadhirlegende. Zeitschr. der deutschen morgenl. Gesellsch. Bd. 67, blz. 739. 1913.
- W. Hertz, Aristoteles in den Alexanderdichtungen des Mittelalters. Abh. der Philos.-philol. Classe der kgl. bayerischen Akad. der Wissensch. Bd. 19 (1893), blz. 1.
- A. Hilka, Der altransosische Proza-Alexanderroman nach der Berliner Bilderhandschrift nebst dem lateinischen Original des Historia de Preliis. 2 Tle. Halle 1920.
- W. Hoffmann, Das literarische Porträt Alexanders des Groszen im griechischen und römischen Altertum. Leipziger hist. Abhandlungen, Heft VIII. Leipzig 1907.
- J. J. de Hollander, Handleiding ter beoefening der Maleische taal en letterkunde. 3de dr., herz. en aangev. d. R. van Eck. Breda 1893.
- F. Hommel, Ethnologie und Geografie des alten Orients. München 1926.
- S. S. Hoogstra, Proزابewerkingen van het leven van Alexander den Groote in het Middelnederlandsch. 's Gravenhage 1898.
- C. I. Huart, Histoire des Arabes. 2 vol. Paris 1912.
- C. Hunnius, Das syrische Alexanderlied. Diss. Göttingen 1904.
- C. Hunnius, Das syrische Alexanderlied. Zeitschr. der deutschen morgenl. Gesellsch. Bd. 60, blz. 169, 558 en 802.
- H. H. Juynboll, Catalogus van de Maleische en Soendaneesche Hss. der Leidse Univ.-Bibl. Leiden 1899.
- Th. W. Juynboll, Handleiding tot de kennis van de Mohammedaansche wet. Leiden 1930.
- A. v. Kampen, Atlas Antiquus. Gotha 1898.
- F. Kampers, Alexander der Grosze und die Idee des Weltemperiums in Profetie und Sage. Studien und Darstellungen aus dem Gebiete der Geschichte. Bd. I, 2 u 3. 1901.
- K. Kinzel, Lamprechts Alexander nach den drei Texten mit dem Fragment des Alberic v. Besançon und den lateinischen Quellen hsg. u. erkl. Halle 1884.
- W. Kosch, Deutsches Literaturlexikon. Halle 1927.
- Kroll: Historia Alexandri Magni (Pseudo-Callisthenes) I Recensio vetusta ed. Gu. Kroll. Berlin 1926.
- I. Lévi, La légende d'Alexandre dans le Talmud. Revue des Etudes Juives II, blz. 293. Paris 1881.
- I. Lévi, Les traductions hébraïques de l'histoire d'Alexandre. Revue des Etudes Juives III, blz. 238. Paris 1881.

- I. Lévi, La légende d'Alexandre dans le Talmud et le Midrasch. Revue des Etudes Juives VII, blz. 78. Paris 1883.
- M. Lidzbarski, Wer ist Chadhir? Zeitschr. für Assyriologie. Bd. VII (1892), blz. 104.
- M. Lidzbarski, Zu den arabischen Alexandergeschichten. Zeitschr. für Assyriologie. Bd. VIII (1893), blz. 263.
- v. d. Lith: Kitab 'Adjaib Al Hind. Livre des Merveilles de l'Inde par le capitaine Bozorg Fils de Chahriyār de Rāmhormoz. Texte arabe, publ. p. P. v. d. Lith, trad. p. L. Marcel Devic. Leiden 1883/86.
- M. Manitius, Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters. 3 Tle. München 1911/31.
- B. F. Matthes, Kort verslag aangaande alle mij in Europa bekende Makassaarsche en Boegineesche hss., vooral die van het Ned. Bijbelgenootschap te Amsterdam. Amsterdam 1875.
- Vervolg daarop Amsterdam 1881.
- B. Meissner, Alexander und Gilgames. Habilitationsschrift, Halle 1894.
- B. Meissner, Mubashshirs Akhbār al-Iskandar. Zeitschr. der deutschen morgenl. Gesellsch. Bd. 49 (1895), blz. 583.
- P. Meyer, Alexandre le Grand dans la littérature française du Moyen Age. 2 vol. Paris 1886.
- Mohl: Le livre des rois par Abou 'Ikasim Firdousi, publ., trad. et comm. p. J. Mohl. 10 vol. Paris 1838/78.
- Müller: Pseudo-Callisthenes, primum ed. C. Müller, acc. Itinerarium Alexandri. (toegevoegd aan Arrianus ed. Fr. Dübner, Parisii 1846).
- T. J. Newbold, Political and statistical account of the British Settlements in the Straits of Malacca. 2 vol. London 1839.
- Nöldeke: Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden, aus der Ar. Chronik von Tabarī, übers. und erl. v. Th. Nöldeke. Leiden 1879.
- Th. Nöldeke, Beiträge zur Geschichte des Alexanderromans. Denkschr. der kais. Akad. der Wissensch. in Wien. Philos.-hist. Klasse. Bd. 38, Abh. 5. Wien 1890.
- Th. Nöldeke, Geschichte des Qorāns, bearb. v. Fr. Schwally. 2 Tl. Leipzig 1909/19.
- Th. Nöldeke, Das iranische Nationalepos. Berlin und Leipzig 1920.
- F. Pfister, Zur Geschichte der Alexandertradition und des Alexanderromans. Wochenschr. für klass. Philologie. 1911, Spalte 1153.
- F. Pfister, Der Alexanderroman des Archipresbyters Leo. Heidelberg 1913.
- G. F. Pijper, Het boek der duizend vragen. Diss. Leiden 1924.
- Pocock: Contextio Gemmarum, sive Eutychiei Patriarchae Alexandrini Annales. Interprete E. Pocockio. Oxoniae 1659.
- Pocock: Historia Compendiosa Dynastiarum auctore Gregorio Abul-Pharagia ed. E. Pocock. Oxoniae 1663.
- H. Overbeck, Malay Manuscripts. J. A. S. M. B. IV, 2, blz. 235.
- Reinaud: Relation des voyages fait par les Arabes et les Persans dans l'Inde et à la Chine dans le IXe siècle de l'ère chrétienne, publ. p. M. Reinaud. 2 vol. Paris 1845.
- E. Rohde, Der griechische Roman und seine Vorläufer. Leipzig 1876.
- Ph. S. v. Ronkel, De roman van Amir Hamza. Leiden 1895.
- Ph. S. v. Ronkel, Over den invloed der Arabische syntaxis op de Maleische. T. B. G. Dl. 41, blz. 498. 1899.
- Ph. S. v. Ronkel, Catalogus der Maleische hss. in het Museum van het Bat. Genootschap. Verhandelingen Bat. Gen. LVII. Batavia 1900.
- Ph. S. v. Ronkel, De Maleische Hss. te Cambridge. Versl. en Meded. Kon. Akad. v. Wetensch., Afd. Letterkunde 59, Serie A. 1925.
- V. Ryssel, Die syrische Übersetzung des Pseudo-Callisthenes. Archiv für das Studium der neueren Sprachen. Bd. 90 (1893) blz. 83, 269 en 353.
- E. Sackur, Sibyllinische Texte und Forschungen. Halle 1898.
- A. Salzer, Geschichte der deutschen Literatur, 5 Tle. Regensburg 1926/32.
- M. Schanz, Geschichte der römischen Litteratur, IV, 1. München 1914.
- Soedewo: De Heilige Qoer-an, Arab. text. aant. en voorrede van Maulwi Moehammad Ali, in het Ned. vert. door Soedewo. Batavia 1934.
- Solvét: Description des pays du Magreb. Texte arabe d'Abulféda, trad. p. C. Solvet. Algérie 1839.
- F. Spiegel, Die Alexandersagen bei den Orientalen. Leipzig 1851.
- F. Steingass, Persian — English Dictionary. London 1930.

- M. Steinschneider, Apollonius von Thyana (oder Bālinas) bei den Arabern. Zeitschr. der deutschen morgenl. Gesellsch. Bd. 45, blz. 439.
- B. C. J. Timmer, Megasthenes en de Indische maatschappij. Diss. Amsterdam 1930.
- W. Toischer, Ueber die Alexandreis Ulrichs von Esschenbach. Sitzungsber. der Akad. der Wissensch. in Wien. Philos.-hist. Klasse, Bd. 97 (1880) Heft 4—6, blz. 311.
- H. N. v. d. Tuuk, Kort Verslag der Maleische Hss., toebeh. aan de Royal Asiatic Society te Londen. B. K. I. 3de volgreesk I, blz. 242.
- Verwijs: Roman van Cassamus (fragment) uitgeg. door E. Verwijs, Bibl. van Middelned. Letterkunde, Dl. 2.
- A. C. Vreede, Catalogus der Javaansche en Madoereesche Hss. der Leidsche Univ.-Bibl. Leiden 1892.
- Wagner, Incerti auctoris epitome Rerum Gestarum Alexandri Magni, e codice Mettensi ed. O. Wagner. Jahrbücher für class. Philologie, begr. v. A. Fleckeisen, Suppl. Bd. 26, blz. 91. Leipzig 1901.
- G. Weil, Biblische Legenden der Muselmänner. Frankfurt 1845.
- J. Weilhausen, Reste arabischen Heidentums. Neudruck Berlin u. Leipzig 1927.
- G. H. Werndly, Maleische Spraakkunst. Amsterdam 1736.
- K. F. Weymann, Die aethiopische und arabische Uebersetzung des Pseudo-Callisthenes. Diss. Heidelberg 1901.
- U. Wilcken, Alexander der Grosse und die indischen Gymnosophisten. Sitzungsber. der preuss. Akad. d. Wissensch. 1923, blz. 150.
- R. J. Wilkinson, Papers on Malay Subjects. Malay Literatur. I Romance, History, Poetry. Kuala Lumpur 1907.
- J. Zacher, Pseudo-Callisthenes. Forschungen zur Kritik und Geschichte der ältesten Aufzeichnung der Alexandersage. Halle 1867.

Stellingen.

1. Als bij de bestudeering van de Maleische geschiedenis en de Maleische taal en letterkunde de Engelsche en de Nederlandsche onderzoekers meer kennis namen of konden nemen van elkanders resultaten ware veel overbodig werk te voorkomen.
2. De onderzoekingen van C. N. Maxwell (*Light in the Malay Language*, J. R. A. S. M. B., vol. XIV, Pt. III) over den oorsprong van de Maleische taal, waarin hij het ontstaan van die taal onomatopeisch wil verklaren, verliezen hun waarde, doordat de auteur van geen scholing in de methoden der algemeene en vergelijkende taalwetenschap blijk geeft.
3. De wijze, waarop in de Aanvullende Woordenlijst van Dr. C. Hooykaas' *Modern Maleisch Zakelijk Proza* de beteekenis van verschillende Maleische woorden is aangegeven, kan aanleiding geven tot ongewenschten invloed op het gebruik van die woorden door Maleische schrijvers.
4. Bij een beoordeeling van den stand van de moderne Maleische en Javaansche letterkunde zou men een maatstaf kunnen vinden door een vergelijking te maken met de ontwikkeling en de vruchten der Britsch-Indische litteraturen in den laatsten tijd.
5. De gretigheid, waarmee ethnologische schrijvers een veronderstelde onbekendheid met het physiologische vaderschap aangrepen als bewijs voor het feit, dat het matriarchaat als verwantschapsstelsel ouder is dan het patriarchaat (toen een veronderstelde voorafgaande promiscuïteit daarvoor niet meer kon dienen), wijst op de taaiheid, waarmee de evolutietheorie ook thans nog leeft in de ethnologie.
6. De tegenwoordige kolonisatieplannen voor Nieuw-Guinea zijn, wat doel en uitwerking betreft, weinig verschillend van de reeds door Usseinx voor West-Indië opgestelde. Dergelijke plannen maken vooral opgang in tijden van protectionisme en daarmee gepaard gaand verval van handel.
7. In de 17de en 18de eeuw zijn alle Nederlandsche kolonisatieplannen en -pogingen gestrand op de geringe geneigdheid tot emigratie bij vol-

doende groote volksgroepen, die op haar beurt weer veroorzaakt werd door de godsdienstige verdraagzaamheid en de welvaart in het land. Daar deze factoren ook nu nog werken, staat te vreezen, dat de huidige kolonisatieplannen weinig kans van slagen hebben.

8. Op de stelling van Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje, dat „de ouderwetsche verhalen tot stichting der Oost-Indische Mohammedanen . . . (afwijken) van de Arabische traditie . . . (en) den Arabieren als ergelijke onzin (gelden)” (Inaugureele rede, Leiden 1907, blz. 15; vgl. ook Atjehers II 127—128), vormt de Maleische Alexanderroman een belangrijke uitzondering.

9. Eveneens vormt het een uitzondering op de uitspraak van Prof. Dr. Ph. S. van Ronkel: „Thans weten wij, hoe weinige werken buiten de overtalrijke theologische — en ook die niet alle — een Arabisch origineel hebben . . .” (T. B. G. Dl. XLI, blz. 55).

10. De Alexanderroman toont bij zijn reusachtige verspreiding duidelijk, hoe weinig origineels er is in de wijzigingen, die zulk een volksroman bij zijn overname van het eene volk door het andere ondergaat.

